

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Mardi 2 Octobre 1945 Երեքշաբթի 2 Հոկտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4520-Նոր շրջանի թիւ 149 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԾՈՎԵՐԷ ԾՈՎ

Խնդիրը կապ չունի մեր Հայկական երազներուն հետ, այլ կը վերաբերի Խ. Միութեան:

Բոլոր տեղեկութիւնները եւ երեւոյթները կը հաստատեն թէ Մոսկուա վճռած է որ եւ է ձեւով յենարաններ ճարել Միջերկրականի մէջ:

Այս ձգտումը բացորոշապէս երեւան եկաւ Հինգերու Խորհուրդին մէջ, մասնաւորապէս իտալական ժառանգութեան խնդիրը քննուած ատեն: Այս առթիւ յիշուեցան երկու շրջաններ,— Էգէան՝ Երկոտասան կղզիներուն մէջ եւ ափրիկեան Տրիպոլիսը: Եթէ խնդիրը յետաձգուեցաւ, չի նշանակեր թէ բոլորովին մէկդի դրուած է: Գաղտնիք չէ որ ժողովը անելի մը յանգած է, եւ բազմաթիւ փշոտ խնդիրներ կարգի կը սպասեն:

Եւ ահա շահագրգիռ լուր մը եւս: Ամերիկեան «Եունայթըտ Փրէս» գործակալութիւնը կ'իմանայ թէ Խ. Միութիւնը հողային նոր պահանջներ պիտի դնէ,— նորանցք մը Իրանի մէջէն, Կասպից ծովը կապելու համար Պարսից ծոցին հետ, (հեռագիր Սեպտ. 28ի, տպուած, «Կազէթ տը Լօզան»ի մէջ):

Մեզի չիյնար երաշխաւորել այս լուրին վաւերականութիւնը: Բայց, սխալ պիտի ըլլար բոլորովին անհիմն համարել զայն: Միջազգային մամուլը եւ մասնաւորապէս ամերիկեան թերթերը կը սիրեն «բազեր թռցնել» պարբերաբար: Եւ սակայն, պէտք չէ նախապաշարուիլ: Մանաւանդ որ, լուրը բխած է Լոնտոնի դիւանագիտական շրջանակներէն:

Ամէն պարագայի մէջ, պաշտօնական շրջանակներու խորհրդաւոր լռութիւնն ալ կ'ապացուցանէ թէ առանց կրակի ծուխ չըլլար: Եւ կան ուրիշ երեւոյթներ, չափէն աւելի պերճախօս:

Օրինակ, Մայր. Արեւելքի պատերազմն ալ վերջացաւ, սակայն Խ. Միութիւնը բնաւ միտք չունի ժամանակէն առաջ պարպելու Իրանը: Ան վճռած է սպասել մինչեւ վերջին պայմանաժամը,— 1946 Մարտ: Ուրեմն Անգլիան ալ պիտի ձգձգէ իր գրաւած շրջանին պարպումը, պահելու համար ուժերու հաւասարակշռութիւնը:

Ո՞վ պիտի համարձակէր գուշակել թէ ի՛նչ կրնայ պատահիլ, մինչեւ 1946 Մարտ:

Մինչ Հինգերու Խորհուրդը տաժանելի երկունքի մը բռնուած է, ամբողջ Արեւելքը կ'եփի ինքն իր մէջ: Հետզհետէ աւելի բարձր կը խօսի արաբական աշխարհը, տարուբեր՝ երկու հոսանքներու միջեւ: Արաբական Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը Լոնտոն գացած է, իր տեսակէտները պարզելու համար: Արաբները չեն հանդուրժեր որ օտար ձեռքերու յանձնուին Իտալիոյ ափրիկեան ստացուածքները: Անոնք մինչեւ անգամ կը պահանջեն Եգիպտոսի կամ իրենց յանձնել Լիբիոյ կամ Ափրիկեան Տրիպոլսոյ խնամակալութիւնը:

Անշուշտ բոլորովին ինքնաբերաբար չէ որ կ'ըլլան այս պահանջները:

Իսկ Մոսկուայի աչքին ե՞րբ ներկայացած էր աւելի թանկագին պատեհութիւն մը, իրականացնելու համար տաք ջուրերու երազը, որ կը փոխանցուի սերունդէ սերունդ:

Պատերազմը վերջացաւ, բայց աշխարհը քաոսի մը վերածուած է: Ամէն բան «ի լինելութեան է»: Վերակազմութեան առաջին փորձերուն իսկ, Հինգերու Խորհուրդը իր առջեւ գտաւ բազմաթիւ խութեր եւ փոսեր: Տակաւին ամուր գետին մը չէ յարդարուած, յառաջ տանելու համար աշխատանքները: Անթափանցելի գաղտնապահութիւն մը կը տիրէ քաղաքական շրջանակներու մէջ, եւ յաղթականները յաճախ կը նախընտրեն յետաձգել մանուածապատ խնդիրները: Զարբ խաղալու միջոց մը:

Այս ընդհանուր քաոսին մէջ, կողմերը գերագոյն ճիգեր կը թափեն, իրենց պահանջները արժեցնելու համար: Եւ որովհետեւ Երեք Մեծերն ալ ամուր յենարաններ ունին, կրնաք երեւակայել հեռանկարը: Միայն փոխադարձ բարեացակամութիւնը բաւական չէ, թնճուկները քակելու համար: Որքան ալ զիջումներ կատարուին, խնդիրներ, տեսակէտներ կան ուր ա՛յս կամ այն կողմը ամուր կառչած կը մնայ իր առաջադրութեան:

Այդ խնդիրներէն մէկն է՝ Միջերկրականի տիրապետութեան հարցը: Մոսկուա դժուար թէ համակերպի այս անգամ: Եւ որպէսզի անպատճառ արդիւնքի մը յանգի, բազմաթիւ պահանջներ կը ներկայացնէ միաժամանակ: «Եթէ այս չըլլար, այն թող ըլլայ»:

Անակնկալներու շրջան մը, ծովերէ ծով: Շ.

Եպիսկոպոսներու խումբ մը դէպի Ամերիկա

Մարսէյլէն կը գրեն մեզի.— Այսօր, Հինգշաբթի, Մարսիլիոյ նաւահանգիստը հասաւ շուէտական «Կրիփշոլմ» շոգենաւը, որով կը ճամբորդեն (Հայաստանէն գալով՝ դէպի Ամերիկա պիտի մեկնին) Գարեգին արքեպ. Խաչատուրեան, Մամբրէ արքեպ. Գալֆայեան, Վարդան եպիսկ. Գասպարեան, Տիրան եպիսկ. Ներսոյեան, Սիոն եպիս. Մանուկեան, ինչպէս նաեւ Կարապետ քհնյ. Գալֆայեան, Պ. Պ. Հայկ Գավուքճեան, Ճէյմս Զանքալեան, Պետրոս Թէրզեան, Առաքել Եազըճեան (պատգամաւորներ էջմիածնի ժողովին): «Յառաջ»ի թղթակիցը կրցաւ շոգենաւ բարձրանալ եւ երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Գարեգին արքեպիսկոպոսին հետ: (ԽՄԲ.— Այդ տեսակցութիւնը կը հրատարակուի յաջորդով): Մարսիլիոյ Հայոց Առաջնորդարանին կողմէ ամէն ջանք թափուեցաւ, արտօնութիւն ստանալու նպատակով Գարեգին արքեպ.ի համար, որպէսզի Հարաւ. Ամերիկայի Կաթող. պատուիրակը առիթ ունենայ դէթ մէկ ամիս մնալու Ֆրանսահայ գաղութին մէջ, բայց ապարդիւն անցան այդ ջանքերը:

ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԸ (Յուշեր)

Բ.

Միւս երեկոյ, խրախուսուած Հայրիկի սիրալիր վարմունքից, մի քանի նկատողութիւններ արեցի, որ ոտանաւորները երկար են, եւ լեզուն խառն է, արեւելահայ եւ արեւմտահայ բարբառների խառնուրդ:

— Այո, այո, ես ալ նկատեր եմ, որ իմ լեզուն խառնուեր է: Կովկաս եմ ապրում, ապրուել եմ, միշտ ալ խառն բարբառով կը խօսիմ: Իսկ որ կ'ըսես երկար է, պատճառը երկար գիշերներն են — պատասխանեց նա.— չեմ քնանար, ձանձրոյթէս ման կուգամ դահլիճին մէջ, կը ծխեմ ու կ'երգեմ, համ կը գրեմ, մինչեւ որ քունս գայ, այդ պատճառով երկար կ'ըլլայ:

— Թոյլ տուէք, Վեհափառ Հայրիկ, հարցնել՝ ինչ երգեր կ'երգէք:

— Շարականներ կ'երգեմ, ներբողներ, Սուրբ Հարց երգերէն, Շնորհալու, Կեչառեցու, Պետրոս Ղափանցու, Գրիգորիս Աղթամարցու եւ Բաղդասար Դպիրի սիրոյ տաղերէն ալ կ'երգեմ: Ղափանցին լաւ տաղասաց է, Քուչակ Նահապետ անորից վեր է, բայց ժողովրդի երգեր ամենից վեր են: Ես շատ կ'երգեմ մեր Վանայ գեղջկական երգեր, որ սովորել եմ վաղուց Վարագայ եւ Ս. Կարապետի ուխտաւորներից: Բայց ամէնից շատ կը սիրեմ Խորենացու Ողբը, անոր համար ես մի եղանակ եմ շինել ու կ'երգեմ: Ինձ կը թուայ թէ այդ Ողբը հայ ազգի ճակատագիրն է, թէ քերթողահայրն Մովսէս այս օրերին համար է գրել…

Յանկարծ յիշեց Նարեկացուն եւ ոգեւորուած խօսեց Նարեկի վանքի, Վանայ ծովի գեղեցկութեան մասին, անգիր ասաց Նարեկացու աղօթքներից, պատմեց նրա տեսիլը, նրա մասին եղած ժողովրդական աւանդութիւնները:

Նարեկացու կոյս հոգին միայն կրցաւ հասկնալ Քրիստոսին եւ տուեց քրիստոնէութեան բանաստեղծութիւնը:

X

Յաջորդ երեկոն Հայրիկը շատ ուրախ տրամադրութեան մէջ էր, պայծառ դէմքով, ծալապատիկ նստած բազմոցի վրայ գիրք էր կարդում եւ իր սիրելի մեծ «Վանիկ« կատուն նրա կողքին անուշ մռմռում էր:

— Նստի՛ր, տղաս, խօսինք, գիշերն երկայն է: Մի փոքրիկ գաւաթով սուրճ խմելուց յետոյ, ոլորեց մի հաստ պապիրոս եւ սկսեց ծխել ու զուարթադէմ խօսել:

— Դուն ալ կը ծխես, տեսնում եմ, սուրճին հետ շատ համեղ կ'ըլլայ ծխելը, բայց գիտցի՛ր, Հայրիկին մօտ չըլլար ծխել, միաբան մը կը նկատէ ու աշխարհով մէկ չաւ կ'ընէ, թէ Հայոց կաթողիկոսը թոյլ կուտայ տղաքներուն իր մօտ ծխելու,— այստեղ Հայրիկը երկար եւ բարի ծիծաղեց,— առոր համար քեզ մուշտուկ մը կը նուիրեմ իմին մուշտուկներից, դուրսը ծխիր:

Ապա վերցրեց Երուսաղէմից ուղարկուած ձիթենու ճիւղից շինած մի մուշտուկ և նուիրեց ինձ:

Դրանից յետոյ Հայրիկն սկսեց պատմութիւններ անել, փոքր ծիծաղելի դէպքեր, անցեալի վերյիշումներ:

Որքան նրա յիշողութիւնը թարմ էր, նոյնքան էլ նա թռիչքներով էր խօսում, մէկ պատմում էր Սուլթան Համիտի մասին, մէկ Մուշի մի գիւղի մասին, մէկ նկարագրում բանաստեղծական գոյներով մի լեռ Վասպուրականում, մէկ խօսում էր Լոնտոնի միւզէների կամ Փարիզի մասին: Եւ ինչ որ պատմում էր, բոլորն էլ հետաքրքրական եւ գեղեցիկ, թէ ձեւի տեսակէտից, թէ նիւթի: Իր բազմաբովանդակ եւ նշանակալից հարուստ գանձարանից, հանում էր թանկագին գոհարներու յուշեր եւ այդ յուշերով ոգեւորում էր, թարմանում եւ առուգանում: Նա ապրում էր իր անցեալով: Այդ յուշերը մեր ժողովրդի 19րդ դարի ամբողջ պատմութիւնն էին, մի չքեղ Ոդիսական որի ստեղծողն ու շատ անցքերի ականատեսը բռնած քեզ հայրական ձեռքով տանում է Հայաստանի խորշերը, վանքերն ու աւերակները եւ եւրոպական պալատներն ու վեհաժողովները: Հրակայական կալէյդոսկոպի մէջ Բզնունեաց ծով եւ Բոսֆոր, հայ աշխատաւոր գեղջուկին եւ աւազակ Քուրդ Բէկին, հայ գործիչներին՝ Գրիգոր Օտեանին ու Րաֆֆիին եւ վայրագ փաշաներին, Սուլթանին եւ Բիսմարկին եւն. եւն.:

Զարմանում էի նրա հրաշալի յիշողութեան վրայ, մանրամասն եւ գեղարուեստական նկարագրում էր բնութեան զանազան տեսարանները եւ այցելած քաղաքներն ու չքեղ շէնքերը: Յիշում էր, օրինակի համար, 40ական թուականների մարդկանց խօսքերը եւ անցքերի օրերը նոյնիսկ, կարծես, ոչինչ չէր մոռացել:

Երբ դուրս եկայ վեհարանից, մտածում էի ինքս իմ մէջ — մեծ մարդիկ չեն ծերանում:

(Մնացեալը յաջորդով) ԱՒԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԻՆՉԵՒ ՊԱՐՍԻՑ ԾՈՑ?

Ամերիկեան գործակալութիւն մը կը հեռագրէ թէ Լոնտոնի դիւանագիտական շրջանակները խորապէս ապշած են կարգ մը լուրերէ,, որոնց համաձայն Խ. Միութիւնը որոշած է նոր պահանջներ ներկայացնել արտաքին նախարարներու խորհուրդին: Զանազան աղբիւրներէ կը հաստատեն թէ Ռուսիա նորանցք մը կը պահանջէ Իրանի մէջէն, որուն շնորհիւ պիտի կրնայ Կասպից ծովը կապել Պարսից ծոցին: Կ'ըսուի թէ Խ. Միութիւնը միայն այս պայմանով պիտի հրաժարի Միջերկրականի մասին ըրած պահանջներու մէկ մասէն: Պարսից ծոցին հետ հաղորդակցութեանց մնայուն ճամբայ մը ապահովելու այս ճիգերը մաս կը կազմեն Ռուսիոյ այլեւս պատմական ծրագրին, ծովային ելք մը ապահովելու համար: Այս կէտին վրայ գոհացում ստանալով, Ռուսերը այլեւս հարկադրուած պիտի չըլլան իրենց առեւտրական երթեւեկը կատարել Տարտանէլի եւ Ճիպրալթարի միջոցաւ, որոնք երկուքն ալ օտար պետութեանց հսկողութեան տակ են: Ուղղակի Պարսից ծոց եւ եթէ կարելի է Միջերկրականի ծովափը հասնելու իրողութիւնը միեւնոյն ատեն մեծ կարեւորութիւն պիտի ունենայ զինուորական տեսակէտով, որովհետեւ Խ. Միութիւնը այն ատեն ի վիճակի պիտի ըլլայ զօրեղապէս պաշտպանելու իր արեւմտեան կողը, արեւելեանը արդէն պաշտպանուած ըլլալով Քուրիլեան կղզիներու եւ Փորթ Արթուրի գրաւումով (Մայր. Արեւելք):

Հինգերու երկունքը

Վերջանալու վրայ է Հինգերու Խորհուրդին առաջին նստաշրջանը: Նախարարները այժմ զբաղած են կատարուած աշխատանքներուն հաշուեկշիռ պատրաստելով: Իրականին մէջ մեծ արդիւնք մը ձեռք բերուած չէ: Զանազան սկզբունքներ ճշդելէ վերջ, հինգ նախարարները իրենց փոխանորդներուն ձգած են շարք մը խնդիրներ,— իտալական, աւստրիական, իրանեան, գերմանական (հատուցումներ եւ Հռենոս-Ռուրի խնդիր): Մասնագէտներու քննութենէն վերջ, նախարարները նորէն պիտի զբաղին այս խնդիրներով, երբ վերադառնան յաջորդ նստաշրջանին համար, որ կրնայ գումարուիլ Նոյեմբերին կամ Դեկտ.ին:

Պալքանեան դաշնագիրներու խնդիրը կը մնայ նոյն անել վիճակին մէջ: Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ կը յուսացուէր որ վերջին պահուն նոր հրահանգներ պիտի հասնին սպարապետ Սթալինէն, որպէսզի Մոլոթով կարենայ միջին ճամբայ մը գտնել արեւմտեան պետութեանց հետ: Սակայն այս յոյսերը ի դերեւ ելան:

«Տէյլի Մէյլ»ի դիւանագիտական բաժնին խմբագիրը ձախողած կը նկատէ Հինգերու Խորհուրդին աշխատանքները, հետեւեալ պատճառներով,— 1. Պէտք եղած պատրաստութիւնները տեսնուած չէին.— 2. Տեսակէտի հիմնական տարբերութիւններ կան մէկ կողմէ Խ. Միութեան, միւս կողմէ անգլիական եւ ամերիկեան կառավարութեանց միջեւ, պալքանեան հարցերու մասին: Այս վերջին պարագան աւելի կարեւոր է: Երկու կողմերը տարբեր կ'ըմբռնեն ժողովրդապետու-

թիւնր արեւելեան երկիրներուն մէջ: Յետոյ, մինչ Անգլիա հաւաքական պատասխանատուութիւն կ'առաջարկէ գաղթավայրերու խնամակալութեան մասին, Մոլոթով կուսակից է ազդեցութեան շրջանակներու: Հեռագրի մը համաձայն, Մ. Նահանգները միջին ծրագիր մը առաջարկած են, անելը լուծելու համար:

Վերջին լուրերու համաձայն, Հինգ Մեծերը համառօտ զեկոյց մը պիտի հրատարակեն այսօր - վաղը, նաեւ պիտի խմբագրեն տեղեկագրութիւն մը որ հրատարակութեան պիտի չտրուի:

Ուրիշ փափուկ խնդիր մը այն է որ Խ. Միութիւնը կը պնդէ Ֆրանսան եւ Չինաստանը դուրս ձգել պալքանեան խնդիրներու քննութենէն: Այս առթիւ իրազեկներ դիտել կուտան թէ Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովին մէջ ալ խորհրդային պատուիրակութիւնը բացորոշապէս հասկցուցած էր թէ մեծ պետութիւններ չի նկատեր Ֆրանսան եւ Չինաստանը, հաւասար միւս երեքին: Ուրեմն պէտք է լուծել հետեւեալ հարցը.— Խաղաղութիւնը հաստատելու եւ պահպանելու գերագոյն պատասխանատուութիւնը միայն Անգլիոյ, Ռուսիոյ եւ Մ. Նահանգներուն վրա՞յ պիտի իյնայ, թէ Ֆրանսան եւ Չինաստանն ալ պիտի մասնակցին: Եթէ վերջին երկու պետութիւնները դուրս ձգուին պալքանեան խնդիրներէն, այն ատեն նախընթաց մը պիտի ստեղծուի որ պիտի ազդէ բազմաթիւ կարեւոր խնդիրներու վրայ եւ անխուսափելի հետեւանքը պիտի ըլլայ ամբողջ ուժը կեդրոնացնել Երեք Մեծերուն մէջ: Կ'ըսուի թէ Պ. Մոլոթով գանգատեր է որ Ֆրանսա եւ Չինաստան ուշացուցին պալքանեան հարցերուն քննութիւնը:

Տարագիրներու խնդիրը

Ամերիկեան թերթերը նոր երեւան կը հանեն նախագահ Թրումընի մէկ նամակը, որ գրուած է Օգոստոսին 31ին եւ ուղղուած զօր. Այզընհաուըրի: Այս նամակով նախագահը կը գանգատի թէ իր ստացած տեղեկագիրներուն համաձայն, բազմաթիւ տարագիրներ, մասնաւորապէս Հրեաներ այսօր «աւելի գէշ վիճակի մը ենթարկուած են Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ արգելարաններուն մէջ քան Նացիներու օրով»: Նախագահը կը հրամայէ օր առաջ կարգադրել այս խնդիրները: Նախագահին նամակը հիմնուած է իր մասնաւոր պատուիրակին՝ Հէրրիսընի մէկ տեղեկագրին վրայ որ կը բաղկանայ 7000 բառէ եւ կը պատմէ թէ բազմաթիւ Հրեաներ եւ Նացիականութեան ուրիշ զոհեր տակաւին խճողուած կը մնան արգելարաններու մէջ, նեղուելով ուտելիքի, հագուստի եւ պատսպարանի պակասէն: «Իրերու այս վիճակին մէջ, կը թուի թէ մենք Հրեաներուն հետ կը վարուինք այնպէս ինչպէս Նացիները, բացի զանոնք բնաջնջելէ»: Նախագահը մասնաւորապէս Այզընհաուըրի ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ սա իրողութեան վրայ թէ տարագիրները դուրս հանուած չեն արգելարաններէն, եւ կը հրահանգէ «վայելուչ տուներ» բռնագրաւել գերման քաղաքացիներէն, այս գժբախտները տեղաւորելու եւ հետզհետէ իրենց երկիրները վերադարձնելու համար: Այս առթիւ կը յիշեցնէ թէ գերման ժողովուրդը «չի կրնար խուսափիլ իր իսկ ստեղծած կացութեան պատասխանատուութենէն»: Նախագահը կ'ըսէ նաեւ թէ ուղղակի անգլիական կառավարութեան դիմած է, որպէսզի Պաղեստինի դուռները բանայ, հրեայ փախստականները տեղաւորելու համար: Այս յանձնարարութիւնն ըրած է իր տեղեկարերը, որ կ'ըսէ թէ տակաւին 100.000 Հրեաներ կան Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ մէջ եւ թէ միակ ելքն է Պաղեստին փոխադրել անոնք որ հայրենիք չունին:

Դաւադիրներու ցանց մը բռնուած

Ձերբակալուեցան 90 «միլիսիէն»ներ եւ Տոռիոյի կուսակիցներ, որոնք Գերմաններուն կողմէ հիւսիսային եւ արեւելեան Ֆրանսա փոխադրուած էին անկարգելներով, երկրին ազատագրութեան եւ թշնամութեանց դադարման միջեւ: Տակաւին հինգ մեղսակիցներ ալ կան որ կը փնտռուին: Գրեթէ բոլորն ալ Ֆրանսացի երիտասարդներ են, մէկը՝ որդին ծովակալ Փլաթոնի որ գնդակահարուեցաւ: Ապահովութեան Տեսչութիւնը կ'ըսէ թէ ասոնք յատկապէս մարզուած էին վնասարարութեան եւ անթելի դպրոցներու մէջ: Շատերը բռնուած ատեն անգլ. անթելի գործիքներ եւ մինչեւ 600.000 ֆրանք դրամ ունէին: Կալանաւորներուն խոստովանութեանց համաձայն, տակաւին 500 ուրիշ Ֆրանսացի «չրջանաւարտներ» կան մասնաւոր դպրոցներէ: Ազատագրութենէն ի վեր բռնուած են 6000 մեղսակիցներ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ: Ապահովութեան Տեսչութիւնը կը կարծէ թէ տակաւին հազար գերման գործակալներ կան երկրին մէջ, եւ ամէն օր քանի մը հոգի կը ձերբակալուին: Այս մեղսակիցներէն շատեր Իտալիա եւ ուրիշ երկիրներ ապաստանած էին սուզանաւերով, ուրիշներ բռնուեցան հիւսիսային Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ մէջ, բայց մեծ մասը նորէն Ֆրանսա մտած է տարագիրներու հետ խառնուելով:

Քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, այս 95 դաւադիրները ծրագրած էին փաշական - արքայական ըմբոստութիւն մը յարուցանել սպանիական սահմանագլուխին վրայ, աջակցութեամբ Սպանիա հաստատուած Ֆրանսացի «միլիսիէն»ի մը որ մեծ գումարներ ունէր իր տրամադրութեան տակ: Անկարգելով իջած 95 սկզբնական դաւադիրներէն երկուքը անձնասպան եղած են, մէկը մեռած է ձերբակալութեան ատեն, 15ը գնդակահարուած են, ուրիշ 70 հոգի դատի յանձնուած:

Ծանր կացութիւն Պաղեստինի մէջ

Պաղեստինէն կը հեռագրեն թէ կացութիւնը շատ ծանր է եւ կը վախցուի որ ընդհարումներ պատահին: Կը թուի թէ Հրեաները վճռած են մինչեւ ծայրը երթալ, Ազգ. Տուն մը հաստատելու համար: Արաբներն ալ իրենց կողմէ վճռած են ամէն միջեց փորձել, խափանելու համար հրէական ներգաղթին վերսկսումը: Անգլիացիները օգնական զօրք ղրկած են որ կը բաղկանայ առնուազն երեք զօրաբաժիններէ: «Թայմզ» կ'առաջարկէ երկու մասի բաժնել Պաղեստինը, տագնապը լուծելու համար: Լոնտոնի թերթերն ալ կը հաստատեն թէ գերագոյն ճիգեր կը փորձուին, ընդհարումները խափանելու համար: Անգլիոյ արտաքին նախարարը այս շաբթու առաջին պաշտօնական տեսակցութիւնը պիտի ունենայ Սիոնական կազմակերպութեան նախագահին՝ Տոքթ. Վայզմանի հետ: Պաղեստինի անգլ. ոստիկանութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած է, խռովութիւններ կանխելու համար:

Լաւատեղեակ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Հրեաները 80.000 ռազմիկներ ունին որոնք զինուած են հրացաններով եւ գնդացիրներով, ինչպէս եւ քանի մը թնթանօթներով եւ զրահապատ կառքերով: Չի կարծուիր որ այս ուժը ընդհ. ապստամբութիւն փորձէ անգլիական իշխանութեան դէմ, բայց կրնայ փորձեր կատարել, Հրեաներ ցամաք հանելու համար Պաղեստին: Հրեայ վաբիչները կը հարցնեն թէ Անգլիոյ աշխատաւորական նախարարները թոյլ պիտի տա՞ն որ կրակ բացուի այս կերպով Պաղեստին հասած փախստականներու վրայ: Ամէն պարագայի մէջ, կացութիւնը շատ ծանր է եւ եթէ վճռական կարգադրութիւն մը չըլլայ, Պաղեստինի վառօդարանը կրնայ պայթիլ որ եւ է ատեն:

Ընկերվարականներու մեծ յաղթանակը

Առաջին տեղեկութեանց համաձայն, կիրակի օրուան ընտրութեանց մէջ (համեմատական) ջախջախիչ յաղթանակ մը տարած է ընկերվարական կուսակցութիւնը, որ կը տիրապետէ մօտ քառասուն Նահանգային Խորհուրդներու մէջ: Յետոյ կուգան համայնավարները, արմատականները եւ Հանրապետական - ժողովրդական շարժումը: Ընտրուածներուն մէջ կը գտնուի մեր բարեկամը Պ. A. Tixier, ներքին գործերու նախարար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՍՏԻԿԱՆՆԵՐՈՒ գործադուլէ մը կը վախցուի ամբողջ Ֆրանսայի մէջ: Ասոնք ալ յաւելում կը պահանջեն եւ եթէ գոհացում չստանան, 100.000 ոստիկաններ գործադուլ պիտի հռչակեն: Պայմանաժամ տրուած է մինչեւ 20 Հոկտեմբեր:

ՄԵԹՐՕՆ երէկուընէ սկսեալ կը բանի մինչեւ 1.15: Վերջին մեկնումները՝ 12.40ին, ուրեմն մէկ ժամ աւելի: Արուարձաններու կառախումբերն ալ նոյն համեմատութեամբ:

ՀՆԴԿԱՉԻՆ դրկուեցաւ զօր. Լըքլէռ, կացութիւնը աւելի ծանրացած ըլլալով: Ֆրանսական «Ռիշըլիէօ» զրահաւորը ականի մը զարնուեցաւ Մալաքքայի նեղուցին մէջ, երբ Սայկօն կ'երթար,

ԿԱՁԻ ՍՊԱՌՈՒՄԸ 50 առ հարիւր աւելցաւ Հոկտ. 1էն սկսեալ: Միակ անձ մը պիտի կրնայ գործածել ամիսը 39 խորանարդ մեթր, փոխանակ 26ի, երեք հոգինոց ընտանիք մը՝ 78 խոր. մեթր, փոխանակ 52ի եւն.:

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՍԵՒ ՇՈՒԿԱՆ հետզհետէ կը ծաւալի, դպրոցներու վերամուտին առթիւ: Գիները բարձրացած են 150 առ հարիւր: Գիրք ունեցողները ոչ ոք կ'ուզէ ծախել: Գրավաճառները 75 սանթիմի դասագիրքներ գնած են աշակերտներէ, եւ 13 ֆրանքի կը ծախեն: Կառավարութիւնը որոշեց 40.000 թօն թուղթ յանձնել հրատարակիչներուն, 1946ի ընթացքին: Հեղինակի իրաւունքներն ալ բարձրացած են մինչեւ 10 առ հարիւր: Կարգ մը մեծ գրագէտներ կը ստանան մինչեւ 22 առ հարիւր: Առաջին պարագային գիրքը կը ծախուի 90 Ֆրանքի, երկրորդին՝ 150 Ֆրանքի:

200 ԿՐԱՄ ՄԻՍ պիտի բաշխուի այս շաբթու, Հոկտեմբերի թիւ 1 եւ BA կտրօնով:

ԵՐԿՈՒ ՎԱՐԴԵՐ ԱԼ ԽԱՄՐԵՑԱՆ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, 27 Սեպտ.— Աշնանամուտի այս չար հովը եկաւ մեր վարդաստանէն ծաղիկ մը եւս տարաւ,— հեզ եւ խոստմնալից երիտասարդ մը, մեր Գրիգորիկը, զոհ անողոք հիւանդութեան մը: Զաւակը ընկեր Արմենակ Գույումճեանի, տասնեւութը տարեկան: Իր մէջ տեսնէինք մեր նոր սերունդին եռանդուն ու լուրջ երիտասարդը, որ խօսքին ու ընթացքին մէջ, միշտ չափ եւ կշիռ ունէր:

Թաղումը եղաւ արժանավայել: Հարիւրաւոր տարագիր Հայեր եկած էին Տէսինէն, Լիոնէն, Սէնթ Էթիէնէն: Տասնէն աւելի թարմ ծաղկեպսակներ: Հ. Յ. Դ. «Վարուժան» կոմիտէն՝ եռագոյն ծաղիկներով պսակ մը բերած էր: Տէսինէն՝ ընկեր Սարգիս Առաքելեան, Սէնթ Էթիէնէն՝ ընկեր Տիգրան Չէքեան, Սէն Շամոնի Հ. Մ. Մարզականը, եւ ազգականներ եւ բարեկամներ: Կսկըծալի դժբախտութիւն մը եւս, հայրը՝ ընկեր Գույումճեան ներկայ չէր իր զաւկին թաղումին: Ինքն ալ հիւանդանոց դամուած ըլլալով, լուր անգամ չունեցաւ...

Հ. Յ. Դ. «Վարուժան» կոմիտէի կողմէ, յուղիչ դամբանական մը խօսեցաւ ընկեր Ս. Ընտրիկեան:

Թող շատ թեթեւ գայ սեւ հողը, եւ ծաղիկներ քու շիրիմիդ չուրջ, սիրելի Գրիգոր: — Սաfօ

× Հ. Յ. Դ. «Վարուժան» կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ՝ ընկեր Արմ. Գույումճեանի եւ իր պարագաներուն, իրենց սիրելի զաւկին ԳՐԻԳՈՐին կսկծալի մահուան առթիւ:

ԿԱՐՏԱՆ.— Մենք ալ կորսնցուցինք երիտասարդ ընկեր մը, Նշան Առաքելեան, 20 տարեկան: Ընկերը երկու տարի առաջ ածխահանքին մէջ արկածի հանդիպելով, ոտքը կտրած, բայց խնամքով բուժուած էր: 2 շաբաթ առաջ մտահոգ էր: «Բնաւ ժամանակ չունիմ»: Երկու օր վերջը ոտքին ցաւը ծանրացաւ եւ տարաբախտ Նշանը Մարսէյլի հիւանդանոցը փոխադրեցին Սեպտ. 10ին, ուր չորս ժամ վերջը շիջեցաւ: Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Կարտանի մատուռին մէջ: Մինչեւ գերեզմանատուն դագաղին առջեւէն կը քալէին Նոր Սերունդի պատանիներն ու ընկերուհիները: Փոսը շրջապատուեցաւ բազմաթիւ հայրենակիցներով: Թաղման արօթքը կատարուելէ վերջ, ժողովուրդը կը սպասէր որ մէկը երկու խօսք ըսէ: Այդ մէկը շատոնց բաժնուած էր մեզմէ, ողբացեալ ընկեր Լ. Գեղունին:— Ստեփան

1939 — 1943ի ԶՕՐԱԴԱՍԵՐՈՒ զինուորցուները կրնան յետաձգում ստանալ մինչեւ 30 տարեկանը, պայմանաւ որ ապացուցանեն թէ անհրաժեշտ է որ իրենց աշխատանքէն չզրկուին անմիջապէս: Խնդրագիրները քաղաքապետներուն ուղղել մինչեւ Հոկտեմբեր 20:

ՖՐԱՆՔԻՆ ԳԻՆԸ փոխել կ'առաջարկէ Լոնտոնի «Թայմզ»ը, անբաւական գտնելով ներկայ սակը,— մէկ սթերլինը 200 Ֆրանք:

Հանգուցեալ Տիկին ԱՆՆԱ ՁՕԳԿԱՐԵԱՆի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի 500 Ֆրանք կը նուիրեն Տէր եւ Տիկին Պահատուրեան, ի նպաստ Հայկական Դատին պաշտպանութեան յանձնախումբին: Ստանալ «Յառաջ»էն:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԱԶԳ. ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲ

Բ. տարի.— 1945 - 46 ձմեռնային թատերաշրջանի բացումը, 7 Հոկտ. կիրակի ցերեկ եւ գիշեր: Maison de la Chimieի մէջ, 28bis rue St. Dominique: Խորհ. Հայաստանէն բերուած Աշոտ Բաջվարեանի՝ ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ, Հայ կեանքէ պատմ. տռամ 4 արար, 4 պատկեր: Կը մասնակցի ամբողջ խումբը, բեմադրութեամբ Տիկին Աննա Բուդաղեանի:

Տոմսերու գիները՝ 200, 150, 100, 75 եւ 50: Կը ծախուին սովորական վայրերը:

«ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ» Երիտ. Միութեան Րաֆֆի խումբին դասախօսութիւնը՝ Զորեքշաբթի, 3 Հոկտեմբեր, ժամը 8.30ին, Studio Alemchah, 19 rue Caumartin, métro Madeleine: Դասախօս՝ Հրանդ Սամուէլ, նիւթ՝ Ակնարկ մը Հայոց պատմութեան վրայ: Կը հրաւիրուի Փարիզահայ երիտասարդութիւնը:

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ.— Կազմակերպուած Փօնտը-Շէրիւիի Հ. Մ. Ը. Մ.ի կողմէ, 6 Հոկտ., շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ առաւօտեան 2ը, Յօյներու շքեղ սրահին մէջ, Au Réveil, Salle Constantinidis— մասնակցութեամբ հանրածանօթ Orchestre Jazz Giolittiի: Առատ եւ ընտիր ըմպելիներ:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ Գ. Տէօվլէթի նոր երկը, ՁԷՅԹՈՒՆ, պատմութիւն 1895ի պատերազմներուն, տեղական բարբառով եւ հին դէպքերով ճոխացած: Ընտիր հատոր մը պատկերազարդ: Դիմել Տէր - Յակոբեան տպարան:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE
HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286
Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63
ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:
Mercredi 3 Octobre 1945 Չորեքշաբթի 3 Հոկտեմբեր
ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année № 4521-Նոր շրջան թիւ 150 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻՆ ԻՄԱՍՏԸ

Ուրեմն ձախակողմեան հոսանքները մեծ յաղթանակ մը տարած են Նահանգային Խորհուրդներու ընտրութեանց մէջ, գլուխն ըլլալով ընկերվարական կուսակցութիւնը: Յաղթանակ մը որ պերճախօս է շատ մը տեսակէտներով:

Առաջին,— Ինչպէս քաղաքապետական ընտրութեանց ատեն (անցեալ ապրիլին), այս անգամ ալ կը հաստատուի թէ երկիրը նոր շունչ, նոր ուղի կը փնտռէ, ահռելի պատերազմի մը լեռնակուտակ աւերներէն վերջը: Մարդիկ այլեւս ձանձրացած են հին, քարացած գլուխներէն եւ սնամէջ նշանախօսքերէն: Մանաւանդ որ, երկու պատերազմ տեսան 30 տարուան մէջ, առանց հաշուելու ընկերային եւ տնտեսական անարդարութեանց ողբերգութիւնը:

Երկրորդ.— Դէպի ձախ հակելով հանդերձ, Ֆրանսայի ժողովուրդը համաձայն չէ ցուցադրական մարզանքներու: Ան պետական կեանքի թարմացում, շօշափելի բարենորոգումներ, ազատութիւն եւ խաղաղութիւն կը պահանջէ առանց դղրդագին ցնցումներու: Ձախերուն ձախը, համայնավար կուսակցութիւնն անգամ կլորցուցած է իր նշանախօսքերը պատերազմէն ի վեր, եւ կը խօսի «հանրապետական» նուաճումներու մասին: Կը գործածէ այն բոլոր բառերն ու բանաձեւերը որ ժողովուրդի սրտին կը խօսին:

Երրորդ.— Ձախերուն հետ, լայն յաջողութիւններ շահած են Դիմադրական ճակատին դաւանական հոսանքները, որոնք յեղափոխականներ ըլլալով հանդերձ, ընդհանրապէս հաւասարակշռութեան դեր մը կը կատարեն: Այս տեսակէտէն, նպաստաւոր պարագայ մը կը համարուի Հանրապետական-Ժողովրդական Շարժումին յաջողութիւնը (M. R. P.):

Թէ Քաղաքապետական եւ թէ Նահանգային ընտրութեանց արդիւնքը բացորոշապէս կը ցուցնէ թէ ի՛նչ պիտի ըլլայ Հոկտեմբեր 21ի ընդհ. ընտրութեանց ելքը:

Վաղուան Ֆրանսայի ճակատագիրն է որ պիտի վճռուի այդ ընտրութիւններով,— Սահմանադիր ժողով, մշակելու համար Դ. Հանրապետութեան սահմանադրութիւնը:

Տեսակէտի տարբերութիւններ շատ կան այս ընտրութեանց առթիւ: Եւ պայքարը հետզհետէ կը սաստկանայ: «Այո - այո, այո - ոչ»ի ազդանշանները իրար կը հրմշտկեն: Եւ մանաւանդ ձախերը զանազան ճակատներու բաժնուած են, այս հարցին առթիւ: Մինչ ընկերվարականները որոշած են «այո» պատասխանել երկու հարցումներուն ալ, համայնավարները առաջին հարցումին կը պատասխանեն «այո», երկրորդին «ոչ», միաբանելով արմատականներուն հետ:

Այսպէս կամ այնպէս, կացութիւնը պիտի պարզուի երեք շաբաթ վերջը, քուէներու մեծամասնութեամբ:

Ընկերվարական կուսակցութիւնը, որ բաց ճակատով ասպարէզ իջաւ, կը յուսայ իր յաղթական արշաւը պսակել ջախջախիչ մեծամասնութեամբ մը: Այն ատեն, անշուշտ մեր բարեկամները աւելի լայն մասնակցութիւն մը պիտի ունենան դահլիճին մէջ: Իրազեկներ հաւանական կը գտնեն որ այն ատեն արտաքին գործերու նախարարութիւնն ալ յանձնուի ընկերվարականներուն, աւելի մօտենալու համար Անգլիոյ աշխատաւորական կառավարութեան:

Կ՚ըսեն թէ պատերազմը առաւելապէս մղուեցաւ ժողովրդապետութեան եւ արդարութեան դատը պաշտպանելու համար:

Կ՚ուզէինք հաւատալ թէ՝ ձախերու յաղթանակով արեւմտեան Եւրոպայի առողջ սկզբունքներն են որ պիտի տիրապետեն այսուհետեւ, խաղաղեցնելու համար աշխարհը: Քանի զօրանան աշխատաւորական - ընկերվարական կարգերը, այնքան լուսաւոր հեռանկար մը կը պարզուի Եւրոպայի համար, որ կատարեալ քաոսի մը վերածուած, անճանաչելի դարձած է պատերազմէն ի վեր:

Բուն կուսակցական յաջողութիւններէն զատ, արհեստակցական հոսանքներու զօրացումն ալ այլապէս բարենշան երեւոյթ մըն է: Աւելի քան 60 միլիոն կազմակերպուած բանուորներ, որոնց ներկայացուցիչները այս միջոցին ժողով կը գումարեն Փարիզի մէջ, իրենց կշիռը պիտի ունենան աշխարհի ճակատագրին վրայ:

Շ.

ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԸ (Յուշեր)

(Գ. եւ վերջին մաս)

Հայրիկը նոյնպէս շատ հարցասէր էր, միշտ հարցնում էր գիտական, գրական, քաղաքական նորութիւններ:

Մի երեկոյ ասաց ինձ.

— Դուն լսած կաս ան գերման գիտունի մասին, Հեկկել կ՚ըսեն:

— Այո, վեհափառ Հայրիկ, նա Դարուինի մեծ աշակերտն է ներկայումս:

— Անցած օրը Ճեմարանի ուսուցիչներէն մէկը պատմեց ինձ անոր մասին, ան Դարուինականութիւնը նոր եւ զօրաւոր փաստերով կը հաստատէ, որ Աստուածաշունչի պատմածը մարդու մասին — առասպել է սոսկ, այլ ճշմարիտն այն է որ մարդն անասնական ծագումն ունի: Ես ալ կը կարծեմ որ այդպէս է, քանզի մարդու մէջ շատ անասնական բան կայ: Քրիստոս ատոր հետ կռուելու էր եկել, ան կ՚ուզէր մարդուն, որ անասունի որդի է, Աստծու որդի դարձնել: Ճիշդ է Յիսուս, ատոր պիտի ձգտինք մենք՝ Աստծուն որդեգրուել:

X

Մէկ-մէկ պատմել Հայրիկի իմաստուն զրոյցները, սրամիտ խօսքերն ու կատակները եւ յուշերը մեծ գրութեան նիւթ է: Ես բախտ ունեցայ շատ անգամ լինելու այս հոյակապ մարդու մօտ եւ շատ բան լսեցի, որոնցից մի փոքր մասն եմ պատմում այստեղ:

Ամէն անգամ նա սիրով ընդունում էր ինձ, միայն մի անգամ բարկացաւ վրաս եւ դուրս արաւ մօտից: Դէպքը սա է:

1904 թուի մի ամռայ ընթացքում, ես Հայրիկին պատահեցի մի քանի տեղում՝ Թիֆլիս, Ալեքսանդրապոլ, Էջմիածին եւ վերջապէս Խոր-Վիրապի վանքում: Վերջին տեղում ներկայացայ նրան, ինձ տեսաւ թէ չէ ասաց զայրացած — «Ծօ դուն կը հետեւիս ինձ ամէն տեղ, սատանայ, հայդէ՛, կորի՛, գնա մօտէս...»

Ես իսկոյն փախայ, բայց երեկոյեան կանչեց ինձ մօտը եւ սիրտս առաւ:

— Տղաս, այսօր սիրտս նեղած էր ուրիշ բանի մը առթիւ, բարկութիւնս քու վրադ թափեցի, քանզի գիտեմ որ դուն Հայրիկին կը սիրես ու անորմէն չես նեղանար, ուրիշներու վրայ չեմ կրնար բարկանալ, քեզ կը սիրեմ, ատոր համար փատահ կը բարկանամ վրադ: Յետոյ ծիծաղելով վրայ բերեց.— Ի՞նչ շատ ման կուգաս Վանայ Ջրտորտող Թռչունների պէս: Երանի քեզ, երիտասարդ ես, չես յոգնի, լաւ կ՚ընես, շրջէ՛ր, գնա՛, ման եկ ժողովրդի մէջ, ինչ կայ, չկայ ան է, ան տեղ է, հողին հետ, մեծ է ժողովուրդ ասածդ, մեծ սիրտ ունի, անոր հետ եղիր միշտ եւ քու սիրտն ալ կը մեծանայ»:

X

Վերջին անգամ Հայրիկին տեսայ 1906 թուի աշնանը, ցաւալիօրէն թոյլ էր եւ գունատ:

— Հիւանդ է Հայրիկը,— ասաց,— շատ չի ապրի Հայրիկը... Է՛հ, շատ մարդ կայ պառկած հողին տակ՝ Փարաւոններ, արքաներ, հերոսներ, Խորենացի, Նարեկացի, Վիկտոր Հիւկօ... վաղն ալ ես կը պառկիմ հողին քնով: Դուն կուգաս վանքը ու Հայրիկին շիրիմը կը տեսնես, կուլաս չես լար — այդ չեմ կրնար ըսել. բայց այն ժամանակ կը զգաս Հայրիկին կարօտը, հոս տեղ ուրիշը նստած կ՚ըլլայ ու չես կրնար Հայրիկին հետ խօսիլ ու ծիծաղիլ...

Տխուր նախազգացումով պաշարուած, ուշի ուշով դիտում էի նրան — արծուենի հայեացքը, ուր դեռ արեւ կար, հոգեթով ձայնը եւ հնադարեան մագաղաթի նման դեղին աչքը:

Զգում էի որ վերջին անգամ եմ տեսնում նրան՝ հայ ժողովրդի այդ մեծ զաւակին: Մի երկար ու խորին համբոյրով նրա աջն առայ եւ հեռացայ մռայլ ու տխուր:

Ես հաւատացած եմ, որ մինչեւ մահս իմ հոգում անջինջ եւ անաղարտ կը մնայ նա՝ այդ մեծ հայրենասէրը:

Երբեք չեմ կարող մոռանալ նրա հայեացքը, նրա նուիրական ձայնը: Այնպէս խորն է ազդել իմ հոգու վրայ:

Եւ հայ ժողովուրդն էլ չի մոռանայ նրան: Քանի հնանայ, այնքան աւելի պիտի պայծառանայ նրա յիշատակը: Նա դարերի միջից պիտի նայէ հայ ժողովրդին եւ պիտի խօսի նրա հետ հարազատ լեզուով նրա նուիրական իղձերից եւ անմահ նպատակներից:

Ժողովուրդը նրան չի մոռանայ երբեք, որովհետեւ նրա սրտից էր եկել եւ դէպի նրա սիրտն էր գնում:

(Էջմիածին, 1945 Մայիս) ԱՒԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԵԾ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

836 ներկայացուցիչ փոխան 380ի

Ներքին գործերու նախարարութեան հաստատեղեկագիրները կը հաստատեն թէ ընկերվարական կուսակցութիւնը ամենամեծ յաղթանակը շահած է կիրակի օրուան ընտրութեանց մէջ: Ահա քանի մը թիւեր, գաղափար կազմելու համար.—

Ընկերվարականներ.— Սեպտ. 23ի ընտրութեան մէջ շահած էին 368 աթոռ, Սեպտ. 30ին (համեմատական) 444, գումար 812 (2795ի վրայ): Սէնի նահանգին 24 ներկայացուցիչներն ալ հաշուելով՝ 836, մինչ 1939ին ունէին միայն 380 աթոռ, Նահանգային խորհուրդներուն մէջ: — Արմատական - ընկերվարական.— 350+266 = 616 աթոռ (1939ին 962): Համայնավարներ.— 106 + 222=328 (1939ին 72):— Հանրապետական ժողովրդական Շարժում (որուն կը պատկանի արտաքին նախարարը, Պ. Պիտօ) 130+100= 230 եւն.:

Ընկերվարական կուսակցութիւնը կը տիրապետէ մօտաւորապէս 40 նահանգներու մէջ: Մարսէյլի եւ Նիսի շրջաններուն մէջ համայնավար թեկնածուները աւելի շատ ձայն շահած ըլլալով, քաղաքապետը, ընկեր Gaston Defferre եւ քաղաքապետական խորհուրդին անդամները, որոնք թեկնածու չէին, հրաժարական զրկեցին նահանգապետին, յանուն ուղղամտութեան: Քաղաքացի Տէֆէռ մասնաւորապէս կը շեշտէ իր նամակին մէջ.— «Մեր ընկերվարական վարդապետութիւնը մեր վրայ պարտականութիւն չի դներ գրաւել ղեկավար դիրքեր, հոն մնալու համար ամէն գնով»:

Առաջին անգամ ըլլալով կիներն ալ մասնակցեցան նահանգային ընտրութեանց եւ ընտրուեցան աւելի քան 30 թեկնածուներ: Սէն-է-Ուազի մէկ շրջանին մէջ ընտրուեցան այր եւ կին մը:

Իւրաքանչիւր նահանգ իր Խորհուրդն ունի,— տեսակ մը մանրանկար խորհրդարան, լայն իրաւասութիւններով: Պատերազմէն առաջ Նահանգային Խորհուրդները վճռական դեր կը կատարէին Ծերակոյտին ընտրութեան մէջ, բայց այժմ յայտնի չէ թէ Հոկտեմբեր 21ի ընդհ. ընտրութեանց մէջ ժողովուրդը պիտի վերահաստատէ՞ երկու ժողովներու դրութիւնը, թէ պիտի գոհանայ միակ խորհրդարանով մը:

Կիրակի օր ընկերվարականները մեծամասնութիւն շահեցան մասնաւորապէս ճարտարագործական շրջաններու մէջ: Ձախողած նախկին նախարարներուն մէջ կը գտնուին Փօլ Պասթիտ (արմատական), Ալպէռ Սառօ, Իվօն Տէլպօս, Կի լա Շամպռ եւ ներկայ պատերազմական նախարարը, Տիթէյմ, որ իր թեկնածութիւնը ետ առած էր, համեմատականի մնացած ըլլալով:

Ալժերիոյ մէջ ալ աչքի կը զարնէ ձախակողմեան հոսանքներու յաջողութիւնը: Աջերու պարտութեան մասին գաղափար կազմելու համար, կը բաւէ ըսել թէ իրենց ներկայացուցիչներուն թիւը, որ 1227 էր 1939ին, իջած է 772ի:

Միշտ անելի մէջ

Հինգերու Խորհուրդը երեք օրէ ի վեր կը տքնի, ներկայացնելու համար Սեպտ. 11էն ի վեր կատարուած աշխատանքներուն արդիւնքը: Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ ժողովը իսկապէս անելի մը առջեւ կը գտնուի: Մինչեւ անգամ յայտնի չէ թէ Խորհուրդը պիտի կրնա՞յ նոր նստաշրջան մը գումարել ներկայ դրութեամբ: Նոյն աղբիւրներուն համաձայն, ատենագրութիւնները կազմուած ատեն, Պ. Մոլոթով պահանջած է որ կարգ մը մասեր ստորագրուին միայն Հինգերու Խորհուրդին որոշ անդամներուն կողմէ: Այսպէս, ինք աւելորդ կը գտնէ որ Չինաստան մասնակցի Իտալիոյ մասին տրուած որոշումներուն, իսկ Ֆինլանտայի համար բաւական կը նկատէ միայն Խ. Միութեան եւ Անգլիոյ ստորագրութիւնը: Միւս չորս պետութիւնները հակառակ են այս տեսակէտին: Միւս կողմէ, Պ. Մոլոթով միշտ կը պնդէ որ Ֆրանսա եւ Չինաստան դուրս ձգուին Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ եւ Հունգարիոյ հաշտութեան դաշնագիրներու քննութենէն, այն պատճառաբանութեամբ թէ այդ երկու պետութիւնները չեն ստորագրած երեք պարտեալ երկիրներուն զինադադարը:

Լոնտոնի քաղաքական շրջանակներուն մէջ այնքան յոռետես են որ, կը վախնան պառակտումէ մը, եթէ վերջին պահուն ելք մը չգտնուի: Կրնայ ըլլալ որ Երեք Մեծերը բացառիկ նիստ մը գումարեն, հրաւիրելով նաեւ զօր. տը Կօլը, եւ խորհրդակցութեանց ուրիշ ձեւ մը առաջարկեն:

X «Նիւ Եորք Հէրըլտ» կը գրէ թէ Հինգերու Խորհուրդը 24 ժամուան մէջ երկրորդ անգամ ըլլալով գիշերային նիստ մը գումարեց, միջին ճամբայ մը գտնելու համար: Նոյն աղբիւրին համաձայն, Անգլիոյ եւ Խ. Միութեան արտաքին նախարարները մասնաւոր խորհրդակցութիւն մը կա-

ԹՈՒՐՔ ԹԵՐԹԵՐԸ ԻՐԱՐ Կ'ՈՒՏԵՆ

«Թիզ մը հող իսկ չենք տար Ռուսիոյ»

(Մասնաւոր թղթակցութիւն Յառաջի)

« Վաթան » (Ահմէտ Էմին Եալման) Օգոստոս 31ի թիւով կը պատասխանէ «Ուլուս»ի խմբագրապետ երեսփոխան Ֆալիհ Րըֆքըի սպառնական մէկ յօդուածին.

— « Ֆալիհ կը զայրանայ, որ չահախնդրական կը նկատենք իր կապը՝ Հալք կուսակցութեան հետ։ Մեր այսօրուան թիւին մէջ, առանձնապէս անդրադարձած ենք այս ազմկարար մարդու անցեալի ապազգային գործունէութեան։ (Յառաջ.— Թերթը իր Դ. էջին վրայ կ'արտատպէ Ֆալիհի հակամիլլի երկու յօդուածները)։ Կ'ուզէինք այստեղ անդրադառնալ մէկ երկու տարբեր կէտերու։ Ա.— Ֆալիհ կը զայրանայ, որ «պաշտօնեայ — խմբագիր» նկատեր եմ զինքը։ Ու կը յամառի պնդել, թէ իր խղճին կ'անսայ միշտ՝ իր համոզումներուն մէջ։ Մինչդեռ, ինքն իսկ խոստովանած է յաճախ, թէ ինք վարձկան գրիչ է ։ Օրինակ .— Այն օրերուն, երբ Անգլիացիներու հետ լուրջ անհասկացողութիւններ ունէինք, «Ուլուս»ի մէջ կ'երեւէր Ֆալիհի մէկ յօդուածը՝ «Պատերազմի պէտք է մտնենք, առանց վայրկեան մը իսկ կորսնցնելու» խորագրին տակ։ Պատասխանեցի այդ յօդուածին՝ բաւական բուռն լեզուով։ «Ուլուս», քանի մը օր վերջ արտատպեց այդ յօդուածս։ Յաջորդ օր, երբ Ֆալիհ խմբագրատուն կ'իջնէ, զայրոյթով դիտել կուտայ, « Եթէ կ'ուզէիք որ թերթին մէջ այս իմաստով յօդուած մը լոյս տեսնէ , ինչո՞ւ ինծի չըսիք»։ Կը հետեւի, թէ մեր բարեկամը ի վիճակի է մէկ օրէն միւսը համոզում փոխելու, եթէ այդ իմաստով հրահանգ տրուի իրեն։ Բ.— Ֆալիհ կը պնդէ, թէ Եւրոպայի ու Ամերիկայի մէջ՝ մեզ կը ճանչնան իբրեւ ճշմարիտ դեմոկրատներ։ Բայց, ինքը չէ՞ր, որ Ամերիկայի մէջ խնդրեց ինծմէ յօդուածներ գրել ամերիկեան թերթերուն՝ ըսելու համար թէ Թուրքիա կը ձգտի հետզհետէ առաւելագոյն ժողովրդապետութեան ։ Եթէ իբրեւ դեմոկրատ կը ճանչնային մեզ, Ինչո՞ւ պէտք տեսան այս կարգի փրոփականտի մը հրաւէր ուղղելու ինծի։ Գ.— Ֆալիհ կ'ուզէ խաբել իրմէ խելացիներն ալ, երբ կը յամառի պնդել՝ թէ ազատ ընտրութիւններ տեղի կ'ունենան Թուրքիոյ մէջ։ Բայց, որո՞ւ համար գաղտնիք է, ո՞վ չի գիտեր՝ թէ Հալքը կը պատրաստէ ընտրելիներու ցանկը, ու ժողովուրդը այդ ցանկի անուններուն կուտայ իր քուէն։ Ա՞յս է ազատ ընտրութիւնը ։ Դ.— Ձեմ ուզեր անկիրթ որակել Ֆալիհը, որովհետեւ ինք յանցանք չունի իր դաստիարակութեան գործին մէջ։ Կը խղճամ միայն իրեն»։

«ՌՈՒՍԻԱ «ԹԱՆՔ»ԵՐՈ՞Վ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ»...

«Սօն Փօսթա»յի Սեպտեմբեր 1 եւ 2 թիւերուն մէջ, Սէլիմ Րագըպ Էմէչ կ'անդրադառնայ ժողովրդապետութեան պայքարին, ու դիտել կուտայ.

— «Իրաւունք ունի Փէյամի Սաֆա, երբ կը գրէ «Թասվիր»ի 30 Օգոստոսի թիւին մէջ. — «Սապիհա Զէքէրիա Սերթէլ կարմիր մըն է, ու կ'ուզէ կարմրած տեսնել Թուրքիան»։ Արդարեւ , մեր հարեւանը կը խօսի մեզի ուղղակի մեր թշնամիներուն բերնով, երբ սովիէթ թանքերու սպառնալիքին ենթարկուած կը տեսնէ 12 միլիոն Թուրքեր։ Այս յանդգնութիւնը ուրկէ՞ կը գտնեն Սերթէլները։ Կը հարցնենք»։

«Ո'Չ ԻՍԿ ԹԻԶ ՄԸ ՀՈՂ...»

Տիգրակերտի մէջ լոյս տեսնող «Տիարպաքըր» թերթը կը գրէ (10 Սեպտ.).

— «Ամէն Թուրք կը բաղձայ բարեկամ ապրիլ Ռուսիոյ հետ։ Մենք, միշտ այս ոգիով շարժած ենք ու կը շարժինք։ Եթէ ցարդ չկրցանք նոր համաձայնութեան մը յանգիլ, յանցանքը մերը չէ։ Ռուսիա կ'ուզէ ոտնակոխ դարձնել մեր անկախութիւնը։ Թող գիտնան մեր բոլոր թշնամիները , որոնց կարգին նաեւ Թաներն ու Սերթէլները, թէ ո՛չ ոքէ կը վախնանք, ո՛չ իսկ բովանդակաշխարհի թշնամութենէն։ Եթէ տրուած է, որ քաջութեան եւ հերոսութեան նոր դրուագներ հիւսենք, թշնամին մէկ ճակատ ու պողպատեայ ճակտով պիտի գտնէ մեզ՝ իր դէմ»։

տարած են, իբրեւ վերջին փորձ՝ անելը լուծելու։ Կարճ խօսքով, թանձր մշուշ մը թառած է Հինդեւրու Խորհուրդին վրայ, տեղի տալով ամէն տեսակ զրոյցներու։ Յետաձգուած են ոչ միայն Պալքանեան դաշնագիրները, այլ եւ ուրիշ բազմաթիւ խնդիրներ։ Վիճելի դարձած է նոյն իսկ ժողովականութեան ձեւը։ Այսօր - վաղը կը սպասուի պաշտօնական զեկոյցի մը, ժողովին յետաձգման մասին ։

✕ Ամերիկեան թերթերը կը գրեն թէ ծերակուտական Փիփըրի այցելութեան առթիւ, սպարապետ Սթալին հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրած է Սեպտ. 14ին.

— « Պէտք է Գերմանիան զրկել ապագային պատերազմ յայտարարելու հնարաւորութենէն, եւ ասոր համար անհրաժեշտ է անոր ձեռքէն առնել Ռուրը, որովհետեւ այդ շրջանն է որ Գերմանիոյ կը ճարէ իր պատերազմական կարողութեան մեծագոյն մասը »։

Նոր բարեփոխումնե՞ր Խ. Միութեան մէջ

« Փառի - Փրէս»ի կարեւոր մէկ աշխատակիցը, Պ. Իվ Տէլպառ, երրորդ յօդուածով մը կը գրէ թէ համայնավար կուսակցութեան Յաղթանակի համագումարը տեղի պիտի ունենայ աւելի կանուխ, դեկտեմբերին, փոխանակ 1946 Յունուարի։ Այս առթիւ Սթալին պատրաստած է բարենորոգումներու ծրագիր մը, որպէսզի գործադրուի անարգել, իր յաջորդներուն կողմէ։ Միշտ նոյն աղբիւրին համաձայն, Սթալին գործօն կեանքէ քաշուելով հանդերձ, պիտի շարունակէ ի գործ դնել իր բարոյական ազդեցութիւնը երկրին քաղաքական կազմակերպութեան վրայ,— կուսակցութիւն եւ կառավարութիւն։ Բացի ցմահ ընդհ. քարտուղարի պատուակալ տիտղոսէն, Սթալին պիտի ըստանայ երկրորդ տիտղոս մը, մնայուն նախագահ Խ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի հաւաքական նախագահութեան։ Շնորհիւ այս երկու պաշտօններուն, սպարապետը միշտ ձայն պիտի ունենայ երկրին ղեկավարութեան մէջ։ Թերթին թղթակիցը կ'ըսէ թէ Սթալինի յաջորդը պիտի ըլլայ մարէշալ Վորոշիլով, որ նշանակուած է նաեւ նախագահ պատերազմական գերագոյն խորհուրդին։ Որպէսզի Վորոշիլով ընթացիկ գործերով չյոգնի, երեք հոգինոց քարտուղարութիւն մը պիտի հաստատուի։

Յաղթանակի համագումարին տնտեսական եւ քաղաքական ծրագիրները տպագրուած են արդէն եւ ղրկուած Խ. Միութեան բոլոր քաղաքներն ու գիւղերը։ Այս ծրագիրները կը նախատեսեն խաղաղ վերաշինութեան շրջան մը, բաժնուած երկու հնգամեակներու վրայ։ Տենդագին գործունէութիւն կը տիրէ կուսակցութեան բոլոր կազմակերպութեանց մէջ, յառաջիկայ ընտրութեանց առթիւ։ Խորհրդային վարիչները ունին ուրիշ հիմնական ծրագիր մը,— ընդլայնել իշխանութեան հիմերը, ստեղծելով խորհրդային նոր ժողովրդապետութիւն մը որուն լայնօրէն պիտի մասնակցին անկուսակցականները։ Տեղական Սովետները արդէն սկսած են գործադրել մանրամասն հրահանգներ, «զարգացնելու համար զանգուածներու ինքնագործունէութիւնը խորհրդային ամենալայն ժողովրդապետութեան հիման վրայ»։ Տեղական սովետները արդէն սկսած են ժողովի հրաւիրել իրենց անկուսակցական հաւատաւորները, անոնց հաղորդելով պետութեան օժանդակութիւնը,— ի մէջ այլոց թուղթ ճարել՝ իրենց տեղեկատուներուն տպագրութեան համար։ Անկուսակցականները կը քաջալերուին պատրաստելու իրենց ընտրական պայքարները եւ ժողովները ուր պիտի կրնան արտայայտուիլ ազատօրէն, Յաղթանակի Համագումարի օրակարգի հարցերուն մասին։ Ուրիշ նշանակալից պարագայ մը,— Կարծուի, որ Գերագոյն խորհուրդին պատուիրակն է համայն Ռուսիոյ պատրիարքին մօտ, մանրամասն ուսումնասիրութիւն մը պատրաստած է օրթոտոքս կղերին մասնակցութեան մասին։ Իր ցանկին համաձայն, երկու մետրոպոլիտներ, ինը արքեպիսկոպոսներ եւ 22 եպիսկոպոսներ աթոռ պիտի ունենան պետական կազմակերպութեանց մէջ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ Ղպտի արքեպիսկոպոսը, Տէր Թէոփիլոս սպաննուեցաւ Վերին Եգիպտոսի մէջ Ղպտիներու վանքին մօտ, երբ պտոյտ մը կը կատարէր։ Արքեպիսկոպոսը Եգիպտոս գացած էր , Ղպտիներու պատրիարքին ընտրութեան առթիւ ։ Մարմինը փոսի մը մէջ նետուած էր։ Կարգ մը ձերբակալութիւններ կատարուեցան։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ հետզհետէ կը ծանրանայ, համաձայն վերջին լուրերու։ Զրոյց շրջած ըլլալով թէ Անգլիացիները կը խորհին ի հարկին ամբողջ ոստիկանութիւնը ձուլել բանակին մէջ, մթնոլորտը աւելի թանձրացաւ։ Հրէական գործակալութեան վարիչը յայտարարած է , — «Մեր համբերութիւնը երկար չի կրնար տեւել»։ Գահիրէէն կը հեռագրեն թէ Իրաքի կառավարութիւնը «բարեկամական բողոքագիր մը» ուղղած է Մ. Նահանգներու կառավարութեան, գանգատելով Նախագահ Թրումընի այն առաջարկին դէմ որ եղած է անգլ. կառավարութեան, 100.000 Հրեաներ Պաղեստին ընդունելու համար։ Իրաքի վարչապետը յայտարարեց աջի օր.— «Իրաք կը մերժէ սիոնական պետութեան մը կազմութիւնը, որովհետեւ անոր առաջին արդիւնք պիտի ըլլայ երկու միլիոն Հրեաներու մուտքը Պաղեստին » ։ Վարչապետը աւելցուց թէ երկրորդ արդիւնքը պիտի ըլլայ 300.000 հոգինոց հրէական բանակի մը կազմութիւնը, օդանաւային հզօր ուժով մը, ինչ

Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Տակառեան ուրախութեամբ կը ծանուցանեն ծնունդը իրենց մանչ զաւկին, Հրայր - Պատրիկի։— Փարիզ 27 սեպտ. 1945

որ վտանգ մը պիտի դառնայ հարեւան արաբական պետութեանց համար»։

ԵՒՐՈՊԱՅԻ անօթութեան վախը հետզհետէ աւելի մտահոգութիւն կը պատճառէ, քանի կը մօտենայ ձմեռը։ Մ. Նահանգներու հողագործական նախարարութիւնը հաշուած է թէ 35 միլիոն թոն ուտելիք պէտք է հասցնել կարօտ երկիրներուն, մէջն ըլլալով Գերմանիոյ նախկին թշնամի պետութիւնները։ Ցամաքային Եւրոպան, մէջն ըլլալով Խ. Միութիւնը եւ Հիւս. Ափրիկէն արտադրութեան ամենամեծ անկումը կը տեսնեն այս տարի, իբրեւ հետեւանք երաշտի եւ պատերազմի աւերներուն։ Ճափոն ալ սովի պիտի մատնուի, թէ միջոցներ ձեռք չառնուին։ Այն ատեն աւելի ահաւոր կացութիւն մը պիտի պարզուի քան Պէնկալի մէջ ուր մէկ միլիոն հոգի մեռան սովէն։

ՃԱՓՈՆԻ պետական դրամատունը փակուեցաւ զօր. Մէք Արթըրի հրամանով։ Այս առթիւ ահագին բազմութիւն մը հաւաքուած էր դրամատան առջեւ։ Բազմաթիւ կիներ կուլային, վախնալով որ պիտի կորսնցնեն իրենց դրամները։

ԴԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ .— Կ'իմանանք թէ Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերութեան անդամներէն Պ. Պ. Զ. Որբունի, Բ. Թօփալեան եւ Զարոյեան, Հայաստանի խորհրդայնացման 25րդ տարեդարձին առթիւ Երեւան պիտի այցելեն, մտաւորականութեան հետ եղբայրական կապ հաստատելու համար։

Պ. ՕՇԻՆ ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ որ 11 ամիսէ ի վեր բանտարկուած էր գործակցութեան ամբաստանութեամբ, անպարտ արձակուած է, դատական ատեանին կողմէ, ինչպէս կը հաղորդեն մեզի։

ՊԱՆԵԽՕ - ՔԱՇԱՆԻ Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղի բանախօսութիւն եւ թէյասեղանը՝ այս շաբաթ, 6 հոկտ. ժամը 3ին, ընկերուհի Ս. Մալխասեանի բնակարանը։ Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերուհիները։ (21 Sentier de la Roue)։

ԾԱԽՈՒ ՎԻԼԼԱ Cannesի (A. M.) շրջակայքը, երեք հէքտար տարածութեան վրայ ։ Գրել Nichanian, 8 Place Vauban, Cannes (A. M):

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Աւետիս Թաղոյեան եւ Ներսէս Սիրունեան ընտանիքները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն Հ. Յ. Դ. Սէնթ Անի ենթակոմիտէին, եւ բոլոր անոնց որ անձամբ , նամակով եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին ողբացեալ Տիկին ՆՈՒԱՐԴ ՍԻՐՈՒՆԵԱՆԻ մահուան առթիւ ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ.— Պ. Վ. Մ. Մարտիրոսեան, Փարիզ.— Դժբախտաբար սխալ հասկցած էք այդ բացատրութեան իմաստը։ Ոչ ծաղրանք էր, ոչ ալ անարգանք, այլ դառնութեան աղաղակ մը։ Կը թելադրենք նորէն կարդալ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պոմէթի բանտէն խումբ մը կալանաւորներ նորէն կը խնդրեն շնորհակալութիւն յայտնել Հ. Յովհ. Ծ. Վ. Զուխաճեանի, «որ ամէն շաբթու ոչ միայն հոգեւորապէս կը մխիթարէ զիրենք, այլեւ 10—15 հաց կը բաժնէ իր անձնական ծախքով»։ Դատապարտեալները վստահութեամբ կը սպասեն ընդհ. ներումին։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պուլվար Օտտոյի եւ շրջանի 1945—1946 դպրոցական տարեշրջանի հայերէն լեզուի երեկոյեան դասընթացքները կը սկսին հոկտեմբեր 5ին։ Արձանագրութեան համար դիմել ժամը 5—7, 9 Traverse la Cabucelle, Ազգ. դպրոցը։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ, Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ.—

1.— « Քրիստափոր » ենթակոմիտէն, կիրակի 7 Հոկտեմբեր, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին։

Ընկեր Կարօ եւ Մարզպետ խումբերը այս կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին։

Ակնունի ենթակոմիտէն եւ Համազասպ խումբը այս շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, ընկերվարականներու սրահին մէջ։

Հայաստան ենթակոմիտէն շաբաթ իրիկուն , ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Jeudi 4 Octobre 1945 Հինգշաբթի 4 Հոկտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4522-Նոր շրջան թիւ 151 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՄԵՆՔ ԱԼ ԱՄՓՈՓՈՒԻՆՔ

Անակնկալ մը չէր օրուան շռնդալից դէպքը, — Հինգերու Խորհուրդին վիժումը:

Բացուած Սեպտ. 11ին, փոխադարձ բարեացակամութեան հաւաստիքներով, ժողովը շուտով յանգեցաւ կատարեալ անելի մը, երբ մանաւանդ Երեք Մեծերու ներկայացուցիչները բացորոշապէս պարզեցին իրենց դիրքը, օրակարգի հարցերու մասին:

Առաջին օրէն իսկ հաստատուեցաւ թէ բոլորովին տարբեր տեսակէտներ ունին Խ. Միութիւնը եւ Անգլեւսաքսոնները, Պալքանեան հարցերու եւ Միջերկրականի մասին:

Յետոյ, իտալական հարցին առթիւ, Պ. Մոլոթով բացորոշապէս հասկցուց թէ իր կառավարութիւնը չի կրնար կրաւորական դիրք բռնել ափրիկեան գաղթավայրերու խնամակալութեան հարցին մէջ: Եւ շեշտեց, մանաւանդ, Մոսկուայի դարաւոր պահանջը, — յենարաններ ապահովել Միջերկրականի մէջ, որ մինչեւ այսօր ալ կը մնայ բրիտանական ծով:

Կարելի չեղաւ ստուգել թէ՝ Տարտանէլի խնդիրն ալ քննուեցա՞ւ, այս պահանջին առթիւ: Տարակոյս չկայ թէ գոնէ շօշափեցին զայն, քանի որ կարելի չէ Միջերկրականի մասին խօսիլ, առանց «քուելու» Նեղուցներու հարցին: Մանաւանդ որ, ճիշդ այդ օրերուն Անգարան բարձրաձայն կը յայտարարէր թէ չի կրնար խարիսխներ տրամադրել միայն Խ. Միութեան:

Վերջապէս, երբ մթնոլորտը հետզհետէ կը թանձրանար, Մոլոթով ռումբ մը եւս պայթեցուց, — Ֆրանսան եւ Չինաստանը իրաւունք չունին մասնակցելու պալքանեան հարցերու քննութեան:

Մնացեալը կը կարդաք լուրերու բաժնին մէջ, — խորհրդաժողովը փակուած, առանց որոշելու յաջորդ նստաշրջանին թուականն իսկ:

Կը նշանակէ թէ Երեք Մեծերը նոր միջոցներ պիտի մտածեն, մթնոլորտը պայծառացնելու եւ ժողովներու շարունակութիւնը ապահովելու համար: Այդ առթիւ հաւանական է որ ժողովականութեան ձեւն ալ փոխուի:

Սպասելով լաւագոյն օրերու, չէ՞ք ընդուներ թէ մենք ալ պէտք ունինք ամփոփուելու: Որոճալու եւ տքնելու:

Ամիսներէ ի վեր կ'արծարծենք Հայկ. Դատը, — Թրքահայ Նահանգներու կցումը Ներկայ Հայաստանին: Շարք - շարք յուշագիրներ յանձնուեցան բոլոր հասցէներուն, Սան Ֆրանչիսկոյէն մինչեւ Լոնտոն: Ամէն տեղ ալ գումարուեցան հրապարակային ժողովներ, յաճախ շռնդալից արտայայտութիւններով: Ամէնէն մխիթարական պարագան այն էր որ բոլորն ալ միեւնոյն տարրական պահանջը կը դնէին:

Արդ, Լոնտոնի ժողովին վիժումը անգամ մը եւս կ'ապացուցանէ թէ՝ մարդիկ տակաւին տրամադիր չեն «աղքատ խնամիներու» ձայները լսելու եւ օրակարգը խճողելու: Իրականին մէջ, անոնք յստակ օրակարգ մըն ալ չունեցան, եւ աւելի շատ մէկուն - միւսին տրամադրութիւնը շօշափեցին, այս կամ այն հարցին առթիւ:

Ինչպէս ալ ձեւակերպուին յաջորդ ժողովները, անմիջական պարտականութիւն մը կ'իյնայ բոլոր անոնց վրայ որ Հայկ. Դատ կը հետապնդեն, միջազգային կեդրոններու մէջ, — Ամփոփուիլ: Կարճ կապել հրապարակային աղմուկները եւ նուիրուիլ լուրջ, լուռ ու մունջ, մեթոտիկ աշխատանքի:

Մանաւանդ ամէնէն առաջ եւ ամէնէն աւելի զարնել այն դուռները որ ոչ միայն տրամադիր, այլեւ ի վիճակի են ընթացք տալու մեր արդար պահանջներուն:

Տեսէք, ամիսներէ ի վեր ճախրասլաց ճառեր կը խօսուին այս երկրին մէջ, եւ սակայն մէկ հատիկ հայանպաստ գրութիւն չերեւցաւ կեդրոնական օրկանի մը մէջ: Եւ չգտնուեցաւ մէկ «հայասէր» երեւելի, որ ձայն բարձրացնէր, ի նպաստ Հայկ. Դատին:

Մթնոլորտը այնքան մռայլ է որ, միայն ծրագրեալ, գործօն եւ յարատեւ աշխատանքը կրնայ լոյսի ճեղք մը բանալ մեր առջեւ, համատարած խաւարին մէջ:

Անհրաժեշտ է լարել աչք ու ականջ, եւ հետեւիլ, հետապնդել դիտակցօրէն, փոխանակ անամէջ երազներ հիւսելու նեղ հայկական կամ «հայասիրական» բարձերու վրայ:

Շ.

ՄԻ ՔԻՉ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Բերլինի վեհաժողովից (1878) սկսում է Հայերի իրական ողբերգութիւնը: Մեր երկիրը դառնում է կռուախնձոր անգլեւռուս մրցակցութեան: Պոլսում Էլիըթը, յետոյ Լայարդը (անգլիացի) եւ Իգնատիեւը (ռուս) գործում էին իրարու դէմ: Ռուսները վերականգնելու համար Ռուսաստանի վարկը Ղրիմի պարտութիւնից վերջ, նուաճելու համար Նեղուցները՝ աշխատում էին օգտագործել հայկական եւ այլ քրիստոնեաների հարցը ճնշում բանեցնելու համար Թուրքիոյ վրայ: Նրանք խոստանում էին Հայաստանին ինքնավարութիւն, Ռուսաստանի հովանաւորութեան տակ:

Անգլիացիները խոստանում էին ինքնավարութիւն Անգլիայի հովանաւորութեան տակ, իբրեւ թումբ - պետութիւն՝ Ռուսաստանի եւ անգլիական կայսրութեան միջեւ: Երկուսն էլ խաբում են Հայերին: 1877ին Ռուսները պատերազմ են յայտարարում Թուրքիային, պատճառաբանելով՝ «Հարիւրաւոր տարիներից Թուրքական լուծը ծանրացել է քրիստոնեայ մեր եղբայրների վրայ: Դառն է նրանց կացութիւնը.... Քրիստոսի սուրբ հաւատը, պատուաւոր անունը, քրտինքով եւ արիւնով ձեռք բերած բարիքը, ամէն ինչ անարգուած է եւ պղծուած անհաւատների ձեռքով»: Թւում է թէ հասել է ազատութեան ժամը նաեւ Հայերի: Հայ զօրավարներ՝ Լորիս Մելիքեան, Տէր Ղուկասեան, Լազարեան անցնելով Կովկասի բանակների գլուխը գրոհ են տալիս Թուրքիայի վրայ: Նրանք գնում են Էջմիածին, ստանում են Հայոց կաթողիկոսի օրհնութիւնը, հաւատալով, որ այդ պատերազմով կը փրկուի հայ ազգը: Պատերազմից յետոյ Հայերը դիմում են Ալեքսանդր Բ. կայսեր: Ռուսական բանակի հրամանատար Մեծ Իշխան Նիկոլայ - Նիկոլայեւիչը յոյսեր է ներշնչում Հայերին ասելով՝ «Կայսեր՝ եղբօրս հեռագրեցի թէ Հայերի ցոյց տուած ընդունելութիւնը, սէրը եւ համակրութիւնը չտեսայ ոչ Յոյների, ոչ ալ այլ ազգերի մօտ... Ձեր հարցը եւ յոյսն ի դերեւ պիտի չելնեն, անհոգ եղէք, եղբօրս հետ բանակցութեան մէջ ենք»:

Ի՞նչ եղան բանակցութիւնները: Անգլիոյ պետ Դիզրայէլին քնացած չէր, Հայաստանի փրկութիւնը Ռուսաստանի ձեռքով՝ կը նշանակէր Հնդկաստանի ճամբաների կորուստը: Արդիւնքը եղաւ Սան Սթէֆանոյի դաշնագրի 16րդ յօդուածը. — «Նկատելով որ ռուս զօրքերի Հայաստանում գրաւած, բայց Թուրքիային վերադարձուելիք հողերից մեկնելը կարող է կռիւների եւ երկու պետութիւնների բարեկամական յարաբերութիւններին վնաս բերող կնճիռների ծնունդ տալ, Բ. Դուռը պարտաւորութիւն է ստանձնում՝ Հայերի բնակած գաւառներում տեղական պէտքերի պահանջած բարւոքումներն ու բարենորոգումները գործադրել առանց այլեւս յապաղելու եւ նրանց ապահովութիւնը երաշխաւորել Քիւրտերի եւ Չէրքէզների դէմ»: Այս երկու կայսրութիւնների ամէնէն համեստ ծրագիրը նոր պայքարի դուռ բացաւ: Ռուսաստանը վախնալով երկրորդ Ղրիմի ձախողանքից, 1877—78 զէնքի յաղթանակից յետոյ դիւանագիտութեան մէջ անարգօրէն պարտուեցաւ: Հայկական հարցը փոխադրուեցաւ Բերլին եւ լուծուեցաւ Բերլինի դաշնագրի 61րդ յօդուածով որ կ'ըսէր. — Բ. Դուռը պարտականութիւն է ստանձնում առանց այլեւս յապաղելու, գործադրել այն բարւոքումներն ու բարենորոգումները, որոնք տեղական պէտքերն են պահանջում Հայերի ապրած գաւառներում, եւ Հայերի ապահովութիւնը երաշխաւորել Քիւրտերի եւ Չէրքէզների դէմ: Այս նպատակով ձեռք առած միջոցները պարբերաբար պիտի ծանուցանէ (Բ. Դուռը) պետութիւններին, որոնք պիտի հսկեն նրանց գործադրութեան վրայ»:

Այսպէս ձեւափոխւում է Սան Սթէֆանոյի դաշնագիրը, ռուսական զօրքերը հեռանում են հայկական բարձրաւանդակից, Հայերը թողնում են Թուրքիայի բարեխնամութեան: Ո՞ւր է գաղտնիքը: Բերլինի վեհաժողովից մէկ ամիս առաջ Պոլսում Անգլիայի եւ Թուրքիայի միջեւ կնքուել է մի դաշնագիր, ըստ որու «եթէ Ռուսաստանը, իր ձեռքում պահելով Բաթումը, Արտահանը, Կարսը... այսուհետեւ փորձէ տիրել Ն. Կ. Վ. Սուլթանի Ասիական որ եւ է երկիր... Անգլիան պարտաւորւում է միանալ Ն. Կ. Վ. Սուլթանին, զէնքի ոյժով այդ երկիրները պաշտպանելու համար» եւ «որպէսզի Անգլիան իր պարտաւորութիւնները կատարելու համար հարկաւոր միջոցները ապահովէ, Ն. Կ. Վ. Սուլթանը հաւանութիւն է տալիս նոյնպէս, որ Կիպրոս կղզին գրաւուի եւ կառավարուի Անգլիայի կողմից»: Սալզպրին կարողում է լռեցնել Ֆրանսայի եւ Իտալիայի ներկայացուցիչները, նրանց առաջ դնելով Թուրքիոյ ափրիկեան կայսրութիւնը բաժանելու հրապուրիչ ծրագիրը — «Եգիպտոսը՝ Անգլիային, Թունուզը՝ Ֆրանսային, Տրիպոլիսը՝ Իտալիային: Ի զուր չէր Խրիմեան Հայրիկի խօսքը. — «Այս քաղաքակիրթ աշխարհիս մէջ մարդագէլներ պիտի ուտեն Թուրքաստանի մեծ կտոր միսերը, զրկեալ Հայուն գէթ կտորիկ մը ոսկոր պիտի թողուն»: «Կտորիկ ոսկորը» Բերլինի դաշնագրի 61րդ յօդուածը եղաւ, իբրեւ բաժին:

Հետեւանքը լինում է ռուսական զօրքերի հեցումը «Թրքահայաստանից: Հայերը այրում են ամէն ինչ եւ թողնելով դարաւոր իրենց հայրենիքը, վերցնում մի բուռ հող, իբրեւ յիշատակ եւ ուղղւում դէպի Ռուսիա: Սահմանագլխին վրայ նոր ողբերգութիւն: «Ետ»: Ռուսները պնդում են. «Հայերը պէտք է վերադառնան իրանց տեղերը, որպէսզի հայկական հարցը կենդանի մնայ ռուս-եւթուրք նոր սահմանագլխին եւ միջամտութեան նոր առիթներ ընծայէ»: Խե՜ղճ ժողովուրդ: Այստեղ էլ խաղում են նրա ճակատագրի հետ:

Անգլիան եւս շահագրգռուած է, որ Հայերը չգաղթեն, որպէսզի նորից հնարաւորութիւն ունենայ միջամտելու:

Թուրքերի վրէժխնդրութիւնը անսահման է: — «Ձեր սուտ կրօնի անհաւատ թագաւորների օգնութեա՞ն դիմեցիք — ահա՛ նրանց օգնութիւնը», — Այս է լինում Թուրքի պատասխանը ու սկսւում են համատարած սպանդը, բռնաբարումները: Այդ հաստատում են անգլիական հիւպատոսների տեղեկագրերը Լոնտոն: «Քրիստոնեաների ներկայ վիճակն աւելի՛ գէշ է, քան երբեք եղած է»: «Ամէն տեղ, իւրաքանչիւր քայլափոխին, կործանումի եւ բռնութեան ոգին է յայտնւում հազարաւոր ձեւերի տակ»: Արդիւնքը յայտնի է:

(2) ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻՆԳԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ ՁԱԽՈՂԵՑԱՒ

Չորս տող զեկոյց

Ինչպէս կը նախատեսուէր, Հինգերու Խորհուրդը փակուեցաւ երեքշաբթի օր, առանց գործնական ելքի մը յանգելու: Այս տեսակէտէն շատ պերճախօս է հրատարակուած զեկոյցը, ընդամէնը չորս - հինգ տող. —

«Հինգ արտաքին նախարարներու խորհուրդը գումարուեցաւ այսօր երկու անգամ: Պ. Մոլոթով նախագահեց առտուն, իսկ Տօքթ. Վանկ իրիկունը: Երկրորդ նիստին խորհուրդը որոշեց փակել ներկայ նստաշրջանը»:

Ոչ իսկ յաջորդ նստաշրջանին թուականը որոշուած է: Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, Պ. Պիտօ, նոյն իսկ ներկայ չէ եղած երկրորդ նիստին, որովհետեւ «այլեւս անելիք չունէր»: Արդարեւ, խորհրդային պատուիրակութիւնը պնդած է որ բաց ի իտալական հարցէն, միւս բոլոր խնդիրները քննուին ոչ թէ հինգ, այլ միայն երեք պետութեանց մասնակցութեամբ: Այս պահանջին դիմաց, ամերիկեան պատուիրակութիւնը տրամադրութիւն յայտնած է որ հաշտութեան նախնական դաշնագիր մը խմբագրուի երեք պետութեանց կողմէ, յետոյ ենթարկելու համար ընդհանուր ժողովի մը, մասնակցութեամբ շահակից գլխաւոր պետութեանց: Խորհրդային պատուիրակութիւնը պատասխանած է թէ չի կրնար որ եւ է յանձնառութիւն ստանձնել առանց իր կառավարութեան հետ խորհրդակցելու: Ինչպէս կ'երեւայ, Պ. Մոլոթով լայն իրաւասութիւններ չունի եւ ստիպուած է սպարապետ Սթալինի հրահանգներուն սպասել: Կ'ըսուի թէ Խ. Միութեան արտաքին գործավարը վերջին պահուն առաջարկած է նոր նիստ մը գումարել չորեքշաբթի առտու, բայց միւսները մերժած են:

Մ. Նահանգներու ներկայացուցիչը առանձին յայտարարութիւն մը հրատարակեց, որ լաւատես կ'երեւայ, եւ յոյս կը յայտնէ թէ կարելի պիտի ըլլայ համաձայնութեան մը յանգիլ «համբերութեամբ եւ փոխադարձ բարեացակամութեամբ, գլխաւոր հարցերու մասին»:

«ՀԻԹԼԷՐԱԿԱՆ ՄԵԹՈՏՆԵՐ»

ՄՈԼՈԹՈՎ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՑ ՀԵՌԱՆԱԼ

Ֆրանսական գործակալութիւնը վստահելի աղբիւրներէ քաղելով կը հաղորդէ թէ վերջին նիստերէն մէկուն մէջ ծանր միջադէպ մը ծագեցաւ Անգլիոյ եւ Խ. Միութեան նախարարներուն միջեւ եւ Պ. Մոլոթով սպառնաց հեռանալ: Ահա թէ ինչպէս պատահած է միջադէպը, —

Պ. Մոլոթով պահանջեր է չեղեալ համարել Սեպտ. 11ի որոշումը, որով կ'ընդունուէր Ֆրանսայի եւ Չինաստանի մասնակցութիւնը բոլոր խըն-

գերիներու քննութեան առեն։ Յետոյ աւելցուցեր է թէ երբ խումբ մը պետութիւններ համաձայնու- թեան մը կը յանգին եւ մէկը կամ աւելին կ'ընդու- նին իրենց սխալը, պէտք է նորէն նկատի առնեն եւ ջնջեն տրուած որոշումը։ Ասոր վրայ Անգլիոյ արտաքին նախարարը, Պ. Պէվին, յայտարարեր է թէ «երբեք չէր լսած բան մը որ այնքան նմանէր հիթլէրական մեթոտներուն»։ Վկաներու յայտա- րարութեանց համաձայն, այս դիտողութիւնը ֆրանսերէնի եւ ռուսերէնի թարգմանուեր է, մինչ նախարարները լուռ ու մունջ կը սպասէին փոթո- րիկի մը պայթումին։ Երբ թարգմանները կը վեր- ջացնեն իրենց գործը, Մոլոթով աթոռէն ելլելով դէպի դուռը կը յառաջանայ եւ կը յայտարարէ.

— «Մինչեւ որ այս խօսքը ետ չառնուի, ես կը հեռանամ սրահէն եւ ժողովէն»։

Պահ մը լռութիւն կը տիրէ, յետոյ Պ. Պէվին ետ կ'առնէ իր դիտողութիւնը եւ Մոլոթով կը վե- րադառնայ իր տեղը։

ՅՈՒԶՈՒՄ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն թէ յարաբերու- թիւնները լարուած են Մ. Նահանգներուն եւ Խ. Միութեան միջեւ, Հինգերու խորհուրդին ձախող- ման առթիւ։ Գրեթէ բոլոր թերթերը եւ խորհրդա- րանի շատ մը անդամներ այս ձախողումը կը վե- րագրեն խորհրդային պատուիրակներու յամա- ռութեան եւ ոչ - գործակցութեան։ «Տէյլի Մէյլ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ.— Խոր յուսախաբութիւն կը տիրէ Նիւ Եորքի մէջ։ Խ. Միութեան հանդէպ անվստահութիւնր եւ կասկածամտութիւնը աւելի ծանր են քան եղած է որ եւ է առեն, Սթալին - Հիթլէրի դաշինքէն ի վեր։ Ռուսիա 1.250.000.000 սթերլինի փոխառութիւն մը կը սպասէ Մ. Նա- հանգներէն, բայց այս յոյսը դատապարտուած է ձախողման, եթէ խորհրդարանը չփոխէ իր միտ- քը, ինչ որ երբեք հաւանական չէ։ Միացեալ Ազ- գերու ամբողջ կազմակերպութիւնը ջլատուած է Լոնտոնի ժողովին անցուդարձերէն։ Մ. Նահանգ- ները խորապէս ազդուած են Լոնտոնի լուրերէն ո- րոնք մանրամասնօրէն կը պարզեն դառնութեան, վէճերու եւ անելի պատմութիւնը։ Այսօրուան թերթերուն մէջ կը կարդանք հետեւեալ խորա- գիրները,— «Անձնական յարձակումներ», «Մոլո- թով կ'ըսէ թէ Հըլ եւ Իտըն աւելի տանելի են Սո- վետներուն համար քան Պըրնզ եւ Պէվին», կամ «Պըրնզ խաղաղութիւն կ'ուզէ, Ռուսերը անդըրդ- ուելի կը մնան» եւն.։ Անգլիոյ արտաքին նախա- րարը ժողովրդական դէմք մը դարձած է, իբրեւ ախոյեանը անգլիախօս ժողովուրդներու»։ Նիւ Եորքի մէջ հաւանական չեն դտներ որ Երեք Մե- ծերը ժողով գումարեն այս օրերս։ Նախագահ Թրումըն տրամադիր չէ այդպիսի ժողով մը ըն- դունելու, մինչեւ որ Սթալին Մ. Նահանգները չգայ, ինչ որ հաւանական չէ։ Կ'ըսուի թէ Պ. Պըրնզ տեղեկագիր մը ղրկած է որ դառնութիւն կը յայտնէ Ռուսիոյ դիրքին հանդէպ։ Նշանակալից պարագայ մը եւս,— յետաձգուած է Մառէշալ Ժուկովի այցելութիւնր որ տեղի պիտի ունենար այս շաբթու։ Պաշտօնական շրջանակներու մէջ այս յետաձգումը կը վերագրուի մառէշալին «հիւան- դութեան»։

Ինչպէս քանիցս բացատրած ենք, Հինգերու Խորհուրդը վերջնական անելի մը յանգեցաւ, երբ Պ. Մոլոթով պնդեց որ Ֆրանսա եւ Չինաստան չմասնակցին պալքանեան դաշնագիրներու քննու- թեան։ Հինգ նախարարները մինչեւ հիմա համա- ձայնած են միայն մէկ հարցի մասին,— Միջդաշ- նակցային յանձնաժողով մը կազմել Ծայր. Արե- ւելքի համար։ — Ամերիկեան պատուիրակութիւ- նը երէկ մեկնեցաւ Լոնտոնէն։

Պուլկարիան ալ անօթի

Սոֆիայէն կր հեռագրեն թէ Պուլկարները ամրան վերջին պտուղներով կը սնանին եւ արդէն կը դողան առաջին ցուրտերէն, սպասելով սառ- նաշունչ եւ անօթի ձմեռ մը։ Ուտեստը պակաս պիտի գայ վտանգաւոր չափերով։ Նոր հագուստ գրեթէ չկայ եւ ածուխը տրամադրելի պիտի ըլ- լայ շատ փոքր համեմատութեամբ։ Աննախընթաց երաշտ մը 50 առ հարիւր պակսեցուցած է ամէնէն կենսական հունձքերը, մասնաւորապէս դետնա- խնձորը։ Բոլոր ուտեստները բաժնեչափի ենթար- կուած են եւ սոսյդ է թէ իւրաքանչիւր բաժնեչա- փի համար տրամադրելի քանակութիւնը պիտի պակսի, քանի ձմեռը մօտենայ։ Կերն ալ անբաւա- կան ըլլալով, շատ մը գիւղացիներ կը մորթեն ի- րենց անասունները։ Մաս մը ուտեստ փոխա- դրուած է Ռուսիայէն, սակայն բաւական չէ հիմ- նապէս բարեփոխելու կացութիւնը։ Ուրիշ երկիր- ներու հետ եղած առեւտուրը աննշան է։

Հագուստի տեսակէտով, ամէնէն ստիպողա- կան պէտքն է կօշիկը, քանի որ ամրան տրեխները եւ սանտալները չեն դիմանար Պուլկարիոյ սաստ- կաշունչ ձմրան։ Փոքր քանակութեամբ կօշիկ նե- րածուած է Պաղեստինէն եւ բանակցութիւններ կը կատարուին Չեխոսլովաքիոյ հետ։ Սակայն շատ յոյս չկայ որ մթերքը բաւէ պահանջին։ Ածուխի պակասը սուր կերպով պիտի զգացուի Սոֆիայի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ, թէեւ գիւղացիները պիտի կրնան բաւական փայտ ճարել, ձմեռը տաք- նալու համար։ Արդէն իսկ ազդարարուած է Սո- ֆիայի տանտիրուհիներուն թէ երեք հոգինոց ըն- տանիք մը կրնայ ստանալ միայն 1500 քիլօ ա- ծուխ։ Այս տարի ոչ միայն չէ ստացուած Թուր- քիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ ածուխի սովորական ներա- ծումը, այլեւ մաս մը պուլկարական ածուխ փո- խադրուած է Ռուսիա։ Ածուխի օրական վեց հա- զար թոն արտադրութեան 5800ը կ'երթայ կառա- վարութեան, երկաթուղիներու և ուրիշ պէտքերու համար։ Քաղաքացիներու բաժին կր մնայ մնաց- եալ 200 թոնը։

Սովը եւ ցուրտը Գերմանիոյ մէջ

Մառէշալ Մոնթկոմըրի, անգլիական շրջանի հրամանատարը, մռայլ գոյներով կր նկարագրէ Գերմանիոյ վիճակը։ «Իմ ծրագրիս մաս չի կազ- մեր կուշտ ու կուռ յագեցնել Գերմանները, ամե- նեւին։ Իրենք են որ այս աղէտը բերին իրենց գըլ- խուն եւ պէտք է կրեն հետեւանքները։ Բայց եւ այնպէս չեմ ուզեր որ համատարած սովը եւ հի- ւանդութիւնը ճարակին Եւրոպայի մէջ, ինչ որ անխուսափելի է, եթէ ձգենք որ հարիւր հազա- րաւոր Գերմաններ մեռնին։ Միայն մէկ միջոց կայ,— ուտելիք ներածել։ Պէտք է ցորեն ներածել մինչեւ 1.500.000 թոն, նոյնիսկ աւելի, եթէ տրա- մադրելի չըլլայ դտնուի»։

Յետոյ նկարագրելով էնֆլիւէնցայի աղետալի համաճարակը վերջին պատերազմէն ի վեր, մառէ- շալը կ'ըսէ.— «Այժմ համաճարակները նուազիլ սկսած են։ Ապրուստի դէշ պայմանները կրնան այս ձմեռ ծանրապէս աւելցնել թոքատապը, էնֆ- լիւէնցան եւ հիւծախտը։ Այս պատճառով պէտք է նուազագոյն սնունդ մը ապահովենք ամբողջ երկ- րին մէջ եւ մասնաւորապէս կերակրենք Ռուրի հանքագործները, եթէ արեւմտեան Եւրոպան կ'ուզէ ածուխ ստանալ այս ձմեռ։ Այնպիսի դառն իրողութիւններ կան որ կարելի չէ պարտկել։ Եթէ ածուխի արտադրութիւնը չպահուի եւ չաւելնայ, ոչինչ կրնայ կեցնել արեւմտեան Գերմանիոյ փլու- զումը եւ սովը։ Ռուրի շրջանին մէջ շատ մը հան- քագործներ կը բացակային, որպէսզի կարենան ուտելիք ճարել իրենց ընտանիքներուն։ Ուրիշ հոդ մը՝ ոճիրներու յարաճուն յաւելումն է, որ կրնայ աւելի սաստկանալ, իբրեւ հետեւանք գործազըր- կութեան։ Պէտք է 20.000 նոր ոստիկաններ ու- նենանք»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՊՕՐԻՆ ՇԱՀԵՐՈՒ Յանձնաժողովը մինչեւ Օգոստոսի վերջը բռնագրաւած կամ իբրեւ տու- գանք գանձած է 36 միլիառ ֆրանք։

ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՏԱԳՆԱՊԸ սաստկացած ըլլալով, Նախարարական խորհուրդը որոշեց մաս- նաւոր տուրքի մը ենթարկել այն բնակարանները որոնք բաւարար չափով լեցուած չեն։ Այս տուրքը պիտի գանձուի այն վարձակալներէն որոնց յար- կաբաժնի սենեակներուն թիւը կ'անցնի հետեւեալ համեմատութիւնը,— երկու սենեակ մէկ անձի համար, չորս՝ երկու անձի, հինգ՝ երեք անձի համար եւն.։ Ամէն մարդ որ ազատ ասպարէզի մը կը հետեւի, կրնայ մէկ յաւելուածական սենեակ ունենալ։ Տուրքը պիտի հաշուեն կալուածական տուրքին վրայ, աւելցնելով 50 առ հարիւր աւե- լորդ սենեակի մը համար, 100 առ հարիւր երկու աւելորդ սենեակի համար, 300 առ հարիւր երեքի, 500 առ հարիւր չորսի համար եւն.։

ՊԱՇՏՕՆԱՆԿ ԵՂԱՒ զօր. Փէթըն, Գերմանիոյ ամերիկեան Գ. բանակին հրամանատարը, որ մեղմ կը վարուէր Նացիներուն հետ։

ԹՇՆԱՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԴԱԴՐԵՑԱՆ Հնդկա- չինի մէջ։ Բանակցութիւններ կր կատարուին Ֆրանսացիներու եւ Աննամցիներու միջեւ։

ԱՆՊԱՐՏ ԱՐՋԱԿՈՒԵՑԱՒ Տիկին Լավալ։ Ա- մուսինր պիտի դատուէր այսօր, հինգշաբթի, բայց հաւանական է որ յետաձգուի։

ԶՕՐ. ՏԸ ԿՕԼ Գերմանիա պիտի երթայ, քըն- նական պտոյտ մր կատարելու համար։

ՄԻՍԻ ԲԱՇԽՈՒՄԸ վտանգուած է։ Քանի մը օրէ ի վեր այլեւս միս չի ծախուիր Կեդր. Հա- լին մէջ։

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, վա- ղը, ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ընկերվարա- կաններու սրահը, 14 Cours Lafayette։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿ- ՑՈՒԹԻՒՆԸ, կիրակի 28 հոկ.ին, ժամը 3ին, Մու- թիւալիթէի մեծ սրահին մէջ ձմեռնային թատե- րաշրջանի բացման առթիւ կը ներկայացնէ Լ. Շանթի ծանօթ եւ սիրուած թատերախաղը, ՀԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐԸ։ Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

ԾԱԽՈՒ ՎԻԼԼԱ Cannesի (A. M.) շրջակայքը, երեք հէքտար տարածութեան վրայ։ Գրել Ni- chanian, 8 Place Vauban, Cannes (A. M)։

AMICALE DES VOLONTAIRES, ANCIENS COMBATTANTS ARMENIENS DE L'ARMÉE FRANÇAISE
MARSEILLE

ԱՐԱՐԱՑԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԻՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ֆրանսական բանակին մէջ ծա- ռայող Հայ Կամաւոր եւ Նախկին Ռազմիկներու Մարսէյլի Բարեկամական Միութիւնը (1914-1918) եւ (1939-1945) պիտի տօնէ յառաջիկայ կիրակի, 7 Հոկտ., իր տարեկան հանդէսը՝ յիշատակելու համար այս տարի Ճէպէլ Մուսայի Հայոց ֆրան- սական նաւաբաժնի կողմէ ազատագրման 30րդ տարելիցը եւ Արարայի ճակատամարտին 27րդ տարեդարձը, ինչպէս նաեւ մեր բոլոր գերիներուն վերադարձը։

Առտուն ժամը 10ին հանդիսաւոր պատարագ- փառոյի Ս. Թարգմանչաց եկեղեցւոյն մէջ (339, Avenue du Prado) ի յիշատակ երկու պատերազմ- ներու եւ Ազատագրութեան զոհերուն, ինչպէս նաեւ Հայկական Լեգէոնի գնդապետ Romieuի որ մեռած է նախորդ ամսուան մէջ։

Պատարագէն վերջ՝ եկեղեցւոյ բակին մէջ՝ յարգանք՝ դրօշակին ի ներկայութեան կառավա- րական Commissaire Régional Mr. Haagի, 15րդ բա- նակին ընդհանուր հրամանատար Général Carpen- tierի, ծովային հրամանատարին, եւ 100 հոգիէ բաղկացեալ զինուորական նուագախումբին։ Արե- ւելեան ճակատի Ֆրանսացի նախկին զինուորները ներկայ պիտի ըլլան իրենց դրօշներով։ Պ. Տ. Թէ- քէեան՝ France - Orient կոմիտէին նախագահը եւ մեր Միութեան պատուոյ նախագահը՝ պիտի խօ- սի ներկայացնելու համար նախկին հայ ռազմիկ- ները, որուն պիտի պատասխանէ հանրապետա- կան կառավարութեան քոմիսէրը։ Յետոյ պիտի խօսի Հայկական Լեգէոնի առաջին վաշտին նախ- կին հրամանատար եւ Avignonի այժմեան Général Azan, եւ Commissaire Régionalի, 15րդ բանակի հրամանատարին հետ աչքէ պիտի անցընէ մեր նախկին ռազմիկ ընկերները։

Նոյն օրը կէսօրէ վերջ՝ Rue Colbert թիւ 7ի Brasserie Colbertի ընդարձակ սրահներուն մէջ ըն- դունելութիւն պիտի կատարուի դուրսէն եկող մեր հիւր ընկերներուն եւ բոլոր վերադարձող գերինե- րուն։ Ճոխ պիւֆէ եւ պար, ժամը 15էն մինչեւ 20։ Նուագախումբ եւ երգչախումբ։

Մուտքը ազատ է մեր ընկերներուն եւ իրենց ընտանիքներուն համար։

Ամբողջ գաղութը կը հրաւիրուի այս ցոյցին, իբրեւ յարգանք մեր մեռեալներու եւ հաւատար- մութիւն Ֆրանսայի հանդէպ։ — (Կնիք)

ՄԱՆՈՒՇԵԱՆ ՓՈՂՈՑ.— Առնուվիլի քաղա- քապետութիւնը Ազգ. Միութեան վարչութեան ուղղած պաշտօնագրով մը կը ծանուցանէ թէ՝ այս կիրակի, 7 Հոկտեմբեր, կէս օրէ ետք ժամը 3ին, տեղի կ'ունենայ բացումը Միսաք Մանուշեան փողոցին, հայաբնակ թաղին մէջ։ Արարողութեան պիտի նախագահէ քաղաքապետ Պ. Տըմիւզուա, որ ճառ մը պիտի խօսի այս առթիւ։ Բացումէն վերջ Ազգ. Միութեան մասնաճիւղը գինեձօն մը պիտի սարքէ եկեղեցւոյ խորհրդարանին մէջ, ի պատիւ քաղաքապետին եւ խորհրդականներուն։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սէնթ Մարկրիթի Ազգ. Միու- թեան սեփական տունը լրացած ըլլալով, պաշ- տօնական բացումը պիտի կատարուի հոկտ. 14ին։ Երգ, արտասանութիւն, ճառ եւ ճոխ պիւֆէ։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթա- կոմիտէն, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկեր- ները, կիրակի, 7 Հոկտ. ժամը 3.30ին, ծանօթ հա- ւաքատեղին։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ.— Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կո- միտէն ժողովի կը հրաւիրէ.—

Թաթուլ խումբը այս շաբաթ իրիկուն, ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին։

Նիկոլ Դուման ենթակոմիտէն, այս կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին ընկերվարականներու սրա- հին մէջ։

Քեռի խումբը, այս շաբաթ իրիկուն, ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին։

Քրիստափոր ենթակոմիտէն այս շաբաթ, ժա- մը ճիշդ 7ին, ընկերվարականներու սրահը, 15 Place Marceau։

ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ «ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Պ. Պօղոս Հէպոյեանի քով, թիւ 70 B. Puit Bi- vert, եւ Պ. Յովհ. Փիլիկեանի խանութը, 68 Rue Puget, Gardanne։

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Vendredi 5 Octobre 1945 Ուրբաթ 5 Հոկտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4523-Նոր շրջան թիւ 152 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ԻՆՁՈ՞Ւ ՁԱԽՈՂԵՑԱՒ ՀԻՆԳԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

Միջազգային մամուլը չի ծածկեր Հինգերու Խորհուրդին վիժումը: Ամէնէն լուրջ թերթերն ալ կը գործածեն «ձախողանք» բառը, լուրերով եւ խմբագրականներով: Կան թերթեր որ շատ աւելի յոռետես կ'արտայայտուին: Օրինակ՝ Անգլիոյ աշխատաւորական (կառավարական) օրկանը, «Տէյլի Հէրըլտ» որ խմբագրականով մը կը հարցնէ.—

Եթէ համաձայնութեան գետինը լայն էր եւ եթէ հաշտարար ոգի կը տիրէր, ինչո՞ւ այս պատմական խորհրդաժողովը ցրուեցաւ առանց բան մը արտասանելու, բացի այն յանկարծական ազդէն թէ ներկայ նստաշրջանը վերջացած է: Ատլանտեանի Դաշինքին հազարաւոր բառերը որոնցմով «ներշնչուած էր» «հասարակ մարդը» կռուելու համար, այժմ կը կը վերածուին 32 բառերու որոնք ձախողում կը յայտնեն: Կը թուի թէ կը գտնուինք ազգայնականութեան, կասկածամտութեան, նախանձի, երկիւղի, զինեալ ուժի, քաղաքականութեան եւ պատերազմի դարուն մէջ:

«Թայմզ» ալ խմբագրականով մը կը հաստատէ թէ ժողովին վիժումը «ծանր ձախողանք մը» կը կազմէ միջազգային խաղաղասիրական գործակցութեան համար: Եւ կը բացատրէ թէ Պ. Մոլոթովի «անհաշտութիւնը» միայն մէկ պատճառն է ժողովին ձախողման: «Աւելի մօտէն քննելով խնդիրը, բացայայտ կ'երեւայ թէ ժամանակը հասունցած չէ տակաւին, ընդհանուր խաղաղութեան որ եւ է մէկ մասը կարգադրելու համար»:

Le Monde, Փարիզի կիսապաշտօնական օրկանը, կը բացատրէ թէ ամէնէն կարեւոր պարագան՝ անգլեւսաքսոն եւ խորհրդային տեսակէտներու ընդդիմութիւնն է: «Ծանօթ էր այդ ընդդիմութիւնը. բայց կը թուի թէ շատ աւելի զօրաւոր եղաւ քան կը սպասուէր: Տեսանք որ Խ. Միութիւնը պահանջեց վերաքննել Տարտանէլի պայմանագիրը եւ կը շահագրգռուի Թանճէրի հարցով. երեւութապէս միտքէ չէր անցներ թէ ան մէջտեղ պիտի դնէ Միջերկրականի ամբողջ խնդիրը, թէ յենարաններ պիտի փնտռէ Տրիպոլսոյ եւ Երկոտասան կղզիներուն մէջ» եւն.: Թերթը կ'եզրակացնէ թէ դժուար կը հաշտուին անգլեւսաքսոն եւ խորհրդային տեսակէտները՝ ժողովրդապետութեան մասին: «Եթէ Խ. Միութիւնը այնքան ուժգնօրէն կը պաշտպանէ իր ազդեցութեան շրջանը արեւելեան Եւրոպայի մէջ, միայն իր ռազմագիտական եւ տնտեսական դիրքերը զօրացնելու համար չէ որ այդպէս կ'ընէ, այլ կ'ուզէ այդ շրջանին մէջ տարածել իրեն յատուկ «ժողովրդապետական» դրութիւնը»:

Փոխադարձ մեղադրանքներ

Ժողովին փակումէն անմիջապէս վերջը, մամուլի ներկայացուցիչները լսեցին Մ. Նահանգներու եւ Խ. Միութեան արտաքին նախարարներուն յայտարարութիւնները, որոնք հակասական են: Պ. Պըրնզ ըսաւ թէ ժողովին աշխատանքները պարզապէս «ընդհատուած են», իբրեւ հետեւանք Պ. Մոլոթովի այն ճիգին որ կը ձգտէր Ֆրանսան եւ Չինաստանը դուրս ձգել պալքանեան խնդիրներու քննութենէն, մինչդեռ Սեպտ. 11ին հաւանած էրանոնց մասնակցութեան: Աւելցուց թէ Պ. Մոլոթով կ'ուզէր նաեւ որ ատենագրութենէն ջնջուէին հաւանութեան վերաբերեալ մասերը, իբրեւ իր կողմէ գործուած սխալ մը:

Խ. Միութեան ներկայացուցիչը բոլորովին տարբեր արտայայտուեցաւ: Վճռապէս հերքեց թէ որ եւ է որոշում տրուած էր Ֆրանսայի եւ Չինաստանի մասնակցութեան մասին (թերթ մը դիտել կուտայ թէ ատենագրութիւնները ստորագրուած չեն): Ինք հաւատարմօրէն կապուած է Փոցտամի ժողովին որոշման, որուն համաձայն զինադադարի պայմանագիրները ստորագրողները միայն իրաւունք ունին մասնակցելու դաշնագիրներու քննութեան: «Ինձմէ կը պահանջեն որ դրժեմ երեք պետութեանց տուած որոշումը Պերլինի մէջ կամ բռնաբարեմ զայն: Խ. Միութիւնը սովորութիւն չունի դրժելու իր յանձնառութիւնները եւ ես չեմ յանձնարարեր որ ուրիշներ այդպիսի բան ընեն»: Քանի մը թղթակիցներ հարցուցին թէ ինք ալ միւս չորս պետութեանց հետ լման երկու օր չմասնակցեցա՞ւ պալքանեան դաշնագիրներու քննութեան, իր վերջնական դիրքը ճշդելէ առաջ: Մոլոթով պատասխանեց,— «Մանրամասնութիւնները կարեւոր չեն»:

Ինչպէս կ'երեւայ, երկու կողմերը տարբեր կը մեկնեն Փոցտամի որոշումներու ոգին: Մ. Նահանգներու նախագահը եւ Անգլիոյ վարչապետը այն համոզումն ունին թէ համաձայնութիւն գոյացած էր որ Ֆրանսա եւ Չինաստան մասնակցին արտաքին նախարարներու խորհրդակցութեանց: Մինչդեռ Ստալին տարբեր կր մեկնէ:

Պ. Պիտօ, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, իր կարգին յայտարարեց,— Ֆրանսա հաստատապէս կը հաւատայ թէ ոչ միայն պէտք է մասնակցի խաղաղութեան դաշնագիրներու քննութեան, այլ եւ ուրիշ շահակից կողմեր ալ պէտք է ընդունուին: Մոլոթով նշանաւոր հակաճառող մըն է եւ ես տրամադրութիւն չունիմ վիճաբանութեան բռնուելու իրեն հետ:

Անգլիոյ արտաքին նախարարն ալ պիտի խօսէր երէկ: Խնդիրը առ այժմ առկախ կը մնայ եւ յայտնի չէ թէ երբ պիտի հրաւիրուի յաջորդ ժողովը: Մ. Նահանգները կը պնդեն որ բոլոր Միացեալ Ազգերը մասնակցին հաշտութեան դաշնագիրներու քննութեան:

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՓՐԿԵԼ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Ինչպէ՞ս փրկել նոր սերունդը: Ահա՛ հարցը որ կը չարչարէ հայ վարիչները, հայ մայրերն ու հայրերը (կամ գոնէ շատերը):

Արմատական միակ միջոցը,— եւ ասոր ոչ ոք անշուշտ կը հակառակի, դէպի հայրենիք վերադարձն է: Բայց մինչ այդ, ի՞նչպէս օտարութեան ճիրաններէն ազատել հայ տղան եւ հայրենիք երթալու իղձը դնել անոր հոգւոյն մէջ: Ի՞նչպէս փրկել այն հայ պատանին որ ոչ միայն հայկական պատմութիւն ու գրականութիւն չէ կարդացած, այլեւ Մեսրոպին ու ըԱյբն անգամ չի գիտեր: Բոլորովին կտրուած հայկական միջավայրէ, հայերէն կարդալ գրել չի գիտեր:

Երկու ամիս առաջ, «Յառաջ»ի մէջ գրուած յօդուածի մը մէջ, լաւագոյն կը նկատէի, փոխանակ չորս-հինգ հայկական թերթ ունենալու, ունենալ նաեւ հայերէն թերթ մը ֆրանսերէն տառերով: Թերթ մը որ կարող ձեռքերու յանձնուելով պարտադրէ ինքզինքը ամէն հայ ընտանիքի: (Ինչ որ գոյութիւն ունի մինչեւ այժմ, տղայական է, անճարակ եւ վնասակար մանաւանդ, իր անճարակութեամբ):

«Յառաջ»ի խմբագիրը մեղադրանքներ ուղղեց, անբաւական կերպով բացատրուած այս առաջարկի առթիւ: «Ուրեմն, կ'ըսէ յարգելի խմբագիրը, մեր երիտասարդները այնքան կորսնցուցած են մայրենի լեզուին սէրը, որ ստիպուած ենք ֆրանսերէն օրաթերթ մըն ալ տրամադրել իրենց: Որպէսզի բարեհաճին ծանօթանալ Հայոց պատմութեան եւ մնացեալին ... Նոր սերունդը փոխանակ համակերպելու, հայերէն չգիտնալու չսորվելու յամառութեան, պէտք էր ըմբոստանար անոր դէմ» եւայլն:

Ըմբոստանանք, բոլորս ըմբոստանանք: Սակայն յետո՞յ, ի՞նչ կ'արժէ ամուլ ըմբոստութիւնը, երբ դարմանի մասին լուրջ եւ արմատական միջոցներ չեն կիրարկուիր: Մենք համակերպիլ չենք ուզեր, ընդհակառակն: Սակայն այսօր, իրողութիւն մըն է որ Ֆրանսահայ պատանիներուն մեծ մասը հայերէն չի գիտեր, կամ այնքան քիչ գիտէ որ, անընդունակ է հայերէն թերթ մը լըրջօրէն կարդալու: Պէ՞տք է զոհել այդ երիտասարդութիւնը:

Մինչդեռ եթէ ֆրանսերէն տառերով հայկական թերթ մը (շաբաթաթերթ մը լաւագոյն կ'ըլլար) գոյութիւն ունենար, ճոխ եւ կենդանի, անոնց մեծագոյն մասը, նախ գոնէ հետաքրքրութեան համար, պիտի կարդար զայն: Յետոյ այդ թերթին կը մնար իր լեցուն եւ ազգային բովանդակութեամբ, իրեն կապել հայ երիտասարդութիւնը, վարել զայն, խանդավառել եւ դէպի հայրենի փարախը վերադարձնել:

Չորս հինգ հայերէն թերթ ունինք Փարիզի մէջ: Ո՞վ կը կարդայ զանոնք: Ես ու դուն: Այսինքն, հայ կեանքով հետաքրքրուողներ, հայերէն գրել-կարդալ գիտցողներ, վերջապէս անո՛նք որ դերծ են արդէն օտարանալու վտանգէն: Իսկ ո՞վ պիտի կարդայ Ֆրանսատառ թերթը,—ան որ ուծանալու վտանգին մէջ է, եւ թերեւս պիտի փըրկուի այդ միջոցաւ, այսինքն հայ պատանին, հայ երիտասարդը:

Երկրորդ առաջարկ մը բերեր էի նոյն յօդուածիս մէջ: Մեկենասներու միջոցաւ օգնել, եւ քաջալերել այն տաղանդները որոնք ապագայ ունին միջազգային ասպարէզի մէջ: Անշուշտ Օտեան մը, Րաֆֆի մը, ազգային տեսակէտով շատ աւելի արժէք կը ներկայացնեն քան միջազգային համբաւ վայելող Հայերը: Սակայն պէտք չէ մոռնալ որ Ֆրանսահայ պատանին հայերէն կարդալ չի գիտեր. ուրեմն միայն այս վերջինները կրնան իրեն ներկայանալ իբրեւ ինքնագիտակցութեան եւ հըպարտութեան աղբիւր:

Եթէ, օրինակ, Պալքաններու եւ ուրիշ փոքր երկիրներու մէջ օտարանալու վտանգը գոյութիւն չունի, պատճառը այն է որ հոն ապրող պատանին տեղացիէն անարժէք չի դատեր իր ազգը: Որովհետեւ միջավայրին քաղաքակրթութիւնը, արուեստը, գրականութիւնը չեն տիրապետեր մերինին վրայ: Հոն բոլորին համար արգահատելի էակ մըն է ան որ կը ձուլուի (ինչ որ գոյութիւն չունի արդէն): Իսկ հո՞ս: Հոս դժբախտաբար հայ պատանին շլացած երկրին քաղաքակրթութենէն (լաւ կամ գէշ) իր ազգը ստորադաս կը նկատէ. եւ եթէ չունի անձնական հպարտութիւն, թոյլ կուտայ որ օտարը զինքը կլանէ:

Ի՞նչը կրնայ փրկել այդ պատանին: Առաջին. — Ֆրանսերէն հայ թերթը մտացի եւ վարպետ ձեռքերու մէջ...: Անհրաժեշտ չէ պատմել անոր մէջ Քաջն Վարդանի կամ Մեծն Տիգրանի քաջագործութիւնները: Հայը իր պատերազմներով եւ աշխարհակալութիւններով չէ որ կրնայ հպարտ ըլլալ իրաւամբ: Ան իր պատմութեան, դպրութեան, արուեստին, իր սովորութիւններուն եւ բնութեան մէջ ունի դրուագներ եւ անցքեր որոնք ազգի մը իրական մեծութիւնը կը յատկանշեն, որոնք մինչեւ այսօր այդ ազգին ապրելու արժանի ըլլալը կը փաստեն: Մատնանշել ասոնք առանց քարոզելու, եւ աւելորդ ազգայնականութեան: Երկրորդ. — «Եան»ով վերջացող քանի մը փառաւոր անուններ միջազգային հրապարակին վրայ: Ո՞ր պատանին է որ չի խանդավառուիր ատով: «Աս ինչ դրադէտ Հայ է եղեր, այն ինչ գիտունը Հայ է եղեր, ես ալ Հայ եմ»: Ահաւասիկ չափազանց բնական եւ մարդկային զգացում մը, որ կրնայ խթանել հայ երիտասարդը եւ մղել դէպի ազգային գանձերը ...:

Եւ այս բոլորին կատարման համար դրամ եւ մեկենաս: Հայկական դրամ եւ հայ մեկենաս, որ պէսզի օգտուողները յիշեն միշտ անոր աղբիւրը ու ծառայեն անոր:

Համձարն ալ պէտք ունի յաճախ մեկենասի: Պէտք չէ մոռնալ թէ Լուդովիկոս ԺԴ.ն էր որ կերտեց Ֆրանսայի ոսկեդարը, ինչպէս Վռամշապուհ Հայոց արքան էր որ խրախուսեց Ս. Մեսրոպը:

ՄՈՒՇԵՂ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Տարնան մահուան դատապարտուեցաւ

Չորեքշաբթի օր Գերագոյն Ատեանին առջեւ հանուեցաւ Ժոզէֆ Տարնան, Վիշիի քաղաքապահ զօրքին (միլիս) հրամանատարը եւ ներքին նախարարը, եւ մահուան դատապարտուեցաւ մէկ նիստի մէջ: Դատաւորներուն խորհրդակցութիւնը հազիւ 35 վայրկեան տեւեց:

Մեծ բազմութիւն մը խռնուած էր դատասրահին մէջ,— այն սրահը ուր դատուեցաւ Փէթէն: Միայն մէկ վկայ թեր խօսեցաւ, դոմինիկեան վանական մը, սեւազգեստ, գլուխը ածիլած, որ երբեմն կը հեծկլտար: Լավալէն վերջ, չկայ մէկը որ այնքան ատելութիւն շարժած ըլլայ Ֆրանսայի մէջ որքան Տարնան: Դատարանին նախագահն ալ հաստատեց թէ ամբաստանեալը հերոսական անցեալ մը ունեցած է նախորդ պատերազմին մէջ, բայց անկումէ անկում գլորելով, այսօր կը դատուի իբրեւ հայրենադաւ:

Ամբաստանեալը երկար ճառ մը խօսեցաւ, երբեմն լալով: Իր գլխաւոր չքմեղանքն այն էր թէ կը հպատակէր իբրեւ օրինաւոր ճանչցուած կառավարութեան եւ անոր պետին՝ Փէթէնի հրամաններուն: Խոստովանեցաւ թէ միլիսը հրէշային ոճիրներ գործած է, հակառակ իր կամքին եւ թէ ինք ջանաց դադրեցնել զանոնք, նոյնիսկ դատի քաշելով իր մէկ բարեկամը, որ գնդակահարուեցաւ կոնակէն, 200 հոգիի առջեւ: Իրմէ անմիջապէս վերջը խօսեցաւ վանականը, յիշելով թէ Տարնան հրաշալի կռուեցաւ Գերմաններուն դէմ, նախորդ պատերազմին, ինչպէս եւ 1939ին եւ 1940ին: «Գործի մարդ էր ան, ոչ թէ մտքի: Պէտք ունէր հրամաններու եւ հրահանգներու: Իր կեանքին վրայ ամէնէն ոճրապարտ ազդեցութիւնը գործած է Փէթէն»:

Ամբաստանագիրը կ'ըսէր թէ Տարնան ոչ միայն հաւատարմութեան երդում ըրած էր Հիթլէրի, իբրեւ հրամանատար Վաֆըն S.S.ներու, այլեւ կամաւորական վաշտեր կազմած, արշաւանքներ սարքած է «մաքի»ներուն դէմ եւն.:

✕ Երէկ, հինգշաբթի, սկսաւ Լավալի դատավարութիւնը: Դատաւորները յանձն առած են գիշեր ցերեկ նիստ գումարել, 12 օրէն վերջացնելու համար դատը:

ՄԱՐԴ ՉՈՒՆԻՆՔ

«Թասվիր»ի մէջ Ճիհատ Պապան կը գրէ (13 Սեպտեմբեր)․

— «Համաձայն եմ Նէճմէտտին Սատագի, որ կը դժգոհի մարդու պակասէ։ Դէպի լայն ժողովրդապետութիւն մեր քայլերուն մէջ՝ նոր կուսակցութիւններ հաստատելու ծրագիր մը ունինք։ Բայց, ո՞վ պիտի անցնի այդ կուսակցութիւններու գլուխը։ Հանրապետ. շրջանը տակաւին չկրցաւ հասցնել Հիւսէյին Ճահիտ մը կամ Նէճմէտտին Սատագ մը։

Կը հետեւի, թէ քառորդ դարէ ի վեր, Հանրապետութեան հողը չկրցաւ հասցնել գաղափարի համար պայքարող մարդիկ։ Դառն է այս խոստովանութիւնը, բայց ճշմարտութիւն է։

Այս առիթով, կ'ուզէի յիշել Թալէաթ փաշայի մէկ խորհրդածութիւնը՝ Համաշխարհային Ա. Պատերազմի վախճանին.—

— «Չեմ ցաւիր, որ պատերազմը եւ պատերազմին հետ շատ բան կորսնցուցինք։ Թերեւս ակամայ չարիք գործեցինք հայրենիքին։ Բայց, վստահ եմ՝ թէ գործեցինք շատ աւելի անդարմանելի մեղք մը։ Մարդ չձգեցինք մեր ետին։ Այսօր ոչ ոք կայ, որ կարենայ ձեռք առնել երկրին ղեկը»։

Թալէաթ փաշա որքան աւելի դժբախտ պիտի զգար ինքզինք, եթէ գիտնար՝ թէ Հանրապետ. Թուրքիա եւս, վերջին քանեւհինգ տարիներու ընթացքին, չդադրեցաւ նոյն մեղքը գործելէ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ անգլիական օդագորք իջաւ Հայֆա,— հռչակաւոր 6րդ զօրաբաժինը։ Բոլոր լուրերն ալ կը հաստատեն թէ կացութիւնը շատ ծանր է։ Եաֆայի եւ Թէլ Ավիվի հրեայ բնակչութիւնը կը վախնայ խռովութիւններէ։ Շատեր այլուր գաղթած էին, թէեւ հիմա սկսած են վերադառնալ։ Մ. Նահանգները մօտէն կը հետաքրքրուին Պաղեստինի կացութեամբ։ Կ'ըսուի թէ անգլ. կառավարութիւնը մերժած է նախագահ Թրումընի այն առաջարկը որ կը թելադրէր 100.000 Հրեաներ ընդունիլ Պաղեստինի մէջ։ Արաբները կոչ մը ուղղելով բրիտանական մարդպանին, խնդրեցին դադրեցնել Հրեաներու ներգաղթը։

ԶՕՐ. ՏԸ ԿՕԼ, որ այս միջոցին քննական պտոյտ մը կը կատարէ Գերմանիոյ ֆրանսական շրջանին մէջ, ջերմ ընդունելութեան արժանացաւ Սարպրուքի մէջ։ Գերման քաղաքապետը բարիգալուստ մաղթելով յայտարարեց թէ վճռած են առանց վերապահութեան եւ խղճմտօրէն կատարել իրենց պարտաւորութիւնները։

ՄԷԿ ՄԻԼԻԱՌ ՖՐԱՆՔԻ թղթադրամ շրջաբերութեան կը հանուի ամէն օր, ինչպէս կը գրեն տեղական թերթերը։

ՊԷԼԶԷՆԻ դահիճներու դատավարութեան ատեն, կարդացուեցաւ ֆրանսացի կնոջ մը գրաւոր վկայութիւնը, որ կ'ըսէր թէ S.S. բժիշկներ դաժնագան փորձեր կը կատարէին կալանաւոր կիներուն վրայ։ «Խումբ մը յոյն աղջիկներ ամլացման ենթարկուեցան չորցնող ճառագայթներով, ոմանք անմիջապէս մեռան, ուրիշներ գործողութեան ենթարկուեցան եւ իրենց կարգին մեռան»։

ՍԷՆՏԻՔԱՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ հիմը դրուեցաւ հոկտ. 3ին, Փարիզի մէջ, մեծ խանդավառութեամբ։ Կը մասնակցին 55 ազգեր 68 միլիոն աշխատաւորներով, մէջն ըլլալով խորհրդային սէնտիքաները։ Կազմակերպիչները լաւատես են ապագայի մասին։

ՄՍԱՎԱՃԱՌՆԵՐԸ բացառաբար բաց պիտի ըլլան այս շաբաթ, կիրակի եւ երկուշաբթի։ Այն յաճախորդները որ չեն կրցած ստանալ իրենց բաժինը, 200 կրամ, պիտի ստանան յառաջիկայ շաբթու։ Համաձայնութիւն գոյացաւ մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ վաճառողներու միջեւ, մեծ քանակութեամբ միս փճանալէ վերջ։ 25 ֆրանք պարգեւ պիտի տրուի փոքրաքանակ վաճառողներուն, որպէսզի կարենան սովորական գինով ծախել միսը։ 250 թոն միս, որ կրնար աւրուիլ, երշիկի պիտի վերածուի։

ՆԿԱՏԻ ունենալ փաստակաւոր դերասան Տըրդատ Նշանեանի 35ամեայ յոբելեանի թուականը, 21 Հոկտեմբեր 1945։

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԹՈՐԳՈՄ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ իրենց զաւկին՝ փոքրիկն Րաֆֆիկի ապաքինման առթիւ կը նուիրեն, «Նոր Սերունդ»ի ֆոնտին 1000 ֆրանք, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի դարմանատան՝ 1000 ֆրանք։ Ստանալ «Յառաջ»էն։

ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆ կը հրաւիրուի Տիկին Արտաշամ Ասլանեան։

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անտոք ենթակոմիտէին ժողովը՝ վաղը, շաբաթ, ժամը 8ին, ընկերվարականներու սրահը։

✕ Ֆր. Կապոյտ Խաչի Սանուհիներու Միութեան պարահանդէսը՝ այս կիրակի, կէս օրէն վերջ ժամը 3—8։ Ընտիր նուագախումբ եւ ճոխ պիւֆէ։։ Մուտք 30 ֆրանք։

«Նոր սերունդ» Մարսէյլի մէջ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յառաջ).— Սեպտ. 25ին երեկոյեան ժամը 7ին, Café Noaillesի սրահին մէջ, «Նոր Սերունդ»ի եւ Կապոյտ Խաչի սանուհիներու անդամներու համար, տեղի ունեցաւ հաւաքոյթ մը ուր դասախօսութիւն մը կարդաց Պ. Շ. Նարդունի։

Ուրախալի էր որ մեր «Նոր Սերունդ»ի անդամ - անդամուհիները ժամանակէն առաջ լեցուցած էին սրահը։ Շատեր ոտքի վրայ հետեւեցան դասախօսին լարուած ուշադրութեամբ, սկիզբէն մինչեւ վերջը։

Պ. Շ. Նարդունի դասախօսութեան նիւթ ընտրած էր «Ի՞նչ է երիտասարդութիւն»ը։ Կարճ նախաբանէ մը վերջ, հետզհետէ, իրարու ետեւէ սահմանեց մանկութիւնը որ կը հասնի մինչեւ 12 տարեկանը, պատանեկութիւնը որ կը սկսի 12 տարեկանէն եւ կը հասնի մինչեւ 20 տարեկանը։ Քսանէն վերջն է ուրեմն որ ի յայտ կուգայ բուն երիտասարդութիւնը եւ կը շարունակուի մինչեւ քառասուն տարեկանը։ Քառասունէն վերջ չափահասութեան կամ հասուն տարիքի շրջանը եւ յետոյ ալ ծերութիւն։ Ասոնց բոլորին յատուկ սահմանումները ընելով մէջ ընդ մէջ թուեց հին պատմական դէպքեր եւ իւրաքանչիւր հասակի համապատասխան հին եւ նոր ըմբռնումները։ Ըստ թէ շատեր երիտասարդութիւնը նկատած են հիւանդութիւն մը, ուրիշներ զայն նմանցուցին խենդութեան, ոմանք ալ զայն նկատած են աշխատանքի շրջան մը։ Ծանրանալով այս վերջին տեսակէտին վրայ, բերաւ օրինակներ Հայոց պատմութենէն, ցոյց տալու համար թէ այդպիսի երիտասարդական շարժումի մը կը պարտինք . մեր ամբողջ ոսկեդարեան մշակոյթին զարգացումը։ Յետոյ Դորպատի երիտասարդութիւնը որուն արժէքաւոր ներկայացուցիչն է Խ. Աբովեան։ Փարիզի երիտասարդութիւնը, Գ. Օտեան, Սէրվիչէն եւայլն որոնց կը պարտինք Ազգային Սահմանադրութիւնը։ Բանախօսը հարց տուաւ թէ կարելի է՞ ստեղծել նոր երիտասարդական շարժում մը որ նախորդներուն պէս դարագլուխ բանայ Հայոց Պատմութեան մէջ եւ պատասխանեց դրական կերպով։ Բայց անհրաժեշտ են քանի մը յատկանիշներ,— ա) Բարոյական, բ) կարգապահութիւն, գ) ճանչնալ հայրենիքը, աշխարհագրութիւնը, եւ գրականութիւնը։ Մէկիկ մէկիկ պարզաբանեց նաեւ այս վերջին յատկանիշները, ծանրանալով մասնաւորաբար կարգապահութեան վրայ, ըսելով թէ մեր վերջին յիսնամեակին եթէ Հայոց պատմութեան մէջ գործ մը կատարուած է, այդ կը պարտինք Հ. Յ. Դաշնակցութեան կարգապահական ոգիին։ Այնտեղ ուր կարգապահութիւնը եւ աշխատելու կամքը կը պակսին, աշխատանքի արդիւնքի մասին խօսիլը պատրանք մըն է միայն։ Վերջացնելէ առաջ, կոչ ըրաւ մեր Նոր Սերունդին ըլլալ կարգապահ եւ հայրենասէր Հայեր։ Երկու հարիւրէ աւելի երկսեռ երիտասարդութիւնը իր գոհունակութիւնը յայտնեց դասախօսութեան համար, ջերմապէս ծափահարելով զայն, միաժամանակ խնդրելով որ յառաջիկային նորէն առիթը ունենան զինքը լսելու։ Ներկաները մեկնեցան գոհ տպաւորութեան տակ։— Թղթակից

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԷՆ կը խնդրուի փութացնել անվճար բաժնեգինները։ Թուղթի տագնապին պատճառով ստիպուած ենք Սեպտ.ի վերջ դադրեցնել բոլոր անվճար բաժանորդագրութիւնները, առաջին վեցամսեայի լրանալուն առթիւ։

✕ Ջերմապէս կը խնդրուի դրամի առաքման առթիւ Mandatի կտրօնին վրայ անպատճառ գրել ղրկուած գումարին մանրամասնութիւնը։

Լոյս տեսաւ — ՆԱՐԴԵԱՆ ՇԻԹԵՐ

ԿԱՆԱՆՉ ԲԱԺԱԿՈՎ

(Ուսումնասիրութիւններ)

ԳԻՆ 150 ՖՐԱՆՔ — Գրեց՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Անհատական հասցէներու գիրք չի ղրկուիր՝ խնդրանք չեղած։ Գրավաճառներու 10 օրինակէն աւելի գիրք չի տրուիր (զեղչ 20 առ հարիւր)։

Ամէն խնդրանք եւ դրամ ուղղել ՅԱՌԱՋի։

(Ղրկել առանձին մանդայով՝ Յառաջի հաշիւներուն հետ չխառնելու համար)։

Պ. ԽԱՉԻԿ ՏԷՐ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ (Պաթումցի) որդին Լութֆիկ Տէր Աւետիսեանի եւ Հայկանուշ Գալայճեանի կը փնտռէ եղբայրը՝ Աղեքսանդր Տէր Աւետիսեան, որ 1923ին կը գտնուէր Լիոնի շրջանը Velprière։ Իմացնել Omer Gallia, 3 rue du Port Vieux, Biarritz։

ՊԱՆԵԼՕ - ՔԱՇԱՆԻ Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղի դասախօսութիւնը եւ թէյասեղանը՝ վաղը, շաբաթ, ժամը 3ին ընկերուհի Ս. Մալխասեանի բնակարանը (21 rue de la Roue)։ Կը խօսի Տիկին Խոնդկարեան։ Նիւթ՝ «Պապ Թագաւորը»։ Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերուհիները։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սէնթ Մարկրիթի Ազգ. Միութեան սեփական տունը լրացած ըլլալով, պաշտօնական բացումը պիտի կատարուի հոկտ. 14ին։ Երգ, արտասանութիւն, ճառ եւ ճոխ պիւֆէ։

Փա՜ռք ու պատիւ հայ լեզուին

Կիրակի օր Հ. Ա. Ը. Միութեան թատերախումբը, առաջին անգամ ըլլալով պիտի ներկայացնէ, Մուրացանի «Գէորգ Մարզպետունի» պատմական վէպը, զոր համանուն բնագրէն արձակ - տաղաչափեալ թատերգութեան վերածած է, Հայաստանի երիտասարդ թատերագիրներէն, Քաջունեան։ Սոյն պատմական վէպը «Յառաջ»ի ընթերցողներուն համար նորութիւն մը չէ անշուշտ, քանի որ 1938—39ին իբրեւ թերթօն լոյս տեսաւ «Յառաջ»ի մէջ։ Այս առթիւ կ'ուզէի անդրադառնալ բարեբաստիկ հարցի մը, որ գրասէրներու ուշադրութենէն չվրիպեցաւ։

Առաջին մէկ օրէն երբ Քաջունեանի «Մարզպետունի»ին թատերական փորձերը սկսան, չկրցանք մեր անկեղծ հիացումը զսպել եւ չբացականչել .— Ի՛նչ սքանչելի հայերէն է այս... Արդեօք հեղինակը Արեւմտահա՞յ է թէ Արեւելահայ...

Ինչո՞ւ սակայն այս մանկամիտ հարցումը։

Նախ անոր համար որ սոյն թատերախաղին տիրապետող լեզուն, ամէն բանէ առաջ եւ ամէն բանէ վեր մեր զուտ ու հարազատ հայերէն լեզուն է, ուր մեր պանծալի Մեծասքանչը իր արեւափառ ճառանչներով կ'իշխէ թատերախաղին սկիզբէն մինչեւ վերաջաւորութիւնը, առանց այլասերած բառերու նեցուկը փնտռելու։

Երկրորդ պարագան այն է, որ մենք յաճախ պատեհութիւն ունեցած ենք, շնորհիւ մեր մամուլին, կարդալու Հայաստանէն հասած զանազան յօդուածներ եւ նոյն իսկ գրական երկասիրութիւններ, ուր օտարամուտ բառերու խորթ ու աններդաշնակ խճողումը ոչ միայն մեր տեսողութիւնը կը խոցոտէին, այլեւ մեր լսողութիւնը։

Մինչդեռ Քաջունեանի «Մարզպետունի»ն բոլորովին զերծ է եւ թօթափած այլասերած բառակոյտերու այդ տաղտուկը, եւ մեր Հայու սիրտերը հպարտութեամբ ու հրճուանքով կը համակուին, ի տես այս գեղակառոյց եւ իսկապէս հայարժան գրական երկին։

Ամէն անոնք որ ներկայ պիտի ըլլան այն ներկայացման, արդարեւ պիտի ըմբոշխնեն անխտիր մեր մեծասքանչ լեզուին գեղաճկուն երաժշտութեան ունկնդրութիւնը, ուր Արեւելահայ ու Արեւմտահայ աշխարհաբառները իրար կ'ողջագուրեն երկու կարօտակէզ հարազատներու նման։

Փառք ու պատիւ մեր մեծասքանչ լեզուին, փառք ու պատիւ նաեւ իր անխոնջ ու նախանձախնդիր մշակներուն, որոնց շնորհիւ ճակատաբաց կը գոչենք ամէնուրեք.

— Ահա այս է մեր քաղցրիկ լեզուն, որ սիրով մեզ կ'ողջունէ...։ Հապէլեան

ԽՄԲ.— Գաղտնիքը այն է որ վէպին հեղինակը, Մուրացան, իսկապէս ընտիր եւ մշակուած լեզու մը ունի։

ՇԱՎԻԼ.— Ազգ. Դատի պաշտպանութեան մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի, ժամը 4ին, մատուռ - մանկապարտէզի սրահը։ Կը հրաւիրուին Շավիլի եւ շրջականերու բոլոր հայրենակիցները։

ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ որ յետաձգուած էր, մեծ պատրաստութեամբ պիտի տօնուի դեկտ. 9ին, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին։ Կը խնդրուի նկատի ունենալ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Խրիմեան դպրոցի վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ ծնողքները, այս կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին, դպրոցի սրահին մէջ։ Օրակարգ .— Դպրոցի բացման հարց եւ ընտրութիւն նոր վարչութեան։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ.— Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ.—

Ընկեր Կարօ եւ Մարզպետ խումբերը այս կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին։

Ակնունի ենթակոմիտէն եւ Համազասպ խումբը այս շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, ընկերվարականներու սրահին մէջ։

Հայաստան ենթակոմիտէն շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։

Թաթուլ խումբը այս շաբաթ իրիկուն, ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին։

Նիկոլ Դուման ենթակոմիտէն, այս կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին ընկերվարականներու սրահին մէջ։

Քեռի խումբը, այս շաբաթ իրիկուն, ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին։

Քրիստափոր ենթակոմիտէն այս շաբաթ, ժամը ճիշդ 7ին, ընկերվարականներու սրահը, 15 Place Marceau։

ԾԱԽՈՒ ՎԻԼԼԱ Cannesի (A. M.) շրջակայքը, երեք հէքտար տարածութեան վրայ։ Գրել Nichanian, 8 Place Vauban, Cannes (A. M)։

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Samedi 6 Octobre 1945 Շաբաթ 6 Հոկտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année No 4524-Նոր շրջան թիւ 153 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

«ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ»

Մեր ներքին հոգերուն մէջ կա՞յ խնդիր մը այնքան կսկծալի որքան նոր սերունդին փրկութեան հարցը:

Քսանամեակ մը բոլորեցինք արդէն, օտարութեան մէջ: Տարէցները հետզհետէ նօսրացան: Ինչ որ միջին կամ անապատի սերունդ կը կոչէինք, արդէն դարձած է հասուն չաղախ մը, քառասունէն վեր կամ վար: Անոնց ետեւէն՝ բազմութիւնը նորահասներու,— ծծկեր երախաներ՝ երբ հոս եկան, կամ ծնած այս ափերուն վրայ:

Ի՞նչ է դիմագիծը այս բազմութեան, — մեր օրերու նոր սերունդին:

Անշուշտ Հայ են ամէնքն ալ,— հայկական սեւ աչքերով եւ միւս բոլոր յատկանիշներով: Ուշիմ, վառվռուն եւ համակրելի: Մեծ մասով խրացուցած՝ բարձրագոյն կրթութեան մը բարիքները, ինչպէս եւ միջավայրին չարն ու բարին:

Բայց, ի՞նչ կը ներկայացնեն անոնք, իբրեւ հայկական համրանք: Իբրեւ ժառանգորդները ցիրուցան բազմութեան մը որ կը յամառի յարատեւել, այս խորթ պողոտաներուն վրայ:

Ամէնէն հիմնականը, լեզուի կապը մետաքսէ թելի մը վերածուած է մեծ մասին համար:

Կը խօսին տարրական, թերխաշ հայերէն մը: Ընդհանրապէս հայրիկին - մայրիկին հետ, բայց շատ քիչ անգամ՝ եղբօր կամ քրոջ հետ: Իսկ երբ իրարու հանդիպին, — Bonjour, Ça - va? եւ մնացեալը: Կը վախնան որ պզտիկցած, «սխալցած» կ՚ըլլան, եթէ իրարու հետ ալ հայերէն խօսին:

Գալով կարդալ - գրելուն, այս անգամ դուն կը վախնաս հարցնել, յուսախաբութեան չմատնուելու համար, ինչպէս ամերիկահայ զինուորներ հարցաքննած ատեն...

Զարիքը այնքան բացորոշ է որ, աւելորդ պիտի ըլլար խտացնել պատկերը:

Ի՞նչպէս դարմանել: Այս հարցումը հրապարակաւ ուղղած ենք տարիներ առաջ: Ուրիշներ ալ հարցարաններ բացին վերջերս, աւելի կամ նուազ գործնական առաջարկներ ստանալով:

Անշուշտ մեր ուժերէն վեր է խափանել չարիքը: Բայց, կրնանք սահմանափակել: Իսկ ատոր համար պէտք չունինք հրաշագործ միջոցներ փնտռելու: Քիչ մը կամք եւ աշխատանք,— ճամբան ինքնին կը հարթուի:

Կամք եւ աշխատանք ոչ միայն հաւաքաբար, այլեւ անհատապէս: Նախորդ պատերազմին, Հայաջինջ Սարսափներու շրջանին հայկական բեկորներ կը փրկէին Անատոլուի խորերը,— «Մէկ Հայ մէկ ոսկի»: Կ՚ըսէին Քիւրտին (կամ Թուրքին),— Ողջ մնացած Հայ մը բեր, մէկ ոսկի կ՚առնես:

Եթէ ամէն հայր ու մայր տարրական արժանապատուութեան խնդիր դարձնէին հայերէն սորվեցնել իրենց զաւակներուն, ո՛րքան նոր բեկորներ — կորուստներ — փրկուած կ՚ըլլային: Անհրաժեշտ չէ որ մէկ ոսկի խոստանան: Կրնան... սինէմա տանիլ կամ շոքոլա հրամցնել:

Անհատական նախաձեռնութեան պակասը պիտի լրացնէ հաւաքական ճիգը:

Ազատագրութենէն ի վեր աւելի ուշադրութիւն կ՚ընծայուի ծաղկոցներու բացման կամ զարգացման: Յետոյ, զանազան Միութիւններ հաստատած են հայերէնի դասընթացքներ,— թէեւ հոգիդ կը մսի, երբ կը լսես հետեւողներուն թիւը:

Դասընթացքներուն հետ միաժամանակ, նախաձեռնուած են դասախօսութիւններ, աւելի խորացնելու համար հայկական պաշարը:

Այդ Միութիւններէն մէկն է «Նոր Սերունդ»ը, որուն առաջին խումբը, Րաֆֆի, անցի օր կատարեց իր շաբաթական դասախօսութեանց շարքը, լեցուն բազմութեամբ:

Տեսակ մը դպրոցներ ալ՝ ասոնք, ուր կարգով պիտի հրաւիրուին տրամադրելի ուժերը:

Որպէսզի կէս ճամբան չմնան այս ձեռնարկները, անհրաժեշտ է որ նախ երիտասարդներն ու պատանիները իրենք տոգորուին հաւատքով եւ խանդավառութեամբ:

Անհրաժեշտ է ինքնագործունէութեան մղել զանոնք, փոխանակ զանազան շուքերու կամ խնամակալութեան տակ պահելու:

Իսկ իբրեւ ղօղանջ՝ առտու - իրիկուն յիշեցնել թէ ուղղակի բարոյական անձնասպանութեան կը դիմեն, հաւաքաբար, եթէ շարունակեն «լըվանթէն»ի, «քոզմոփոլիթ»ի հոգեբանութիւնը:

Ինչպէս Հայրենիքը, նոյնպէս Մայրենիքը ամէն բանէ վեր: Ո՛ւր որ ալ գտնուինք:

Շ.

«Հ. Յ. Դ. Օր»ը

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, (Յառաջ).— Աշխարհաւեր պատերազմէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով սեպտեմբեր 30, կիրակի կէսօրէ վերջ Elysée Reclusի շքեղ սրահին մէջ մեծ խանդավառութիւնով տօնեցինք «Հ. Յ. Դ. Օր»ը:

Բեմին խորը, պատին վրայ զետեղուած էին Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ ֆրանսական ընկերվարականներուն կարմիր դրօշները, որոնց կեդրոնը տեղ գրաւած էր մեր անմահ երրորդութեան՝ Քրիստափորի, Ռոստոմի եւ Զաւարեանի հաւաքական մեծադիր նկարը: Դրօշներուն երկու կողմերը Ժօռէսի եւ Վարանդեանի նկարները, ինչպէս եւ բազմաթիւ հերոսներու նկարներն ու խմբանկարները:

Նախագահ ընկեր Յակոբ Աճէմեանի (Սէն Շամոն) մէկ ազդանշանին վրայ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Սանուհիներու Միութիւնը, որ ստանձնած էր գեղարուեստական բաժինը, ներդաշնակօրէն երգեց «Մշակ Բանուոր»ը, մինչ անդին յամրաբար կը բացուէր վարագոյրը, ցոյց տալով պէնկալեան կարմիր բոցերու մէջ ողողուած փառաւոր բեմը: Արտասանութիւններ ըրին Օր. Արշալոյս Սեդրակեան (Ափ մը մոխիր), Օր. Վարդենիկ Հայթաեան «Peuple, souviens - toi», հեղինակ՝ «Espoir» թերթի խմբագրապետ Jean Nocher որ մասնաւորապէս հրաւիրուած էր, սակայն վերջին պահուն բացակայած ըլլալով ներողութիւն կը խնդրէր: Պատանի Մամբրէ Խաչատուրեան արտասանեց ֆրանսերէն կտոր մը, «Hymne Arménien»: Լիոնէն մասնաւորապէս հրաւիրուած էր յայտնի երգչուհի Օր. Ծովինար Տէր Պետրոսեան, որ սրահը թնդացուց թունդ հանելով նաեւ մեր հայրենակարօտ սրտերը: Երգեց քանի մը հայերէն եւ ֆրանսերէն կտորներ մասնակցութեամբ դաշնակահամար ուսուցիչ Պ. Perrinի: Կապոյտ Խաչի Սանուհիները ներկայացուցին պատկեր մը, «Անուշ» օփերայէն «Նախերգանք»ը որ շատ յաջող էր:

Հակառակ ընտրութեանց օր ըլլալուն, ներկայ էր Լուառի ընկերվարականներու ընդհ. քարտուղար ընկեր Jean Robert: Ընկեր Յ. Աճէմեան ֆրանսերէն գրութիւն մը կարդաց՝ ամփոփելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան ծագումն ու զարգացումը: Ընկեր Սարգիս Ընտրիկեան (Սէն Շամոն) կարդաց հայերէն գրութիւն մը, վեր հանելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան 55 երկար տարիներու գործունէութիւնը: «Կեցցէ՛ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, կեցցէ՛ հայ ժողովուրդը եւ կեցցէ՛ մեր այսօրուան փոքրիկ Հայաստանը, որ կորիզն է վաղուան մեծ ու բարգաւաճ Հայաստանին»: Ընկեր Jean Robert իր կարգին շեշտեց.

— «Այս երկրորդ անգամն է որ բախտը կ՚ունենամ ձեր մէջ գտնուելու, առաջինը «Մայիս 28»ի առթիւ, իսկ այսօր հայ ընկերվարականներուդ 55րդ տարեդարձի հանդէսին: Հոգ չէ թէ մեր լեզուները եւ սովորութիւնները տարբեր ըլլան, մեր սիրտերուն բաբախումը նոյնն է: Ես ձեզի կը խօսիմ ոչ թէ իբրեւ Ֆրանսացի ընկերվարական մը այլ իբրեւ միջազգային ընկերվարական, հետեւաբար մեր բաղձանքն ու ջանքերը այն պիտի ըլլան, որ օր մը վերադառնաք ձեր երկիրը, հոն կառուցանելու համար միջազգային ընկերվարութեան անխորտակելի շէնքը: Այս առթիւ պատրաստ ենք ոչ միայն բարոյապէս, այլ ի հարկին նիւթապէս օգնելու ձեզի»: (Ծափեր):

Վերջին խօսողն էր ընկեր Թադէոս Այվազեան (Լիոն), որ կարճ ակնարկ մը նետելով Դաշնակցութեան 55 ամեայ բեղուն գործունէութեան վրայ, ըսաւ. «Քանի դեռ Թրքահայ Դատը չէ լուծուած, Դաշնակցութիւնը կայ ու կը մնայ: Յանուն մեր սրբազան Դատին կոչ կ՚ուղղեմ բոլոր քաղաքական թէ հանրային կազմակերպութիւններուն, ձեռք ձեռքի տուած մէկ մարդու պէս կանգնիլ հասարակաց թշնամիին՝ ոճրապարտ Թուրքին դէմ»:

Հանդէսը փակուեցաւ Սանուհիներու «Բամ Փորոտան» խմբերգով: — Հարգանցի

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Եշ. օր Փարիզի կեդրոնին մէջ ելեկտրական հոսանքը քանի մը անգամ խանգարուելով, թերթին տպագրութիւնը երեք ժամ ուշացաւ: Այս պատճառով շատ մը բաժանորդներու թերթերը պիտի ուշանան:

Խանգարումը երէկ ալ շարունակուեցաւ:

ՄԵԾ ՓՈԹՈՐԻԿ ԼԱՎԱԼԻ ԴԱՏԻՆ ԱՌԹԻՒ

Ամբաստանեալը վտարուեցաւ դատարանէն

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Լավալի դատավարութիւնը տեղի ունեցաւ հինգշաբթի օր: Առաջին նիստէն իսկ փոթորիկ մը պայթեցաւ: Ամբաստանեալը կատաղօրէն կը պաշտպանէր ինքզինքը, միեւնոյն ատեն սլաքներ արձակելով Գերագոյն Ատեանի նախագահին եւ ընդհ. դատախազին դէմ:

Վեց անգամ միջադէպ ծագեցաւ եւ ի վերջոյ Լավալ դատասրահէն դուրս հանուեցաւ:

Առաջին միջադէպ.— Նախկին վարչապետը նստած էր Փէթէնի եւ Տարնանի աթոռին վրայ: Դէմքը խոժոռ, պատրաստ մոլեգնօրէն կռուելու: Նախագահը հարցուց.— Ձեր անունը Փիէռ - Լավա՞լ է: — Ժան Մարի - Փիէռ - Լավալ: Նախագահը կարդաց պաշտպան փաստաբաններուն մէկ նամակը որով կը յայտնէին թէ չեն կրնար մասնակցիլ դատավարութեան, որովհետեւ ժամանակ չեն ունեցած թղթածրարները քննելու: Յետոյ կը մեղադրէին թէ Գերագոյն Ատեանը կ՚աճապարէ փութացնել դատավարութիւնը, հպատակելով քաղաքական նպատակներու: Նախագահը խորհրդածութիւններ կ՚ընէր այս նամակի մասին, երբ ամբաստանեալը միջամտեց, տեղի տալով բուռն միջադէպի մը:

— «Դուք խարդախութեան խօսք ըրած էք: Շատոնց է որ տօնավաճառ տեղի չունենար Շաթէլտօնի մէջ (իր բնակավայրը):

Յետոյ ուզեց շարունակել, բայց նախագահը ազդարարեց թէ պիտի խօսի երբ խօսք տայ: Ասոր վրայ Լավալ պոռթկաց.

— Բայց դուք բոլորդ ալ կառավարութեան հրամանին տակ էիք: Դո՛ւք ալ, պարոն ընդհ. դատախազ: Դուք իրաւունք ունիք դատապարտելու, մահացնելու զիս, բայց իրաւունք չունիք անարգելու: Ես կը սիրեմ Ֆրանսան: Ես լաւ Ֆրանսացի եմ ...

Սրահը կը խլրտէր: Ընդհ. դատախազը տեղէն ցատկեց: Նախագահը ազդարարեց պահակներուն որ զսպեն ամբաստանեալը: Խռնաշփոթութիւնը գագաթնակէտին հասած էր:

Երկրորդ միջադէպ.— Երբ հանդարտութիւնը վերահաստատուեցաւ, նախագահը խօսք տուաւ Լավալի, որ յայտարարեց.

— Ցուցմունս չկրցայ զպել, պարոն նախագահ: Զղարմացայ փաստաբաններուս տուած որոշումէն: Իմ գործս կարեւոր է եւ նախաքննութիւնը լրիւ չէ կատարուած: Ես ամբաստանուած եմ իբրեւ դաւադիր պետութեան ապահովութեան դէմ: Ես չհարցաքննուեցայ ամբաստանութեան գլխաւոր կէտերու մասին, մասնաւորապէս Ազգ. ժողովին մէջ կատարած դերիս, ոչ ալ ներքին քաղաքականութեան մասին: Ես ամբաստանուած եմ իբրեւ դաւակից թշնամի պետութեան հետ, բայց չհարցաքննուեցայ ոչ Մոնթուարի, ոչ կատարած բանակցութիւններուս, ոչ ալ գերմանական բռնագրաւումներու մասին: Կը կարծէ՞ք թէ իմ դատս, որ աւելի շատ քաղաքականութեան մը կը վերաբերի քան մարդու մը, կրնայ շահիլ այսպէս կեղծուելով:

Յետոյ վստահութիւն յայտնելով դատաւորներուն, խնդրեց մամուլի ներկայացուցիչներէն որ լայնօրէն արտատպեն իր յայտարարութիւնները, քանի որ մերժած են զանոնք հրատարակել պաշտօնաթերթին մէջ:

— Կարելի չէ բռնադատել որ երեք փաստաբանները կատարեն իրենց պարտականութիւնը: Պիտի ըսէք թէ փաստաբան էք, պաշտպանի պէտք չունիք: Երբ բժիշկ մը հիւանդ է, պէտք չունի՞ ուրիշ բժիշկներու: Ես չեմ ուզեր վիճիլ դատավարութեան եղանակի մասին: Բայց, պարոններ, ձեր Ատեանը նշանակուած է առժամեայ կառավարութեան մը կողմէ: Դուք միայն առժամեայ դեր մը ունիք: Եթէ երեսփ. ժողովը եւ ծերակոյտը պիտի վերահաստատուին, իմ դատս դուրս կը մնայ ձեր ձեռնհասութենէն: Թերեւս իմ դատս փութացնելու մտահոգութիւնը կապ ունի ընտրական պայքարին հետ: Ես չեմ կրնար ձգել որ իմ գործս դատուի ինչպէս կը դատեն վաճառատան մը մէջ գործուած գողութիւնը: Կ՚ըսէք թէ կրնամ ազատօրէն արտայայտուիլ ատեան, կէս օրէն վերջը, նոյնիսկ իրիկունը: Խնդրեմ, գաւաթ մը ջուր: (Հանքային ջուր տուին):

Ընդհ. դատախազը պաշտպանեց Գերագոյն Ատեանին ձեռնհասութիւնը: Այդ միջոցին Լավալ ոտքի ելլելով բողոքեց շարժանկարի լուսանկարիչի մը դէմ որ կը յածէր իր շուրջը: Յետոյ ուզեց պատասխանել ընդհ. դատախազին, բայց նախագահը ընդդիմացաւ: Այդ միջոցին նոր միջադէպ մը ծագեցաւ: Սրահին խորը խմբուած փաստաբաններ կը բողոքէին: Նախագահին եւ ամբաստանեալին միջեւ ծագած բանավէճէ մը վերջ, ատենապետը սկսաւ կարդալ ամբաստանագիրը: Բայց նախագահը ընդհատեց նիստը, կարգադրելու համար պաշտպան փաստաբաններու խնդիրը:

Երրորդ միջադէպ.— Երբ նիստը վերաբացուեցաւ, նախագահը ազդարարութիւն մը ուղղեց

Լավալի, որ յայտարարեց թէ ինք չիտակ դիրք բռնած է: Ապա լրագրողներուն դառնալով աւելցուց.— Կ'ուզեն խայտառակել զիս, բայց կը տեսնէք թէ որքան քաղաքավար եմ:

Պաշտպան փաստաբանները չերեւցան: Ատեանը նորէն քաշուեցաւ, խորհրդակցելու համար: Հինգ վայրկեան վերջը նախագահը յայտարարեց թէ դատավարութիւնը պիտի շարունակուի: Բայց ունկնդիրներուն մէջ խառնուած փաստաբանները ձգեցին հեռացան, ի նշան բողոքի: Լավալ ստիպուեցաւ լսել ամբաստանագիրը, մրմռալով: Զայրոյթով ժողվեց իր թուղթերը եւ պայուսակը փակեց: Բարապան մը ներս կանչեց վկաները,— Նախագահ Լըպրէօն, Ալպէռ Սառօ եւն.: Հարցաքննութիւնը կը սկսէր: Նախագահը յիշեց Լավալի անցեալը, այնքան համեստ եւ ոգնաջան :

— Դուք ընկերվարական եղած էք, մինչեւ անգամ քիչ մը ծայրայեղ: Երեք անգամ վարչապետ եղած էք եւ 14 անգամ նախարար: Իրատես էք եղած: Հասկցած էք որ քաղաքական շատ յառաջացեալ եւ վճռական կարծիքները պէտք է յարմարին երկրի շահերուն, եւ, Աստուա՛ծ իմ, ձեր անձնական շահերուն:

Լավալ (կէս հեգնական).— Լաւ չհասկցայ թէ ի՛նչ ըսել կ'ուզէք, պարոն Նախագահ:

Միջանկեալ նախագահը ակնարկած ըլլալով ամբաստանեալին հարստութեան, զոր մասնագէտներ 50—60 միլիոն եւ դեռ աւելի կը հաշուեն, Լավալ պատասխանեց.— « Այժմ միայն հազար ֆրանք ունիմ բանտի գրասենեակին մէջ:

Նախագահը կարգով թուեց ամբաստանութեան կէտերը: Փէթէնի հետ եղած յարաբերութեանց առթիւ, Լավալ յայտարարեց.— Ես խաբուեցայ մարէշալ Փէթէնէն: Կը խոստովանիմ հանրութեան առջեւ: Մենք մարէշալ Լիօթէի պէտք ունէինք եւ մարէշալ Փէթէնը տեսանք մեր առջեւ:

Հիթլէրի մասին խօսուած ատեն, Լավալ ըսաւ.— Ես գիտէի որ Գերմանիան վտանգ մըն էր եւ Հիթլէր կրակի պիտի տար Եւրոպան: Եթէ իմ խորհուրդիս հետեւած ըլլային, Միւնիխի ամօթը տեղի պիտի չունենար եւ Մոսկուայի համաձայնութիւնները պիտի չկնքուէին: Պէտք չէր պատերազմի մտնել առանց օդանաւի: Ես չեմ սպասեր որ պատմութիւնը զիս իմ բուն տեղս դնէ: Կ'ուզեմ անմիջապէս ինքզինքս դնել իմ տեղս: Զիս կը մեղադրէք թէ տեսեր եմ Հիթլէրը եւ Մուսոլինին: Բայց միեւնոյն ամսուն ես տեսայ նաեւ Սթալինը եւ Պապը: Կարելի՞ էր աւելի այլազանութիւն դնել յարաբերութեանց մէջ: Եթէ կարենայի, սատանան ալ պիտի գտնէի: Մնաց որ, գտայ արդէն,— Հիթլէրը :

Չորրորդ միջադէպ.— Նախագահը պարզեց Լավալի կատարած դերը զինադադարի ընթացքին: Լավալ յայտարարեց .

— Երբ ես Պոռտօ հասայ զինադադարը արդէն վճռուած էր: Ես չեմ ցաւիր զինադադար կնքուած ըլլալուն համար, այլ կը ցաւիմ կնքուելու եղանակին համար: Կ'ըսէին թէ կարելի չէ վիճաբանիլ: Ես չէի ճանչնար Գերմանները: Սորվեցայ ճանչնալ: Կարելի է միշտ վիճաբանիլ անոնց հետ: Իմ միակ միջամտութիւնս եղաւ հետեւեալը,—

Երբ մարէշալ Փէթէն ըսաւ.— « Զինադադար կը պահանջեմ», հարցուցի — Որո՞ւ միջոցաւ: — Զուիցերիոյ: Ես նախընտրեցի Սպանիան: Այս էր միակ խօսքս զինադադարի մասին: Զինադադարը վճռուած էր արդէն մարէշալ Փէթէնի եւ զօր. Վէկանի կողմէ: Պարոն նախագահ, կ'ըսէք թէ խաղեր սարքուած էին ազգ. ժողովի գլխուն: Ձեր դիրքը շատ աւելի նախատական է երեսփ. ժողովին եւ ծերակոյտին քան ինձ հանդէպ: Խորհրդարանի 569 անդամներ թեր քուէարկած են զինադադարին: Պարոն նախագահ, կը կարծէք թէ ես կարո՞ղ էի հրապուրել 569 երեսփոխաններ եւ ծերակուտականներ: Այսօր շատ կ'ուզէի ունենալ հրապուրելու այդ կարողութիւնը :

Զանազան հարց-պատասխաններէ վերջ, Լավալ դիտել տուաւ թէ դատաւորները քաղաքականութենէ չեն հասկնար: — «Եթէ ես Գերագոյն Ատեանին առջեւ ըլլայի, անպարտ պիտի արձակուէի, որովհետեւ Ծերակոյտը կը բաղկանայ հին քաղաքագէտներէ որոնք վարժուած են կառավարութեան գործերուն եւ կը հասկնան բաներ զոր դուք չէք հասկնար կամ թերեւս չէք ուզեր հասկնալ :

Այստեղ ակնարկութիւն մը բրած ըլլալով զօր. տը Կօլի, նոր միջադէպ մը ծագեցաւ:

Հինգերորդ միջադէպ.— Բուռն հակաճառութենէ մը վերջ, Լավալ հերքեց այն մեղադրանքը թէ կ'ուզէր ֆաշականութիւն եւ նացիականութիւն հաստատել Ֆրանսայի մէջ: Այդ միջոցին չափազանց յոգնած կ'երեւար: Բառերը խոյս կուտային եւ յաճախ տարտամ ակնարկ մը կ'ուղղէր լրագրողներուն: Նիստը ընդհատուեցաւ :

Վեցերորդ միջադէպ.— Երբ նիստը վերսկսաւ, ամբաստանեալը, արդէն ուժասպառ, խնդրեց որ հարցաքննութիւնը չշարունակուի: Եւ յայտարարեց խուլ ձայնով մը:

— « Ճիգ մը փորձեցի եւ տրամադիր էի շարունակելու այսօր: Եթէ կ'ուզէք չշարունակել հարցաքննութիւնը, երախտապարտ կը մնամ ձեզի: Յոգնած եմ, պաշտպան փաստաբան չունիմ : ժամանակ չունիմ թղթածրարներս քննելու: Կը գտնուիմ շատ ծանր ամբաստանութեան մը առջեւ, շատ փափուկ դիրքի մը մէջ: Դուք չէք կրնար իմ ստորագրած օրէնքներուս եւ արտասանած խօսքերուս վրայ դատել քաղաքականութիւն մը որ կ'ընդգրկէ մեր պատմութեան ամէնէն ցաւագին շրջանը: Ի՞նչ բանէ կը վախնաք: Ես բանտարկեալ մըն եմ, պիտի չփախչիմ: Ես կը սիրեմ իմ երկիրս եւ կ'ուզեմ ապացուցանել զայն ոչ միայն ինծի, այլեւ ձեզի համար: Մի խեղդէք զիս: Ես ինքզինքս պզտիկ չեմ զգար ձեր առջեւ: Ես ինքզինքս երբեք այնքան մեծ չեմ զգացած քան այս նստարանին վրայ:

Նախագահը յայտարարեց թէ նիստը պիտի շարունակուի եւ ուզեց որ Լավալ կէս ժամուան ճիգ մը եւս փորձէ: Ամբաստանեալը պատասխանեց թէ յոգնած է, թէ խցիկը շատ փոքր է, նիւթական միջոցներ կը պակսին... Երդուեալ մը յիշեցուց Վիշիի բանտին խցիկները: Լավալ բողոքեց: Նախագահը կ'ուզէր խօսիլ: Ուրիշներ ալ խօսիլ կ'ուզէին: Ընդհանուր խառնակութեան մէջ Լավալ բողոքեց հետզհետէ աւելի ուժգին: Յետոյ պոռաց բարձր ձայնով .

— Եթէ ինծի հետ կը վարուիք այնպէս ինչպէս կը վարուէին Ֆրանսացիներուն հետ գրաւման շրջանին, այն ատեն ի՞նչ կը մեղադրէք ինծի :

Երդուեալ մը դիտել տուաւ թէ նախագահը շատ մեղմ կը վարուի: Լավալ ոտքի ելլելով աղաղակեց .

— Դատապարտեցէք անմիջապէս, աւելի պարզ կ'ըլլայ...

Սրահին մէջ երիտասարդ մը, նախկին նախարար Քաթալայի տղան ծափահարեց: Երդուեալ մը պոռաց, — «Ձերբակալեցէք»: Լավալը դուրս հանեցին եւ երդուեալ մը երեսին պոռաց.

— Տասներկու գնդակ պիտի ուտես:

Նիստը վերջացաւ աննկարագրելի ժխորի մը մէջ: Երէկ սկսաւ վկաներու ունկնդրութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԻՆ առթիւ, Լէոն Պլում ձայնասփիւռ ճառ մը խօսելով, յորդորեց «այո» պատասխանել հանրաքուէի երկու հարցումներուն, իսկ Անտրէ Մարթի՝ համայնավար գործիչը, յանձնարարեց «այո» պատասխանել առաջին հարցումին, «ոչ» երկրորդին: Լէոն Պլում Զմեռնային մարզարանին մէջ ալ ճառ մը խօսելով, մեղադրեց Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութիւնը թէ «մեքենաբար հաւանութիւն կը յայտնէ խորհրդային կառավարութեան ամէն մէկ դիրքին» : Ակնարկելով երկու կուսակցութեանց միացման առաջարկին, նախկին վարչապետը դիտել տուաւ որ եթէ ընդունած ըլլային, այսօր պիտի չկրնային ազատ կարծիք յայտնել Հինգերու ժողովին եւ ուրիշ հարցերու մասին:

ՖՐԱՆՔԻՆ ԱՐԺԵԶՐԿՈՒՄԸ անխուսափելի կը գտնեն շատ մը թերթեր, ինչպէս եւ Լոնտոնի սեղանաւորական մեծ օրկանը, «Ֆինէնշըլ Թայմզ»: Combatի մասնագէտ աշխատակիցը «երկիւղալի» կը գտնէ այս հեռանկարը: Շրջաբերութեան հանուած թղթադրամի գումարը 487 միլիարի հասած է:

ԻՏԱԼԻՈՅ արտաքին նախարար Կասպարիի դէմ գնդակ պարպուեցաւ, երբ կառքով կ'անցնէր Հռոմի մէկ փողոցէն: Փորձը նպատակին չհասաւ:

ՆՈՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ կազմուեցաւ, ժողովրդավար եւ ընկերվարական հանրապետական անունով: Այս կազմակերպութեամբ քանի մօտ կուսակցութիւններ եւ հոսանքներ պիտի նետուին ընտրական պայքարին մէջ: Նոր կուսակցութիւնը իր յայտարարութեամբ կ'ըսէ թէ իրենց նպատակը չէ աւելցնել խմբակներու, ծրագիրներու եւ քուէարկողներու շփոթութիւնը, այլ «պայծառութիւն եւ մտաւորական պարկեշտութիւն յառաջ բերել հանրային կարծիքին մէջ, որ յաճախ չի գիտեր թէ ո՛ր կողմ դառնայ կամ որու հետեւի»: — Նախկին վարչապետ Փօլ Ռէյնօ յայտնեց թէ թեկնածու չէ եւ այժմ կը գրադի իր նոր գիրքով, «Ֆրանսա փրկեց Եւրոպան», որ պիտի բաղկանայ երկու հատորներէ:

ՄԻԱՑԵԱԼ ԱԶԳԵՐՈՒ կեդրոնատեղին պիտի հաստատուի Մ. Նահանգներուն մէջ, թերեւս Սան Ֆրանչիսկօ, համաձայն նախապատրաստական յանձնաժողովի որոշման: Ի՞նչ պիտի ըլլայ Ժընեւի փառաւոր պալատը, որ կը ծառայէր իբրեւ կեդրոն Ազգերու Դաշնակցութեան:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ գործադուլները հետզհետէ ծաւալելով, կը ջլատեն պաշարի փոխադրութիւնը Եւրոպա, ինչպէս եւ ամերիկեան բանակներուն պարենաւորումը:

ԹԵՐԹ ԾԱԽՈՂ մեքենայ մը հնարուեցաւ եւ պիտի զետեղուի Նիւ Եորքի մեթրոյի կայարաններուն մէջ: Իւրաքանչիւր մեքենայ կրնայ 200 թերթ ծախել եւ հինգ սէնթի վրադիրքն ալ ետ տալ:

ԱԾՈՒԽԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ անցեալ շաբթու հասած է 1938ի շաբաթական միջին արտադրութեան 83 առ հարիւրին: Երկաթի եւ պողպատի արտադրութիւնը սովորական չափին հազիւ 32 առ հարիւրը կը կազմէ տակաւին:

600 Հայ ռազմիկներ դէպի Յաղթական Կամար

Ինչպէս յայտարարուած էր թերթերու մէջ, 29 Սեպտ.ի շաբաթ օրը տեղի ունեցաւ Անծանօթ Զինուորին դամբարանին բոցավառութեան հանդիսութիւնը, Յաղթական Կամարին տակ, մասնակցութեամբ մեր եւ Տարտանէլի առջեւ կռուած ֆրանսացի զինուորներու (Poilus d'Orient): Ժամը 5էն սկսեալ հայ զինուորներ խումբ խումբ կը դիմէին որոշեալ հաւաքավայրը, իսկ ժամը 5.30էն Շան զ'էլիզէի պողոտան փակուած էր արդէն կառքերու երթուղարձին առջեւ: Ոստիկաններ կը հսկէին կարգապահութեան: Ժամը ճիշդ 6ին զոյգ թափորները ճամբայ ելան հետեւեալ շարքով,— Նախ զինուորական նուագախումբ մը, յետոյ 200 հոգինոց ֆրանսացի զինուորներու ջոկատ մը: Ասոնց ետեւէն զոյգ կազմակերպութեանց խորհրդանիշ դրօշները՝ համաձայն արարողութեան յատուկ կանոնագրին: Յետոյ մեծղի եւ շքեղ ծաղկեպսակները: Մեր պսակին վրայ Ֆրանսերէն գիրերով նշանակուած էր. «Հայ Ռազմիկներ **1914 — 1918**, **1939 — 1945** եւ Դիմադրողներ»: Այս բոլորին կը հետեւէին Անծանօթ Զինուորի դամբարանին բոցը արծարծելու համար նշանակուած զոյգ Միութեանց ներկայացուցիչները եւ հրաւիրեալ քոյր միութիւններու նախագահները: Յետոյ հրաւիրեալ իւրաքանչիւր Միութեան դրօշները՝ մօտաւորապէս 18 հատ: Այս շքերթին կը յաջորդէին չորս չորս կարգով Poilus d'Orientի նախկին զինուորները, մօտաւորապէս 500 հոգի, բոլորն ալ տարէց անձեր եւ վերջապէս մեր հայ զինուորները՝ դարձեալ չորսական կարգի շարուած, 25էն մինչեւ 40 տարեկան, մօտաւորապէս 600 հոգի: Տպաւորիչ էր այս պանդուխտին միաքայլ յառաջխաղացումը դէպի Յաղթական Կամար: Ամբողջ հանդիսութեան կը նախագահէր եւ կը հովանաւորէր Փարիզի զինուորական կառավարիչ Général le Gentilhomme, որուն վիճակուեցաւ կատարել Բոցին արծարծումը: Յաղթական Կամարին տակ մասնաւոր հրաւէրներով ներկայ էին նոյնպէս պատերազմական նախարարութեան ներկայացուցիչը, յունական դեսպանը, Պալքանեան դաշնակից պետութիւններու երեք զինուորական կցորդները, 1914—18ի օտար կամաւորներու 15 Միութեանց ներկայացուցիչները եւայլն:

Յաղթական Կամարը ունի իր մասնաւոր դրօշը որ ընդառաջ եկաւ յառաջացող թափորին, որմէ վերջ տեղի ունեցան պաշտօնական մասնաւոր արարողութիւնները: Յետոյ զոյգ Միութեանց զինուորներ շրջանը ընելով Յաղթական Կամարին անցան պաշտօնական անձնաւորութեանց առջեւէն ու միշտ նուագախումբին եւ զին. ջոկատին առաջնորդութեամբ յառաջացան մինչեւ St. Philippe de Roule, ուր տրուած դադարի հրամանէն վերջ խումբերը ցրուեցան:

Թէ Յաղթական Կամարին եւ թէ Շան զ'էլիզէի պողոտային երկու կողմերը համախմբուած էին մեր մայրերն ու քոյրերը, որոնք հպարտութեամբ կը դիտէին կատարուած տողանցքը :

1940ի զինադադարէն վերջ առաջին անգամ է որ տեղի կ'ունենայ հայ զինուորներու համախմբուած այնպիսի ցոյց մը: Ֆրանսական բանակի Հայ Կամաւորներու եւ Ռազմիկներու Միութիւնս պիտի ջանայ նմանօրինակ առիթներ ստեղծել՝ քով քովի եւ սիրտ սրտի կապելու համար զինուորներուս եղբայրական զգացումները: Ասիկա առիթ մը եղաւ նոյնպէս, հաստատելու համար թէ անջատողական մանր ոգին արդիւնք մը չտալէ զատ կը նուազեցնէ ամբողջականութեան թափը: Ուրեմն բոլոր հայ զինուորները դէպի մասնաճիւղերը, որոնց համագործակցութեամբ կեդր. մարմինս պիտի կրնայ պատուով ներկայանալ օտարին առջեւ:

Հայ Կամաւորներու եւ Ռազմիկներու
Կեդր. Մարմին

Հ. Յ. Դ. ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ՝ ընկեր Արմենակ Գույումճեանի եւ իր ընտանեկան պարագաներուն, իրենց սիրասուն զաւկին՝ 18ամեայ ԳՐԻԳՈՐԻՆ վաղահաս մահուան առթիւ, եւ փոխան ծաղկեպսակի 1000 ֆրանք կը նուիրէ Հ. Յ. Դ. Վեթերաններու ֆոնտին:

ԿԸ ՓՆՏՌԵՄ մօրեղբօրորդիս, Քղեցի Գէորգ Պալընեան, 30 տարեկան, հօրը անունը Մամբրէ (այժմ Ամերիկա), կը գտնուէր Մարսիլիա: 1928էն ի վեր կորսնցուցած եմ: Իմացնել Միսաք Միրաքեանի, 29 rue de la Sablière, St. Etienne (Loire), փոխարէնը կը նուիրեմ մէկ տարեկան «Յառաջ» :

ԿՐԸՆՈՊԼԻ Ազգ. Միութիւնը կազմակերպած է ներկայացում մը, «Սօս եւ Վարդիթեր», ղեկավարութեամբ դերասան Թրաքօչի, այս կիրակի 7 Հոկտ. ժամը ճիշդ 14.30ին, Sacré Coeurի սրահը:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Dimanche 7 Octobre 1945 Կիրակի 7 Հոկտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4525-Նոր շրջան թիւ 154 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ..

Ահա քանի օր է որ խաղալիկ ենք դարձեր ելեկտրական հոսանքի ընդհատումներուն:

Տողաշարը (գրաշար) հազիւ գործի ձեռնարկած, վեր կը վազէ,— «Հոսանքը կտրեցաւ»: Ուրեմն տողաշարը (մեքենան) չի բանիր: 10 վայրկեան, քսան վայրկեան, կէս ժամ:

Երբ կը վերսկսի, ջերմութիւնը պակսած կ'ըլլայ: Ուրեմն պէտք է սպասել նոյն համեմատութեամբ — երբեմն մինչեւ մէկ ժամ — որպէսզի նորէն տաքնայ եւ կապարը հալի:

Եւ այսպէս օրը քանի մը անգամ, (ինչպէս հինգշաբթի եւ ուրբաթ):

Թերթին էջերը կազմ եւ պատրաստ կը յանձնեն տպագրութեան: Այս անգամ տպագրական մեքենան է որ չի բանիր, հոսանքը նորէն դադրած ըլլալով:

Անզօր՝ այս խաղերուն առջեւ, ձեռնթափ կը նստիս: Եւ, ինչպէս ամէն դժբախտութեան ատեն, հին օրերը կը յիշես,— խումբ մը գրաշարներ հատ հատ կը շարէին ձեռագիրները: Սրբագրութիւն, բաղդատութիւն, եւ էջերը կը յանձնուէին տպագրութեան: Բանուոր մը ձեռքով կը դարձնէր անիւը, եւ թերթը լոյս կը տեսնէր կամաց-կամաց..

Ուրեմն վերադա՞րձ դէպի հին օրերը: Ձեռքով շարել, ձեռքով տպել:

Ընդհակառակն: «Լո՛յս, լո՛յս, աւելի լոյս»: Վառ պահել զայն ամէնէն արդիական գիւտերով: Ինչպէս՝ ուրիշներ պահած են նահապետական միջոցներով, դարէ դար:

Բռնի անշարժութեան դատապարտուած, կը թղթատենք «Էջմիածին»ը,— եւ ահա նիւթ մը որ կը զուարճացնէ հոգիդ, ելեկտրական հոսանքի խաղերուն առջեւ:

«Միջնադարեան գրիչներ»ու տեսութեան մէջ, պրոֆ. Աշոտ Աբրահամեան (ան որ արեւելեան գաղութները այցելեց 1944ին, իբրեւ կաթող. պատուիրակ), կը նկարագրէ «գրիչ»ներու տառապանքները: (Գրիչ այստեղ կը նշանակէ ոչ թէ գործիքը, այլ այն անձը որ կը գրէ կամ կ'օրինակէ ձեռագիրը):

Այսպէս, Մխիթար Անեցի 1338ին գրած չափածոյ յիշատակարանի մը մէջ կը պատմէ թէ ձեռքերը կը դողան, մելանը թանձրացած է, քունն աչքերէն կը վազէ, եւ անիծեալ ճանճերը «միշտ նստին ի վերայ գրչուս, ծծեն զթանաքս գրերուս»:

Ուրիշ մը, Սէֆիլ Օհան (1663) դարձեալ ոտանաւորով մը կը գանգատի «ճրագէն մթին» եւ «խամ թղթէն», որ չի երթար հետ իմ սրտին ...

Աչուիրս է բաց, լուսոյ պակաս,— Գրիչը չերթար հետ շար տողին,— Որն է կաղ, որն է կոր,— Թանաք տղզի ի մէջ թղթին:

Ուրիշ ծերունի գրիչ մը.—

— «Գրեալ եղեւ վերացեալ մարմնով, կուրացեալ աչքով՝ ի ծխէն, ի բքէն, ի կաթիլէն, ջոջ մարթ եմ, զթունիրն եմ վառեր» եւն.

Հիմա բաղդատեցէք այս տառապանքը՝ մեր օրերու պատահական արկածներուն հետ: Բաղդատեցէք եւ ծնրադիր ողջունեցէք այն «գրիչները», որ, դարեր առաջ, տքներ, աչքի լոյս թափեր են, հայկական մշակոյթը փոխանցելու համար սերունդէ սերունդ՝ դողդոջուն ձեռքերով: «Կուրացեալ աչքով»: Անիծեալ ճանճերու տարափին տակ: «Խամ թղթի վրայ», ուր մելանը կը պղտի, եւ գիրերը կը չարուին «կաղ ու կոր»:

Պատմութիւն Հայոց: Ճրագը վառ պահել՝ մթին խորշերու մէջ, ինչպէս լուսացնցուղ պողոտաներու վրայ:

Ունի՞նք աւելի նուիրական պարտականութիւն մը, այս ճակատագրական օրերուն...

Բարեբախտաբար բազմութիւն մը կը կազմեն գրող-բրոցները, ինչպէս Հայաստանի, նոյնպէս օտար ափերու վրայ: Եւ իւրաքանչիւրն իր երակները կը քամէ, որպէսզի աճի ու բարգաւաճի Հայկական Մշակոյթը: Վկայ՝ միայն վերջին չորս-հինգ տարիներու արտադրութիւնները: Ոչ միայն տպագիր, այլ մանաւանդ ձեռագիր, որոնք մեկենասի կը սպասեն:

«Ընթերցասէր» կոչուած հասարակութեան հարիւրին քանի՞ն գաղափար ունեցեր են գրիչներու տքնութեան եւ տառապանքին վրայ, դարերու ընթացքին: Եւ քանի՞ն կր խանդաղատին գործնապէս, որպէսզի... հոսանքը չդադրի:

Շ.

ԼԱՎԱԼ ԿԸ ՄԱՔԱՌԻ ԻՐ ԳԼՈՒԽԸ ՓՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Փաստաբանները ներկայ եղան

Ուրբաթ օր, Լավալի դատավարութեան ներկայ եղան ի պաշտօնէ նշանակուած փաստաբանները, ինչպէս եւ կաճառապետը (Պաթոնիէ): Նորէն յուզումնալից տեսարաններ պարզուեցան, եւ ամբաստանեալը երեք ժամ խօսեցաւ, հակաճառեց, մաքառեցաւ, պաշտպանելու համար իր քաղաքականութիւնը: Նախկին վարչապետը պահ մը պոռթկալով պոռաց.

— «Աղաղակներ կը լսուին Փարիզի մէջ, — Լավալ պէտք է գնդակահարուի: Դէպի կառափնատ»: Թոյլ տուէք որ ըսեմ, պարոններ, զիս ցիցին կամ խարոյկին վրայ պիտի չտեսնեն: Կրնան պոռալ, բայց չեն կրնար գործադրել»:

Ամբաստանեալը անուղղակի հակցուց թէ Դիմադրական Ճակատին 12 անդամները, որ իբրեւ դատաւոր նստած են, դատարան մտնելէ առաջ իսկ վճռած են դատապարտել զինքը: Եւ խօսքը անոնց ուղղելով ըսաւ,— «Կը խնդրեմ որ լսէք զիս. վերապահեցէք ձեր վճիռը: Երբ զիս լսէք, տարբեր կարծիք պիտի ունենաք քան այն զոր ունէիք երբ առաջին անգամ նստաք այստեղ»:

Ամբաստանեալը անդադար լեզու կը թափէր, ազդելու համար երդուեալներուն, մասնաւորապէս խորհրդարանի անդամներուն վրայ: Իր կեանքին 30 տարիները խորհրդարանին մէջ անցուցած ըլլալով, պերճախօսութեան բոլոր ձեւերը կը փորձէր: Իր ճառերուն գլխաւոր նպատակն էր 1940 յունիսի մեղքերուն պատասխանատուութիւնը ձգել Փէթէնի եւ զոր. Վէկանի վրայ որ իր կարգին պիտի դատուի:

Առտուան նիստը հազիւ սկսած, ընդհարում մը պատահեցաւ Փարիզի Փաստաբանական Կաճառին եւ նախագահ Մոնժիպոյի միջեւ: Այս վերջինը ջղագրգռուեցաւ երբ Լավալի գլխաւոր փաստաբանը հանդիսաւորապէս կարդաց Կաճառապետ Փուաննեարի կծու նամակը, որ կը բացատրէր թէ պաշտպան փաստաբանները հրաժարեցան, անկանոնութիւններ տեսած ըլլալով ամբաստանեալին հարցաքննութեան ատեն: Նախագահը բարկութեամբ յայտարարեց.— «Ձեմ ուզեր որ միջադէպեր ծագին Փաստաբանական Կաճառին եւ Գերագոյն Ատեանին միջեւ», եւ մեղադրեց փաստաբանը թէ չի գիտեր դատական օրէնքները, քանի որ առաջին անգամ Կաճառապետին հարցուց թէ կրնա՞յ կարդալ նամակը: «Մենք դատական ատեանէն քշուեցանք շատ ծանրակշիռ պատճառներով», եզրակացուց փաստաբանը: Եւ որոշեցինք վերադառնալ Կաճառապետին խնդրանքով: Մենք ամօթալի կը գտնենք որ Լավալ այսպիսի ամբաստանութեանց առջեւ գտնուելով, ստիպուած է նստիլ իր մթին խցիկին մէջ, փաստաթուղթերը տախտակամածին վրայ, գիշերը պատրաստելու համար իր պաշտպանողականը: Նոյն իսկ Պէլզէնի արգելարանին գազանը կը վայելէ դատավարութիւն մը որ կանոնաւորապէս պատրաստուած է ամէն կերպով: Ես միեւնոյնը կը խնդրեմ Լավալի համար: Ես կը պահանջեմ իրական արդարութիւն: Ձեր տալիք որոշումը պիտի ցուցնէ ձեր արդարութեան ուղղութիւնը»:

Դատաւորները երկար խորհրդակցութենէ մը վերջ, մերժեցին յետաձգումը եւ նախագահը հրամայեց շարունակել դատը:

Լավալ իր ճառերն սկսաւ պնդելով որ ամբողջ դատավարութիւնը հրատարակուի պաշտօնաթերթին մէջ, որպէսզի հանրութիւնը «գիտնայ ճշմարտութիւնը»: Կէս օրէն վերջը Լավալ յանկարծ ապշեցուցիչ յայտարարութիւն մը ըրաւ,— «Ձեզի պիտի պատմեմ զուարճալիք մը մառէշալի մասին»: Գերագոյն Ատեանը դատաւորներով եւ խոժոռադէմ երդուեալներով խնդաց, երբ լսեց այդ պատմութիւնը, որ ահաւասիկ,— «Օր մը ըսի մառէշալին.— Կ'ըմբռնէ՞ք ձեր ուժին աստիճանը: Այդ ուժը շատ աւելի մեծ է քան Լուի ԺԴ.ի ուժը: Ան ստիպուած էր խորհրդարանին ենթարկել իր հեղինակութիւնը: Դուք պէտք չունիք ձեր հեղինակութիւնը ենթարկելու Խորհրդարանին, քանի որ չկայ»: Յաջորդ օրը, մառէշալը ինծի եկաւ եւ ըսաւ.— «Գիտէ՞ք իմ ուժիս աստիճանը: Այդ ուժը աւելի մեծ է քան Լուի ԺԴ.ի ուժը»: Եւ բառ առ բառ կրկնեց մնացեալը: Մառէշալը մոռցած էր թէ ես էի որ այդ խօսքն ըսի իրեն»:

Դատավարութեան մնացեալ մասը շարունակուեցաւ հակաճառութիւններով,— Ազգ. Ժողովի, Փէթէնի կողմէ հրատարակուած օրէնքներու եւն. մասին: Այս առթիւ ամբաստանեալը սկսաւ դասեր տալ դահլիճներու գործունէութեան եւն. մասին:

Պատասխանելով ընդհ. դատախազի մէկ հարցումին, Լավալ ըսաւ թէ ինք Փէթէնի յաջորդ նշանակուեցաւ անոր համար որ «մեծ վախ կար թէ զոր. Վէկան պիտի փորձէ իշխանութիւնը ձեռք անցընել եւ զուտ զինուորական կառավարութիւն մը հաստատել»: Յետոյ ակնարկն ուղղելով խորհրդարանի անդամ դատաւորներուն, յայտարարեց,— «Ձեզմէ ոչ մէկը բողոքեց այն ատեն: Ո՛չ մէկը: Իմ դիրքս շիտակ էր»: Եւ յանկարծ կանգ առաւ, եւ ըսաւ մտերմաբար, ինչպէս պիտի ընէր խորհրդարանին մէջ.— «Ի՞նչպէս կ'ըլլար եթէ հինգ-տասը վայրկեան յետաձգէինք նիստը»: Նախագահը խստօրէն ազդարարեց որ այդպէս մտերմական ձեւով չխօսի Գերագոյն Ատեանին առջեւ:

Երրորդ մեծ պատերա՞զմը...

Անգլիացի նշանաւոր գրագէտ, փիլիսոփայ եւ մանկավարժ մը, Լորտ Ռըսէլ, յօդուած գրութիւն մը հրատարակեց «Մանչէսթըրի Կարտիըն»ի մէջ, խիզախ կարծիքներ յայտնելով: Ահա հիմնական մասերը, քաղուած տեղական թերթէ մը.—

«Խ. Միութիւնը որ եւ է պատճառ չունի սիրելու Անգլիան կամ վստահելու անոր: Բայց, փոխադարձաբար, մենք ալ որ եւ է պատճառ չունինք սիրելու Սովետները եւ վստահելու անոնց: Այս պարագաներուն մէջ, կարելի՞ է կանխել երրորդ մեծ պատերազմ մը մէկ կողմէ Ռուսիոյ, միւս կողմէ Մ. Նահանգներուն եւ Անգլիոյ միջեւ: Եթէ անկարելի է, այն ատեն աւելի բան պիտի ըլլայ աշխարհի ապագան: Ամերիկայի եւ Խ. Միութեան միջեւ պատերազմ մը կրնայ երեսուն տարի տեւել եւ վերջանալ ոչ թէ մէկուն կամ միւսին յաղթանակով, այլ ամէն քաղաքակրթութեան ջնջումով: Ներկայ դժուարութեանց սկզբնապատճառն է ռուսական աշխարհակալութիւնը,— Ռուսիա կցեց արեւելեան Լեհաստանը եւ Պալթեան երկիրները: Ան հարկատու կառավարութիւններ հաստատեց Լեհաստանի, Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ մէջ: Ան կը պահանջէ Փորթ Արթիւրը եւ արեւելեան Չինաստանի երկաթուղիին կէսը: Եթէ ասիկա աշխարհակալութիւն չէ, հապա ի՞նչ է: Ռուսիոյ զինուորական ահագին ուժը զոր երեւան հանեց պատերազմը, այժմ կը սանձուի հիւլէ-ռումբով: Բայց, շատ չանցած Ռուսիան ալ պիտի ունենայ նոյնքան լաւ — կամ գէշ — հիւլէ-ռումբ մը որքան Ամերիկան: Ես չեմ կարծեր որ տեւական խաղաղութիւն մը կրնայ պահպանուիլ հանդարտեցնելու քաղաքականութեամբ մը ինչպէս հաստատեցինք Միւնիխէն վերջ Գերմանիոյ հանդէպ: Ես կը կարծեմ թէ մենք պէտք է Ռուսիոյ ձեռքերը ազատ ձգենք Պալքաններու մէջ, բացի Յունաստանէն եւ Թուրքիայէն. եւ նախ անոր համար որ չենք կրնար արդիւնաւորապէս միջամտել այդ շրջանին մէջ: Բայց, փոխարէն պէտք է ապահովենք մեր իրաւունքներուն ճանաչումը Միջերկրականի մէջ: Այս սահմանին մէջ ազդեցութեան շրջաններու քաղաքականութիւնը, որքան ալ անբաղձալի ըլլայ, անխուսափելի է:

Լորտը իր յոյսը դրած է ընկերվարական երկիրներէ կազմուած արեւմտեան Եւրոպայի մը վրայ, որ գլխաւորաբար կռթնի Անգլիոյ:

Ինչո՞ւ կ'ընդհատուի հոսանքը

Ելեկտրական հոսանքի յաճախակի խանգարման առթիւ, ձեռնհաս իշխանութիւնը կը յայտարարէ թէ պատճառը երաշտն է: Ոչ միայն Փարիզը, այլ ամբողջ Ֆրանսան կը տառապի հոսանքի պակասէն: Վախ կայ որ աւելի յաճախադէպ դառնան ընդհատումները, եթէ առատ անձրեւ չգայ:

Ածուխի քանակն անբաւական ըլլալով, մեծ քաղաքներու ելեկտրական հոսանքը ջրային ուժով կը ճարուի: Արդ, մեծ ջրամբարներէն շատերը պարապ են: Վերջին սաստիկ ցուրտերուն հետեւանքով Պիրէնեան եւ Ալպեան շրջաններու գետերը այլեւս չեն լեցուիր ձիւնհալքով եւ հիւսիսային ու արեւելեան Ֆրանսայի ջրամբարները, թէեւ նորոգուած, ի վիճակի չեն բաւարար չափով ելեկտրականութիւն արտադրելու:

Կացութիւնը հետզհետէ աւելի կը ծանրանայ, ինչպէս յայտարարեց Ելեկտրական վարչութեան մէկ ներկայացուցիչը: Վարչութիւնը կարելին կը փորձէ, որպէսզի կենսական ճարտարարուեստները չխանգարուին: Հոսանքի ընդհատումը պիտի շարունակուի կարգ մը շրջաններու մէջ, մինչեւ կէս ժամ կամ աւելի: Որ եւ է յոյս չկայ անհատական բաժնեչափը աւելցնելու: Ինչպէս ամէն ձմրան, ամէն տուն որոշ չափ մը պիտի ունենայ եւ անսաստողները տուգանքի պիտի դատապարտուին:

ՃԱՓՈՆԻ ԴԱՀԼԻՃԸ հրաժարեցաւ, զոր. Մէք Արթըրի պահանջով: Ամերիկացի ծովակալ Նիմից յայտարարեց թէ Ճափոն շատ աւելի զօրաւոր էր յաղթանակին օրը քան չորս տարի առաջ, երբ յարձակեցաւ Փըրլ Հարպըրի վրայ:

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԶՐՈՅՑ ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ.Ի ՀԵՏ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ. — Ինչպէս գրած էինք, Հարաւ-Ամերիկայի կաթող. պատուիրակ Գարեգին արք. Խաչատրեան, որ Էջմիածին գացած էր եկեղ. ժողովին առթիւ, վերադարձին Մարսէյլ հանդիպած է, Հիւս. Ամերիկա երթալու համար: Շ. Նարդունի, որ պատահաբար Մարսէյլ կը գտնուէր, շոգենաւ մտնելով, գրաւոր հարցարան մը ուղղած է, և պատասխանները ալ ստացած գրաւոր: Ահաւասիկ այդ խօսակցութիւնը (կարգ մը հարցումներ կը յապաւենք, տեղի խնայողութեան համար).—

Մայիս 24ին, օդանաւով, դէպի Նիւ-Եորք, ուսկից մեկնեցանք հազիւ Յունիս 23ին, եւ Գաղապլանքա - Եգիպտոս - Իրաք - Իրան (Թէհրան-Դաւրիզ), Ջուլֆա օդային գծով, Յունիս 30ին հասանք Երեւան, երբ Էջմիածնի մէջ Ազգային եկեղեցական ժողովը աւարտած էր իր աշխատանքները եւ տեղի ունեցած էին Տ. Գէորգ Զ.ի ընտրութիւնն ու օծումը: Հարաւ. Ամերիկահայոց առաջնորդութիւնը ունեցաւ իր եկեղացական պատգամաւորը յանձին նոյն վիճակի կաթ. պատուիրակին եւ երկու աշխարհական պատգամաւորներու՝ յանձին Պ. Պ. Սահակ Պաղչէճեանի եւ Իսրայէլ Արսլանեանի, որոնց առաջինը միայն հնարաւորութիւն ունեցաւ ընկերակցելու պատուիրակին:

Դարձին, պարզ այցելութեան մը նպատակով, հանդիպեցանք Սուրիա (Դամասկոս, Հալէպ), Լիբանան (Պէյրութ, Անթիլիաս), Երուսաղէմ եւ Եգիպտոս, Աղեքսանդրիայէն առնելով նաւ:

Հայաստանէն մեր ստացած տպաւորութիւնները եղան — ընդհանրապէս — դրական, քաջալերական, բարեյոյս: Գտանք հոն ոգի մը՝ համապատասխան գաղութահայութեան ոգիին. (նոյն ձգտումները, թէեւ խոհականօրէն զուսպ, բոլոր շրջանակներու մէջ, հայութեան ապագայի մասին՝ քաղաքական գիծով): Ընկերային - տնտեսական մարզին մէջ որդեգրուած ուղղութիւնը, էութեամբ եւ իր բոլոր կողմերով, խրտուցիչ չէ: Հաւանաբար ապագան պիտի վկայէ ի նպաստ այդ ուղղութեան: Նորին հանդէպ հինին մտահոգութիւնները — անցողակի թերեւս — անընական չեն: Պաղարինով դիտել: Զգուշաւոր եւ անկեղծ դիտողութիւններու հանդէպ ականջներն ու սրտերը բոլորովին գոց չեն: Չեմ կարծեր թէ շողոքորթութիւններ հաճելի տպաւորութեամբ տեղ գտնեն առողջ դատողութեանց մէջ, որոնցմէ զուրկ չէ մեր երկիրը:

Հոն, քառորդ դարու շինարարական եւ մշակութային գործունէութեան արդիւնքը, որուն ականատես եղանք, կը գերազանցէ տրուած պայմանները եւ կարճ ժամանակամիջոցը եւ համապատասխան է հայկական ոգիին եւ աւանդութիւններուն: Հին եւ նոր սերունդի ներկայացուցիչներ, մասնագիտօրէն պատրաստուած, ամէն մարզի մէջ կը ցուցաբերեն, իրենց ընտրած ճիւղի կամ ասպարէզի մասին, գիտակցութիւն, լրջութիւն, խանդ, հաւատք եւ տեսիլ: *Ուշագրաւ է վերադարձը դէպի գնահատանքը անցեալի արժէքներուն՝ խոր գուրգուրանքով: — Մշակութային հիմնարկներու մէջ (համալսարաններ՝ մասնաւորապէս) պատանիներու հոգեռանդն եռուզեռը, բարոյքի ծանր կշիռով, արժանի է հիացումի:*

Շինարարական եւ այլ աշխատանքներու ընդհատ մը կամ դանդաղում մը, քառամեայ պատերազմի մը հետեւանքով եւ հայրենանուէր երիտասարդութեան դէպի ճակատ երթալու հարկադրանքով, — հասկանալի է: Դանդաղում, բայց ոչ դադարում: Խաղաղութիւնը պիտի ստեղծէ նոր ոգեւորութիւն եւ նոր թափ:

Կրօնական թոյլտուութիւնը սովէթական սահմաններէն ներս, գոհունակութեամբ ողջունելի է: Կը խորհինք թէ ողջմտութեան այս ձայնը արդիւնք է բազմամեայ փորձառութեան եւ կարող է դառնալ հետզհետէ աւելի տիրական, հեռու՝ նահանջի փորձութենէն:

Ս. Էջմիածնի վերակազմութիւնը, որուն մեծ հաւաստիքը կուտայ Նորընտիր Հայրապետը իր կարողութեամբ եւ շրջահայեցութեամբ, կը կարօտի արտասահմանեան հայութեան նիւթական եւ բարոյական օժանդակութեան: Անխուսափելի դժուարութեանց հարթումը կարելիութենէ վեր չէ եւ ժամանակին գործն է:

Գաղութներու մէջ մէկ ճակատի *պահանջը՝ Մայր - Հայրենիքի եւ Մայր - Աթոռի պատգամն է, որուն հարկ է ըլլալ ունկնդիր: Հին քէները բան չեն շիներ, ոչ ալ հին յաւակնութիւնները:*

Չմոռնանք յիշատակել օրինակելի երեւոյթ մըն ալ մեր երկրին մէջ.— Ընթերցասիրութիւնը: *Գիրքը զարդ մը կամ աւելորդ շռայլանք մը չէ հոն, այլ հոգեկան ինքնաբուխ պահանջ մը: Խորենացին նոր գանգատ մը չի կրնար արձանագրել* գիրի անսիրելութեան *մասին:*

Արուեստ, գեղարուեստ՝ հայեցի դրոշմով եւ բովանդակութեամբ, ճարտարարուեստին եւ գիտութեան հետ, տիրացած են բարձր համբաւի եւ արժանացած՝ մրցանիշի:

Հայ մարտական ոգին ու խիզախումները, կռիւներու ընթացքին, բարձրացուցած են մեր երկրի բարոյական վարկը՝ մեծ համեմատութիւններով:

Այսպէս, ուրեմն, ի սփիւռս աշխարհի գտնուող հայութեան բեւեռատղը կը դառնայ Սովետական Հայաստանը, որմէ կը բխին պաշտօնական պահանջն ու իրաւունքը՝ իրեն կցելու դարերու ընթացքին օտար լուծի տակ հեծող մեր միւս հողամասերը:

Խաղաղասէր է Հայաստան: Բայց իր դաւանած համամարդկային սկզբունքները ոչինչով կը դաւաճանեն կամ կը հակասեն իր ազգային գիտակցութեան եւ նախանձախնդրութեան:

Աւելցնենք, լուսանցքի վրայ, թէ Աբեղեան ուղղագրութիւնը — կամ սխալագրութիւնը — կորսնցուցած կը թուի ըլլալ իր նախկին մոլեռանդ պաշտպանութիւնը: Փոքրիկ յետադարձը՝ աւելին նախանշանը նկատելու պատճառներ կան: Աւելի կարեւոր է, ըստ իս, երկու բարբառներու խնդրին լուծումը: Չէ կարելի ուրանալ դժուարութիւնը:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՊԱՐՏՈՒԱԾ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ
ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ԱՉՔՈՎ.— 5

Յարգելու համար սովորութիւնը, բարակ ու յամառ անձրեւը երկինքը կը կապէ գետնին: Հարիւր քիլոմեթր արագութեամբ վազող ճիփը, *առաւօտեան զով օդը փոխած է ձմրան ցուրտի եւ կը դողամ:* Սակայն Մազէֆին *(լեհ կառավարը) ուրախութիւնը տեղ մը չկայ: «Շա՜տ կը սիրեմ կառք քշելը, կ՚ըսէ, մանաւանդ սանկ սիրուն ճամբաներուն վրայ»:*

Ֆրանքֆորթ — Մանհայմ օթօպանին *վրան ենք, իսկապէս սիրուն: Նոյն ուղղութիւնը ունեցող երկու կառքեր հանդիստ կրնան քով - քովի երթալ: Եզերքը, հեծելանիւներու յատկացուած ճամբայ մը՝ տարբեր գոյնով, որպէսզի չխանգարէ միւսներուն թռիչքը:*

Նոյնքան՝ հակառակ ուղղութենէն եկողներուն համար իսկ, արկածները սահմանափակելու, ճամբորդութեան միօրինակութիւնը փոխելու նպատակով, երկու ճամբաները զատուած են, մէկուկէս մեթր լայնքով, կանանչ թուփերով ծածկուած հողային շերտով մը: Յաճախ կ՚անցնինք մայրիի անտառներու մէջէն, ուր երկրաչափական ճշդութեամբ տնկուած ծառերը մարդկային քրտինքի արդիւնք են եւ ոչ թէ բնութեան:

Ոչ մէկ ուղի կամ երկաթուղի կը խաչաձեւէ օթոպանը: *Կ՚անցնին վրայէն՝ կամուրջով, կ՚անցնին տակէն՝* թունէլով, *որով՝ քշէ ուզածիդ չափ: Խնայողութիւն ձգախէժի, քարիւղի, ժամանակի: Հազարաւոր քիլոմեթրներով ինքնաշարժի ճամբաները՝ կարելի է վարչաձեւին գրական աշխատանքներու էջը արձանագրել, սակայն նոյն վարչաձեւին գերման ժողովուրդին բերած վնասները այնքա՜ն շատ են, որ, եթէ Գերման ըլլայի, պիտի նախընտրէի զրկուիլ այս առաւելութենէն, ու կանգուն ունենալ քաղաքներս:*

Ինծի կ՚ընկերանայ գաղթականներու գործով զբաղող հայրենակից մը: Փոքրահասակ, նիհար, կծկտած: Տառապանքի իրական տարիքէն աւելի կնճիռներ շարած է դէմքին վրայ: Առաջին անգամ է կը տեսնեմ զինքը, սակայն, քիչ մը խօսելէ վերջ կը հասկնամ արդէն, թէ նուիրուածի մը հետ է գործս: Բոլոր գաղթականները իր ընտանիքի անդամներն են, այնքա՜ն գուրգուրանքով կը խօսի եւ կը մտատանջուի: Ճամբորդութեան ընթացքին՝ ուրիշ մէկ յատկութիւնը եւս զարմացուց զիս, մէկ անգամ անցած հարիւրաւոր քիլոմեթրներով ճամբան կը յիշէր: Ցեղափոխականի բնազդը չէր բթացած:

Ներս կը մտնենք առաջին գաղթակայանէն: Յուզուած եմ, փշաքաղ հին յուշերու ճնշումին տակ: Գիտնալով հանդերձ թէ ջարդուելու, անօթի մեռնելու, առեւանգուելու վտանգէն զերծ են մեր հայրենակիցները, նորէն, սրտաճմլիկ տեսարաններու ականատես ըլլալու վախն ունիմ:

Խոշոր զօրանոցը ուր կը բնակին, մանրանկար Բաբելոն մըն է: Երեք - չորս հազար հոգի Եւրոպայի բոլոր ազգերէն, գլխաւորաբար արեւելեան: Կը պտտիմ Հայերու բաժինը: Քառաշէն երեք սրահներու մէջ տեղաւորուած են 70—80 *հայրենակիցներ: Բախտաւորները մահճակալներու մէջ, մնացածները գետնին վրայ: Խեղճուկ գոյքերու դէզեր ամէն կողմ: Մեծ, պզտիկ խառնուած: Մխիթարական կէտ մը,—ջուր, ելեկտրականութիւն, խոհանոց եւ մնացեալը կարգին են: Գէշ չեն հագուած, նոյնիսկ մէկ - երկու երիտասարդ աղջիկներ վայելչութեան ճիգ մը ցոյց կուտան: Բոպիկ մարդ չտեսայ:*

Ընկերակիցս ծանօթ է արդէն իրենց: Երկու բառով կը յայտնէ թէ Փարիզէն եկած եմ ու, կարեւոր ըսելիքներ ունիմ: Անմիջապէս տեղ կը պատրաստեն սրահներէն մէկուն մէջ: Արեւելքի սովորութեան համաձայն կը սկսին դուրս հանել կիները: Կը միջամտեմ: Կ՚ուզեմ որ բոլոր հասկնալու տարիք ունեցողները, կին, աղջիկ ներկայ ըլլան, յետոյ ըսի - ըսաներու, ընտանեկան վէճերու տեղի չտալու համար: Կը շարուին շուրջս աւանդական կարգով. ծերերը առջեւը, կիները՝ ետեւը լուռ կը սպասեն ըսելիքիս:

Գիտեմ թէ ընդհանրապէս Թրքահայեր են, Կարնեցի, Տրապիզոնցի, Ալաշկերտցի եւն.: Հայր Միքայէլի եւ ճամբորդներու միջոցաւ ուղարկուած նամակներն ու լուրերը հասած են Փարիզի հայկական եկեղեցիին, գաղթականական մարմիններուն, որոնք, մեծ դժուարութեամբ կրցած են զիս ղրկել, իրենց մասին ճշգրիտ տեղեկագիր կազմելու, տեղական կարգադրութիւններ ընելու իրաւասութեամբ: Ֆրանսահայ եղբայրներուն մէջ դեռ ամուր է արիւնի կապը, կ՚ուզեն օգտակար ըլլալ: Այս խօսքերուն պատճառած հոգեկան հրճուանքը կ՚արտացոլայ դէմքերուն վրայ: Գաղտագողի արցունքներ կը սրբուին, կը զգան թէ մինակ չեն:

Այս հոգեբանական պահը մենք եւս ապրած ենք ժամանակին բազմաթիւ անգամներ: Գիտեմ, իմ խօսքերէս պիտի առնեն իրենց գործին եկած արտայայտութիւնները, ձիւնագնդակի պէս պիտի մեծցնեն: Որպէսզի ի զուր չխանդավառուին, թեւ չառնեն ու չթռին, յետոյ յուսախաբ ըլլալու համար, կը բացատրեմ գաղթականի անստոյգ կացութեան դժուարութիւններն ու անակնկալները, եւ կ՚ընեմ եղբայրական թելադրութիւններ՝ իրենց իսկ շահուն համար: Կը զգամ՝ թէ գոհ չմնացին ճառիս վերջին մասէն: Ուրիշ բան կը սպասէին, սակայն խիղճս հանդարտ է իրականութիւնը բացատրած ըլլալով: Կը դժկամակին լեցնել հետս տարած հարցարանները: Չեմ մեղադրեր խեղճերը, այնքա՜ն փորձանքներէ անցած են...:

Համոզկեր, անկեղծ շեշտ, խօսքեր որ նոյնքան սրտէն կուգան՝ որքան տրամաբանութենէն կը վանեն կասկածը: Կը սկսին հարցումները: Ամէնքն ալ կարեւոր ըսելիքներ ունին, նոյնիսկ չեն քաշուիր վիճաբանելէ: Ընդհանրապէս ազգական, բարեկամ ունին արտասահմանի մէջ:

Ֆրանսաբնակ ծանօթներ կը հարցնեն. կը ճանչնամ: Ուրախութիւնը անսահման է, որովհետեւ տարիներով դիզուած կարօտ կայ:

Յանկարծ հրամաններ կ՚արձակուին: Սփռոց, թէյի դաւաթ մէջտեղ կ՚ելլեն, սակայն ստիպուած եմ մերժել: Հազիւ օձիքս կ՚ազատեմ, յաջորդ անգամին միասին ճաշելու խոստումով:

Չի փոխուիր մեր սքանչելի ժողովուրդը: Ամենասեւ օրերուն, անպայման անկիւնը պահուած լաւ ուտելիք մը ունի, անակնկալ հիւրերուն առջեւ ճերմակ երես ելլելու համար:

Կերածի չափ եղայ, բան մըն ալ աւելի, Թանկագին հայրենակիցներ:

ՀՐԱՆՏ ԱՆՈՆԱՅԵԱՆ

ՔԱՌԵԱԿՆԵՐ

Արարատեան դաշտում լինեմ, կռնակս տուած Արագածին,
Բամպակ քաղող աղջկանց հետ, նստիմ ճաշի ամրան շոգին,
Արարատի սառնարանից, աչքերըս սառ ջուրը ծըծեն,
Արտաւազդի շղթաների շըրըխկոցին տամ իմ հոգին:

Կարմըրուրի վանքում լինեմ, թէ Վարագայ սարին վրայ,
Սիփան սարը դէմըս կ'ուզեմ, ոսկի արեւ թառած վրայ,
Սրտամետի հոտոտ խնձոր ու Շահպաղու գինին կ'ուզեմ,
Սրուսեակը քովըս նստած, մազեր խուրձ - խուրձ ծունկիս վրայ:

Վարդավա՛ռ է... Տարօնական ծաղկած դաշտեր սիրտըս կ'ուզէ,
Սուրբ Կարապետ վանքի բակում՝ ուխտաւորներ սիրտըս կ'ուզէ,
Գինին հոսի աղբիւրի պէս, գեղուհիներ շուրջպար ըռնեն,
Մամիկոնեանց գունդերը յաղթ, սպառազէն՝ սիրտըս կ'ուզէ:

×

Լսեցի վիրաւոր պառկեր ես, եկայ, քեզ չգտայ, մա՛յրիկ,
Ասացին - մեռաւ, թաղեցին — շիրիմըդ չգտայ մա՛յրիկ,
Մնացին վէրքերըդ անդեղ, սըգացիր մերձ ի մահ, անտէր,
Ու հիմայ չգիտեմ ո՞ւր ես, գամ հողըդ համբուրեմ, մա՛յրիկ:

×

Կին ու զաւակս արնաշաղախ, թշնամու հող մտեր էի,
Ծանըր հիւանդ եւ անըզգայ, մի դաշտի մէջ ինկեր էի,
Խաւար գիշե՛ր... մեռելահոտ, դիակների կոյտերի մէջ,
Միհայուհի փրկեց ինձի, թէ չէ վաղո՛ւց կորեր էի:

Ա. ՏԱՐԱԳԻՐ

ՊՈՒՏ՝Մ ԾԻԾԱՂ

Հայ կը ծախենք...

— Ա՛խ, եթէ մենք Հայերս դիւանագէտներ ունենայինք, մեր վիճակը տարբեր կ՚ըլլար հիմա...

— Իրաւունք ունիս, մենք միայն ժամի եւ դպրոցի հոգաբարձուներ տուած ենք... մաս մըն ալ տէրտէր, վարդապետ կամ վարժապետ հայ-թայթած ենք... Տես սա Թուրքերը, դիւանագէտներ ու զինուորականներ ունին...

Զարմանալի ժողովուրդ ենք Հայերս: Միշտ դժգոհ մեր վիճակէն եւ ապերախտ: Աստուած առատօրէն պարգեւած է մեզ, ամէն տեսակի կարողութիւններով՝ մոռնալով համերաշխութեան ու իրերայարգութեան շաղախը... Արտածելու համար լեղէոններ ունինք մեծ եւ երեւելի մարդերու:

Պտոյտ մը պատմութեան էջերուն վրայ: Հոռով-մօռով՝ եօթը ձեռով հայ անհատներ, օտար երկիրներ կառավարած, յաղթանակներ շահած եւ աշխարհը յարդանքի կեցուցած են:

Զօրավարներ, կայսրեր, դիւանագէտներ, փիլիսոփաներ, գիտնականներ, գրագէտներ, առեւտրականներ, նշանաւոր ձեռնարկուներ, — ո՞ր մէկը կ՚ուզէք, որոնք կրնային Հայաստանի սահմանները մինչեւ Եւրոպա ընդլայնել եւ այսօր մեզի աթոռ մը ապահովել Հինդերու ժողովին մէջ...

Աչքի առջեւ բերէք Պարոյր Հայկազնը, անպարտելի հայ հռետորը, որուն արձանը զարդարած է Հռոմի հրապարակներէն մին: Դաւիթ Անյաղթը, որ յոյն փիլիսոփաներուն տրեխները ձեռքերը տուած է՝ Աթէնքի մէջ: Հսկայ Բիւզանդիոնը ափին մէջ առած հայ կայսրերը:

Գազազ Արթին ամիրան, որ «հինգ փարանոց»ներով՝ Թուրք կառավարութիւնը սնանկութեան դռնէն ետ դարձուց: Թուրք Սուլթաններու եւ պարսիկ Շահերու պալատական հայ բժիշկներն ու կառավարիչները:

Հնդկաստանի խոշոր վաճառականները, որոնց առեւտրական նաւերը նախակարապետը եղան անգլիական ծովատիրութեան Հնդկաստանի ջուրերուն մէջ: Լեհաստանն ու Հունգարիան, Եգիպտոսը՝ իրենց տնտեսական, պետական - քաղաքական հայ նշանաւոր անձերով:

Ցարական եւ ներկայ Ռուսիոյ զինուորական եւ պետական դէմքերը: Ամերիկեան գոլէճներու փրոֆէսէօրներն ու ռազմական կարեւոր հայ անհատները:

Եւ եթէ մաղենք տակաւին բոլոր երկիրներու դիւանաթուղթերը, կը հանդիպինք հայ միսի եւ արիւնի հետքերուն, բոլորն ալ առաջնակարգ դիրքերու վրայ կանգնած: Ամէնքն ալ օտարներու մօտ տուն - փեսայ գացած ըլլալով, մոռցած կամ ուրացած են իրենց հօրը տունը եւ մօրը հայալ կաթը...

Փոքր, բայց թարմ օրինակ մը, անցած օրուան «Ցառաջ»էն: Ոտնամուղ գնդակի (ֆութպօլ) հայ խումբ մը, իր մէջէն քանի մը լաւագոյն խաղացողներ «փոխանցած» է —ծախա՞ծ— օտար խումբի մը:

Այս գործողութիւնը հպարտութեամբ կը ծանուցուի հրապարակաւ: «Փոխանցուած» այս քանի մը հայորդիները, որ իրենց բազուկներուն եւ սրունքներուն ուժն ու կորովը, ճարպիկութիւնը հայ խումբին մէջ են մարզած, տուն-փեսայ կ՚երթան օտարին, օր մը մայր խումբին պարտութիւնով՝ յաղթանակ ապահովելու համար իրենց նոր տէրերուն...

Մեր ազգային նկարագիրն է կարծէք, օտար քղանցքի տակ ապաստանելու կամ օտար վանդակներու մէջ ճռուողելու այս վնասակար երեւոյթը, բաւական է որ «ապրի՛ս Գրիգորիկ» մը նետեն մեր ճակտին, հակառակ անոր, որ մեր ազգին հիմնադիրը Հայկ Նահապետ, Բելի պէս հզօր իշխանապետի մը ընծայած պատիւները արհամարհելով, եկած՝ Հայաստանի հպարտ լեռներուն տակ վրան զարկած է:

Այս թերութիւնն ալ իր օգուտները ունի: Եթէ այսպէս չըլլար, ուրկէ՞ դիրքի եւ աթոռի վրայ պիտի թառէին կամ բեմերու վրայ պիտի ճռուողէին, իրենց վզակոթին փողկապն իսկ կապելու անկարող, սակայն ջուրը ակին դրած եւ երեւալու մարմաջէն տառապող կարգ մը պարոն Գրաբոսներ...

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

«ԻՍԼԱՄ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ» անուն կազմակերպութիւն մը, որ ունի մօտ 300.000 անդամներ, իր առաջին ընդհ. ժողովը գումարեց Գահիրէի մէջ: Հիմնուած՝ 1928ին, փաստաբան Հասան էլ Պաննայի կողմէ, այս միաբանութիւնը կը ձգտի համերաշխութիւն քարոզել արաբական երկիրներու միջեւ եւ տառապէս գործադրել Իսլամի սկզբունքները: Հիմնադիրը կ՚ըսէ թէ իրենք հակառակ չեն արեւմտեան քաղաքակրթութեան, բայց անհանդուրժելի կը գտնեն Արեւելքի շահագործումը Արեւմուտքի կողմէ:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

«ԷՋՄԻԱԾԻՆ»

1944 Ցունուարէն ի վեր, կը հրատարակուի այս ամսագիրը, իբրեւ պաշտօնական օրկան «Հայրապետական Աթոռոյ Ս. Էջմիածնի»:

Ձեռքի տակ ունինք եօթը թիւեր, մեծ մասով զոյգ, մինչեւ 1945 Մայիս: Բուն պաշտօնական - լրագրական մասէն դուրս, ամսագիրը կը պարունակէ պատմական նիւթեր, ուսումնասիրութիւններ եւ յուշեր, նաեւ... բանաստեղծութիւններ: Լեզուն եւ ուղղագրութիւնը՝ անշուշտ սովետական, «ռեսպուբլիկա»ներով, «ռեւոլուցիա»ներով, «պարտիա»ներով եւն. (ռամկավար - ազատական կուսակցութիւնը կը կոչուի՝ «դեմոկրատական լիբերալ պարտիա»!): Ի՞նչ տարակոյս որ կամաց-կամաց պիտի սրբագործուին նաեւ «վիցէ - պրէզիդէնտ»ները (փոխ - նախագահ), «մոբիլիզացիա»ն (զօրաշարժ), «ռեպառացիօն»ը (հատուցում), «ադվոկատ»ը (փաստաբան), «իրրիգացիա»ն (ոռոգում), «դեպուտատ»ը (երեսփոխան, պատգամաւոր), «դիրեկցիա»ն (տեսչութիւն), «օյինբազութիւն» եւն.: Ապա նաեւ «մարդկայնասիրական», հասարակայնութիւն ! եւն.:

Ամսագրի ոգին՝ թունդ հայրենասիրական, եւ ջերմեռանդ կրօնական, համաձայն օրուան կարգախօսին: Իրար կը դիմաւորեն Գրիգոր Լուսաւորիչը, Վարդան Մամիկոնեանը, Մեսրոպ Մաշտոցն ու Ս. Ղեւոնդեանք, Խրիմեան Հայրիկն ու Գարեգին եպիսկ. Սրուանձտեանցը եւն.: (Երկու աշխատակիցներ կը ներկայացնեն հայրենասիրական գիծը վերջին երկու դէմքերու երկերուն մէջ):

Ցիշենք շարք մը ուսումնասիրութիւններ, աւելի կամ նուազ արժէքաւոր, — «Ե՞րբ են Հայերն ընդունել քրիստոնէութիւնը» (Ստ. Մալխասեան), «Հայ Տառերի գիւտի ստոյգ թուականը» (Հր. Աճառեան), Խաչատուր Երէց Կաֆայեցու տարեգրութիւնը (Պրոֆ. Աշոտ Աբրահամեան), Վատիկանի դիւանագիտական խաղերը կամՍուլթան շահ Ամիրբեգեան Հայոց թագաւորութեան թեկնածու (Գ. Լեւոնեան). — Մեր միջնադարեան գրիչները (Պրոֆ. Ա. Աբրահամեան), Միջնադարեան Տաղասացներ (Նորայր Վրդ. Ծովական). — Առաքել Դաւրիժեցի (Ռուբէն վրդ.). — Հայ-լատին եկեղեցական յարաբերութիւնները յոյն - լատինական յարաբերութեանց լոյսով (Արտաւազդ արք). — Գրիգոր եպիսկ. Մանուչարեան (Մ. Տէր Աւետիսեան). — Նոր աղբիւր Գրիգոր Այրիվանեցու մասին (Գարեգին կաթողիկոս). — Ցարութիւն վարդապետ Ալամդարեան (Սմբատ Շահազիզ). — էջեր հայ եկեղեցական երաժշտութեան պատմութիւնից (Գ. Լեւոնեան) եւն.:

Լեւոն Գեղունի

Լեւոն Գեղունի (Գայաճանեան) ծնած է Խարբերդի Դատեմի գիւղը՝ 1910ին: Մեծ Եղեռնի օրերուն կորսնցուց իր հայրը, եղբայր մը, եւ երկու քոյրերը: Ու Լեւոնը իր մեծ եղբօր հետ մնաց որբ, տանջուած մօր մը ծունկերուն վրայ:

Սարսափի այդ օրերուն խեղճ կինը ինչ չարչարանքներ, ի՛նչ նեղութիւններ, ի՛նչ զրկանքներ տեսաւ ու ապրեցաւ, տառապեցաւ, լացաւ, եւ իր կեանքը քաշքշեց հոս ու հոն, որպէսզի իր ձագուկները պահէ՛, կերակրէ, եւ կեանքի նուիրէ: Հայ կին մը Թուրք բարբարոսներու ձեռքէն երկու որբեր ազատեց, որպէսզի անոնց մէկը նոր նահատակ մը դառնայ Հայերու ձեռքով՝ — ազատագրուած Ֆրանսայի մէջ:

Կը յիշեմ իր կեանքը, իր մանկութիւնը՝ Դատեմի մէջ, միշտ միասին՝ գիւղի մէջ թէ այլուր: Մանուկ ընկերներ՝ մեր լեռներու վրայ, դաշտերուն մէջ, ծառերուն տակ, աղբիւրներուն շուրջ ու այգիներու պատերուն տակ՝ որբ ու տկլոր: Ու այսօր՝ անիկա չկա՛յ այլեւս, իր կեանքը կորսնցուց աշխարհէն: Ան, հիմա խառնուած է Տէր Զօրի մէջ նահատակուած որբերուն կեանքին:

1922ի գարնան՝ կը հեռանանք Խարբերդէն: Հալէպի մէջ ենք: Երկուքս ալ, դասընկեր՝ կը յաճախենք Դատեմի Ուսումնասիրաց դպրոցը: Լեւոնը իր վրայ ուշադրութիւն բերել կու տար թէ՛ իբրեւ աշակերտ, եւ թէ՛ աշխատասէր ու ուսումի ծարաւ մէկը: 1924ին Այնթապցի ուսուցիչի մը հսկողութեան տակ Գեղունին յաջող կերպով կը շարունակէ իր դասընթացքները: 1925ին՝ կու գայ Պէյրութ: Միշտ դպրոցներու գրասեղաններէն չուզեր հեռանալ:

1926ին՝ կու գայ Ֆրանսա եւ կը հաստատուի Կարտան: Իր կեանքը, դաժան ու չարքաշ — ինչպէս հազարաւոր հայ բանուորութեան:

1928ին՝ մօրը եւ եղբօրը հետ կու գայ Լիոն: Մէկ գործարան կ՚աշխատէինք ու ամէն օր իրարու հետ կը խօսէինք մեր անցեալէն, գիւղական մեր ապրումներուն եւ մանկական խաղերու մասին: Մեծ ճիգ կը թափէր գրական փորձերու համար: Երբեմն, զինքը նեղելու համար՝ կատակով կ՚ըսէի, — Լեւոն, վէպդ ե՞րբ հրատարակութեան պիտի տաս, որ կարդամ ...

— Դո՛ւն իրաւունք չունիս կարդալու, կ՚ըսէր քմծիծաղով մը: Մէկ տարի Լիոն կենալէ վերջ 1929ին փոխադրուեցաւ Տէսին: Հոն՝ արդէն մըտած էր Հ. Ց. Դ. Պատանեկան Միութեան մէջ: Օր մը գիս իրենց ժողովին կանչեց, իբրեւ ընկեր: Քարտուղարն էր մեր Երիտասարդաց Միութեան եւ համոզուած էր թէ օր մը այդ աստիճաններէն պիտի բարձրանայ հայութեան հզօրագոյն բերդին՝ Հ. Ց. Դաշնակցութեան խորանին առջեւ: Իր ուխտը կատարեց: Տէսինէն Կարտան փոխադրուելէ վերջ արդէն անդամ էր Դաշնակցութեան եւ մինչեւ իր մահը մնաց հաւատարիմ իր սիրած կուսակցութեան:

Կը գրէր «Ցառաջ»ի եւ «Հայրենիք» ամսագրին:

Այնքան խելօք, բարի, հեզ ու պարկեշտ Հայ մը ինկաւ Կարտանի բլրակներուն վրայ: Եւ ինչ զարհուրելի մահ՝ հայկական եղեռնին մնացորդի մը համար: Եղբայրասպանութիւն մը դարշելի: Կու գայ ժամանակը եւ կը պատմենք:

... Ու այսօր՝ Լեւոնին մայրը կը դեգերի Կարտանի գերեզմանոցին մէջ, կուլայ, կը հեծկլտայ ու կը փղձկի իր տղուն գերեզմանին վրայ, այն տղուն՝ որուն համար այնքան չարչարուեցաւ, տքնեցաւ ու Թուրքերէն ազատեց, հայութեան բեկոր մը նուիրելու համար:

Այցի գացի իմ թանկագին ընկերոջս գերեզմանին վրայ, եւ ականջիս դեռ կը հնչեն Գեղունիին մօր մրմունջները:

— Ե՛լ, Լեւո՛ն, ե՛լ, ընկերդ է եկեր...

Թ. ՀԵՐՈՑԵԱՆ

Ձմաց մար...

... Ժամը 10ն է: Օրուան վախին տակ, մեր աչքերն սկսեր են մարմրիլ: Ծունկերը կը դողդղան: Բթամատ եւ մատնեմատ կը բողոքեն: Վերջապէս անկանոն տրոփիւն մը սրտերու, որ ոչ եռանդ թողած է եւ ոչ ալ կորով:

Ու ժամացոյցին սլաքը կը դառնայ:

— Ինչո՞ւ լուռ ես այսօր, կը հարցնեմ ընկերոջս, որ ինծի պէս մկրատ կը շարժէ քովս:

— Սիրելիս, խօսելու եռանդս սպառած է: Ամէն անգամ որ երախաներս կը յիշեմ, սիրտս կ՚արիւնի: Ամէն անգամ որ տուն կ՚երթամ, պըզտիկս կու գայ եւ, իր մանկական նազերով շուրջս կը դառնայ: Կը հասկնամ ինչ ըսել կ՚ուզէ: Բայց բան մը չեմ կրնար ընել:

— Սեւ շուկայով, եւ այլն...

— Ահա ափ մը դրամ ունիմ: Ոչ ոք երեսը կը նայի: Ամէն անգամ որ բան մը կ՚ուզեմ, փոխարէն ուրիշ նիւթ կ՚առաջարկեն, «կարա՞գ կ՚ուզես, շաքար բեր որ տամ»: Ու քանի որ ոչ այն ունիմ եւ ոչ ալ միւսը, ստիպուած եմ տոկալ:

Ընկերս լռեց: Հազիւ քանի մը վայրկեան, դարձեալ սկսաւ.

— Եթէ միայն երախաներուն հոգր ըլլար, այնքան պիտի չնեղուէի: Ընտանեկան հոգս աւելի ծանր է: Աղ չկայ, իւղ չկայ, միս չկայ, հաց չկայ, հագուստ չկայ:

Կէս օր: Հանեցինք մեր գործի շապիկները ու դուրս ելանք: Հազիւ քանի մը քայլ, ընկերս կանգ առաւ.

— Այսօր ուտելիք չունիմ: Ես ալ ճաշարան գալ կ՚ուզեմ:

Մեր քովը ճաշարան մը կայ, որ պատերազմէն առաջ մեծ համբաւ հանած էր: Կը մօտենանք ու կը նայինք ցուցակին: — Արգանակ, ստեպղին, պանիր:

— Ուրիշ տեղ մը փորձենք:

— Բայց մեծ տարբերութիւն մը պիտի չգտնենք:

— Սա միւս ճաշարանը աւելի լաւ կ՚երեւի, թերեւս...

Առանց ճաշացուցակին նայելու, ներս կը մտնենք ու, սեղանի մը առջեւ կը նստինք:

Աջ ու ձախ յաճախորդներ: Ամէնն ալ իրենց տխուր աչքերը յառած խոհանոցին դրան՝ կը սպասեն:

Սպասուհին կը մօտենայ:

— Ահաւասիկ ինչ որ ունինք: Կաղամբ, ստեպղին եւ պանիր:

— Պահածոյ միս, լուբիա, եւայլն...

— Ոչ, միայն այսչափ: Եւ եթէ ունենանք ալ, չենք կրնար տալ: Մեզի տրուած հրահանգը այս է:

— Լաւ է համակերպիլ: Եթէ անտեսենք, վերջը ան ալ մեր ձեռքը պիտի չանցնի: Անօթի պիտի մնանք:

Ճաշարանը հետզհետէ կը լեցուի: Անկուշտ գայլերու պէս, մարդիկ կու գան ու կը գրաւեն պարապ աթոռները:

Վերջապէս, մէկ մէկ ապուր կ՚ապսպրենք:

Ապուրը կու գայ: Կը վերցնենք մեր դգալները ու կը սկսինք: Մինչեւ վերջին կաթիլը, հատիկ մը իսկ չդպաւ մեր ակռաներուն:

— Ուրիշ ի՞նչ կրնանք ունել:

— Ինչ որ գրուած է, պարոն:

— Ուրեմն կաղամբ մը:

Կաղամբը կու գայ: Ծիշդ ինչպէս կանանչ խոտ

մը անձուր, անաղ: Տարօրինակ համ մը մեր լե - զուն կ'այրէ: Առանց չարունակելու կը ձգենք մեր դգալները:

— Զէ՞ք ուտեր, կ'ըսէ սպասուհին: Հոգ չէ, մի վախնաք, ուտողներ կան:

— Բայց ինծի նայեցէք, օրիորդ, փափաց ընկերս, ահա ձեզի դրամ, գոնէ ուտուելիք բան մը տուէք:

— Աւելի աւելին չենք կրնար:

Այս տաղնապի պահուն, յանկարծ, դիմացի սեղանէն հառաչանք մը փրթաւ.

—Անօթի պիտի մեռնի՞նք: Ա՛խ, Աստուածիմ, այս ինչ կրակ էր որ թափեցիր մեր վրայ:

Նոյն գանգատը ամէն կողմ: Հաց կը պահանջեն: Ուրիշ կ'ուզեն: Բայց չկա՛ր:

Այն պահուն ուր ճաշարանապետը կը ջանար համոզել յաճախորդները, յանկարծ չչակին ա - ղիողորմ ձայնը լսուեցաւ.

— Դո՛ւրս, ամէն մարդ դո՛ւրս, կը հրամայէ տնօրէնը, եթէ ոչ...

Հիմա ոչ ոք կ'ապսպրէ: Ոչ ոք կը խորհի հացին վրայ: Սարսափահար կ'ելլեն եւ, իրար հըրմշտկելով կը վազեն դէպի գետնախորշերը, տըրտունջի երկար թել մը իրենց ետին ձգելով:

— Ա՜խ, սա պատերազմը...

ԾԱՏՈՒՐ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՈՒՄԲ ՄԸ ՀԱՅԵՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՆ Ալֆորվիլի մէջ եւ այլուր, ամբաստանուած ըլլալով թէ հնդկական կանեփ մշակելով, թմրեցուցիչ դեղեր կը պատրաստէին եւ կը ծախէին:

Թերթերը կը գրեն թէ ամերիկեան բանակին զինուորական ոստիկանութիւնը ատենէ մը ի վեր կը դիտէր որ սեւամորթ զինուորներ գինովութեան զանազան ձեւեր կը յայտնէին, ինչ որ մտահոգութիւն կը պատճառէր: Այս մարդիկը բոլորովին ապուշցած եւ անկամ վիճակ մը կը մատնէին: Ոստիկանութիւնը ստուգեց թէ այս պարագան հետեւանք է «քիֆ»ի, որ հանրածանօթ է Հարաւային նահանգներուն մէջ: «Քիֆ»ը հնդկական կանեփէ շինուած նիւթ մըն է որ միեւնոյն ատեն հաշիշ կ'արտադրէ: Սեւամորթ զինուորները այս դեղը կամ դեղի եւ ծխախոտի խառնուրդ մը կը ճարէին հիւմ. Աֆրիկէցիներու միջոցաւ որ գլխաւորաբար կը գործեն Պէլվիլի եւ Մոնմարթրի թաղերուն մէջ: Սեւամորթները, Արաբները եւ յետոյ խումբ մը Հայեր հետապնդելով, դատական ոստիկանութիւնը երեւան հանեց հայթայթիչները եւ առջի օր ձերբակալեց տասը Հայեր, մինչ Շառանթոնի ոստիկանական տեսուչն ալ իր կարգին կը ձերբակալէր ուրիշ վեց Հայեր:

Այս 16 ամբաստանեալները հնդկական կանեփ կը մշակէին Փարիզի շրջակաները: Այս կանեփին հունտը կը ներածուի Հնդկաստանէն եւ ամէն տարի պէտք է նորոգուի: Դեռ նոր գործի ձեռնարկած էին եւ մեծ գումարներ կրնային շահիլ, եթէ ոստիկանութիւնը չմիջամտէր: Հունձքը (քանի մը հարիւր քիլօ) որ բռնուած է, տեսակ մը խոտ է, չատ բարձր, որուն հունտը «քիֆ» կ'արտադրէ, իսկ հիւթը՝ հաշիշ:

ԵՐԵՔ ՄԵԾԵՐՈՒ ԶԻՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ մը առաջարկած է Մոսկուա, իբրեւ միջազգային ոստիկանութիւն, համաձայն ամերիկեան աղբիւրէ տրուած տեղեկութեանց: Ուրիշ խօսքով, Խ. Միութիւնը չուզեր որ Ֆրանսա եւ Չինաստան մասնակցին աշխարհի բարեկարգութեան գործին: Միեւնոյն ատեն պահանջած է իրեն յանձնել Ֆարպընի վիթխարի գործարանները (Գերմանիա), որոնք Ամերիկացիներուն ձեռքն են:— Մոսկուայի պաշտօնաթերթը, «Իզվեստիա» ուրբաթ օրուան խմբագրականով Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարին վրայ կը ձգէ Հինգերու Խորհուրդին ձախողման պատասխանատուութիւնը:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ միջդաշնակցային վերստուգիչ յանձնաժողովին մէջ անհամաձայնութիւններ ծագած են կարգ մը խնդիրներու առթիւ: Այդ հարցերէն մէկն է Արհեստակցական Միութեանց վերակազմութեան խնդիրը, ուրիշ մը՝ պարենաւորման տագնապը: Ռուսերը կը մեղադրեն թէ Անգլեւսաքսոնները չեն կատարեր իրենց յանձնառութիւնները, թէ Պերլինի ժողովուրդը անօթի պիտի մնայ այս ձմեռ եւ ցուրտէն պիտի սառի, եթէ միջոցներ ձեռք չառնեն:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ մէջ բոլոր գործարանները եւ խանութները պիտի փակուին վաղը, երկուշաբթի, հրապարակային ժողովներ գումարելու համար, նախաձեռնութեամբ Հրէական Ազգ. Խորհուրդին: Միեւնոյն ատեն աղօթքներ պիտի կատարուին սինակոկներու մէջ: Սուրիոյ կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առաւ Պաղեստինի սահմանագլուխին վրայ, որպէսզի հրեայ գաղթականներ չխուժեն:

ՆԻՍԻ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ երկու մեծ հաստատութիւններր մոխիր դարձան հրդեհէ մը, որուն պատճառները չեն ճշդուած տակաւին: Վնասը՝ աւելի քան 20 միլիոն ֆրանք:

ՀԻՒԼԷ - ՌՈՒՄԲԻ մղձաւանջը հետզհետէ կը սաստկանայ: Շիքակոյի գիտնականները յայտարարեցին թէ քանի մը տարիէն մէկէ աւելի ազգեր պիտի կրնան հիւլէ - ռումբ շինել, նոր աղէտի մը առջեւ դնելով աշխարհը, եթէ միջազգային հըսկողութիւն մը չհաստատուի:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ բանակը եւ ոստիկանութիւնը նոր ուժեր ստացան, կանխելու համար խռովութիւններ որ կրնան ծագիլ, համալսարաններու վերաբացման առթիւ: Խիստ միջոցներ ձեռքառնուած են մասնաւորապէս Գահիրէի եւ Աղեքսանդրիոյ մէջ:

ԹՈՒՐՔԻԱ պիտի ճանչնայ Սուրիոյ անկախութիւնը, պայմանաւ որ Դամասկոս ետ չպահանջէ Ալէքսանտրէթի Սանճաքը: Իրաքի վարչապետը, որ Անգարա այցելած էր վերջերս, բարեխօսած է այս առթիւ:

ԺԱՆՏԱՏԵՆԴԸ կր ծաւալի Պերլինի մէջ: 946 նոր դէպքեր պատահած են մէկ շաբթուան մէջ: Լըջօրէն կր վախցուի համաճարակէ մը:

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ սակարանի միջնորդ մը, Հուիլըր, որ ոչ միայն ոսկի եւ օտար դրամներ կը ծախէր, միլիոններ շահելով, այլեւ մեծ զեղծումներ կատարած է, կ'ըսեն, թղթադրամներու փոխանակութեան ատեն:

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ազգ. Միութեան դիւանէն ստացած ենք հետեւեալ զեկոյցը, հրատարակութեան խնդրանքով.

Վերջերս գաղութիս մէջ հրատարակուող մէկէ աւելի թերթեր, կը խօսին նոր պատգամաւորութեան մը մեկնումին մասին դէպի Սով. Հայաստան, 25ամեակի տօնակատարութեանց առթիւ: Նոյնիսկ տրուեցան երեք մտաւորականներու անուններ, որպէս պատգամաւորութեան մաս կազմողներ: Կը ստանանք նաեւ չատ մը նամակներ մեր հայրենակիցներէն, որոնք իրենց թեկնածութիւնը կը դնեն:

Այս առթիւ պարտք կը զգանք յայտարարելու, որ մինչեւ այսօր պաշտօնական ոչ մէկ որոշում չկայ պատգամաւորութեան մը մեկնումին մասին: Որով կանխահաս կը նկատենք խօսիլ եւ գրել այս մասին, մինչեւ որ պաշտօնապէս հրաւէր չստանանք մեր երկրի կառավարութենէն:

ԹՐՔԱՀԱՅ ԴԱՏԻ ՊԱՇՏՊ. ԵՐԻՏ. ԿԵԴՐ. ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ կը կազմակերպէ իր Ա. հրապարակային հաւաքոյթը հինգշաբթի 11 հոկտ. ժամը 20.30ին «Սթիւտիօ Ալէմշահ»ի մէջ, 19a rue Caumartin, Métro Opéra կամ Madeleine: Կը խօսի՝ Պ. Պարգեւ Մուրատեան, «Հայկական Դատի տուեալները» նիւթի շուրջ: Կը հրաւիրուի մասնաւորաբար երիտասարդութիւնը:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի երեք խումբերը մրցեցան Melunի երեք խումբերուն դէմ: Մեր կրտսերներր բացին յաղթութեան ճամբան: Մաքուր խաղարկութիւն եւ ոչինչի դէմ 4 կէտ նշանակեցին: Ապրիք, երիտասարդներ, լաւ ճամբայ ելաք:

Մեր Բ. խումբը որ կը պարտուէր 2—0ով քառորդ ժամ խաղէ վերջ, կրցաւ իր մարզիկներուն կամքին եւ քաջութեան շնորհիւ յաղթել 3ի դէմ 5:

Ա. խումբը իր չունէր գտաւ այս կիրակի եւ հետզհետէ իր խաղարկութիւնը կը բարւոքէ: Ամէն հարուած պարզ եւ յստակ էր: Գնդակը իր որոշ տեղը կը հասնէր: Ցաղթանդամ եւ արագ Melun միայն մէկ կիսախաղ կրցաւ դիմադրել մեր յարձակումներուն: Երկրորդ կիսախաղին միայն Հ. Մ. Ը. Մ.ականները կր տեսնուէին դաշտին վրայ: Ֆրանսացիները զարմացած էին եւ անկեղծօրէն կը քաջալերէին: Խաղր վերջացաւ 1ի դէմ վեցով: Այս երեք մրցումներով Հ. Մ. Ը. Մ.ը նշանակեց 4ի դէմ 15 նշանակէտ: — Ք. Ո.

«ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ»Ի Ա. ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Նորակազմ «Նոր Սերունդ» Երիտասարդական Միութեան Փարիզի «Րաֆֆի» խումբը սկսաւ իր դասախօսութեանց շարքը, 3 հոկտեմբեր, չորեքշաբթի գիշեր, Պ. Գ. Ալէմշահի սրահին մէջ: Պ. Լորիս Բաբանեան իր բացման խօսքին մէջ յայտնեց թէ «Նոր Սերունդ»ը այսուհետեւ պարբերաբար պիտի կազմակերպէ դասախօսութիւններ՝ զանազան նիւթերու, մանաւանդ Հայոց պատմութեան եւ գրականութեան մասին, երբեմն գեղարուեստական բաժինով: Ցետոյ հրաւիրեց Պ. Հըրանտ Սամուէլը, որ բացաւ դասախօսութեանց շարքը, նետելով «ակնարկ մը Հայոց պատմութեան վրայ»: Դասախօսը չորս մասի բաժնած էր իր նիւթը.— Աշխարհագրութիւն, Հայոց ծագումը, հայերէն լեզուն եւ Հայոց պատմութեան աղբիւրները: Նախ տուաւ Հայաստանի աշխարհագրութիւնը, նկարագրելով անոր սահմանները, կազմութիւնը, գլխաւոր լեռները, գետերը, լիճերը, աշխարհագրական բաժանումները: Բացատրեց նաեւ Հայաստանի աշխարհագրական դիրքին ազդեցութիւնը հայ ժողովուրդի ներքին կեանքին եւ արտաքին քաղաքականութեան վրայ: Հայոց ծագումին վրայ խօսելով յիշեց Հերոդոտոսի, Ստրաբոնի եւ ուրիշ հին ու նոր պատմիչներու եւ գիտնականներու գրածները այս բարդ հարցին մասին:

Տարածուած կարծիքն այն է թէ ըստ, Հայերը Եւրոպայէն գաղթած են Ասիա, Քրիստոսէ 2600 - 3000 տարի առաջ: Հաւանաբար նախապէս կը բնակէին Սեւ Ծովու հիւսիսային շրջանին մէջ: Մեծ գաղթերու ընթացքին դէպի արեւմուտք՝ մինչեւ Թրակիա ու Թեսալիա չարժելէ ետք, Փռիւգիացիներու պէս կամաց կամաց Եւրոպայէն անցած են Փոքր Ասիա՝ Տարտանէլի կամ Վոսփորի նեղուցէն: Նախ հաստատուած են Պափղագոնիա, ուր մնացած են մինչեւ 9րդ դար (Ք. առաջ), յետոյ ուղղուած են դէպի արեւելք եւ Կապադովկիոյ ճամբով գացած հաստատուած են Եփրատի արեւելեան կողմը, այն հողամասին վրայ որ ծանօթ է իբրեւ պատմական Հայաստան: Հայերը հոն գտան հինէն ի վեր հաստատուած բնակիչներ՝ զորս նուաճեցին եւ ձուլեցին: Այդ երկիրը բնիկներէն կը կոչուէր Բիայնա, որուն մաս կը կազմէին Նաիրի, Ուրարտու եւ Մաննա:

Հայոց ծագման մասին միակ անժխտելի աղբիւրը հայերէն լեզուն է, որ հնդեւրոպական լեզուախմբին կը պատկանի, հետեւաբար եւ Հայերն ալ հնդեւրոպական ցեղէ են: Հայերէնին իրանականէն բոլորովին անկախ եւ ինքնուրոյն լեզու մը ըլլալը հաստատուած է առաջին անգամ յայտնի հայագէտ Հիւպշմանի կողմէ եւ ընդունուած՝ Մէյեէի եւ ուրիշ հռչակաւոր պատմագէտներու կողմէ:

Դասախօսը յիշեց Եւրոպայի հայրենագէտները, որոնք ուսումնասիրած են մեր լեզուն: Հայերէնը աւելի մօտ է հնդեւրոպական լեզուներու արեւմտեան ճիւղին քան արեւելեանին: Մեր հին բառերն ու քերականական ձեւերը չատ մօտ ազգականութիւն կը ցուցնեն յունարէնի, լատիներէնի եւ գերմաներէնի հետ: Ցունարէնի ազդեցութիւնը կրած է քրիստոնէութեան մուտքէն վերջ միայն, իսկ Պարթեւներու օրով է որ որոշ փոխառութիւններ բրած է Պահլաւերէնէ: Վերջացնելէ առաջ, դասախօսը մանրամասնօրէն տուաւ ցուցակը այն օտար եւ հայ պատմիչներուն, որոնք հին դարերէ սկսելով մինչեւ մեր օրերը գրած են Հայոց մասին:

Սրահը լեցուն էր երիտասարդներով եւ երիտասարդուհիներով:

ՀՐԱՆՈՅՇ

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ, Սեպտ. 1 — 10

ՓԱՐԻԶ՝ Զոմաքլեան 750, ԼԻՊՈԶ՝ Դանիէլ 400, ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Քիւրտճեան 400, Պալեան 400, ՊՕԼԷՆ՝ Գույումճեան 200, ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Քէօսէեան 200, Քօլօեան 400, ՍԵՎՐԱՆ՝ Պաքըրճեան 400, ՓԱՐԻԶ՝ Մեչվէճեան 750, ԼԻՈՆ՝ Գործ. 2756, ՎԱԼԱՆՍ՝ Պօյաճեան 750, ԼԸ ՄԻԼ՝ Սարգիսեան 400, ՊԼ. ՄԵՆԻԼ՝ Գասպարեան 400, ԳՈԼՈՄՊ՝ Աւագեան 200, ՌՈՆԻ՝ Ստեփանեան 750, ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Սամուէլեան 750, ՓԱՐԻԶ՝ Թովմասեան 200, ՊՈՄՈՆ՝ Գործ. 4252, ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Առաքելեան 200, ՓԱՐԻԶ՝ Տիկին Թորոսեան 750, Գէորգով 200, ՌՈՄԱՆ՝ Գուչեան 750, ՆԻՄ՝ Վառվառեան 400, ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ՝ Մկրտիչեան 400, Թորոսեան 450, Շատոեան 400, Արթինեան 400, Տէր Արթինեան 400, Թամուզեան 400, Մոքոսեան 400, Գամպուրեան 400, Մանկրեան 200 ֆրանք:

ԱՆՒԷՍ՝ Գարիպեան 500, ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ՝ Միքաէլեան 400, ՎԻՐԻ ՇԱԴԻՅԵՈՆ՝ Մարկարոսեան 750, ՓԱՐԻԶ՝ Թիւֆէնկճեան 950, ՄՈՆՊՐԻԶՈՆ՝ Պալեան 750, ՍԷՆ ԼՈՒ՝ Գործ. 1950, Քորքոյեան 400, Աջպահեան 200, Սուչեան 200, Մանուկեան 400, Մուրատեան 200, Գալուստեան 200, Գաբրիէլեան 200, Խանիկեան 200, ՆԻՍ՝ Պէրպէրեան 750, Ցարէթնաքովեան 750, ԼԱՆՍԷՑ՝ Պիպէռեան 400, ԲՐԷ ՍԷՆ ԺԷՐՎԷ՝ Թուփալեան 400, ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Տոքթ. Մելքոնեան 400, ՄԵՏՈՆ՝ Փաստըրմաճեան 750 ֆրանք:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Mardi 9 Octobre 1945 — Երեքշաբթի 9 Հոկտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4526-Նոր շրջան թիւ 155 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — Գին՝ 3 Ֆր.

ԼԱՎԱԼ ԿԸ ԴԱՏՈՒԻ ԱՌԱՆՑ ԼԱՎԱԼԻ

Նոր փոթորիկ եւ յուզումներ

«12 գնդակ 15 օրէն»

Շաբաթ օր աւելի ծանր փոթորիկ մը պայթեցաւ Լավալի դատավարութեան առթիւ: Այն ատեն որ դատաւոր, երդուեալ, ամբաստանեալ իրար խառնուեցան, եւ ի վերջոյ Լավալ յայտարարեց թէ այլեւս պիտի չպատասխանէ հարցումներուն, ոչ ալ ներկայ պիտի ըլլայ:

Արդարեւ, ընդհանուր ժխորէն վերջը երբ նիստը վերաբացուեցաւ եւ ամբաստանեալը ներս հրաւիրուեցաւ, Լավալ մերժեց համակերպիլ: Գերագոյն Ատեանը կոչնագիր մը ղրկեց բարապանի մը միջոցաւ, որպէսզի ներս գայ: Լավալ նորէն մերժեց: Թերթ մը կը գրէ թէ պահակները ուզեցին բռնի ներս տանիլ, բայց ամբաստանեալը նորէն մերժեց, Ուրեմն դատը շարունակուեցաւ առանց Լավալի եւ իր պաշտպան փաստաբաններուն: Գերագոյն Ատեանը այս որոշումը տուաւ կարդալով դատական օրէնքին մէկ յօդուածը, որ կը նախատեսէր այս պարագան:

Նոր միջադէպը պատահեցաւ երբ նախագահ Մոնժիպօ կը հարցաքննէր ամբաստանեալը Փէթէնի հետ ունեցած յարաբերութեանց մասին:

— «Կ'ըսէք թէ մարէշալ Փէթէն ամենազօր էր, ըսաւ նախագահը: Եթէ ամենազօր էր, ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ ձեզ պաշտօնանկ ընելէ վերջ ստիպուեցաւ նորէն պաշտօնի հրաւիրել վեց ամիս վերջը»:

Յետոյ, առանց սպասելու որ Լավալ պատասխանէ, նախագահը շարունակեց.— «Ես պիտի ըսեմ թէ ինչո՛ւ այդպէս եղաւ: Պատճառը այն է որ դուք ձեր կոնակն ունէիք Գերմանները. Ապէցն էր որ (գերման դեսպան) ձեզ տեղաւորեց:

Լավալ բորբոքելով պոռաց.— Դուք հարցումներ կ'ընէք եւ պատասխանն ալ կուտաք: Այլեւս ինչո՞ւ պատասխանեմ:

Եւ տեղը նստաւ: Նախագահը նոր հարցում մը ուղղեց. բայց ամբաստանեալը մերժեց պատասխանել:— «Պիտի պատասխանէ՞ք թէ ոչ»: — Ո՛չ:

Պաշտպան փաստաբանները բացատրեր էին թէ Լավալ շատ հիւանդ է եւ չի կրնար կենալ մինչեւ դատավարութեան վերջը. Թէ ուրբաթ օր խըմած ջուրին մէջ դեղ դրուած էր, մեղմացնելու համար ստամոքսի ուժին ցաւերը: Ընդհ. դատախազը խօսեցաւ Լավալի հրատարակած օրէնքներուն վրայ:

— Օրէնքներ զոր դուք ալ գործադրեցիք, դիտել տուաւ ամբաստանեալը:

Նախագահը կարգի հրաւիրեց Լավալը, ազդարարելով.

— Ամէն լրբութիւն թոյլատրելի չէ ձեզի, որովհետեւ կը գտնուիք շատ ծանր դատապարտութեան մը տակ:

ՁՐՈՅՑ ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ. Ի ՀԵՏ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Բ.

Սուրիա ունի երկու առաջնորդական վիճակներ.— Ա. Դամասկոս, որուն կաթ. փոխանորդն է Եփրեմ արքեպ.: Բ.— Հալէպ, առաջնորդն է Զարեհ Ծ. վրդ., ժիր հոգեւորական մը, Կիլիկեան Աթոռի երիտասարդ միաբաններէն:

Լիբանան կը կազմէ մէկ առաջնորդութիւն, Պէյրութն ունենալով կեդրոն: Կաթ. փոխանորդն է Արտաւազդ արքեպ.: Այս շրջաններուն մէջ եկեղեցական - կրթական եւ ազգային - ընկերական կեանքը սովորական հունին մէջ է: Դէպի հայրենիք ներգաղթի ձգտումը ունի լայն տարողութիւն, արդիւնք քաղաքական մտահոգիչ խմորումներու եւ կասկածայարոյց երեւոյթներու, հակառակ պաշտօնական շրջանակներու ցոյց տուած բարեացակամ տրամադրութեանց:

Անթիլիասի մէջ Կիլիկիոյ Հայրապետական Աթոռին վրայ Տ. Գարեգին կաթողիկոսի ներկայութիւնը յուսալի է որ ունենայ իր բարերար ազդեցութիւնն ու դերը:

Երուսաղէմի պատրիարքութիւնը նոր անկիւնադարձի մը վրայ է: Ակնկալելի է որ նորընտիր պատրիարքը, կրողի՝ այլ հայրական շարժոյթով մը վերբերէ այդ դարաւոր հաստատութիւնը իր վերածնունդի առաջին օրերու բարձրութեան՝ հոգեշունչ մթնոլորտի մը ստեղծումով:

Եգիպտոս ամենաբախտաւոր վիճակն է՝ իր կազմակերպական բազմակողմանի առաւելութիւններով: Ունի արմաշեան իր եռանդուն առաջնորդը՝ յանձին Մամբրէ արքեպ. Սիրունեանի, իր տարիներու փորձառութեամբն ու պարկեշտ գործունէութեամբը արժանացած այդ պաշտօնին եւ հայրապետական դնահատանքին: Մշակութային շարժումը չէ կասած:

— Պատերազմի վեց տարիները ի՞նչպէս անցուց Հարաւ. Ամերիկայի հայ գաղութը: Գաղութին ներկայ վիճակը նիւթական, կրթական եւ ընկերային տեսակէտներով:

— Լա՛ւ: Արժանթին դուրս մնաց պատերազմական ծիրէն եւ օգտուեցաւ տնտեսապէս: Հայութիւնը անմասն չմնաց այդ նպաստէն: Կրթական եւ ընկերային տեսակէտով շարունակեց իր բնականոն վիճակը, որ համապատասխան է տրուած պայմաններուն եւ ենթակայ՝ պետական հակակշռին: Եկեղեցին՝ իր կիսօրեայ վարժարաններով (պետական վարժարանները, ուր յաճախել պարտաւորիչ է նաեւ մեր տղոց համար, նոյնպէս կիսօրեայ են) եւ մշակութային ձեռնարկներով և զոյգ ամսաթերթերով («Արարատ» եւ «Հայ Կեդրոն»), կազմակերպութիւններ (Բարեգործական եւ կուսակցական) եւ Միութիւններ՝ իրենց մամուլով եւ գրական - գեղարուեստական աշխատանքներով,— կ'ընեն իրենց կարելին՝ օգտագործելու տրամադրելի բոլոր միջոցները հայ - քրիստոնէական ոգիով, բացատրութեան իմաստին լայն եւ արտօնուած տարողութեամբ:— Այս պատկերը, աւելի կամ պակաս չափով, միւս երկու թեմերուն մէջ ալ (Սան Փաւլօ՝ Պրազիլիա եւ Մոնթէվիտէօ՝ Ուրուկուայ): Երեք գաղութներն ալ կը վայելեն պետական եւ տեղական - ժողովրդական համակրութիւն եւ վարկ, շնորհիւ իրենց պարկեշտութեան եւ հաւատարմական զգացումներուն՝ հանդէպ օրուան կառավարութեան եւ պատկան ազգին: Այդ վարկը կը բնորոշուի մականունի եան մասնիկով, որ կը ներշնչէ մեծ վստահութիւն առեւտրական հրապարակին վրայ:

— Էջմիածնի եկեղ. ժողովին արդի՞ւնքը:

— Էջմիածնի ազգ. եկեղեց. ժողովը մեր պատմութեան մէջ ուշագրաւ դէպք մը հարկ է նկատել սովետական դրութեամբ ղեկավարուող մեր երկրի սահմաններէն ներս: Հայրապետական բարեյաջող ընտրութիւն, խմբագրութիւն եկեղեցական նոր սահմանադրութեան՝ որ, հաստատուելէ եւ ստորագրուելէ վերջ նորընտիր Հայրապետին կողմէ, պիտի ուղարկուի բոլոր առաջնորդութեանց՝ առժամեայ գործադրութեան համար, ապա իւրաքանչիւր թեմէ եղած դիտողութիւններն ու թելադրութիւնները նկատի առնուելով՝ այդ սահմանադրութիւնը պիտի ստանայ վերջնական ձեւ եւ պարտաւորիչ հանդամանք բոլոր թեմերուն համար:

(Վերջը յաջորդով)

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Անգարա միշտ մտահոգ

Թուրք մամուլը լեղու կտրած է, Լոնտոնի խորհրդաժողովին առթիւ.

Անգարայի աչքերը ուղղուած են այդ ժողովին, ինչպէս կը գրէ Ֆալիհ Րըֆքը Աթայ:

— «Մենք չենք հանդուրժեր ո՛չ միայն մեր հողային ամբողջութեան դէմ ուղղուած որ եւ է քայլի, այլեւ կը մերժենք ընդունիլ որ եւ է որոշում՝ որ պիտի վտանգէ մեր գերիշխանութիւնն եւ վեհապետական իրաւունքները՝ այդ հողերուն վրայ: Պատճառներ չունինք կասկածելու բարի տրամադրութիւններէն անոնց, որոնք կը մասնակցին Լոնտոնի ժողովին: Այսուհանդերձ, մինչեւ վճռական որոշումներու պահը, չենք կրնար անվրդով ապրիլ»: («Պայքար», 9 Սեպտ.):

Անգարայի համար մեծ հոգ մըն է դարձեալ, «Ռուսիոյ նպատակը», ազդեցութեան գօտիներ ստեղծել: Ֆալիհ Րըֆքը, երեսփոխան ու խմբագրապետ Հալքի պաշտօնաթերթ «Ուլուս»ի, կ'ուզէ Մոսկուայի վերագրել ծրագիր մը, որուն համաձայն աւարի պիտի տրուին զանազան պետութեանց հողերը, ու այդ երկիրներու անկախութեանց իսկ վտանգումով՝ պիտի ստեղծուին ազդեցութեանց շրջանակներ: Այս մտահոգութիւնը կը վերաբերի, անշուշտ, Պալքաններու եւ Կեդր. Եւրոպայի ներկայ կացութեան, ու, — ինչո՞ւ չէ — Նեղուցներու հաւաքական ճակատագրին:

Ինչպէս գրեցին թերթերը, Թուրքիա «կենաց եւ մահու հարց» կը նկատէ Կարս - Արտահանի խնդիրը եւ որ ու է սրբագրութեան չի հանդուրժեր Թուրքիոյ եւ Հայաստանի սահմաններուն վրայ »:

Անգարա ի՞նչ բանի կը վստահի՝ այսքան վերէն թռչելու համար: Խօսնա՞կ մըն է ինք, թէ ուղղակի տէրը իր դատին:

Կասկած չկայ, թէ Թուրքիա կը գիտակցի Մոսկուայի գործելու վճռականութեան ու կարելիութեան: Նոյնքան մեծ է, սակայն, իր այն ապահովութիւնը՝ թէ Ռուսիա, — այսքան սպառիչ ու վայրագ կռիւներէ վերջ —, պիտի չուզէ լծուիլ նոր «արկածախնդրութիւններու», երբ, մանաւանդ, Լոնտոն ու Ուաշինկթըն պիտի չծափահարեն նման քայլ մը: Դիւանագիտական ռազմավարութիւնը կը հարկադրէ, միւս կողմէ, որ բարձրերը սաւառնի, տկարութեան կամ նենգութեան ոչ մէկ տրամադրութիւն ցոյց տայ, առաւելապէս՝ պիրկ պահելու համար թուրք ժողովուրդի ջիղերը:

Անգարա տեղեակ է «գալիք»ին: Եւ արինով կը սպառնայ: Կը հաւատանք «Թասվիր»ներու, «Վաթան»ներու, «Թանին»ներու ու իրենց փոքրաւոր «Տիարպաքըր»ներու այն սրտապնդումին՝ թէ «Թուրք ժողովուրդը պիտի գիտնայ մէկ մարմին — մէկ հոգի ծառանալ ո՛չ միայն սովիէթականներուն, այլեւ բովանդակ աշխարհի թշնամութեան դէմ, եթէ այդպէս նախասահմանուած է պատմութիւնը»: («Տիարպաքըր», 10 Սեպտ.):

Աւելի մեծ յանդգնութիւն մը.— Երեսփոխան Եավուզ Ապատանի ու իր նմաններու յանկարծական ըմբոստացումը՝ ո եւ է նոր կարգադրութեան դէմ, որ փոփոխութեան կ'ենթարկէ Նեղուցներու դրավիճակը, ո՛ւր կը մնայ խօսիլ «հողային պահանջներու» մասին:

— « Ցաւալի է, կը գրէ երեսփոխանը «Ճումհուրիէթ»ի 16 Սեպտեմբերի թիւին մէջ, որ՝ հազիւ պատերազմը վերջ գտած, պետութիւն մը կը հարկադրուի պատրաստուիլ իր իրաւունքներու եւ կենսական շահերու պաշտպանութեան: Փաստ մը, ասիկա, թէ դարուս քաղաքական բարոյականը եւս խաթարուած է, եւ անվստահելի:

— « Այս խորհրդածութիւնները կ'արձանագրենք Լոնտոնի ժողովին առթիւ, ու կ'ենթադրենք՝ թէ խօսակցութիւնները շուտով պիտի յանգին Նեղուցներուն: Անհրաժեշտ կը նկատենք անգամ մը եւս շեշտել, թէ առանց Թուրքիոյ մասնակցութեան, բոլո՛ր որոշումները տառ մնալու դատապարտուած են: Պատմական ու իրաւական տեսակէտով՝ Նեղուցներու շուրջ խօսելու միակ իրաւասուն է Հանրապետական Թուրքիան: Ո՛չ ոք պէտք է տարակոյս ունենայ ա՛յն մասին, թէ՛ ի հարկին, նիւթական ու բարոյական մեր բոլո՛ր կարելիութիւններով պիտի պաշտպանենք մեր ազգ. իրաւունքները:

« Պէտք է նկատի ունենալ, թէ Նեղուցներու պարագան չի պատշաճիր Սուէզի, Ճիպրալթարի կամ այլ ծովային անցքերու պարագային: Նեղուցներու երկայնքին, ու, Նեղուցներու եւ Միջերկրականի միջեւ՝ Մարմարա ծովուն շուրջ, թուրք հողեր ու թուրք իրաւունքներ կան: Մարմարա թրքական լիճ մըն է, եթէ կ'ուզէք: Հետեւաբար, Լոնտոնի մէջ տրուած ո՛ եւ է որոշում, որ ոտնակոխ կը դարձնէ այդ եզերքներուն վրայ մեր իրաւունքները, մեզի համար անընդունելի է:

« Կը խորհինք, թէ ո՛ եւ է պատճառ չկայ փոփոխութեան ենթարկելու Մոնթրէօյի համաձայնութիւնը, որ ամէն կարգի ոտնձգութենէ զերծ կը պահէ Իսթանպուլն ու Մարմարան: Եթէ համաշխարհային ապահովութեան համար անհրաժեշտ է ճնշուորապէս ու ռազմականօրէն պաշտպանել Նեղուցները, այդ պարտականութիւնը կ'իյնայ Թուրքիոյ, ու խնդրոյ առարկայ չի կրնար դառնալ միակողմանի կարգադրութիւն մը: Իսկ եթէ միջազգային երաշխաւորութիւն մը պիտի չտրուի հողային մեր ամբողջականութեան մասին, անհեթեթ կը դառնայ նո՛յնիսկ Նեղուցներու միջազգայնացման ծրագիր մը: Տարբեր ո եւ է լուծում, հարուած մը պիտի ըլլայ համաշխարհային խաղաղութեան»: (Եավուզ Ապատան, «Ճումհուրիէթ», 16 սեպտ.):

Պարզ է,— դէթ երեւութապէս —, եզրակացութիւնը:

Անգարա վճռած է կռուիլ, եթէ Ռուսիա պնդէ հողային իր պահանջներուն վրայ, կամ՝ եթէ նուազագոյն ոտնձգութեան ենթարկուին թրքական եզերքները:

Նկատելով որ անխուսափելի է առաջին քայլը, մանրամասնութիւն կը դառնայ խորհիլ՝ թէ ո՛ւր կրնան յանգիլ դէպքերը, երկրորդ քայլի հաւանականութեամբ:

Մոսկուա պիտի ուզէ՛ Կարսը, պիտի՛ ուզէ, նաեւ, Արտահանը՝ «իր սարօքն»: Մի՛ ժպտիք,— թերեւս պիտի փորձէ Լոնտոն քաշքշել նոյնիսկ Երեւանը, անոր դատը եւս գումարելու համար իր պահանջներուն վրայ:

Չենք ուզեր եզրակացնել՝ թէ ի՛նչ պիտի պատահի աւելի վերջ... :

ԱՐՄԷՆ ԱՄԱՏԵԱՆ

Իսկ ընդհ. դատախազ Մոռնէ աւելցուց.

— Եթէ ազատագրութեան յաջորդ օրը Լաւալ ձերբակալուած եւ զինուորական ատեանի մը առջեւ հանուած ըլլար, իր դատապարտութիւնը անվիճելի էր:

Լաւալ.— Այն ատեն զրկուած պիտի ըլլայի ձեզ լսելու հաճոյքէն:

Երդուեալները բողոքեցին, սուր սլաքներ արձակելով:

Ընդհ. դատախազը յայտարարեց թէ բոլոր փաստաթուղթերը դրուած են պաշտպան փաստաբաններուն տրամադրութեան տակ: Լաւալ եւ իր փաստաբանները միաբերան պոռացին.

— Ո՛չ, ոչ, սուտ է, պատուոյ խօսք որ սուտ է:

Ժխորը սաստկացաւ: Երդուեալները լուտանքներ կ'արձակէին:

Նախագահ.— Ձեր այս կացութեան մէջ կը կարծէ՞ք թէ անպատիժ մնալու ապահովութի՞ւնն ունիք:

Լաւալ.— Ես անպատիժ մնալու ապահովութիւնը չունիմ. բայց կայ բան մը որ վեր է մեր բոլորէս, ձեր բոլորէն, — ճշմարտութիւնը եւ արդարութիւնը որուն արտայայտիչը պէտք է հանդիսանաք:

Երդուեալ մը.— Արդարութիւնը պիտի գործադրուի եւ պիտի ըլլայ Ֆրանսական արդարութիւն:

Լաւալ.— Այո՛, պիտի գործադրուի, բայց ճշմարտութիւնը պիտի մնայ:

Նախագահ.— Վերջին խօսքը պիտի արտասանէ մէկը,— Գերագոյն Ատեանը: Ձէ՞ք ուզեր պատասխանել: — Ո՛չ:

— Լա՛ւ խորհեցէք ձեր բռնած դիրքին վրայ: Ձէ՞ք ուզեր պատասխանել հարցումներուս:

Լաւալ.— Ո՛չ, պարոն նախագահ, ձեր նախատական ընթացքին հանդէպ եւ հարցաքննութեան այս եղանակին առջեւ պիտի չպատասխանեմ այլեւս:

Նախագահը որոշեց ընդհատել նիստը: Ժխորը գագաթնակէտին հասած էր: Երդուեալներ կը պոռային զայրագին.

— Խառնակի՛չ, խո՛զ, պիտի ուտես 12 գնդակը... Տասնըհինգ օրէն պիտի չկրնաս շաղակրատել... Բնաւ չես փոխուեր...

Լաւալ (դուրս ելլելով).— Եւ հիմա չէ որ պիտի փոխուիմ: Ես կրնամ դատական ոճիրի մը զոհն ըլլալ, բայց չեմ ուզեր անոր մեղսակիցը դառնալ: Աւելի լաւ է որ լռեմ:

ԱՌԱՋԻՆ ՎԿԱՆ, ԼԸՊՐԷՕՆ

Ասոր վրայ, նախագահը հրամայեց կանչել առաջին վկան: Բայց չորս վկաները բացակայ էին, նախատեսուած չըլլալով դատավարութեան այս ընթացքը: Նիստը նորէն յետաձգուեցաւ, որպէսզի երթան գտնեն առաջին վկան, Հանրապետութեան նախագահ Լըպրէօնը: Ընդհատումը տեւեց երկու ժամ: Վերջապէս ներկայացաւ Պ. Լըպրէօն, աւելի ծերացած եւ սակաւախօս:

—Իմ վկայութիւնս շատ համեստ պիտի ըլլայ, ըսաւ: Առտու մը Լաւալ ինծի ներկայացաւ 15 երեսփոխաններու հետ եւ բուռն բառերով, որոնց ձայնակցեցան քանի մը երեսփոխաններ, աղդարարեց երբեք չհեռանալ ազգային հողէն, այլապէս մեզ պիտի մեղադրէին իբրեւ դասալիք, նոյն իսկ իբրեւ դաւաճան: Ամէն պարագայի մէջ, նոր կառավարութիւն մը պիտի կազմուէր մայր երկրին մէջ եւ մենք այլեւս որ եւ է իշխանութիւն պիտի չունենայինք: Նահանջականութիւնն էր որ կը ձգտէր խորտակել դիմադրութեան որեւէ ոգի:

Ընդհ. դատախազը հարցուց թէ Լաւալ իր սպառնական այցելութեան ատեն բուռն լեզու մը չգործածե՞ց Ծերակոյտի նախագահին՝ Պ. Ժանընէի դէմ:

Վկան.— Այո՛, «կ'ատեմ, կ'ատե՛մ» ըսաւ:

— Լաւալ ի՞նչ հանգամանքով ներկայացաւ ձեզի, այդ օրը:

— Նախ իբրեւ արտաքին գործերու նախարար, յետոյ իբրեւ անպաշտօն նախարար:

Վկան դիտել տուեր է Փէթէնի թէ բարեդէպ չէ Լաւալի ընտրութիւնը իբրեւ արտաքին նախարար, թէ այս պարագան կրնայ վնասել Անգլիոյ հետ եղած յարաբերութեանց: Բայց անգամ մը որ Փէթէն իրեն ներկայացուց Լաւալը, ինք ստորագրեց, համաձայն ընկալեալ սովորութեանց:

Ընդհ. դատախազը.— Զարմացա՞ք տեսնելով որ մարէշալ Փէթէն Պոռտոյի մէջ այնքան աճապարանքով ձեզի կը ներկայացնէր նախարարներու ցանկը.

Վկան.— Այո՛, զարմացայ, ես կրնամ ըսել թէ հաճելի զարմանք մը ունեցայ, որովհետեւ Ֆրանսան պէտք ունէր կառավարութեան մը. բայց չեմ յիշեր թէ Լաւալ ցանկին գլուխը կը գտնուէր: Ամէն բան իմ գլխուս վրայ կատարուեցաւ: Յուլիս 11ին կամ 12ին այլեւս ոչինչ էի:

× Դատավարութիւնը շարունակուեցաւ երէկ, երկուշաբթի:

Կարգ մը թերթեր խստօրէն կը քննադատեն Գերագոյն Ատեանին նախագահը եւ ընդհ. դատախազը: Combat զանոնք կը ներկայացնէ իբրեւ «երկու ծերուկներ որոնք իրենք ալ անբասիր չեն եւ որոնց անընդունակութիւնը բացայայտ է: Փէթէնի առջեւ, որ մեծ մասով լուռ էր, անոնք չատ յաջող չհանդիսացան, Լաւալի դէմ արդիւնքը չատ դէշ եղաւ: Լաւալ մեր ամբողջ ամօթը — Մոնթուառ, Վիշի, Միլիս, մարէշալը — կը ժողվէ եւ դատաւորներուն գլխուն կը նետէ, առանց չունչ առնել տալու» եւն.: Ուրիչ թերթեր կը մեղադրեն դատաւորը թէ չէր կրնար պահել իր պաղարիւնը:

Լաւալի փաստաբանները յայտարարութիւն մը հրատարակեցին, բացատրելով թէ իրենց պաշտպանեալը բացակայ պիտի ըլլայ, իբրեւ հետեւանք դատաւորներուն եւ երդուեալներուն բռնած ընթացքին:

Մ. Նահանգներու տեսակէտը օրուան հարցերու մասին

Պ. Պըրնզ, Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը, Լոնտոնէն վերադարձին ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ, պարզելով կառավարութեան տեսակէտը Հինգերու Խորհուրդին ձախողման եւ ուրիչ հարցերու մասին: Այս առթիւ յոյս յայտնեց թէ Խ. Միութիւնը պիտի համաձայնի ընդհ. խորհրդաժողով մը գումարելու, որպէսզի կարգադրեն Եւրոպայի խաղաղութեան խնդիրը: «Կը յուսամ թէ Պ. Մոլոթով իր կառավարութեան հետ խորհրդակցելէ վերջ, պիտի համաձայնի որ այն ազգերը որ մասնակցեցան համաշխարհային պատերազմին, պատեհութիւն պիտի ունենան համաշխարհային խաղաղութիւն մը հաստատելու»:

Նախարարը հաստատեց թէ Հինգերու Խորհուրդը ձախողանքի հանդիպեցաւ կենսական խնդիրներու քննութեան ատեն: «Ըսին թէ արեւմտեան պետութիւնները չեն ուզեր որ Պուլկարիա եւ Ռումանիա Խ. Միութեան բարեկամ կառավարութիւններ ունենան: Կարելի չէր երեւակայել աւելի մեծ թիւրիմացութիւն մը մեր դիրքի մասին: Տեւական խաղաղութիւն մը կախում ունի ոչ միայն կառավարութեանց բարեկամութենէն, այլեւ ժողովուրդներու բարեկամութենէն: Հինգերու Խորհուրդին մէջ ծագած պառակտումին պատճառը այն էր թէ Ֆրանսա եւ Չինաստան պիտի մասնակցի՞ն պալքանեան պետութեանց դաշնագիրներուն խմբագրութեան: Իբրեւ արդիւնք այս անհամաձայնութեան, Մ. Նահանգները ի վերջոյ առաջարկեցին որ Երեք Մեծերը կատարեն Եւրոպայի հաշտութեան դաշնագիրներուն նախապատրաստութիւնը եւ յետոյ իրենց առաջարկները ներկայացնեն յաղթական պետութեանց ընդհ. ժողովին: Խ. Միութիւնը չէ մերժած այս առաջարկը եւ կը յուսամ թէ պիտի ընդունի: Նատաշրջանին ընդհատումը հետեւանք չէր աննշան կամ մասնագիտական հարցի մը, այլ հետեւեալը,— խաղաղութիւնը երեք կամ նոյնիսկ հինգ ազգերու միջոցա՞ւ պիտի հաստատուի, դուրս ձգելով ուրիշներ որոնք կենսականօրէն շահագրգռուած են: Մենք պատրաստ ենք շատ մը զիջումներ ընելու, բայց Մ. Նահանգները չեն հաւատար որ եւ է դնով կատարուած համաձայնութեան մը: Վեթոյի իրաւունքը պէտք չէ գործածուի ճնշելու համար ընկերակից ազգերու դատաստանին եւ խղճին վրայ»:

Պ. Պըրնզ յետոյ բացատրեց թէ Իտալիա ի վիճակի չէ 150.000.000 սթերլին հատուցում վճարելու Ռուսիոյ: «Մենք քանի մը հարիւր միլիոն տոլար տրամադրեցինք օգնելու համար Իտալիոյ ժողովուրդին: Մենք պէտք է շարունակենք օգնել անոր, բայց չենք կրնար նոր միլիոններ տրամադրել, եթէ անոնք պիտի յատկացուին հատուցումներ վճարելու ուրիշ կառավարութեանց»: Խօսելով Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ կառավարութեանց ճանաչման վրայ, նախարարը յայտարարեց.

— «Ձենք կրնար գիտնալ թէ պայմանները կ'արդարացնե՞ն այդ կառավարութեանց ճանաչումը, մինչեւ որ մեր քաղաքական ներկայացուցիչները լրիւ տեղեկութիւններ քաղեն եւ մինչեւ որ մեր լրագրական թղթակիցները արտօնութիւն ստանան ազատօրէն մտնելու այդ երկիրները եւ իրենց թղթակցութիւնները ղրկեն ազատօրէն, առանց գրաքննութեան»:

Կծու գրութիւն մը Այֆորվիլի Հայերու մասին

Ինչպէս գրած էինք կիրակի օր, ոստիկանութիւնը խումբ մը Հայեր ձերբակալած է Ալֆորվիլի մէջ, ամբաստանելով թէ հնդկական կանեփ մշակելով, թմրեցուցիչ դեղեր կը պատրաստէին եւ կը ծախէին ամերիկեան բանակի սեւամորթ զինուորներուն:

Paris-Presse կիրակի օրուան թիւին մէջ հրատարակելով այս տեղեկութիւնը, բոլորը մէկ ջուրով կը լուայ: Ահա թէ ի՛նչ կը գրէ.—

Երկու վաճառորդներու խոստովանութիւններէն կը հետեւի թէ այդ հունտը ամենայն հանդարտութեամբ կը բուսնէր փարիզեան արուարձանի մը մէջ: Ալֆորվիլի Սէն - Փիէռ կղզին հայկական փոքր գաղութը — որ մօտ հազար հոգի կը հաշուէ եւ մասնաւոր եկեղեցի մը ունի, ինչպէս եւ փութպոլի ընկերութիւն մը — չահաւէտ մասնագիտութիւն մը վերածած էր այս մշակութիւնը: Ոստիկանապետ Պ. Կալի եւ իր քննիչները պտոյտ մը կատարեցին այնտեղ շաբթուան սկիզբը և վերադարձան 15ի չափ կալանաւորներով եւ հունտերու տոպրակներով,— համագումար աւելի քան 50 քիլօ, հաւաքուած ոչ-ոք Մատրիտի եւ մօտակայ փողոցներու ածուներէն: Արդ, չատ աւելին կար: Այս ոստիկանական գործողութեան յաջորդ իրիկունն իսկ, տեսնուած են Հայեր եւ Հայուհիներ որոնք գաղտագողի մօտակայ Սէն գետը կը պարպէին իրենց տոպրակները կամ փոքր սնտուկները, մինչ ուրիշներ, աւելի խոհեմ, կը նախընտրէին իրենց հունձքը վառել խոհանոցի կրակարանին մէջ: Եթէ հարցնէք այս Հայերուն, պատրաստ պատասխան մը ունին.

— Այո, ըսաւ մեզի Տիկին Խաչերեան, ամբաստանեալներէն մէկուն կինը, մենք կանեփ ցանեցինք, բայց պատճառը այն է որ այդ հունտը կը ծառայէր մեր հաւերը եւ ճագարները կերակրելու: Ֆրանսացիները չեն գիտեր այդ հունտին բարերար ազդեցութիւնը,— Եգիպտացորենի հետ խառնուելով, ան կը պարարտացնէ անասունները: Մենք չատ չատ տասը քիլոյի չափ քաղած ենք: Պէտք է կերակրենք մեր անասունները: Եւ ահա տարած բանտարկած են ամուսինս:

Այս խօսքերն ըսած ատեն, աչքերը կը սրբէր խմորապատ ձեռքերով. խմոր մը զոր կը շաղուէր տեսակ մը թանխաչ (փոլէնքա, թարխանայ) պատրաստելու համար որ կը չորնայ բաց օդին տակ, մաղի մը վրայ:

Սակայն Փըթի - Փոնի հրապարակին վրայ, պատուական մարդ մը, այն հազուագիւտ Ֆրանսացիներէն որ կը կորսուի այս անկիւնին մէջ, մտերմաբար կը պատմէր մեզի, ցուցնելով խումբ մը Հայեր սեւ եւ գանգուր մազերով.

— Նայեցէ՛ք... Այսօր ուրբաթ է եւ ժամը 10.30, ոչ խանութներն են, ոչ ալ գործարանը: Եւ ամէնքն ալ հեծելանիւներ ունին: Կը կարծէ՞ք թէ իրենց եկամուտներով կ'ապրին: Այս ալ դէշ հունտ մըն է...

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴԻՄԱԴՐԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻ թերթերէն Front National չհրատարակուեցաւ կիրակի օր, ներքին պառակտումի մը պատճառով: Ինչպէս կ'ըսէ պաշտօնական ազդ մը, չարաթ իրիկուն խումբ մը մարդիկ խմբագրատուն մտնելով, պահակներ կը դնեն դուռներուն առջեւ, սպառնալիքով կը դրաւեն տետրակները եւ կը խուզարկեն ներկաները: Ասոր վրայ տնօրէնը, Ժաք Տէպիւ Պոիտէլ եւ խմբագրապետը կ'որոշեն առժամապէս դադրեցնել թերթը:

ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱՏԵՍՈՒՉԸ չարաթ առտու անձամբ քննութիւն կատարեց Շան զ'Էլիզէի պողոտային վրայ, ինքնաշարժները կեցնելով եւ ստուգելով անոնց արտօնագիրները: Երեսունի չափ կառքի տէրեր ոստիկանատուն առաջնորդուեցան:

ՏՈՐԻՈՑԻ ամբողջ ընտանիքը ձերբակալուեցաւ, դէզ մը փաստաթուղթերով, դրամով, գոհարեղէններով:

ՄԻԱՑԵԱԼ ԱԶԳԵՐՈՒ դաշինքը վաւերացուած է 30 պետութեանց կողմէ, ուրեմն օրինական թիւէն մէկ աւելի: Կ'ըսուի թէ առաջին ընդհ. ժողովը պիտի գումարուի Լոնտոնի մէջ, յառաջիկայ Դեկտեմբերին:

4.500.000 ԳԵՐՄԱՆՆԵՐ պիտի վտարուին Լեհաստանէն, Չեխոսլովաքիայէն եւ Հունգարիայէն: Արտաքսումը պիտի սկսի Հոկտեմբեր 15ին: Լեհաստանէն պիտի վտարուին 1.500.000 հոգի, օրական 20.000, Չեխոսլովաքիայէն 2.250.000, Հունգարիայէն 500 հազար: Գերմանիոյ պարենաւորումը տագնապալի հանգամանք պիտի առնէ, այս տեղահանութեամբ, որուն հաւանութիւն յայտնած է մարէչալ Ժուկով:

ԶՕՐ. ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐ մերժեց բանի Ռուսերուն յանձնել Գերմանիոյ ամերիկեան շրջանին տարագիրները:— Զօրավարը որ նախապէս հաւատացած էր Հիթլէրի մահուան, այժմ կ'ըսէ թէ «պատճառներ ունի կարծելու թէ տակաւին ողջ է»:

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ.— Փարիզէն Պ. Յ. Հազարեան մէկ մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ Պ. Արիստակէս Քոչոյեանի (Մոնփէլիէ), եւ Տիկին Վերոնիկ Հազարեանի (Փարիզ):

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Ռուբէն Էմմիեան որ վեց տարի առաջ կը գտնուէր 5 Quai Payot, (Auto Taxi), Vienne (Isère): Իմացնել հօրեղբօրը՝ Նիկողոս Պետիկեան c)o Հաճի Թավլեան, Bourdj Hamoud No. 156 Beyrouth (Liban):

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ Երուանդ եւ Կարապետ Եազըճեան եղբայրները (Կըընոպլը, Իզէռ): Իմացնել իրենց եղբօր՝ Պետրոս Եազըճեանի Socony-Vacuum Oil Cie Dora, Beyrouth (Liban):

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Mercredi 10 Octobre 1945 Չորեքշաբթի 10 Հոկտեմբ.

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4527-Նոր շրջանի թիւ 156 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ՝ 3 Ֆր.

ՉՐՈՅՑ ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ. Ի ՀԵՏ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

(Գ. եւ վերջին մաս)

— Եկեղ. բարենորոգումներու մասին որոնց համար յօդուածներ գրած էք ժամանակին, Էջմիածնի վերջին ժողովը դժբախտաբար հետաքրքրութիւն չէ ցոյց տուած: Չէ՞ք կարծեր որ ընտրութեան չափ այժմէական եւ անհրաժեշտ էր խմբագրել Հայ. Եկեղեցւոյ նոր սահմանադրութիւնը, ուսումնասիրելով հայ եկեղեցական հին կանոնները եւ արդիականացնելով համաձայն ներկայ պայմաններուն: Էջմիածնի ժողովը չէ զբաղած այս կարեւոր հարցով թերեւս անոր համար որ պատգամաւորները պատրաստութիւն կամ ծանօթութիւն չունէին նման հարցերու քննութեան համար:

Առաջին անգամ է որ Կիլիկիոյ կաթողիկոսը կը մասնակցի Էջմիածնի կաթողիկոսին ընտրութեան, եւ առոր կը դառնայ ենթակայ Էջմիածնի ժխտելով մեր պատմութեան քաղաքական փիլիսոփայութեան տեսակէտները, որոնց խորհրդանշան կը մնար: Նման պատմական եւ աննախընթաց որոշումներու ժամանակ, կաթողիկոսը պարտաւոր չէ՞ր Կիլիկիոյ Միաբանութեան եւ արեւմտահայ մտաւորականութեան մասնակցութեամբ գումարուած ժողովի մը մէջ քննել հարցը:

— Եկեղեցական բարեկարգութեամբ զբաղելու յարմար ժամանակը եւ մթնոլորտ չէր, կը կարծեմ: Առաջին քայլն էր՝ Ազգ. Եկեղեցկ. ժողովի գումարումը, որ կարող է առաջնորդել յաջորդներու, երբ բնականոն կացութիւն ստեղծուի աշխարհի մէջ եւ առաջին քայլը արդիւնաւորուի իր սկզբնական առաջադրութեանց մէջ:

Կիլիկիոյ հայրապետին մասնակցութիւն Ազգ. Եկեղեց. ժողովին եւ Ամենայն Հայոց Հայրապետի ընտրութեան,— ուրախալի պարագայ է Հայ. եկեղեցւոյ միասնականութեան տեսակէտէն: Արեւմտահայ մտաւորականութիւնը ի՞նչ կապ ունի Կիլիկիոյ հայրապետութեան հետ: Ձեր ակնարկած «քաղաքական փիլիսոփայութեան»? ժամանակը կարծեմ անցած է: Երկիւղի տեղի չկայ, ըստ իս:

— Էջմիածնի եկեղեցական ժողովը, լքելով շատ աւելի կարեւոր հարցեր (Հայ. Եկեղեցւոյ բարեկարգութիւն, եկեղեցական սահմանադրութիւն, եւն.) զբաղած է Վատիկանի քաղաքական դաւերով եւ սադրանքներով, երբ ուրիշ աւելի մեծ եկեղեցիներ անգամ անտարբերութիւն ցոյց կուտան Պապին տիեզերապետական փառասիրութիւններուն: Հայ. Եկեղեցիին համեստութեան եւ պարզակեցութեան տեսակէտով՝ սխալ չէ՞ր խրատ կամ յորդոր կարդալ Վատիկանի:

— Աւելորդ է, կարծեմ, անդրադառնալ այդ խնդրին:

— Ինչ որ ալ ըսեն կամ մտածեն ոմանք, ունինք Արտասահման մը՝ արեւմտահայ ժողովուրդին քաղաքական եւ պատմական իրաւունքներով: Ունինք մտաւորականներ, որոնք ծրագիրներ մշակած են այդ Արտասահմանին կազմակերպութեան համար: Արդ, ի՞նչ կը խորհին եկեղեցական կազմակերպութեան տեսակէտով: Օրինակ, վարդապետական աստիճանը ժամանակավրէպ մըն է այլեւս, անոր համար որ այդ աստիճանը ժամանակին կը տրուէր անապատական խորհրդածութեանց սիրահարներուն, մինչեւ որ աղուապետական դասակարգի իրաւունք ստացան անոնք՝ տիրապետելու համար քահանաներուն վրայ: Ներկայիս քահանայութիւնը կը համապատասխանէ կղերական պրոլետարիատին, որ եթէ մտաւորապէս անկումի մէջ է, մեղքը վարդապետներուն է որ առաջնորդական փարթամ պաշտօններ կը ստանձնեն, բայց որ եւ է հոգ չեն տանիր քահանայութեան բարձրացման: Հայ. Եկեղեցին ժողովրդապետական հաստատութիւն մըն է, որուն ողնասիւնը կը կազմէ քահանայութիւնը: Անհրաժեշտ է ստեղծել եկեղեցական ընտանի ձեւով մեծ դրամագլուխ մը, առոր մատակարարելու համար քահանաներու նիւթական պահանջները, որպէսզի անոնք մոռնան ժողովուրդին ձեռք բանալու, մուրալու սովորութիւնները, եւ առոր մատակարարելու համար անոնց կրօնագիտական ուսման պահանջները: Հայոց եկեղեցիին պահապաններն են քահանաները, պէտք է զանոնք բարձրացնել՝ բարձրացնելու համար Հայոց եկեղեցին: Վարդապետութիւն, եպիսկոպոսութիւն եւայլն ժամանակավրէպ աստիճաններ են: Իբրեւ մեր կղերականութեան ամէնէն զարգացած եւ ամէնէն հմուտ դէմքը՝ դուք անշուշտ ձեր անհատական տեսա-

«Արմենիա» Երիտ. Միութիւն

ԽՄԲ.— Պուէնոս Այրէսի (Արժանթին) «Արմենիա»ն խմբագրականի մը մէջ արդար գոհունակութեամբ կը ներկայացնէ Արմենիա Երիտ. Միութեան Ե. Պատգ. ժողովին արդիւնքը.—

Արմենիա Երիտասարդաց Միութեան 5րդ պատգամաւորական ժողովը իրականացաւ բեղմնաւոր եղաւ Միութեան համար:

Վաթսունէ աւելի երկսեռ պատգամաւորներ, որ կը ներկայացնէին Պ. Այրէսի, Մոնթէվիտէօյի, Գորտոպայի եւ Սան Փաւլոյի Արմ. Երիտ. Միութեան մասնաճիւղերը, երկու օր, իրերայաջորդ երեք նիստերու ընթացքին, ներկայութեամբ Միութիւնը հովանաւորող ատեանը, կատարեցին համարատուութիւնը 1944—45 տարեշրջանին իրենց բարոյական եւ նիւթական գործունէութեան, պարզեցին ու քննեցին իրենց աշխատանքները եւ տուին նոր եւ առողջ որոշումները յառաջիկայ տարեշրջանի իրենց առաջադրութեանց շուրջ:

Անոնք որ ներկայ գտնուեցան՝ մեծ մասամբ այս ափերուն վրայ ծնած կամ հասակ նետած մեր երկսեռ պատգամաւորներու նիստերուն, հոգեկան անխառն գոհունակութեամբ հետեւեցան հասուն տարիքի անձերու յատուկ մեր տղոց օրակարգի բազմաթիւ հարցերու մասին յայտնած յուրջ տեսակէտներուն:

Ուշագրաւ էր, առանձնապէս՝ գործունէութեան յառաջիկայ տարեշրջանը ալ աւելի բեղմնաւոր դարձնելու համար անոնց ցոյց տուած նախանձախնդրութիւնը:

Այս գիծը դարձաւ սրտագրաւ ու խանդավառող, երբ մէկ մարդու նման վաթսուն երկսեռ երիտասարդներ յանձն առին Հայ Դատին համար կարեւոր գումար մը նուիրել:

Ծափահարելի էր նաեւ հայերէն դասընթացքները պահելու եւ այն շրջաններուն մէջ ուր անոնց պահանջը զգալի է, նորեր հաստատելու իրենց ցանկութիւնը:

Այս առնչութեամբ գնահատելի որոշումներ տրուեցան նաեւ գրադարաններու ճոխացման, պարբերական դասախօսութեանց կազմակերպման եւ մարզական աշխատանքներու շուրջ:

Պատգամաւորական ժողովի որոշումներու մէջ կ'իյնային դարձեալ երկու հրատարակութիւններ, որոնք պէտք է լոյս տեսնեն մինչեւ յառաջիկայ տարեշրջանը:

Զգալով անհրաժեշտութիւնը երիտասարդութիւնը ձուլման վտանգէն զերծ պահելու՝ նկատի առնուեցաւ Արմենիա Երիտ. Միութեան հազար անդամներու թիւը յառաջիկայ շրջանին աւելցնելու խնդիրը:

Ու ինչ որ դիտելի էր, օրակարգի բոլոր այն հարցերը, որ կը կրէին դրոշմը ցեղապահպանման ազնիւ ոգիին, կը քուէարկուէին միաձայնութեամբ:

Մեր երիտասարդները, որ կրակ կը կտրէին իրենց վիճաբանութեանց մէջ՝ շրջանի մը կամ մարմնի մը գործունէութեան ընթացքին «ամուլ» նկատուած ճիգերու համար, յանկարծ՝ մոռցած ամէն քննադատութիւն, ծափահարութեամբ կ'որդեգրէին տեսակէտը անգամ քննադատուած ընկերոջ մը կամ շրջանի մը, երբ կը նկատէին անոնց բերած առաջարկները օգտակար երիտասարդութեան համար:

կէտներն ունինք այս մասին: Կ'ուզէի գիտնալ ձեր տեսակէտները, հիմայ, երբ Էջմիածնի եւ Կիլիկիոյ կաթողիկոսութիւնները ծրագիրներ կը պարզեն վերանորոգելու կամ թարմացնելու մեր ազգային կեանքը:

— Արեւմտահայոց քաղաքական մտահոգութիւնները կատարելապէս մեր այժմու հայրենիքի պետական մարդոցն ու ժողովուրդին են միանգամայն: Իրատեսութիւնը կը պահանջէ լուրջ աշխատանք:

Քահանայական խնդրի մասին խորհրդածութիւններդ քիչ մը տարակարծական (paradoxal) կը գտնեմ: Նախապաշարումներ կան: Հարցին լուծման այլապէս պարտինք մօտենալ: Վարդապետ եւ եպիսկոպոս չեն ժխտեր քահանայութեան կարեւոր դերը մեր ժողովուրդի կրօնական պէտքերու մատակարարութեան եւ հոգեւոր կրթութեան գործին մէջ: Եւ սակայն, վեր՝ աստիճաններու եւ տիտղոսներու արտաքին դրսեւորումներէն:

Այս մասին, ընդարձակօրէն, թերեւս գրեմ «Արարատ»ին մէջ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

«ՊԱՐԱԳ ԱԹՈՌԻՆ ԴԱՏԸ»

Վճիռը՝ այսօր-վաղը

Լավալի չորրորդ դատավարութիւնն ալ տեղի ունեցաւ պարապ աթոռի մը առջեւ: Ոչ ամբաստանեալը ներկայ էր, ոչ ալ փաստաբանները: Մինչ ներսը դատավարութիւնը տեղի կ'ունենայ, քովի մը մեծ անդին, ամբաստանեալը խցիկի մը մէջ կծկուած կը կարդայ եւ կը խորհրդածէ: Կինը եւ աղջիկը, որոնք այցելած էին մասնաւոր արտօնութեամբ, կ'ըսեն թէ տրամադրութիւնը բարձր է, Լավալ կը ծխէ եւ կը կարդայ: Կինը կը հաւատայ թէ նոր դատավարութիւն մը տեղի պիտի ունենայ, մինչդեռ ընդհանուր կարծիքն այն է թէ վճիռը պիտի արձակուի այսօր-վաղը: Ամէն դատավարութենէ վերջ ամբաստանեալին կը յանձնուի պատճէնը սղագրուած ատենագրութեան: Լավալ կարդալով զանոնք, խորհրդակցութեան կը հրաւիրէ փաստաբանները:

Երկուշաբթի օր, նիստը բացուած ատեն, նախագահը նորէն բարապան մը ղրկելով ներս հրաւիրեց ամբաստանեալը. բայց Լավալ պատասխանեց, ինչպէս կը գրեն թերթերը.

— Եթէ ձեռնակապ անցընեն եւ դատարան քաշեն զիս, կանակս պիտի դարձնեմ դատաւորներուն, ապացուցանելու համար թէ ի՛նչ կը մտածեմ իրենց արդարադատութեան մասին:

Երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ նախ լսուեցաւ երկրորդ վկան, զօր. Տուայէն, Զինադադարի Ֆրանսական յանձնաժողովին նախագահը, այժմ զինուորական կառավարիչ Լիոնի, որ ցաւ յայտնեց Լավալի բացակայութեան համար, որովհետեւ կարեւոր ըսելիքներ ունէր եւ կ'ուզէր դէմ դիմաց խօսիլ:

— Երբ Ֆրանսան փլաւ, Անգլիան մեր միակ յոյսն էր: Հետեւաբար ամէնուս պարտականութիւնն էր օգնել Անգլիոյ և բոլոր այն երկիրներուն որ յետոյ անոր դինակիցներն եղան: Ուրիշ որ եւ է քաղաքականութիւն Անգլիոյ դէմ պիտի առաջնորդէր Ֆրանսայի անդամատութեան եւ կործանումին: Եւ սակայն Լավալ հետեւեցաւ այդ ոճրապարտ քաղաքականութեան: Միայն մէկ մարդ կար որ պատրաստ էր հականգլիական քաղաքականութեան մը որ օգտակար էր Գերմանիոյ եւ այդ մարդը Փիէռ Լավալն էր: Եթէ տառապէս գործադրուէր զինադադարի պայմանագիրը, Ֆրանսան գրաւուած պիտի ըլլար համաձայն Լա Հէյի պայմանագրին տրամադրութեանց: Արդ, իրական կացութիւնը շատ հեռու էր այդ վիճակէն: Զինադադարին յաջորդ օրն իսկ երեք նահանգներ անջատուելով Գերմանիոյ կցուեցան,— Ստորին Հռենոս, Վերին Հռենոս եւ Մոզէլ: Անոնց բնակիչները Գերման համարուեցան: Երկու նահանգներ ալ, Հիւսիսայինը (Նոռ) եւ Փա-տը Քալէ կցուեցան պելժիական Ֆլանտրի: Վերջապէս Գերմանիա արգիլեալ գօտի մը հաստատած էր, եւ եթէ պատերազմը շահէր, կրնաք վստահ ըլլալ թէ այդ շրջանը Մեծն Գերմանիոյ պիտի կցուէր: Ուրեմն Ֆրանսացիներու պարտականութիւնը շատ պարզ էր: Մեր երկրին փրկութիւնը կրնար գալ միայն անոնց միջոցաւ որ կը շարունակէին պայքարը: Ցաւոյ պայթեցաւ Մոնթուարի քաղաքականութիւնը ինչպէս շանթ մը: Ես երբեք չեմ գիտցած թէ ի՛նչ կը պարունակէր այդ համաձայնութիւնը: Մէկ բան ստոյգ էր,— այդ օրէն ասդին Գերմանները մէկ բառ ունէին իրենց բերանը,— գործակցութիւն: Մոնթուարի հետեւանքը պիտի ըլլար Փարիզը: Հիթլէր — Փէթէն տեսակցութիւնը պիտի կնքէր Ֆրանսայի ստրկացումը: Ես այս գաղտնիքը լսեցի Վիսպատընի մէջ եւ, զօր. Լա Լոռանսիի հետ, ամէն ջանք ի գործ դրի ձախողեցնելու համար զայն: Անմիջապէս հեռախօսեցի զօր. Լոռի եւ աղաչեցի խուսափիլ այդ տեսակցութենէն որ խայտառակութիւն մը պիտի ըլլար Ֆրանսայի համար: 1940 Սեպտեմբերէն Դեկտեմ-

---

Բայց ինչ որ ամէնէն աւելի սրտապնդիչ էր ու գեղեցիկ, ընդհանուր ոգին էր կարգապահութեան, որ դարձաւ տիրապետող ամբողջ երկու օր, քանի մօտեցող ժամերու ընթացքին, մինչդեռ աւելի տարէցները, նման ժողովներու մէջ, քիչ բացառութեամբ, յաճախ ծամածուռ վախճաններու են տարած իրենց աշխատանքները:

Տարակոյս չկայ, որ երիտասարդներու ինքնամատոյց շնորհը ըլլալէ աւելի, այս երեւոյթը կը կրէր դրոշմը բարոյական եւ կարգապահական այն ոգիին, որ երեւցած է շարունակ զիրենք հովանաւորող ատեանը կազմակերպութեան, իսկական անունով՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մօտ:

Արդարեւ խոշոր դպրոց մըն է Արմենիա Երիտ. Միութիւնը: Անոր շարքայինները այնքան ջերմ զգացումներով եւ կապերով կապուած են իրարու, որ «ընկեր» բառը՝ գեղեցկօրէն գտած է իր մարմնացումը այս տղոց մօտ:

Ահա թէ ինչու, անոնք զուրգուրանքով կապուած իրարու, կը խանդավառուին իրենց ամէն մէկուն յաջողութեամբ ու վերելքով, եւ կ'աշխատին, որ իրենց մէն մի անդամը դառնայ ազնիւ, տիպար եւ պատուախնդիր Հայ մը, որպէսզի բարոյա-մտաւորական այս բարձրացումէն օգտուի Միութիւնը եւ այդ կապակցութեամբ նաեւ գաղութը:

Հիւլէ-ռումբին սարսափը

Զօր. Մարշըլ, Մ. Նահանգներու սպարապետը, Հանդիսաւոր ազդարարութիւն մը ուղղեց, հիւլէ-ռումբին եւ ուրիշ գաղտնի զէնքերու մասին: «Պատրաստուեցէք, եթէ ոչ պիտի կործանիք»: Զօրավարը կը յանձնարարէ 1. ուժ տալ գիտական հետազօտութեանց, ամենալայն չափերով. — 2. Մնայուն բանակ մը պահել, քաջավարժ եւ պատրաստ զէնք վերցնելու: Իր տեղեկագիրը կ'ըսէ թէ հիւլէ-ռումբը գիտական յառաջդիմութեանց մէջ միակը չէ որ կրնայ «սարսափելի դարձնել ապագայ հնարաւորութիւնները»:

Տեղի անձկութեան պատճառով, կը յետաձգենք այս չոնդալից տեղեկագրին եւ ուրիշ յայտնութեանց թարգմանութիւնը:

Նախագահ Թրումըն առջի օր յայտարարեց մամուլի ներկայացուցիչներուն թէ Մ. Նահանգները պիտի պահեն հիւլէ-ռումբին գաղտնիքը: «Բուն գաղտնիքը զայն գործածելու գիտելիքն է, եւ այդ գիտութիւնը կը վերաբերի միայն Մ. Նահանգներուն: Անոնք միայն ունին նիւթական միջոցները, դրամը եւ հնարագիտութիւնը վերջնական զարգացման հասցնելու հիւլէ-ռումբը: Նոյն իսկ Անգլիան եւ Քանատան չեն գիտեր գաղտնիքը, որ երբեք պիտի չյայտնուի ուրիշ երկրի մը»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Մ. ՄԱՆՈՒՇԵԱՆ» ՓՈՂՈՑԻՆ բացումը կատարուեցաւ կիրակի օր, հանդիսաւոր թափօրով մը, նախագահութեամբ քաղաքապետ Տրմիզուայի: Միեւնոյն առեն տեղի ունեցաւ ուրիշ եօթը փողոցներու բացումը, վերակոչուած՝ Ֆրանսայի նահատակներու անուններով: Այս առթիւ ընկերվարականներու կողմէ ճառ մը խօսեցաւ Պ. Մրգիուրէ: Քաղաքապետը, որ քաջածանօթ է հայկական կեանքին, իր ճառին մէջ փառաբանեց Մանուշեանի յիշատակը, եւ հայ ժողովուրդը: Արարողութենէն վերջ տեղի ունեցաւ գինեձօն մը Հայոց եկեղեցւոյ խորհրդարանին մէջ, ուր հայերէն եւ ֆրանսերէն ճառեր խօսուեցան:

ՊՈԼՍԷՆ կը հեռագրեն թէ 30 հոգի մեռան եւ 40 հոգի վիրաւորուեցան Էրզրումի մօտերը, վաճառաբարձ կառախումբ մը ընդհարած ըլլալով ճամբորդներու կառախումբի մը:

ՃԱՓՈՆԻ կայսրը պիտի շարունակէ գահուն վրայ մնալ, համաձայն զօր. Մէք Արթըրի արտօնութեան: Զօրավարը արգիլեց շինթոյական աղանդը իբրեւ պետական կրօն: Այս առթիւ կ'ըսեն թէ կայսրը «բարի քրիստոնեայ մըն է» եւ շարունակ Աստուածաշունչ կը կարդայ:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ դահլիճը հրաժարեցաւ, որովհետեւ ազատական կուսակցութիւնը կը մերժէ համակերպիլ կառավարութեան որոշման, ընդհ. ընտրութիւններ կատարելու համար յունվ. 20ին:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ամերիկեան շրջանին Գերմանները իրենք պիտի վարեն տեղական գործերը, Հոկտ. 15էն սկսեալ:

Պ. ՉԸՐՉԻԼԻ առաջարկուեցաւ շաբաթը մէկ յօդուած գրել հատը 2500 տոլարի, ամերիկեան շաբաթաթերթի մը մէջ: Ուրիշ հանդէս մըն ալ առաջարկեց 250.000 տոլար վճարել շարք մը յօդուածներու համար: Նախկին վարչապետը մերժեց երկուքն ալ:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ 24 գլխաւոր ոճրագործներու ամբաստանագիրները պատրաստ ըլլալով, պատճէնները յանձնուեցան կալանաւորներուն: Ամբաստանագիրներուն խմբագրութիւնը բաժնուած է հետեւեալ ձեւով.— Մ. Նահանգներ՝ դաւադրութիւն եւ նախայարձակ պատերազմի պատրաստութիւն.— Մեծն Բրիտանիա՝ պատերազմ զանազան երկիրներու դէմ, միջազգային դաշնագիրներու բռնաբարումով.— Ֆրանսա՝ բռնաբարում պատերազմի օրէնքներու եւ սովորութեանց, արեւմտեան Եւրոպայի մէջ.— Խ. Միութիւն՝ ոճիրներ գործուած մարդկութեան դէմ, արեւելեան Եւրոպայի մէջ:

ԱՌԱՋԻՆ ձիւնը տեղաց Մոսկուայի մէջ երկուշաբթի առտու: Տակաւին արտօնուած չէ տաքցնել տուները եւ դրասենեակները:

ԿՐԸՆՈՊԼԻ Հայ Աւետ. Եկեղեցիի պաշտամունքը կիրակի 14 հոկտ. ժամը ճիշդ 15ին, ֆրանսական եկեղեցիին մէջ: Պիտի քարոզէ Վեր. Գ. Խայիկեան:

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ՋԱՔԱՐԵԱՆ, Այրի Տիկին Զաքմաքլեան եւ բոլոր պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որ անձամբ եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին ողբացեալ ՎԱՀԱՆ ԹՈՒՆԴԱՅԵԱՆի մահուան առթիւ: Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ, Փարիզ, Pantinի գերեզմանատունը, 1943 հոկտ. 8ին:

ՍՏԱՑԱՆՔ.— Թուղթ առ Երեւան, գրեց՝ Ա. Ծառուկեան (B. P. 372, Alep, Syrie): Գին 60 ֆր.:

ARMÉNIENS, PEUPLE TRAGIQUE (Etude Historique avec deux Cartes hors texte). Par Vazkène Aykouni, directeur de la Revue «Haï-Kir». Beyrouth, 1945: Գին 100 ֆրանք: Հասցէ.— B.P.26, Beyrouth:

Հայկական Դատին շուրջ

Այդպէս թող ըլլայ, եղբայր պատուական, միահամուռ եւ միակամ շարունակենք մեր արդար Դատը մինչեւ իր վերջնական լուծումը: Բայց դժբախտ է այս ժողովուրդը իր ճակատագրով, եւ իր աշխարհագրական դիրքով: Մի մեղադրէք հայ յեղափոխականները, պատճառ մի բռնէք կուսակցութիւնները հայկական դժբախտութիւններուն: Կարդացէք «Ելից» գրքերը: Սրբապղծութիւն մի համարէք պատմութեան խորերէն քաղուած փաստացի օրինակները:

Կովկասեան լեռնաբնակ Չէչէններու, Տօնի եւ Նոկայինի Լէզկիներու եւ Չէրքէզներու կեռ խանչարները աւելի մեծ գործ տեսան, քան թէ մեր Պոլսոյ եւ Իզմիրի եւրոպական դրականութեան սիրահար դրագէտներու հոյլը որ աչքի լոյս թափեց հատորներ թարգմանելու համար:

«Մոնթէ Քրիստո», «Երեք Հրացանակիրներ»...

Ա. Տիման է որ իր ստուար մէկ հատորին մէջ, «Կովկաս» կը վարկաբեկէ հայ ցեղը իր Կովկաս եւ Ռուսաստան ճամբորդութեան ընթացքին (1850): Տեսէք թէ ինչ կ'ըսէ.

— «Եթէ Թաթար մը ձեզի գլխով նշան մը ընէ. վստահեցէք իրեն: Եթէ Պարսիկ մը ձեռքը երկարէ ձեզի՝ վստահեցէք իրեն: Եթէ Լեռնական Չէչէն մը, ո եւ է մէկը ձեզի խօսք մը տայ, վստահեցէք իրեն: Իսկ եթէ Հայու մը հետ գործ ունենաք, ստորագրել տուէք իրեն թուղթ մը եւ երկու վկայ ուզեցէք, որպէսզի հետագային չուրանայ իր ստորագրութիւնը:

Դեռ որքան անարգանքներ եւ նախատինքներ Հայուն հասցէին: Եւ մենք թութակի պէս գոց սորված ենք Տումաները...:

Հեղինակը ինքը անձամբ մասնակցած է արշաւանքի մը եւ հիացումով կը խօսի այս խաժամուժ ցեղերու քաջագործութեանց մասին: Կուտայ նաեւ Կովկասեան ցեղերու պատմութիւնը, կը հաշուէ 11 ցեղ, 122 ընտանիք 1.059.665 բնակիչ, դուրս ձգելով Հայը իբրեւ ապականած տարր:

Այսպէս են եղած մեր բարեկամները, որոնց կառչած ենք: Իսկ Հայուն համեստութիւնը, պարկեշտութիւնը եւ առաքինութի՞ւնը պիտի ըսէք: Ցայրատ եւ վաւաշոտ Թրքուհիի մը սրսկապանը եւ բացուած քօղին մէկ անկիւնը աւելի շատ կրցան հրապուրել Փիէռ Լօթիներն ու Քլօտ Ֆարրէրը, որպէսզի իրենց գրիչը ի սպաս դնեն Թուրքիոյ: Մինչեւ հիմա ալ նոյնը կը մնայ: Ո՛րքան Փիէր Լօթիներ եւ Քլօտ Ֆարրէրներ կան որ ծածուկ կ'աշխատին մեր արդար Դատը ոտնակոխելու:

Ոչ. պէտք էր մենք մեր մանուկներուն գօտիին խանչար խրէինք փոխանակ գրչի: Եթէ փոխանակ բեմերուն վրայ թատերգութիւն խաղալու Շէյքսփիր ներկայացնելու Չէչէններու պէս, Լէզկիներու, Քիւրտերու պէս կիներու եւ մանուկներու գլուխներ կարէինք եւ մեր ձիերուն վրայ հեծնելով կտրուած գլուխները առած հովի պէս սլանայինք, թերեւս այսօր մեր դատը պաշտպանէին: Խրիմեան Հայրիկի սրբազան պատգամը ի զօրու է մինչեւ այսօր «երկաթէ շերեփը»: Ի զուր չէր մարգարէացած մեր Մեծ Ծերունին: Հայոց վշտաչարչար երգիչը, Ա. Ահարոնեան եւս կ'ըսէր,— Զարկ շարունակ, երբ կը հալածեն քեզ... հաւատա այն ատեն, նահատակ ժողովուրդ, արիւնարբու թշնամիդ անգամ ծունկի կուգայ եւ կը գոչէ,— յարգանք քեզ»:

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱԼԵԱՆ

Պ. ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ, Ազգ. Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղին կողմէ Հոկտեմբեր 14ի կիրակի օրը կազմակերպուած հայկական միթինկին՝ Թրքահայ Դատի մասին բանախօսութեամբ մը մասնակցելու հրաւիրուած ըլլալով, Հոկտեմբեր 13ի գրական դասախօսութիւնը՝ (Աւետիք Իսահակեանի մասին) յետաձգուած է Հոկտ. 19ի շաբաթ օրը, ժամը 5ին:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պուլվար Օտտոյի Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի ենթամասնաճիւղը հոկտ. 14ին, պատարագ եւ հոգեհանգիստ կատարել պիտի տայ Ս. Յակոբի մատրան մէջ, 1939—1944ի զոհերուն: Նոյն օրը իր մասնակցութիւնը կը բերէ Պ. Համբարձում Համբարձումեան իր երգչախումբով: Կը հրաւիրուին բոլոր կազմակերպութիւնները եւ հայ հասարակութիւնը:

ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍ Իւէն Գալըպճեանի, բացուած հոկտեմբեր 2ին, պիտի տեւէ մինչեւ հոկտ. 15, Galerie Else Clausen, 14 rue des Beaux - Arts, Paris (6): Բաց է ամէն օր ժամը 10էն 19, (կիրակի օրերն ալ):

ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՈՒՂՂԱՓԱՌ Հայոց կրօնական ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ իր կողմէ Էջմիածնի եկեղեցական ժողովին մասնակցելու ղրկուած պատուիրակները՝ Պ.Պ. Ս. Քարեան եւ Գ. Ֆէնէրճեան այս ժողովին, ինչպէս նաեւ Ս. Աթոռի գործերուն մասին զեկոյց պիտի տան այս կիրակի, 14 հոկտ. կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյն մէջ:

ՄԵՐ ԾԱՂԿՈՑԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ.— Մեր շրջանը 1930էն ի վեր ունեցած է իր ծաղկոցները: Պատերազմի հետեւանքով գոցուեցան երեք ծաղկոցներն ալ 1940ին: 1941 Մայիսին առաջին անգամ բացուեցաւ առաջին ծաղկոցը, Խրիմեան դպրոց որ կը գտնուի ծնողներու կողմէ ընտրուած վարչութեան մը ձեռքը: Ծախքերուն կէսը կը հոգայ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը, կէսը ծնողները: Երկրորդ դպրոց մը եւս գոյութիւն ունի որ կը պատկանի Հայ բողոքական յարանուանութեան 1943էն իվեր: «Յառաջ»ի էջերը չեն ներեր աւելի մանրամասն գրելու:

Խրիմեան դպրոցի վարչութիւնը անցեալ կիրակի ծնողները ժողովի հրաւիրած էր ծաղկոցի բացման առթիւ խորհրդակցելու նոր տարեշրջանին համար: Այս տարի նորութիւն ըլլալով վարչութիւնը մշակած էր դպրոցական ծրագիր - կանոնագիր մը որ կարդացուեցաւ ծնողներու ներկայութեամբ: Ներկայ էին 47 ծնողներ, մեծ մասով մայրեր (հայրերը չէին կրցած սրճարանի թղթախաղէն բաժնուիլ): Ծրագրի բոլոր կէտերու մասին լուսաբանութիւններ տրուեցան, յետոյ միաձայնութեամբ ընդունուեցաւ առ ի գործադրութիւն: Ներկաները արձանագրելով իրենց զաւակները ստացան մէկ մէկ օրինակ ծրագիր - կանոնագիր եւ որոշուեցաւ որ բոլոր բացակայ ծնողները եւս հրաւիրուին յառաջիկայ երեք կիրակիները: Ծնողները պէտք է ներկայանան հոկտեմբերի կիրակիներէն մէկը, արձանագրութեան համար: Անկէ ետք ոչ մէկ արձանագրութիւն պիտի ընդունուի մինչեւ յաջորդ հոկտեմբեր:

Ներկայ էր Հ. Բ. Ը. Մ. ներկայացուցիչ, նախկին ուսուցիչ Պ. Օննիկ Թադէոսեան որ կարգ մը թելադրանքներ ըրաւ: Վարչութեան տարեշրջանը լրացած ըլլալով, իր հրաժարականը տուաւ, բայց ներկաները վերընտրեցին ամբողջ կազմը, խոստանալով լայնօրէն աջակցիլ:— Լրատու

ԹԱՐԱՐ.— Հ. Ա. Ը. Մ.ի հրաւէրին վրայ մեր գաղութն ալ կազմեց Թրքահայ Դատի Պաշտպանութեան Յանձնախումբ մը, հետեւեալ անդամներով.— Յարութիւն Աբէլեան՝ նախագահ, Անդրէաս Փափազեան՝ քարտուղար, Սարգիս Շիվիլկիլեան՝ գանձապահ, Հայկ Աւետիսեան, Կիրակոս Մարիլոսեան, Խորէն Քիրիշճիեան, Ռուբէն Եէմէնիճեան: Յանձնախումբը կապ հաստատեց Լիոնի հետ, խոստանալով նիւթական եւ բարոյական ամէն աջակցութիւն: Գաղութս արդէն ներկայացում մը տալով դերասան Ժուտէքսի ղեկավարութեամբ, հասոյթը յանձնած էր Ազգ. Դատի Յանձնախումբին, ներկայացում մըն ալ Ռօանի մէջ տուած էին միեւնոյն նպատակով:— Թղթակից

✕ «Թարարցի մը» կը բողոքէ Սեպտ. 15ին հրատարակուած թղթակցութեան այն կէտին դէմ որ կ'ըսէր թէ «երկու արհեստաւորներէն մէկը իր հայութիւնը կը ծածկէ»: Այդ հայրենակիցը վերջերս 1000 ֆրանք նուիրած էր Հայկ. Դատի Յանձնախումբին, 500 ֆրանք ալ դպրոցին: Զրի չէ դպրոցը, այլ ունի երեք բաժանումներ.— 1. Այն ընտանիքները որոնք անդամ են Հ. Ա. Ը. Մ.ի, անոնց երախաները ձրի դաս կ'առնեն, 2.— Ընտանիքին միայն մէկ անդամը (հայր կամ մայր) կէս գին կը վարէ, 3.— Իսկ ոչ-անդամներն ալ ամբողջ կը վճարեն: Դասերու ժամը որոշուած է 5 ֆրանք:

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, 13 հոկտեմբեր շաբաթ երեկոյ, ժամը 8ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ, Սեպտ. 10—15

ՍԷՆ ԼՈՒ՝ Եսայեան 400, Պուչաքեան 200, Գործկ. 2025, ՏԷՍԻՆ՝ Գործ. 6077, ԿԱՐՏԱՆ՝ Մարտիրոսեան 400, ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Քէօթահիալեան 400, Շահինեան 200, ԱՆԿԷՆ՝ Սարգիսեան 200, ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Տոքթ. Ռաքըճեան 200, ԼԱՐԻՒՏԷ՝ Պէրպէրեան 200, ԼԻԼԱ՝ Զադըրեան 750, ՓԱՐԻԶ՝ Մինէլեան 200, ԻՍՍԻ՝ Դանիէլեան 400, ՓԱՐԻԶ՝ Խրիմեան 200, ԼԻՈՆ՝ Սահակեան 200, Պօղոսեան 600, ՌՈՄԱՆ՝ Ճիզմէճեան 750, ԼՈՆՏՈՆ՝ Ամասեան 1000, ԲՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻՒ՝ Մուրատեան 500, ԱՆԿԷՆ՝ Ջահրէճեան 400, ՓԱՐԻԶ՝ Բարսեղեան 200, ՊՈՆՏԻ՝ Մեղպուրեան 650, ՍԸՆՈՆ՝ Ճոզիկեան 750, ԼԻՈՆ՝ Մամասեան 200, Այտընեան 200, ՎԻԷՆ՝ Փափազեան 400, ՎԻԷՆ՝ Ստեփանեան 400, ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Ավանողեան 400, ԼԻՈՆ՝ Աքըլեան 225, Աղաճանեան 400, ԳՈԼՈՄՊ՝ Մատոեան 200, ԱՆԻԷՌ՝ Կարապետեան 200, ՎԱԼԱՆՍ՝ Մանխաճեան 200, Փափազեան 400, ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Պալըքլեան 200, ՊՈՄՈՆ՝ Գործ. 940, ԼԸ ՓՈՆՏԷ՝ Այվազեան 750, Ճիհանեան 400, ՎԵՆՍԷՆ՝ Աղճեան 200, ԱՐՔԷՕՅ՝ Աբրահամեան 400, ԼԸՎԱԼՈՒԱ՝ Կորկանեան 400, ՎԻՐՈՖԼԷՅ՝ Պալապանեան 750, ՎԻԷՆ՝ Բարխեան 200, Ալթունեան 750, Աքպըյըքեան 750, ՊՐՈՆ՝ Բարսեղեան 400, Փէհլիվանեան 400, ՎԻԷՆ՝ Գործ. 1285, Ալիքսանեան 5000:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1928 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Vendredi 12 Octobre 1945 Ուրբաթ 12 Հոկտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4529-Նոր շրջան թիւ 158 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՍԱՂՄՈՍԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՍՈՒՐԸ

Պատմական Պաղեստինը նորէն կ'եփի ինքն իր մէջ, պատերազմին ղաւաղրումէն ի վեր: Ամէն չարթու՝ անակնկալ մը:

Այս երկուշաբթի ալ, Հրեաները հանդիսաւոր ցոյց մը սարքեր էին, չարժման մէջ դնելով մինչեւ հարիւր հազար ազդակիցներ, ինչպէս հաղորդեցին հեռագիրները: Ամէն աշխատանք դադրեցաւ: Խանութները փակուեցան եւ բազմութիւնը խռնուեցաւ սինակոկներու մէջ, հանդիսաւոր աղօթքներ կատարելու համար: Այս առթիւ բաքբները կարդացին Սաղմոսին 20րդ գլուխը.—

... Դուն գիտե՞ս որ ի յաւիտենից,— Մարդուս երկրի վրայ դրուելէն ի վեր — Անզգամին յաղթանակը քիչ ժամանակ կը տեւէ,— Եւ կեղծաւորին ուրախութիւնը մէկ վայրկեանի համար է:

Հեռագիրը կ'աւելցնէ թէ աղօթքներէն վերջ, բազմութիւնը փողոց թափեցաւ, երգելով ուրիշ Սաղմոսներ: Օրինակ, 70րդ գլուխէն.

— « Ով Աստուած, զիս փրկելու կամք բրէ,— Ո՛վ Տէր, աճապարէ ինծի օգնելու.— Թող ամչնան ու խայտառակ ըլլան իմ անձս փնտռողները »:

Եւ կամ, 79րդ Սաղմոսէն, միշտ ողբաձայն եւ աւելի մարտաշունչ.

— « Ո՛վ Աստուած, հեթանոսները քու ժառանգութեանդ մէջ մտան,— Քու սուրբ տաճարդ պղծեցին,— Երուսաղէմը աւերակներու վերածեցին.— Քու ծառաներուդ դիերը — Երկնքի թռչուններուն կերակուր տուին,— Անոնց արիւնը ջուրի պէս թափեցին Երուսաղէմի բոլորտիքը:

... Թափէ՛ քու բարկութիւնդ այն ազգերուն վրայ — Որ քեզ չեն ճանչնար»: *Եւայլն:*

Անշուշտ Արաբներն ալ իրենց կարգին Գուրանը կը թղթատեն, թնդացնելով մզկիթներուն կամարները:

Բայց «Տէր ողորմեա»ն,— ինչ լեզուով ալ արտասանուի — բուն պայքարին արտաքին երեսն է միայն: Արարողութիւն մը՝ հոգեկան կորով ներշնչելու եւ զատը սրբագործելու:

Աղօթքին հետ, մաղթանքէն եւ անէծքէն վեր՝ բռունցքներ են որ կ'երեւան: Փոխադարձաբար:

Գաղտնիք չէ որ երկու կողմերն ալ զինուած են եւ կը զինուին, արժեցնելու համար իրենց պահանջները: Լոնտոնի թերթերը վերջերս մինչեւ 80 *հազար կը հաշուէին հրէական զինեալ ուժերը, արդիական սպառազինութեամբ:*

Միւս կողմէ լարուած է դիւանագիտական մեքենան: Երկու ճակատներն ալ կարկառուն, գործօն դէմքեր ղրկած են Լոնտոն, լեռնակուտակ փաստաթուղթերով եւ ծրագիրներով:

Իսկ բուն խրատարարը, Մեծն Բրիտանիա, խորհրդաւոր, եթէ ոչ խուսափողական լռութիւն մը կը պահէ: Աչքի կը զարնէ միայն բացայայտ իրողութիւն մը,— բրիտանական արտակարգ ուժեր համախմբուած են ոչ միայն Պաղեստինի, այլ եւ ամբողջ Միջին Արեւելքի մէջ: Այն պատճառով որ, Խ. Միութիւնը սկսած է կասկածիլ:

Այսպէս, Մոսկուայի կուսակցական պաշտօնաթերթը, «Փրավտա», երկուշաբթի օր կը հրատարակէր երեք նշանակալից հեռագիրներ.— 1. *Իրաք առհաւատին քանակութեամբ զէնք եւ ռազմանիւթ կը գնէ Անգլիոյ մէջ.* — 2. *Ամերիկացիները մեծ օդակայան մը կը շինեն Արաբիոյ մէջ, իբրեւ ռազմագիտական խարիսխ.*— 3. *Մեծն Բրիտանիոյ* 52 *զինագործարաններէն* 19*ը պիտի շարունակեն բանիլ չոգեպինդ:*

Այս պարագաները եւ ուրիշ դէպեր կը հաստատեն թէ կացութիւնը կը մնայ աւելի քան պղտոր, Միջին եւ Մօտաւոր Արեւելքի մէջ:

Միեւնոյն ատեն, Հրեաները անտեսական ծրագիրներ կը մշակեն, իբրեւ գործնամիտ ժողովուրդ: Տակաւին քանի մը օր առաջ էր որ թերթերը կը ծանուցանէին թէ Հրէական Ազգ. Հիմնադրամի վարչական խորհուրդին նախագահը ծրագիր մը ներկայացուցած է, չորս միլիոն Հրեաներ տեղաւորելու համար Պաղեստինի մէջ, առանց տեղահանելու Արաբները: Ծրագիրը կը տրամադրէ 2 միլիոն արտավար հող գնել, մինչդեռ անգլ. կառավարութիւնը սահմանափակած է Հրեաներու հողային իրաւունքը, մասնաւոր յայտարարութեամբ մը:

Կը թուի թէ ճամբան շատ ալ երկար չէ Սաղմոսէն մինչեւ Սուրը:

Շ.

ՎԱՂՈՒԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ
եւ Հիւլէ-ռումբին սարսափը

ԽՄԲ.— Ինչպէս հաղորդած էինք, զօր. Մարշըլ, Մ. Նահանգներու սպարապետը, շռնդալից տեղեկագիր մը ներկայացուցած է, հետեւեալ ազդարարութեամբ.— «*Պատրաստուեցէք, եթէ ոչ պիտի կործանիք*»: Ստորեւ կ'ամփոփենք այդ տեղեկագիրը, որ մեծ յուզում պատճառած է.—

Զօրավարը նախ կը նկարագրէ թէ ներկայ սերունդը պիտի յիշէ 1942ի մռայլ օրերը, երբ Գերմանիան այնքան մօտեցած էր աշխարհի տիրապետութեան: «Իրականին մէջ մեր երկիրը չի կրնար շատ պարծենալ այն մասնակցութեամբ զոր ունեցաւ հեռացնելու համար աղէտը այդ տագնապալի օրերուն: Ստոյգ է որ բրիտանացի եւ ռուս ժողովուրդներուն մերժումը ընդունելու այն ինչ որ անխուսափելի պարտութիւն մը կը համարուէր այն ատեն, էական ազդակը հանդիսացաւ մեր քաղաքակրթութեան փրկութեան... Կասկած չկայ որ մեր թշնամիներուն անչափելի տենչերը եւ սխալները. ինչպէս բրիտանացի եւ ռուս ժողովուրդներուն հերոսական դիրքը Մ. Նահանգներուն խնայեցին պատերազմ մը մեր սեփական հողին վրայ: Եթէ ռուս զօրքը Սթալինկրատի մէջ եւ Նեղոսի անգլիական բանակը յաղթուած ըլլային, ինչ որ կրնար ըլլալ եթէ Գերմանները, Ճափոնցիները եւ Իտալացիները աւելի լաւ ներդաշնակած ըլլային իրենց միջոցները եւ զինուորական ծրագիրները, մենք այսօր շրջապատուած պիտի ըլլայինք թշնամիներով որոնք պիտի տիրապետէին երկրագունդի ամենամեծ մասին»:

Անցնելով վաղուան պատերազմին եւ հիւլէ-ռումբին, զօր. Մարշըլ կը յայտարարէ.—

Ամերիկացի գիտուններու վերջին գիւտը — հիւլէ-ռումբը — կրնայ օգտակար ըլլալ մարդկութեան: Բայց կրնայ նաեւ կործանել զայն: *Այս երկրորդ եւ սարսափելի պատահականութեան դէմ է որ պէտք է պատրաստուի մեր երկիրը, այլապէս պիտի կործանի: Բայց հիւլէ-ռումբը միակ մեծ գիւտը չէ որ այնքան ահաւոր կը դարձնէ ապագայ պատերազմի մը հեռանկարը: Օդագնացութեան, հրթիռներու եւ ելեկտրոնիկներու ասպարէզին մէջ ձեռք բերուած յառաջդիմութիւնները գրեթէ անհաւատալի են: Ստորեւ քաղուածք մը զօր. Արնոլտի տեղեկագրէն.—*

Պատերազմին սկիզբը ռմբաձիգ օդանաւերը կը հասնէին ժամական 320 *քիլոմեթրի անընդգործողութեան շառաւիղն էր* 1500 *քիլոմեթր, կրնային բարձրանալ* 8000 *մեթր եւ երեք թոն բեռ առնել: Այսօր ունինք ռմբաձիգ օդանաւեր որ կրնան* 10 *թոն ռումբ փոխադրել* 2500 *քիլոմեթր հեռաւորութեամբ նշանակէտներու վրայ ժամական* 560 *քիլոմեթր արագութեամբ, եւ թռչելով աւելի քան* 10.500 *մեթր բարձրութեամբ: Յառաջիկայ տարիներուն պիտի շինենք ռմբաձիգներ որոնք պիտի սուրան ժամական* 900 *քիլոմեթր արագութեամբ, աւելի քան* 12.000 *մեթր բարձրութեան վրայ եւ պիտի հասնին* 2400 *քիլոմեթր հեռու գտնուած նշանակէտներու: Հիմակուընէ ստոյգ է թէ մարդիկ պիտի յաջողին շինել շատ աւելի հզօր ռմբաձիգներ, կարող՝ եթերին մէջ թռչելու մօտ* 50 *թոն բեռով մը: Այս օդանաւերը պիտի կրնան դառնալ երկրագունդի որ եւ է մէկ նաշանակէտը, եւ յետոյ վերադառնալ իրենց մեկնակէտը: Գալով որսկան օդանաւերուն* (chasseurs), *մեր ունեցածները կը ներկայացնեն հետեւեալ յատկանիշները,— ժամական արագութիւն* 800 *քիլոմեթր, գործողութեան շառաւիղը՝* 2100 *քիլոմեթր, թռիչքի բարձրութիւն՝* 10.500 *մեթր: Հինգ տարի չանցած հաւանաբար պիտի կրնանք շինել օդանաւեր որոնք պիտի սուրան ձայնի արագութեամբ, զարնելով՝ նշանակէտներ* 3200 *քիլոմեթր հեռուէն եւ թռչելով* 15.000 *մեթր բարձրէն: Երբ օդի ճնշումի խնդիրը լուծուի —եւ անշուշտ պիտի լուծուի — այն ատեն գրեթէ որ եւ է սահման պիտի չմնայ արագութեան համար:*

Գալով ռումբերուն, մենք այժմ կը շինենք 20 *թոն ծանրութեամբ ռումբ մը: Մեր ճարտարագէտները մշակած են* 45 *թոննոց ռումբի մը յատակագիծները»:*

Սպարապետը զօր. Արնոլտի զեկոյցէն կարգ մը կէտեր եւս յիշելէ վերջ, դիտել կուտայ թէ հիւլէ-ռումբը պիտի ազդէ ամէն մէկ անհատի կեանքին, ինչպէս քանդումի ամէն գործիքի վրայ: Եւ եզրակացուց թէ ապագայ պատերազմներուն մէջ մեքենան է որ վճռական դեր պիտի կատարէ: «Այժմ ազգի մը պաշտպանութեան միակ միջոցն է

ՏԱՐՏԱՆԷԼԸ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻ՞Ն

«Տէյլի Մէյլ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Նիւ Եորքէն.—Կ'իմանամ թէ նախագահ Թրումընդաղտնի խոստացած է Սպարապետ Սթալինի թէ Մ. Նահանգները պիտի բանակցին Թուրքիոյ հետ, Տարտանէլը միջազգայնացնելու համար: Այս խոստումը տրուած է Փոցտամի ժողովին ատեն, ուր Երկու Մեծերը համաձայններ են վերաքննել Մոնթրէօյի պայմանագիրը, որ Թուրքիոյ կը յանձնէ Սեւ Ծովէն Միջերկրական տանող անցքին հսկողութիւնը:

Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը, Պ. Պըրնզ առջի օր զեկուցում տալով մամուլի ներկայացուցիչներուն առջեւ, ըսեր է թէ Տարտանէլի ապագայ վարչաձեւը փորձաքար մը կը կազմէ Երեք Մեծերու յարաբերութեանց միջեւ: «Փոցտամի մէջ որոշուեցաւ որ իւրաքանչիւր պետութիւն անջատօրէն ուսումնասիրէ այս խնդիրը Թուրքիոյ հետ: Ամերիկեան ծանուցագիրը չէ հաղորդուած Անգարայի կառավարութեան»:

Լավալի վճիռը անդառնալի

Մահավճիռը արձակուելէ անմիջապէս վերջ, Լավալ փոխադրուեցաւ Ֆրէնի բանտին մահապարտներու թաղը, մասնաւոր խցիկի մը մէջ: Այս առթիւ հագցուցին մահապարտներու յատուկ թուխ շապիկը եւ ոտքերուն շղթայ զարկին: Իր փաստաբաններէն Պառատիւք, որ առաջին օրը զացած տեսած էր, կ'ըսէ թէ դատապարտեալը տակաւին կը հաւատայ վերաքննութեան: «Հակառակ շղթայուած ըլլալուն, կը պտտի խցիկին մէջ, անշուշտ դժուարութեամբ: Ժամանակին մեծ մասը կ'անցընէ ծխելով եւ իր յուշերը գրելով: Մեծ քաջութիւն կը ցուցնէ: Յուսալի է որ վճիռը վերաքննուի, նկատի առնելով դատին պատմական կարեւորութիւնը»:

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Լավալի յուշերուն մէջ կը գտնուի հատուած մը ուր դատապարտեալը կը պատմէ թէ Գերմանները մոլեռանդ պաշտօնեաներ ղրկած էին, վարելու համար հակահրէական գործունէութիւնը Ֆրանսայի մէջ: Այս պաշտօնեաներէն մէկը խենդ ըլլալով ետ կանչուեր է: Կէսթափօն ամբողջովին ձեռք առած էր Վիշիի հակահրէական եւ հակամասոնական ոստիկանութիւնը: Լավալ կ'ըսէ թէ այն եզրակացութեան եկած էր որ «Գերմաններուն համար պատերազմ սովորական բան է, իսկ խաղաղութիւնը արկած մը»:

Մահապարտը այլեւս պիտի չկրնայ տեսնել ոչ իր կինը, ոչ ալ աղջիկը, որոնք ամէն երկուշաբթի կ'այցելէին: Թերթերը կը գրեն թէ Լավալ յաջողած է իր փաստաբաններուն արտօնութեամբ ամերիկեան «Էսոշիէյթըտ Փրէս» գործակալութեան յանձնել այն պաշտպանողականը զոր պիտի կարդար, եթէ դատասրահէն քշուելու որոշում տուած չըլլար: Այդ պաշտպանողականին մէջ ամբաստանեալը երկու տեղ կը խոստովանի թէ զօր. տը Կօլ «իրաւունք ունէր» նախ՝ Լոնտոն մեկնելու, երկրորդ՝ չհաւատալու Փէթէնի: Յետոյ կը ներկայացնէ զանազան չքմեղանքներ, որոնք նորութիւն մը չեն պարունակեր, յայտնուած ըլլալով Փէթէնի դատավարութեան ատեն:

× Թերթերը իրաւասու անձերու յայտարարութեանց վրայ հիմնուելով, կը բացատրեն թէ վճիռը անվերաքննելի է, դատական բոլոր ձեւակերպութիւնները կատարուած ըլլալով: «Գերագոյն Ատեանի անդամներ յանցաւոր են որ կորսնցնելով իրենց պաղարիւնը, տեղի տուին ամբաստանեալին գրգռութեանց, իրենց զայրոյթը յայտնեցին անթոյլատրելի բառերով եւ առիթ իսկ ընծայեցին Լավալի փնտռած պատեհութիւնը: Ասոր վրայ էր որ Լավալ յայտարարեց թէ այլեւս ներկայ պիտի չըլլայ: Այն ատեն գործադրուեցաւ 1835 Սեպտ. 9ի օրէնքը եւ շարունակուեցաւ դատավարութիւնը »:

Բայց եւ այնպէս փաստաբանները որոշած են զօր. տը Կօլի դիմել, անոր ուշադրութեան յանձնելով իրենց մատնանշած անկանոնութիւնները: Զօրավարը Պրիւսէլէն պիտի վերադառնայ յառաջ

յարձակելու կարողութիւնը»: Միեւնոյն ատեն կը յանձնարարէ ուժ տալ պարտաւորիչ զինուորութեան:

× Գրած էինք թէ նախագահ Թրումըն վճռած է ուրիշ ո եւ է ազգի չյայտնել հիւլէ-ռումբին գաղտնիքը: Այս առթիւ ըսաւ թէ Անգլիա 25 միլիոն սթերլին ծախսած է, գործը Մ. Նահանգներուն յանձնելէ առաջ, իսկ այս վերջինները ծախսած են 500 միլիոն անգլ. ոսկի: Մէկ հիւլէ-ռումբը երկու միլիոն տոլարի կը նստի: Ոչ մէկ ազգ կրնայ բոլոր գիտական եւ ճարտարագործական միջոցները կեդրոնացնել, նոր ռումբին գաղտնիքը գտնելու համար: Ամերիկացի զօրավարի մը կարծիքով Խ. Միութիւնը կրնայ հինգ տարիէն հասնիլ Մ. Նահանգներու աստիճանին, հիւլէ-ռումբ ճարելու համար, բայց չի կրնար գաղտնի աշխատիլ, որովհետեւ միայն Մ. Նահանգները եւ Զուիցերիա կրնան արտադրել կարգ մը անհրաժեշտ գործիքներ:

Չիկայ չաբթու, բայց հաւանական չէ որ վերաքննութիւն առաջարկէ :

Մինչ այս մինչ այն, թերթերը կը շարունակեն խստօրէն քննադատել դատավարութեան եղանակը : Libération կը գրէ խմբագրականով մը .

— «Այս պատիժին պատասխանատու դատաւորները իրենք ալ պէտք է պատժուին... Աշխարհը հանդիսատես եղաւ դատական խեղկատակութեան մը ուր ամէն բան սարքուած էր բացի բուն ոճիրէն : Լավալ մահուան դատապարտուեցաւ, եւ սակայն Ֆրանսան կ'ամչնայ : Արդարութիւնը անպատուեց ինքզինքը » :

Հակառակ այս կծու քննադատութեանց, բոլոր թերթերն ալ համաձայն են Լավալի դաւաճանութեան մասին :

✕ Երէկ առտու գնդակահարուեցաւ Ժան-Հէրոլտ Փաքի, անթելի խօսնակը :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԶՕՐ. ՏԸ ԿՕԼ խանդավառ ընդունելութեան մը արժանացաւ Պրիւքսէլի մէջ : Բազմութիւնը խզեց ոստիկանական շղթան, ողջունելու համար Ֆրանսայի առժամեայ կառավարութեան նախագահը, որուն կ'ընկերանայ արտաքին նախարարը : Զօրավարը ճառ մը խօսելով ըսաւ թէ «Պելժիոյ եւ Ֆրանսայի հոգիները երբեք չեն բաժնուած իրարմէ» : Պելժիոյ ժողովուրդը մեծ տպաւորութիւն կրած է զօրավարին պարզ շարժուձեւերէն :

ՀԻԹԼԷՐ պատերազմի մեծ ոճրագործներուցանկին գլուխը գրուեցաւ, այն ենթադրութեամբ թէ կրնայ ողջ ըլլալ, Նիւրընպէրկի դատավարութիւնը սկսած առեն :

ՆՈՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ծագեցան Հայֆայի մօտ (Պաղեստին) : Անգլիացի ոստիկան մը սպաննուեցաւ, Արաբ մը եւ Հրեայ ոստիկան մը վիրաւորուեցան, ընդհարում մը տեղի ունեցած ըլլալով 200 ապօրէն գաղթականներու փախուստին առթիւ : Թէլ - Ավիվի մէջ ալ ամբոխը քարկոծեց ոստիկանները : Հայֆայի մէջ ոստիկանութիւնը հարկադրուեցաւ արձակել ութ հրեայ տղաքներ որոնք փախած էին կայանէ մը :— Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Անգլիա եւ Մ. Նահանգները կը խորհրդակցին, ելք մը գտնելու համար : Ուաշինկթընի անգլիական դեսպանը երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ արտաքին նախարարին հետ : Սիոնական կազմակերպութեան նախագահը 100 նամակ ուղղեց Անգլիոյ խորհրդարանի անդամներուն, հրէական հարցին առթիւ, մասնաւորապէս խնդրելով արտօնել ներգաղթը :

ԱՆԳԼԻՈՅ ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԸ ազգայնացնելու համար օրինագիծ մը ներկայացուեցաւ խորհրդարանին : Օրինագիծը կը տրամադրէ . — 1. Պետութեան յանձնել դրամատան դրամագլուխը .— 2. Կառավարիչ մը եւ օգնականներ նշանակել .— 3. Վարչական խորհուրդի մը յանձնել դրամատան մատակարարութիւնը եւն. : Կառավարութիւնը հնգամեայ ծրագիր մը պատրաստած է, ուրիշ հաստատութիւններ ազգայնացնելու համար :

ՍԱԿԱՐԱՆԻ միջնորդ Հուպլըրի մասին քննութիւնները շարունակելով, դատական ոստիկանութիւնը 29 մեղսակիցներ եւս ձերբակալեց : Զեղծումներու գումարը մէկ միլիառ ֆրանքէն աւելի կը հաշուեն :

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ դիկտատորը, փոխ վարչապետ Փէռոն հրաժարեցաւ : Հեռագրի մը համաձայն, նաւատորմը պահանջած է որ ամբողջ զինուորական կառավարութիւնը հրաժարի, երկիրը խաղաղեցնելու համար :

ՀԻՆԳ ԳԵՐՄԱՆ ԳԵՐԻՆԵՐ խմբովին անձնասպան եղան Պլէռօ - Փլաժի մէջ (Քալէ), «Հայլ Հիթլէր» աղաղակելով եւ հողին տակէն հանուած ական մը պայթեցնելով :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ անթելը կը ծանուցանէ թէ սպարապետ Սթալին մեկնեցաւ մայրաքաղաքէն, քանի մը օր հանգստանալու համար : Այս առթիւ կ'ըսուի թէ սպարապետը հիւանդ է, եւ Փոցտամի մէջ լանջատապի տագնապ մը ունեցած ըլլալով, կը խորհէր Կովկաս քաշուիլ առժամապէս :

ՄԻԼԻՈՆԱՒՈՐ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐ կրնան մեռնիլ անօթութենէ եւ ցուրտէն, Եւրոպայի մէջ,— Այս իմաստով բանաձեւ մը ներկայացուեցաւ Անգլիոյ երեսփ. ժողովին : Բանաձեւը կ'առաջարկէ ,— 1. Միջամտել եւ դադրեցնել Գերմաններու արտաքսումը արեւելեան Եւրոպայի իրենց բնակավայրերէն, «գոնէ մինչեւ որ ձմեռը վերջանայ» ,— 2. Զարկ տալ Ռուրի ածուխի արտադրութեան եւ փոխադրութեան .— 3. Անմիջապէս տնտեսական գերագոյն խորհուրդ մը կազմել, ներդաշնակելու համար բոլոր կառավարութեանց վերաշինութեան աշխատանքը :

ՊԵԼԺԻՈՅ կառավարութիւնը արգիլեց կաթոլիկ - արքայական Quotidien թերթին հրատարակութիւնը : Վարչապետը ըսաւ թէ թերթը տպելով թագաւորին յայտարարութիւնը, ճամբայ կը բանայ քաղաքացիական պատերազմի :

ՍԻՆՏԻՔԱՆԵՐՈՒ Համաշխարհային Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովը վերջացաւ առջի օր : Նոր կազմակերպութեան կը մասնակցին 56 երկիրներ 67.000.000 բանուորներով :

Պարիսպներ կը շինեն...

Բոլոր անոնք որ պարտաւորիչ աշխատանքի պատրուակով ղրկուեցան Լոռիան, Ֆրանսայի այս ծայրագոյն քաղաքը, անմոռանալի յիշատակ մը պիտի պահեն : Լոռիանը կը գտնուի ամէնէն վերջը ազատագրուած նահանգներէն մէկուն մէջ (Մորպիհան) : Անգլեւամերիկեան զինուորներու ցամաքահանումէն վերջ, Գերմանները, որոնք մեծ թիւ մը կը կազմէին, ամրանալով ծովեզերեայ քանի մը շրջաններու մէջ, չէին ուզեր յանձնուիլ, բայց ի վերջոյ տեղի տուին :

Լոռիան կը գտնուի Ատլանտեանի ափը, եւ պատերազմէն առաջ ունէր մօտ 80.000 բնակիչ : Պատերազմը իր արհաւիրքը տարածեց նաեւ այդ գեղեցիկ քաղաքին վրայ, ծովեզերքէն մինչեւ կայարան, եւ աւելի հեռուն, պողոտաներուն ու փողոցներուն տուները վերածուեցան աւերակոյտի : Միայն քաղաքին հիւսիսային եւ հիւսիս արեւմտեան շրջանին վրայ քանի մը փողոցներու տուներ կանգուն կը մնան, բայց բնակիչները ամբողջովին հեռացած են : Կը մնային միայն կայարանի ու թղթատարութեան պաշտօնէութիւնը :

Ո՞ւր են գացեր երէկուան չէն ու ժրաջան բնակիչները : Երբ աչք մը կը պտըտցնես Սոդոմ ու Գոմորի տեսարանը պարզող աւերակոյտին վրայ, կը սարսռաս, բառ, նախադասութիւն չես գտներ նկարագրելու համար...

Քաղաքին մէջ միայն գործաւորական շարժում մը կար : Տասնեակ հազարներով բանուորներ նաւերով, երկաթուղիով ու օթօքարի մասնաւոր սպասարկութեամբ առաւօտներր կուգային եւ երեկոները միեւնոյն գնացքով կը վերադառնային 15 եամ 20 քիլոմեթր աւելի ներսերը, գիշերները օդային ռմբակոծութիւններէն ազատ մնալու համար... Բայց ռմբակոծութիւնը տեղի կ'ունենար նաեւ ցերեկ ատեն :

Այս տասնեակ հազարներով բանուորները սուզանաւերու հսկայ կայան մը կը շինէին վերջին դրութեամբ, Գերմաններու հսկողութեան տակ : Բանուորներուն մէկ մասն ալ կ'աշխատէր Ատլանտեանի պարիսպներուն վրայ, որոնց կառուցումով թշնամին պիտի չկրնար ցամաք ելլել... Բանուորներ կային շատ մը ազգերէ,— Ֆրանսացի, Հոլանտացի, Պելժ, Հայ, Սպանիացի, Ռուս, որոնք բոլորը կ'աշխատէին միեւնոյն պայմաններուն տակ :

Տրուած ուտելիքը անբաւարար էր, իսկ գործը ծանր : Շատեր մօտակայ ագարակները կը շրջագայէին, ուտելիք ճարելու համար : Տեղացիները առ հասարակ շատ մարդամօտ են եւ հիւրասէր : Անոնք չէին մերժեր իրենց դիմող բանուորները, կը ծախէին օրուան սակով, եթէ տրամադրելի ուտելիք ունենային :

Այդ շրջաններուն մէջ ամէնէն առատ պտուղը խնձորն է : Ամէն տեղ խնձորենի : Տեղացիները իրենց ըմպելին կը պատրաստեն խնձորի հիւթով ու գինիի տեղ կը գործածեն զայն (cidre) : Երկրագործութիւնն ալ ծաղկած է : Կը զբաղին նաեւ ձկնորսութեամբ :

Պրըթոնցի կիները եւ չափահաս աղջիկները իրենց գլխուն վրայ գլխարկի տեղ, ընդհանրապէս կը կրեն ձեռքով հիւսուած զանազան ձեւի գդակներ : Անծանօթ մը զանոնք հեռուէն տեսնելով մայրապետներ պիտի կարծէ : Այդ գդակները երբեմն թիթեռնիկի ձեւ ունին, երբեմն աշտարակի պէս կը բարձրանան գեղեցիկ ձեռագործ հիւսուածքներով, ու երբեմն պարզ են : Գեղանի աղջիկներն ու կիները իրենց գեղեցիկ գդակներով կը հպարտանան այնպէս, ինչպէս սիրամարգ մը իր բացած հրաշագործ փետուրներով :

Շատ քիչ անգամ կը հանդիպիս կիներու եւ աղջիկներու որոնք իրենց երեսները ու շրթները կարմիրով ներկած ըլլան : Եւ պէտք ալ չունին արուեստական գեղեցկութեան, բնութիւնը զիրենք արդէն օժտած է վայելչութեամբ :

Մ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ՀԱՅ ԳԵՐԻՆԵՐՈՒՆ

Սէնի նահանգին այն գերիները որոնք զինուորական ծառայութենէ ազատ արձակուած են, իրենց արձակման թուղթերուն հետ պէտք է ներկայանան, 11 rue Etienne Marcel Prolongée, Paris (Mo. Chemin Vert), բժշկական վերջնական քննութենէ մը անցնելու եւ պետութենէն նոր շնորհուած գումար մը ստանալու համար : Արուարձաններու եւ գաւառի բնակիչները դիմեն իրենց քաղաքապետարաններուն զինուորական գրասենեակին :

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Խրիմեան դպրոցի վարչութիւնը կը հրաւիրէ ծնողները արձանագրել իրենց զաւակները, երեք կիրակի յաջորդաբար : Դպրոցը բաց է ժամը 10—12, 14—17, արձանագրութեան համար : (Պարտաւորիչ է արձանագրուիլ նաեւ անոնց համար որ արդէն կը յաճախեն) : Հոկտեմբերէն վերջ ոչ մէկ դիմում պիտի ընդունուի մինչեւ յաջորդ հոկտեմբեր :

Գաղութէ գաղութ

«Ասպարէզ»ի աշխատակիցներէն Ս. Ռշտունի հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Սան Ֆրանչիսկոյի եւ Լոս Անճելէսի Հայերու մասին.—

Հայերը աւելի ծաւալուն են Լոս Անճելէսի մէջ. միլիոնատիրութեան մօտեցող աւելի շատ անհատներ ունին եւ սեփականատէրերը աւելի բազում են եւ դիւրութեամբ կը բազմանան, քան Սան Ֆրանչիսկոյի կամ թերեւս այլ գլխաւոր քաղաքներու մէջ : Ան իր շրջականներով ունի աւելի քան 15.000 հայութիւն, որուն թիւը կ'աւելնայ օրէ օր :

Առեւտուրի եւ ամսականով գործերու մէջ «հարիւր տոկոսով իւրին քաղաք»ի Հայերը աւելի յաջող են միշտ . բայց քանի որ քաղաքը նուաճ պէս լեցուն է արդէն ու ամրակուռ, նոր ձեռնարկներու ծաւալման քիչ տեղ կայ : Մինչդեռ Լոս Անճէլէսի Հայերը՝ կարծես թէ հայրենիքի շինարարութեան «հարուածային»ները ըլլան, արագ աճեցողութիւն եւ անակնկալ ու կարեւոր տնտեսութիւններ ձեռք կը բերեն — անասնաբուծութիւն, կաթնատնտեսութիւն, կալուածատիրութիւն, գոհարավաճառութիւն եւ պտուղի մեծաքանակ արտադրութիւն ու առաքում, յիշելու համար միայն մէկ քանին :

Թէեւ Սան Ֆրանչիսկօն հազիւ երեք հազարի չափ հայութիւն ունի, բայց կամուրջին կառուցումէն ի վեր Օքլէնտն ալ անոր մասը կարելի է համարել, ինչպէս Հալիւուտը՝ Լոս Անճելէսի, 25 բոպէի հեռաւորութեամբ : Օքլէնտ, իր շրջականներով, երկու հարիւր հայ տուներ կը հաշուէ, որոնք իրենց հայրենասիրութեամբ ու ձեռներէցութեամբ միւսներէն ետ չեն մնար . ունին իրենց սեփական եկեղեցին եւ ուրոյն ազգային կեանքը :

Սան Ֆրանսիսքոյի Հայոց եկեղեցին աւելի մեծ է եւ իր դիրքովն ու յարմարութիւններովն աւելի արժէքաւոր քան Լոս Անճելէսի եկեղեցիներէն ո եւ է մէկը : Ունի ընդարձակ սրահներ, բնակութեան վերնայարկեր եւ մեծ խոհանոց : Եկեղեցին ու խորանը զարդարուած են նկարներով եւ քանդակներով, որոնցմէ աչքի կը զարնեն տեղացի արուեստագէտներէն Հրաչեայ Գուզեանի ուրուագծած դրւագները (խորանին ճակատը), ինչպէս նաեւ Մ. Վարդանեանի սուրբերուն պատկերները, ու Ա. Պէրպէրպաշեանի գոյնզգոյն եւ գեղեցիկ յուշանկարը :

Սան Ֆրանչիսկօն եւ Լոս Անճելէսը երկու ծայրերն են գրեթէ եւ համանման ամերիկեան քաղաքներ՝ ընդհանուր գծերով : Բուն կեդրոնը, իսկական Քալիֆորնիան, կը մնայ Ֆրեզնօն, իր արեւովը, այգիներովը, պտուղներովը, ու նաեւ, խայտաբղէտ ու կեդրոնացած հայութեամբ :

Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԴԱՆ ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ, «Տաւրոս», «Ռազմիկ» եւ «Հրայր» խումբերու ընկերները, այս կիրակի 14 հոկտ. կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Սարսէլ, ծանօթ հաւաքատեղին :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ կին մը տան աշխատանքներ ընելու համար : Նպաստաւոր պայմաններ : Դիմել Մուրատեանի (Նպարավաճառ), 4 rue d'Alexandrie, Paris (2) :

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ զինուորներէն Գրիգոր Գէորգեան կը փնտռէ, մօրը հօրաքրոջը տղան պարոն Սահակ Քէզարեան, որ Պոլսէն Ֆրանսա եկած է : Կը կարծուի թէ Լիոն կը գտնուի : Իմացնել, Լիոնի Հայոց եկեղեցին, 69 rue Louis Blanc :

ՄԱՐՍԷՅԼ .— Պուլվար Օտտոյի Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի ենթամասնաճիւղը հոկտ. 14ին, պատարագ եւ հոգեհանգիստ կատարել պիտի տայ Ս. Յակոբի մատրան մէջ, 1939—1944ի զոհերուն : Նոյն օրը իր մասնակցութիւնը կը բերէ Պ. Համբարձում Համբարձումեան իր երգչախումբով : Կը հրաւիրուին բոլոր կազմակերպութիւնները եւ հայ հասարակութիւնը :

ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՈՒՂՂԱՓԱՌ Հայոց կրօնական ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ իր կողմէ Էջմիածնի եկեղեցական ժողովին մասնակցելու ղրկուած պատուիրակները՝ Պ. Պ. Ս. Քարեան եւ Գ. Ֆէնէրճեան այս ժողովին, ինչպէս նաեւ Ս. Աթոռի գործերուն մասին զեկոյց պիտի տան այս կիրակի, 14 հոկտ. կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյն մէջ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ .— Տէր եւ Տիկին Զաքարեան եւ Օ.րի Տիկին Զաքմաքլեան եւ պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որ անձամբ եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց եղբօր՝ ողբացեալ ՎԱՀԱՆ ԹՈՒՆՏԱՅԵԱՆԻ մահուան առթիւ : Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ, Փարիզ Pantinի գերեզմանատունը, 1945 Հոկտ. 8ին :

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Samedi 13 Octobre 1945 Շաբաթ 13 Հոկտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4530-Նոր շրջան թիւ 159 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ՝ 3 Ֆր.

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

«ԱՆԴՈՒՆԴԸ ԲԱՑՈՒԱԾ Է Անգլիասաքսոններու եւ Սովիէթներու միջեւ»...

(Մասնաւոր թղթակցութիւն Յառաջի)

Պոլսոյ «Վաթան» թերթը կը գրէ Սեպտեմբեր 27ի խմբագրականին մէջ.

— «Այսօր աշխարհի վրայ ստեղծուած են երկու տարբեր ճակատներ, ու այլեւս անդունդը կատարելապէս բացուած է Սովիէթներուն եւ Անգլեւսաքսոններու միջեւ: Աշխարհակալութեան եւ զօրապաշտութեանմլիչապը, որ այլեւս գլխատուած կը նկատուէր, իր եօթը գլուխներով կրկին ցցուած է մարդկութեան դէմ: Դեմոկրատները կ՚ուզեն որ կատարեալ ժողովրդապետութեան հաստատուի անխտիր ամէն երկրի մէջ, որպէսզի բոլոր ժողովուրդները կարենան ազատօրէն գործակցիլ, եւ օրէնքէ դուրս հռչակել պատերազմը: Սովիէթ Ռուսիա կը պատասխանէ.— «Ես չեմ կրնար հաւատալ ձեզի, ու կ՚ուզեմ սեփական ապահովութիւնս երաշխաւորել: Պէտք է, որ ես կարենամ ապրիլ ինքնաբաւ, ապահովութեան այս գօտիիս մէջ: Պէտք է ի վիճակի ըլլամ ուզած ատենս ձեզի սպառնալու՝ որպէսզի ձեռք ձգեմ ինչ որ կը փափաքիմ: Ստոյգ կ՚ուզեմ ընթանալ դէպի աշխարհի տիրապետութիւնը: Պէտք է ազատ ըլլամ՝ իրականացնելու համար Նափոլէոններու եւ Հիթլէրներու երազը: Մի խառնուիք իմ գործիս»: Խնդիր է, թէ տարակարծութիւնը արիւնոտ ընդհարումի պիտի յանգի՞ մօտերս: Միլիոնի մէկ հաւանականութեամբ՝ թերեւս: Աւելի հաւանական է սակայն, որ կողմերէն մէկը գլուխ ծռէ եւ համաձայնութիւն գոյանայ:

Այս պայքարին մէջ, մեր տեղը բնականաբար դեմոկրատներու ճակատն է: Որպէսզի կարենանք ապահով շունչ առնել, ապրիլ եւ յառաջդիմել, պէտք է որ Ռուսիա հրաժարի աշխարհակալութենէ եւ անկեղծօրէն մտնէ դեմոկրատ ազգերու շարքին մէջ: Դժուար մեր գլուխին պիտի պայթի, եթէ Անգլեւսաքսոնները պարտուին ջիղերու արդի պատերազմին մէջ. ահա թէ ինչու, պէտք է օժտենք անոնց, ու հասած նկատենք ժամանակը՝ վերջ տալու միակ կուսակցութեան դրութեան»:

Գերմանները ինչե՞ր պիտի ընէին Թուրքիոյ...

Պոլսոյ «Թան» (թուրքերէն) եւ «Լա Թիւրքի» (ֆրանսերէն) թերթերը, սեպտեմբեր 28ի իրենց թիւերուն մէջ միաժամանակ կը հրատարակեն շնորհալից յօդուած մը, զոր արտագրած են 25 Յուլիս 1945ի «Կազէթ տը Լօզան»էն, ինչպէս կը յայտնեն իրենք: Ներին Կին ստորագրութեամբ այդ յօդուածաշարքը մանրամասն տեղեկութիւններ կուտայ ծրագրի մը մասին, զոր պատրաստած էին Գերմանները 1942ին, Թուրքիան գրաւելու համար: Յօդուածագիր կ՚ըսէ ի մէջ այլոց.

— «16 ամիս մնացի գերման կեդրոնացման կայաններուն մէջ, եւ ձեռք ձգեցի Թուրքիոյ վերաբերեալ ծրագիրները «Օրիէնթչթերն» (Արեւելեան Աստղ) կազմակերպութեան: Հետաքրքրուեցայ, եւ տեղեկացայ՝ թէ «յարձակող դունդ»երու պատկանող 500է աւելի երիտասարդներ, 1942 Օգոստոսին մասնաւոր դասընթացքի հետեւած էին, Թուրքիոյ մէջ գործելու պատրաստուելու համար: Գերմանները կը յուսային, թէ 1942ի կիսուն փոփոխութիւններ տեղի պիտի ունենային Թուրքիոյ մէջ: Թիւ 7 տեղեկագրին համաձայն, կարգ մը Թուրք ղեկավարներ արգելք կը հանդիսանային այդ փոփոխութիւններուն. հետեւաբար՝ «Արեւելեան Աստղ»ի անդամներուն պարտականութիւնը պիտի ըլլար մէջտեղէն վերցնել այդ արգելքը: Եթէ յաջողէին, գերմանասէր կառավարութիւն մը պիտի բերուէր իշխանութեան գլուխ: Այս ծրագիրը պիտի գործադրուէր անմիջապէս որ Սթալինկրատի եւ Էլ Ալամէյնի մէջ յաղթանակէին Գերմանները:

Գերմաններու ձեռքը կը գտնուէին Թուրքիոյ մանրամասն քարտէսներ, ինչպէս նաեւ Էսկիշէհիրի օդակայանին յատակագիծը, գծուած լրտեսի մը կողմէ:

« Արեւելեան Աստղ»ի անդամները, իբրեւ վաճառական եւ լրագրող պիտի մտնէին Թուրքիա,

ՏԱՐՏԱՆԷԼԻ ԽՆԴԻՐԸ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Անգարայի բրիտանական դեսպանը վերջերս խօսակցութիւններ ունեցած է Թուրքիոյ արտաքին գործավարին հետ, Մոնթրէօյի պայմանագրին վերաքննութեան մասին: Պաշտօնական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ Անգլիա հետեւեալ տեսակէտներն ունի այս հարցի մասին.— Առաջին՝ Մոնթրէօյի պայմանագիրը այլեւս անգործադրելի է, քանի որ շատ մը նախկին թշնամիներ ստորագրած էին զայն, հետեւաբար պէտք է վերաքննել: Երկրորդ՝ բացի նախկին թշնամիներէն, բոլոր ստորագրողներուն կարծիքը պէտք է առնել վերաքննութեան մասին:

✕ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը մամուլի ներկայացուցիչներուն բացատրեց թէ Փոցտամի ժողովին ատեն Անգլիա, Ամերիկա եւ Խ. Միութիւնը համաձայնեցան որ զատ զատ ղրկեն Թուրքիոյ տրամադրութիւնները՝ Մոնթրէօյի պայմանագրին վերաքննութեան մասին: Աւելցուց թէ Տարտանէլի խնդիրը չքննուեցաւ Լոնտոնի ժողովին մէջ, այլ աւելի լայն ծրագիր մը յիշուեցաւ, ամբողջ Եւրոպայի ջրային ճամբաներու միջազգայնացման մասին, թէեւ որոշում չառնուեցաւ: Լոնտոնէն մեկնելէ առաջ, նախարարը հաւանութիւն յայտնած էր նամակի մը, որ Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան հետ համախորհուրդ պիտի ղրկուէր Թուրքիոյ կառավարութեան: Այդ նամակին առաքումը յետաձգուեցաւ, որովհետեւ նախագահ Թրումըն կ՚ուզէր աւելի խորապէս քննել խնդիրը: Նամակը խմբագրուելէ առաջ, նախարարը յուշագիր մը ստացած էր Թըրքական կառավարութենէն որ լուսաբանութիւններ կը խնդրէր լրագրական զրոյցներու մասին: .

եւ պիտի հաստատուէին Իսթանպուլ, Թոքաթլեան ու Պրիսթոլ պանդոկները, ու Անգարայի մէջ՝ Անգարա Փալաս պանդոկն ու աւստրիական նախկին դեսպանատունը: Հաշայի ու Հորթիի նման, Ինէօնիւ ալ պիտի հարկադրուէր Քուիսլինկիդահլիճ մը կազմել: Գրաւման պիտի ենթարկուէին հաղորդակցութեանց բոլոր միջոցները, ռատիոկայանը, մամուլը, հանքերը: Ռուսական սահմանագլուխ պիտի ղրկուէին Թուրք բանակները: Պիտի ձերբակալուէին Սարաճօղլուի, Մէնէմէնճիօղլուի, Րէճէպ Փէքէրի նման դէմքեր, ու պիտի աքսորուէին Սոֆիա: Նաեւ, հսկողութեան տակ պիտի առնուէին, բացի Մարաջախտ Ֆէվզի Չաքմաքէ, Սպայակոյտի բոլոր անդամները: Յօդուածագիրը կ՚ըսէ, թէ ըմբռնելի պատճառներով չուզեր աւելի մանրամասնութիւններ տալ ցանկերու բովանդակութեան մասին»:

«ՄԵՐ ՀԱՅ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐԸ ԿԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԵՆ ԽԱՌՆԱԿԻՉՆԵՐՈՒՆ»...

Պոլսոյ «Թասվիր»ը, որ թելադրած էր Թրքահայերուն՝ իրենց ընդվզումը յայտնել Կարսը, Արտահանը եւ այլ «Թուրք» հողեր պահանջող Հայերու դէմ, կարգ մը «Հայ հայրենակիցներու» մօտ ղրկած է իր խմբագիրը, «անոնց կարծիքը» իմանալու համար «արտասահմանեան խառնակիչներուն» շուրջ: Ահա թէ ինչ ըսած են ենթակաները:

Ա.) Փաստաբան Պարոնեան (Ստեփան) յայտարարեց.

— «Ես, Թուրք հաւաքականութեան մէկ անդամն եմ: Ուրիշ հայրենակիցներու նման կ՚օգտուիմ Թրքական օրէնքներէն: Գալով այն ափեղցփեղութիւններուն՝ որոնք իբրեւ յուշագիր տրուեր են Սան Ֆրանչիսկոյի եւ Հինգերու ժողովներուն, չենք կրնար երեւակայել ո եւ է Հայ հայրենակից, որ մտարերէ այդպիսի բան մը, ո՞ւր կը մնայ մասնակցիլ: Արտասահմանէն ոչ մէկ Հայ իրաւունք ունի մեր ճակատագրի մասին խօսք ըսելու»:

Բ.) Վաճառական Միհրդատ Սաաթճեան կըտրուկ յայտարարութեամբ մը շեշտած է.— «Թուրքէ մը տարբեր չեմ խորհիր այս մասին: Ո եւ է կապ չունինք ու չենք կրնար ունենալ այդ մարդոց հետ»:

Գ.) Վիէննական Մխիթարեանց Լիսէի ուսուցութեան ուսուցիչներէն Պ. Գէորգ ըսաւ.— «Քաղաքականութեամբ չեմ զբաղիր: Ամէն ոք պատասխանատու է իր գործերուն: Եթէ իրենք դանդատ մը ունին՝ լաւ: Եթէ չունին, մեզ հանգիստ թող ձգեն այստեղ»:

Դ.) Տոքթ. Հայկ Նազարէթեան.— «Մենք Թուրքի զաւակ Թո՛ւրք ենք, ու կապուած ենք այս հայրենիքին՝ ամենախոր կապերով»...:

Նոր դէպքեր Պաղեստինի մէջ

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ հինգշաբթի առտու ժամը 1ին զինեալ Հրեաներ երկրորդ անգամ յարձակեցան անգլիական կայանի մը վրայ, Թէլ-Ավիվի մօտ եւ գրաւեցին աւելի քան 200 հրացան, 100 արկղ ռազմանիւթ եւ 15 գնդացիր: Արշաւողները եկած էին զինուորական գողցուած բեռնակառքերով, կասկած չհրաւիրելու համար: Կառքերէն վար իջնելով, պահակները կաշկանդեցին եւ աւարը յափշտակեցին առանց զէնք պարպելու: Կ՚ըսուի թէ զէնքերը պիտի բաժնուին այն գաղթականներուն որ վերջերս Պաղեստին մտած են ապօրէն միջոցներով:

Պաղեստինի անգլ. ցամաքային, ծովային եւ օդային ուժերու հրամանատարները բացառիկ նիստ մը գումարեցին Երուսաղէմի մէջ, նոր միջոցներ ձեռք առնելու համար: Որոշուած է աւելի խստացնել ճամբաներու հսկողութիւնը, եռանկիւն մը կազմելով Երուսաղէմի, Թէլ-Ավիվի եւ Հայֆայի միջեւ: Զինուորական իշխանութիւնը երեւան հանեց անթելի գաղտնի կայան մը:

Դերկոմս Կորթ, Պաղեստինի բրիտանական մարզպանը, մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ հրեայ վարիչներուն հետ:

✕ Անգարայէն կը հեռագրեն թէ 105 Հրեաներ (51ը կիներ) որոնք Թուրքիա հասած էին Պուլկարիայէն անգլիական վիզաներով, Պաղեստին երթալու համար, ետ ղրկուած են Սուրիոյ սահմանագլուխէն եւ Պոլիս հասած: Չեն ուզեր Պուլկարիա վերադառնալ:

Գերման գերիներու վիճակը

Երէկ բոլոր թերթերը կը հաղորդէին թէ Մ. Նահանգներու զինուորական իշխանութիւնը որոշած է դադրեցնել գերման գերիներու առաքումը Ֆրանսա, որովհետեւ Միջազգային Կ. Խաչը բողոքած է թէ Ֆրանսա չի յարգեր Ժընեւի պայմանագիրը, կերակրելու եւ խնամելու համար նախկին գերման զինուորները: «Նիւ Եորք Հէրըլտ» կ՚ըսէ թէ բողոքը այնքան ստիպողական եղած է որ, զօր. Այզընհաուըր ուտելիք եւ դեղ տրամադրած է Կ. Խաչին, բաժնելու համար ամբողջ Ֆրանսայի գերման գերիներուն:

Ամերիկա մինչեւ հիմա 700.000 գերիներ յանձնած է Ֆրանսայի, ճամբաներու եւ աւերեալ քաղաքներու վերաշինութեան համար: Անցեալ գարնան որոշուած էր յանձնել մինչեւ մէկ միլիոն գերի, բայց այժմ չեն ուզեր ղրկել մնացեալ 300 հազարը, մինչդեռ Ֆրանսա շատ աւելին կը պահանջէ: Կ. Խաչին բողոքագիրը կ՚ըսէ թէ գերիներու պարենաւորման եւ առողջապահութեան պայմանները «խեղճ են»: Ամերիկացի զօրավարի մը պաշտօն յանձնուած է հսկել, որպէսզի գործադրուին Ժընեւի պայմանագրին տրամադրութիւնները: Կ. Խաչի տեղեկագիրը գաղտնի կը պահուի, սակայն իրազեկներ կը հաւաստեն թէ շատ մը գերիներ այնքան տկարացած են որ այլեւս չեն կրնար ոտքի կենալ եւ աշխատիլ, թէ վերմակ եւ հագուստ չունին եւն.:

Le Monde, Փարիզի կիսապաշտօնական օրկանը, վերջերս յայտնութիւններ հրատարակելով այս մասին, կը յիշեցնէր թէ «մենք պէտք չէ նմանինք մեր թշնամիներուն»: Combat երէկ մասնաւոր յօդուածով մը կը նկարագրէր Քոմէյլ-ան-Փարիզիսի կայանին վիճակը: «Յանկարծ ներս մտանք, երբ գերիները գործի կ՚երթային, զարշելի աղտոտութեան մը մէջ: Մեծ մասը պատառոտած բաճկոններ եւ վերարկուներ ունին: Նիհարցած են, անունդի պակասէն: Շատեր կօշիկ անգամ չունին, բոպիկ են, կամ հագած փայտէ սանտալներ զոր իրենք շինած են: Շատեր դժուար կը քալեն, ծերունիներու պէս: 1500 գերիներէն 400ը միայն կ՚աշխատին. միւսները տկար են կամ հիւանդ: Գրեթէ բոլորն ալ ստամոքսի եւ աղիքի հիւանդութիւններ ունին: Կայանի հրամանատարին յայտարարութեան համաձայն ամէն ամիս միջին հաշուով տասը հոգի կը մեռնի: 700 հոգի շատ հիւանդ կամ տարէց ըլլալով ետ պիտի ղրկուին»:

«Ֆիկարօ»ն ալ վերջերս մռայլ տեղեկութիւններ կը հրատարակէր, զօր. Պիւխոնի վկայութեամբ:

ԶՕՐ. ՏԸ ԿՕԼ վերադարձաւ Պրիւքսէլէն, ուր ընդունուած էր աննախընթաց խանդավառութեամբ: Զօրավարը Պրիւքսէլի պատուակալ քաղաքացի ընտրուեցաւ: Այս առթիւ խօսած ճառերուն մէջ, զօրավարը շեշտեց թէ «Պելժիա եւ Ֆրանսա որոշած են գործել պաղարիւնով եւ վճռականութեամբ, հաւաքաբար ամրապնդելու համար ապահովութիւնը»: Կ՚ըսուի թէ Պելժիան ալ զօրամաս մը պիտի ղրկէ Հռենոսի շրջանը:

ԼԱՎԱԼԻ փաստաբանները զօր. տը Կօլի դիմեցին, խնդրելու համար որ դատը վերաքննուի, թէեւ դատական օրէնքով անկարելի բան է այս: Նախկին վարչապետ Փօլ Ռէնօ, Լավալի ոխերիմ թշնամին, որ բանտարկուած էր Վիշիի կառավարութեան կողմէ, խումբ մը երեւելիներու գլուխն անցած, կը խնդրէ նորէն դատել մահապարտը: Իր կարծիքով, եթէ վճիռը վերաքննիչ ատեանի մը յանձնուի, կրնայ բեկանուիլ:

Ձայն մը եւս՝ Հայաստանէն

ԽՄԲ.— «Յուսաբեր»ի թղթակիցը տեսակցութիւն մը ունեցած է, նաեւ, Եգիպտոսի Թեմական ժողովի ատենապետ Պ. Ճանիկ Զագըրի հետ, որ Հայաստան գնաց իբրեւ պատգամաւոր: Ստորեւ կ'ամփոփենք իր յայտարարութեանց հիմնական մասերը .—

— Կեանքն ու ապրուստը անշուշտ նման չեն մերինին, բայց տեղացիները գոհ են:

Հոս մենք դրամով կ'ապրինք ու կը կազմակերպենք մեր կեանքը. հոն աշխատանքն է, որ կը հաշուուի, ինչ որ նոյն բանն է:

Միակ տարբերութիւնը այն է, որ այնտեղի դրամը իրենց համար, տեղին վրայ արժէք ունի, միջազգային նշանակութիւն չունի: Ռուբլին Հայաստանէն դուրս մեծ արժէք մը չունի, մեր ոսկին 1000 ռուբլիէն աւելի կ'արժէ դուրսը, իսկ ներսը՝ 18—20 ռուբլի միայն: Այնպէս որ տեղին վրայ հարուստներն իսկ դուրս չեն կրնար ելլել, քանի որ միջազգային արժէք չունի իրենց դրամը:

Շատ լաւ վիճակ ունին մասնաւորապէս արուեստագէտներն ու մտաւորականները, որոնք լաւ կը վարձատրուին եւ լաւ դիրք ունին: Անոնք կրնան արտասահման ելլել, պետութեան ծախքով, եթէ պետութիւնը պէտք տեսնէ:

Ժողովուրդը սակայն իր միջին կեանքովը գոհ կը թուի, ուրախ է ու զուարթ, ինչպէս տեսանք ընդունելութիւններու ընթացքին: Անշուշտ, տեղեակ չէ արտասահմանի կեանքին եւ պայմաններուն:

— Գո՞հ են այն գաղթականները, որոնք քանի մը տարի առաջ դուրսէն, օրինակ, Յունաստանէն մեկնեցան:

— Մենք դժգոհանք չլսեցինք: Արդէն անոնք ալ չունին, առհասարակ, չեն խօսիր արտասահմանի մասին, իսկ շատերը արդէն լուր ալ չունին, պատերազմի պատճառով յարաբերութիւնները աւելի դժուարացած ըլլալով:

Ինչ որ աչքի կը զարնէ, առհասարակ, աշխատանքն է, տենդագին ու անընդհատ: Կէսօրին դադար ունին եւ երեկոյեան: Բոլորն ալ կ'աշխատին, մանաւանդ կիները, որոնք քաջառողջ են եւ տոկուն: Այրերէն երիտասարդները զինուոր են, բանակ մեկնած են, որով երիտասարդութիւն չկայ գրեթէ: Կայ դպրոցական երիտասարդութիւնը, մինչեւ 16 տարեկան, տղայ ու աղջիկ, որոնք վաղուան սերունդը կը կազմեն. անոնցմէ վեր տարիք ունեցողները՝ մեկնած են բանակ, ուր մեծ անուն շահած են:

Մեծ զոհաբերութիւններ ունեցած է մեր ժողովուրդը, բայց նաեւ գնահատուած, ամէն կերպով: Դպրոցները շատ լաւ են:

Ինչ որ նորութիւն էր մեզի բոլորիս համար, մանկամսուրներն են, ուր հարիւրաւոր մանուկներ, մինչեւ 3—4 տարեկան եւ աւելի ալ, համախմբուած են եւ կը խնամուին լաւագոյն պայմաններու մէջ: Մայրերը աշխատանքի կ'երթան եւ մանուկները կը խնամուին ապահով ձեռքերու մէջ եւ լաւ պայմաններու տակ:

— Ատոնք բոլորը լաւ. Պ. Զագըր, կ'ուրախանանք այդ բոլորը լսելով, բայց ի՞նչ կը մտածուի հոն Հայկ. Հարցի, հայ բռնագրաւուած հողերու վերադարձումի մասին: Երկու հեռագիրներ էք տուեր: Կարելի՞ էր այս մասին քանի մր խօսք:

Պ. Զագըր վերապահ է, առհասարակ, բայց, կ'ըսէ, ի միջի այլոց.

— Տեղեկացանք հոն, թէ Կարսն ու Արտահանը պահանջուած են Մոսկուայի կողմէ, այսինքն՝ 1914ի սահմաններու վերականգնումը: Կայ այն տպաւորութիւնը՝ թէ ասիկա կրնայ անվիճելի ըլլալ:

— Իսկ միւս հողե՞րը, վեց նահանգներու խնդի՞րը:

— Ատոնք մենք չենք կրնար գիտնալ անշուշտ, բայց, առհասարակ, բնական կը գտնեն որ նոյն հողերն ալ վերադարձուին: Այս հարցերը փափուկ են եւ ոչ մենք, ոչ ալ Հայաստանի պաշտօնական շրջանակները որոշ տեղեկութիւն կրնան ունենալ:

— Ի՞նչ կը մտածուի ներգաղթի մասին. խօսք եղա՞ւ:

— Այո: Առհասարակ համակրանք ու տրամադրութիւն կայ ներգաղթի համար: Ասկէ տարիներ առաջ, դուրսը ծրագիրներ կազմուած էին, հայ բազմութիւններ Հայաստան ղրկելու համար: Բայց, շէնք չկար եւ կային այլ դժուարութիւններ: Այժմ, շատ մը դժուարութիւններ չկան. կայ բարեացակամ տրամադրութիւն ալ, բայց երկիրը փոքր է: Եթէ Կարսի եւ Արտահանի վերադարձումը ըլլայ, տարակոյս չկայ որ ներգաղթի հարցը կարելի կը դառնայ: Անհրաժեշտ է ներգաղթը, ամէն տեսակէտէն: Նախ՝ պէտք է լեցնել այն պարապը, որ պատերազմի հետեւանքով Հայաստանի մէջ ալ երեւան եկած է, յետոյ՝ պէտք է որ մեր բոլորի գոյութեան նպատակակէտը դարձնենք Հայաստանը: Անով միայն կրնանք իբրեւ հայ ապրիլ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔԻՆ ընդհատումները ամէն օր կը շարունակուին, խանգարելով թերթին դասաւորումն ու տպագրութիւնը ...

ԺԱՆ - ՀԷՐՕԼՏ ՓԱՔԻԻ հետ հրացանի բռնուեցան նաեւ վրացական Կէսթափոյին երեք անդամները, որոնց մէկը Ֆրանսացի է: Ուրիշ երեք մահապարտներու ներում շնորհուած է: «Ֆիկարօ» կը գրէ թէ Ժան-Հէրոլտ Փաքի բանտէն Շաթիյեանի բերդը փոխադրուած էր Տորիոյի կուսակցութեան՝ P.P.F.ի համազգեստով եւ կ'երգէր: Գնդակահարուելէ առաջ փաստաբանին յանձնած է բանաստեղծութիւն մը զոր գրած էր բանտին մէջ:

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ յարաբերութիւնները լաւ չեն, կ'ըսէ Եգիպտացի լրագրող մը, Հապիպ Ճէմիլ, որ վերջերս քննական պտոյտ մը կատարած էր: «Լիբանանցիներուն կարծիքով, Սուրիացիները անկեղծ չեն, երբ կը ճանչնան Լիբանանի ներկայ կազմը իբրեւ անկախ պետութիւն, ներկայ սահմաններով: Բազմաթիւ Սուրիացիներ կուսակից են Մեծ Սուրիա մը հաստատելու, Լիբանանն ալ մէջն առնելով: Լիբանանցիները կը թելադրեն որ իրենց կառավարութիւնը վերապահ դիրք մը բռնէ Սուրիոյ հանդէպ»: Յօդուածագիրը յոռետես է եւ կ'եզրակացնէ թէ ընդհարում մը կրնայ պատահիլ որ եւ է ատեն, քաղաքական թէ տնտեսական գետնի վրայ:

7.400.000 ԳԵՐՄԱՆՆԵՐ զոհուած են պատերազմին մէջ, 1939 սեպտեմբերէն մինչեւ 1945 Մայիս 10, (սպանեալ, հաշմանդամ եւ անբուժելի հիւանդութեամբ վարակուած), ինչպէս յայտարարեց Անգլիոյ վարչապետը երեսփ. ժողովին մէջ:

ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ԱՆԳԼԻԱՑԻՆԵՐ եւ Անգլուհիներ ծառայած են Հիթլէրի գաղտնի սպասարկութեանց մէջ, համաձայն Գերմանիոյ մէջ գտնուած Սպիտակ ցանկի մը: (Տէյլի էքսփրէս):

ԱՆԳԼԻՈՅ նաւահանգիստներու բանուորներէն 40.000 հոգի գործադուլ հռչակած ըլլալով, 50—60 պաշարաբարձ նաւերու բեռները կարելի չէ եղած պարպել, ինչ որ կը դժուարացնէ պարենաւորումը: Մեծաքանակ ուտելիքներ փճանալու դատապարտուած են: Կառավարութիւնը միջամտեց, բայց անօգուտ: Միս չէ մնացած Անգլիոյ մէջ:

400.000 ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ զինուորներ Շանկայի վրայ կը քալեն: Չինաստանի համայնավար կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը սպաննուած ըլլալով, կիրքերը բորբոքած են:

ՕԴԱՅԻՆ Թղթատարը օրական 500.000 նամակներ կը փոխադրէ: Յառաջիկայ գարնան Թղթատարական նախարարութիւնը ամբողջ օդատորմիղ մը պիտի ունենայ, աւելի զարկ տալու համար փոխադրութեանց:

ԻՐԱՆԻ անգլիական եւ ռուսական զինուորները պիտի քաշուին 1946 Մարտ 2ին, ինչպէս յայտարարեց Անգլիոյ արտաքին նախարարը երեսփ. ժողովին մէջ:

ՄԻԼԻՈՆԱՒՈՐ ՄԱՐԴԻԿ ԱՆՕԹԻ պիտի մնան Եւրոպայի մէջ, կ'ազդարարեն, ամէն օր, անգլօ-ամերիկեան թերթերը: Այս անգամ ալ Նախագահ Թրումըն ինքն է որ ահազանգ կը հնչեցնէ: Խորհրդարանին ուղղուած տեղեկագրով մը, Նախագահը կ'ըսէ թէ «մենք եթէ կարգ մը պակասներ եւ անպատեհութիւններ ունինք, ուրիշ երկիրներու մէջ միլիոնաւոր մարդիկ զրկուած են նոյնիսկ անհրաժեշտ պիտոյքներէ: Արտասահմանի մէջ յառաջիկայ ձմեռ միլիոններու կեանքը կախում պիտի ունենայ՝ այս երկրին եւ ուրիշ երկիրներու տալիք օգնութենէն»: Նպաստամատոյց կազմակերպութիւնը (UNRRA) մինչեւ Յունիս 30 Եւրոպա ղրկած է 1.220.300 թոն պաշար, մեծ մասով ալիւր եւ արմտիք: Կազմակերպութիւնը 1.875.000 սթերլին կը ծախսէ հազար կաթնեղէնի խոհանոցներու, հազար մանկամսուրներու, նոյնքան մայրանոցներու եւն. համար: Որոշուած է 5000 անասուն ղրկել Յունաստան, Եուկոսլաւիա, Չեխոսլովաքիա եւ Լեհաստան: Անհրաժեշտ է 193.250.000 սթերլին արժողութեամբ ուտելիք ճարել ազատագրուած երկիրներուն:

ՄԱՀԱՊԱՏԻԺ կը նախատեսուի մառէշալ Կէօրինկի համար, որ ամբաստանուած է ոչ միայն իբրեւ կազմակերպիչը Լոնտոնի եւ Ռոթէրտամի ռմբակոծութեան, այլեւ իբրեւ աջակից Կէսթափոյի կազմութեան, 1933ին: Հռչակաւոր հրէակերը, Շթրայխեր, ամբաստանուած է իբրեւ հեղինակը հակահրէական քաղաքականութեան, որուն զոհ գացած են Գերմանիոյ եւ ուրիշ գրաւեալ երկիրներու 9ուկէս միլիոն Հրեաներէն 6 միլիոնը: Ամբողջ Նացի կուսակցութիւնը պիտի դատապարտուի:

ՓԱՐԻԶԻ ԱՐՔԱՅԱԿԱՆՆԵՐԸ «Le Lys Rouge» անուն թերթ մը հրատարակած ըլլալով առանց արտօնութեան, Տեղեկատու նախարարութիւնը հրամայեց դադրեցնել: Այս հոսանքն ալ կը մասնակցի ընտրական պայքարին, ներկայացնելով «արմատական» եւ «ընկերվարական» միապետական թեկնածուներ: «Միայն թագաւորը կրնայ ամբողջովին իրագործել ընկերվարութիւնը»:

ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ յանցանքով դատապարտուած քաղաքացիներու գոհարեղէնները աճուրդի պիտի հանուին կառավարութեան կողմէ: Առաջին աճուրդը, որ պիտի կատարուի հոկտ. 18ին եւ 19ին, կը վերաբերի Անրի Մոռքէի, հիւսուածեղէնի գործարանատէր մը որ 20 միլիոն տոլար շահած էր գերմանական բանակէն եւ վերջերս տուգանքի դատապարտուեցաւ: Կ'ըսուի թէ միայն այս մարդուն գրաւուած գոհարեղէնները քանի մը միլիոն տոլար կ'արժեն (ադամանդէ ապարանջաններ. արեւելեան թանկագին քարեր եւն.):

ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ախտերը ծաւալած ըլլալով Գերմանիոյ մէջ, ամերիկեան զինուորական իշխանութիւնը 11 օր պայմանաժամ տուաւ, որպէսզի ենթակաները դարմանուին, այլապէս պիտի դատուին եւ բանտարկութեան. պիտի դատապարտուին, երեք տարի կամ աւելի:

ՓԱՐԻԶԻ ամերիկեան զինուորները պիտի պարպուին մինչեւ դեկտ. 1: Ամբողջ Ֆրանսայի մէջ պիտի մնան միայն 11 հազար զինուորներ, մեծ մասով նաւահանգիստներու մէջ:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ կառավարութիւն չունի. որովհետեւ թէ ազատականները եւ թէ միապետականները մերժեցին ստանձնել նոր դահլիճին կազմութիւնը:

ՏԷՍԻՆԷՆ Տէր եւ Տիկին Վ. Հիւսեան խորին ցաւակցութիւն կը յայտնեն ընկեր Արմենակ Գույումճեանին (Ս. Շամոն) եւ իր ընտանեկան պարագաներուն, իրենց սիրեցեալ զաւակին՝ ԳՐԻԳՈՐԻԿԻ վաղաժամ եւ կսկծալի մահուան առթիւ:

ԿԱՐՏԱՆԷՆ Տէր եւ Տիկին Առաքելեան իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն բոլոր անոնց որ անձամբ եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրեցեալ զաւակին ողբացեալ՝ ՆՇԱՆ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆԻ մահուան առթիւ, ինչպէս եւ «Նոր Սերունդ»ի Վարանդեան խումբին եւ բոլոր երիտասարդներուն որոնք յուղարկաւորութեան կարգադրութեամբ զբաղեցան:

« ՅԱՌԱՋ » ԿԸ ՆՈՒԻՐԷՆ.— Սէն Շամոնէն ընկեր Ս. Ընտրիկեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ Պ. Գ. Թոփալեանի, Քլիվլէնտ (Մ. Նահանգներ):

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, 13 հոկտեմբեր շաբաթ երեկոյ, ժամը 8ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԴԱՆ ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ, «Տաւրոս», «Ռազմիկ» եւ «Հրայր» խումբերու ընկերները, այս կիրակի 14 հոկտ. կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Սարսէլ, ծանօթ հաւաքատեղին:

ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՈՒՂՂԱՓԱՌ Հայոց կրօնական ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ իր կողմէ էջմիածնի եկեղեցական ժողովին մասնակցելու ղրկուած պատուիրակները՝ Պ. Պ. Ս. Քարեան եւ Գ. Ֆէնէրճեան այս ժողովին, ինչպէս նաեւ Ս. Աթոռի գործերուն մասին զեկոյց պիտի տան այս կիրակի, 14 հոկտ. կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյն մէջ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ կին մը տան աշխատանքներ ընելու համար: Նպաստաւոր պայմաններ: Դիմել Մուրատեանի (Նպարավաճառ), 4 rue d'Alexandrie, Paris (2):

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Խրիմեան դպրոցի վարչութիւնը կը հրաւիրէ ծնողները արձանագրել իրենց զաւակները, երեք կիրակի յաջորդաբար: Դպրոցը բաց է ժամը 10—12, 14—17, արձանագրութեան համար: (Պարտաւորիչ է արձանագրուիլ նաեւ անոնց համար որ արդէն կը յաճախեն): Հոկտեմբերէն վերջ ոչ մէկ դիմում պիտի ընդունուի մինչեւ յաջորդ հոկտեմբեր:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ.— Ողբացեալ Վարդգէս Քէչէճեանի հոգեհանգիստը՝ հոկտ. 14, կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, (Պոլ. Օտտօ): Կը հրաւիրուին յիշատակը յարգողները:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Dimanche 14 Octobre 1945 Կիրակի 14 Հոկտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4531-Նոր շրջան թիւ 160 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՃԱՐԿԻՆ, ՃԱՐՆՈՒԵՑԱՆ

Տարին որ կը լրանայ, 30ամեակն էր շարք մը պատմական թուականներու,— Հայաջինջ Սարսափներ, Վասպուրական, Տարօն, Շ. Գարահիսար, Եդեսիա, Մուսա Լեռ, եւայլն:

Եւ, զարմանալի բան, տօնուեցաւ միայն Ապրիլեան տարեդարձը, իսկ միւսները մնացին անտէր: (Դեռ անցեալ շաբթու ճէպէլը Մուսան եւ Արարատ՝ Մարսէյլի մէջ):

Կ'ըսեն թէ մոռնալը ծերութեան նշան է, ինչպէս գիրնալը:

Քիչ մը կանուխ չէ՞ այս մոռացումը,— մանաւանդ այնպիսի ժամանակ մը երբ Հայկական Դատ կը հետապնդենք: Այս անտեսումը — եթէ ոչ մոռացումը — ծերութեա՞ն հետեւանք է թէ... քիչ մը շատ ճարպ կապած ըլլալու:

Թող չվիրաւորուին Վասպուրականի, Տարօնի, Շ. Գարահիսարի եւ միւս հերոսական շրջաններու մնացորդները, որ կը յածին այս պողոտաներուն վրայ: Ինչպիսի չքմեղանքներ ալ ներկայացնեն, դժուար թէ կարենան ճերմակ-երեսերեւալ պատմութեան առջեւ:

Դժուա՞ր էր գոնէ ընտանեկան հանդիպումներ կազմակերպել: Մանաւանդ որ, չորս-հինգ տարիէ ի վեր ի՜նչ հարսնիքներ եւ կնունքներ կը սարքէին, 200—250 կոչնականներով, եւ հազարնոցներ թռցնելով...

Բացառութիւն մը եւս, վերջին պահուն,— Եդեսացիները որոշեր են տօնել իրենց հերոսամարտին տարեդարձը: (Նախապէս՝ ճիշդ օրին պիտի հանդիպէր, սեպտ.— հոկտեմբեր, բայց այժմ յետաձգած են դեկտեմբերին, սրահի չգոյութեան պատճառով):

Ականատես մը երէկ հպարտութեամբ կը պատմէր թէ 1915 հոկտ. 14—15ին վերջացաւ «պաշտօնական» կռիւը, եւ Եդեսիան ինկաւ հերոսաբար, թէեւ մասնակի կռիւներ շարունակուեցան:

«Հերոսական»ը աղօտ կ'երեւայ, այսօր, մեր եւրոպականացա՜ծ աչքերուն: Չէ՞ որ, լման հինգ տարի ականատես եղանք վիթխարի, աննախընթաց Աշխարհամարտի մը, այնքան հերոսապատում փոթորիկներով: Տեսանք հազարաւոր օդանաւերու ահռելի ճակատամարտները ամբողջ Եւրոպայի տարածութեան վրայ, բազմաթիւ հայ օդաչուներու աննման քաջագործութիւններով: Տեսանք ու լսեցինք քամնելի, դղրդաղին արշաւանքները հրասայլերու, հրանօթներու, սուզանաւերու: Եւ միլիոնները բանակներու որոնք իրար կը բզկտէին «ականակուռ» ճակատներու վրայ, անդնդախոր ձորերէն մինչեւ հրակէզ անապատները, ամէհի, ձիւնապատ լեռներէն մինչեւ գետնափոր ամրոցները:

Եւ սակայն, պէտք է ետ երթալ մինչեւ 30 տարի: Ետ երթալ մինչեւ Անատոլուի խորերը, չափելու համար իսկական հերոսութիւնը ափ մը քաջերու, որոնք լման մէկ ամիս ցնցեցին Եդեսիան, պատահական զէնքերով, եւ ի վերջոյ ինկան զինուորական ուժին եւ թնդանօթին առջեւ:

Երբ տարեդարձ տօնուի, առիթ պիտի ունենանք թարմացնելու ձեր յիշողութիւնը, անմոռանալի դրուագներով: Հաւաքական թէ անհատական քաջագործութիւններով:

Հատ մը միայն, այսօրուան համար:

— «Կարգը խանըմին եկած էր (Օր. Քէքէճեան): Խնդրեց որ ձեռքերը քակեն, ըսելով թէ ազատ կամքովը պիտի մերկացնէ ինքզինքը: Հազարապետը հաւանութիւն տուաւ: Քակեցին թեւերը: Թմրած էին: Վեր վար շարժեց՝ արեան շրջանը դիւրացնելու համար: Երկու ձեռքերովը տարատին կոճակները քակել սկսաւ: Տասնապետը հոն քաշուած կը դիտէր: Հազարապետը վառաշուռ աչքերով անոր կը նայէր: Խանըմ յանկարծ բանկոնին տակէն փոքրիկ վեցհարուածեան մը հանեց եւ պարունակութիւնը հազարապետին սրտին մէջ պարպեց: Աթոռին վրայէն գետին ինկաւ Թուրքը: Զինուորները պարպեցին հրացանները կիներուն վրայ: Հինգն ալ անշունչ գետին ինկան»: (Յեղափոխութեան զոհերը, պատ. Մ. Յ. Գնանեան):

Քանի՞ անգամ երեսուն տարիներ պէտք եղան, այսպիսի էջ մը բանալու համար Հայոց Պատմութեան մէջ: Այն ալ ուժի մը դէմ որ ոչ միայն գազանային էր, այլեւ անարգ:

Թղթատեցէք, անվերջ թղթատեցէք ու սերտեցէք հերոսամարտներու տպագիր թէ անգիր պատմութիւնները, եթէ կ'ուզէք վառ պահել ինքնապաշտպանութեան ոգին, սերունդէ սերունդ եւ ափէ ափ:

Շ.

ԶՐՈՅՑ ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ.Ի ՀԵՏ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանէն կուգար, բայց կարծես Արմաշէն գար, վերջին ծաղի՛կը Դուրեանի կապոյտ վանքին, կապոյտ՝ որովհետեւ երկնքի մէջ խրած, աստուածախոյզ խորհրդածութեանց մէջ ծփուն: Կարծես մանկութիւնս եւ բերէր ինծի արմաղան, մանկութիւնս՝ որ, ինչպէս յաճախ կ'երեւակայեմ, տակաւին կը թափառի Արմաշի կանանչ ձորերուն եզերքը, աստուածամօր ձեռքով ցոլցլուն ցօղերէ հիւսուած կախօրրանին տակ,— երազկոտ մանկութիւնս՝ զոր մետաքսահիւս եւ գեղահրաշ բոժոժի մը պէս կախեցի գիւղիս հովին թեւերէն եւ ես դուրս ելայ հեռացայ տարագրեալ՝ ապրելու համար, յետոյ պատանի, յետոյ երիտասարդ, սկեպտիկ ու քննասէր կլիմաներու տաժանքին մէջ:

Ուզեցի տեսնել զինքը նաեւ անոր համար, որ մանկութեանս յիշատակներէն անկախ՝ ինծի համակրանք կը ներշնչէ վանականի իր այն չեմ-գիտեր-ինչով,— ապահովաբար Դուրեանէն մնացած հով մը,— որ զինք արուեստագէտ կը շինէ՝ կեանքի անհամութիւններուն, իրականութեան բրտութեանց անհաղորդ: Ինծի ծանօթ չեն Դուրեանի ածուին բոլոր ծաղիկները, բայց կը կարծեմ թէ միայն Թորգոմն ու Գարեգինը եղան որ պաշտամունքի հասցուցին եւ կրօնք դարձուցին Դուրեանականութիւնը, ուզելով հետեւիլ լեզուի եւ աշխատանքի, խօսելու եւ գործելու անոր ձեւերուն: Ու Դուրեան եւս, գէթ ինծի այնպէս կը թուի, աւելի մօտիկ կ'ապրէր այս երկուքին, թերեւս երբեմն ալ երրորդին, որ Նարոյեան կը կոչուի,— բայց, ափսո՜ս, այս վերջինը երբեք չգիտցաւ արժանի ըլլալ այդ խանդաղատանքին, չհետեւեցաւ երբեք իր վարպետին, (չէր իսկ պատասխաներ անոր նամակներուն, վկայ՝ Թէոդիկի մէկ Տարեցոյցին մէջ հրատարակուած թղթակցութիւնները), եւ իր գրական պարզուն լեզուէն զատ, որ զանակաւորումի մը խաղէն անդին չանցնիր, առանց ուրիշ հետք կամ յիշատակ ձգելու՝ քոստեցաւ կորսուեցաւ աղուոր կիներ հետապնդելու ցաւով մը:

Ինծի սիրելի է ուսուցչին կապող յիշատակը, այնքան որքան ծաղկի մը հակիլը իր հունտին վրայ,— անցեալին տանող, իր սկիզբին տանող այդ զգացումը կը ծագի թերեւս տիեզերածնական կամ բնազանցական այնպիսի խորհուրդէ մը, որ երբեմն կը յայտնուի, բանաստեղծօրէն, էապէս անհաշտ տարրերու միջեւ, ինչպէս օրինակ՝ բրուտին եւ իր ձեռքի կաւին այլապէս խռովիչ մտերմութեամբ:

... Գարեգին արքեպ., մանրանկար մը Արմաշի դպրեվանքին մեծ ուսուցչին, աւելի աշխատասէր քան իր ընկերները, դժբախտաբար քիչ մը շատ կը զբօսնու այնպիսի աշխատանքներու վրայ, որոնք ծանրութիւն չունին: Վերջերս աշխարհաբարի թարգմաներ է Աւետարանները,— աւելորդ յղնութիւն: Պոսթընի մէկ պարբերականին մէջ կարդացի գրախօսական մը այդ մասին,— հակառակ այդ գրախօսականին կարգ մը վերապահութեանց, վստահ Արմաշական եպիսկ.ին հայերէնագիտութեան վրայ, ապահով եմ որ նոր թարգմանութիւնը աւելի գեղեցիկ է քան Պայպըլ Հաուզինը: Այսուհանդերձ, Դուրեանի աշակերտի մը համար ժամավաճառութիւն է այդ: Եթէ, Ե. դարուն, հայկական հանճարը հայերէնի թարգմանեց Աստուածաշունչը, պատճառը նախ այն էր որ հարկ էր պաշտպանել հայ լեզուն ընդդէմ յունական եւ ասորական բարբառներուն, հետեւաբար նաեւ արեւմտեան եւ արեւելեան կայսրութեանց ասպատակութեան: Հիմակ, աշխարհաբար նոր թարգմանութեամբ մը՝ ի՞նչ նպատակ կը հետապնդուի, չեմ հասկնար,— դիւրացնե՞լ Աստուածաշունչին ընթերցանութիւնը, աւելի՞ եւս սիրելի դարձնել զայն ժողովուրդին, ինչո՞ւ համար, Հրեաններու պատմութիւնը շա՞տ օգտակար է ազգապահպանումի մեր այժմեան մտահոգութեանց մէջ: Եթէ կայ մէկը, որ կը կարծէ թէ քրիստոնէութիւնը կը բովանդակի Աստուածաշունչին, նոյն իսկ Աւետարաններուն մէջ միայն, այդ մարդը բան չի հասկնար քրիստոնէութենէն: Փափաքելի էր, որ մեր վարդապետները ջանք թափէին ազգայնացնելու մեր եկեղեցին,— աւելի ինքնատիպ գործ մը կ'ըլլար, եւ աւելի արդիւնաւէտ, որովհետեւ հիմա մեր ժողովուրդը ինկած է ոչ թէ իսլամական կրօնքին սպառնալիքին տակ, այլ քրիստոնէական տարբեր եկեղեցիներու գրոհին մէջ: Փափաքելի էր, որ մեր վարդապետները ուսումնասիրէին եւ մեր ժողովուրդին ծանօթացնէին հայ եկեղեցիին վարդապետութիւնը, հայկական քրիստոնէութեան ինքնատպութիւնը, դաւանաբանական վէճերու եւ տարբերութեանց մէջ հայ հանճարին տեսակէտը: Վերջերս, նման հարցի մը քննութեան ժամանակ, տեսայ թէ ի՜նչ ահաւոր լռութիւն կը տիրէ, երբեմն խառնաշփոթութիւն, Հայ. Եկեղեցիին իշխաններուն կալուածին մէջ, Օրմանեանին մտաւորական անբաւականութիւնն ալ հաշուելէ վերջ: Ահաւասիկ աշխատանքը, որ կը սպասուի Գարեգին արքեպ.էն, եւ ոչ թէ աշխարհաբար թարգմանութիւն մը Աւետարաններու, աշխատանք մը որ կարծես համարժէք է մէկ կողմ նետելու Հայոց մեծահրաշ լեզուն՝ գրաբար Աստուածաշունչով կոթողուած: Ի՞նչ հարկ թարգմանելու,— չե՞ն հասկնար, թող չհասկնան, բան չեն կորսնցներ, բայց պէտք է միշտ ժողովուրդին ականջը լեցնել այդ չհասկցուած այլ յաւիտենապէս սուրբ լեզուով, այդ ալ շահ մըն է:

... Գարեգին արքեպ. պատերազմին սկիզբը հրատարակեց նաեւ Աշխարհի լոյսն ի Հայսն երկրորդ հատորը,— դեռ չէ զրկուած Եւրոպա: Յառաջիկային պիտի ներկայացնեմ երկու հատորը միասին, այդ առթիւ նաեւ Նարեկի իր թարգմանութիւնը: Ունի նաեւ գրական-բանաստեղծական կարգ մը գործեր: Կը յիշեմ իր մէկ քանի թատերգութիւնները, երգերով խառն, զորս կը ձայնագրէր երաժշտագէտ հօրեղբայրս՝ աշակերտ Պապա-Համբարձումին,— այդ թատերգութիւնները բեմադրուեցան Արմաշի դպրեվանքին մէջ: Կը յիշեմ իր Իսրայելացւոց պատմութիւնը, զոր օրինակեր եմ յետոյ իբրեւ դաս: Ինծի կ'աւետէր նաեւ իր Տարօնաշունչին երեւումը: Իսկ ժամանակէ մը ի վեր կը հրատարակէ Արարատ ամսաթերթը: Շուտով առիթ կ'ունենամ այստեղ երկարօրէն քննելու իր վաստակը, բայց այսօր միայն կ'ուզէի ցաւս յայտնել թէ ինչու նուազ կը զբաղի ուսումնասիրական եւ քննական աշխատանքներով, մեր եկեղեցական պատմութեան եւ մատենագրութեան վերլուծումներով: Ի՜նչքան աղքատ է մեր մտաւորական ժառանգութեանց թանգարանը գիտական ու քննական վաստակով,— «Գեղեցիկ գրականութիւնը», ինչպէս կ'ըսեն, հարսնցու մըն է որ ի պատուի է միայն՝ երբ դեռ նարօտը գլխին է, հարսնութեան շրջանէն վերջ՝ այլեւս մոռցուած...:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐԸ ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Զօր. տը Կօլ կը խօսի 500 լրագրողներու առջեւ

Պրիւսէլէն վերադառնալէ անմիջապէս վերջը, եւ ընդհ. ընտրութիւններէն ութ օր առաջ, զօր. տը Կօլ ունկնդրութեան ընդունելով 500 լրագրողներ, յստակօրէն պարզեց կառավարութեան տեսակէտները օրուան հարցերու մասին: Ստորեւ կ'ամփոփենք իր յայտարարութեանց եւ հարց-պատասխաններու հիմնական մասերը.—

Գերմանիա.— Ֆրանսա երեք անգամ արշաւանքի ենթարկուեցաւ սովորական մարդու մը կեանքի տեւողութեան ընթացքին: Այլեւս չենք ուզեր որ գերմանական մեծ պետութիւն մը (Ռայխ) գոյութիւն ունենայ: Փրուսիան էր որ գլուխ հանեց գերմանական միութիւնը: Այսօր Փրուսիան անհետացած է այլեւս, եւ անոր հետ՝ միացեալ Գերմանիան: Գերմաններ կան: Մինչեւ անգամ Գերմանիաներ կան: Հռենոսի հովիտին մէկ մասը ոչ միայն մեր ձեռքն է, այլեւ մեր պատասխանատուութեան տակ,— Պալատինա, Հէս-Նասաու, Սար եւ Հռենոսեան նահանգները: Նաեւ Պատընը եւ Վիւրթէնպէրկը: Քանի որ այս երկիրները մեր պատասխանատուութեան տակ են, պէտք է մեզի հետ ապրին փոխադարձաբար: Մենք հողեր կցելու միտք չունինք, բայց պէտք է որ անոնց բնակիչները վարժուին մեզի հետ ապրելու, հակառակ պարագային ի՞նչպէս պիտի ապրին: Մենք համաձայն չենք որ Գերմանիան կառավարուի իբրեւ միակ ամբողջութիւն մը, ինչպէս որոշուած է Փոցտամի մէջ, փոխանակ կառավարուելու իբրեւ զանազան շրջաններու բաժնուած երկիր մը: Ֆրանսա ինքնավարութիւն մը պիտի հաստատէ Հռենոսի ձախ ափին վրայ, իր հսկողութեան տակ: Ռուրի շրջանը պէտք է ենթարկել միջազգային վարչութեան մը: Ռուրը տարեկան 140 միլիոն թոն ածուխ կ'արտադրէր, եւ այս ածուխին գլխաւոր մասը գերման ճարտարագործութեան կ'երթար, մաս մըն ալ Ֆրանսայի, Զուիցերիոյ, Իտալիոյ: Բոլոր դաշնակիցները համաձայն են որ մեծապէս կրճատուի Գերմանիոյ ճարտարագործական կարողութիւնը: Այս ձեւով խնայուած ածուխը պէտք է բաժնել: Իսկ ատոր համար անհրաժեշտ է Ռուրի միջազգայնացումը:

Արեւելք եւ արեւմուտք.— Կան արեւմտեան Եւրոպացիներ, կան արեւելեան Եւրոպացիներ: Արեւմտեան կազմակերպութիւն մը դժուարութիւններ չի կրնար պատճառել ամբողջ Եւրոպայի կազմակերպութեան հանդէպ: Ֆրանսա կ'ուզէ խաղաղութեամբ ապրիլ բոլոր ազ-

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ

Ամէն անգամ որ հայրենասիրութեան ցաւր կը բռնէ զիս, երեւակայութիւնս կ'ընդարձակուի, խորանի լայն վարագոյրին պէս հանդարտ կը բացուի, կը վերածուի կարծես անհուն հորիզոնի մը, որուն ծալքերը կը մխրճին անորոշ հեռաւորութեանց մէջ … :

Այն ատեն՝ հայրենիքս, դժբախտ ու ցաւակոծ Արմենիան, դարաւոր ու պերճօրէն բանուած քանդակներովը, կախարդական ու գունեղ ճարտարապետութեան մը բոլոր փառքերովը, անհաւատալի փութկոտութեամբ կը դառնայ տեսողութեանս առջեւ, ճախարակին վրայ փաթթուած ժապաւէնին պէս: Մարմինս՝ խորհուրդին հովէն կը ցնցուի, ինչպէս նաւակ մը ալեկոծ ծովուն վրայ, ապա՝ կը խաղաղի խռովքս, ու ես՝ հանդարտ կը տեսնեմ անցքը իմ քաղցրանուշ հայրենիքին: Հանդիսական թափորումն է ասիկա, անոր մէջ դրտնուած բոլոր առարկաներուն ու գոյացութիւններուն, շնչաւորն ու անշունչը, թեւաւորն ու անթեւը, լողացողն ու սողացողը, քալողն ու ցատկոտողը կ'անցնին աչքիս առջեւէն՝ իրենց ուրախութիւններով ու բերկրութեամբը:

Ահա Վանը, իր հնածոր ու զարմանահրաշ բերդը, դարպասները, դստիկոնները, պարտէզները, պալատները, անընթեռնելի ու սրածայր գիրերով արձանագրութիւնները: Անոր արքայիկները՝ հայկական պար կը խաղան Ասորեստանի դոռոզ պատմութեան ցանցին վրայ, ազատներն ու զօրականները՝ իրենց աղեղին նետերովը կը չափեն ժամանակի խորութիւնը: Վրիժառու ռազմիկները՝ Հայոց պատմութեան կարկառներուն վրայ բարձրացած՝ կը թքնեն բարբարոս ազգերուն անցքին վրայ:

Լի՜ճը, լի՜ճը, ազանիի կուրծքին ու վզտակի փետուրներու պէս փափուկ, մանուշակի գոյնը առած՝ Նայիրեան Ծովը գեղանի, որուն մէջ՝ Աստղիկ իր լոգանքը կ'առնէր, երբ արեւը՝ լորամագիի մը կլոր գիրութեամբը կը նստէր Աստղկայ ժայռակատարին վրայ: Հոն՝ Աղթամարը, վիթխարի մարմարասինի մը պէս կը պառկի իր ջուրերուն մէջ, կռնակին վրայ կրելով Արծրունեաց Տան խորհրդանիշը՝ քովընտի մեծիմաստ ու հեռաւոր անցեալի մը: Հոն՝ Առտէրը, կլոր ու պսպղուն աչք յաւիտենական ու ջերմ գաղտնիքի մը՝ որուն մագաղաթները կորսուեցան դժբախտաբար: Այս տեղ՝ արեւահամ ու մանկամիտ Կտուցը, փարթամ, բայց կամչոտ աւանդութեան մը մէջ ընկղմանած՝ կը նկարէ արուեստին գեղեցկութիւնները բնանկարին: Այն տեղ՝ Լիմը, Նայիրեան Ծովի պարանոցէն կախուած ճիտնոցը մոգական, որ ամէն օր գոյն ու ձեւ կը փոխէ, կը դառնայ դրախտ ու եդեմ՝ ուր դեռ կ'ապրին քրիստոնէութեան սարասիէն փախ տուած ջրանուշները … :

Արեւելեան ափին մօտ: Ջուրերու երգին քովընտի: Թեթեւ հակող լեռնակուշտէ մը՝ իր ոսկեճամուկ քղամիդը կախած, մեծ ու ծփծփուն երազի մը գունագեղութեամբը, Արտամետը կը խոկայ, գլուխը դրած պատմութեան փառքերէն հիւսուած բարձին վրայ: Անոր վրայէն կ'անցնի Արտաշէսեան յաղթանակին հովը, կ'երերցնէ զանգուրները, կը զովցնէ ճակատը խռովալից :

Աւերակ պարիսպները,— Ջախջախուած ապարանքներն ու պալատները, — Ծաղկալից ու բեղնաւոր պարտէզները,— Շամիրամի առուին մարմարեայ կամուրջները,— Եւ արքայական պերճ ճամբաները:

Վերջապէս երջանիկ դարու մը գեղեցիկ պատրանքը, ի մի զանգուած, իրարու մէջ հիւսուած, հրեղէն լեզուներու պէս կը կայծկլտան, հարսնեւորներու գինով եւ անզուսպ բազմութեան պէս՝ կը հոսին հզօր պատմութեան կամարէն, կը թափին պատմութիւն Հայոցի մեծ աւազանին մէջ.. :

Հայոց ձորը՝ ցորենհասկէ շինուած պսակ մը կը խաղցնէ օդին մէջ: Կ'երեւայ հողի ու հացի գեղեցկութիւնը՝ վեշտասնամեայ հայ կոյսի մը անթերի կերպարանքովը, կը մօտենայ լճափին, եւ կը համբուրէ աքացող առնականութիւնը հին օրերուն …:

Փա՛ռք քեզ, ո՛վ անցեալ:

Հիւսիսային եզրէն քիչ մը հեռու՝ Սիփանը իր պատգամածին զագաթը կը սրկէ Ախլաթի ու Արծկէի դաշտերուն վրայ: Կը խնդայ Արածանին: Ծաղկանց լեռները՝ իմաստութեան քօղովը կը ծածկուին: Դութախէն Ալաշկերտ, Բարաքիլիսէէն մինչեւ Դարօյնք՝ աշխէտին վրայ բազմած՝ կ'երեթեւեկէ խրթին ու հանդուցաւոր եսը հայ բանակին:

Լաթարէն կը հնչէ Պռօշին սուրը: Բլէջնուբերդերէն, եօթը դեւերու պէս, Պռօշի տղաքը վար կ'իջնեն դէպի դաշտը՝ ու ռազմական իրենց յամառութիւնը կը ջրդեղեն Խաչլուայ լճակին պղտոր ջուրերուն մէջ: Մանազկերտի վիրաւոր պատմութիւնը՝ Թանդուրակի մացառներէն առկախ, կը թրթռայ վիպարուեստի մը նրբութեամբը: Թիթեռնիկներ կը պտտին անոր շուրջ: Բզէզները օրհներգով մը կ'ողեկոչեն պերճութիւնը հնօրեայ քաղաքին:

Դաշտե՛ր: Դաշտե՛ր եւ օրհնութիւն:

Բլուրներու վրայ, եւ հովիտներու մէջ՝ ծաղիկներն ու խոտերը հասակ կը նետեն: Դաշտերը՝ կը ծածանան բեղնաւորութեամբը օրհնաբեր ցորենին: Արտերու ծով, եւ ովկիանոս՝ գեղեցկագոյն ծաղիկներու: Բագին ու հնոց, ժամ ու գմբէթ, հեթանոսութիւնն ու քրիստոնէութիւնը եղբայրացած՝ իրար կը համբուրեն աւերակ կամուրջի մը տուտին վրայ … :

Ողջո՜յն քեզ, արեւո՛տ հնութիւն …:

Լճափի հարաւածայրէն՝ ապակիի պէս կը պսպղայ աղեղը Ռշտունեաց երկրին, որուն կամարէն՝ սահ կուտան գոյնզգոյն տարազներով աղջիկներ: Արեւապաշտ մոգի մը պէս ծանրախոհ է անիկա, եւ կեցուածքը՝ խրոխտ: Նարեկ գիւղը՝ իր հանճարեղ զաւկին համար, բերկրութեան եւ հպարտանքի խարոյկները կը վառէ: Մոխրաբերդը՝ գլուխը խոնարհած Նարեկացիի գրքին վրայ, «ընկալ քաղցրութեամբ»ը կը սերտէ, մինչ Փշավանքը՝ իր ճառերու մեղեդիին մէջ կը նետէ խորհուրդը «ի խորոց սրտի»ներուն …:

Պերճափայլ խանի մը կամակորութիւնն ունի Ոստանը: Արտօսի շուքին մէջ, իր գետակին ափերուն վրայ՝ իր փառայեղ օրերու համբիչին հատիկները կը համրէ: Կը նայի լուսնի մահիկին, ինքզինքը կ'ամփոփէ եւ կ'աղօթէ մոռցուած յիշատակարանի մը համար: Խոր է իր վիշտը: Վէրքի մը տխուրովը՝ կ'երեւայ դէմքը Մծբնայ անիծող հայրապետին, որուն մօրուքին թելերէն աւանդութեան մը ցաւր կը կաթի ու կ'իյնայ Հաւաքի տապանաքարին վրայ…:

Ցուրտ ու կարկառուն լերան մը կողերէն՝ Մոկաց Աշխարհի դիւցազնական աղաղակը կը փրթի հեղեղներու վայրագութեամբը: Շատախը՝ կը նետահարէ աստղերը: Տիգրիսը կը գոռայ ու կը փախչի ամայութիւններէն: Մոկաց վանքերը՝ խունկի պէս կը ծխան:

Հրա՜շք, հրա՜շք: Լեռնաշխարհը կը դառնայ Ազատութեան Բագինին շուրջը: Ու հովիւները՝ Անտոսի զառիթափներէն վար կ'իջնեն իրենց հօտերուն հետ: Իրիկնամուտ է: Ու հովիւներ կ'երգեն.

Հայրենիքի սէրն՝ ամրան արեւէն,
Աւելի՛ տաք է.
Բան զի սէրն անոր՝ ծընողքին սէրէն
Հազար հեղ բարձր է:

ՍՕՍ - ՎԱՆԻ

ՊԱՐՏՈՒԱԾ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ

ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ԱՉՔՈՎ.— 6

Ի՞նչ բարեբախտութիւն որ, օթօպանը քանդուած է եղեր եւ ստիպուեցանք առնել գետը եզերող նեղ ճամբան: Գրեթէ երկու ժամ ըմբոշխնեցինք, ի՛նչ կ'ըսեմ, գինովցանք Նէքարի հովտին գեղեցկութեամբ: Հաճոյքը կատարեալ դարձնելու համար երկինքը եւս կը գոցէ ծորակները ու հազուադէպ արեւը աւելի տաք, աւելի համով կը թուի:

Բնութեան իւրաքանչիւր շերտը իւրայատուկ գեղեցկութիւնն ունի: Սիրուն է Նէքարի հովիտը, որովհետեւ տասնեակ քիլոմեթրներով գետը իր անկողինը փռած է անտառներուն ոտքերուն տակ: Ջուրն ու ճամբան սիրահարներու նման թեւանցուկ կը քալեն, իսկ այս վերջինին անմիջապէս քովէն կը բարձրանան մայրիի անհատնում անտառները խիտ, անուշահոտ եւ կանանչ գոյներու երանգապնակի մը տպաւորութեամբ :

Օթօպաները (ինքնաշարժի ճամբայ) ընդհանրապէս բնակուած տեղերու մէջէն չեն անցնիր, կը քերեն զանոնք. այս պատճառով մինչեւ Մանհայմ՝ գիւղերը նշմարեցինք հեռուէն: Մինչդեռ այս անգամ, բացաստանները ծածկուած են գիւղերով:

Դանդաղեցնել կուտամ կառքին գնացքը: Արտաքնապէս՝ պատերազմի ազդեցութիւնը աննըշմարելի է: Հոս եւս գեղեցիկ տուներ (այս ժողովուրդը սիրուն բնակարանի սէրն ունի) մաքուր փողոցներ: Սակայն, բոլոր կլիմաներու տակ գիւղը վեր - վար միեւնոյնն է: Նախ՝ Թրիքի բարկ հոտը ռունգերդ կը խտղտացնէ, յետոյ, կարծես թէ ճամբաները հաւնոցի շարունակութիւնն են: Ճուտն ու ճուտիկը, սագերու խումբերը՝ կոկորդալից, զինուորական համաչափ քալուածքով, խըրոխտ ձայնով, գրաւած են զայն: Փայտի դէզեր տուներուն առջեւ: Բոլոր եզի սայլերը քշողները մատղաշուկ աղջիկներ կամ կիներ են, նոյնպէս գութանին գլուխը: Պատճառը հարցնելու պէտք չկայ. այրը մեռած է, յաւագոյն պարագային՝ գերի:

Ամէնէն հաճելի տեսարանը, թոմպուլիկ լաճերն են: Ջախջախիչ մեծամասնութեամբ դեփդեղին ու բոպիկ, աղջիկները, Գերմանուհին յատկանշող մազի հիւսքերը կռնակն ի վար:

Ցուցատախտակը Հայլպրոնը ցոյց կուտայ 12 քիլոմեթր: 180 հայրենակիցներ ունինք հոն. պէտք է հանդիպիլ: Սակայն կամուրջը քանդուած է: Առժամեայ ճամբան ձգուած է դաշտերու կակուղ պորտին վրայ: Սկիզբը տանելի, քանի կը յառաջանանք՝ ճահիճ մտնելու տպաւորութիւնը կ'ունենանք: Երթեւեկող զինուորական կառքերը, կէս մեթր խորութեամբ ու աւելի փոսեր են բացած, մինչեւ բերանը՝ ջուր: Խեղճ զինուորը անճ-
պարարութիւն կ'ընէ կառքը ուղիղ բռնելու համար, միայն թէ մածուցիկ ցեխը կը դաւաճանէ եւ ճյո՛մփ, մինչեւ մեքենան խրած ենք: Մէկէն չելած՝ միւսին մէջը կ'իյնանք: Ամերիկեան հայհոյութիւններու տոպրակը կը բացուի, իսկ ճիփը կը հեւայ, կը տքայ: Կը սկսիմ յուսահատիլ, որովհետեւ երբ աչքով կը չափեմ հեռուն երեւցող լաւ ուղին՝ հազիւ կէսը հասած ենք:

— Ետ դառնանք, կառքը պիտի կոտրենք, բաներնիս բուրդ է, կ'ըսեմ:

—Մի վախնաք, այս փոքրիկ կառքերու տոկունութեան մասին գաղափար չունիք, կ'ըլլայ պատասխանը:

Փա՛ռք տիրոջ, վերջապէս դուրս ելանք, բայց ճիփին հետ, մենք եւս մինչեւ մեր կուրծքը ցեխաթաթախ: Վրայ - գլուխ չմնաց:

Այս պատերազմի պատմութիւնը գրողը, անպայման պիտի խօսի ճիփերու կատարած հսկայական դերի մասին: Օդանաւը եւ իր սողուն, համեստ ընկերը կրնան բաժնել յաղթանակի դափնեպսակը:

Ամենանեղ վայրկեանին, գաղափարներու զուգորդութեամբ, միտքս ինկան դէպի Արմաշի վանքը մեր ուխտագնացութիւնները: Եթէ քանի մը օր առաջ քչիկ մը անձրեւ եկած ըլլար, խեղճուկրակ ճամբաներու հաստախաւ փոշին փոխուած կ'ըլլար մածուցիկ ձիւթի: Քանի սանդիմեթր ցեխը գետին կը գամէր զոյգ - ձիաւոր եայլըները, որոնք ստիպուած էին դիմել թիկնեղ եւ կաշմբուռն գոմէշներուն, այդ ամօթալի կացութենէն զիրենք դուրս հանելու համար: Վստահ չեմ թէ հինգ զոյգ գոմէշը կրնային դուրս քաշել փոքրիկ կառքը՝ այս չորս քիլոմեթրնոց արուեստական ճահիճէն:

Քանդուած քաղաք նոր պիտի տեսնես, կ'ըսէ ընկերացող բարեկամը: Քիչ յետոյ, բլուրի մը դարձուածքին դէմ առ դէմ կուգանք աւերակներու զանգուածի մը: Հայլպրոնն է:

Հանդիստ սրտով կրնանք ըսել՝ քաղաքը ոչ թէ քանդուած է, այլ փլած: Բաղդատութեան եզր մը գտնելու համար, ըսենք որ Ֆրանքֆորթը, Մանհայմը եւս քանդուած են նոյն համեմատութեամբ, այսինքն՝ իննըսուն առ հարիւր. սակայն իրիկնամուտին երբ պտտիս Ֆրանքֆորթի մէջ, ինքզինքդ կը կարծես լուսափակը խստօրէն յարգող քաղաքի մը մէջ: Շէնքերը կանգուն են, փողոցներուն մէջ մարդ - մարդասանք կայ, մինչդեռ Հայլպրոն՝ պատ անգամ մնացած չէ: Երեւակայեցէք այլեւս ռմբակոծութեան ահաւորութիւնը: Ծանօթները կ'ըսեն թէ, մէկ գիշերուան մէջ երեսունը հինգ հազար հոգի մեռած են, մեծ մասով փլատակներուն տակ թաղուած ու այնպէս ալ կը մնան:

Կը հաւատամ:

Այս սրտաճմլիկ աւերակոյտին նման ոչ մէկ տեղ հանդիպեցայ, Ֆրանքֆորթէն մինչեւ զուիցերիական սահմանը, մինչեւ Լինտաու եւ Պրէկէնց:

Մեռած քաղաքի կողքին՝ անտանելի պայմաններու մէջ կ'ապրէին մօտաւորապէս երկու հարիւր հայրենակիցներ: Մի՛ մտահոգուիք, տասը օր վերջը, զիրենք տեղափոխեցինք աւելի յարմար տեղ մը :

ՀՐԱՆՏ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

ԱՇԽԱՐՀԱՑՈՅՑԻՆ ԱՌՋԵՒ

(Հատուած «Հայրենիքիս» երկից)

Կանգնած եմ լուռ, անբարբառ ու նայում եմ այս թերթին.
Քանի՛, քանի՛ երիզներ, կէտեր, գծեր երփներանգ
Եւ ամէն գիծ ու երանգ, ամէն գծիկ իր հերթին
Մի պատմութիւն է արնոտ, մի վէհ անուն անխորտակ:

Եւ գծերը անկենդան, կէտ ու երանգ համրուլուռ,
Լեզու առած խօսում են, կենդանանում մի վայրկեան,
Սեղմւում են ու նորէն դրպէս փիւնիկ վիրաւոր,
Թեւաւորուած տարածւում սահմաններով նախրեան:

Որպէս փառքի վկաներ բարձրանում է ամենուր,
Վաղածանօթ ու չքնաղ քանի անուն հարազատ,
Կոթողներով հնամեայ քաղաքներ շէն ու բանուկ,
Անթիւ տաճար ու ամրոց՝ աւերակ ու մոխրացած..

Եւ արքաներ մեծազործ՝ Տիգրաններ ու Գագիկներ,
Աշխարհաշէն եւ հզօր բանակներով սիգապանծ:
Ոսոխներ չար, արիւնռուշտ, արգունք, արիւն ու աւեր,
Լալահառաչ դստրիկներ ու մանուկներ նուաղած:

Նորից դարեր են անցնում, սրբում արցունքն արիւնի
Եւ համարւում վերստին բիւր կոթողներ հոյակապ,
Մոխիրներից յառնում է ցեղն իմ որպէս միփիւնիկ,
Ճախրում դէպի արեւը, դէպի պայծառ ապագան:

Դարեր: Դարեր հեւացող, թեւաւորուած ու հրէ.
Իրենց ծալքերը բացած ասես ինձ են ակնարկում
Եւ լուսաշող մի ուղի ձգուած հեռուից անարեւ,
Իմ մէջ երկնում է նորէն ապրելու տենչն անննկուն:

ԳՈՐԵԱՆ

ՊՈՒՏ 'Մ ԾԻԾԱՂ

«Յիշեսցիր եւ զմեզ»ը...

Ամենայն Հայոց Կրօնապետի ընտրութիւնը, առիթ տուաւ կարգ մը բարեպաշտիկ եւ ազգօգուտ նորութիւններու՝ գաղութներու մէջ :

Այդ դէպքը, բոլոր մանրամասնութիւններովը արձագանգ գտաւ, առանց բացառութեան, հայ մամուլի «աջ» ու «ձախ» թեւերուն մէջ: Ձեմ գիտեր, ներկայիս, հայ մամուլը կողմնացոյցի խնդիր ունի՞...

Այսօր, նոյնիսկ Հայաստանի մամուլը, շատ բծախնդիր չէ կողմնացոյցի մասին: Հոն հրատարակուած թերթերուն ու հատորներուն մէջ կը հանդիպինք ազգաշունչ եւ կրօնաբոյր կտորներու, որոնք գաղթահայ մամուլի նախանձը կրնան շարժել...

Փա՛ռք Վահագնին, բոլոր հայ պարբերականներու մէջ, ազատօրէն կրնանք զետեղել, առանց «յետադիմական» նկատուելու, Հայրենիք, Ազգութիւն, Ս. Սահակ, Ս. Մեսրոպ, Վարդանանք, Շնորհալի, Նարեկացի, Խրիմեան Հայրիկ, եկեղեցի, միւռոն, եպիսկոպոս, վարդապետ եւ ասոնց նման «նացիոնալիստական» եւ «կրօնաթոյն» անուններ եւ բառեր: Հոգ չէ թէ, «խորքով միջազգային՝ ձեւով ազգային» ըլլան անոնք ... Մեզի համար, պէտք եղածը ձեւն է, խորքի հետ շատ գործ չունինք...

Այսպէս, մէկը որ «ազգ» բառի մասին ծանօթութիւն իսկ չունի, կրնայ ազգ փրկելու արհեստը ի գործ դնել եւ օրը քանի չորս ժամ ազգին համար կուրծք ծեծել... Սա միւսը, որ Աւետարանի, եկեղեցիի ու աղօթքի գոյութիւնն իսկ չի գիտեր, փիլոնով մը ծպտուելով, կրնայ յաջողապէս կրօնաւորի դեր կատարել եւ «հոգիներ փրկել»ու լծուիլ... Կարեւորը ձեւն է, խորքը արժէք չունի...

Վերջին հայրապետական ընտրութիւնը եկաւ հաստատելու, միեւնոյն ատեն թէ գաղութները, միայն վերացականօրէն չէ որ կը սիրեն իրենց հայրենիքն ու եկեղեցին: Անոնք նիւթապէս ալ փաստեցին իրենց այդ զգացումը:

Բոլոր պատգամաւորները, Բեթղեհէմ եկող «Արեւելքի Մոգեր»ուն պէս, իրենց ընծաները մատուցին նոր կաթողիկոսին: Ոմն մամոնայով, ուրիշ մը՝ ճեմարանի համար ուսանողներ որդեգրելով, տարբեր մէկը տիպ ու տառի կազմածներ խոստանալով: Պատգամաւոր մըն ալ, շքեղ կառք մը նուիրած է Հայրապետին, որպէսզի Ան՝ յաճախակի այցելութիւն տայ իր հօտին...

Խե՜ղճ Նազովրեցի Քրիստոս, Պաղեստինի քարքարոտ ճամբաները, հետիոտն կամ աւանակի վրայ թառած կը ճամբորդէր: Որքա՜ն պիտի ցաւէիս· այս դարուս մէջ աշխարհ եկած չըլլալուդ համար...

Վերջապէս, ամէն մէկ պատգամաւոր, իր «յիշեսջիր եւ զմեզ»ը մատոյց յատս Լուսաւորչեան գահոյից բացառութիւն ըլլալով Ֆրանսահայութեան ներկայացուցիչները, որոնց անունին չենք հանդիպիր ժամուցներու ցանկին մէջ:

Կրնայ ըլլալ, որ այս մեր պատգամաւորները, Մարսիլիայ պատուիրակներու հետագրին պէս, աճապարանքով հոս մոռցած ըլլան իրենց նուէրը... Ամէն պարագայի մէջ, մեր յարգելի ուխտաւորները, Աւետարանի «հինգ կոյսերուն» պէս, անիւղ լապտերով ներկայացած են Լուսաւորչի փոխանորդին՝ իմաստուն կոյսերու շարքին ...

Անշուշտ, ունինք արդարացուցիչ զօրաւոր պատճառներ: Օրինակ՝ միլիոններու յանձնառութեան տակ մտած ենք, Փարիզի մէջ Ազգային Տուն մը հիմնելու համար:

Ունինք, զանազան եւ զարմանազան մշակութային եւ ուրիշ միութիւններ որոնց համար պիտաճէի պէտք ունինք ...

Հարսնետօներու կամ մկրտահանդէսներու համար ստիպուած ենք ափերով դրամ ցանել՝ մեր զոքանչը եւ մեր բարեկամները գոհացնելու եւ շլացնելու համար...

Այսքան անյետաձգելի ծախքերէն ետքը, կարելի չէր կուտ նետել էջմիածնի վանքին հաւերուն ... Վանքին վարչութիւնը թող գոհութիւն տայ, որ իրմէ դրամ չենք պահանջեր այս ծախքերուն տակէն ելլելու համար եւ աւելին ըլլալով, եկեղեցւոյ մէջ, «Լուսաւորչի լումայ» անունով դրամ մըն ալ հաւաքելով՝ մէկ կողմ կը դնենք...

Թէեւ, բոլորովին պարապ ձեռքով չեն գացած մեր պատգամաւորները: Կ'ըսուի թէ՝ իրենց հետ Հայաստան տարած են սուրբ մը՝ իբրեւ ժամուց: Քանակով փոքր, սակայն իմաստով շատ բարձր է այդ նուէրը՝ հասկցողին համար:

Այդ սուրբին յանձնումը կը խորհրդանշէ մեր հպատակութիւնը Հայաստանի եւ Հայ. եկեղեցւոյ հանդէպ: Իսկ գործնական տեսակէտով՝ ան մեր թշնամիները սարսափի մատնելով, Ազգային Դատը դիւրութեամբ լուծուելուն կ'օգնէ: Միեւնոյն ատեն, վանքին կաթողիկոսական հետեւորդը (գավաս) զայն մէջքէն կախելով, կը բազմի հայրապետական կառքին առջեւը, շքաւորելու համար պաշտօնական այցելութիւնները...

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

«ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ»

Յ. Օշականի այս հատորը լոյս տեսած է Երուսաղէմ, 1942ին: Գիրքը չենք տեսած տակաւին,— բայց ահաւասիկ աղբիւր մը՝ հարեւանցի գաղափար կազմելու համար:

Երիտասարդ եւ վառվռուն հեղինակ մը, Անդրանիկ Ծառուկեան, որ երկու տարիէ ի վեր «Նայիրի» գրական-գեղարուեստական պարբերականը կը հրատարակէ Հալէպի մէջ, ընդարձակ վերլուծումով մը կը ներկայացնէ Օշականի գիրքը: Ահաւասիկ նախաբանը.—

«Զանգուածեղ ու ծանր հատոր մը: Օշականի այս գիրքը, որուն մասին բաւական մը գրուեցաւ արդէն մեր մամուլին մէջ եւ հաւանօրէն բաւական մըն ալ գրուի դեռ, առանց սակայն սպառելու ըսուելիքներուն պաշարը եւ բողներուն... մաղձը: Սպասելի էր անշուշտ աղմկարար այս ընդունելութիւնը, քանի որ Օշական երբեք չի դադրիր Օշական ըլլալէ, դասախօսի ամպիոնին վրայ թէ գրադէտի, քննադատի սեղանին առջեւ: Իսկ Օշական անունը մեր մէջ, երեսուն տարիներէ ի վեր ըլլալէ ետք բարձրագոյն չափանիշը դժուարահաճ ճաշակի, դաժան ու աններող խստութեան, ի վերջոյ վերածուեցաւ գրական քաղաքականութեան մը եւ գրական դրօշի մը խորհրդանշանին: Ու դժուար չէր երեւակայել, թէ ինչ հաւատք ու սէր, տենդ ու խռովք պիտի դնէր այսօրինակ գործի մը մէջ մարդ մը, որ կը յայտարարէ — «Արեւմտահայ գրականութիւնը իմ կրօնքս է»... Ու այդ կրօնքին փառաբանանքն է այս հատորը ծայրէ ի ծայր, անսպասաւոր ու անդպիր պատարագ մը՝ ուր հանդերձեալ է ինքը, իր կրօնքին հաւատարիմ ու ստծուն երկրպագու դեղջուկ վարդապետը, իր անսահման նուիրումին մէջ վերացեալ ու վերացողի ներշնչումին մէջ մերթ... հեթանոս:

Ի՞նչ է սակայն իրական կոչումը այս հատորին: Դասագի՞րք մը: Բայց քանի՞ հատ երկրորդական վարժարան կը հաշուենք, քանի որ խօսք չի կրնար ըլլալ այս գրահատակը նախակրթարանի խոնարհ յարկերէն ներս հրելու մասին: Գրականութեան պատմութի՞ւն մը արդեօք:— Բայց գիրքին կարեւոր մէկ մասը նուիրուած է դասարանական աշխատանքներու: Գրականութեան դասընթա՞ցք մը, սահմանուած ուսուցիչներուն: — Ասոնցմէ ոչ մէկը առանձինն, բայց բոլորը միասին: Ծայրայեղօրէն զարտուղի իր խառնուածքով, բնական էր որ Օշական, հեղեղային իր վէպերով քանդելէ ետք արուեստի քարացած շատ մը ըմբռնումներ, ոտնահարէր նաեւ դասագիրքի մը պահանջած խստօրէն ակադեմական օրէնքները: Իր մտքին մէջ, աշակերտ եւ ուսուցիչ կը նոյնանան: Միեւնոյն բեմէն, կը խօսի երկուքին ալ հաւասարապէս, միեւնոյն պահուն, շարժելու, սովրեցնելու, խանդավառելու միեւնոյն պէտքով: Օշականի գիրքը դասաւանդող ուսուցիչը հարկ է որ հրաժարի ուսուցանողի իր յաւակնութիւններէն, դադրի դասարանին հեղինակութիւնը անձնաւորելէ, ինքն ալ դառնայ ուսանող մը դիմացը շարուած պատանիներուն հետ եւ մղէ զանոնք, հաւաքական ճիգի մը ստեղծած մթնոլորտին մէջ իրականացնելու վսեմ այն պահը՝ որ անհրաժեշտ է գրականութեան սահմանուած ամէն աշխատանքի: Որովհետեւ, ամբողջ հատորը ինքնին թանձր մթնոլորտ մըն է, թափանցումի, վերլուծումի, պաշտամունքի եւ պարսաւի հանդէս մը, որուն տակ հասունուտր կրնայ ցնցել գրականութեան ճշմարիտ սէրը ունեցող հոգիները միայն, ուսուցիչ ըլլան անոնք թէ աշակերտ: Այսպէս, հատորը իր հատուածներով կը մնայ «Հաւաքածոյ ընտիր գրուածոց», իսկ Օշականի լայնահոս ցուցմունքներն ու թելադրանքները կը վերածուին մեհենագիր տախտակներու, կուղպ ու դաժան: Մինչդեռ սերտ շփում մը եւ հաղորդութիւն մը գրքին հետ, ընթերցողը անզգալաբար կը տանին Վարուժանի մը կամ Զօհրապի մը էջերուն վայելքէն անդին, որովհետեւ Օշական կը շարունակէ զանոնք, միշտ համապատասխան աւելնով վերլուծումի կամ բացատրութեան պատրուակին տակ իր կողմէ նոր յաւելումներով եւ լրացումներով, վստահ ու յախուռն դատումներով: Իր կարծիքները, ներկայացուած հեղինակներուն եւ անոնցմէ տրուած կտորներուն մասին, կրնան վիճելի ըլլալ երբեմն: Բայց վիճելի այդ կարծիքները հազար անգամ նախընտրելի են ցարդ մեր դասագիրքերուն ահաւոր առաքինութիւնը կազմող անվիճելի տափակութիւններէն: Ընդունինք, թէ Օշականի տուածը գրականութեան առաջին դասագիրքն է, որուն մէջ վերջապէս արժէքի եւ կշիռի զարնուած են մեր գրականութեան վաւերական դէմքերը:

Օշական, հողէն ծնած ու հողին երկրպագու գիւղացիի մը պէս, սոթթուած թեւերով կը փորփրէ, կը խառնէ, կը քրքրէ մեր գրականութեան հարիւր տարուան ենթահողը, զուրգուրանքով, սիրով, կիրքով կը բաժնէ ածուները իրարմէ, կը խնամէ, կը փայփայէ տունկերուն արմատները իր կոշտացած ափերուն մէջ, լաւերը կը խրէ նոր պատրաստած կակուղ հողին ծոցը ու անշահները կը նետէ դո՛ւրս ցանկապատէն: Կը պատահի, որ իր հսկայի այս աշխատանքին մէջ, քանի մը աղւոր ծիլեր կոխկռտուին լայն տրեխներուն տակ, կամ նոյնքան մը անշահ ու տխեղծ բոյսեր շարունակեն կանգուն յոխորտալ, օգտուելով մշակին խոնջ մէկ պահէն կամ աչքերուն դէմ կախուող իրիկնադէմի մշուշներէն ...

Այդ բոլորը՝ կրնային ըլլալ ու եղած են: Այսինքն, մոռցուելիք կարգ մը անուններ մաքսանենգօրէն սպրդած են հատորէն ներս ու մէկ երկու յիշուելիք դրիչներ տրուած են մոռացութեան: Քի՞չ մը վարը, կուտանք արդարութեան մեր տուրքը, սեւին ըսելով սեւ ու ճերմակին ճերմակ: Բայց սեւն ու ճերմակը երբեք չեն կրնար նսեմացնել գործին իրական արժէքը, որ պէտք չէ փնտռել մանրամասնութիւններուն մէջ, այլ ամբողջական կերպարանքին»:

ՎԵՐՅԻՇԵԼՈՎ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ԱՓԵՐԸ

Ո՛վ ծով գերիզօր, կաշմբուռն եւ խօլ
Կոհակներ անյաղթ, կղզիներ եւ թունդ
Ժայռեր եւ ափեր, խորին ստուերներ ,
Համայնանըւագ ջուրի՛ եւ հովի

Անջրպետին դէմ երկնի՛ եւ երկրի ·
Մըտածումին պէս լայնարձա՛կ ջուրեր,
Որոնց մակերեսն անվերջ կը ծըփայ
Ինչպէս կը ծըփայ հանդարտ կամ ուժգին

Մարմինն յորդառատ խոր անտառներուն
Երբ ալետատան հովն երկնառաք
Կը տապլտըկի անոնց թանձրախիտ

Հիւսուածքներուն մէջ· ծո՛վ արհաւրական,
Լեցո՛ւր զիս երկնի նըման քու գոյնով,
Քու բազմածաւալ խուլ մըրլտուքով :

Միլանօ — ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՀԱՅԿ. ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ

ՊՐԻՒՍԷԼ.— Պատերազմէն առաջ, բոլոր հայ գաղութներուն մէջ սովորութիւն եղած էր տարին անգամ մը տօնել Հայ Մշակոյթի Օրը : Շարժումին գլուխն անցած էր «Յառաջ»:

Այդ տօնակատարութիւնը առիթ կ'ընծայէ մեր հայրենակիցներուն անդրադառնալ մեր մշակոյթին, վեր հանել մեր հին ու նոր արժէքները, եւ թելադրել մեր մտքի, գրականութեան եւ գեղարուեստի մշակներուն նուիրուիլ հայ մշակոյթի զարգացման: Ասով մղում տուած կ'ըլլանք մեր սեփական մշակոյթին, վառ պահելով միանգամայն այս օտար հորիզոններուն տակ մեր լեզուն, մեր գրականութիւնը, մեր երաժշտութիւնը, եւ ամէն ինչ որ կը վերաբերի հայկ. մշակոյթին:

Պրիւսէլի Երիտ. Միութեան նորակազմ վարչութիւնը, որ կը բաղկանայ ուսանողներէ եւ ուանդուն ու գործունեայ տարրերէ, իր գոյութենէն ի վեր գնահատելի գործունէութիւն մը ցոյց տուած է, պարբերաբար կազմակերպելով գրական եւ ազգային բանախօսութիւններ:

Ապրիլ 24ի ոգահանդէսէն վերջ, այս անգամ ալ նախաձեռնարկ եղաւ տօնելու Հայ Մշակոյթի Օրը: Այդ առթիւ տեղի ունեցան աւուր պատշաճի բանախօսութիւններ :

Այս տողերը ստորագրողը խօսեցաւ Մշակոյթի Օրուան նշանակութեան մասին, յիշատակելով նաեւ ներկայ Հայաստանի մշակութային նուաճումները: Թ. Քարթունեան պատմականը ըրաւ գրերու գիւտին, ճշդելով գիւտին թուականն ու անոր յարակից պատմական դէպքերը: Ա. Ճէրէճեան տեսութիւն մը ըրաւ հին դասական գրականութեան մասին, իսկ Հ. Խաչկիւլեան կարդաց հատուկտոր քերթուածներ հին ու նոր բանաստեղծներու :

Բանախօսութիւնները շահեկան էին, սակայն դժբախտաբար ներկաներուն թիւր ցանցառ էր : Խանդավառութիւնը կը պակսի մեր գաղութին մէջ, ինչ որ ցաւալի իրողութիւն մըն է:

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ԹԱՏՐՈՆ

«Գէորգ Մարզպետունի»

Անցեալ կիրակի, Salle de Chimieի մէջ տեղի ունեցաւ Ազգ. Միութեան Թատերախումբին ձմեռնային շրջանին բացումը: Կը ներկայացուէր Հայաստանեան գրող Աշոտ Բաջլօրեանի «Գէորգ Մարզպետունի»ն: Եթէ ուզէին վարկաբեկել Հայաստանի նոր գրականութիւնը, կարծեմ կարելի չէր ուրիշ խաղ մը ընտրել: Հայաստան գացող պատգամաւորները գովելէ փառաբանելէ վերջ մեր երկիրը, մեզի կը հրամցնեն «Գէորգ Մարզպետունի»ն: Չկա՞ր աւելի արժէքաւոր խաղ մը Հայաստանի մէջ:

Նիւթը՝ քանի մը բառով.— Պատմական տռամ մըն է որու գործողութիւնը տեղի կ՚ունենայ տասներորդ դարու սկիզբը Բագրատունեանց շրջանին: Հերոսական դրուագ մըն է Աշոտ Երկաթի կեանքէն: Իր սէրը Ցլիկ Ամրամի կնոջ հանդէպ, Ցլիկի ապստամբութիւնը, հայ իշխաններու իրերամարտ կռիւները: Այս բոլորին մէջ Գէորգ Մարզպետունի, ըմբոստացած, շրջելով ամրոցէ ամրոց, կը ջանայ միացնել իշխանները, վանելու համար Արաբ թշնամին որ օգտուելով Հայերու երկպառակութիւններէն, երկիրը աւերակի կը վերածէ:

Մեր ազգին յաւիտենական պատմութիւնն է, հայ ժողովուրդին ողբերգութիւնը: Բաջլօրեան հաւատարմօրէն հետեւած է պատմական տուեալներուն, բայց իր գործը աւելի նուազ յուզում կը պատճառէ, քան բուն պատմական վէպին ընթերցումը: Առաջին թերութիւնը զոր պիտի մատնանշեմ, խաղին անյաջող կառուցումն է: Ան երբեք չի կապեր եւ չի հետաքրքրեր մեզ: Անհոգի պատկերներ են կարծես իրարմէ անջատ, ուր կը պակսի intrigueը որ մեզ յափշտակէ: Անոնց մէջ մերթ Մարզպետունիի դէմքն է որ կը տիրապետէ, մերթ Աշոտ Երկաթը, սակայն չկայ միակ անձնաւորութիւնը որ մեզ կախարդէ, եւ իշխէ միւսներուն վրայ: Մինչդեռ Մարզպետունիի մը անձը եւ անոր կատարած դերը հսկայ նիւթեր էին թատրոնի համար:

Անձնաւորութիւնները եւ խօսակցութիւնը զուրկ են իրական մեծութենէ: Տեսարաններ կան իսկապէս անճարակ, չըսելու համար տղայական: Օրինակ, երբ Գ. արարին հայ զինուորները բեմէն դուրս կը վազեն պատերազմի եւ հազիւ տասը երկվայրկեան անցած կը վերադառնան յաղթական, հարիւրաւոր արաբ մեռեալներուն դէմ միայն երեք հայ զինուոր թողլով դաշտին վրայ... Ահաւասիկ ձեզ «խելացի» հայրենասիրութիւն եւ «պրոպականտ»: Ուրիշ հայրենասիրական տեսարան մը, դարձեալ Գ. արարին մէջ, երբ քնքուշ Շահանդուխտ, (Մարզպետունիի հարսնցուն) հերոսաբար կ՚ուզէ ինքն ալ մասնակցիլ կռուին եւ արիւնը թափել հայրենիքին համար... (փոխանակ խելօք մը տունը նստելու): Թերեւս նորերէն շատեր այլ կերպ խորհին, սակայն ըստ իս սխալ ըմբռնում մըն է այս, կնոջ դերին, որ ուրիշ է եւ աւելի բարձր: (Կը սարսափիմ ամէն անգամ որ կը լսեմ թէ Հայաստանի մէջ կիները հրճուանքով մարդոց դերը կը կատարեն)...

Միջակ խաղեր կան որոնց արժէքը կը բարձրանայ իրենց վարպետաբեմադրութեամբ: Հակառակ բնագրին աղքատութեան, թերեւս այս նոյն խաղը Հայաստանի մէջ, ճոխ բեմադրութեամբ, եւ աւելի քան կատարեալ խաղարկութեամբ որոշ բարձրութեան հասնի: Սակայն փարիզահայ թատերախումբը իր կարելին միայն ըրած էր: Անպակաս էին դարձեալ հայ բեմին անխուսափելի սըխալները և «կատակ»ները,—ժամանակէն առաջ վարագոյր գոցել, յապաղումներ, դերասաններու մասնակի խօսակցութիւններ, «փերտէն քաշէ՛, փերտէն քաշէ, ծօ՛» եւայլն, հայ «քաջ զինուորներ»ը, 15էն 20 տարեկան պատանիներ որոնք զաւեշտի զինուորներ ըլլային կարծես...: Պիտի մոռնայի բան մը որ շատ լաւ չհասկցայ, ի՞նչ հրաշքով եօթներորդ պատկերին մէջ Աշոտ երկրորդի մատը գտնուող մատանին անցեր էր ութերորդ պատկերին մէջ, Նըսըր Արաբին մատը...

Պէտք է յիշել սակայն նոյնպէս, այս անգամ ի պատիւ թատերախումբին, որ մեծապէս գովելի ճիգ մը թափած էր բեմի յարդարման տեսակէտէն: Ճիգ մը որ միանգամայն խաղը ճոխացուց եւ առիթ եղաւ երիտասարդ նկարիչ Բ. Պոտոսեանի յայտնութեան:

Գալով դերակատարներուն, կէս ժամ ուշ հասած ըլլալով, չկրցայ տեսնել Ա. պատկերը: Այս անգամ չար բախտէս հայ դերասանները ճշդապահ գտնուեր էին: Ուրեմն պիտի խօսիմ միայն յաջորդ պատկերներուն և դերակատարներուն մասին: Պ. Տ. Նշանեան խղճմտօրէն կը կատարէր Մարզպետունիի դերը, սակայն չկրցաւ բարձրացնել ինչ որ միջակ էր: Նոյնը կրնանք ըսել Տիկին Ս. Նշանեանի համար: Առանձնաշնորհեալ Վ. Սվաճեան իր Աշոտ Երկաթի կողմէ կուրացուած Սեւադա իշխանի դերով, ուր կարելի էր դիւրին ծափեր խլել, մեծապէս յաջողեցաւ առաջին մասին մէջ, սակայն չունեցաւ հրաւելով վերջաւորութեան չեշտը ինկաւ: Պատճառ coulisseներէն երկարօրէն սպասուած փողերու ձայնին ուշանալն էր, «Զարկէք, փողե՛ր... կը քնանա՞ք, ինչ է ,պահակներ»..

Ահաւասիկ «կաֆ»եր որոնք պաղ ջուր կը լեցնեն տաքցած մթնոլորտին վրայ: Երկրորդ առանձնաշնորհեալն էր Վ. Ալթունեան Ա. Երկաթի մահուան տեսարանով: Պէտք է ընդունիլ որ շատ լաւ մեռաւ, առանց սայթաքումի եւ այս անգամ իր դիմախաղերն ալ շատ չէր չափազանցած: Յիշատակութեան արժանի էին Միսիրեան, Գազանճեան եւ Շահլամեան, նորեկ մը, որուն կեցուածքի արտայայտութիւնը եւ ֆիզիքականը թոյլ կուտան յուսալու բեմական որոշ յատկութիւններ:

ՄՈՒՇԵՂ

դերուն հետ: Վերջնական կարգադրութիւնը պիտի ըլլայ Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան կողմէ: Թանկագին արդիւնքներ ստացայ Պելժիոյ մէջ կատարած ճամբորդութեամբ:

Երեքներու ժողովը.— Ֆրանսա հրապարակաւ յայտնեց իր կարծիքը Երեք Մեծերով կատարուած ժողովներու մասին, ինչպէս տեղի ունեցաւ Եալթայի մէջ: Ես կը կարծեմ թէ այս ձեւը նպատակայարմար չէ: Ֆրանսա որոշած է յարգել միայն այն կարգադրութիւնները որոնց ուղղակի մասնակցած է: Գալով Հինգերու կամ ուրիշ խորհրդաժողովներու, մենք յաջողութեան պայման կը նկատենք այն որ ոչ մէկ խնդիր չքննուի առանց Ֆրանսայի ներկայութեան:

Հիւլէ - ռումբ.— Դժուար է մարգարէութիւններ ընել այս մասին: Սկիզբները հիւլէ - ռումբը բաւական գրգռեցուցած է Ֆրանսացիները: Ժոլիօ-Քիւրի եւ ուրիշ գիտուններ հարթած էին գետինը: Կատարուած հետազօտութիւնները անօգուտ չեղան դաշնակիցներուն համար: Շատ մը բաներ կարգադրուեցան երբ մենք հոն չէինք: Ոչինչ. դեռ ժամանակ ունինք:

Սուրիա.— Այս հարցը չէ կարգադրուած տակաւին, բայց պէտք է լուծուի, անգլեւֆրանսական որ եւ է համաձայնութենէ առաջ:

Իտալիա.— Այս ազգը ճամբէն չեղեցաւ առեն մը, բայց կարելի չէ բաղդատել գերմանացիին հետ: Իտալիան անհրաժեշտ տարր մըն է Եւրոպայի համար: Անհրաժեշտ է ան Միջերկրականի մէջ: Ան մեր դրացին է ամէն տեղ, ինչպէս եւ մեր զարմիկը (ճուզին): Ես լաւատես եմ մեր յարաբերութեանց մասին: Գալով իտալական գաղթավայրերուն, Իտալացիները Ափրիկեան Տրիպոլիս եւ Կիւրէնեան թերակղզին հաստատուած էին Ֆաշականութենէն առաջ: Ես կը կարծեմ թէ արդար չէ զանոնք հեռացնել այդ շրջաններէն, ուր մեծ աշխատանք թափած են:

Զօրավարը խօսեցաւ նաեւ հոկտ. 21ի ընտրութեանց մասին, շեշտելով թէ կառավարութիւնը ջանաց պահպանել կայսրութիւնը, վերահաստատել ազգային միութիւնը, տնտեսական կեանքը եւ բարեկարգութիւնը եւ այժմ տէրն է իր ճակատագրին: Թերթերը կը շեշտեն թէ առ հասարակ լաւատես կ՚երեւար եւ յաճախ կը ժպտէր:

Գերման գերիներու խնդիրը

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, զօր. Այզընհաուըր որոշած է այլեւս գերման գերիներ չղրկել Ֆրանսա, նկատի առնելով միջազգային Կ. Խաչին մէկ տեղեկագիրը, որ ծանր դիտողութիւններ կը պարունակէր:

Ֆրանսական մամուլը լայնօրէն կը զբաղի այս հարցով: Զօր. տը Կօլ եւս պատասխանելով զանազան հարցումներու, խոստովանեցաւ մատնանշուած իրողութիւնները, բայց գիտել տուաւ թէ հազարաւոր գերիներ Ֆրանսայի յանձնուած էին վատառողջ եւ թշուառ վիճակի մէջ: Յետոյ աւելցուց թէ որոշուած է գերման գերիներուն տալ այն բաժնեչափը որ կը տրուի Ֆրանսացիներուն, բացի գինիէն եւ սուրճէն:

«Ֆրանս - Սուար» վարկաբեկիչ կը նկատէ եղած յայտնութիւնները՝ Ֆրանսայի համբաւին համար, զօր. Այզընհաուըրի ձեռնարկը համարելով «ծանր դաս մը» որ կը տրուի հրապարակաւ: Թերթը կը վախնայ որ Ֆրանսա զրկուի գերման գերիներու աջակցութենէն, մանաւանդ որ աշխատանքի նախարարը յայտարարած էր թէ 700.000 գերիներէն հազիւ 30 առ հարիւրը ի վիճակի են աշխատելու:

Միջազգային Կ. Խաչի տեղեկագրին համաձայն, հազարաւոր գերիներ կը տառապին սնունդի պակասէն, շատեր մեռած են, ուրիշներ հիւանդացած, անկարող աշխատանքի:

Թերթերը կը գրեն թէ իտալացի գերիները գոհ են իրենց վիճակէն:

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Գերագոյն Խորհուրդին ընտրութիւնները պիտի կատարուին 1946 Փետրուարին: Ընտրական պայքարը սկսած է արդէն: Վերջին ընտրութիւնը կատարուած էր 1937ին: Կրնան մասնակցիլ բոլորը, սկսելով 18 տարեկանէն: Քուէարկուներուն թիւը կը հաշուեն 110 միլիոն: Սթալինի թեկնածութիւնը դրուած է հարիւրաւոր շրջաններու մէջ, բայց մարշալը ի վերջոյ ընդունած է Մոսկուայի Սթալին կոչուած շրջանը:

ԼԱՎԱԼԻ ՓԱՍՏԱԲԱՆՆԵՐԸ զօր. տը Կօլի դիմելով, խնդրեցին վերաքննել տալ դատը: Զօրավարը 15 վայրկեան լսեց առանց որ եւ է կարծիք յայտնելու: Պատասխանը պիտի հաղորդէր երէկ: Մամուլի ներկայացուցիչներն ալ հարցումներ ուղղեցին վերաքննութեան մասին եւ զօրավարը «անշուշտ ոչ» պատասխանեց: Թերթերը կը գրեն թէ փաստաբանները լաւատես չէին երեւար, տեսակցութենէն վերջ, թէեւ շարք մը գաղտնի փաստաթուղթեր ստացած են Զուիցերիայէն, ի նպաստ մահապարտին, որ կ՚ուզէ եղեր զօր. տը Կօլի յանձնել իշխանութիւնը 1944ին եւն.:

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ կառավարութիւնը հրաժարեցաւ, իսկ նախորդ փոխ - վարչապետը, գնդ. Փէրոն, ձերբակալուեցաւ: Կառավարութիւնը դադրեցուց չորս թերթեր, բայց ուրիշներ ալ լոյս չտեսան, իբրեւ բողոք:

ԱՆԴՐԾՈՎԵԱՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ բացուեցաւ ուրբաթ օր, Կռան Փալէի մէջ: Հրաւիրուած էր նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրութիւնը, երեք հրաւիրատոմսերով եւ մէկ մնայուն տոմսակով: Առիթ պիտի ունենանք խօսելու այս կարեւոր ցուցահանդէսի մասին:

4 — 14 ՏԱՐԵԿԱՆ 50.000 գերման մանուկներ Պերլինէն պիտի փոխադրուին բրիտանական շրջանը, ձմրան խստութիւններէն ազատ մնալու համար: Մանուկներուն պիտի ընկերանան 10.000 կիներ: Այս կարգադրութեան գլխաւոր նպատակն է կանխել համաճարակները որոնք կրնան վարակել ամբողջ Եւրոպան:

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հեռագրեն թէ բազմաթիւ զինուորներ եւ ոստիկաններ դիրք բռնած են գլխաւոր հրապարակներուն վրայ, արգիլելով որ եւ է ցոյց, ազատագրութեան տարեդարձին առթիւ: Արքայականները մեծ ցոյց մը սարքած էին Սինտագմայի հրապարակին վրայ, բայց արգիլուած ըլլալով, բողոքեցին դաշնակից դեսպաններուն:

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ կազմակերպած է երեկոյթ մը, նուիրուած Սայաթ - Նովայի, Շարաթ իրիկուն, 3 Նոյեմբեր: Նկատի ունենալ այս թուականը:

ՏԽՐՈՒՆԻ.— Վերջին թղթարերէն խորին ցաւով կ՚իմանանք թէ ընկեր Լ. Շանթ դժբախտութիւնն ունեցած է կորսնցնելու իր կինը, Տիկին Ջաւօ, որ մեռած է Սեպտ. 1ին, Պէյրութի մէջ, կարճատեւ հիւանդութենէ մը վերջ: Ողբացեալ Ջաւոյի մասին գրութիւն մը՝ յաջորդով:

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍԻ երգահանդէսը՝ դեկտ. 16ին, Սալ Կավօ: Նկատի ունենալ այս թուականը:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Երիտ. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի Բ. դասախօսութիւնը՝ հինգ. 18 հոկտեմբեր ժամը 8.30ին «Սթիւտիօ Ալէմշահի մէջ, 19a rue Caumartin. Métro Madeleine կամ Opéra: Կը խօսի Պետրոս քահանայ Գասարճեան, նիւթ՝ «Քրիստոնէութեան մուտքը Հայոց մէջ»: Կը հրաւիրուի հասարակութիւնը:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ վերջերս հրատարակած գործէն՝ Ֆօթօ Ռէքս (Ա. Քէօսէեան, Մարսէյլ) քառասուն օրինակ ԿԱՆԱՆՉ ԲԱԺԱԿՈՎ կը նուիրէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան գրադարաններուն եւ ազգային վարժարաններուն: Դիմել խմբագրութեանս:

Միրիճան Քիւրքճեան (Մարսէյլ) մէկ օրինակ կը նուիրէ Պօղոս Արզումանեանի (Ալժերիա):

Հ. Ա. Ը. Մ. Փարիզի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ երեկոյթ մը չորեքշաբթի 17 հոկտեմբեր ժամը 8.45ին, Սթիւտիօ Ալէմշահի մէջ, 19 rue Caumartin, métro Opéra եւ Madeleine: Պիտի խօսի Պ. Մ. Պարսամեան, նախագահ Հայ Գրողներու Միութեան, նիւթ ունենալով «Ինչպէս ուսուցանել հայերէնը մանուկներու, առանց ուսուցիչի»: Գեղարուեստական բաժին: Կը խնդրուի ներկայ ըլլալ ընտանիքով:

ՏԷՍԻՆԻ Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկերուհի Հռիփսիմէ Փուլումճեանի եւ իր ամուսնոյն Պ. Ա. Փուլումճեանի, իրենց սիրելի զաւկին՝ ԳՐԻԳՈՐԻԿի ղառնաղէտ մահուան առթիւ:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1928 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Mardi 16 Octobre 1945 Երեքշաբթի 16 Հոկտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4532-Նոր շրջան թիւ 161 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — Գին՝ 3 Ֆր.

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ «ԼԵԶՈՒԻՆ ԻՋԱԻ»...

«Ո՛չ մէկ Հայ պիտի ուզէ Հայաստան երթալ»...

(Մասնաւոր թղթակցութիւն Յառաջի)

«Ճումհուրիէթ» (22 սեպտ.) խմբագրական սիւնակի մէջ կը հրատարակէ նախկին երեսփոխան Ալետտին Տալէրի մէկ յօդուածը՝ հայկ. պահանջներու առիթով: Կը թարգմանենք, գրեթէ ամբողջութեամբ.

— «Համաձայն սովիէթ «Թաս» գործակալութեան 20 սեպտեմբերի մէկ հեռագրին, զոր հրատարակեցինք երէկ, Ամերիկայի Հայ Ազգ. Խորհուրդը յուշագիր մը ներկայացուցած է Լոնտոնի Հինգերու ժողովին, պահանջելով որ Խ. Հայաստանի կցուին Կարս ու Արտահան նահանգները: Յուշագիրը չէ բաւականացած սակայն այսքանով, Բացատրուած է, թէ ինչպէս «վերջին հարիւր տարիներու ընթացքին՝ Հայերը ենթարկուած են Թուրքերու չարչարանքներուն», ու կոչ ուղղուած է Հինգերուն «դարմանել դարաւոր անիրաւութիւններ», երբ, մանաւանդ, համայն աշխարհի հինգ միլիոն հայութիւնը՝ կը մասնակցի Ամերիկահայերու բաղձանքին ու պահանջներուն:

Յուշագիրը կը չեշտէ մասնաւորաբար, թէ Հայերը արիւն թափած են ռազմաճակատներուն վրայ եւ նպաստած են Դաշնակից Դատին, մինչ Թուրքիա՝ ծանօթ չէզոքութեամբ, իւղ քսած է Նացիներու հացին:

Աւելորդ է չեշտել, թէ Ամերիկահայերու այս քայլը կը ձգտի շատ դիւրին մատնանշում մը ընելու, փոյթ չէ թէ սուտերու եւ զրպարտութեանց ապաւինելով: Այս շատ համբակ ու ապուշ պնդումներուն հաւատայ թերեւս Հինգերէն մէկը միայն. իրողութիւնն այն է սակայն, որ, տարիներու ընթացքին՝ կը բիւրեղանայ ճշմարտութիւնը, ու անհերքելի կերպով կը փաստուի՝ թէ Թուրքիոյ չէզոքութիւնը նպաստ մը եղաւ միայն Միացեալ Ազգերու դատին:

Հայկ. պահանջ անունով կը ներկայացուին հետեւեալ առաջարկները. ա) Կարսի եւ Արտահանի կցումը Խ. Հայաստանի, բ) Ազատագրումը Թուրքիոյ մէջ ապրող Հայերուն, որոնք կը հեծեն եղեր Թուրք լուծի տակ, գ) Արտահայաստանի Հայութեան ներգաղթը՝ Հայաստան:

Կարգ մը Հայեր, որոնց կեանքը դրդութեան միջոց միայն եղած է ի նպաստ այս կամ այն մեծ պետութեան, ու կարգ մը դէմքեր՝ որոնք քաղաքականութեամբ եւ կուսակցական գործունէութեամբ կրցած են ապրիլ միշտ, նոր արկածախնդրութիւններու լծուած են, ինչպէս կ'երեւի: Պատմութիւնը կը վկայէ, թէ բովանդակ հայութիւնը տուժած ու տառապած է այս կարգի մարդոց երեսէն: Ատենօք, երբ Թուրք ու Հայ իբրեւ եղբայր կ'ապրէին, այս կարգի կուսակցականներ դրդութեան սկսան, աջէն ու ձախէն կաշառուելով: Ապստամբութեան կամ ըմբոստութեան մղեցին միամիտներ, ուժը արձակել տուին, հայրենադաւութեան մղեցին տղէտներ, ահաբեկեցին նոյնիսկ իրենց հայրենակիցները:

Այսօր եւս, նոյն ձեւով կը գործեն մարդիկը: Հին օրերուն, Ցարական Ռուսիան էր որ կը դրդէր զիրենք, իր աշխարհակալութեան իբրեւ գործիք: Այսօր, Սովէթ Ռուսիան է որ կը շահագործէ զիրենք, դարձեալ վրդովելու համար հայութեան հանգիստն ու ապահովութիւնը:

1942ի աշնան, Ամերիկայի մէջ մեր պտոյտի ընթացքին, մենք չհանդիպեցանք այս մարդոց: Ներկայիս, երբ Ռուսիա կը պահանջէ Կարսն ու Արտահանը, ասոնք եւս ձայն կը բանեն սովիէթ ռատիոկայաններու կողքին: Այն իրողութիւնը, թէ «Թաս» ամերիկեան գործակալութիւններէ առաջ կը հաղորդէ յուշագրի այս լուրը, բաւական է փաստելու թէ որու կողմէ կը թելադրուին դրդութիւնները: Կը նշանակէ, թէ այս մարդիկը կ'ուզեն որ կրկնուի պատմութիւնը, ու վերստին կեանք առնէ Հայկ. Հարցը, զոր կը կարծէինք թաղուած եւ անցած պատմութեան:

Կը փափաքին եղեր, որ արտասահմանի հայութիւնը համախմբուի Հայաստանի մէջ, անոր ընդարձակումէն վերջ: Ոչ միայն Ամերիկայի, այլեւ Ֆրանսայի, Եգիպտոսի եւ այլ երկիրներու հայութեան ներգաղթի բաղձանք վերագրել՝ ողբալական ցնորք է միայն: Ոչ ոք պիտի կարենայ հաւատալ, թէ հայութեան բեկորները,— մէջն ըլլալով նաեւ «Թուրքիոյ մէջ հեծող հայութիւնը.» — պիտի համակերպին Խ. Հայաստանի մէջ ապրելու իրողութեան: Ու շատ հաւանական է, որ Հինգերու Ժողովի լրջամիտ անդամներր ծիծաղին այսպիսի կարգի յայտարարութեան մը վրայ: Ամերիկայի չէմ գիտեր որ նահանգին կամ քաղաքին մէջ, ցոյցերու մասնակից հազար Հայերէ ոչ իսկ մէկը պիտի բաղձայ թողուլ Ամերիկան, ու ներգաղթել Հայաստան: Ամերիկայի մէջ, մեզի խօսակից բազմաթիւ Հայեր բաղձանք յայտնեցին դառնալ Թուրքիա, բայց խօսքն իսկ չըրին Հայաստանին: Բացարձակ վստահութիւն ունինք, թէ Թուրքիոյ մեր հայ հայրենակիցներր եւս, պիտի չուզեն լքել իրենց հայրենիքը, եւ մեկնիլ Խ. Հայաստան: Ոչ ոք կ'անդիտանայ, թէ Հայաստանի հետ բաղդատելով՝ Թուրքիան դրախտ մըն է: Եթէ Ամերիկայէն ներկայացուցիչներ գան այս մասին քննութիւն մը կատարելու Թուրքիոյ մէջ, պիտի տեսնեն թէ ոչ իսկ Հայ մը պիտի ուզէ մեկնիլ Հայաստան:

Հարկ է անգամ մըն ալ ճշդել, թէ այս կարգի քարոզութեանց ժամանակավրէպ միջոցներով ու դրդութիւններով՝ կարելի չէ լուծել ո եւ է հարց»:

✕ «Թանին» (21 Սեպտ.) խնդրոյ առարկայ կը դարձնէ ընկեր Ժ. Միսաքեանի դիմումը Հինգերուն, ու Երուսաղէմի ռատիոյին կը վերագրէ լուր մը, որուն համաձայն «Հայ ընկերվար կուսակցութիւնը կը պահանջէ անկախ Հայաստան մը ստեղծել Կարսի ու Արտահանի մէջ»...: Նոյն թուականի բոլո՛ր թերթերը, արձագանգ կը հանդիսանան ընկեր Միսաքեանի դիմումին, առանց թիւրիմացութեան...: Մ.

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ԹՆՃՈՒԿԸ

Ամերիկեան թերթերը կը գրեն թէ նախագահ Թրումըն պիտի առաջարկէ հրէական պետութիւն մը հաստատել Պաղեստինի մէջ, փոխանակ հրեայ-արաբական պետութեան մը, ինչպէս նախատեսուած է 1939ի բրիտանական Սպիտակ Տետրակով: Նախագահը չուզեր պնդել այս կէտին վրայ—գոնէ առ այժմ — եթէ Անգլիա արտօնէ որ Պաղեստինի մէջ տեղաւորուին 100.000 տարագիր Հրեաներ, Եւրոպայի զանազան երկիրներէն: Այս մասին խորհրդակցութիւններ կը կատարուին երկու կառավարութեանց միջեւ: Մ. Նահանգները առաւելապէս ներքին քաղաքականութեան բերումով է որ կը թելադրեն կարելի եղածին չափ շատ Հրեաներ ընդունիլ Պաղեստինի մէջ, եւ սակայն, ամերիկեան կառավարութիւնը միեւնոյն ատեն կը մերժէ որ եւ է պատասխանատուութիւն ստանձնել: Միջին Արեւելքի ամերիկեան զօրամասերը կը հեռանան: Միւս կողմէ, կառավարութիւնը համաձայն չէ որ ստուարաթիւ գաղթականներ Մ. Նահանգներն ընդունուին Եւրոպայէն:

Անգլ. կառավարութիւնը առ այժմ կառչած կը մնայ 1939ի Սպիտակ Տետրակին, որ կը սահմանափակէ Հրեաներու ներգաղթը Պաղեստին, ինչպէս եւ հողերու գնումը: Անգլիա կ'ուզէ բան մը ընել Հրեաներուն համար, բայց միեւնոյն ատեն կը զգուշանայ, վախնալով որ մեծ խռովութիւններ կրնան ծագիլ Միջին Արեւելքի Արաբներուն մէջ:

✕ Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ չորս արաբ ազգերու դեսպանները հաւաքական յուշագիր մը յանձնեցին արտաքին նախարարին, յայտնելով իրենց դիրքը հրէական նոր ներգաղթի մասին: Երկու շաբթուան մէջ երկրորդ անգամն է որ այդ չորս ազգերը այսպիսի ձեռնարկ մը կը կատարեն Պաղեստինի հարցի մասին: Առաջին այցելութենէն անմիջապէս վերջը երեւան ելաւ որ նախագահ Թրումըն խնդրած է բրիտանական կառավարութենէն արտօնել անպատապար Հրեաներու ներգաղթը: Արաբական երկիրները բոլորովին հակառակ են հրէական նոր ներգաղթի:

---

100 ԿՐԱՄ ՄԻՍ պիտի բաժնուի այս շաբթու, Հոկտեմբերի թիւ 3 կտրոնով, 100 կրամ ալ խոզեղէն՝ Հոկտեմբերի թիւ 5 եւ 6 կտրոններով: Երկարաձգուած են Սեպտեմբերի BE (խոզեղէն), BH (ձիու միս), Հոկտեմբերի BB (ամերիկեան պահածոյ) եւ Սեպտեմբերի IX կտրոնները (միս ծանր աշխատաւորներու): — Գետնախնձորը 4.50էն 6.50 ֆրանքի պիտի ծախուի, համաձայն նահանգներու արտադրութեանց:

ԼԱՎԱԼ ԹՈՅՆ ԽՄԵՑ, ՑԵՏՈՅ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԵՑԱՒ

Ծանր դէպքեր Ֆրէնի բանտին մէջ?

Դատին վերաքննութիւնը կամ պատիժին մեղմացումը մերժուած ըլլալով, Լավալ պիտի գնդակահարուէր երէկ, Շաթիյեօնի բերդին մէջ: Բայց առտուն ժամը 9ին քաղաքին մէջ զրոյց շրջեցաւ թէ մահապարտը ինքզինքը թունաւորած է Ֆրէնի բանտին մէջ: Ուրբաթ օր, իր փաստաբաններէն հասկցած էր թէ վճիռը անդառնալի է: Կիրակի իրիկուն ըսեր է իր բանտապահին.

— Եթէ ատրճանակ մը տայիք, ամէն բան կը վերջանար:

Միեւնոյն ատեն մնաքբարովի նամակներ գրած էր կնոջը եւ աղջկանը: Թերեւս այս լուրին վրայ էր որ զրոյց շրջեցաւ թէ ինքզինքը թունաւորած է:

Միւս կողմէ, ոստիկանական վերատեսչութեան շրջանակներուն մէջ զրոյց կը շրջէր թէ ծանր եւ չնախատեսուած դէպքեր տեղի կ'ունենան Ֆրէնի բանտին մէջ: (Libération - Soir):

✕ Զօր. տը Կօլ իր ձեռնհասութենէն վեր համարած էր դատին վերաքննութեան խնդիրը: Ասոր վրայ փաստաբանները դիմած էին դատական նախարարին, յիշեցնելով եղեռնական հարցաքննութեան օրինագրքին 408 եւ 412 յօդուածները եւ դատավարութեան անկանոնութիւնները: Բայց արդէն պատրաստութիւններ տեսնուած էին մահապարտը գնդակահարելու երէկ առտու, մինչ գործողութիւնը կը նախատեսուէր երեքշաբթի կամ չորեքշաբթի օրուան համար:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ.— Երէկ անթելը հաղորդեց թէ դատական մարմինը բանտ գնաց, Շաթիյեօնի բերդը առաջնորդելու համար մահապարտը: Լավալ սրուակ մը թոյն խմեց, անձնասպան ըլլալու համար, բայց բժիշկները օգնութեան հասան: ՑԵՏՈՅ, ԺԱՄԸ 12.30ԻՆ ՄԱՀԱՊԱՐՏԸ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԵՑԱՒ ՖՐԷՆԻ ԲԱՆՏԻՆ ՄԷՋ:

ԶՐՈՅՑ ՄԸ ՍԹԱԼԻՆԻ ՄԱՍԻՆ

Կիրակի օր Résistanceի մէջ հրատարակուած էր հետեւեալ հեռագիրը, Պէոնէն (13 հոկտ.). — Արտատպելով Անգարայէն հասած հեռագիր մը, «Պազլէր Նախրեխթէն» կը գրէ.—

«Անգարայի դիւանագիտական շրջանակներուն մէջ զրոյցներու համաձայն, հեռագիր մը հասեր է որ կը ծանուցանէ Սթալինի մահը: Որ եւ է աղբիւրէ չհաստատուեցաւ այս լուրը»:

Ֆրանսայի դիրքը

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՆԵՐՔԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Թերթերը կը գրեն թէ Գերմանիոյ միջդաշնակցային Վերստուգիչ Յանձնաժողովին ֆրանսական պատուիրակութիւնը հակառակ է ամերիկեան ծրագրին, որ կը տրամադրէ գերման կեդրոնական վարչութիւններ հաստատել առաժմանապար: Այս կարգադրութիւնը որոշուած էր Փոցտամի ժողովին մէջ, բայց Ֆրանսական կառավարութիւնը մասնակցած չըլլալով Երեք Մեծերու խորհուրդին, վերապահ կը մնայ անոնց տուած որոշումներուն հանդէպ: Այս վերապահութեամբ, զօր. Քէօնիկի հրահանգ տրուած էր ընդդիմանալ ծրագրին եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչը չմասնակցեցաւ խորհրդակցութեանց: Եւ որովհետեւ որոշումները միաձայնութեամբ պէտք է տրուին, խնդիրը առկախ կը մնայ:

Փարիզի մէջ կը վախնան թէ գերման կեդրոնական վարչութիւններ հաստատելով, հիմակուընէ վճռուած կ'ըլլայ Հռենոսի եւ Ռուրի շրջաններուն ապագան, որու մասին տարբեր տեսակէտներ ունի Ֆրանսան:

Այս վէճին առթիւ, «Նիւ Եորք Հէրըլտ» կծու յօդուած մը հրատարակեց շաբաթ օր, դիտել տալով թէ Ֆրանսա կը խափանէ Դաշնակիցներուն ճիգերը, «խորտակելու համար Գերմանիան չորս մասերու բաժնելէն առաջ եկած տնտեսական արուեստակեալ արգելքներ»: Թերթը յետոյ կ'ըսէ թէ դաշնակից քաղաքական մասնագէտներու կարծիքով, Ֆրանսայի բարոյական եւ նիւթական դիրքը այնքան զօրաւոր չէ, պատ քաշելու համար միւս երեք դաշնակիցներուն առջեւ, եթէ այս վերջինները վճռեն Գերմանիան համարել տնտեսական մէկ ամբողջութիւն: «Նոյն մասնագէտները կը նախատեսեն որ, եթէ Ֆրանսան չուզեր վերաքննել իր ներկայ դիրքը, կրնայ ի վերջոյ հարկադրուիլ իր զօրքը քաշելու Գերմանիայէն»:

Տեղական թերթերը ուժգնօրէն կը բողոքեն ամերիկեան թերթին այս արտայայտութեանց դէմ, տեսակ մը սպառնալիք համարելով զանոնք:

Ռուսերը ի՞նչ ըրած են

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ Խ. Միութիւնը մերժած է մասնակցիլ միջազգային կրթական համաժողովին, որ պիտի գումարուի Լոնտոնի մէջ, յառաջիկայ նոյեմբերին: Իսկ տակաւին յայտնի չէ թէ պիտի մասնակցի՞ ուրիշ երեք միջազգային համագումարներու, որոնք կը վերաբե-

Հայ մը քաղաքապետ եւ անդամ Ն. Խորհուրդի

Ընկերվարական պաշտօնակից մը, Le Progrès Social, որ կը հրատարակուի Magny-en-Vexinի գաւառակին մէջ, Սեպտ. 23ի նահանգային ընտրութեանց առթիւ հրատարակած էր մանրամասն կենսագրականը եւ պատկերը երիտասարդ հայրենակցի մը, Paul Zarifian, Maire de Haute - Isle, խումբ մը քաղաքապետներու ստորագրութեամբ:

Պ. Փօլ Զարիֆեան ծնած է 1902ին, Պոլիս եւ զաւակն է Գումգաբուի ծանօթ դեղագործ Պ. Աւետիս Զարիֆեանի: Ֆրանսա կը գտնուի 1919էն ի վեր: Լիսէ Քոնտորսէ յաճախելէ վերջ, 16 տարեկանին ձգած եւ կեանքի պայքարին մէջ մտած է, յաջորդաբար աշխատելով Սիթրօէնի գործարանին, Հեռաձայնի ընկերութեան եւ ուրիշ հաստատութեանց մէջ: Գիշերն ալ կ'աշխատէր, իր ուսումը կատարելագործելու համար: Յետոյ կը դառնայ հաշուակալ, կը հետեւի Իրաւագիտական համալսարանի դասընթացքին: Զինուորագրուելէ եւ արձակուելէ վերջ, կը մտնէ Սէն է Ուազի մէկ սղոցարանը, իբրեւ տնօրէն, Քանի մը տարի վերջը՝ տնօրէն հրատարակչական տան մը: 1939ին նորէն զինուոր, Ալզասի մէջ, ուր հիւանդանալով կ'արձակուի 1940ին: Խորապէս ազդուած Ֆրանսայի պարտութենէն եւ Փէթէնի բռնակալութենէն, կը միանայ զօր. տը Կոլի շարժումին, իբրեւ գործօն անդամ Դիմադրական Ճակատին: Հետապնդումներէ եւ խուզարկութիւններէ ազատելով, կը շարունակէ աշխատիլ իբրեւ վարիչը գաղտնի տեղեկութեանց կազմակերպութեան մը եւ կամաւոր կ'արձանագրուի պատերազմի տեւողութեան համար: 1944 Յուլիսին Լոռիան կը ղրկուի մասնաւոր պաշտօնով մը: Պէտք էր Փարիզէն մեկնէր կառքով, փոխադրելու համար թղթատարը եւ փաստաթուղթեր, անցնելով կրակի երկու գիծերէն, գերմանական եւ դաշնակից: Ճամբայ կ'ելլէ արիաբար, իր պաշտօնը գլուխ կը հանէ մեծ դժուարութեամբ: Վերադարձին ներկայ կ'ըլլայ Շաթոպրիանի եւ Անժէի ազատագրութեան: Մայան գետին կամուրջը քանդուած էր, իսկ դիմացը Գերմանները կը գտնուէին: Գիշերանց, Լեռնականներու (մաքիզառ) օգնութեամբ կառքը լաստերու վրայ տեղաւորելով կը հասնի ձախ ափը: Դէպի Եոժան - լը - Ռօթռու ճամբայ ելած ատեն, կառքը ականներու կը հանդիպի, սակայն Զարիֆեան նորէն կը յաջողի ելք մը գտնել, կը տքնի ըմբոստներուն հետ 48 ժամ, որպէսզի կարենայ Փարիզ հասնիլ ազատագրութենէն առաջ եւ զեկուցում տալ իր առաքելութեան մասին: Ճամբան կը հանդիպի գերման զօրքին, թաշկինակ մը կ'երերցնէ եւ կեղծ վկայագիր մը կը ներկայացնէ գերման հրամանատարին, իբրեւ խմբագիր Փարիզըր Ցայթունկի: Վերջապէս Փարիզ կը հասնի օգոստոս 14ին, ապստամբութենէն առաջ, իսկ օգոստոս 25ին՝ իր գիւղը, նշանակուելով նախագահ Ազատագրութեան կոմիտէին, յետոյ քաղաքապետ: Վերջին ընտրութեանց կը վերընտրուի առաջին քուէարկութեամբ, ձայներու 90 առ հարիւրով: Ունի երկու զաւակներ եւ թոռնիկ մը: Իր հօրեղբայրը, հանգուցեալ տոքթ. Ն. Զարիֆեան, եղած է քաղաքապետ Sempuisի (Մաոն) 35 տարի եւ անդամ նահանգային ժողովին՝ 15 տարի:

րին պարենաւորման, հողագործութեան եւ Ծայր. Արեւելքի:

Կարգ մը թերթեր կը կարծեն թէ Ռուսիա խորապէս ազդուած ըլլալով Հինգերու Խորհուրդին անյուղարձէն, կ'ուզէ առ այժմ ամփոփուիլ ինքն իր մէջ: Ուրիշներ տարբեր կերպով կը բացատրեն խնդիրը: Ամէն պարագայի մէջ պէտք է վերապահութեամբ ընդունիլ այս լուրերը:

× Պերլինի խորհրդային օրկանը, «Թէկլիխէ Ռունդշու» բուռն յօդուած մը հրատարակեց նոյն քաղաքի ամերիկեան օրկանին դէմ, որ յուշերու շարքի մը մէջ «վերին աստիճանի անպարկեշտ» ներկայացուցած էր Ռուսերը:

Պերլինի մէջ հրատարակուած 9 օրաթերթերէն վեցը Ռուսերուն ձեռքն են, երկուքը՝ Ամերիկացիներուն, մէկը՝ Անգլիացիներուն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԱՐՏԱՆԼԻ ԽՆԴԻՐԸ նորէն կը յուզուի Մ. Նահանգներուն մէջ: Կառավարութիւնը այս շարթու պիտի խնդրէ Թուրքիայէն արտօնել դաշնակից — նաեւ ռուսական — մարտանաւերուն անցքը: Անգարա պատրաստակամութիւն յայտնած է վերաքննելու Նեղուցներու պայմանագիրը:

ՍՊԱՆԻՈՅ դիկտատորը, Ֆրանքօ, յայտարարեց թէ ընդհ. ներում պիտի շնորհուի քաղաքական յանցաւորներուն, թէ պիտի վերահաստատուին ընկերակցութեանց եւ ժողովներու իրաւունքները, անհատական ազատութիւնը եւն.:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ «ճարտարարուեստական կայսրութիւնը», Ֆարպըն, որ 300 գործարաններ ունի, բոլորն ալ ռազմական արտադրութեանց յատկացուած, քանդուելով պիտի բաժնուի Դաշնակիցներուն միջեւ, իբրեւ հատուցում:

ԱՐԻՒՆԱԼԻ ԿՌԻՒՆԵՐԸ կը շարունակուին Հնդկաչինի մէջ: Ֆրանսացիները 100 Աննամցիներ սպաննեցին եւ 800 հոգի գերի բռնեցին Սայկոնի առջեւ, կատաղի կռիւներէ վերջ: Ապստամբները կը սպառնան կրակի տալ Սայկոնը: Այս առթիւ թռուցիկ մը հրատարակելով, կ'ազդարարեն հեռանալ քաղաքէն:

ՃԱՎԱՅԻ մէջ ալ ապստամբութիւն ծագած է եւ կը վախցուի որ ծաւալի: Հոլանտացիները եւ Անգլիացիները օգնական զօրք ղրկեցին:

ՃԱՓՈՆԻ ԲԱՆԱԿԸ 80.000 զինուորներէ պիտի բաղկանայ, 100 զօրավարներով, իսկ երբ Դաշնակիցներուն գործը վերջանայ, պիտի իջնէ 10.000ի, համաձայն պատերազմական նախարարին յայտարարութեան:

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԷՆ կը հեռագրեն թէ խռովութիւններ ծագեցան մայրաքաղաքին մէջ, 10 հոգի սպաննուեցան, 40 հոգի վիրաւորուեցան: Նոր դահլիճ մը պիտի կազմուի, ազատ ընտրութիւններ կատարելու համար:

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ազգայնականները եւ համայնավարները վեց կէտերէ բաղկացած համաձայնութիւն մը կնքեցին, սահմանադրական կառավարութիւն մը հաստատելու համար: Պիտի յարգուի կրօնի ազատութիւնը, բոլոր քաղաքական կուսակցութիւնները հաւասար պիտի ըլլան օրէնքին առջեւ եւն.:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ վրայ միջազգային հսկողութիւնը պիտի շարունակուի վճռապէս, յայտարարեց զօր. Այզընհաուըր: Իսկ իր փոխանորդը աւելի յառաջ երթալով, ըսաւ թէ հսկողութիւնը կրնայ տեւել մինչեւ մէկ սերունդ, որպէսզի արմատապէս ոչնչացնեն նացիականութեան հետքերը: — Ամերիկայի արիներու (պօյ - սկաուտ) կազմակերպութիւնները պիտի օգնեն, հիթլէրական երիտասարդութիւնը «վերամշակելու» համար: 1.250.000 աշակերտներ կան ամերիկեան շրջանին մէջ: Կէս միլիոն աշակերտներ դպրոցէ զրկուած են Պերլինէն դուրս, շէնքերը քանդուած ըլլալով:

500.000 ԳԵՐՄԱՆՆԵՐ Հաննօս - Ռուրի շրջանէն պիտի տեղափոխուին ներքին նահանգները: Ասոնք մեծ մասով կը բնակին մառաններու եւ առժամեայ պատսպարաններու մէջ:

2000 ՀՈԳԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՆ Պերլինի մէջ, անգլիական իշխանութեանց կողմէ, իբրեւ մեղսակից սեւ շուկայի գործողութեանց: Կալանաւորներէն 100ը ռուս զինուորներ են: Կան նաեւ տարագիրներ, երեք Սենեկալցիներ եւ չորս Անգլիացիներ:

ՄԱՐԷՇԱԼ ԹԻԹՕ, Եուկոսլաւիոյ դիկտատորը, յայտարարեց թէ իր արտաքին նախարարը, Սուպաշիչ հրաժարական տալով, կ'ուզէր օտար միջամտութիւն հրաւիրել: Իսկ ամբաստանեալը կը պատասխանէ թէ Թիթօ չյարգեց խառն կառավարութեան մասին գոյացած համաձայնութիւնը:

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ վարչապետները պիտի խորհրդակցին, միջոցներ ձեռք առնելու համար հրէական ապօրինի ներգաղթին դէմ:

ՊԱՇԱՐՄԱՆ ՎԻՃԱԿԸ, որ կը տիրէր պատերազմին սկիզբէն ի վեր, ջնջուեցաւ Ֆրանսայի 89 նահանգներուն մէջ:

ԱՆԳԼԻՈՅ ՆԱՒԱՀԱՆԳԻՍՏՆԵՐՈՒՆ գործադուլը կը շարունակուի, հակառակ սէնտիքաներու եւ կառավարութեան միջամտութեան: Զինուորներ սկսած են պարպել բեռները, մասնաւորապէս ուտելիքները:

36 ՀՈԳԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ Նիմի մէջ, ինչպէս եւ գոյքերու բռնագրաւման: Բոլորն ալ ի բացակայութեան:

ՄԻԱՑԵԱԼ ԱԶԳԵՐՈՒ նախապատրաստական յանձնաժողովը 2ի դէմ 10 ձայնով լուծուած հռչակեց Ազգերու Դաշնակցութիւնը:

ՃԱՇԱՐԱՆԱՏԷՐՆԵՐԸ որոշեցին գործադուլ հռչակել վաղը, չորեքշաբթի, բողոքելու համար զանազան խստութեանց եւ դժուարութեանց դէմ:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ Գահիրէի խորհրդային դեսպանը Պաղեստին հասնելով, տեղաւորուեցաւ հրէական աւանին՝ Թէլ-Ավիվի մէջ: Խ. Միութիւնը մինչեւ հիմա չէ ճանչցած Պաղեստինի բրիտանական հոգատարութիւնը եւ ներկայացուցիչ չունի Երուսաղէմի մէջ: Նաեւ չէ ճշդուած իր դիրքը հրեայ - արաբ վէճին հանդէպ:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԹԱՏԵՐԱԽՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

21 Հոկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Maison de la Chemiի մէջ, 28bis Rue St. Dominique

Վաստակաւոր դերասան ՏՐԴԱՏ ՆՇԱՆԵԱՆի Յոբելեանին առթիւ տրուելիք ՑԵՐԵԿՈՅԹԻՆ մէջ

կամքէ անկախ պատճառներով՝ եղած է հետեւեալ փոփոխութիւնը: Յայտարարուած «ՄԻՆՉԵՒ ՅԱՂԹԱՆԱԿ»ին տեղ պիտի ներկայացուի (Ա. մասին մէջ) ՕԹԷԼԼՕյի 3րդ արարը, ՊԱՏՈՒԻ ՀԱՄԱՐի վերջին արարը եւ ՉԱՐՇԸԼԸ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱյի Բրդ արարը, որոնց մէջ դերասան Տ. Նշանեան պիտի կատարէ իր լաւագոյն դերերէն Օթէլլօն, Անդրէաւէլիզ բարոնը եւ Չարշըլը Արթին աղան: Բ. Մաս.— Յոբելեանական հանդիսակատարութիւնը կը մնայ անփոփոխ: Վարագոյրը՝ ճիշդ 2.30ին:

ՏԻԿԻՆ ՁԱՒՕ ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹ

Խորին յուզումով լսեցինք Տիկին Շանթի մահուան գոյժը:

Ֆրանսահայ գաղութին ստուար մեծամասնութիւնը, Փարիզէն մինչեւ Մարսէյլ ծանօթ է մեր ողբացեալ ընկերուհիին ժրաջան գործունէութեան, Կապոյտ Խաչի շարքերէն ներս:

Երկար պիտի ըլլար մի առ մի թուել իր տարած աշխատանքը, այնքան բազմակողմանի եւ շատ արդիւնաւէտ մեր կազմակերպութեան համար: Ի՞նչպէս կարելի է չյիշել իր սպիտակ մազերուն տակ իր քաղցր դէմքը, միշտ լուրջ եւ ժպտուն: Եւ ո՞րքան համեստ էր: Ամօթխած աղջկան մը պէս կը կարմրէր, ամէն անգամ որ խօսէինք, ժողովի մէջ, դարմանատան համար տարած աշխատանքի մասին կամ յիշէինք Ֆրանսական մանուկներու յատուկ հաստատութեան մօտ հայ մայրերուն օգնելու համար իր յանձն առած գործը: Ինք չէ՞ր որ իր հասուն տարիքին մէջ հետեւեցաւ բժշկական դասընթացքներու, հիւանդապահութեան գործնական գիտելիքներ իւրացնելով մի միայն Կապոյտ Խաչի դարմանատան եւ մանուկներու ծառայութեան համար: Մեր 1935ի Նիսի կայանն ալ կը յիշէ զինքը այնքան խանդաղատանքով: Հոն հիացումով կը հետեւէի իր մաքուր սպիտակ գոգնոցին որ անվերջ կը շարժէր աչքերուս առջեւ, սեղանէն խոհանոց, ննջարանէն լուացարան:

Տիկին Շանթ իր ուսումը ստացած էր Ժընեւ: Չէր խօսեր այդ մասին. բայց միշտ ալ կը զգայիր իր կրթուած կնոջ նուրբ զատողութիւնը, ամէն կարգի վիճաբանութեանց կամ խօսակցութեան ընթացքին: Իր պայծառ արտայայտութիւնը, երբեմն հատու, սակայն միշտ արդար, սիրելի էր բոլորիս:

Իր մահը կարճ հիւանդութենէ մը վերջ, կը վերագրենք այն խոր վիշտին զոր իր սիրելի Վիգէնին կորուստը պատճառած էր մայրական խանդակաթ սրտին: Ինչերու չէր հանդուրժած ան, արտասահմանի մէջ, հեռու իր գրագէտ - ամուսինէն, անհրաժեշտ համալսարանական կրթութիւնը տալու համար իր երեք զաւակներուն:

Ողբալով մեր սիրելի ընկերուհիին կորուստը, կը մաղթենք մխիթարութիւն իրեններուն հանգիստ իր ոսկորներուն: Իր մաքուր հանրային գործիչի օրինակը թող թանկագին աւանդ մը դառնայ մեր նոր սերունդին: — Տ. Մ.

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՏԷՍԻՆ.— Ընտանեկան պարահանդէս մը սարքած էին մեր Խաչուհիները, հոկտ. 6ին, Հայ Ժողովրդային Տան մէջ: Կոկիկ բազմութիւն մը եկած էր քաջալերելու այս ձեռնարկը՝ էութեամբ ու շունչով հայկական:

Եւրոպական պարերը յաճախ ընդմիջուեցան ազգային, գեղջկական երգերով: Շատ յաջող կերպով մեներգեցին Պ. Ռուբէն Կէնճօյեան, խաչուհիներ՝ Տիկին Մարի Կարապետեան, Տիկին Տիրուհի Մարկոսեան, Տիկ. Աշխէն Պօյաճեան եւ Օր. Ալիս Առաքելեան: Անակնկալ հաճոյքը ունեցանք լսելու նաեւ Տիկին Արմենուհի Գեւոնեանը որ իր թոթոուն ձայնով սրահը ողողեց հայրենակէզ ու բաբախուն ալիքներով: Անուշէն խմբերգ մը ըրին խումբ մը խաչուհիներ: Ընդհանուր ոգեւորութեան մէջ բեմ հրաւիրուեցաւ ընկեր Թ. Հերոյեան, որ խանդավառ բանախօսութեամբ մը ամփոփեց Կապոյտ Խաչի դերը հայկ. կեանքի մէջ եւ մաղթեց աւելի լայն ասպարէզ ու անկաշկանդ գործունէութիւն:

Հանդիսականները, որոնց մէջ նաեւ մեր երիտասարդութեան ընտրանին, հայրենասիրութեամբ տոգորուած կ'երգէին ուրախ զուարթ, ներշնչուած՝ տիրող ազգային առողջ մթնոլորտէն: Ոգեւորութեան թափը աւելցաւ, երբ հայկական պարերը ծայր տուին: Երիտասարդ թէ տարէց, շղթայ կազմած ձեռք ձեռքի, շուրջպար դարձան մեր անման պարերգներու կշռոյթով:

Ընկեր Ս. Առաքելեանի «Կրանբարուլին» հանդէսին աղն ու պղպեղը հանդիսացաւ եւ կուշտ ու կուռ խնդացուց ներկաները: Առտուան 3ն էր եւ ժողովուրդը կը դժկամակէր բաժնուելու սրահէն իր անվերջ ազգային եւ յեղափոխական երգերով:

Ամերիկահայ զինուոր մը, Պ. Սարգիս Սարգիսեան, խորապէս ազդուելով այս հարազատ մթնոլորտէն, հինգ հարիւր ֆրանք նուիրեց Կապոյտ Խաչի տեղւոյս մասնաճիւղին: Իր բարի օրինակին հետեւեցաւ նաեւ Տիկին մը, 200 ֆրանք նուիրելով: Մասնաճիւղը իր ջերմ շնորհակալութիւնները կը յայտնէ երկուքին ալ:— Թղթակից

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ պահանջեց հազար ֆրանք աւելցնել մեթրօյի եւ ուրիշ պաշտօնեաներու թոշակը, իսկ տուրքէ ազատ համարել մինչեւ 48.000 ֆրանք եկամուտը, փոխան 20.000ի:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Mercredi 17 Octobre 1945 Չորեքշաբթի 17 Հոկտեմբ.

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4533-Նոր շրջանի թիւ 162 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ՈՒՐԻՇ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— «Յուսաբեր» շարք մը տեսակցութիւններ ունեցած է Հայաստանէն վերադարձող պատգամաւորներու հետ, որոնք Եգիպտոս հանդիպած էին, իրենց ճամբուն վրայ: Ահաւասիկ մաս մը Ամերիկայի Հայոց առաջնորդ Տիրան եպիս. Ներսոյեանի յայտարարութիւններէն: (Այս երիտասարդ վարդապետը ծանօթ է իբրեւ հոգեւոր հովիւ Փարիզի եւ Լոնտոնի եւ նոր եպիսկոպոս ձեռնադրուեցաւ Էջմիածնի մէջ).—

— Ես չափազանցութիւնը չեմ սիրեր: Ծայրահեղ խանդավառութիւնը հոն տարուած աշխատանքներու մասին՝ կրնայ մեզ մոլորանքի մատնել: Հարկ է իրատես ըլլալ եւ ճանչնալ բուն իրականութիւնը: Սակայն, ըսեմ անմիջապէս, որ ինչ որ տեսայ Հայաստանի մէջ, աւելի է քան ինչ որ կ՚ենթադրէի: Որոշ գաղափար մը կազմած էի արտասահմանի թերթերը կարդալով. աւելի լաւ գտայ, երբ աչքով տեսայ:

Բայց, աս ըսել չէ թէ պէտք է չափազանցութիւններ ընել:

Վերաշինութիւն կայ, ճիշդ է. բայց սխալ է «հրաշք» նկատել ինչ որ եղած է: Պէտք չէ մոռնալ որ մեր ժողովուրդը միշտ շինարար է: Մշակոյթը զարգացած է, ճիշդ է, բայց ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ:

Արտասահմանի մէջ, գաղթական Հայեր, հոս կամ այլ երկիրներու մէջ, քանի մը տարուան մէջ որոշ ու պատուաւոր դիրք ստեղծած են: Չկա՞ն շինարարութիւններ այս գաղութին կամ այլ գաղութներու մէջ:

Նոյնն է մշակոյթի պարագան: Արտասահմանի մէջ ալ զարգացած է հայ մշակոյթը եւ ունինք կրթական եւ մտաւորական նշանակելի բարձրացում: Տարակոյս չկայ, որ երբ գաղթականութեան մէջ Հայը կը յառաջդիմէ, հայրենիքի մէջ ալ պիտի յառաջդիմէ: Կայ հոն հայութիւն եւ ինչ որ կարեւոր է՝ պետութեան նախաձեռնութիւնն ու աջակցութիւնը, հետեւաբար, յառաջդիմութիւնը աւելի մեծ չափով պիտի ըլլայ եւ աւելի կազմակերպուած:

Հայաստանի մէջ տեսանք շատ մը գեղեցիկ շէնքեր, գիտէք արդէն: Պատերազմի պատճառով ներկայիս մեծ աշխատանքներ չկան եւ չեն կրնար ըլլալ: Ապագային կրնան ըլլալ անշուշտ: Ինչպէս եղած են պատերազմէն առաջ: Կան սակայն ճամբաներու շինութիւններ: Ժողովուրդին վիճակը փայլուն չէ. հասկնալի է: Երիտասարդութիւնը ամբողջութեամբ տարուած է ճակատ, իսկ երկրին բովանդակ հարստութիւնն ու ջանքը նուիրուած են պատերազմական ճիգին: Հասկնալի՝ այս ամէնը: Ուրիշ երկիրներու մէջ, ինչպէս Ամերիկայի օրինակ, նախ երիտասարդութեան ծաղիկը կը քաղեն, ընտրութիւն կ՚ընեն. հարստութեան յաւելեալ մասը կ՚առնեն եւ կը տրամադրեն պատերազմին. եւ դարձեալ բան մը կը մնայ միշտ, որովհետեւ երկիրը հարուստ է մարդով ու տնտեսական լայն միջոցներով: Մեր երկիրը լայն միջոցներ չունէր: Հետեւաբար, ինչ որ ունէր, մարդ թէ բերք, տրամադրած է պատերազմին եւ այդ պատճառով ալ այսօր նեղութեան մէջ է: Քիչ է զգեստեղէնը, մարդիկ մաքուր կը հագուին, բայց պարզ, համեստ, այդպէս ալ իրենց նիստ ու կացն է: Այցելեցի տուները, համեստ կեանք մը ունին: Բոլորը կ՚աշխատին եւ կ՚ապրին ոչ առատութեան մէջ, բայց գոհացուցիչ կերպով: Հայ ժողովուրդը արդէն միշտ ալ ճոխութեամբ չէ ապրած: Բայց վստահ եմ թէ ասկէ ետք կրնայ աւելի լաւ ըլլալ, երբ խաղաղութիւնը վերահաստատուի:

Պէտք է նկատի ունենալ, որ տնտեսական կեանքը կապուած է Խ. Միութեան կեանքին: Կան արտադրութիւններ, որոնք այլ շրջաններէ կուգան. կան որ տեղական հանգամանք ունին: Երեւանը 4 «Ռէյոն»ներու բաժնուած է, եւ իւրաքանչիւր շրջանի բնակչութիւնը իր շրջանէն կը հայթայթէ իր պէտքերը: Երբեմն այս «շրջան»ները կ՚օգնեն իրարու: Բարեբախտաբար կան համագործակցականներ, որոնք մեծ դիւրութիւն կ՚ընծայեն ժողովուրդին:

— Ի՞նչ են աշխատանքի պայմանները:

Անշուշտ, որոշ սահմանափակում կայ տեղափոխութեանց համար: Աշխատանքը այնպէս մը կազմակերպուած է, որ աշխատաւոր մը չի կրնար իր ուզած տեղը երթալ, հոն աշխատելու համար: Ամէն մարդ կապուած է գործարանի մը կամ որոշ հաստատութեան մը: Կրնայ ուրիշ քաղաք մը երթալ, եթէ հոն պէտք ունենան իրեն: Ուրիշ խնդիր եթէ աշխատիլ չուզէ, կամ եթէ իր գործը հիմնովին փոխել ուզէ, այն ատեն ուր ուզէ կրնայ երթալ:

— Ուրեմն, մէկը հարկադրուա՞ծ է իր տեղը աշխատելու եւ հոն ալ մնալու, առանց խօսելու արտասահման երթալու կամ այլ ճամբորդութեանց մասին:

— Նայելով իր մասնագիտութեան եւ իր պաշտօնին: Աշխատանքի կազմակերպութիւնը արդէն ամէն ազատութիւն չի տար, բայց դիմումներով եւ պատճառաբանութեամբ, կարելի է տեղափոխութեան իրաւունք ձեռք բերել: Ամբողջ աշխատանքն ու տնտեսութիւնը հսկողութեան տակ են եւ կազմակերպուած ըստ այնմ:

Գալով խօսքի եւ կարծիքներու ազատութեան, ինչպէս կը հարցնէք, շատ սահմանափակում մը չտեսայ: Ազատօրէն կարծիքներ կը յայտնեն եւ կը խօսին, մինչեւ իսկ քննադատութիւններ կ՚ըլլան, մանաւանդ ինքնաքննադատութիւններ:

Անշուշտ, կարելի չէ չափազանցութեան երթալ, միտքերը յուզելու ատեն, բայց կարծիքներ կարելի է յայտնել: Ես շատերու հետ խօսեցայ եւ դիտողութիւններ ըրի այս կամ այն կազմակերպութեան մէջ եղած անկանոնութեանց մասին: Կ՚ընդունէին այս բոլորը, վերագրելով պատերազմի պատճառած նեղութեանց, բայց կը հաստատէին թէ պատերազմէն ետք ամէն բան կը կանոնաւորուի եւ զտում կ՚ըլլայ:

Շատերու հանդիպեցայ, որոնք բանտերէ կամ աքսորէն վերադարձած էին: Անոնցմէ շատերը մեկուսացուած են, պատերազմէն առաջ, առ ի զգուշութիւն: Եթէ ես ալ ըլլայի, անշուշտ նոյնը պիտի ընէի: Կառավարութիւն մը կասկածելի տարրերուն դէմ ապահովութեան միջոցներ ձեռք առնելու իրաւունք ունի:

Բայց կը կարծեմ թէ կացութիւնը կը բարւոքի: (Շար.)

ԼԱՎԱԼԻ ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄԵՐԸ

Ականատես մը կը պատմէ եղերական անցուդարձը

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Փիէռ Լավալ երկուշաբթի առտու պիտի գնդակահարուէր Շաթիյեոնի բերդին մէջ, բայց վերջին պահուն թունաւորեց ինքզինքը, յետոյ դարմաններ եղան եւ երեք ժամ վերջը գնդակահարուեցաւ տեղն ու տեղը, Ֆրէնի բանտին մէջ:

Ստորեւ՝ մանրամասնութիւնները այդ պատմական անցուդարձին, ականատեսի մը բերնով (բարձր պաշտօնատար մը որ պատմած է անգլիական եւ տեղական թերթերու).—

Երկուշաբթի առտու ժամը 7.45ին, ընդհ. դատախազ Մոռնէ — ան որ մահավճիռ պահանջեց Գերագոյն Ատեանին առջեւ — 75 տարեկան ծերունի մը, մօրուսաւոր եւ կորաքամակ, մահապարտին խցիկը մտաւ, համաձայն կանոնական տրամադրութեանց, իմացնելու համար թէ պիտի գնդակահարուի: Լավալ պառկած էր, խցիկին մէկ անկիւնը, երեւութապէս քնացած: Երեսը պատին դարձուցած էր, կծկուած, վրան երկու վերմակ: Փիժամահագած էր եւ եռագոյն վզնոց մը կապած: Ընդհ. դատախազը կեցաւ խցիկին առջեւ: Խցիկը այնքան փոքր էր որ անհրաժեշտ չէր ներս մտնել: Յայտնապէս յուզուած, ընդհ. դատախազը յայտարարեց հանդարտօրէն.— «Մերժուած է ձեր աղերսագիրը՝ ուղղուած Առժամեայ կառավարութեան նախագահ զոր. տը Կօլի, պատիժի մեղմացում խնդրելու համար: Քաջ եղէք»:

Լավալ, կէս քուն կէս արթուն, փոխանակ խօսելու, տեսակ մը մռլտուք արձակեց: Մինչ բանտապահը իր անկողնին կը մօտենար խնդրելու համար որ հագուի եւ պատրաստուի գնդակահարութեան համար, դիտեցինք որ Լավալի թեւերը կը շարժէին վերմակներուն տակէն: Յանկարծ կանգնեցաւ մէկ արմուկին վրայ: Արագ շարժում մը տեղի ունեցաւ: Այնպէս կ՚երեւար թէ տուփ մը կը քաշէր անկողնին տակէն: Բան մը ինկաւ տախտակամածին վրայ: Տեսանք որ կը խածնէր սրուակի մը վիզը: Յետոյ իմացայ որ սրուակը սիանիւռ տը փոթասիօմ կը պարունակէր: Լավալի դէմքը անմիջապէս այլափոխուեցաւ: Անմիջապէս քովը գացինք, հոն ուր երեսը պատին դարձուցած էր: Այդ միջոցին Պ. Մոռնէ հեռացած էր, բայց ուրիշ շատ մը պաշտօնեաներ կը մնային:

«ԲԺԻՇԿՆԵՐԸ ԿԱՆՉԵՑԷՔ»

Մէկը հրամայեց.— «Բժիշկները կանչեցէք»: Տոքթ. Փօլ, որ տարիներէ ի վեր առաջնակարգ ախտաբանի դեր կը կատարէ եւ գրեթէ միշտ ներկայ կ՚ըլլայ կարեւոր մահապատիժներու գործադրութեան, փոխանակ յայտարարելու թէ Լավալ մեռած է գնդակահարութեամբ, ինքզինքը գտաւ արտակարգ կացութեան մը առջեւ.— ողջնցնել մահապարտը: Բանտէն ուրիշ երկու բժիշկներ ալ կանչուեցան օգնելու համար: Տոքթ. Փօլ անմիջապէս հրամայեց հակաթոյն ներարկումներ կատարել: Մինչ հիւանդապահները կ՚աճապարէին լուալ ստամոքսը, Լավալ յանկարծ սկսաւ փսխելու շատ սուր կծկումներ զգալ եւ յայտնապէս կը տառապէր: Մասնաւոր դեղ մը տրուեցաւ, կծկումները մեղմացնելու համար: Իր անդամները սկսան ցնցուիլ եւ ջիղերը հանդարտեցնելու համար դարմաններ հրամայուեցան: Ախտանշաններէն կ՚երեւար թէ կը տառապի ուղեղային արիւնախռնումէ: Ուստի հեղուկ պարպուեցաւ ողնայարէն: Վերջապէս դթութեան քոյր մը եւ երկու հիւանդապահներ ստամոքսի լուացումը (լաւաժ) կատարեցին, կարելի եղածին չափ դուրս հանելու համար թոյնը, եւ Լավալ անկողին դրուեցաւ: Հեռաձայնով լուր տրուեցաւ զոր. տը Կօլի, որ հրամայեց.

— «Մենք սովորութիւն չունինք զգետնելու մահամերձ մը: Պէտք է ողջ առողջ ըլլայ ան, մահապատիժի գործադրիչներուն առջեւ»:

ՄԷԿ ԺԱՄ ՔՆԱՑԱՒ

Լավալ յետոյ քնացաւ աւելի քան մէկ ժամ: Պաշտօնեաները կը հսկէին խցիկին մէջ, անձնասպանութեան որ եւ է նոր փորձ արգիլելու համար: Ժամը 11.30ին աչքերը արթնցաւ, եւ երբ հարցուցին թէ կրնա՞յ տեղէն ելլել, մահապարտը անկողինէն ելաւ եւ սկսաւ հագուիլ շատ կամաց: Այն տպաւորութիւնը կրեցինք թէ դիտմամբ այդպէս կ՚ընէր, ժամանակ շահելու համար: Գուլպաները հագնելէ վերջ, մէկը պատուիրեց որ կօշիկներն ալ հագնի:

— «Աճապարելու պէտք չկայ», ըսաւ: Ես կ՚ուզեմ ամէն բան կարգ-կանոնով ընել»:

Յետոյ անկողինէն հանուեցաւ, եւ սկսաւ քալել, երկու կողմն ունենալով փաստաբանները: Այդ միջոցին խորհրդակցութիւններ կատարուած էին եւ որոշուած էր Շաթիյեոնի բերդը չփոխադրել, գնդակահարութեան համար (բերդը կը գտնուի քաղաքէն դուրս): Աճապարանքով կարգադրութիւններ եղած էին, գնդակահարութիւնը կատարելու համար Ֆրէնի բանտին պարտէզին մէջ, բանտապահներու բաժնին մօտ: Հրաձիգ խումբը եւ պարզ դագաղը որ կազմ եւ պատրաստ կը սպասէին Շաթիյեոնի բերդին մէջ, աճապարանքով փոխադրուեցան Ֆրէնի բանտը: Հրաձիգ խումբը կը բաղկանար այն զինուորներէն որ կռուած էին Գերմանիոյ մէջ: Բոլորն ալ կամաւոր ներկայացած էին, գնդակահարութիւնը կատարելու համար: Բոլորն ալ Զինուորական Խաչեր ունէին, շահուած՝ ճակատամարտներու մէջ եւ կը պատկանէին հետեւակազօրքի 132րդ գունդին, որուն հանդերձանքը անգլիական ըլլալով, բրիտանական պողպատեայ սաղաւարտներ ունէին:

ԼԱՎԱԼԻ ՎԵՐՋԻՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Մահապարտը կապոյտ վերարկու մը հագած, կը քալէր դէպի բանտին այն հողաթումբը որ կը կոչուի «բարձունք յիմարութեան»: Նախապէս նշանակալից նամակ մը գրած էր ուր կ՚ըսէր.— «Այս տողերը կը գրեմ ի տեղեկութիւն փաստաբաններուս, կարդալու համար իմ դահիճներուս, որպէսզի ամչնան: Ես պիտի թունաւորեմ ինքզինքս, կը վախնամ որ ունեցած թոյնս աւրուած ըլլայ, որովհետեւ շատոնց է որ կը պահէի»:

Նամակին մէջ կը խօսէր թունաւոր հատիկներու մասին, մինչդեռ սրուակին մէջ եղած թոյնը հեղուկ էր: Կ՚ենթադրուի թէ նամակը գրած է թոյնը ստանալէ առաջ, ինչ որ կը նշանակէ թէ դեռ վերջերս ստացած էր զայն: Ուրիշ նամակով մը արտօնութիւն կը խնդրէր կապելու եռագոյն վզնոցը: Երրորդ նամակ մը գրած էր բանտի տնօրէնին, շնորհակալութիւն յայտնելով անոր «աջակցութեան» համար եւ շեշտելով թէ թոյնը ճարած էր իր սեփական միջոցներով եւ ոչ թէ իր բանտապահներուն կամ փաստաբաններուն օգնութեամբ: Պաշտօնապէս արտօնուեցաւ որ կապէ եռագոյն վզնոցը: Մինչ կը մօտենար այն հողաթումբին ուր պիտի մեռնէր, խնդրեց կանչել ընդհ. դատախազ Մոռնէն եւ հարցաքննիչ դատաւորը, Պուշարտօն: Եւ ըսաւ.— «Շատ գէշ գործ մը կատարեցիք»:

ԶԵՌՔԵՐԸ ԳՐՊԱՆԻՆ ՄԷՋ ...

Յետոյ դառնալով 12 հրաձիգ զինուորներուն, որ կազմ եւ պատրաստ կը սպասէին գնդակահարութեան համար, ըսաւ.

— Դուք յօժարակամ մեղսակիցներն էք դատական ոճիրի մը: Ես կը մեռնիմ, որովհետեւ չափազանց կը սիրէի իմ հայրենիքս»:

Ապա աւելի ամուր կապելով կարմիր-կապոյտ-ճերմակ վզնոցը, յառաջացաւ դէպի հողաթումբը: Խօսքն ուղղելով հրաձիգ դասակի հրամանատարին՝ գնդ. Պուքէի, ըսաւ,— «Կոպիտ մի վարուիք հետս»: Գնդապետը պատասխանեց թէ

Ֆրանսահայկ. փառաւոր ցոյց մը Մարսէյլի մէջ

―――o―――

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԶՈՀԵՐՈՒ ԵՒ ԱՐԱՐԱՏԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հոկտեմբեր 7ին, կիրակի առաւօտ, Փրատոյի Ս. Թարգմանչաց եկեղեցւոյն մէջ, մեծ շուքով եւ աննախընթաց հանդիսութեամբ կատարուեցաւ ֆրանսական բանակի Նախկին Ռազմիկներու Բարեկ. Միութեան տարեկան սգահանդէսը՝ ի յարգանս բոլոր հին ու նոր նահատակներուն եւ Հայկ. Լեգէոնի հրամանատար հանգուցեալ գնդ. Romieuի յիշատակին: Նախագահին հրաւէրով հանդիսականները մէկ վայրկեան լռութիւն պահեցին յոտնկայս: Խուռն բազմութիւն մը փութացած էր յարգանքի իր պարտքը հատուցանելու երկու համաշխարհային պատերազմներու բոլոր նահատակներուն: Միեւնոյն ատեն տօնուեցաւ Արարայի ճակատամարտին 27րդ տարեդարձը, ֆրանսական նաւաբաժնին կողմէ Մուսա լերան Հայերու ազատագրման 30րդ տարելիցը եւ գերիներուն վերադարձը:

Օրուան ականաւոր հիւրերն էին՝ Շրջ. ներկայացուցիչ Պ. Haag, Լեգ.ի Նախ. սպայ զոր. Azan եւ Նաւային հրամանատար ծովակալ Sticca որոնք ներս մտած ատեն, պատարագէն առաջ, աչքէ անցուցին պատուի կեցած նախկին ռազմիկները, ու իրենց կարգին յարգանքի կեցան դրօշակներուն առջեւ, մինչ անդին 120 հոգինոց զին. երաժշտախումբը կը հնչեցնէր ազգ. քայլերգը:

Պատարագէն վերջ, ճաշին մէջ իրենց տեղերը գրաւեցին բազմաթիւ քաղաքային եւ զին. ներկայացուցիչները: Յետոյ, տողանցքով եկան կարգի մտնելու Բարեկամական Միութեան ռազմիկները, ի ներկայութեան հոծ բազմութեան մը: — France-Orientի նախագահ, Հայկ. Դատի Յանձնախումբի եւ մեր Միութեան պատ. նախագահ ընկեր Տիրան Թէքէեան բացաւ հանդէսը եւ, յայտնելէ վերջ հանդիսութեանց երբեակ բնոյթը, պատմականն ըրաւ Հայկ. Լեգէոնի կազմութեան, մինչեւ անոր յաղթական մուտքն ի Սուրիա եւ Կիլիկիա՝ ցայտուն կերպով ցոյց տալով անոր կատարած մեծ դերը: Այս վերջին պատերազմին մասնակցող Ֆրանսահայ երիտասարդութեան հանդէպ քաղաքացիութեան հարցին մէջ եղած անարդարութիւնը եւ մեր «անհայրենիք» նկատուելու պարագան յանձնեց Պ. Haagի մասնաւոր ուշադրութեան: Ընկեր Թէքէեան վերջացուց իր խօսքը բուռն ծափերու մէջ, հրաւիրելով Պ. Հակը որ որոտընդոստ ծափերու մէջ բեմ բարձրանալով, ի միջի այլոց ըսաւ.

— «Խոր յուզումով է որ կուգամ քանի մը խօսք ընելու. այն սէրն ու անվերապահ նուիրումը զոր դուք ցոյց տուած էք Ֆրանսայի եւ իր ազատատենչ ժողովուրդին հանդէպ՝ անուրանալի է, — պատմական եւ ժամանակակից կապեր ունինք. դուք պատուով ծառայեցիք Ֆրանսական հայրենիքին՝ երկու համաշխարհային պատերազմներուն եւս. ըսեմ անմիջապէս որ կրնաք վստահ ըլլալ, Պ. նախագահ, թէ ես իմ կարելի ճիգս պիտի ի գործ դնեմ իմ կառավարութեան մօտ՝ ձեր Ռազմիկներու քաղաքացիական խնդրին մէջ որ քաղաքական պահանջ մը չէ, այլ պարզ ու դրեթէ բնական իրաւունք մը: Գալով այն հարցին թէ Հայը «անհայրենիք» կը նկատուի, պէտք է յայտնեմ հպարտանքով որ ան ընդհակառակն ունի երկու հայրենիք, մին՝ Հայաստանը, միւսը՝ Ֆրանսան» :

Պ. Haag բուռն ու երկարատեւ ծափահարութիւններու մէջ վերջացուց իր կուռ պատասխան ճառն ու հանդարտ քայլերով վերադրաւեց իր պատուոյ տեղը:

(Մնացեալը յաջորդով)

Ի ՊԱՏԻՒ ԳԵՐԻՆԵՐՈՒ

―――o―――

Սեպտ. 30ին գինեձօն մը տեղի ունեցաւ Անիէռի մէջ, նախաձեռնութեամբ Ռազմիկներու Միութեան: Շրջանին ֆրանսերէն օրկանը, Le Progrès Social, հետեւեալ ձեւով կը նկարագրէ հանդէսը, Հոկտեմբեր 7ի թիւով. —

Անիէռի եւ Պուա Քոլոմպի Հայերը անցեալ կիրակի գինեձօնով մը տօնեցին գերիներու եւ աքսորականներու վերադարձը, ընկերվարականներու սրահին մէջ, որ իրենց տրամադրութեան տակ դրուած էր ընկերվարական մասնաճիւղին կողմէ: Այս մտերմական հանդէսին կը նախագահէին Միութեան նախագահը՝ Պ. Յ. Հիսայեան եւ քարտուղարը, Շահլամեան: Պ. Abrieu, Ռազմիկներու Ազգ. Միութեան նախագահը եւ ընկեր Gambier, Անիէռի ընկերվարական մասնաճիւղին քարտուղարը, բարի գալուստ մաղթեցին գերիներուն եւ աքսորականներուն, որոնցմէ շատեր կրած են տանջարարներու չարչարանքները տխրահռչակ արգելարաններուն մէջ: Այս առթիւ ալ Հայերը ապացուցին իրենց սէրը իրենց երկրորդ հայրենիքին՝ Ֆրանսայի, եւ իրենց երախտագիտութիւնը ընկերվարական կուսակցութեան հանդէպ: Հանդէսը շարունակուեցաւ ուրախ-զուարթ երգերով հայկական կամ կովկասեան պարերով, որոնց կը խառնուէին ֆրանսերէն երգեր: Քանի որ փոքր տուակները մեծ գետեր կը կազմեն, մաղթենք որ այս կարգի բազմաթիւ հանդէսները օգնեն ժողովուրդներու մերձեցումին եւ պահպանեն Ֆրանսայի համբաւը իբրեւ ասպնջական երկիր:

ԹՈՒՐՔԻՆ ՀԱՐԱԶԱՏ ԼԵԶՈՒՆ, ՀԱՐԱԶԱՏ ՊԱՏԿԵՐԸ ...

Ատանայի աղբանոցներէն՝ «Բէլօղլան», 24 Սեպտեմբերի իր թիւով կ'անդրադառնայ ընկեր Ժ. Միսաքեանի ծանօթ դիմումին, ու կը լրբէ. «Կիրմինասեան (Ժ. Միսաքեան ըսել կ'ուզէ) անուն էճայի մը, աշխարհի վրայ ապրող բոլոր Հայերու անունով աղերսագիր մը յղեր է Հինդերու ժողովին, եւ ըսեր է.— «Կարսը, Արտահանն ու Արդուինը հայկական նահանգներ են, պէտք է Հայաստանին տալ զանոնք»:

Ի՞նչ ըսենք այս «քէփազէ» մարդուն: Այդ «Հ. օղլու Հ.»ին եւ նմաններուն մէկ խօսք միայն ունինք:— Եթէ կրնաք, հրամմեցէք՝ առէք: Թուրք ազգը «աղբար»ներուն ձեռքի դրօշակը ձողը կ'առնէ, եւ ....: Նախագասութիւնը թող մեր ընթերցողները ամբողջացնեն իրենց ուզած ձեւով»:

Պոլսահայ թերթերէն «Մարմարա», կը պատասխանէ այս առթիւ: — «Զնաշխարհիկ այս հայհոյագիրը եւս կը յանձնենք Մամուլի Ընդհ. Տեսչութեան: Մեղանչած պիտի ըլլայինք Մամուլի կոչումին դէմ, եթէ վիճաբանութեան բռնուած ըլլայինք այս կարգի թերթուկներու հետ: Զափազանցած չենք ըլլար, յայտնելով թէ առնուազն զզուանք կը պատճառէ այդ թերթին խրաքանչիւր տողը: Իբրեւ վերջին խօսք, մեր լռութեան արհամարհանքը կը շպրտենք իր երեսին»: («Մարմարա», 27 եւ 28 սեպտեմբեր):

« ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ»ի Րաֆֆի խումբի դասախօսութիւնը, այս շաբաթ, 20 Հոկտ. իրիկուան ժամը 8.30ին, Studlio Alemchahի մէջ, 19 rue Caumartin, métro Opéra եւ Madeleine: Դասախօս՝ Պ. Հրաչ Զարդարեան: Նիւթ՝ Րաֆֆիի կեանքն ու գործը: Կը հրաւիրուի փարիզահայ երիտասարդութիւնը:

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻԱՅ Թագաւորը եւ Թագուհին, որոնք Լոնտոն կը գտնուին, Մ. Նահանգները պիտի այցելեն մօտերս:

ԿԱՐԴԱՑԻ՞Ք.— ԶՈՅԳ ՄԸ ՀԷՔԵԱԹ, Յ. Հիսաեանի, գին 120 ֆրանք: Դիմել Հ. Բալուեանի եւ Մ. Պարսամեան գրատուններ եւ հեղինակին, 38 Rue du Ménil, Asnières (Seine):

Հ. Ա. Ը. Մ. Փարիզի մասնաճիւղին կազմակերպած երեկոյթը՝ այսօր չորեքշաբթի, ժամը 8.45ին Սթիւտիօ Ալէմշահի մէջ, 19 rue Caumartin, métro Opéra եւ Madeleine: Պիտի խօսի Պ. Մ. Պարսամեան, քարտուղար Հայ Գրողներու Միութեան: Նիւթ՝ «Ինչպէս ուսուցանել հայերէնը մանուկներու, առանց ուսուցչի» : Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի Պ. Երուանդ Թէրզեան, որ պիտի երգէ հայկական երգեր: Ներկայ ըլլալ ընտանիքով :

ՃԷՊԷԼԸ - ՄՈՒՍԱՅԻ Խըտըր - Պէկ գիւղէն (Սանճագ Իսքէնտէրուն) Պ. Եսայի Աբրահամեանը կը փնտռէ իր զաւակը՝ Սեդրակ Աբրահամեանը, 32 տարեկան, որ բժշկական ուսանող էր Պէյճիքայի Լուվէնի համալսարանը, պատերազմի ժամանակ, Ֆրանսա անցած է եւ 1942ին Փարիզ եւ Մարսէյլ տեսնուած: Իմացնել «Յառաջ»ին:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ 30 — 45 տարեկան տան մնայուն սպասուհի մը: Դիմել՝ 58, Fbg. Poissonnière, ելեկտրական վաճառատունը:

սովորութիւն չէ կոպիտ վարուիլ դատապարտեալներու հետ, մահապատիժին գործադրութենէն առաջ:

Լաւալ յետոյ գիրք բռնեց հողաթումբին դիմաց, խնամով կոճկած իր վերարկուն եւ դէմքն ուղղեց հրացաններուն, ձեռքերը պատահարար գրպաններուն մէջ: Բանտապահ մը մօտեցաւ եւ ըսաւ թէ ձեռքերը պիտի կապուին ետեւի ձողին: «Անհրաժեշտ չէ», ըսաւ մահապարտը:— «Հրամանը այդպէս է, պատասխանեց բանտապահը» :

Ձեռքերը կապուելէ 15 երկվայրկեան վերջը, Լաւալ ուղղակի նայեցաւ հրացաններու փողերուն որոնք կրակ տեղացին: Ժամը 12.32 էր:

Ուրեմն անձնասպանութեան փորձէն վերջ Լաւալ հազիւ երեք ժամ ապրեցաւ, մինչեւ գնդակահարում: Քննութիւն բացուած է, ստուգելու համար թէ ինչպէս ճարած էր թոյնը: Զգած է բազմաթիւ փաստաթուղթեր, մաքրելու համար դաւաճանութեան արատը:

ՈՒՐԻՇ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Թերթերը կը գրեն թէ մեծ բազմութիւն մը խռնուած էր բանտին առջեւ, շրջակայ տուներու տանիքներուն վրայ, իմանալու համար անցուդարձը: Ներսն ալ, բանտարկեալները դանդաղանկանչէր կ'արձակէին,— «Կեցցէ», «մարդասպան» եւն.: Պաշտպան փաստաբաններէն Ալպէռ Նօ կը յայտարարէ.

— « Երբեք պիտի չմոռնամ այդ ատուն, որ միաժամանակ դժնդակ էր եւ փառաւոր» :

Յետոյ պատմելով ամբողջ անցուդարձը, աւելցուց թէ Լաւալ ըսաւ ընդհ. դատախազին. «Կ'արգահատիմ ձեզի որ այսքան պէշ գործ մը կատարեցիք» : Ապա խնդրեց գնդապետէն որ ինք արձակէ կրակի հրամանը: Գնդապետը պատասխանեց թէ կանոնի հակառակ է: Լաւալ չուզեց որ աչքերը կապեն եւ խօսքը զինուորներուն ուղղելով ըսաւ.

— « Կը մեղքնամ ձեզի որ այսպիսի գործ մը կը կատարէք: Սրտին առէք նշանը» : Եւ չանթահար ինկաւ, աղաղակելով.— «Կեցցէ՛ Ֆրանսա» :

╳ Կարգ մը թերթեր կը քննադատեն անցուդարձը — անշուշտ առանց արդարացնելու «մեծ ոճրագործը, որ առ նուազն յաջողեցաւ գարշելի դարձնել օրինաւոր արարք մը» (Combat):

ՀԱՆՔԱԳՈՐԾՆԵՐՈՒ դաշնակցութիւնը հանդիսաւորապէս կը յայտարարէ թէ 1946ի գարունէն առաջ արտադրութիւնը պիտի հասնի նախապատերազմեան չափին, նոյնիսկ պիտի գերազանցէ, պայմանաւ որ վստահութիւն յայտնեն եւ գործելու միջոցներ ճարեն:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ գործակալութիւնը կը հերքէ ամերիկեան աղբիւրէ տրուած այն լուրը թէ Երեք Մեծերը Փոցտամի մէջ որոշեր էին զատ զատ դիմել Թուրքիոյ, փոփոխելու համար Նեղուցներու պայմանագիրը եւ միջազգայնացնելու զանոնք: — Ամերիկացի ծերակուտական մը հասած է Անգարա, խօսելու համար քաղաքական եւ տնտեսական ձեռնարկներու մասին:

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔԸ առջի օր ալ ընդհատուեցաւ չորս անգամ: Ոչ միայն թերթը ուշ մնաց, այլեւ կարելի չեղաւ սրբագրել կարգ մը տպագրական սխալներ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՌԱՒ, բայց անոր մէկ հարստութիւնը, Աշխատանքի Միջազգային կազմակերպութիւնը կը շարունակէ գործել: Առջի օր, 50 երկիրներէ 500 պատուիրակներ այդ հաստատութեան 27րդ նստաշրջանը բացին Սորպոնի ամփիթատրոնին մէջ: Նախորդ ժողովներուն միայն բանուորները կը մասնակցէին: Այս անգամ բանուորներէն զատ կը մասնակցին գործատէրեր եւ կառավարութեանց անդամներ: Ժողովին նախագահ ընտրուեցաւ Պ. Փարոտի, Ֆրանսայի աշխատանքի նախարարը: Բացականերուն գլուխը կը գտնուի Խ. Միութիւնը, որ շատոնց քաշուած էր Ազգերու Դաշնակցութենէն: Բացակայ է նաեւ Իտալիան, որ նոյնպէս քաշուած էր Ֆաշական իշխանութեան օրով եւ այժմ կ'ուզէ մասնակցիլ Աշխատանքի կազմակերպութեան: Հաստատութիւնը պիտի բարեփոխէ իր ծրագիր-կանոնագիրը, որպէսզի կարենայ սերտօրէն գործակցիլ Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան: Համագումարը պիտի տեւէ մօտ երեք շաբաթ:

ՀԻՒԼԷ - ՌՈՒՄԲԸ միշտ կը գրաղեցնէ մեծ պետութիւնները: Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ բրիտանական կայսրութիւնը պիտի կրնայ օգտագործել այդ նոր ուժը, իր սեփական միջոցներով, եթէ 100 միլիոն սթերլին տրամադրէ: Նոյն աղբիւրներուն համաձայն, Խ. Միութիւնը շահաւէտ պաշտօններ առաջարկած է գերման մասնագէտներու, որպէսզի երեւան հանեն հիւլէ-ռումբին գաղտնիքները: Խորհրդային իշխանութիւնը ամբողջութեամբ, նոյնիսկ աւելցուքներով Ռուսիա փոխադրած է Պերլինի Քայզեր Վիլհէլմ հաստատութեան ամբողջ կազմածը: Շատ մը գերման մասնագէտներ սիրայօժար ստանձնած են առաջարկը, որ շատ հրապուրիչ պայմաններ կը պարունակէ: Այս մասնագէտները հարկադրուած չեն Ռուսիա երթալու: Միւս կողմէ վերջերս խորհրդային իշխանութիւնը հրամայած է հարիւրին 300 աւելցնել իւրանիօմի արտադրութիւնը Զեխոսլովաքիոյ մէջ:

ԳԵՐԻՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱՔՍՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ նախարարը, Պ. Ֆրէնէ, անուանարկութեան դատ բացաւ «Իւմանիթէ»ի դէմ, 200.000 ֆրանք հատուցում պահանջելով:

ԾԽԱՏՈՄՍԵՐԸ պիտի նորոգուին Նոյեմբերին: Այս առթիւ պարենատոմսերուն հետ պիտի տրուի մասնաւոր կտրօն մը, թիւ 5 կտրօնին դիմաց, ներկայացնելու համար ծխավաճառին: Նոր ծխատոմսերը ստանալու համար պայման է 30 ֆրանք վճարել, իբրեւ համերաշխութեան տուրք:

ՏԱԼԱՏԻԷ քանի մը անգամ նախատինքներու հանդիպած ըլլալով իր ընտրական շրջանին՝ Վօքլիւզի մէջ, որոշեց հրաժարիլ հրապարակային ժողովներէ: Ընդդիմադիրները նոյն իսկ լոլիկ նետած էին, ճառ խօսած ատեն: Սրահի տէրերը չեն ուզեր վարձու տալ իրենց ժողովասրահները, վախնալով որ կարասիները ջարդուփշուր կ'ըլլան: Ամէնէն սուր պայքարը կը մղեն համայնավարները:

ՄԻՍ ՀԱՍՆԱԾ ըլլալով Փարիզ, գիները իջնել սկսած են, դզալապէս :

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1928 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Jeudi 18 Octobre 1945 Հինգշաբթի 18 Հոկտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4534-Նոր շրջան թիւ 163 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — Գին՝ 3 Ֆր.

ՆՈՐ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— Երէկ հրատարակեր էինք Հիւս. Ամերիկայի առաջնորդ Տիրան եպիսկ.ի յայտարարութեանց մէկ մասը: Հատուած մը եւս.—

— Մշակոյթի մարզին մէջ, նոյնիսկ մեծ յառաջդիմութիւն տեսայ: Խօսեցայ շատերու հետ, ներկայ եղայ թատերական ներկայացումներու, Գրողներու Միութեան ժողովներուն: Տպաւորութիւնս լաւ է, բայց սխալ պիտի ըլլար եթէ արտակարգ նկատենք եղածը: Հայ ժողովուրդը ամէն տեղ ստեղծագործող է: Եւ Հայրենիքի մէջ, ուր կայ պետութեան քաջալերանքը, բնական է որ մշակոյթը զարգանայ: Ինչ պիտի ընէ ժողովուրդը. աշխատանք, ապա ժամանցի համար թատրոն ու սինէմա եւ վերջապէս ընթերցում:

— Ի՞նչ է ձեր տպաւորութիւնը իրենց զարգացման աստիճանին եւ արտասահմանի գրականութեան եւ առհասարակ մշակոյթի հանդէպ իրենց դիրքին վերաբերմամբ:

— Պէտք է նկատի ունենալ որ նոր կարգ մը կայ եւ նոր հասկացողութիւն մը: Իրենց հասկացողութիւնը համապատասխան է տիրող կարգին, նախ՝ արեւմտեան ազդեցութիւնը գրեթէ չկայ կամ շատ քիչ: Գլխաւորաբար ռուսական են իրենց գիրքերը: Անոնց համար, օրինակ, գրականութիւնը այն իմաստն ու նպատակը չունի, ինչ որ դուրսը: Մեզի համար նոյնիսկ, գրականութիւնը որոշ դասակարգի մը յատուկ է, տեսակ մը առանձնաշնորհ, լեզուով, մշակումով եւ արուեստով: Հոն այդպէս չեն խորհիր: Գրականութիւնը, ինչպէս յարակից մտաւորական շարժումները, պէտք է զանգուածներուն հասնին, անոնց հասկնալի ըլլան եւ օգտակար: Անոնք ինչպէս դրամատիրական դասակարգը, նոյնպէս մտաւորական դասակարգը չեն ճանչնար, եւ կ'ուզեն, որ գրականութիւնը զանգուածներու կեանքը ընդգրկէ, ծառայէ որոշ գաղափարներու եւ նպատակներու, համապատասխան տիրող կարգերուն:

Արտասահմանի գրական-մտաւորական շարժման մասին տեղեկութիւններ ունին, բայց քիչ մարդիկ: Դուրսէն ղրկուած գիրքերը կամ թերթերը ընթերցողներու լայն շրջանակներ չունին եւ քիչ մարդիկ կարելիութիւնը ունին կարդալու զանոնք:

Լեզուն ալ զարգանալու եւ մաքրուելու վրայ է: Նախանձախնդրութիւն մը կայ հայերէն լաւ խօսելու եւ լաւ գրելու մասին: Հայերէն բառեր միայն գործածելու մասին:

— Թերեւս ըլլան այդպէս փափաքողներ, Սրբազան, բայց իրողութիւնը այն է՝ որ արեւելահայ գրականութիւնը դեռ չէ ազատած օտար բառերու արշաւանքէն:

— Այո, կան բառեր, որոնք միջազգային գործածութիւն մը ունին, եւ պէտք չեն տեսներ անպատճառ հայացնելու: Օրինակ, ռատիօ, թելեֆօն բառերը, ի՞նչ պէտք կայ ձայնասփիւռ եւ հեռաձայն ըսելու, երբ ամէն լեզուով այդպէս կ'ըսուի, ես ալ այդ կարծիքէն եմ:

— Բայց իմ խօսքս այդ բառերու մասին չէ: Նախ՝ անհասկնալի է հինէն ի վեր նուիրագործուած բառեր, օրինակ՝ հանրապետութիւն բառը, «ռեսփուպլիքա»ի վերածելը:

Բայց, թողունք ատ: Կան ուրիշ բառեր: Վերջերս կարդացի Ա. Տէրտէրեանի Կլասիքներ գիրքը, ուր անտեղի բառերու հանդիպեցայ, գրքին անունէն սկսած,— Ակտուալ պրոբլէմներ, կոնտեկս, բազա, էսթէտիկա, սենսացիոն նորութիւն եւայլն ... Եւ այս հեղինակը համալսարանի մէջ գրականութեան դասախօ՛ս է ու դեռ գրական ալ քննադա՛տ...

— Այո, այդ տեսակ բառերու համար օտար բառերու գործածութիւնը արդարանալի չէ: Բայց նոր սերունդը աւելի նախանձախնդիր է: Ինչ կը վերաբերի արտասահմանի հետ յարաբերութեան, ժամանակը կրնայ սերտացնել զայն եւ մեր նոր գրականութիւնն ալ ծանօթացնել, քանի որ ներկայիս միայն դասականներուն ծանօթ են, ինչպէս կ'ըսէք:

Ամէն պարագայի մէջ, այս բոլորը կախում ունին առարկայական պայմաններէն: Երբ նիւթական պայմաններ ունենայ մեր երկիրը, այն ատեն դպրոցները կ'օժտուին հարկ եղած գիտական դպրոցական առարկաներով եւ պատշաճ կահկարասիներով եւ կրթական կեանքը կը բարգաւաճի աւելի մեծ չափով: Կարեւորը այն է՝ որ տեսայ զարգացման աստիճան մը, որ երթալով կը բարձրանայ: Ունինք համալսարանի խանդավառ ուսանողութիւն մը, որ նուիրումով կ'աշխատի, եւ տարուէ տարի նոր դէմքեր երեւան կուգան: Հայաստանի վարիչները, ինչպէս շատ մը համայնավար անձեր, գաղափարապաշտ մարդիկ են եւ ունին միաժամանակ ազգային ոգի: Հարցուցի ուսանողի մը թէ համայնավա՞ր էր ինք.— «Դա մի բնական հարց է», պատասխանեց ան: Եւ ինքն ու իրեն պէս կուսակցականներ իսկապէս գաղափարական մարդիկ են:

Ազգային Եկեղեցական Համագումա՞րը: Պատմական ժողով մը եղաւ: Բայց բուն եկեղեցական խնդիրներով չկրցաւ շատ զբաղիլ, ինչպէս գիտէք:

Ընտրեց Կաթողիկոսը, որ ուշիմ, կարող եւ արժանաւորագոյն անձն է. յետոյ, կանոնական կարգ մը խնդիրներ ճշդեց: Չկրցաւ զբաղիլ բարեկարգութեան խնդրով, որուն ոչ ժամանակն է արդէն, ոչ ալ պէտք կայ:

Բարեկարգութիւն ըսելով կը հասկցուի առհասարակ արարողութեանց կրճատում, կրօնաւորներու ամուսնութեան կամ վերամուսնութեան խնդիր եւայլն: Բայց, առաջինը դիւրին է լուծել. որեւէ եպիսկոպոս իրաւունք ունի արարողութեանց ճշդորոշուած մասը կատարել, ըստ ժամադրքի եւ այն ատեն պատարագ եւ առաւօտեան ժամերգութիւն կրնան միասին աւարտիլ՝ 2 կամ 2ուկէս ժամէն:

Կուսակրօններու ամուսնութիւնը հիմնովին կը կերպարանափոխէ մեր եկեղեցին, իսկ քահանաներու վերամուսնութեան խնդիրը շատոնց կարգադրուած է արդէն: Այս հարցերը սակայն երկար ուսումնասիրութեան կը կարօտին, ինչ որ չէ եղած: Մնաց որ մեր եկեղեցին արեւելեան եկեղեցիներու հետ սերտ կապեր ունի եւ չենք կրնար յախուռն քայլեր առնել, երբ միւս եկեղեցիները կը պահեն իրենց կարգերն ու աւանդութիւնները:

(Վերջը յաջորդով)

Ատրպատականը պիտի անջատուի՞

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ իրանեան կառավարութիւնը բողոքագիր մը ուղղած է խորհրդային իշխանութեան, վերջերս Ատրպատականի նահանգին մէջ պատահած դէպքերու մասին: Նոյն աղբիւրին համաձայն, Ատրպատականի շրջանին ինքնավարութեան, նոյնիսկ Իրանէն անջատման պայքարը կ'աւելցնէ իրանեան կառավարութեան դժգոհութիւնը: Իրան կատարելապէս կ'ըմբռնէ թէ անջատողական շարժումը կը քաջալերուի խորհրդային կառավարութեան կողմէ: Մնաց որ սովետական անթելը ե թերթերը, ինչպէս եւ Մոսկուայի պաշտօնական գործակալութիւնը՝ թատ լայն տեղ կուտան Ատրպատականի անջատողական շարժումին:

Երկու միլիոն օտարական տասը տարիէն

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Ֆրանսա պէտք պիտի ունենայ բազմաթիւ օտար գաղթականներու, երկրին վերաշինութեան, ժողովուրդին աճման եւ հասարակ բանուորութեան համար: Կը խորհուի երկու միլիոն օտարականներ ընդունիլ տասը տարիէն, անշուշտ առողջ եւ վստահելի տարրեր: Իտալիա պատրաստ է 3—400.000 գաղթականներ ղրկելու: Սպանիան ալ կրնայ գաղթական ճարել. բայց, հաւասարակշռութիւն մը պահելու համար Միջերկրականեան եւ հիւսիսային ժողովուրդներու միջեւ, անհրաժեշտ կը համարուի հիւսիսային երկիրներէն ալ գաղթականներ բերել, մինչեւ անգամ Գերմանններ, ինչպէս եւ Ֆրանսա փոխադրել այն տարագիրները որ չեն ուզեր բրենց երկիրները վերադառնալ: (Օրինակ, հազարաւոր լեհ տարագիրներ կը գտնուին Լոնտոն եւ Գերմանիա):

«Իւմանիթէ» կը բողոքէ այս ծրագրին դէմ, զայն համարելով հնարք մը «արեւմտեան ճակատ»ը զօրացնելու եւ Եւրոպան երկու մասին բաժնելու:

Ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ Լեհաստանի մէջ

Վարշաւայէն կը հեռագրեն հոկտ. 16 թուականով.— Այսօր կը լրանայ այն պայմանաժամը որ տրուած էր Լեհաստանի երկրապահ բանակին, զէնքերը յանձնելու համար: Հազարաւոր Լեհեր կը մերժեն դուրս ելլել իրենց թաքստոցներէն եւ յանձնել իրենց զէնքերը: Ասոր վրայ խորհրդային իշխանութիւնները, համախորհուրդ լեհական կառավարութեան հետ, որոշեցին մասամբ դրաւել Լեհաստանը, նուաճելու համար այն զօրախումբերը որ կապուած են Լոնտոնի լեհական նախկին կառավարութեան հետ: Խորհրդային զօրամաս մը պիտի տեղաւորուի Լեհաստանի 17 նահանգային կեդրոններուն մէջ, հրամանատարութեամբ զօրավարի մը:

Միեւնոյն ատեն լեհական կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առած է, օտարականները հսկողութեան տակ պահելու համար: Անցագիր կը պահանջուի թէ ներս մտնելու եւ թէ դուրս ելլելու համար: Կը խուզարկուին բոլոր պայուսակները, եթէ նոյնիսկ դեսպանական մարմնի անդամներուն պատկանին: Վերջապէս, ժողովուրդը մեծ մտահոգութեան մատնուած է, իբրեւ հետեւանք այն հրամանագրին որ պարտաւորիչ աշխատանքի կ'ենթարկէ 18—55 տարեկան այրերը եւ 18—45 տարեկան կիները: Շատերը կը վախնան թէ պիտի բռնադատուին Ռուսիոյ մէջ աշխատելու: Լեհաստանի ազգ. պաշտպանութեան նախարարը յանկարծ Ֆրանքֆորթ մեկնեցաւ, տեսակցելու համար զօր. Այզընհաուըրի հետ:

× Անգլեւսաքսոն թերթերն ալ մանրամասնութիւններ հրատարակելով այս մասին, կ'ըսեն թէ սովետական զօրամասերուն պաշտօնը պիտի ըլլայ խորտակել հրոսախումբերու գործունէութիւնը որ համաճարակի հանգամանք առած է: Վարշաւայի պաշտօնաթերթը կը գրէ թէ այս գործողութեանց համար համաձայնութիւն գոյացած է Լեհաստանի խորհրդային հրամանատարին՝ մարաջախտ Ռոքոսովսկիի հետ: Լեհերը մտահոգ են, վախնալով որ պիտի աճին աւազակութեան, բռնութեան եւ աւարառութեան դէպքերը, որոնք արդէն ծաւալած են Լեհաստանի բոլոր մասերուն մէջ: Միեւնոյն ատեն կը վախցուի յեղափոխական շարժումէ մը, որովհետեւ լեհ զօր. Պորի բանակէն հազարաւոր զինուորներ, որոնք 1944ին կռուած էին Վարշաւան ազատելու համար, կը մերժեն օգտուիլ ընդհ. ներումէն եւ վար դնել իրենց զէնքերը:

Հրեայ պիտի փախցնէին դէպի Պաղեստին

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Վիէննայի անգլ. գաղտնի սպասարկութեան պաշտօնեաները յաջողած են երեւան հանել միջազգային ցանց մը, որ կ'աշխատէր Հրեաներ տեղաւորել Պաղեստինի մէջ, ապօրէն միջոցներով: Այս կազմակերպութեան գլխաւոր կեդրոնն է Վիէննա, ուր բազմաթիւ Հրեաներ կը հասնին Եւրոպայի զանազան մասերէն: Քանի մը շաբաթէ ի վեր Հրեաներ կը հասնէին Լեհաստանէն եւ Հունգարիայէն, շաբաթը 500 հոգի, եւ բրիտանական իշխանութեանց ներկայանալով, ուտելիք եւ պատսպարան կը խնդրէին, ինչպէս եւ տոմսակ մը Պաղեստինի համար: Ասոնք սարսափելի բաներ կը պատմէին իրենց տառապանքներու մասին, ինչ որ չէր երեւար իրենց դէմքերուն վրայ: Ընդհակառակն իրենց գրպանները լեցուն էին դրամներով: Միայն երկու հոգի միասին 9000 սթերլին ունէին: Հարցաքննութիւններէն երեւան ելաւ որ շատերը պայմանաւորուած էին մասնաւոր գործակալներու հետ, Վարշաւայի, Բրաքովիոյ, Փէշթայի եւ Արեւելեան Եւրոպայի ուրիշ քաղաքներու մէջ, եւ խոստում առած էին թէ օգնութիւն պիտի ստանան, եթէ անմիջապէս Պաղեստին մեկնին: Իրենց կ'ընկերանային առաջնորդներ լեռնային ճամբաներու մէջ: Միեւնոյն ատեն կը ստանային ուտելիք եւ դրամ, ինչպէս եւ համակիրներու անուններ եւ հասցէներ: Ցանկին մէջ կը գտնուէին անգլիացի սպաներու անուններ: Վիէննայի մէջ ալ թափառական Հրեաներ կ'արձանագրուէին կազմակերպութեան անդամներուն կողմէ, դրամ եւ վաւերագիրներ ստանալով իբրեւ անպատսպար:

× Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ զինեալ Հրեաներու խումբ մը փորձեց գրաւել անգլ. կառք մը որ կարեւոր գումար մը կը փոխադրէր զինուորական վարչութեան համար, սակայն ձախողեցաւ:— Զրոյց կը շրջի թէ բազմաթիւ Հրեաներ Պաղեստին կը մտնեն մակոյկներու միջոցաւ կամ Սուրիոյ սահմանագլուխէն:— Ռիւթէրի թղթակիցը, Վալէնշթայն, վտարուեցաւ Լիբանանէն, անյայտ պատճառներով: Ոստիկանութիւնը մասնաւոր կառքով մը սահմանագլուխ առաջնորդեց թղթակիցը:

× Հայֆայի զինուորական ատեանը 3—7 տարի բանտարկութեան դատապարտեց 18 Հրեաներ եւ երկու Հրէուհիներ, որոնք զէնքեր եւ պայթուցիկներ պահած էին: Վճիռը արձակուած ատեն 20 դատապարտեալներ խմբովին երգեցին հրէական քայլերգը, «Հատիկվա»: Իրենց ազգականներն ալ միացան խմբերգին:

Ֆրանսիահայկ. փառաւոր ցոյց մը Մարսէյլի մէջ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԶՈՀԵՐՈՒ ԵՒ ԱՐԱՐԱՑԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԻՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ընկեր Թէքէեան յետոյ բեմ հրաւիրեց նախկին Հայկ. Լեգէոնի սպայ, այժմեան Զօր. Ազանը որ կը ներկայացնէր միաղամայն 15րդ բանակի հրամանատար Զօր. Քարփանթիէն (անակնկալօրէն Փարիզ մեկնած):

Զօր. Ազան՝ Պաղեստինի ճակատամարտին պատմականն բրաւ գրաւոր երկար ճառով մը որմէ քանի մը պարբերութիւն միայն պիտի յիշատակենք:

— «Զօրեղապէս ամրացուած ճակատ մըն էր՝ որուն դէմ բազում յարձակումներ ապարդիւն անցան: Արարայիճակատամարտին օրը, յարձակման ծանրութեան կեդրոնը Հայկ. Լեգէոնն էր, բազմաթիւ Թնդանօթներու եւ գնդացիրի դժոխային կրակին դէմ՝ անպատում հերոսութեամբ մը խիզախեց ան՝ գերմանեւթուրք միացեալ ուժերուն դէմ, ու թէեւ մեծ կորուստով, բերաւ յաղթանակին իր մեծագոյն բաժինը, թշնամի ճակատը քայքայուած եւ նահանջի մատնուած էր...»: Զօրավարը յայտնապէս յուզուած էր երբ վերջացուց իր ընթերցումը եւ իջաւ բեմէն երկարատեւ ծափերու մէջ:

Ընկեր նախագահը իր շնորհակալիքն ուղղեց. — Պ. Haagի, Զօր. Azanի, ծովային հրամանատար Sticcaի, Ֆրանսացի կամաւորներու նախագահ փրոֆ. Romieuի, Օտար Լեգէոնի նախագահ Mullerի, Տարտանէլի եւ Արեւել. ճակատի պատգամաւորութեանց, հարիւրապետներ Teissedreի եւ Grossonի, Զօր. Սմբատի, Ամերիկ. բանակէն հարիւրապետ Սվաճեանի, ինչպէս նաեւ հայ եւ օտար բազմաթիւ յարգելի անձնաւորութեանց եւ պարտաճանաչ հայ գաղութին:

Յետ միջօրէի ընկերա-ընտանեկան հանդիպումը իր ընդհ. գիծերուն մէջ ստեղծեց ջերմ մթնոլորտ մը որուն խրօք ծարաւն ունի այս հայրենաբաղձ հասարակութիւնը: Ներկայ էր Զօր. Ազան եւս որուն մասնաւոր պատիւներ եղան եւ որ «Brasserie Colbert»ի սրահէն մեկնեցաւ՝ գոհունակ տրամադրութեամբ:

Բարեկամական Միութեանս հեռաւոր շրջաններու գրեթէ բոլոր ներկայացուցիչները փութացած էին ներկայ ըլլալու այս սրտառուչ հանդիսութեանց որ այս տարի ստացան մասնաւոր փայլ մը: Լիոնէն.— Քասնապետ ընկեր Տօնապետեան, Տէսինէն.— ընկեր Սիրունեան, որոնք վարչութենէս ստացած մասնաւոր լիազօրութեամբ կը վերադառնան վերակազմելու եւ հաստատ հիմերու վրայ դնելու Բարեկամ. Միութիւնը: Լիոնի ընկերներէն կը խնդրուի դիւրացնել անոնց տանելիք աշխատանքը: Ավինեոնէն — ընկեր Տէր Վարդանեան, Կրընոպլէն՝ ընկեր Յով. Մարկոսեան, Քանէն եւ Նիսէն՝ ընկերներ Յակոբ Նշանեան եւ Տէրտէրեան, Լա Սիոթայէն՝ ընկեր Գույունճեան:

Վերջացնելէ առաջ անարդար պիտի ըլլար մոռացութեան տալ Ս. Ժէռոմի երգչախումբը որ մեզ փոխադրեց պահիկ մը դէպի Մասեաց սարերն ու հայրենի աւանները. «Թէ թեւ ունէի, ո՛հ կը թռչէի...», «Կոլխոզի աղջիկ» եւայլն, երգուեցան քաղցր ու դաշնաւոր, առաջնորդութեամբ ընկեր Համբարձումեանի, երաժշտախումբին հետ միասին ստեղծելով ջերմօրէն սփոփարար մթնոլորտ մը:

Մեր ամենաջերմ շնորհակալութիւնները բոլոր անոնց որ իրենց աջակցութիւնը բերին նահատակներու յիշատակի այս հանդիսութեանց եւ դերիններու ի պատիւ տրուած երեկոյթին:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Պոլսական բառեր

ՊԱՏՐ. ՏԵՂԱՊԱՀԻՆ ԽԱՅՏԱՌԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԽՄԲ.— Իրազեկ աղբիւրէ մը կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.— Հանգուցեալ Նարոյեան Պատրիարքի վախճանումէն վերջ, նորէն փոթորկած է Պոլսահայ հանրային ու կրօնական կեանքը, Տեղապահ Արսլանեան արք.ի սանձարձակ գործունէութեան պատճառաւ:

Նկատելով որ Ազգ. Վարչութիւն ու Ընդհ. Ժողով արգիլուած են տարիներէ ի վեր, Կրօն. Ժողովը անհրաժեշտ համարած էր ապահովութիւն առնել Տեղապահական թեկնածու Արսլանեան արք.է, թէ հակակշիռ պիտի հաստատէ Պատրիարքարանի մէջ, եւ պիտի ցուցակագրուին բոլոր թանկարժէք եկեղեց. գոյքերը, ձեռագիրներ եւ գիրքեր: Արսլանեան արք., յատենի Կրօն. Ժողովոյ, եւ ի ներկայութեան Մամուլի եւ Թաղային ներկայացուցիչներու, խոստացած էր ընթացք տալ այս առաջարկներուն, մանաւանդ որ ինքզինքը քապէս ի վիճակի չէ յոգնեցուցիչ աշխատանքներով զբաղելու:

Դժբախտութիւն, սակայն, որ Տեղապահական ընտրութենէն հազիւ 24 ժամ վերջ, Արսլանեան արք. վերադարձած է իր... սիրելի ունակութիւններուն, առաջին առթիւ «լուծեալ» հռչակելով Կրօն. Ժողովը, յետոյ «արգելքի տակ» առնելով, բոլոր այն Թողօնները, զորս Նարոյեան կտակած էր Ազգ. Հիւանդանոցին: Այդ կերպով, տնավարի այս «կարգադրութիւններու» արձագանգը փոխադրուած է մամուլ, ու վերսկսած են պայքարները: Տեղապահը իբրեւ «վերին իշխանութիւն» եւ հեղինակութիւն, ի հիմանէ «բարեփոխած» է Պատրիարքարանի պաշտօնէութիւնը, անթափանցելի պատնէշ մը ստեղծելով իր շուրջ, Կրօն. Ժողովի անդամակցութեան հրաժարած է գինք ժպիտով դիմաւորող բոլոր եկեղեցականները, ու դատ բացած է Հիւանդանոցին դէմ, պնդելով թէ «Նարոյեանի Թողօնը կը պատկանի Տեղապահին, նկատելով որ վախճանեալը ժառանգորդ չունի»: Մինչեւ այսօր, դատարաններու մէջ կը քաշքշուի այս խնդիրը, պատեհ եւ անպատեհ խօսքերու եւ մատնանշումներու դուռ բանալով: Արսլանեան արք. այս սկսած է իբրեւ «աւելորդ ներկայութիւն» Ոսկերչաց շուկայի մէջ վաճառքի հանել մօտ 70 քիլօ արծաթեղէն (Աւետարանի կողքեր, խաչի կտորուանք, եւն. եւն.): Բողոքները անլսելի մնացած են: Տեղապահը իր տունը փոխադրել տըւած է 75ի մօտ թանկարժէք գորգեր, Պոլիս փոխադրուած Կեսարիոյ Ս. Կարապետէն: Իր փեսան անգամ բողոքած է իրեն դէմ...: Ապարդիւն: Ազգ. մարմիններու չգոյութիւնը եւ Տնտես. Խորհուրդի կազմալուծումը, հնարաւորութիւն չեն տար աւելի խիստ շարժելու իրեն դէմ:

Ինչ որ ամէնէն անդարմանելին է սակայն, «կորուստն» է թանկարժէք ձեռագիրներու եւ գիրքերու, որոնք վաճառքի հանուած են... Եգիպտոսի եւ Ամերիկայի մէջ: Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Գարեգին Յովսէփեանց եւ բանասէր Յ. Քիւրտեան, «Հայրենիք» ամսագրի 1945ի առաջին երեք թիւերուն մէջ կը գրեն, թէ Հիւս. Ամերիկայի մէջ տեսած են Ղալաթիոյ մատենադարանին պատկանող ամենաթանկագին հատորներ: Գարեգին Կաթողիկոս, չեշտելէ վերջ թէ «անշուշտ Պոլսոյ պատրիարքարանը ոչինչ պիտի ուզէ ըսել կամ ոչ ալ լուսաբանել այս մասին», կը ճշդէ՝ թէ «խնդրոյ առարկայ բոլոր գրչագիրները տեսած, լուսանկարած եւ ուսումնասիրած է 1913ին, Պոլսոյ մէջ»:

Արսլանեան Արք. դէպի էջմիածին իր վերջին ուղեւորութեան, հոգեւոյս Նարոյեանի վերագրած է բոլոր այս մութ գործերը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔԸ փոխանակ բարուքելու, երէկ դադրեցաւ մինչեւ կէս օր, խանգարելով մեր բոլոր հաշիւները...

ԱՆԳԼԻՈՅ աշխատաւորական կառավարութիւնը լիազօրութիւն ստացաւ հինգ տարուան համար, հակառակ պահպանողականներու ընդդիմութեան:

ՊԱՐԷՆԱՒՈՐՄԱՆ նախարարը լաւատես յայտարարութիւններ բրաւ առջի օր: Հացին վաճառումը ազատ պիտի ըլլայ Նոյեմբեր 1էն սկսեալ, ինչպէս ծանուցուած էր: Ճարպեղէնի բաժնեչափը պիտի պահուի (600 կրամ, J3ներու համար 750): Միսի բաշխումն ալ կը բարուքի եւ շաբաթական 200կրամը ապահովուած է: Գետնախնձորի հունձքը անբաւարար ըլլալով, դուրսէն ալ պիտի ներածուի: Շաքարի բաժնեչափը ապահովուած է: Սուրճի բաժնեչափը 250 կրամ պիտի ըլլայ ձմեռը: Խմորեղէններն ալ պիտի արտօնուին: Գալով հաւկիթին, կը յուսան մարդ գլուխ 7—9 հատ ճարել մինչեւ տարուան վերջը: Ճաշարանները արտօնուած են յաւելուածական ուտելիքներ հրամցնելու, մասնաւորապէս ոսպէ, հաւեղէն, երէ եւն.:

ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԵՐՈՒ թիւը պիտի աւելնայ Փարիզի մէջ, հասնելով մինչեւ հազարի: Պիտի վերաբացուին մեթրոյի կարգ մը կայարաններ ալ:

ՏԱԼԱՏԻԷ թղթակցի մը պատմելով իր ընտրական արկածները, յայտարարեց թէ «կ՚ուզէն սպաննել զինքը»: Իր հրապարակային ժողովները վերջացած են բուռն ցոյցերով, սարքուած համայնավարներու կողմէ: Պոլէնի մէջ երեք - չորս լոլիկ նետեր են իր մէկ բարեկամին վրայ, մէկ հատ ալ իրեն: Համայնավարները իբրեւ դաւաճան կը մեղադրեն զինքը, Միւնիխի համաձայնութեան առթիւ: «Պատի ազդերու վրայ կը ներկայացնեն պատկեր մը ուր Հիթլէրի ձեռքը կը սեղմեմ: Բայց ես ալ թղթածրարներ ունիմ: Ահաւասիկ լուսանկար մը ուր Սթալին կը ժպտի, սեղմելով Ռիպպընդրոփի ձեռքը»:

ՈՒԻԼԵԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆԻ մէկ թատերախաղը, «Ձեր կեանքին պահը», այս միջոցին կը ներկայացուի Փարիզի մէջ, Ամերիկացի զինուորներու կողմէ: Այս առթիւ թերթերը ջերմօրէն կը գնահատեն երիտասարդ գրագէտը, յիշելով անոր հայկական ծագումը:

ԼԱՎԱԼԻ խմած թոյնը ո՞վ ճարեց,— այս խնդիրը կը քննուի տակաւին, դատական իշխանութեանց կողմէ: Ըստ օրէնի մահապարտները վերէն վար կը մերկացուին, ուրեմն ո՞ւր պահած էր: Փաստաբաններու եւ բանտապահներու մասին կասկած չունին:— Տիկին Լավալ խումբ մը թղթակիցներու հարցումներուն պատասխանելով, ըսաւ թէ վիշտը այնքան խոր է որ աչքէն արցունք չի գար: Աղջիկը, որ հօրը յուշերը կը մեքենագրէ, շատ ընկճուած է: Տիկինը կը կարծէ որ եթէ դատավարութիւնը ընդհ. ընտրութիւններէն վերջը կատարուէր, Լավալ կրնար արդարանալ, դառնելով Ծերակոյտին առջեւ:— Լոնտոնի թերթերը երկար մանրամասնութիւններ հրատարակելով, կ՚ըսեն թէ «Լավալի մահէն վերջը Ֆրանսան սփոփանքի հառաչ մը կ՚արձակէ»: «Թայմզ» դիտել կու տայ թէ «Լավալի նկարագրին գլխաւոր գիծերն էին սադրանքը եւ նենգամտութիւնը»: Լավալի փաստաբանները որոշեր են պայքարը շարունակել, տարիներով, փրկելու համար անոր «պատիւը»:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ամերիկեան շրջանի մասին ընդարձակ տեղեկագիր մը հրատարակեց զօր. Այզընհաուըր: Վերջին երկու ամիսներու ընթացքին ձերբակալուած են 18.300 գործօն Նացիներ, գումարը հասցնելով 66.500ի:— Գերմանական կառավարութիւն մը հաստատուեցաւ Հէսի մէջ, ամերիկեան հովանաւորութեամբ:

60 ՄԻԼԻՈՆ քաղաքացիներու զարծ ճարելու հարկադրուած է Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը: Միայն Տիթրոյթի մէջ, ուր բազմաթիւ Հայեր կան, 250.000 հոգի կը թափառին փողոցները:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ կառավարութիւնը պիտի ճանչցուի Մ. Նահանգներուն եւ Անգլիոյ կողմէ, պայմանաւ որ ընդհ. ընտրութիւնները կատարուին Դեկտեմբեր ամիսը չվերջացած:

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ Յուշարձանի բացման հանդէսը կիրակի, 4 նոյեմբեր, Փէռ Լաշէզի գերեզմանատան մէջ: Նկատի առնել այս թուականը: Մանրամասնութիւնները յառաջիկային:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ.— Այրի Տիկին Աննա Զաքարեանի մահուան քառասունքին առթիւ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Փարիզի Հայոց եկեղեցին, այս կիրակի, 21 հոկտ. առաւօտեան ժամը 10ին: Կը հրաւիրուին յիշատակը յարգողները:

ՃԷՊԷԼԸ - ՄՈՒՍԱՅԻ Խըտըր - Պէկ գիւղէն (Սանճաք Իսքէնտէրուն) Պ. Եսայի Աբրահամեանը կը փնտռէ իր զաւակը՝ Սեդրակ Աբրահամեանը, 32 տարեկան, որ բժշկական ուսանող էր Պելճիքայի Լուվէնի համալսարանը, պատերազմի ժամանակ, Ֆրանսա անցած է եւ 1942ին Փարիզ եւ Մարսէյլ տեսնուած: Իմացնել «Յառաջ»ին:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ Գ. Տէօվլէթի նոր երկը, ԶԷՅԹՈՒՆ, պատմութիւն 1895ի պատերազմներուն, տեղական բարքերով եւ հին դէպքերով ճոխացած: Ընտիր հատոր մը պատկերազարդ: Դիմել Տէր - Յակոբեան տպարան:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Հ. Ա. Ը. Մ.ի դաշտահանդէսի միճակահանութեան համար եռամսեայ «Յառաջ» տրամադրած էր Արփիար Մարտիրոսեան: Շահած է Պ. Սիմոն Աճէմեան:

ՍՏԱՑԱՆՔ.— ՅՈՒՍԱԲԵՐ, գրական բաժին (ամսագիր), Բ. տարի թիւ 2, Սեպտեմբեր 7: Գահիրէ:

ՅԱՒԻՏԵՆԱԿԱՆ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԸ (Երուսաղէմի նոր տաղնապը եւ անոր պատճառներն ու դարմանը): Գրեց՝ Ա. Արմէնեան: 1945: Գահիրէ, դիմել Ն. Ժամկոչեան, B. P. 327:

Le Gérant : H. AGONEYAN

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Vendredi 19 Octobre 1945 Ուրբաթ 19 Հոկտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année Nº 4535-Նոր շրջան թիւ 164 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՃԱԿԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ԿԻՐԱԿԻՆ

Այս կիրակի, 21 Հոկտեմբեր, ճակատագրական օր մը պիտի ըլլայ Ֆրանսայի համար: Ինչպէս նորազատ երկրին զաւակներն ու բարեկամները, նոյնպէս ամբողջ Եւրոպան եւ Ամերիկան ակնդէտ կը սպասեն հանրաքուէի ելքին:

Ընտրական պայքարը գագաթնակէտին հասած է արդէն: Պատերու եւ տախտակներու վրայ փակցուած յայտարարութիւններէն զատ, կաւիճով արձանագրութիւններ կ'երեւան ամէն տեղ: Մինչեւ անգամ ճամբաներու եւ սալայատակներու վրայ կաւիճով,— «Այո-այո՛», «ոչ - ոչ», «Այո-ոչ»: Եւ մանաւանդ փոխադարձ վարկաբեկումներ, հոսանքէ հոսանք: Բառեր եւ խօսքեր, որ չեն կրնար երեւալ թերթերու կամ պաշտօնական յայտարարութեանց մէջ:

— «Եթէ Փէթէնը ազատ ըլլար, «այո եւ այո» պիտի պատասխանէր երկու հարցումներուն ալ (քար մը՝ ընկերվարականներուն): — «Եթէ Լաւալը ողջ ըլլար ...»: Տիկին Լաւալ «այո եւ այո» պիտի պատասխանէ» եւն.:

Այլապէս պերճախօս պատկեր մը կը ներկայացնեն թերթերը: Համայնավար օրկանը, «Իւմանիթէ», անընդհատ քարեր կը գլորէ ընկերվարական կուսակցութեան դէմ, որ բնականաբար խօսքի տակ չի մնար:

Այսպէս, համայնավարները ըսեր էին թէ օրինագծի մը երկրորդ ընթերցումը հակառակ է ժողովրդապետութեան սկզբունքին, մինչեւ անգամ ֆաշական ներշնչում: «Լը Փոփիւլէռ» կը յիշեցնէ Խորհրդային Սահմանադրութեան 47րդ յօդուածը, որ նոյն տրամադրութիւնները կը պարունակէ:

Պայքարը սաստկացած է նաեւ չափաւոր եւ աջակողմեան հոսանքներուն միջեւ, իրարու մէջ կամ ձախերուն դէմ:

Ի՞նչ կը նշանակեն «այո»ներն ու «ոչ»երը, այս ընտրական պայքարին մէջ:

Հանրաքուէի առաջին հարցումն է. — Կ'ուզէ՞ք որ ընտրուելիք ընդհ. ժողովը սահմանադիր ժողով մը ըլլայ:

Եթէ ընտրողներու մեծամասնութիւնը «այո» պատասխանէ, նորընտիր ընդհ. ժողովը նոր սահմանադրութիւն մը պիտի մշակէ, չեղեալ հռչակելով նախորդը (1875): Եթէ «ոչ» պատասխանէ, ընտրուած ընդհ. ժողովը պիտի դառնայ երեսփ. ժողով, համաձայն 1875ի սահմանադրութեան, եւ Ծերակոյտ մը պիտի ընտրուի երկու ամիսէն:

Բ. հարցումը. — (Եթէ ընտրողները «այո» պատասխանած ըլլան առաջին հարցումին). — «Կ'ուզէ՞ք որ պետական իշխանութիւնը — մինչեւ նոր սահմանադրութեան գործադրութիւնը — կազմակերպուի համաձայն յարակից օրինագծին» (տպուած է հարցաթերթին ետեւը):

Եթէ մեծամասնութիւնը «այո» պատասխանէ այս երկրորդ հարցումին, Սահմանադիր ժողովը պիտի գործէ համաձայն առաջարկուած օրինագծին տրամադրութեանց: Եթէ «ոչ» պատասխանէ, կը նշանակէ թէ ժողովուրդը կ'ուզէ որ բոլոր իրաւասութիւնները — սահմանադրական, օրէնսդիր եւ գործադիր — յանձնուին Սահմանադիր ժողովին: Այն ատեն ոչ մէկ սահմանափակում իր իրաւասութեանց:

Ընկերվարականները «այո» պիտի պատասխանեն երկու հարցումներուն ալ, չափաւոր հոսանքներու մեծ մասին հետ: Եթէ անոնք յաղթանակը շահին, ինչպէս կը յուսան, այն ատեն նոր կառավարութիւնը պիտի կազմուի համաձայն ներկայ կարգուսարքին, շարունակելով զօր. տը Կօլի քաղաքականութիւնը:

Միւս հոսանքներէն համայնավարները որոշած են «այո» պատասխանել առաջին հարցումին (միակ Սահմանադիր ժողով, առանց որ եւ է սահմանափակման), իսկ երկրորդ հարցումին՝ «ոչ»: Արմատական - ընկերվարականները հակառակ ըլլալով միակ սահմանադիր ժողովի, «ոչ» պիտի պատասխանեն առաջին հարցումին: Ուրեմն երեսփ. ժողով եւ Ծերակոյտ (այս վերջինը՝ ընտրելի երկու ամիսէն): «Ոչ» պիտի պատասխանեն նաեւ երկրորդ հարցումին, որուն իրաւասութիւնները կը սահմանափակուին կառավարական օրինագծով:

Եթէ համայնավարները մեծամասնութիւն շահին, այն ատեն ընտրուած ընդհ. ժողովը պիտի դառնայ ամենազօր: Տէր-տիրական ամբողջ կացութեան:

Այս հեռանկարին առթիւ էր որ զօր. տը Կօլ միշտ կ'ազդարարէ թէ այն ատեն պիտի գտնուին «արկածախնդրութեան» մը առջեւ: Շ.

ՆՈՐ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ. — Ահաւասիկ վերջին մասը Տիրան Եպիսկոպոս Ներսոյեանի յայտարարութեանց. —

Եկեղեցական ժողովը ազգային տեսակէտով դեր մը կատարեց, յայտնելով մեր ժողովուրդին բաղձանքներն ու ուշադրութեան յանձնելով մեր արդար իրաւունքները: Բացառիկ առիթ մըն էր այս ամէնը ընելու եւ ժողովը ըրաւ:

— Եղա՞ն վրիպումներ. բոլորէն մեկուսացողներ:

— Այո՛, բայց անհատական, մասնակի պարագաներ էին: Կարեւորը այն է որ ժողովականները միահամուռ կերպով թարգմանն եղան մեր ժողովուրդի դարաւոր բաղձանքներուն եւ հեռագիրներով եւ յայտարարութիւններով պահանջեցին անոնց իրականացումը:

— Հայաստանի ժողովուրդին տրամադրութի՞ւնը այդ մասին:

— Շատ բարձր, մեզի չափ եւ նոյն իսկ աւելի: Անհամբեր կը սպասէին որ մեր սահմանները ընդարձակուին եւ կայ այն հաւատքը՝ թէ այս անգամ բաղձանք պիտի չմնան անոնք: Անշուշտ, եթէ սահմանի ընդլայնում չըլլայ, ներգաղթի մասին դժուար է մտածել:

— Կրօնական զգացումը ի՞նչ վիճակի մէջ է:

— Կան ժողովրդական երկու խաւեր: Կան Հայեր,— հին սերունդէն կամ անոր ազդեցութեան տակ եղողները,— որոնք կը պահեն իրենց կրօնական ոգին եւ ուրախ են Հայ. Եկեղեցիի տրուած դիւրութիւններուն համար: Կան ալ որ անտեղեակ են եւ անտարբեր, բայց, կը կարծեմ թէ այս վերջիններն ալ ժամանակի ընթացքին պիտի համոզուին կրօնքի անհրաժեշտութեան մասին: Կը խորհիմ թէ կեանքը երբ բարելաւուի, նիւթական վիճակը բարւոքի եւ մարդիկ խաղաղին ու իրենց կեանքի մակարդակը բարձրանայ ու զարգացումը խորանայ, այն ատեն պիտի տեսնուի որ համայնավարական վարդապետութեան համար քրիստոնէութիւնը խոտելի պիտի չդառնայ:

— Կա՞ն բաց եկեղեցիներ:

— Այո՛, Երեւանի մէջ, եւ կրնան նորեր հաստատուիլ: Սակայն, նիւթական միջոցներ ու քահանաներ չկան. հաւատացեալները պիտի հոգան բոլոր ծախքերը: Հետզհետէ որ կարելի ըլլայ, ի հարկէ եկեղեցիները կը բացուին կամ կը հաստատուին:

— Քարոզութեան իրաւունք կա՞յ:

— Ես արգելք չգտայ: Մէկ երկու առիթներ եղան քարոզելու, եւ Կիլիկիոյ կաթողիկոսը, Մամբրէ Սրբազանը ինչպէս նաեւ Դերենիկ վարդապետը քարոզեցին: Միայն արգիլուած է եկեղեցիէն դուրս քարոզելը կամ ծանուցումներ ընելն ու հրատարակելը:

— Ներեցէք սրբազան, կը կարծէ՞ք թէ արտասահմանի մէջ մասնաւորաբար՝ Դաշնակցութեան դէմ պայքարի որ եւ է հրահանգ տրուած ըլլայ:

— Ես նման բան մը չտեսայ: Գիտէք թէ Հայաստանի մէջ, ոչ - համայնավար կուսակցութիւնները կ'անտեսուին: Նոյն վերաբերումը կրնան ունենալ, արտասահմանի մէջ ալ: Բայց, մասնաւոր պայքարի մը տրամադրութիւն չտեսայ ես: Գոնէ մեզի՝ նման բան մը չէ ըսուած, եթէ ուրիշներու ըսուած է՝ լուր չունիմ: Ամէն պարագայի մէջ, Հայաստանի օգնութեան գործին մէջ, կը խորհիմ թէ որ եւ է խտրականութեան հարկ չկայ որ ըլլայ: Այնպէս որ համագործակցութիւնը արտասահմանի մէջ՝ օգտակար կրնայ ըլլալ միայն եւ վէճն ու պայքարը կրնան տկարացնել մեր ժողովուրդը եւ հայրենիքը:

— Ի՞նչ կը մտածէք, Սրբազան, Ամերիկայի եկեղեցական պառակտումի մասին: Ի՞նչ որոշում տրուած է.

— Ժողովը անով չզբաղեցաւ: Կաթողիկոսը պիտի զբաղի անով: Այդ վէճը քիչ մը սխալ ներկայացուած է: Պարզ ճամբան այն է՝ որ բաժնուող եկեղեցիները, ըստ օրէնի, ճանչնան կաթողիկոսին իշխանութիւնը, Առաջնորդը եւ Ամերիկայի Ազգ. Սահմանադրութիւնը:

— Բայց, չէ՞ որ անոնք ալ արդար գանգատներ ունին եւ հակառակ իրենց համաձայնութեան բոլոր տրամադրութիւններուն՝ հակառակորդներ կան, որոնք կը մերժեն:

— Ոչ, կողմերու խնդիր պէտք չէ հանել: Ընտրութիւններ կ'ըլլան: Հոն ընտրութիւնները ըստ եկեղեցիի են: Որ եւ է եկեղեցի, որ կ'ընդունի Էջմիածինը կամ Առաջնորդին ու սահմանադրութեան իրաւասութիւնը, դիմում կ'ընէ եւ իր երեսփոխանները կ'ընտրէ ու կը ղրկէ երեսփ. ժողով: Հոս զիջումի կամ նուաստացումի խնդիր չկայ: Էջմիածինը, անշուշտ, պիտի զբաղի այս հարցով, բայց շատ կը դիւրանայ խնդիրը, եթէ եկեղեցիները մասնակցին յառաջիկայ Հոկտեմբերի ընտրութեանց եւ ղրկեն իրենց պատգամաւորները: Կը մնայ կարգալոյծ եւ կախակայուած քանի մը քահանաներու խնդիրը, որ լուծում մը կը գտնէ անշուշտ:

Մեր խօսակցութիւնը կ'երկարի եւ կ'ընդլայնուի ազգային, եկեղեցական, քաղաքական եւ կուսակցական հարցերու շուրջ: Երիտասարդ եպիսկոպոսը հաստատ, գրեթէ անյեղլի գաղափարներ կազմած է. մեղադրանքի խօսք ունի այն եկեղեցականներու հանդէպ, նոյնիսկ մեծերուն (Վարժապետեանէն ու Խրիմեանէն մինչեւ Դուրեան) որոնք ազգային - ազատագրական շարժումներու նուիրուած են. մեղադրանքի տակ կ'առնէ Դաշնակցութեան ընդհանուր քաղաքականութիւնը, ապա աւելի ընդլայնելով՝ Սահմանադրական Սերունդինը եւ ալ աւելի ընդլայնելով ամբողջ 19րդ դարը եւ նոյնիսկ Իսրայէլ Օրին, թէեւ չմոռնալով աւելցնել թէ ճակատագրական էին դէպքերը, Ֆաթալ ...

Զանց կ'առնեմ ամփոփումն իսկ տալ այս տեսութեանց, որոնք փաստարկութեան չեն դիմանար:

Ցեռոյ, խօսելով իր ծանօթ գիրքի մասին՝ նշանակալից կը գտնէ Հայ. Եկեղեցիին տրուած թոյլտուութիւնը, այն հաւատքով թէ ասիկա նոր քաղաքականութիւն մըն է համայնավար քաղաքականութեան մէջ: Այն համոզումն ունի միշտ՝ թէ համայնավար վարդապետութիւնը, հեռու զուտ նիւթապաշտական շարժում մը ըլլալէ, գաղափարապաշտական է: Մարքսի, Էնգէլսի, Լէնինի եւ Ստալինի վարդապետութիւնը, իր փիլիսոփայութեան մէջ խոտելի չէ քրիստոնէութեան եւ նոյնիսկ ներդաշնակ է անոր: Ժամանակը եւ կեանքը աւելի իրերհասկացողութեան պիտի բերեն զանոնք: Իր գիրքը («Քրիստոնէական մերձեցում մը կոմունիզմի») այս տեսակէտին նուիրուած է:

Մահ Պ. Քրաֆ-Պոնարի

Վերջին պահուն Ժընեւէն Հոկտ. 16 թուակիր նամակէ մը խորին ցաւով կ'իմանանք մահը Պ. Քրաֆթ – Պոնարի, որ յիսուն տարիէ ի վեր կը ծառայէր Հայ ժողովուրդին, թէ քաղաքական եւ թէ մարդասիրական գետնի վրայ: Ծանօթ են իր յարատեւ աշխատանքները բազմաթիւ Հայ որբերու պատսպարման եւ դաստիարակութեան համար, դժուարին պայմաններու մէջ: Ինքն էր որ վերջին անգամ հանդուցեալ Պ. Մոթայի հետ պաշտպանեց Հայկ. Դատը, Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ: Իր բազմաթիւ բանախօսութիւններէն զատ, հրատարակած է շարք մը հայանպաստ գրքոյկներ:

Մեր թղթակիցը կը գրէ թէ մահը տեղի ունեցած է Հոկտ. 14ին: Իր վերջին խօսքերն եղած են, — «Արդարութիւն Հայ ժողովուրդին համար»: Դեռ առիթ կ'ունենանք խօսելու իր կեանքի եւ գործի մասին:

«Հայկ. բարենորոգումները»

« Նիւ Եորք Հէրըլտ» որ ամէն օր կ'արձանագրէ 25 եւ 50 տարի առաջ իր եւրոպական տպագրութեան մէջ հրատարակուած կարեւոր դէպքերը, երէկուան թիւով կ'արտատպէ հետեւեալ տեղեկութիւնը.—

1895 Հոկտ. 18.— Սուլթանը կ'ընդունի Հայկական Բարենորոգումներու ծրագիրը, որ պարտադրուած է Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Ռուսիոյ կողմէ: (Կարդալ«Մի քիչ պատմութիւն»ը, Բ.էջ):

Ելեկտր. հոսանքը եւ «Յառաջ»

Արտադրութեան նախարարութիւնը կը ծանուցանէ թէ ելեկտրական հոսանքին կրճատումը աւելի որոշ չափերով պիտի գործադրուի, այսօրուընէ սկսեալ (ուրբաթ), փորձի համար... Սէնի աջ ափի շրջանին մէջ հոսանքը պիտի ընդհատուի առտուան ժամը 8—9, 10—11 եւայլն: Այսինքն զոյգ ժամերուն: Իսկ ժամը 18էն 6, իւրաքանչիւր ժամու առաջին կիսուն: Իսկ աջ ափին վրայ՝ ժամը 9—10 եւ 11էն 12 եւն.: Այսինքն անզոյգ ժամերուն: Իսկ ժամը 18էն 8, իւրաքանչիւր ժամու երկրորդ կիսուն:

Այս կարգադրութիւնը ամբողջովին կը խանգարէ թերթին շարուածքը եւ տպագրութիւնը: Կարելին պիտի փորձենք, ապահովելու համար հրատարակութիւնը եւ առաքումը:

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ վերջին խորհուրդը գումարուեցաւ երէկ: Դատական նախարարը օրինագիծ մը ներկայացուց, բացառիկ ատեանները ջնջելու համար: Ուրիշ նախարարներ ալ զանազան օրէնքներ ներկայացուցին:

ՄԻ ՔԻՉ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

1882ին Անգլիան գրաւում է Եգիպտոսը, Հայերը նոր յոյսեր են կապում Անգլիային, հաւատալով որ հերթը կուգայ Հայաստանին: Զուր յոյսեր: Անգլիան ապահովում է Հնդկաստանի ճամբան: Այդ էր իր հիմնական նպատակը:

Ալեքսանդր Բ.ի մահէն վերջ, երբ գահ է բարձրանում Ալեքսանդր Գ.ը հայկական հարցը մտնում է նոր փուլի մէջ: Չկայ Իգնատիեւի միջամտութեան քաղաքականութիւնը, մշակւում է նոր տեսակէտ մը հայկական հարցի մասին, — «Ռուսաստանը չի ուզում իր սահմանների վրայ նոր Պուլկարիա ստեղծել»: Ուրիշ խօսքով Ռուսերը չեն ցանկանում Հայերի ազատութեան խնդրով զբաղել: Ռուսերը կը հրաժարին Հայկական Դատից, բայց ոչ հայկական բարձրաւանդակից: Այդ օրերին մէկ երրորդ ուժ էր հրապարակ եկել գաղթային քաղաքականութեամբ՝ Գերմանիան, որ առաջին հերթին իր աչքերը յառում է Առաջաւոր Ասիային: Անգլիան օգտւում է այդ բանից Գերմանները Ռուսերի դէմ հանելու, իսկ ինքը իր ուշադրութիւնը կեդրոնացնում է Եգիպտոսի, Սուտանի եւ ամբողջ Ափրիկէի վրայ: Թուրքերը տեսնում են յստակօրէն երեք ոյժերի ձգտումները: Ռուսը ուզում է տէր դառնալ Նեղուցներին, հայկական բարձրաւանդակին, Անգլիան գրաւում է Թրքական հողերը, իր ձեռքն է առնում Արաբները, Գերմանիան միայն ուզում է մենաշնորհներ, հեռաւոր նպատակը իջնել Արեւելք:

Այդ երեք ուժերը իրար հետ մշտական պայքարի մէջ պահելու համար, Թուրքիան յենում է Գերմանիային: Գերմանիոյ տալիս է Բաղդատի երկաթուղիի մենաշնորհը: Ստեղծելով այդ հակամարտութիւնը երեքի միջեւ, Թուրքը մտածում է իր հաշիւը փակել Հայերի հետ, երկրորդ Բալկաններ չունենալու համար: Եւ ինչպէս էմիլ Դիլոնն է ասում — «մահը, ջարդը երկնքի օդոր-մութիւն են Հայերի համար»:

Արդիւլ Համիտը կազմակերպում է քիւրտ հեծելազօրքը, «Համիտիէ» խոլամական զինուած խուժանը Հայերի դէմ: Սկսւում են Վասպուրականի, Տարօնի կոտորածները: Հարիւր հազարաւոր մարդիկ խողխողւում են Թուրքերի եւ Քիւրտերի կողմից անպատիժ: Ցնցւում է Եւրոպան: Անգլիական կառավարութիւնը դիմում է վեց մեծ պետութեանց, յիշեցնելով Բերլինի վեհաժողովի յանձնառութիւնները եւ առաջարկում է միջամտութիւն: Ընդ առաջ կ'երթան միայն Ֆրանսան եւ Ռուսաստանը: Երեք պետութիւնները՝ Անգլիա, Ֆրանսա եւ Ռուսաստան, առանց Գերմանիայի, Իտալիայի եւ Աւստրիայի, ներկայացնում են Սուլթանին 1895 մայիսին Բարենորոգումների մի յուշագիր, որ յայտնի է «Մայիսեան ծրագիր» անունով:

Համաձայն այդ ծրագրին, Թուրքերը.

1. Ընդհ. ներում պիտի շնորհէին բանտարկուած կամ քաղաքական յանցանքով դատապարտուած Հայերին:

2. Հայ տարագիրները եւ աքսորականները պիտի վերադառնային իրենց հողերի վրայ:

3. Բանտերի վերահսկողութիւնը եւ բանտարկեալների վիճակի քննութիւն՝ մի քրիստոնեայ եւ մի մահմետական քննիչների կողմից:

4. Նահանգներում մտցնելիք բարենորոգումների գործադրութեան վրայ հսկող բարձր մի յանձնաժողովի նշանակում (իւրաքանչիւր նահանգի համար հայկական քրիստոնեայ եւ մահմետական):

5. Կ. Պոլսում մնայուն հսկող մի մարմնի հաստատում (3 քրիստոնեայ եւ 3 մահմետական):

6. Սասունի, Տալւորիկի եւայլ տեղերի դէպքերի ժամանակ Հայերի ունեցած զոհերի եւ կրած վնասների հատուցում:

7. Կրօնական հաւատափոխութեան հետ կապուած գործերի կանոնաւորում (կրօնափոխ կարող են լինել միայն չափահասները):

8. Հայերի վայելած (կրօնական) իրաւունքների եւ առանձնաշնորհների պահպանութիւն եւ ճիշդ գործադրութիւնը:

9. Ասիական Թուրքիայի միւս նահանգների Հայերի վիճակի բարելաւում»:

Ըստ էութեան այդքան մեղմ, իրաւացի եւ արդար պահանջներին ի՞նչ են պատասխանում Թուրքերը:

1895 Յունիս 3ին Թուրք կառավարութիւնը պատասխանում է, — «Սուլթանի գլխաւոր ցանկութիւն է իր երկրի եւ բոլոր հպատակների ամէնից արդար եղանակով աճումն ու զարգացումը: Վարչական այդ բարենորոգումների կիրարկումը չսահմանափակել միայն կայսրութեան մի մասում այլ բոլոր նահանգները նպաստաւորել նրանցով»:

Թուրքերը գիտակ մեծ պետութեանց չահամոլ տրամադրութեանց եւ փոխադարձ անվստահութեան, անպատկառօրէն մերժում են «Մայիսեան ծրագիր»ը: Ֆրանսական դեսպանը գրում է արտաքին գործերու նախարար Հանոտոյին — «Բարենորոգումների մեր առաջարկները միայն մի նպատակ ունէին — ապահովել Հայերի կեանքը, գոյքը եւ բարօրութիւնը պաշտօնեաների եւ զինուորների կամայականութեան եւ բռնութեանց դէմ, ինչպէս եւ Քիւրտերի ասերի եւ աւարառութեան դէմ: Բ. Դուռը մերժում է բոլոր այն առաջարկները, որոնք վերաբերւում են բարենորոգման խնդրական կէտերին»: Ապարդիւն են անցնում կառավարութիւնների առաջարկները, Թուրքերը շարունակում են մերժել գործադրել բարենորոգումները Հայաստանում: Երեւութապէս Շաքիր փաշան նշանակւում է ընդհ. քննիչ եւ փոխանակ զսպելու խոլամական խուժանը դրդում է նոր կոտորածների: Հայերին այդ կոտորածները շատ սուղ նստան, խողխողեցին շուրջ 300.000 մարդ: Եւրոպան լուռ հանդիսատես մնաց, իսկ միսիոնարները մարդորսութեան սկսան:

(4) ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ խնամակալը, Դամասկինոս արք. տեսնելով որ 11 օրէ ի վեր կարելի չըլլար դահլիճ կազմել, ինք ստանձնեց վարչապետութիւնը, առժամապէս վարելու համար անմիջական գործերը: Այս կարգադրութեամբ, Վուլկարիսի դահլիճին անդամներուն մեծ մասը պիտի շարունակէ պաշտօնավարել: Առժամեայ կառավարութեան գլխաւոր գործերը պիտի ըլլան ապահովել բարեկարգութիւնը եւ մանաւանդ պարէնաւորումը որ ծանրապէս վտանգուած է, իբրեւ հետեւանք տնտեսական տագնապի, սեւ շուկայի ու կաշառքներու: — Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ իբաւասու նախարարը հերքեց այն լուրերը թէ Անգլիա կ'ուզէ միջամտել, միապետութիւն հաստատելու համար Յունաստանի մէջ: Յոյն ժողովուրդը ինք պիտի որոշէ երկրին ապագայ սահմանադրութիւնը եւ Անգլիա պիտի շնուազեցնէ իր աջակցութիւնը, եթէ հանրապետութիւն հռչակուի:

ՈՒՈՇԻՆԿԹԸՆԻ խորհրդային դեսպանը Լոնտոնէն Մ. Նահանգները հասաւ օդանաւով, քանի նորէն Լոնտոն մեկնեցաւ, խորհրդաւոր պայմաններու մէջ: Կը հերքուին այն լուրերը թէ դեսպանը Սթալինի մէկ նամակը յանձնած է նախագահ Թրումընի, կամ գիշերանց տեսակցած է արտաքին նախարարին հետ, Երեք Մեծերու յառաջիկայ ժողովի մասին:

ԱՆԳԼԻՈՅ նաւահանգիստներու բանուորներուն գործադուլը հետզհետէ կը ծանրանայ: Բանւորները չեն հպատակիր նոյնիսկ իրենց արհեստակցական Միութեան, որ ամէնէն մեծ կազմակերպութիւնն է, մէկ միլիոն անդամներով: Միայն Լոնտոնի նաւահանգիստին մէջ 4000 զինուորներ կ'աշխատին պարպել նաւերու բեռները, ապահովելու համար պարէնաւորումը:

ԼԱՎԱԼԻ դատավարութեան առթիւ ծագած միջադէպերուն դէմ բողոքագիր մը ներկայացուցին դատաւորները, բարենորոգումներ պահանջելով դատական նախարարէն:

ԾԱՅՐ. ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԱՍԻՆ ժողով մը պիտի գումարեն ինը պետութիւններ, եթէ նոյնիսկ Խ. Միութիւնը մերժէ հրաւէրը, ինչպէս յայտարարեց Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը:

ԻՐԱՆԻ մէջ միայն 24 անգլիացի սպաներ եւ 64 ենթասպաներ եւն. մնացած են, համաձայն Թէհրանի անգլ. դեսպանին յայտարարութեան եւ ի պատասխան Մոսկուայի մէկ զեկոյցին որ կ'ըսէր թէ տակաւին շատ մը անգլիացի զինուորներ կը մնան Իրանի մէջ:

ՆԱՑԻ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ արձանագրութիւնները անցան ամերիկեան իշխանութեան ձեռքը: Արձանագրութեանց մէջ կ'երեւան մօտ 8 միլիոն անդամներ: Մերժուած են երկու միլիոն թեկնածուներ: Ցանկերուն մէջ կը գտնուին նաեւ արտասահմանի հազարաւոր անդամներուն անունները:

ՀԻԹԼԷՐԸ ՈՂՋ Է, կը գրեն նորէն շատ մը թերթեր, հիմնուելով օդաչու կնոջ մը՝ Հաննա Ռայչի կարեւոր յայտարարութեանց վրայ: Ամերիկեան իշխանութիւնները կը փնտռեն այս կնոջ սիրահարը, որ փախած է:

ՊԱՇԱՐՄԱՆ ՎԻՃԱԿ հրատարակուեցաւ Փէշթայի մէջ, բարեկարգութիւնը խանգարուած ըլլալով: — Գրաքննութիւնը ջնջուեցաւ Ռումանիոյ մէջ:

«ՄՐՏԱՆՑ ԿԸ ՄԱՂԹԵՄ ՈՐ «ԱՅՈ» ՊԱՏԱՍԽԱՆԷՔ

Զօր. տը Կօլի վերջին ճառը

Առժամեայ կառավարութեան նախագահը ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ առջի օր: Ընտրական պայքարին առթիւ, զօրավարը ջերմապէս յորդորեց որ բոլոր Ֆրանսացիները եւ Ֆրանսուհիները գիտակցօրէն մասնակցին քուէարկութեան, եւ պատասխանեն տրուած հարցումներուն: «Սրտանց կը մաղթեմ որ «այո» պատասխանէք երկու հարցումներուն ալ: Մէկ կողմէ, իմ կարծիքով, բացարձակապէս անհրաժեշտ է որ յայտնէք ձեր կամքը նոր հանրապետութեան մը մասին, ինչ որ երբեք արգելք մը չէ երկու ժողովներ ունենալու: Ձեր առաջին «այո»ն պիտի վճռէ այս հարցը: Միւս կողմէ, բացարձակապէս անհրաժեշտ է որ, կամայականութենէ եւ արկածախնդրութենէ խուսափելու համար, հանրային իշխանութեանց-ընդհ. ժողովին եւ կառավարութեան պաշտօնավարութիւնը ճշդուի էական մասերուն մէջ, սպասելով սահմանադրութեան, որ պէտք է խմբագրուի արագօրէն եւ ենթարկուի ժողովուրդին հաւանութեան: Ձեր երկրորդ «այո»ն պիտի ապահովէ այս պայմանները: Շէնք մը քար առ քար կը շինուի: Ձայն չինող բանուորները միշտ չեն դանդաղներ թէ աւելի վերջը ո՛ր պիտի ըլլայ անոր գեղեցկութիւնը: Բայց, երբ կ'աւարտեն շինութիւնը, կը հիանան անոր վրայ եւ չեն զղջար իրենց տաժանքին համար: Ամբողջ աշխարհը մե'կ գկը դիտէ: Շարունակենք վերաշինել Ֆրանսան»:

Ճառին սկզբնական մասին մէջ, զօրավարը պարզեց Ֆրանսայի վերելքը, 1940ի մայլ օրերէն մինչեւ այսօր: «Այն ճամբան որուն կը հետեւի Ֆրանսան, զայն առաջնորդեց անդունդէն բարձունքը: Մենք յարութիւն առինք ներսը թէ դուրսը, հակառակ Ֆրանսայի ծանր վէրքերուն: Մենք ոտքի ենք նորէն: Կրնանք քալել: Ես չեմ պնդեր թէ ամէն բան կարգին է հիմա: Ոչ ոք ինծի չափ գիտէ թէ ինչ խոչընդոտներ կը մնան մեր ճամբուն վրայ: Բայց, իրողութիւն է որ ազգին տնտեսական կեանքը կը վերակազմուի, պարէնաւորումը կը բարուքի, նաւեր կը հասնին եւ կամաց կամաց կը վերնան արգելքները: Վայրերաններ կ'ըսեն թէ երկրին գործերը ծանրապէս վտանգուած են: Այս յայտարարութիւնները կ'ըլլան այնպիսի ատեն մը երբ Ֆրանսան ապաքինման շրջանի մէջ է: Եւ մինչ ուրիշներ կը բողոքեն թէ պիտի գրկուինք յաղթանակի պտուղներէն, իրականին մէջ մենք տեղաւորուած ենք Հռենոսի ափերուն վրայ եւ դիւանագիտական սեղաններուն առջեւ կը վերագրաւենք մեր տեղը իբրեւ մեծ պետութիւն: Այն պահուն երբ ձեր քուէները պիտի տաք, ես պատրաստ եմ, ամբողջ կառավարութեան հետ, ազգ. ներկայացուցիչներուն յանձնելու այն բացառիկ իշխանութիւնները զոր կը վարեմ 1940 յունիս 18էն ի վեր, յանուն հանրապետութեան, ի խնդիր պետութեան փրկութեան եւ ի սպաս հայրենիքին: Այս անգամ ալ, ես պարտականութիւն կը համարեմ իւրաքանչիւրին յիշեցնել ինչ որ կը պահանջէ ազգային շահը: Կարելի չէ վերաշինութիւն կատարել կուսակցական մթնոլորտի մը մէջ»:

Զօրավարը իր ճառին մէջ յիշեց թէ գերմանական գրաւումը օրական միջին հաշուով 452 միլիոն Փրանք կ'արժէր Ֆրանսայի:

50 ՏԱՐԻԷ Ի ՎԵՐ չտեսնուած երաշտի մը հետեւանքով ելեկտրական հոսանքը նուազած է Սպանիոյ մէջ: Կառավարութիւնը ջնջեց Մատրիտի, Պարսելոնայի եւ ուրիշ մեծ քաղաքներու ելեկտրական կառախումբերը:

ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ մասին Անգլիա եւ Մ. Նահանգները ժխտական դիրք մը բռնած են, մերժելով ճանչնալ Պուլկարիոյ, Ռումանիոյ, Եուկոսլաւիոյ կառավարութիւնները: Վերջին լուրերու համաձայն, երկու պետութիւնները որոշած են փոխել — մեղմացնել — իրենց քաղաքականութիւնը, հարթելու համար Խ. Միութեան հետ ծագած թիւրիմացութիւնները:

КОМ

ԿՈՄԻՏԱՍ Վ.Ի ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Կոմիտաս վարդապետի մահուան տասնամեակին առթիւ, հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Փարիզ Հայոց եկեղեցին, այս կիրակի: Այս առթիւ պիտի երգուի աղօթեալ երաժշտագէտին բազմաձայն պատարագը:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ. — Այս կիրակի, 21 հոկտ. պատարագէն վերջ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Փարիզի Հայոց եկեղեցին, Պ. ԶԱՒԷՆ ՏԷՏՈՅԵԱՆի համար: Կը հրաւիրուին իր յիշատակը յարգողները:

ՇԱՎԻԼԻ Հ. Ա. Ը. Մ.ի դասախօսութիւնը՝ վաղը, շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Մաատուէին սրահը: Կը խօսի Պ. Վ. Իչքալացեան:

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Հ. Յ. Դ. Սէն Լուի Ակնունի ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկեր Արմենակ Մանուկեան, իր տարաբախտ կնոջ՝ ԱՐՇԱԼՈՅՍի մահուան առթիւ:

ԸՆԿ. ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ բոլոր անոնց որ անձամբ գրաւոր կամ պսակով յարգեցին իր տիկնոջ՝ ԱՐՇԱԼՈՅՍի յիշատակը, անոր կսկծալի մահուան առթիւ:

ՆԱԽԿԻՆ ՈՒՍՈՒՑԻՉ ՄԸ հայերէնի մասնաւոր դասեր կը ստանձնէ: Դիմել Ն. Աղամալեանի, երկուշաբթի եւ հինգշաբթի երեկոները, ժամը 7էն 8, 16 rue de la Palestine, Paris (19):

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1928 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Samedi 29 Octobre 1945 Շաբաթ 20 Հոկտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4536-Նոր շրջան թիւ 165 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — Գին՝ 3 Ֆր

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԻՔ ԵՒ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Հայրենի՛ք... Կը յիշէ՞ք արդեօք թէ երբ արտասանած էք այդ բառը առաջին անգամ եւ կամ ե՞րբ զգացած էք անոր իմաստին խոր նշանակութիւնը:

Շատերս, առաջին անգամ, դպրոցական գրասեղաններուն վրայ, արտասանեցինք այդ բառը անշուշտ առանց անդրադառնալու անոր իսկական արժէքին կամ իմաստին եւ դաս բռնած ատեն [illegible] կը կրկնէինք անգիտակցաբար ուսուցիչին խօսքը — «Հայրենիքը այն երկիրն է ուր ապրեր [illegible] մեռած մեր նախնիքը: Այդ անունով կը խորհրդանշեն այն հողը, որուն համար սերունդներ [illegible] պայքարած են պահպանելու զայն...»:

Դասաւանդեցին մեզի նոյնպէս որ ամէն ազգ, ամէն ժողովուրդ իրաւունք ունի «հայրենիք» մը ունենալու, եւ սերտեցինք մեր հայկական պատմութիւնը: Մենք մեզի հարց տուինք այն ատեն, եթէ ժողովուրդները իրաւունք ունին հող մը, երկիր մը, հայրենիք մը ունենալու, ինչո՞ւ ուրեմն մենք դուրս մնացած ենք, այդ տարրական իրաւունքէն եւ եթէ նոյնիսկ ունինք այդ իրաւունքը, ինչո՞ւ սակայն ծնած ենք կամ կ՚ապրինք օտար երկիրներ: Արդեօ՞ք մեր հայրերը չէին ըմբռնած «հայրենիքի» իրական անհրաժեշտութիւնը:

Ու յիշեցինք Ակնունիի խօսքը — «Ամէն սերունդ թող հարց տայ իրեն, թէ ի՞նչ կը յանձնէ յաջորդ սերունդին»:

Հետզհետէ տարիներու յառաջացման հետ, մեզի աւելի հասկնալի դարձաւ «հայրենիք»ի իմաստը, աւելի խորացաւ մեր հոգիներուն մէջ, նոր սուրբ գաղափարը եւ հասկնալի դարձաւ նոյնպէս, մեր հայրերու կատարած դերը մեզի հանդէպ, թէ ի՛նչ են կրցած յանձնել յաջորդ սերունդին:

Հայրենիք մը սիրելը կամ անոր համար զոհուիլը ազգային պարտականութիւն մըն է բոլոր ժողովուրդներու մէջ: Մենք չտեսանք զայն, չկրցանք իր բուրումնաւէտ հոտը վայելել, ինչպէս կ՚ըսէր Նափոլէոն, «նոյնիսկ աչքերս գոց, իր բուրումնաւէտ հոտէն պիտի կրնամ ճանչնալ զայն»: Մեզի համար հայրենիքը եղաւ վերացական խորհրդանիշ մը, շատերս կապուեցանք անոր սրտով, սիրեցինք զայն, ճանչցանք միայն քարտէսով ու գրականութեամբ, կրցանք ծանօթանալ մեր պատմութեամբ եւ հիանալ իր վրայ: Քանինե՛ր աւաղ մեր մէջէն, այժմ կը մնան անտարբեր եւ հայրենիքի անունն անգամ, ոչ մէկ յուզում կը պատճառէ իրենց ամենանուրբ զգացման:

Երկրի մը ամենակենսունակ տարրը եղած է նոր սերունդը: Եթէ ժողովուրդները կը պարծենան իրենց անցեալով, անցեալը փառք մըն է միայն, իսկ նոր սերունդը, փայլուն ապագան, ինչպէս անգամ մը ընկեր Խատիսեան կը յիշէր Ֆրանսայի բարեկամի մը խօսքը, շեշտելով թէ «դուք անցեալի փառքն էք, իսկ ապագայի զարդը»:

Նոր սերունդ, անոր է որ կը կտակեն նոյնիսկ ամենազօրեղ ազգերը: Փաստ՝ վերջին աշխարհա[illegible] պատերազմը: Ժողովուրդները մասնաւոր ուշադրութեամբ կը հետեւին իրենց նոր սերունդին: Ֆրանսայի մէջ, ինչպէս կը տեսնէք ոչ միայն կուսակցութիւնները ունին իրենց երիտասարդական կազմակերպութիւնները այլեւ, կրօնական եւ դիմադրական ուժերն անգամ ունեցան իրենց երիտասարդական շարժումները: Իսկ մենք, արտասահմանեան սերունդ, զրկուած հայրենիքէն (մաղթենք որ երկար չտեւէ այլեւս այդ զրկանքը) աւելի քան երբեք, աւելի քան որ եւ է նոր սերունդ, պահանջը կը զգանք համախմբուելու, կապ պահելու սերտօրէն իրարու հետ, մեր ուժերը ի սպաս դնելով միակ սրբազան հաւատքին՝ հայրենիքին:

Հոս կանգ առնենք վայրկեան մը եւ ջանանք բացատրել իրողութիւն մը, որ բաւական խորացած է մեր մէջ: Երբ կ՚ըսենք հայրենիք կամ հայրենիքը սիրել, շատ մը մարդոց համար այդ սէրը դարձած է տեսակ մը մենատիրութիւն: Հայրենասիրութիւնը երբեք այս կամ այն հոսանքին մենաշնորհը չի կրնար ըլլալ: Հայրենիքը սիրել՝ ամենանուիրական պարտականութիւնն է: Հայրենիքի մը վարչաձեւերը կամ կարգուսարքը եթէ անցողակի են, հայրենիքը մնայուն է, ան է որ կը կապէ ժողովուրդը իր ազգին: Կը յիշէ՞ք Արշակ Բ.ի դիւցազնական դրուագը, — ափ մը հողը հայրենիքի: Երբ այդ հողին վրայ կը գտնուէր, ինքզինքը կը զգար աւելի զօրեղ, աւելի խրոխտ:

Հոգեբանական ի՞նչ հիանալի օրինակ: Մենք եթէ, ինչպէս ըսինք, զրկուած ենք այդ հողէն, մեր հոգիներուն մէջ աւելի պէտք է ամրապնդել այդ սէրը, մենք մեզ զգալու համար աւելի հպարտ Հայ:

Կը յիշեմ դպրոցականի մեր կեանքէն, երբ ուսուցիչի շարադրութեան նիւթի մը առթիւ, թէ ի՞նչ ազգ կ՚ուզէինք ծնիլ, եթէ Հայ ծնած չըլլայինք, գտնուեցան աշակերտներ որ նոյնքան հպարտանալով կրկնեցին. — Եթէ Հայ ծնած չըլլայի, կ՚ուզէի դառնալ Հայ ծնիլ: Կ՚անդրադառնայի՞ն արդեօք իրենց գրածի իմաստին թէ միայն ուսուցիչին հաճոյք պատճառելու համար էր որ կ՚արտայայտէին այդ զգացումները: Պատմութիւնը միայն պիտի կրնայ արձանագրել թէ արժեցուցա՞ծ են այդ զգացումը թէ ոչ: Շատեր թերեւս ըսեն թէ ազգայնամոլութիւն է: Ազգ մը սիրելը եւ անով հպարտանալը նոյնքան նուիրական է որքան հայրենիքի սէրը:

Չփորձենք մոլորիլ կուսակցական պայքարներէ, այլ ջանանք վառ պահել հայրենիքի սէրը, ինչպէս աւանդուած է: Կուսակցութիւնները միշտ բարեփոխման շրջաններ կ՚ունենան եւ հայրենիքներն ալ կ՚օգտուին անկասկած կեանքի յառաջդիմութիւններէն:

Հայ նոր սերունդ, դուն ալ մի մոռնար որ քու պատասխանատուութիւնդ ունիս հայ կեանքի մէջ: Եթէ ապագան քուկդ է, քեզմէ կախում ունի նաեւ այդ ապագան դարձնել այնքան փայլուն, որքան կարող ես դարձնել տխուր կամ անփայլ:

Դուն ալ, նոր սերունդ, Ակնունիի նման, հարց տուր դուն քեզի, այժմէն իսկ, թէ ի՞նչ պիտի կրնաս յանձնել յաջորդ սերունդին:

Աշխատէ դուն ալ հետք մը ձգել քու պատմութեանդ ոսկետառ էջերուն մէջ:

ՆԵՐՍԷՍ

ՊԱՐՏՈՒԱԾ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ
ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ԱՉՔՈՎ. — 7

Նոյնիսկ եթէ կանգուն ըլլար, չեմ կարծեր որ սիրէի Շթութկարտը:

Չորս կողմէն սեղմուած բլուրներու մէջ, պտուկի մը յատակը ինկածի տպաւորութիւնը կը ձգէ՝ բարձունքէն դէպի քաղաքը իջնող ճամբորդին վրայ: Չեմ գիտեր, բայց կը խորհիմ թէ, ձմեռը խոնաւութիւնը մինչեւ ծուծը հալեցնելու է:

Հոս եւս աւերակներու թագաւորութիւնը կ՚իշխէ: Զանազան ոճով շէնքերու կմախքներ ամէն կողմ: Ահաւասիկ պատերը՝ քառակուսի արդիական շինուածք մը: Քիչ անդին՝ արձաններով լեցուն տան մը ճակատը: Եւ այսպէս խառն ի խուռն:

Քանդուած կայարանին մէկ թեւը կը պատկանի հիւրանոցի մը, ուր հաստատուած են ամերիկեան զինուորական ճաշարանները: Առանց թուելու կերակուրները, կ՚արժէ երկու խօսք ըսել ճաշացուցակի մասին: Առատ եւ մաքուր ուտելիք՝ որուն հիմքը կը կազմեն կարագն ու շաքարը: Որպէս խմիչք՝ գարեջուր կամ քօքա-քօլա (լեմոնատ) գրեթէ ձրի, բայց տասնի վրայ մէկ հոգի չի խմեր: Սուրճը, քովը կաթի ամանը, միշտ լեցուն սեղանին վրայ: Մեծ ազգ մը այսպէս կը խնամէ իր զինուոր զաւակները:

Ամերիկացիներուն համար բռնած ըլլալու է, — «կ՚ուտեն՝ ապրելու համար»: Արդարեւ, ժամերով սեղանի վրայ կենալ չկայ: Կէս ժամէն վերջացած է ամէն ինչ: Զինուոր, սպայ միեւնոյն ուտելիքն ունին: Տարբերութիւնը կը կայանայ սեղաններու յարդարումին մէջ: Աստիճանաւորներու սրահը աւելի գեղեցիկ է ընդհանրապէս, ու կոկիկ: Մարսողութիւնը դիւրացնելու նպատակով՝ նուագը անպակաս:

Ճաշարանները լեցուն են բարեկամ ազգերու զինուորականներով, լեհ, չեխ, ֆրանսացի, պելճիքացի, եւն.: Այս, [illegible] Շթութկարտէն երկրորդ անցնելուս, իրիկուն մը մեր սեղանը նստաւ սիրունիկ աղջիկ մը՝ ամերիկեան համազգեստ կոնակը: Դէմս նստող հոլանտացի թարգմանին հետ (բազմաթիւ անգամներ սեղանակից ու բարեկամացած) սովորականին պէս սկսանք խօսիլ աջէն-ձախէն: Մինչ այդ գերմաներէն չաղակրատող աղջիկը դարձաւ ինծի ու հարցուց.

— Ֆրանսացի՞ էք, պարոն: Ի՜նչ բախտաւորութիւն քաղքենի հագուստներով հայրենակցի մը հանդիպիլ, եւն.:

— Այո՛, Օրիորդ, ձեր շեշտէն կ՚երեւայ որ, դուք ալ Ֆրանսուհի էք եւ Փարիզցի:

Տաքուկ խօսակցութիւնը ծայր տուաւ: Սկըսանք խօսիլ Փարիզէն, Ֆրանսայէն: Մէջ ընդ մէջ փոխադարձ հարցաքննութիւն: Որովհետեւ ռ գիր կ՚արտասանեմ եւ ոչ թէ ղ, գիս հարաւային Ֆրանսացի կը կարծէ:

— Մարսիլիացի եմ, կ՚ըսեմ կատակելով: Ուրախ է ճիշդ գուշակած ըլլալուն համար եւ քիչ վերջը կը կարմրի, երբ կը յայտնեմ թէ, իմ ծնած Մարսիլիաս քանի մը հազար քիլոմեթր անդին կը գտնուի: Կը յայտնեմ ազգութիւնս:

— Ինչպէս ըսի՞ք: Հա՞յ:

Խեղճ աղջիկը անկեղծօրէն ճիգ մը կ՚ընէ, կը քրքրէ յիշողութիւնը Հայերու մասին գիտցածը վերյիշելու: Գիտէ, այդպիսի անունի մը հանդիպած է: Եթէ չի սխալիր, միջին Ամերիկայի փոքրիկ հանրապետութիւններէն մէկն ենք: Հեգնական ժպիտը երեսիս, ձեռքէն բռնած զայն կը բերեմ Ասիա, կը մօտեցնեմ Սեւծովին եւ ո՛վ հրաշք, լոյս մը կ՚իջնէ վրան, — Ջարդե՛րը...: Այո, հայկական ջարդե՛րը...: Ցաւ ի սիրտ պէտք է ընդունինք: Այս բառը փակած է Հայ անունին ածականի պէս: Եւրոպացին մեզ կը ճանչնայ մեր ջարդերով, ոչ աւելի:

— Տարօրինակ է, չէ՞: Կեանքիս մէջ առաջին անգամ է որ Հայու մը կը հանդիպիմ:

Բերանաբաց մնալու կարգը իմս էր:

Լաւ իմացէք, հայրենակիցներ: Օր. Ժաննէիլը (կեղծանուն չէ), Փարիզի Իրաւագիտական համալսարանի 25ամեայ ուսանողուհի, առաջին անգամ է որ Հայու կը հանդիպի:

Եթէ գաւառէն կամ գիւղէն գար այս աղջիկը, պիտի չզարմանայի: Վերջ ի վերջոյ բոլոր Ֆրանսացիներէն ճանչցուելու յաւակնութիւնը չենք կրնար ունենալ, սակայն, ապրիլ համալսարաններու թաղը, անցնիլ Սէն Միշէլի պողոտայէն (ուր, օրական քանի չորս ժամ բարձրաձայն խօսող Հայ մը կայ) եւ չճանչնալ Հայերը, — Այս արդէն աններելի մեղք է: Մանաւանդ մեզի համար:

Ըսեր էի նախորդ յօդուածներէս մէկուն մէջ, — Ամսուան մը յարաբերութիւններու ընթացքին, բացի մէկըը Ճէյմսէն, միւսներուն աւելի կամ նուազ անծանօթ էին Հայերը, իսկ այս պայմաններուն մէջ լաւ գործ տեսնելը դժուար է:

Արդիւնքէն դատելով, ստիպուած ենք ընդունիլ թէ մեր քարոզչութիւնը սխալ հիմերու վրայ դրուած է: Հայոց մասին գրուած դժուարամարս, գիտնականներու մատչելի հրատարակութիւնները եթէ գնենք իսկ՝ չենք կարդար. ինչո՞ւ կ՚ուզենք որ օտարը հետաքրքրուի: Անոր շա՞տ հոգն է այս ժողովուրդին արիական ցեղ մը ըլլալու ապացոյցը, այսինքն գանկին տրամագիծը բազմապատկել քթին երկարութեամբ, մէջը բաժնել ականջին եւ աչքերուն ծանրութիւնը, կամ ասոր նման բան մը:

Այս գիտական մասն է: Նոյնը կարելի է ըսել ջարդերու լալկան պատմութիւններուն: Չեմ ուրանար անոնց օգտակարութիւնը, սակայն սահմանափակ է տարածման շրջանակը: Գրադարաններու միջոցաւ չենք կրնար մենք մեզ ծանօթացնել:

Դժբախտաբար նիւթական միջոցներ չունինք արդիական ծրագիրներ որոճալու համար, բայց մեր միջոցներով ալ կրնանք մինչեւ հիմա եղածէն լաւը ընել: Նորէն կուգամ նախկին գաղափարիս, — Պզտիկ գրքոյկը պատկերազարդ եւ հաճելի ընթերցանութեամբ. վերջացող պատերազմին վերաբերեալ ցուցահանդէսները եթէ այցելեցիք, դիտեցիք անշուշտ, որ Ամերիկայի, Անգլիոյ նման մեծ երկիրներ կը կիրարկեն այս գործնական ձեւը:

Գիտեմ, համայնաբոյժ դեղ չէ այս գրքոյկը եւս: Սակայն, հաւանական է նուազ հանդիպինք Հայաստանը կեդրոնական Ամերիկա փոխադրող Օրիորդ Ժաններներու եւ դիւրացնենք մեր պատուիրակներու աշխատանքները:

ՀՐԱՆԴ ՔԿՈՆԱՅԵԱՆ

ՆՈՐ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Հպատակութիւնը կը դիւրանայ

Նախարարական խորհուրդի վերջին նիստին մէջ, դատական նախարարը վաւերացնել տուաւ հրամանագիր մը որ կը ճշդէ օտարականներուն իրաւական վիճակը, ստացական հպատակութեան կանոնները եւ աւելի պարզ ձեւի մը կը վերածէ ներկայ օրէնքները:

Նկատի առնելով Ֆրանսայի բնակչութեան նուազման պարագան, որ ծանր հանգամանք ստացած է, անհրաժեշտ կը համարուի միջոցներ ձեռք առնել օտարականներու ներգաղթի եւ հպատակութեան մասին: Կառավարութեան որոշումով, նորութիւն մը կը հաստատուի, — օտարականները կը բաժնուին երկու դասակարգի, «սովորական» օտարականներ եւ անոնք որ

ենթակայ են մասնաւոր կանոնագրի մը (Statutaires).

Առաջինները բնակութեան տոմս պիտի ստանան երեք տարուան համար։ Երկրորդ կարգին պատկանողներուն տոմսը պիտի կազմէ տեսակ մը «նախաճպատակութիւն», նման այն «առաջին թուղթին» որ Ամերիկայի մէջ կը տրուի գաղթականներուն, եւ արժէք պիտի ունենայ տասը տարուան համար, նորոգելի՝ ամենայն իրաւամբ։

Այս վերջին տոմսը ունեցողները, որոնք վարչական եւ բժշկական քննութեան մը ենթարկուած պիտի ըլլան, պէտք է ըլլան 35 տարեկանէն վար, Ֆրանսա հասած ատեն եւ երեք տարի անընդհատ Ֆրանսա բնակած։ Բայց այս պայմանաժամը կրնայ մէկ տարուան զեղչուիլ, եթէ օտարականը կարեւոր ծառայութիւններ մատուցած է Ֆրանսայի, կռուած՝ ռազմիկ զօրամասի մը մէջ կամ ամուսնացած Ֆրանսուհիի մը հետ։

Մասնաւոր կանոնագրի ենթակայ օտարականը տասը տարի պիտի օգտուի Ֆրանսայի ընկերային օրէնքին եւ իրաւունք պիտի ունենայ իր ընտրած արհեստը ի գործ դնելու աշխատանքի նախարարին կողմէ նշանակուած շրջանի մը մէջ։ Այդ պայմանաժամէն վերջ, պիտի կրնայ իր արհեստը ի գործ դնել երկրին ամբողջ տարածութեան վրայ։ Այս մասնաւոր տոմսը եւ պիտի առնուի ո եւ օտարականէ որ Ֆրանսայէն կը հեռանայ վեց ամիս, առանց մասնաւոր արտօնութեան։

Այս «կանոնակտն բնակիչը» կրնայ, եթէ կ'ուզէ, ֆրանսական հպատակ դառնալ, հինգ տարի Ֆրանսա բնակելէ վերջ։ Այս պայմանաժամը պիտի կրճատուի, եթէ օտարականը վկայական ունի ֆրանսական դպրոցէ մը, եթէ ամուսնացած է Ֆրանսուհիի մը հետ, եթէ բացառիկ ծառայութիւններ մատուցած է եւն.։ Առանց փորձի մասնաւոր շրջան մը բոլորելու (stage) պիտի ընդունուին օտար ծնողներու Ֆրանսա ծնած զաւակները, Ֆրանսացիներու կողմէ որդեգրուած օտարականները, ֆրանսական կամ դաշնակից բանակներու օտար կամաւորները, եւ, ընդհանուր առումով, այն օտարականները որոնց Ֆրանսա բնակութիւնը բացառիկ շահեկանութիւն մը կը ներկայացնէ երկրին համար։

Վերջապէս, օտար բանուորներու հաւաքումը եւ մուտքը այսուհետեւ վերապահուած է միայն Ներգաղթի ազգ. Գրասենեակի մը (Օֆիս), որ կախում ունի Աշխատանքի նախարարութենէն։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ ՈՒԺԻ Տեսչութիւն մը պիտի հաստատուի, վարչապետին իշխանութեան տակ, յառաջ տանելու եւ վարելու համար հետազօտութիւնները գիտութեան այս ճիւղին մէջ։ Տեսչութիւնը պիտի ստանայ 500 միլիոն ֆրանքի սկզբնական դրամագլուխ մը, բայց գործելու մեծ ազատութիւն պիտի ունենայ։— Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ խորհրդային գիտունները մեծ յաջողութիւն մը շահած են հիւլէական ուժի հետազօտութեան մէջ. հետեւաբար Խ. Միութիւնը այլեւս պէտք չունի գիտնալու Ամերիկացիներուն գաղտնիքը։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ոճրագործներու առաջին շարքը պիտի դատուի 30 օրէն։ Ամբաստանագիրը, որ կը բաղկանայ 30.000 բառէ, կը պարունակէ հետեւեալ չորս գլխաւոր մեղադրանքները.— Դաւադրութիւն՝ պատերազմ սարքելու համար, ոճիրներ խաղաղութեան դէմ, պատերազմական ոճիրներ եւ ոճիրներ մարդկութեան դէմ։ Ամբաստանեալները բոլորն ալ նացի երեւելիներ են, գլուխն ըլլալով Կէօրինկ, Հէս, Ռիպպընթրոփ, Ռոզէնպէրկ, Ֆոն Փափէն, Հրէակեր Շթրայխըր, մառէշալ Քայթըլ եւն.։ Ընդամէնը 24 հոգի, որոնց մէկը միայն, Հիթլէրի մտերիմը՝ Պարման, փախած է։

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հեռագրեն թէ 42 հոգի սպաննուած են Սեպտեմբերիվերջին երկու շաբաթներու ընթացքին, քաղաքական պատճառներով։

2336 ՄԱՀԱՎՃԻՌ արձակուած է ազատագրութենէն մինչեւ Սեպտ. 30, համաձայն դատական նախարարութեան տեղեկագրին։ Ցկեանս տաժանակիր աշխատանքի դատապարտուած են 925 հոգի, թիապարտութեան՝ 5983 պարզ բանտարկութեան՝ 12.426 եւն.։ Անպարտ արձակուած են 4101 հոգի։

ԺԱՆՏԱԽՏԻ 23 դէպքեր պատահած են Իտալիոյ մէջ,— «Սեւ մահ» որ այնքան աւեր գործեց Եւրոպայի մէջ, Միջին Դարուն։

ԽՄՈՐԵՂԷՆԻ վաճառումը արտօնուած է երէկուընէ սկսեալ, բայց առանց սերի, կարագի, թարմ կաթի կամ հաւկիթի։

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐ ՀԱՅԵՐԷՆ ԿԸ ԽՕՍԻՆ...

Կայարան, հրմշտո՜ւք, Եանքիները աջ ու ձախ, յաղթական, կ'երթեւեկեն։ Կատարեալ խառնիճաղանճ։ Տոմս մը առնելու համար կը խառնուիմ ամբոխին պոչ կապելու։ Տոմսը ձեռքիս շոգեկառքին կը վազեմ աճապարանօք։ Վերջին սուլիչը չուշանար, կրկին հրմշտուք խցիկներուն մէջ իսկ։ Ու ճամբայ կ'ելլենք արեւ բարի օրով, գեղածիծաղ եթերով.

Շոգեկառքը դուրս է քաղաքէն, կը սկսի սուրալ երկաթ ձողերը լզելով։ Կապուտակ հորիզոնէն կախ՝ աշնան արեւը իր կենսանորոգ շողերը վար կը կաթկթէ, կենսաշող պահ է թախծոտ հոգիներու համար։ Գեղանուշ տեսարաններ իրարու յաջորդելով ոխակալներու նման կը նային դէմ դիմաց։ Ցողնած գլուխս պատուհանէն դուրս՝ կը դիտեմ բնութեան գեղահիւս համայնապատկերը, համակ կեանք, անծայրածիր ովասիսի մը մէջ ըլլալու տպաւորութիւնը կ'ունենաս, ու դաժան օրերու կրծող կեանքը կծիկը կծկած հեռացած է այս եդեմաբոյր վայրերէն։

Խորհրդածութիւննե՜ր, երեւակայութիւննե՜ր միտքս կը պաշարեն, սակայն չեմ ուզեր հնազանդիլ անոնց եփներանդ պատրանքներուն իսկ։ Հոբէդոնը քերող արեգակը իր շողերը կը նետէ պատուհանէ ներս, խցիկին մէջ ճամբորդներ դուրս կ'ելլեն մաքուր օդ ծծելու համար։ Սուրացող շոգեկառքը հեւք մը ունի, կը վազէ անդադար փչրտալով։ Կանգ կ'առնէ Վ. քաղաքի կայարանին մէջ, խցիկներէն դուրս նետուելու համար ալ հրմշտուք կայ։ Զէ՞ որ արագութեան դար է, եւ ժրաջան մեղուներու պէս փեթակներէն դուրս՝ պար կուտան ճամբորդները։

Երկար ատեն այս քաղաքը տեսած չեմ, կայարանին մէջ տղեկ մը՝ մեր սիրունիկ Ռաֆֆին ինծի կը սպասէ, հետս հայերէն կը խօսի ու կ'առաջնորդէ զիս։ Փողոցներուն մէջ, սեւ աչքերով հայ մանուկներ հայերէն կը խօսին, հետաքրքրուեցայ, բոլորն ալ գրել, կարդալ գիտեն շնորհիւ վեներիկցի կաթոլիկ հօր մը որ իր ազգասէր դասընթացքներով կը դաստիարակէ հայ մանուկները։ Այս հայրը շատ օգտակար եղած է ու կ'ըլլայ հայ համայնքին, տեղական իշխանութեանց մօտ։ Ուզեցի անձամբ տեսնել, սակայն չկրցայ...

Այստեղ ալ կան զանազան կազմակերպութիւններ որոնք կը ձգտին աղդանուէր աշխատանքներ կատարելու, անցնող հինգ տարիներու բացը գոցելու համար։ Տակաւին չկայ նախկին խանդավառութիւնը, կարծես տիրական թմրութիւնը հեղհեղէ կ'անհետի ու վստահ թէ օր մը նախորդ տարիներու կեանքը աւելի բարգաւաճ եւ յաւազոյն յոյսերով պիտի զարթնու վերստին։

Այս քաղաքին մէջ ալ Թրքահայ Դատի պաշտպանութեան աշխատանքներ կը տարուին։ Ամէն առաւօտ երբ թերթը կը կարդամ, մեր Եղիկ ամուն հետաքրքրութեամբ կը հարցնէ.

— Ի՞նչ կայ, ղուրպան, բան մի չեղաւ Թուրքին հող չփրցուցին տաhա, ա՜խ, ղուրպան ըլլիմ էտ ավուր որ էտ լուրը տի՛տաս։

Հեզահամբոյր ծերունիին, ինչպէս հայերէն բարբառող մանուկին, Հայաստանի համար լաւագոյն օրերու երազով սիրտ կը բաբախէ։

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

Պ. HUSSELԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

ՏԷՍԻՆ, 15 Հոկտ. (Յառաջ) — 1939—45ի Ֆրանսական Բանակի Հայ Ռազմիկներու Միութիւնը տեղեկացած ըլլալով որ Վիէնի քաղաքապետ եւ երեսփոխան Պ. Հիւսէլ Տէսին պիտի գայ կիրակի, 14 Հոկտեմբերին, փութացեր էր իր վարչութեան ժրաջան անդամներէն ընկեր Օ. Իսրայէլեանը ղրկել ընկերվարականներու մօտ, ապահովելու համար այցելութիւն մը Միութեան կեդրոնավայրը, իբրեւ պատուոյ նախագահ։ Ընկերվարականներու քարտուղարը, ընկեր Martin, սիրով խոստացեր էր։

Մեր տղաքը շաբաթ իրիկունէ սկսեր էին ընդունելութեան պատրաստութիւններ տեսնել, զարդարելով ակումբը։

Կիրակի առտու Պ. Հիւսէլ մօտակայ գիւղաքաղաքը խօսեցաւ ընտրական պայքարի առթիւ, պարզելով ընկերվարական ծրագիրը։ Որքան համեստ էր ան ու անկեղծ։ Իր խօսակցութեան մէջ դուք չէք լսեր նախատական կամ ամբոխավարական որ եւ է արտայայտութիւն։ Այլ լեզու մը թափանցիկ, տրամաբանական։

Հակառակ իր սուղ վայրկեաններուն, Պ. Հիւսէլ յարգեց իր խոստումը։ Տղաքը առտուան 10էն ի վեր կը սպասէին անհամբեր։ Վերջապէս կէսօրին զինքը ընդունելու պատիւը ունեցանք։ Շրջապատուած ընկերվարականներով, Վիէնի քաղաքապետը մուտք գործեց ակումբէն ներս։ Ընդհանուր խանդավառութեան մէջ ընկեր Օննիկ Իսրայէլեան ֆրանսերէն գրութիւն մը կարդաց, որ կ'ամփոփէր հայ ռազմիկներու ազնիւ զգացումները, սէրն ու յարգանքը, իրեն եւ մեր երկրորդ հայրենիքին հանդէպ։ Հիւրերը պատուասիրուեցան ազնիւ գինիով եւ պիսքիւիով։ Պ. Հիւսէլ իր պատասխանին մէջ յուզումով դրուատեց հայ ժողովուրդին լաւ յատկութիւնները եւ օրինակ բերելով Վիէնի մեր հայրենակիցները, յայտնեց իր սէրը Հայերուն հանդէպ, նաեւ իր պատրաստակամութիւնը անոնց օգտակար հանդիսանալու, բոլոր կարելի միջոցներով։ Ապա, խօսքը ուղղելով իր շուրջի ընկերներու, թելադրեց անոնց հետեւիլ իր բարի օրինակին, եղբայրական վերաբերում ցոյց տալ այս տառապած ու անհայրենիք ժողովուրդին հանդէպ եւ չթերանալ անոր օգնելու պարտականութեան մէջ։

Մեր յարգելի հիւրը հազիւ կրցաւ քառորդ ժամ մնալ եւ հրաժեշտ առաւ մեզմէ լաւ յիշատակ մը ձգելով իր ետին։ Պ. Հիւսէլ այս ձեւով յարգած եղաւ ոչ միայն Ռազմիկներու Միութիւնը, այլեւ ամբողջ հայ գաղութը։ Ռազմիկներու Միութիւնը հրաւէր ղրկած էր կարգ մը անձերու, սակայն, հազիւ քանի մը հոգի ներկայ էին։

Ընկերվարականներու քարտուղար ընկեր Մարթէնի քաջալերիչ խօսքերով ընդունելութիւնը վերջ գտաւ եւ բոլոր հիւրերը մեկնեցան լաւ տպաւորութեամբ։ — Թղթակից

ԴԵՐԱՍԱՆ Տ. ՆՇԱՆԵԱՆ

Ինչպէս ծանուցուեցաւ, վաղը, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Maison de la Chimieի մէջ պիտի տօնուի դերասան Տրդատ Նշանեանի բեմական գործունէութեան 35ամեակը։

Տրդատ Նշանեան ծնած Սեբաստիա, 1892ին, զաւակն է խոհարար Հաճի Նշանին որ 1905ի Եըլտըզի դէպքին առթիւ բանտ նետուած էր եւ չդիմանալով ճիւաղային տանջանքներուն, անձնասպան եղաւ, երակները բանալով թիթեղէ ամանի մը կտորով։

Իր բեմական գործունէութիւնը կը սկսի 1910ին, Եգիպտոս, Պոլիս, իսկ զինուորութեան շրջանին Անգարա, Եօզկատ եւն. իր զէնքի ընկերներուն համար։ Զինադադարին կ'անդամակցի Պոլսոյ Տրամաթիկ Թատերախումբին, ուր իր բեմի ընկերները եւ վարպետները եղած են Սեւումեան, Աբելեան, Շահխաթունի, Վ. Փափազեան։

Կարեւոր դերեր ստանձնած է «Քորրատօ»ի, «Օթէլլօ»ի, «Անյայտ կնոջ», «Ուրիէլ Ակոստա»յի, «Աւազակներուն», «Պատուի համար»ին, «Նամուս»ին, «Զար ոգի»ին մէջ։ «Ցո՞ երթաս»ին գասական Ուրսուսն է ինք, իսկ «Պաղտասար աղբար»ին ու «Մեծապատիւ մուրացկաններուն» Պաղտասարը եւ Աբիսողոմ աղան, այնքան յատկանշական երկու տիպարները Պարոնեանին։

X Կը խնդրուի նուէրները եւն. ղրկել Յանձնախումբի գանձապահ Պ. Վ. Թօսունեանի, 164, rue du Fg. St. Honoré։

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարուժան կոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Պ. Անդրանիկ Մանուկեանի եւ իր պարագաներուն, իրենց զաւկին՝ պատանի ԱՐՏԱՇԷՍի ցաւալի մահուան առթիւ։

ՏԷՍԻՆ.— Հ. Յ. Դ. Կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկեր Արմենակ Գույումճեանի եւ իր ընտանեկան պարագաներու իրենց սիրելի զաւկին դառն մահուան համար։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ներկայացում, նախաձեռնութեամբ Լիոնի Հայ Ազգ. Ընդհ. Միութեան «ՇԻՐՎԱՆԶԱՏԷ» թատերախումբի, այսօր, շաբաթ, երեկոյեան ժամը ճիշդ 8.30ին François Coppéeի սրահին մէջ, 8 rue Victorien Sardou։ Պիտի ներկայացուի Շիրվանզատէի ծանօթ գործը, ԱՒԵՐԱԿՆԵՐԻ ՎՐԱՅ։

ԿՈՄԻՏԱՍ Վ.Ի ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

Կոմիտաս վարդապետի մահուան տասնամեակին առթիւ, հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Փարիզ Հայոց եկեղեցին, այս կիրակի։ Այս առթիւ պիտի երգուի ողբացեալ երաժշտագէտին բազմաձայն պատարագը։

Հ. Ա. Ը. Մ. ԺԱՆԹԻՅԻ - ՊԻՍԷԹՐԸ դպրոցին բացումը՝ վաղը, կիրակի առտուան ժամը 10ին։ Արձանագրութիւնները շաբաթ օր 10—12 եւ 2—4, Պ. Գ. Սահակեանի մօտ։ Իսկ կիրակի օրերը ժամը 10—12, դպրոցի շէնքին մէջ, 19 rue de Paris, Gentilly։

ՆԱԽԿԻՆ ՈՒՍՈՒՑԻՉ ՄԸ հայերէնի մասնաւոր դասեր կը ստանձնէ։ Դիմել Ն. Աղամալեանի, երկուշաբթի եւ հինգշաբթի երեկոները, ժամը 7էն 8, 16 rue de la Palestine, Paris (19)։

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 375.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Dimanche 21 Octobre 1945 Կիրակի 21 Հոկտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4537-Նոր շրջան թիւ 166 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ՝ 3 Ֆր

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՁԱՅՆԵՐԸ ԿԸ ՄԱՐԻՆ..

Ամէն անգամ որ Վարդապետին փառք կ՚երգէն — ինչպէս այսօր, մահուան տասնամեակին առթիւ — դող մը կը համակէ մեր հոգին:

Եւ կը հարցնենք բնազդաբար, — Քսան տարի եւս պիտի կրնա՞նք դիմանալ այս ափերուն վրայ, նոյն երգերով ու սարսուռներով: Նոյն երգերուն ձայներով ու ելեւէջներով...

Արդարեւ, ոչ միայն սիրտերը, այլ ձայներն ալ հետզհետէ կը նուաղին: Կը մարի՛ն:

Ձենք ուզեր ամէն բան սեւ տեսնել: Երգչախումբերը կը գործեն դարձեալ, խանդավառ եւ անվհատ: Երգիչներ եւ երգչուհիներ կը շարունակեն թրթռալ հայկական կամ օտար բեմերու վըրայ, թունդ հանելով հայրենակարօտ սիրտերը: Եւ ունինք երիտասարդ երգահաններ, հեղինակներ ու արուեստագէտներ, որոնք անհնարին ճիգեր կը փորձեն, վառ պահելու համար կրակը:

Եւ սակայն, չէ՞ որ ամէն բան կը մաշի այս համայնակուլ պողոտաներուն վրայ: Եւ ձայներն անգամ կ՚այլափոխուին, յաճախ դառնալով անճանաչելի:

Ամբողջ սերունդ մը հասակ նետեց այստեղ, եւ այդ սերունդը, որ թերխաչ հայերէն մը կը թոթովէ, բառերն անգամ... Ֆրանսերէն կ՚արտասանէ: Եւ Ֆրանսերէն տառերով կը սորվի հայերէն երգը:

Եթէ ո՛ղջ մնացած ըլլար Վարդապետը, ո՛րքան պիտի տառապէր, այս դժնդակ իրականութեան առջեւ: Ինք որ, դեռ պատանի, հայերէն անգամ չէր գիտեր, բայց ամբողջ Հայրենիք մը ստեղծեց երգով ու ճպոտով: Երգելով եւ երգել սորվեցնելով: Լոյս կաթեցնելով թմրած բազմութեանց վրայ: Ամբողջ քաղաքներ թունդ հանելով: Յարութեան հրաւիրելով ազատ ապրելու իրաւունքէն զրկուած ժողովուրդ մը...

Արդեօք երեսը նորէն պատի՞ն պիտի դարձնէր, ինչպէս իր դժբախտութեան օրերուն, յիմարանոցին մէջ: Եւ կամ, ընդհակառակն, յանկարծ ըմբոստանալով, նոր հրա՞շք մը պիտի գործէր: Ինչպէս այն օրերուն երբ երգեր կը ժողվէր, կը մաղէր ու կը դաշնաւորէր, փրկարար արիւն մը հոսեցնելով մեր երակներուն մէջ:

Ապահովաբար ինքն ալ պիտի ըսէր, Անդրանիկին պէս.— «Գործս կէս մնաց»: Եւ հինգի փոխարէն տասն անգամ հինգ աշակերտներ պիտի հասցնէր, յանուն սերունդին փրկութեան:

Իր մահուան տասնամեակին առթիւ, այս մէկ հատիկ մտահոգութիւնը պէտք է մղէ մեզ անկարելին փորձելու, որպէսզի Կոմիտասը միայն սըրբազան նշխար մը չդառնայ, այլ խորհրդանշան մը: Տեսակ մը ազդանշան: Աւելին,— մարտակոչ մը՝ բազմապատկելու մեր ճիգերը, ի սպաս Հայկական Երգի զարգացման եւ տարածման:

Եւ թող Հայրենիքը դառնայ մեզի օգնական՝ այս ճակատին վրայ եւս:

Ահա քանի՛ տարի է որ նոր երգերու արձագանգները կը հասնին Հայաստանէն,— երգեր սիրոյ, աշխատանքի, մարտի եւ յաղթանակի: Երգեր աշխոյժ եւ կենսուրախ: Կանչեր ոչ միայն ժողովուրդին ծոցէն քաղուած, այլեւ մշակուած երիտասարդ բանաստեղծներու կողմէ: (Ո՛րքան սիրուն արտադրութիւններու կը հանդիպինք յաճախ, մանաւանդ երբ կը փորձեն հարազատ հայերէն գրել, թօթափելով այլեւս անճոռնի թաթառաբանութիւնները):

Բայց, գաղութներու մէջ ալ չեն պակսիր ներշնչումի աղբիւրներ: Կը բաւէ որ մեր երիտասարդ երգահանները ժողովուրդին մօտենան այնպէս ինչպէս կը մօտենար Վարդապետը,— ականջը դրած՝ անոր սրտի զարկերուն:

Իսկ եթէ մեր բանաստեղծներն ալ քիչ մը թօթափէին «վսեմ արուեստ»ի ունակութիւնները, փոխանակ խրելու միօրինակ յանգապատումի անջրդի ածուներուն մէջ...

Երգում յանուն Կոմիտասի, որպէսզի ձայները չմարին:

Թող չվիրաւորուին մեր բարեպաշտներ,— լաւ կազմակերպուած երգչախումբ մը շատ աւելի փրկարար դեր կը կատարէ սերունդին փրկութեան համար, քան բազմածախս եկեղեցի մը 120—150 հաւատացեալներով:

Երբ այնքան գուրգուրանքով կը նորոգուին շուրջառներն ու վարագոյրները եւ զանազան սուրբերու պատկերները, ինչո՞ւ կը մոռնան որ երգն ու երգչախումբն ալ նիւթական սնունդի կը կարօտին:

Շ.

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԻՆ

Յաւերժապէս վառ՝ Կոմիտաս-եան բագինին առջեւ.

Երկնայի՛ն Երգ, Մայրութի՛ւն, ձայնէ կոթող, Պարթենոնի անմահութեան պուըլըկեր, հունտ արարչական ու ստեղծուած վարդաղոյն:

Կ՚արհամարհես մահը մէկ զաւկիդ, վասնզի կ՚ապահովես յաւերժութիւնը զաւակներուդ:

Դարերուն վրայ սաւառնող ոգի հին եղ ու անկորնչելի:

Դուն, վիթխարի սուսեր մըմո ... է, որ լուռ կը ջախջախէ բարբարոսութեանց ... ոյրէ սուրերը:

Աւերումի փոթորիկներուն դէմ յառնող, դո՛ւն՝ բե՛րդ անսասան:

Դո՛ւն՝ քնքշութիւն ադամանդեայ, եւ ահեղ քաղցրութիւն: Համակառո՛յց դպրութիւն, անօրինակելի՛ հունչ, աւազան դերագո՛յն մկրտութեան, Գեղեցկութեան նարօտովը՝ յաւերժութեան առասանուած:

Դարէ դար, ցեղիս կուրծքին ասեղուած չքանշան ադամանդակուռ,

Գահակալներո՛ւն առջեւ՝ մշտապէս ցցուող տիտղոս անառարկելի,

Երկնքի դուռներո՛ւն առջեւ՝ առաքինութեանց ոսկեայ բանալի,

Յաւերժապէս անկասելի սրտի զարկը ժողովուրդիս:

Օ՛, տա՛ր, որ ամբողջ հեւքը, ամբողջ կեանքը քու տաւղահարիդ այս մետասանեքեան՝ դառնար չիթ մը ընծայաբերում՝ քու անսահման ակերուդ, դառնար մէկ կաթիլը անոր, վերածուէր իր մըրմունջին բիւրեղ, ու այդպէ՛ս, ընդունուէր անմահութեանը մէջ՝ իր անանուն փառքին:

Մեր հոգիին հսկող՝ Դիցուհի՛ շլացուցիչ,

Քեզի՛, ժամանակներու անսպառելի երկայնքովը, զաւակներդ ուխտաւոր, հագներդու թէ երգահան, քեզի պիտի գան, պորփիւրէ աստիճաններուդ վրայ, տատրակներ մորթելու:

Ու ինչպէս միշտ, շունչդ պիտի անցնի իրենց մէջէն, ու աչքերն անոնց պիտի շողշողան կրակով...

Ու հողերուն վրայ թէ երկինքներր դէպի՝ չողերն այդ կրակին պիտի լուսաւորեն ուղիներն անմահութեան:

Արարչութեան գաղտնիքէն պսակաւոր, դուն ինքդ ալ մանիկ արարչական:

Թող կուտաս որ, երկնակախ փեթակներէդ, տարմերը մեղուներուդ, բզզագին, մոլեռանդօրէն հաւաքեն նեկտարը ծաղիկներուն Հայոց աշխարհի, ժամանակներու մէն մի զարկէն, բնաշխարհիդ մէն մի թիզէն, վանկերդ արտաբերող մէն մի սրտէն:

Ու յետոյ, քու դիւթական ալքիմիայիդ ներգործութեամբ, կը ջամբես լիարուռն, մե՛ղր, նարդո՛ս, ամբրո՛սիա:

Այն ցաւերը որով քու ցեղիդ օրերը կրճատեցին, դուն, անքննելի գիտութիւններով կախարդ, նոյն այդ ցաւերը վերածեցիր՝ դարերը նուաճող գեղեցկութեան:

Յուզումներու նռնաթո՛յր յակինթ, անթառամ սէրերու մշտաբո՛յր վարդ, տրտում հոգի՛ն գարիպներուն, մաճկալին սի՛րտը, անհուն, սխրալի գլգլա՛նքը անտունիներուն, հանճարի՛ մախիչ, ոգին Շնորհալիին ու Նարեկին, մեկենասը Սայեաթ Նովային ու Քուչակներուն,

Այդպէ՛ս, եղար դուն յայտնութիւնը մեծագոյն, խոնարհ կեանքին քու այս երգչիդ:

Ո՛ր ակերէն հոսած են գորովանքի, տարփանքներու, աղապատանքի այդ գեղումները փարաւոնեան:

Ինչպէ՛ս գտած ես սոնդանքի ու սորջանքի այն երանգները աննման,

Ու ինչպէս իջած ես ցաւի անդունդներուն յատակը մռայլ:

Օ՛, ո՛վ Երգ Նայիրեան հողերուն՝ ինչքա՜ն սիրած ես, ինչքա՜ն տառապած...

Ցետին չեչտր քու պարզուկ հնչումներուդ,
Կախարդ մէկ խաղը սիրոյ տառապանքիդ,
Կանչերէն մին սրտակէզ անտունիներուդ,
Կամ պոռթկումներէդ մին հագներգական,
Մին քու անպաճոյճ ըսելու ձեւերէդ,
Սրտին դպնալու մին կշռոյթներէդ,

Ձեմ փոխեր եդեմին հետ՝ մնացեալ բոլոր խաղերուն օտարահունչ:

Բայց, օրհնուա՜ծ ըլլայ ճակատագիրը, քանի որ բեհեզը գեղեցկի դրօշակին, բիւր անգամ բըզկտուած բիւր անգամ վերհիւսուած, ծածանեցիր անդադրում:

Այսօրուան ընտրութիւնները

Ո՞վ պիտի շահի յաղթանակը

Այսօր, կիրակի, տեղի կ՚ունենան ընդհ. ընտրութիւնները ամբողջ Ֆրանսայի մէջ: Բոլոր քաղաքացիները, այր թէ կին, պիտի պատասխանեն երկու հիմնական հարցումներու,— 1. Կ՚ուզէ՞ք որ այսօր ընտրուած ընդհ. ժողովը սահմանադիր ժողով ըլլայ.— 2. Կը հաւանի՞ք որ, մինչեւ սահմանադրութեան գործադրութիւնը, պետական իշխանութիւնը կազմակերպուի համաձայն յարակից օրինագծին տրամադրութեանց (մշակուած կառավարութեան կողմէ):

Քուէարկութեանց ելքէն կախում ունի Ֆրանսայի պետական կազմը: Ուրիշ խօսքով, ժողովուրդը պիտի որոշէ.— 1. Միակ մէկ ժողո՞վ, սահմանադիր եւ գերիշխան, հիմը դնելու համար Դ. Հանրապետութեան,— 2. Վերահաստատո՞ւմ 1875ի սահմանադրութեան, երկու ժողովներով (Երեսփ. եւ Ծերակոյտ).— 3. Նոր Սահմանադրութի՞ւն, երկու ժողովներով, եւն.:

Ընտրական պայքարը այնքան սուր հանգամանք առած է որ, ընդհարումներ ալ պակաս չեն: Օրինակ, նախկին վարչապետ Տալատիէ քանի մը անգամ անարգուեցաւ Վոքլիւզի շրջանին մէջ, եւ չկրցաւ խօսիլ: Իր պատմութեան համաձայն, լօլիկ նետողներուն մէջ կը գտնուէին նաեւ... Հայուհիներ: Արմատական – ընկերվարական գաղանի անթել մը մէկ շաբաթէ ի վեր կը գործէ «Ազատութիւն եւ Հայրենիք» անունով, հրահանգներ տալով ընտրողներուն: Բոլոր հոսանքներն ալ կը յանձնարարեն անպայման մասնակցիլ ընտրութեանց: Աւանի մը քաղաքապետ մինչեւ անգամ ազդարարած է թէ պարենատոմս պիտի չտայ, եթէ ընտրութեանց չմասնակցին:

Պայքարը բուռն է մանաւորապէս ընկերվարականներուն եւ համայնավարներուն միջեւ: Բանավէճը սաստկացած է ոչ միայն իրենց օրկաններուն միջեւ, այլեւ ժողովներու մէջ, ուր բուռն հակաճառութիւններ տեղի կ՚ունենան: «Լը Փոփիւլէռ» կը գրէ թէ հակառակորդները զանազան խաղեր սարքած եւ կեղծ ազդեր ցրուած են, ընտրողները շփոթեցնելու համար: Երկու կողմէն ալ ականաւոր դէմքեր կը վարկաբեկուին փոխադարձաբար: Արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած են, որպէսզի բարեկարգութիւնը չխանգարուի: Ընտրութեանց արդիւնքը ծանուցանելու համար, թերթերը բացառաբար պիտի հրատարակուին վաղը, եւ անթելը պիտի բանի անընդհատ:

Ընդհ. կարծիքն այն է թէ ընկերվարականները մեծամասնութիւն պիտի շահին, «այո եւ այո» պատասխանելով երկու հարցումներուն ալ: Համայնավարները «այո» պիտի պատասխանեն առաջին հարցումին (միակ սահմանադիր ժողով, գերիշխան): Նահանգային ընտրութեանց ատեն ընտրողները 30—40 առ հարիւր ձեռնպահ մնացած էին: Այս անգամ հաւանական է որ աւելի մեծ թիւով մասնակցին: Կիները ընդհանրապէս կուսակից են զոր. տը Կօլի (այո եւ այո): Ընկերվարականներուն (ուրեմն զոր. տը Կօլի) հետ է նոր եւ զօրաւոր հոսանք մը, Հանրապետական-ժողովրդական Շարժում (M. R. P.) արտաքին նախարար Պ. Պիտոյի կուսակցութիւնը, որ կը բաղկանայ դիմադրական ճակատի անդամներէն եւ կաթոլիկներէ: Համայնավարները կը տիրապետեն Փարիզի շուրջը, հիւսիսի ճարտարագործական շրջաններուն եւ հարաւի որոշ մասերուն մէջ: Արմատական – ընկերվարականները կուսակից են հին սահմանադրութեան — բարեփոխեալ — երկու ժողովներով. ուրեմն «ոչ» պիտի պատասխանեն երկու հարցումներուն ալ:

Աստղաբաշխներն անգամ գուշակութիւններ կը կատարեն, ըսելով թէ մեծամասնութիւնը «այո եւ այո» պիտի պատասխանէ: Paris - Presse որ կուսակից է զոր. տը Կօլի, հետեւեալ ձեւով կը նախատեսէ ընտրութեանց արդիւնքը.—

Ընկերվարականներ՝ նուազագոյն 150, առաւելագոյն 160, համայնավարներ՝ 120 եւ 135, M. R. P. 70 եւ 90: Արմատականներ 70 եւ 85:

Քանի որ ան շարժեց յարաժամ սանդիղոռն սանդին մէջ մոգական, ուր, Սիրոյ ու Աղօթքի խորհրդաւոր շողշողումներէն, արցունքդ ու արիւնըդ, յաւերժօրէն, փոխակերպուեցան նուագի:

Ու երբ հասնի ժամը հուսկ հրաժեշտի, ըլլայ ճգնաժամ, անձկակէզ, հոգեվարքս անվերջանալի՛, տաժանահե՛ւ, բարեկամնե՛ր իմ, որպէս հոգեկուռ խաչ նուագէ,

Փշուր մը երգ մեր երգերէն...

Եւ հանգի լոյս առկայծ ովկէանին մէջ խաղաղութեան յաւերժական:

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ԳԵՐՄԱՆ ԳԵՐԻՆԵՐՈՒ մասին համաձայնութիւն գոյացաւ Ֆրանսայի եւ Ամերիկեան իշխանութեանց միջեւ: Այս վերջինները պիտի շարունակեն նոր գերիներ յանձնել, պայմանաւ որ յարգուի Ժընեւի պայմանագիրը: Հիւանդ գերիներու հոգը պիտի ստանձնեն Ամերիկացները:

17 ՀՈԳԻ ՄԵՌԱՆ, 24 հոգի անհետացան եւ 88 հոգի վիրաւորուեցան Լա Փալիսի մէջ (Պոռտոյի շրջան), երբ գերմանական ռումբեր կը բեռցնէին կառքի մը մէջ:

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՑԻՇԱՏԱԿԻՆ

(Մահուան տասնամեակին առիթով)

Մեր արդի նորագոյն երաժշտութիւնը երեք տաղանդաւոր ներկայացուցիչներ է ունեցել :

Ա.— Հանգուցեալ Մակար Եկմալեանը Պետերբուրգի բարձրագոյն երաժշտանոցի (Կոնսերվատուար) հիմնադիր երաժշտագէտ Ռուբենշտէյնի ամենանշանաւոր եւ սիրելի աշակերտը մեր մէջ հիմք է դրել կանոնաւոր, զուտ եւրոպական մտքով հոգեւոր բազմաձայն երաժշտութեան, իր ներդաշնակած եւ հրատարակած պատարագի արարողութեամբ :

Բ.— Հոգելոյս Կոմիտաս Վարդապետ Սողոմոնեանը զարգացրել է աւելի ու առաջ տարել Մ. Եկմալեանի գործը, մեր հոգեւոր երաժշտութիւնը — ներդաշնակելով պատարագի արարողութիւնը, ինչպէս եւ շատ բազմաթիւ եկեղեցական տօների շարականները, իսկ կողմից հիմք դնելով կանոնաւոր, զուտ եւրոպական մտքով ժողովրդական երգի ու երաժշտութեան :

Գ.— Հանգուցեալ Ալէքսանդր Սպենդիարեանը Պետերբուրգի (այժմ Լենինգրադ) նշանաւոր երաժշտութեան ուսուցչապետ Ռիմսկիյ-Կորսակովի տաղանդաւոր աշակերտը եւ Պետերբուրգի բարձր երաժշտանոցի շրջանաւարտ հիմք է դրել կանոնաւոր, զուտ եւրոպական մտքով լարաւոր եւ օփերային երաժշտութեան, որի անունով էլ կոչւում է այժմեան Երեւանի Հայոց Պետական Օփերա Թատրոնը :

Սակայն այս երեքի մէջ իր տաղանդի անհունութեամբ եւ կատարած մեծ դերով Կոմիտաս վարդապետը—, որի մահուան տասնամեակը լրանում է այսօր, Հոկտեմբեր 21, առաջին տեղն է գրաւում :

Կոմիտաս վարդապետը ծնած է Տաճկաստանի Կուտինա (Քէօթահեա) քաղաքում 1869 Սեպտեմբերի 26ին: Աւազանի անունն էր Սողոմոն: Երկու տարեկան հասակում զրկւում է մօրից, 8 տարեկանին՝ հօրից: Հայերէն չգիտնալով, 1881ին Կուտինայի առաջնորդ Գէորգ վարդ. Դերձակեանի հետ գալիս է Ս. Էջմիածին, Գէորգեան ճեմարանը: Երբ ներկայանում է Հոգելոյս Գէորգ Դ. մեծագործ կաթուղիկոսին եւ վերջինս տեսնում է որ փոքրիկ Սողոմոնը Թրքախօս է, սաստիկ սրտնեղում է, սակայն մանուկ Սողոմոնը չի յուսահատում եւ պատասխանում է — «Ինձ դրա համար էլ բերած են, որ հայերէն սովորեմ»: Կաթողիկոսը մեղմանում է ու հարցնում. «Հապա ի՞նչ գիտես»: — «Երգել», լինում է պատասխանը ու երգում է «Լոյս զուարթը», որ լսել էր Կուտինայի Հայոց եկեղեցում եւ հայերէն բառերը անգիտակցօրէն տպաւորուել էին նրա սրտակարդ յիշողութեան մէջ: Պատմում են որ ծերունազարդ Հայրապետը, որ շատ սիրահար էր գեղեցիկ երգեցողութեան՝ հիացած փոքրիկ Սողոմոնի աննման, հրեշտակային ձայնին, լալիս - հեկեկում է եւ յանձնում է պատանին ճեմարանի լսարանի ուսանողներից մէկին, որ մի ամսուայ ընթացքում հայերէն սովորեցնէ: 1892-93 դպրոցտարին Սողոմոնն աւարտում է Գ. Ճեմարանի լիակատար դասընթացը, ձեռնադրուելով աւագ սարկաւագ եւ նշանակուելով Ճեմարանի երգեցողութեան ուսուցիչ: 1893ին ձեռնադրւում է վարդապետ, կոչուելով Կոմիտաս: 1896ին ուղեւորւում է Գերմանիա, Ալ. Մանթաշեանցի ծախքով երաժշտութիւն ուսանելու համար: Բեռլինում նոյն թուի յունիսից աշակերտում է, ի միջի այլոց նշանաւոր երաժշտագէտ Պրոֆ. Ռիխարդ Շմիդին, որ հայրական վերաբերմունք ու սէր էր տածում դէպի իր տաղանդաւոր սփացի աշակերտը եւ նրա մասնաւոր երաժշտանոցի ուսանող է դառնում: Աւարտում է 1899 Յունիսին :

Նոյն թուի Սեպտեմբերի սկիզբներին Կոմիտաս վրդ. վերադարձաւ Ս. Էջմիածին : Արդէն Կոմիտաս վարդապետի անունը հռչակուած էր Գ. Ճեմարանի աշակերտութեան մէջ: Ես 1898 օգոստոսից ճեմարանի ուսանող էի: Մի ամբողջ տարի ճեմարանի վարչութիւնը երաժշտութեան ուսուցիչ չէր հրաւիրում, սպասելով Կոմիտաս վրդ.ի վերադարձին արտասահմանից: Այդ այն ժամանակն էր երբ Գ. Ճեմարանն իր ամենածաղկեալ վիճակն ունէր. ուսուցչութեան եւ պրոֆէսորների մեծ մասը ճեմարանի նախկին սաներն էին: Ճեմարանի վերատեսուչն էր հանգ. Կարապետ վրդ. Տէր Մկրտիչեանը, յետոյ եպիսկոպոս, մեր լաւագոյն, գիտնական եւ տաղանդաւոր հոգեւորականներից մէկը, Բեռլինի համալսարանի փիլիսոփայութեան դոկտոր եւ լիցինցիատ (լիսանսիէ) աստուածաբանութեան: Վերջին տիտղոսը մինչեւ Կարապետ վրդ.ը ոչ մի օտարազգի չէր ստացած Գերմանիայում: Բեռլինի համալսարանի մանկավարժական խորհուրդը դիմած էր Գերմանիոյ կրթական նախարարութեան, որպէսզի Կարապետ վրդ.ին (այդ ժամանակ աւագ սարկաւագ) իբրեւ բացառութիւն լիցինցիատի վկայական տրուի նրա արտակարգ ընդունակութեանց համար: Նա յայտնի աստուածաբան Հառնակի, Շլայերմախէրի եւ յայտնի հայագէտ Հիւբշմանի աշակերտն էր: Ահա սա էր այդ ժամանակուայ Գ. Ճեմարանի վերատեսուչն ու աստուածաբանական առարկաների ուսուցչապետը: Նրա օգնականն էր մեր նշանաւոր բանաստեղծ Յովհաննէս Յովհաննէսեանը, միաժամանակ Ռուսաց լեզուի եւ ռուս գրականութեան եւ ընդհանուր գրականութեան ուսուցչապետը, Կիլիկիոյ այժմեան Հայրապետ Տ. Տ. Գարեգին կաթողիկոս Յովսէփեանը Լայփցիկի համալսարանի փիլիսոփայութեան դոկտոր, աստուածաբանական առարկաների ուսուցչապետն էր: Հանգուցեալ Յուսիկ վրդ. Ջոհրապեանը, յետոյ Ռումանիոյ թեմի առաջնորդ՝ Բեռլինի համալսարանի շրջանաւարտ եւ Մոսկուայի համալսարանի իրաւագէտ գերմաներէն լեզուի ուսուցչապետն էր, Եզնիկ վրդ. Գանջեցեան լեզուաբանութեան ուսուցչապետը նորից վախճանուած մեր այժմեան Երեւանի համալսարանի ուսուցչապետ եւ ակադեմիկ Մանուկ Աբեղեան, Հայոց լեզուի եւ գրականութեան ուսուցչապետ, Ստ. Կանայեան եւլն. — բոլորն էլ ճեմարանաւարտ էին ու երջանկայիշատակ Օրմանեան պատրիարքի աշակերտներն էին: Ոչ ճեմարանական պրօֆէսօրներից յայտնի էին նշանաւոր մանկավարժ Սեդրաք Մանդինեանը, այժմեան խորհրդային Հայաստանի մայրաքաղաքի ուսուցչապետ լեզուաբան եւ ակադեմիկ Հրաչեայ Աճառեանը, յայտնի գիտնական եւ Խորհրդային Միութեան եւ Հայոց Ակադեմիաների անդամ Ակադեմիկ Յակոբ Մանանդեանը, Սիրական Տիգրանեան, իրաւունքի և նորագոյն փիլիսոփայութեան ուսուցչապետ եւայլն: Սոքա բոլորն էլ Կոմիտաս վրդ.ի մեծ տաղանդի համակիրներն էին եւ սիրահարները: Կոմիտաս վրդ.ը շրջապատուած իր սիրելի աւագ ընկերներով սկսաւ իր գործունէութիւնը: 1899 Սեպտ.ի վերջերը լրանում էր Գէորգեան ճեմարանի գոյութեան քսանեւհինգ տարին եւ հանդիսաւոր կերպով պիտի տօնուէր այդ պատկառելի հաստատութեան 25ամեայ յոբելեանը: Կոմիտաս վրդ.ի առաջ դրուած էր երգչական խումբ կազմակերպել շքով կատարելու այդ տօնը: Սպասւում էին հիւրեր Ռուսաստանի բոլոր նշանաւոր հայ գաղութներից, այլեւ արտասահմանից եւ Թուրքիայից: Կոմիտաս վրդ.ը երկու շաբաթուայ ընթացքում սովորեցրեց թէ ամբողջ պատարագի արարողութիւնը բազմաձայն եւ թէ բոլոր ազգային երգերը:

ԱՐՍԷՆ ԱՒ. ՔՀՆՑ. ՍԻՄԷՕՆԵԱՆՑ

(Մնացեալը յաջորդով)

GARDELEGEN

Ու ապրիլեան արեւն հեզիկ, կ'իջնէ մարգին վրայ անծա՛յր,
Երբ զեփիւռային զգեստներու տրտմաթախիծ հէք կարաւանը կուգայ...

Պաղատագին դէպի երկինք ուղղուած աչքեր ու անսուաղ
Ու յոգնաբեկ մարմինն անոնց վտիտ այնքա՛ն կը դողդղայ ....

Լուռ են անոնք... մահուան դիմաց, բայց անգիտակ՝
Հրէշային այն խարոյկին՝ որուն բոցերն պիտի կուլ տան
Մարմինն անոնց բազմաչարչար ...

Ո՛վ երկնային գութ, ո՛վ սրբապիղծ դժոխքներ...
Ո՛չ մարդերու խիղճը կըցաւ զանոնք փրկել՝
Եւ ո՛չ Աստուած ...

Gardelegen ! իրիկուն է. արեւն անզամ ամօթահար լոյս կուտայ :
Հեռաւոր դաշտերու ամահութեան մէջ
Յարդանոց մ'որուն դուռը մեծղի
Որպէս երախ մ'ամեհի, կը բացուի ...

Ու հազարեակն այդ սովարեկ դժբախտներուն արիւնաքամ
Ուժգնօրէն, որպէս կոհակ փոթորիկէ մը հալածական
Կը լեցնէ պարապութիւնը երախին մահաբուրեան...

Կը գոցուի դուռն անգորով՝ ահաղորդ շռինդով
Մինչ լեզուակները բոցին կը լափլիզին
Վերջին կմախքն անոնց արեան ...:

Յ. ԼԹՄԷՔՃԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ.— Gardelegen Գերմանիոյ սրտին մէջ — բայց փոքր քաղաք մըն է որուն հողը այսօր կը ծածկէ — ոչ հեռու եղեռնավայրէն — 1012 քաղաքային տարագրեալներու կիսախանձ աճիւնները. անոնց մէջ կան բոլոր ազգերէն, մարտիրոսացած երիտասարդ Տ. Տ.ներու կողմէ :

ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ԳԵՐՄԱՆՆԵՐ ռուսական շրջանէն անգլեւամերիկեան շրջանները կը գաղթեն, հակառակ խիստ արգելքներու, յուսալով թէ աւելի լաւ պիտի պատսպարուին եւ կերակրուին : Ճամբաները խճողուած են գաղթականներով, կառքերով, սայլերով: Օրական 3000 հոգի ճամբայ կ'ելլեն, ինչ որ մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ անգլեւամերիկեան իշխանութեանց :

ԱՌԱՔԵԱԼԸ

Որքան կը հեռանայ մենէ անզուգական Կոմիտասը, այնքան խորապէս կը զգանք իր արժէքին մեծութիւնը, նման այն հսկայ եւ բազկատարած լերան՝ որմէ քանի կը հեռանանք, այնքան աւելի կ'ըմբռշխնենք անոր վեհութիւնը: Կոմիտաս վարդապետ եղաւ հանճար մը որ միացուց գիտնականի հմտութեան մեծ արուեստագէտի իր խոյանքը:

Վանականի միապաղաղ եւ չարքաշ կեանքը խստամբեր ինքնամոռացումով՝ զինք լծեց նուիրական աշխատանքի մը՝ որուն շնորհիւ կրցաւ հաւաքել եւ ճոխացնել ժողովրդական երգերու իր պաշարը, պատրաստել անսպառ հում նիւթ իր ապագայ բեղուն գործունէութեան համար եւ դառնոնք մշակելով դարձնել բանաստեղծական գոհարներ, շարահիւսել եւ բիւրեղացնել գեղջկական ինքնաբուխ երգեր:

Սրբազան առաքելութիւն մըն էր Կոմիտասի նուիրումը, զոր ան արժեցուց տալով հայ ժողովուրդին նուիրական գիտակցութիւն մը իր թաքուն արժէքներուն մասին ու երկիւղած եւ ջերմեռանդ հաւատք մը ցեղային ստեղծագործութիւններուն հանդէպ:

Հայ տոհմիկ երաժշտական արուեստին հիմքը դրաւ Կոմիտաս վարդապետ, օգտուելով հայ ժողովուրդի ինքնատիպ եւ բնազդային ստեղծագործութիւններէն եւ շնորհիւ իրեն հայ երգը ստացաւ ինքնուրոյն դիմագիծ:

Կոմիտաս ճշմարիտ հնախոյզի պրպտումով առաջին անգամ ըմբռնեց հայ ժողովրդական երաժշտութեան չքնաղ եւ կախարդական գեղեցկութիւնը եւ անգերազանցելի նուրբ ճաշակով երեւան հանեց անոր մեծագոյն արժէքը:

Այս հսկայ աշխատանքը տարաւ Կոմիտաս, համբերատար յամառութեամբ շրջելով հայկական գաւառները եւ գիւղէ գիւղ, աւանէ աւան կանգ առաւ հաւաքելու՝ ժողովուրդի հարազատ երգերը և յետոյ զտելու եւ դասաւորելու համար զանոնք:

Կը յիշեմ իր մէկ դասախօսութիւնը Իզմիրի մէջ: Դեռ պատանի՝ խանդավառուած Կոմիտասի համբաւէն եւ համերգներէն՝ ներկայ եղայ այդ դասախօսութեան որուն կը նախագահէր գրագէտ Սուրէն Պարթեւեան :

Կոմիտաս վարդապետ մանրամասնօրէն եւ այնքան հաճելի կերպով պատմեց իր առաքելութիւնը Հայաստանի խորերը, իր սէրն ու գուրգուրանքը դէպի Հայ գեղջուկ երգը, ինքն իսկ մէջ ընդ մէջ երգելով եւ ապրեցնելով մեզ այդ պահերը :

Կը վերյիշեմ այս պահուս հետեւեալ յատկանշական դրուագը զոր ոգեկոչեց իր բանախօսութեան ընթացքին:

Կոմիտաս ամրան արձակուրդին կը շրջէր Հայաստանի գիւղերը: Բարկ արեւին տակ քալելէն յոգնած կանգ կ'առնէ հիւղակի մը շուքին տակ եւ կը նստի հանգստանալու: Յանկարծ յուզիչ եւ մելամաղձոտ երգ մը կը հասնի ականջին: Վարդապետը խորապէս հմայուած կը մօտենայ այդ ձայնին եւ կը տեսնէ դեռատի աղջիկ մը որ տան երդիքին վրայ, անկիւն մը կծկտած արտասուելով կ'երգէ :

Կոմիտաս անմիջապէս կը ձայնագրէ այդ մեղեդին եւ երբ կը հետաքրքրուի, կ'իմանայ թէ այդ աղջիկը իր խորթ մօր պատճառով տառապող որբ մըն է, որ յաճախ այսպէս կ'առանձնանայ իր խորունկ վիշտը երգելու, ինքնաբուխ ներշնչումի մը մէջ ;

Կոմիտաս ինքն ալ երգեց այդ երգը մեզի եւ բոլորս խոր յուզումով ապրեցանք որբ աղջկան դժբախտութիւնը:

Անցած են երկար տարիներ այդ օրէն ի վեր, չկայ այլեւս մօղական քուրմը՝ Կոմիտաս, բայց պատանիի հոգիս որ իր շունչին տակ խորապէս թրթռաց, փոթորկեցաւ, կը վերապրի տակաւին մէջս ու կը խորհիմ.— ի՞նչ մեծ հրաշք պիտի կրնար բերել, եթէ մեր մէջ ապրէր այսօր այդ գերահրաշ արուեստագէտը, փրկելու համար ներկայ սերունդը այլասերումէ՝ տալով անոր հպարտութիւնը իր ազգային արժէքին, ոչ թէ ճառերով եւ յօդուածներով, այլ շնորհիւ իր այն դերընական կախարդանքին որուն գաղտնիքը ունէր ինք միայն: Աննման Կոմիտա՛ս:

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ՀՌԵՆՈՍԻ ԵՒ ՌՈՒՐԻ մասին Ֆրանսայի դրած պահանջները կը քննուին Դաշնակիցներուն կողմէ: Կ'ըսուի թէ Անգլիա եւ Ամերիկա համաձայն են Ռուրի շրջանը միջազգայնացնելու, բայց չեն ուզեր որ Խ. Միութիւնն ալ մասնակցի: Հսկողութեան այդ իրաւունքը կը վերապահեն միայն արեւմտեան պետութեանց: Ֆրանսայի ուզածն այն է որ այդ երկու շրջանները վերջնապէս անջատուին Գերմանիայէն, Խ. Միութիւնը մասնակցի թէ ոչ :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ երկաթուղիները ելեկտրականացնելու համար քառամեայ ծրագիր մը պատրաստուած է: Առաջին անգամ պիտի շինուի Փարիզ — Լիոն գիծը: Այս փոփոխութեանց շնորհիւ Ֆրանսա պիտի կրնայ խնայել 600.000 թոն ածուխ :

ՎԱՐԴԱՊԵՏԸ

Այս պարզ բայց բարձր տիտղոսին մէջ պարփակուած էին իր անունը, մականունը եւ իր միւս հանգամանքները: Ո՛չ եպիսկոպոս, ո՛չ արքեպիսկոպոսի պէս բարդ մակդիրներ ունէր Ան:

Մեծն ու պզտիկը կը ճանչնային զայն: Իրենցն էր Ան: Անկեղծ, անպաճոյճ և հայրական վարմունք բոլորին հետ:

Թեթեւ կատակներ, հաճելի սրամտութիւններ, եւ սակայն՝ չիտակ եւ հեղինակաւոր էր Ան միեւնոյն ատեն...

Հայաստանեայց եկեղեցւոյ մշակ, հայ ժողովրդական երգի վերակերտիչ — առաքեալ ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ, իր պարզ եւ անսեթեւեթ երեւոյթին տակ, կը պարփակէր խորունկ դեղարուեստագէտի եւ հոգեւորական կրօնաւորի բարձրագոյն չնորհները...

Երգարեմի վրայէն, երբ հայրենի դաշտերէն քաղած երգերը փունջ - փունջ կը նետէր հայ հոգիներէն ներս, այդ միջոցին կը նմանէր Թափոր լերան վրայ Այլակերպութեան խորհրդաւոր վայրկեանը ապրող Քրիստոսի ...

Ամենափոքր երգն իսկ, կրօնական լրջութեամբ մը պատկառանքով կ'առնէր: Կը վարակէր, կը հիպնոսացնէր աշակերտութիւնն եւ ունկնդիրը:

Հաւատք դրած էր երգին մէջ: Կրօնք էր երգը իրեն համար: Կրնար քեզ համոզել, և ինքն ալ համոզուած էր թէ՝ երգը արարչագործութեան առաջին ձայնն էր, «Եղիցի լոյս»ը... Արարչագործութիւնն իսկ էր ան...

Իր հանճարը, ազդելու եւ հոգիներ գերելու ու հմայելու կարողութիւնը կուգար այդ մեծ հաւատքէն:

Անտարբեր եւ ընդարմացածներ, օրուան ճգճիմ մտքերով տարուած հոգիներ՝ եկած իր մօտ եւ անոր շունչին տակ, անոր երաժշտական ազդեցութիւնովը վերընձիւղած եւ հոգեկան բարձր ներշնչումով վարակուած՝ հեռացած են անկէ...

Գերագնահատած չեմ ըլլար, եթէ ըսեմ որ անդիմադրելի էր Կոմիտասի ազդեցութիւնը իրեն մօտեցողներուն վրայ... Իր երգը, հագագը կը թափանցէին ունկնդիրներուն, մինչեւ անոնց հոգեկան խորութիւնը, մինչեւ նեարդերը՝ ըլլան անոնք կրօնական կամ աշխարհիկ երգեր:

Եւ արդէն, իրեն համար, այս երկուքին մէջ, ոչ մէկ պատուար գոյութիւն ունէր: Երգը, ըլլայ տաճարի երկիւղած գմբէթի տակ կամ աշխարհիկ երգարեմի վրայ, խորհուրդի միեւնոյն շղարշով [illegible]ածածկուած էր: Երկուքն ալ, մարդկային հոգիին խորքէն բխած՝ աստուածային ձայն էին: Մարդը աստուածներու կապող երիզը ...

Կոմիտասը, հայ հոգիին բարձրագոյն երեւոյթներէն մին, անոր քաղաքակրթական ընդունակութիւններու փաստերէն կարեւորագոյնն է:

Այսօր, երբ տարիները փռուած են իր բացակայութեանը վրայ, երբ իր քաղցրալուր ձայնը չատոնց դադրած է մեր հոգիները ցնցելէ, իր շուքը, իր շեշտը եւ իր տաղանդին ցոլքը տակաւին կը յածին մեր վրայ, մեր հոգիներուն մէջ:

Ամէն օր, երգի շեշտ մը, շարականի սրբազան եղանակ մը մեղի կը կանչեն Վարդապետին յիշատակը, յիշատակ մը՝ համարժէք իրականութեան ...

Հայրենի աշխարհէն՝ Հայաստանէն, մինչեւ հեռաւոր հայ գաղութները, ձայն կուտայ Կոմիտաս: Ան՝ համայն հայութիւնը երգի աստուածային նարօտով մը իրարու կը միացնէ, կերտելով Հայուն հոգեկան հայրենիքը...

Օտար մթնոլորտի տակ փակեց իր աչքերը, եւ սակայն գնաց հանգչելու հայրենի հողին գիրկը, իր սիրած եւ պաշտած ժողովուրդին մէջ: Շուրջն են զինք պաշտող - անմահացնող աշակերտները: Իր անունը կը փառաւորուի հոն, ամենուրեք: Դաշնաւորած երգերը կը շոյեն իր շիրիմը՝ կեանք տալով Անոր անշնչացած աճիւնին...

Այսպէս է, յետ մահու անմահութիւնը ...

ԿԱՐՕ ՈՒՇԱԳԼԵԱՆ

ԱՄԵՐԻԿԱ 500 ՄԻԼԻՈՆԻ ՎԱՐԿ ՊԻՏԻ ՏՐԱՄԱԴՐԷ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

« Ամերիկայի «Էքսփորթ - Իմփորթ Պէնք» դրամատունը 500 միլիոն տոլարի վարկ մը պիտի բանայ Թուրքիոյ, համաձայն վերջերս շրջող զրոյցներու: Պոլսոյ «Լա Թիւրքի» թերթը արձանագրելէ վերջ այս պարագան, կ'աւելցնէ.

— «Կը թուի, թէ Մ. Նահանգներու Անգարայի դեսպան Պ. Էտուըրտ Լօըրնի դէպի Ամերիկա վերջին ուղեւորութիւնը կապ ունի այս գործին հետ: Դեսպանը վերադարձած է Անգարա: Այս վարկը պիտի յատկացուի Թուրքիոյ ճարտարարուեստական եւ հանքագործական վերելքին»:

Թուրք թերթեր չափազանցուած կը նկատեն այս գումարը :

ՊԵԼԺԻՈՅ կիներն ալ քուէարկութեան իրաւունք պիտի ստանան երեսփ. ժողովի եւ ծերակոյտի ընտրութեանց համար: Բացի պատերազմի այրիներէն, Պելժուհիները մինչեւ հիմա միայն քաղաքապետական ընտրութեանց կը մասնակցէին:

ԱՆՆՄԱՆ ԿՈՄԻՏԱՍԸ

Իր մեկնած օրերուն ես ալ Պոլիս չէի չատերուն պէս: Հեռուէն լսեցի իր աքսորը:

Կարելի՞ է յիշել Թուրքը առանց ապրիլ 11ին, ապրիլ 11ը առանց սարսափի, առանց խոր վիշտի, առանց ընդվզումի կամ անզօր կատաղութեան եւ առանց մեր անմահ Կոմիտասին: Չէ՞ որ Ան ալ այդ քստմնելի եղեռնին զոհերէն մէկն է եւ մեծերէն մէկը, ճիշդ է, Թուրքին անարգ դանակովը չմեռաւ ան, անապատին կիզիչ արեւը չխանձեց անոր ուղեղը: Եփրատի թաւալուն ջուրերը չէին որ քշեցին անոր մարմինը դէպի ծով: Բայց իր ստեղծագործ պայծառ իմացականութիւնը յաւէտ խաւարեցաւ Թուրքին սարսափէն, աքսորի մղձաւանջէն պղտորեցաւ անոր թափանցող աչքերուն լոյսը ու այլեւս չլռեցաւ իր երգը, խոր, տրտմանոյշ, թախծոտ երգը Հայուն որ Կոմիտասով գտած էր իր գոյնը եւ իր շեշտը հարազատ:

Ամէն անգամ որ իր հիւանդի խցիկին այցելուն դուրս կ'ելլէր այդ զարհուրանքի տունէն, ուր մտած էր կարօտով եւ տարտամ յոյսով մը ապահովաբար, կը կրկնէր ինքն իրեն. «Երանի թէ այն ատեն, միւսներուն հետ, աս ալ մեռած ըլլար, թող ողբայինք իր անփոխարինելի կորուստը միւս մեծերուն հետ, բայց չտեսնէինք այս աւերակը հին այն մեծասքանչ տաճարին որ փառքն էր մեր ժողովուրդին, Կովկաս Պոլիս, Եգիպտոս կամ Փարիզ :

Իր հազարաւոր աշակերտները այսօր ցրուած աշխարհի չորս ծագերուն, իր մահուան տասնամեակին առիթով ի՜նչ յուշեր ունին իրմէ, կարօտով բայց եւ խոր վիշտով թարմացած:

Յաճախ մեր երեք երգչախումբերուն երիտասարդ անդամները իրենք կը յիշեցնեն ինծի վարդապետին խումբին մանաւանդ կարգապահութիւնը, երբ կէսուակէս կը բացակային փորձերէն, կամ նուագահանդէսին օրը չեն երեւար բեմին վրայ:

Կարելի՞ էր ոչ թէ բացակայիլ, ուշանալ իսկ վարդապետին փորձերէն: Իրեն յատուկ չարաճճի ձեւեր ունէր յանդիմանելու յանցաւորը: Երբեմն դաշնակին ետին կուճ եկած կը լրտեսէր սրահին դուռը կամացուկ մը բացող եւ գլուխը վախով ներս երկարող մեր ընկերուհիներէն մին, որ ապահով՝ վարդապետին բացակայութեան կ'աճապարէր տեղը գրաւել: Բայց հոն էր ինք, ճիշդ կէս ճամբուն վրայ, հնչեղ խնդուքով մը որ կաս կարմիր կը ներկէր փախստականին այտերը:

Վարդապետին Պոլսոյ խումբին իմ երեք տարուան մասնակցութեանս ընթացքին, միշտ անհուն փափաք մը ունեցած եմ լսել գոնէ մէկ հատիկ երգ հեռուէն. Թատրոնին մէկ անկիւնէն, անտես, անշշուկ: Ամէն անգամ յաջորդ նուագահանդէսին եմ յետաձգած այդ փափաքս, որ մինչեւ այս օր ալ մնացեր է անկատար :

Երբեմն իրար կը քաջալերէինք: «Ջի տեսներ, ի՞նչպէս պիտի հասկնայ, եթէ «Հօրօլօ»ին ատեն կամաց մը դուրս սահիմ բեմէն»: Եւ մենէ մէկը «սահեցաւ» օր մը եւ գնաց Փըթի Շանի «դրախտ»ը կորսուելու բազմութեան մէջ: Յաջորդ օրը, երկուշաբթի, սրահին մէջ, վարդապետը կանչեց զայն, հրապարակով խոստովանիլ տուաւ «իր մեղքը» եւ հեռացուց խումբէն:

Այս «փոքր» դէպքերը յաւիտեան կառչած մեր յիշողութեան, վարդապետը կը դարձնեն կենդանի մեր աչքերուն առջեւ, ուրախ, կենսախինդ, աշխոյժ եւ այնքան ժրաջան իր հանճարին պսակովը լուսավառ:

Այս է որ պէտք է պահենք իրմէ, որքան ալ տասնամեակներ բարդուին իր մեկնումին վրայ :

Տ. ԱՐՇԱԼՈՅՍ

ԿԱՐՕՏ

Խաղաղ ոլորտի եւ ազատ երկրի
Կարօտն է հոգիս տիւ-գիշեր յուզում,
Տենչում եմ որ հողն որդու հետ բերկրի —
Ողողուած սիրոյ ճաճանչող լոյսով:

Մասեաց աղաւնին սուրհանդակ որպէս
Աւետիս բաշխի որբերին ցիրցան,
Եւ օրօրանը փաթաթած մօր պէս
Կաթոգին գրկի, — նրանց տայ իր ձայնն :

Բիւր երազների մարմնացումն արդար
Շողայ ու ժպտայ խնդութեամբ զւարթ,
Աստղեր ու արեւ օրհնութիւն կարդան
Նորոգ, շէն երկրին, — Զարկերով շուար :

Եւ տէրը անհոգ բուրմունքը շնչի
Սիրագեղ, անեղծ ծաղկաստանի պերճ,
Վաստակը բազկի եւ մտքին անծիր —
Աչքի պէս սիրով փայփայուի անվերջ:

Կարօտ է ծորում հոգիս տիւ-գիշեր
Խաղաղ ու ազատ աշխարհիս համար,
Որ մարդ մարդ լինի ամենուր, միշտ էլ, —
Եւ շողայ կեանքի բարեբաշխ ամառ:

ԼԵՄ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՈՒՍՈՒՑՉԱՊԵՏ Հ. ԱՃԱՌԵԱՆ

ԽՄԲ.— Խ. Միութեան Գիտական Ակադեմիայի 230րդ տարեդարձին առթիւ, որ տօնուեցաւ Մոսկուայի մէջ, հանրածանօթ ուսուցչապետ Հրաչեայ Աճառեան պատասխանելով զանազան հարցումներու, պատմեց իր կեանքն ու գործը. —

— Մօտերս 70 տարեկան պիտի ըլլամ: Այս 70 տարիներէն 54ը յատկացուցի ընդհանուր լեզուաբանական գիտութեան: 1923ին վերադարձայ Մայր Հայաստան: Նախապէս բնակեցայ զանազան երկիրներու մէջ, այնտեղ ուսանելով եւ աշխատելով: Կեանքիս մէկ մասը անցուցած եմ Թուրքիոյ, Ֆրանսայի, Գերմանիոյ եւ Իրանի մէջ: Պզտիկուց ինքզինքս տուի գիտութեան: Գիտութեամբ կ'զբաղիմ 16 տարեկանէս ի վեր: Այն ատեն կը բնակէի Թուրքիոյ մէջ, Լազերու մօտ: Սակաւաթիւ ժողովուրդ մըն են Լազերը, որոնք հազիւ թէ 250 հազար հոգի կը հաշուեն: Լազերը գրաւոր լեզու չունին: Վրացերէնի մօտ ըլլալով լազերէնը, զիս հետաքրքրեց: Սկսայ զայն լրջօրէն ուսումնասիրել: Այդ հին եւ հատընտիր լեզուին քերականութիւնը եւ բառացանկը յօրինեցի: Գործերս թարգմանեցի ֆրանսերէնի: Իմ «Ուսումնասիրութիւններ Լազ լեզուի վրայ» աշխատութիւնս Փարիզի լեզուաբանական Ընկերութեան ուշադրութեան առարկայ դարձաւ: 20 տարեկանին, տակաւին սկսնակ գիտութեան մէջ, անդամ ընտրուեցայ մեծապէս գնահատուած գիտական ընկերութեան. 1891ին իմ գիտական առաջին աշխատութիւնս «Ուսումնասիրութիւններ Լազ լեզուի վրայ» հրատարակուեցաւ Փարիզի մէջ: Կեանքիս չատ մը էջերը կապուած են Ֆրանսայի: Ուսումնաւարտ եմ Սորպոնէն: Ուսանողի կեանքս դիւրին չեղաւ: Գիշերները ստիպուած էի ձեռական աշխատանքներ կատարել, որպէսզի գէշ աղէկ կեանք մը ապրէի: Ժամանակիս մնացած մասը կը յատկացնէի գիտութեան: Լեզուաբան ուսուցիչներէս էր յայտնի լեզուաբան Մէյյէ: Իմ հաշուոյս ընդամէնը 50 հրատարակութիւններ ունիմ: Մեծածաւալ հրատարակութիւններէս մին (որուն համար քառասուն տարի աշխատեցայ) «Հին Հայերի լեզուի Ազգագրական Բառարանն» է: Այս գործը եօթը հատոր է, եւ կը բաղկանայ աւելի քան 9000 էջերէ: Ծանօթ է արդէն որ միայն 8 լեզուներ այս տիպի բառարաններ ունին: Յունական բառարանը, բաղկացած 1500 էջերէ, կը նկատուի ամէնէն խոշորը: «Հին Հայերու լեզուի Ազգագրական Բառարանը» կը հրատարակուի Երեւանի մէջ, անձնական հրակողութեանս ներքեւ, մօտաւորապէս եօթը տարիէ ի վեր: Անսալով հանգուցեալ Մէյյէի փափաքին, այս բառարանը կը թարգմանուի Ֆրանսերէնի, համառօտ կերպով: Վրաստանի Խորհրդային Հանրապետութեան Գիտական Ակադեմիայի որոշումով այս բառարանը կը թարգմանուի նմանապէս վրացերէնի, իմ աշակերտ՝ Ապուլուցէի կողմէ :

Հայկական յատուկ անուններու բառարան մը կազմեցինք չորս հատուածներէ բաղկացած: Առաջին հատորը, արդէն իսկ տպուած է, իսկ միւսները մամուլի տակ են: Հայկական բարբառներու ուսումնասիրութեան խնդիրը մեծ տեղ կը գրաւէ գիտական իմ գործունէութեանս մէջ: Իմ Տոքթորայի թէզս յատկացուցած էի «Հայկական բարբառներու դասաւորումին: Լեզուաբանութեան այս ճիւղը նորութիւն կը նկատուի: Հայկական չատ մը բարբառներ (30ի մօտ) գոյութիւն ունենալէ դադրած են, քանի որ զանոնք խօսող Հայերը ամբողջութեամբ բնաջնջուեցան առաջին համաշխարհային պատերազմի եւ յաջորդ շրջանի տարիներուն: Կը խորհիմ թէ պարտական եմ անոնց յատկացնելու եւ արդարեւ ալ յատկացուցած եմ արժանի տեղ «Հին հայկական լեզուի Ազգագրական բառարանին» մէջ որ միակ յիշատակարանն է սոյն բարբառներուն:

Իմ «Հայկական Լեզուի Պատմութիւն» գործիս առաջին հատորը հրատարակուեցաւ Երեւանի մէջ Հայրենական պատերազմէն առաջ: Երկրորդ հատորը մամուլի տակ է: Կը շարունակեմ դասաւանդել Հայկական Պետական Համալսարանին (Մոլոթով Համալսարանին) մէջ ուր կ'ուսուցանեմ հայերէն եւ պարսկերէն լեզուներու բաղդատական քերականութիւնը: Շրջան մը կը վարէի արաբերէն, թուրքերէն, սանսկրիտ, պահլաւերէն, քիւրտերէն լեզուներու ուսումնասիրութիւնները: Յօրինեցի քիւրտերէնէ ֆրանսերէն եւ ֆրանսերէնէ քիւրտերէն Նոր Պայազիտի քիւրտերէն բարբառի բառարանը, որուն 50 վերջին ընտանիքները ըսպաննուեցան առաջին համաշխարհային պատերազմի տարիներուն: Բացի հրատարակուած 59 գործերէս, տակաւին ունիմ 20 ձեռագիր գործեր: Անոնց մէջ է աշխարհի բոլոր լեզուներու բաղդատական քերականութիւնը: Այս գործիս ձեռնարկեցի Երեւան հաստատուելէս անմիջապէս ետք: Բոլոր լեզուները — մեռեալ թէ ապրող — մօտաւորապէս 1500 են թիւով: Ասոնցմէ 900ը գիր չունին եւ հետեւաբար քերականութիւն չունին: 600 լեզուներ ունին թէ մին եւ թէ միւսը: Իմ պատրաստած բաղդատական քերականութիւնս աշխարհի այս 600 լեզուներունն է: Մինչեւ հիմա այս տեսակ աշխատանք երբեք չէ կատարուած :

«Ձեր կեանքին ժամերը»

Ինչպէս գրած էինք, Ամերիկացի ուսանող զինուորներու խումբ մը հինգ բացառիկ ներկայացումներ տուաւ Փարիզի մէջ: Խաղն էր ամերիկահայ երիտասարդ գրագէտին՝ Ուիլեըմ Սարոյեանի վերջին նոր գործը, «Ձեր կեանքին ժամերը»:

Սարոյեան միջազգային համբաւ կը վայելէ ոչ միայն իբրեւ գրագէտ, այլեւ իբրեւ թատերագիր եւ հեղինակ՝ շարժանկարի նիւթերու:

Ինչպէս իր բոլոր գրուածքները, այս խաղն ալ կնճիռ (intrigue) չունի: Անոր ամբողջ չահեկանութիւնը խօսակցութիւններուն եւ հերոսներուն վարուելու կերպին մէջ է: Այս պարագան կրնայ շատ չահեկան բանավէճ մը կազմել, — Ո՞ւր կը վերջանայ թատրոնը եւ ուր կը սկսի գրականութիւնը:

Քանի մը տողով՝ նիւթը: Սան Ֆրանչիսկոյի սրճարանի մը մէջ իրարու ետեւէ կուգան ու կ'երթան զանազան տիպարներ, ինչպէս կեանքէն զզուած միլիոնատէրը որ իր դրամը կը բաժնէ աջ-ձախ, յուսահատ ու չռայլ, սեւամորթ նուագածուն, երիտասարդ «նորելուկը» որ իր օրերը կ'անցընէ ժամադրութիւններով եւ հեռաձայնելով, կայ նաեւ սրճարանէ սրճարան թափառող կինը որ մոռցած է թէ ո՞ւր է հայրենիքը եւ ո՞ւր է կեանքին իմաստը: Չէ՞ որ զայն կը փնտռեն այս զանազան մարդկային նմոյշները, գիտնալու համար թէ ինչու կ'ապրին, որո՞ւ համար: «Ցանուն ոչինչի», կ'ըլլայ հոն գտնուողներէն մէկուն եզրակացութիւնը:

Այս բոլորը մեր հետաքրքրութիւնը կը կեդրոնացնեն մէկ կէտի վրայ. Սարոյեան կը ներկայացնէ Ամերիկայի նոր գրականութիւնը. ուրեմն կը տեսնենք որ ան ալ Եւրոպայի վրայ փչող հովերէն ազդուած է: Անոնք ալ մարդոց կենցաղին անիմաստ պարապութիւնը կ'ուզեն բացատրել եւ անկարելութեան առջեւ քիչ մը միօրինակ գրականութիւն մըն է որ կուտան մեզի, ուր այլեւս չկայ ոչ խէալ, ոչ նպատակ, կը մնայ միայն զուտ իրապաշտութիւն մը:

Այս յեղաշրջումը (évolution)— կրնա՞նք արդեօք այդ բառը գործածել, գրականութեան կամ թատրոնին համար օգտակա՞ր է, այդ կը մնայ վիճելի:

Վերջացնելով, կ'ուզէի քանի մը տող յատկացնել դերակատարներուն: Բոլորն ալ սիրողներ, տղաք որոնք պատերազմի տարիներուն պահած են իրենց մէջ արուեստին սէրը եւ կուզան այսօր մեզի ցոյց տալ թէ ի՞նչ են սորված Պիարիցի դպրոցներուն մէջ:

Բեմադրութիւնը զուսպ էր եւ համապատասխան խաղին բոլոր նրբութիւններուն: Դժբախտաբար կարճ տեւեցին այս ներկայացումները եւ շատեր չկրցան տեսնել: Ուրախ ենք որ հետզհետէ հայերէնի կը թարգմանուին Սարոյեանի գործերը: Մենք Հայերս ենք որ ամէնէն քիչ կը ճանչնանք զայն:

ԱՐՓԻԿ

Հայկ. Դատը Մարսէյլի մէջ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յառաջ).— Հայկ. Դատի յանձնախումբի կազմակերպած հրապարակային առաջին ձեռնարկը տեղի ունեցաւ կիրակի առտու ժամը 9.30ին սինէմա «Րօքս»ի մէջ: Կը նախագահէր Պ. Վ. Սահաթճեան, որ ակնարկ մը նետելով անցեալին վրայ, յոյս յայտնեց մօտաւոր ապագային տեսնելու Հայոց դարաւոր երազին իրականացումը: Առաջին խօսքը տրուեցաւ Պ. Ա. Զօպանեանին, որ մանրամասնօրէն պարզեց Փարիզի Կեդր. Յանձնախումբին ձեռնարկները: Յետոյ պատմեց հայ ժողովուրդի հանդէպ գործուած անարդարութիւնները, հակառակ մեր ահագին զոհողութեանց, Դաշնակիցներու խոստումները, Ամերիկեան հողատարութիւնը, ծովէ-ծով Հայաստան եւն.: Ներկայիս այս բախտորոշ օրերուն բովանդակ ղաղթաշխարհը մէկ մարդու նման կը պահանջէ Թրքահայաստանը Ուիլսընեան սահմաններով կցել Խ. Հայաստանի: Բանախօսը այս առթիւ կարդաց Փարիզի Կեդր. Յանձնախումբին ֆրանսերէն յուշագիրը, նաեւ Ամերիկայի միլիոնարներու թերթին մէջ ի նպաստ Հայերու հրատարակուած յօդուածը: Եւ յոյս յայտնեց թէ ֆրանսական ընտրութիւններէն վերջ կարելիպիտի ըլլայ հայանպաստ յօդուածներ հրատարակել նաեւ տեղական թերթերու մէջ:

Երկրորդ բանախօսն էր Պ. Կ. Փոլատեան, յանուն Մարսէյլի յանձնախումբին: Երիտասարդ մտաւորականը իր գրաւոր ճառով ելեկտրականացուց մթնոլորտը: Անաչառութեամբ վերլուծեց բոլոր անարդարութիւնները, թուեց հայ ժողովուրդի զոհաբերութիւնները եւ կոչ ուղղեց բոլոր խաւերու որպէսզի անվհատ յառաջ տանին աշխատանքները:

Քանի մը խօսք ալ (հայերէն) ըրաւ Պ. Տ. Թէքէեան եւ իբրեւ եզրակացութիւն ըսաւ.— 1914—18ին մղուած կռիւներուն մեր նաւը հասցուցինք նաւահանգիստ մը, բայց վերին հրամանատարութեան հրահանգին վրայ ետ քաշեցինք մեր նաւը. իսկ հիմա կ'ուզենք այդ նաւը հասցնել վերջին հանգրուանը, այլեւս ետ չվերադարձնելու պայմանով»: Խօսեցաւ նաեւ Պ. Կ. Քիւրէճեան, յանուն Հ. Ա. Ը. Միութեան Մարսէյլի Շրջ. վարչութեան եւ յետոյ շարունակուեցաւ ժողովրդական հանգանակութիւնը, որուն ընդհ. գումարը բարձրացաւ 810.000 ֆրանքի:

Այսքան գնահատելի երեւոյթէ մը վերջ, թոյլ տուէք լսելու թէ հանդէսին կազմակերպական աշխատանքները թերի էին: Ժողովուրդի մեծագոյն մասը տեղեկութիւն չունէր հանդէսէն

Թղթակից

Պատերազմի ոճիրները

Ինչպէս գրած էինք, Դաշնակիցները մանրամասն ամբաստանագիր մը խմբագրած են, դատելու համար պատերազմի մեծ ոճրագործները,— առաջին առթիւ՝ 24 գերման երեւելիներ:

Ընդհանուր ամբաստանագրէն զատ, չորս Դաշնակիցներէն իւրաքանչիւրը առանձին մեղադրանքներ պիտի ներկայացնէ: Այսպէս, Ռուսերը կ'ամբաստանեն թէ Նացիները սպաննած են մէկուկէս միլիոն մարդ՝ Մայտանէքի մէջ, չորս միլիոն՝ Աուշվիցի մէջ, 700.000 հոգի Լվովի (Լէմպէրկ) շրջանին մէջ, 200.000 հոգի Կանովի արգելարանին մէջ: Յետոյ, աքսորած են 4.978.000 Ռուսեր: Խ. Միութեան նիւթական կորուստը կը հաշուեն 679 միլիառ րուբլի:

Ֆրանսացիները կ'ամբաստանեն թէ քաղաքական եւ ցեղային պատճառներով աքսորուած են 228.000 հոգի, որոնցմէ ողջ մնացած են 28 հազար հոգի: Բազմաթիւ Ֆրանսացիներ չարչարուած եւ գնդակահարուած են, շատերը իբրեւ պատանդ: Ֆրանսայի 9.975.000 շէնքերէն 1.785.000ը վնասուած, 441.000ը քանդուած են: Կանխամտածութեամբ քանդուած են 334 գիւղեր, 62ը ամբողջովին, Գերմանիա աքսորուած են 963.813 հոգի, որոնց 737.000ը դատապարտուած են բռնի աշխատանքի: Ալզաս Լոռէնցիները բռնի զինուորագրուած են:

Եւրոպայի 9.600.000 Հրեաներէն 5.700.000ը անհետացած են:

Ամբաստանագիրը մանրամասնօրէն կը պատմէ արգելարաններու մէջ կատարուած խոշտանգումները: Նիւթական վնասներն ալ ահռելի գումարներու կը հասնին, ինչպէս եւ աւարառութիւնները եւ տուգանքները: Հրեայ բնակչութեան վրայ տուգանք դրուած է մէկ միլիառ 157 միլիոն ֆրանք եւն.:

Ամբաստանութեան տակ են ոչ միայն Գերմանիոյ կառավարութեան անդամները, նացի կուսակցութիւնը եւ Կէսթափօն, այլեւ ընդհ. սպայակոյտը: Այս վերջին պահանջը Ամերիկացիները դրած են: Ամբաստանագիրէն մէկ-մէկ օրինակ տրուած է իւրաքանչիւր մեղադրեալի:

Ֆրանսա 1940 յունիսէն մինչեւ 1944 Սեպտեմբեր իբրեւ գրաւման ծախք վճարած է 631 միլիառ 866 միլիոն ֆրանք:

Ո՞ՒՐ ԵՆ ՄԵՐ ՍԻՐԵԼԻ ՀԱՅ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐԸ

Այս խորագրին տակ, երիտասարդ գրող ու «Թասվիր»ի քրոնիկագիր Փէյամի Սաֆա կը գրէ իր թերթի 22 Սեպտեմբերի թիւին մէջ.—

«Ամերիկայի ձեր կարգ մը ցեղակիցները, ձեր անունով բարբանջանքներ կը փսխեն: Ամէն անգամ որ Միջազգային խորհրդաժողով մը գումարուի, այդ հոպիտները հրապարակ կ'ելլեն իբրեւ ձեր փոխանորդը եւ նամակներ ու հեռագիրներ կը տեղացնեն:

Մէջտեղն են չուաններն ու ձեռքերը, որոնք կը խաղցնեն այդ խամաճիկները: Բոլոր Թուրք հայրենակիցներու նման, դուք ալ կը տեսնէք այդ խեղկատակ եւ համբակ խաղին ներքին երեսը: Վստահ ենք, որ շատ լաւ գիտէք՝ թէ հայ ցեղի պատմութեան մէջ տեղի ունեցած բոլոր աղէտներու պատասխանատուն քաղաքական այս թափառաշրջիկներն են:

Ձեզմէ ոչ մէկուն աչքէն կը վրիպի, թէ Ատլանտեանէն անցնելով՝ Միջերկրականի, Պալքաններու եւ Թուրքիոյ վրայէ կ'անցնի ու մօտակայ տեղ մը կ'երթայ այն չուանը, զոր կը խաղցնեն Ամերիկայի խամաճիկները:

Ձեր ձեռքն է մկրատել այդ չուանը:

Իսթանպուլի մեր հայ պաշտօնակիցները գրեցին՝ թէ Ամերիկայէն բարձրացած այդ ճաթած զուռնայի ձայները հայութիւնը չեն ներկայացներ: Կը խոստովանինք սակայն, թէ տկար էր այդ բողոքի թոնը...:

Ո եւ է Թուրք ընտանիքէ կամ հայրենակիցէ տարբեր վերաբերումի ենթակայ չեն եղած Թուրքիանակ հայ ընտանիքներն ու հայրենակիցները՝ պատիւի եւ վարկի տեսակէտով: Այս պայմաններուն մէջ, կը սպասենք՝ որ անոնք հաւաքական բողոքով մը յայտարարէին, թէ խամաճիկի այդ խաղը ոչ մէկ կապ ունի Թուրքիոյ Հայերու բաղձանքներուն եւ մտածումներուն հետ:

Նկատելով որ ուշ չէ տակաւին, կը յուսամ՝ թէ մեր սիրելի հայ հայրենակիցները պիտի չփախցնեն իրենց ձեռքն անցած պատմական այս մեծ առիթը, անգամ մը եւս հաստատելու համար իրենց փարումը այս հողին: Համոզումի համազօր այս յոյսը չպաղած, կը դառնամ անոնց եւ կը հարցնեմ.— Թուրքիոյ Հայեր, ո՞ւր էք...»:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ.— Անգլիա որոշած է ամէն գնով միջամտել Յունաստանի մէջ, եթէ փորձեն աջ կամ ձախ իշխանութիւն հաստատել բռնութեամբ:— Վերջին լուրերու համաձայն քաղաքական բանտարկեալներու թիւր 2000 հոգի աւելցած է Օգոստոսէն ի վեր: Հազարաւորներ թաքստոց մտած են: 8752 պատանդներու դիակները գտնուած են Աթէնքի եւ Պելոպոնէսի մէջ:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ կացութեան մասին հակասական լուրեր կը շրջին: Ինչպէս գրած էինք, Ռուսերը գրաւած են այդ երկրին 17 գլխաւոր կեդրոնները, զօրավար մը նշանակելով իւրաքանչիւր շրջանին համար, համախորհուրդ լեհական կառավարութեան հետ: Կ'ըսուի թէ կարմիր բանակէն 40.000 դասալիքներ Լեհաստանի լեռները քաշուած են: Հոն ապաստանած են նաեւ ճերմակ Ռուսերու հրամանատարին՝ զօր. Վլասովի բանակին մնացորդները, որոնք եթէ բռնուին, պիտի կախուին կամ պիտի գնդակահարուին: Փարիզի քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը կարծեն թէ՝ Հինգերու խորհուրդին ձախողումէն ի վեր, Խ. Միութիւնը անհրաժեշտ համարած է նոր միջոցներ ձեռք առնել, իր ապահովութեան համար:

ԿԻՍԹԱՓՕՅԻ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐԻՆ, Հիմլէրի օգնականը, զօր. Հանս Քօլին, այլ անուամբ Քօխ կամ Քարսթէն, 29 տարեկան, Անգլիացիներուն կողմէ ձերբակալուեցաւ ագարակի մը մէջ, ուր կ'աշխատէր իբրեւ պարզ մշակ: Այս առթիւ բուռն կռիւ մը տեղի ունեցաւ եւ ագարակապանը սպաննուեցաւ, իր տղան եւ չորս անգլիացի զինուորներ վիրաւորուեցան: Զօրավարը բռնուած ատեն արտօնութիւն ուզեց հագուստները հագնելու: Անգլիացիները խուզարկելով չորս կտոր թոյն գտան: Ինչպէս կը յիշուի, Հիմլէր ալ անձնասպան եղաւ ինքզինքը թունաւորելով:

ՀԱՑԱԳՈՐԾՆԵՐԸ երէկ երկու ժամ փակեցին իրենց խանութները, ժամը 9—11, իբրեւ բողոքի ցոյց:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ բոլոր ընդդիմադիր կուսակցութիւնները որոշեցին չմասնակցիլ երեսփ. ընտրութեանց:

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ քաղաքապետական ընտրութիւնները դէպի աջ հակած ըլլալով, մառէշալ Վորոշիլով միջամտեց եւ կը յանձնարարէ որ ընդհ. ընտրութիւնները կատարուին կառավարական միակ ցանկի մը վրայ: Իրազեկներ կ'ըսեն թէ մառէշալը կ'ուզէ ապահովել համայնավար կուսակցութեան գերակշռութիւնը:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՏԱԳՆԱՊԻՆ առթիւ, Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը յայտարարեց թէ կառավարութիւնը որ եւ է վերջնական որոշում պիտի չտայ, առանց խորհրդակցելու Հրեաներուն եւ Արաբներուն հետ:

ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ իրարու կը յաջորդեն Արժանթինի մէջ, ուր նորէն իշխանութեան գլուխ անցած է, կ'ըսեն, փախստական փոխ-վարչապետը, Փէռոն: Վենեզուէլայի մէջ ալ ապստամբութիւն ծագած է:

20 ՏԱՐԻ ԹԻԱՊԱՐՏՈՒԹԵԱՆ եւ գոյքերու գրաւման դատապարտուեցան Տէր եւ Տիկին Անտուէ Մառքէ, որոնք միլիոններ շահած էին, առեւտուր ընելով Գերմաններուն հետ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ, կրկին եւ կրկին մեր բաժանորդներէն եւ մանաւանդ գործակալներէն՝ ղրկուած գումարներու mandatին կտրօնին վրայ նշանակել մանրամասնօրէն:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Mardi 23 Octobre 1945 Երեքշաբթի 23 Հոկտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4538-Նոր շրջանի թիւ 167 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ՝ 3 Ֆր.

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ.

(Մահուան տասնամեակին առիթով)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ես բախտ եմ ունեցել երկու տարի աշակերտելու Կոմիտաս վրդ.ին 1899—1900 եւ 1900-1901 դպ. տարիները եւ պէտք է ասեմ, որ այդ երկու տարիները Կոմիտաս վրդ.ի մեծ տաղանդի, նրա անհուն եւ անեզր հանճարի ամենաբեղուն, արգիւնաւոր եւ փայլուն շրջաններն են հանդիսացել: Նա այդ ժամանակ ուղիղ 30 տարեկան էր եռանդուն, աշխատասէր, ոգեւորուած, կրակոտ, ջղային եւ այս շրջանում երեւան եկան նրա գլուխ գործոցները, «Անձրեւն եկաւ շաղալէն», «Անտունին», «Կանչէ, կռունկ»ից մինչեւ «Հորովէլ»ները, մինչեւ նրա նշանաւոր, աննման «Լօ, լօ, լօ, Սիփանայ սէգ սարի վրայ» երգը, ուր նա ձայների զարմանալի եւ սրամիտ յաջորդականութեամբ հայ կտրիճների կռիւը քիւրտ հրոսակների հետ այնպէս կենդանի կերպով է նկարագրում, որ առանց ցնցումի, փշաքաղման չես կարող լսել եւ կարծում էք թէ մեր Վարդապետը ու երաժշտութեան այդ մեծ վարպետը մի քանի անգամ պատերազմի դաշտումն է գտնուել:

1901ի գարնան, նա Գ. ճեմարանի հանդիսարանում տուաւ իր առաջին հրապարակային համերգը ներկայութեամբ հոգելոյս Մկրտիչ Ա. կաթողիկոսի - Խրիմեան Հայրիկի, Միաբանութեան, ուսուցչական կազմի եւ Վաղարշապատի ու Երեւանի հայ հասարակութեան: Կենդանի օրինակներով պարզեց, որ երգը ամէն մի ազգի պատմութեան — ապրումների արտայայտութիւնն է եւ կրում է ամէն ժողովուրդի կրած տառապանքների դրոշմը: Ցոյց տուաւ շատ օրինակներով, որ հայ ժողովրդական եւ հոգեւոր երգերը իրարու հետ սերտ առնչութիւն ունին եւ իրարմէ բխած են:

1902 — 1905ին Կոմիտաս վրդ. իր համերգները տալիս է Երեւանում, Տփխիսում, Բաքւում, Ալեքսանդրապոլում, ուրտեղ չլսուած ժողովրդականութիւն եւ հռչակ է վաստակում: 1906-7ին Կոմիտաս վրդ.ը Գերմանիայից անցնում է Փարիզ, ուր երեւան է գալիս ամբողջ ձմեռուայ ընթացքում, համաձայն իր բարեկամ երաժիշտ Օր. Մ. Բաբայեանի յիշողութիւնների, «մի շարք յաղթանակներով եւ իբրեւ երգահան (կոմպոզիտոր), իբրեւ խմբի ղեկավար, աննման երգիչ եւ գիտական դասախօս (musicologue)»: Պ. Ա. Չօպանեանի եւ նրա բարեկամների ջանքերը պահել Կոմիտաս վրդ.ին Փարիզում չի յաջողւում տեղիս հայ հասարակութեան անտարբերութեան շնորհիւ եւ նա անցնում է Կովկաս: Սակայն Էջմիածնումն էլ այլ հովեր էին: Այնտեղ սկսուել էր մի տեսակ «արեգակնային» հալածանք ճեմարանականների դէմ եւ Կոմիտաս վրդ.ը 1909ին թողնում է իր սիրած Էջմիածինը եւ տեղափոխւում Կ. Պոլիս, ուր իր գործունէութիւնը անգնահատելի է դառնում, սէր եւ հետաքրքրութիւն յարուցանելով հայ հասարակութեան մէջ դէպի հայ ժողովրդական երգը եւ երաժշտութիւնը: Նա այնտեղ կազմակերպում է 300 հոգուց բաղկացած երգչախումբ: Իր ծրագիրն էր բանալ հայկական մշտական բարձրագոյն երաժշտանոց (կոնսերվատուար) որպէսզի «Հայ տաղանդներն ու հանճարները չանյայտանային եւ այրուէին ազխտութեան երեսից» (Ընդարձակ Տարեցոյց 1933, էջ 20—21): Նա տալիս է իր նշանաւոր համերգները Պոլիս, Իզմիր, Եգիպտոս (Աղեքսանդրիա եւ Գահիրէ): — «Այդ համերգները հայ ժողովրդական երգի յաղթական երթն ու նուաճումներն էին Արեւելքում, եւ շնորհիւ Կոմիտաս վրդ.ի ջանքերի, չլսուած յաջողութիւններ ունեցան Հայերի եւ օտարների մէջ:

1914 Յունիսին Կոմիտաս վրդ.ին նորէն Փարիզ ենք գտնում, Համաշխարհային Երաժշտական համագումարին մէջ, որի կատարեալ զարդն է հանդիսանում նա թէ իւր դասախօսութիւններով, թէ այն մեծ հմտութեամբ զոր ունէր Արեւելեան երաժշտութեան մէջ եւ թէ «այն սքանչելի եկեղեցական նուագահանդէսով Փարիզի Հայոց եկեղեցու մէջ, ուր ներկայ էր ամբողջ համագումարը եւ որ մինչեւ օրս մոռացուած չէ երաժիշտների կողմէ» (Ընդ. Տարեցոյց 1932, էջ 130-135):

1915 Ապրիլեան Եղեռնի օրերին Կոմիտաս վրդ.ը ենթարկւում է Պոլսոյ հայութեան լաւագոյն զաւակների, նրա շունչը եւ հոգին կազմող մտաւորականութեան հետ աքսորի: Հանգուցեալ Գրիգորիս եպ. Պալաքեանն իր «Դէպի Գողգոթայ» գրքի մէջ յիշատակում է որ աքսորի տառապանքներն ամենից ծանր կերպով ազդել էին խեղճ Կոմիտաս վրդ.ի վրայ: Յաճախ նա դողդողում էր եւ աղերսում: «Վարդապետ, մի «Պահպանիչ» ասա քիչ մը հանգստանամ: Երբ հայ նահատակներու այդ կարաւանը մի ինչ որ քաղաքում իրաւունք է ստանում երեք օրով կանգ առնել հանգստանալու համար՝ երեկոյեան ժամերգութիւն են կատարում եւ Կոմիտաս վրդ.ը երգում է «Տէր ողորմեա»ն այնքան սրտառուչ, հոգեբուխ եւ զգացուած, որ ամբողջ խումբը լալիս - հեկեկում է: Այո, Կոմիտաս վրդ.ը աննման ու անզուգական երգիչ էր մեր մեղեդիների, շարականների ու տաղերի: Ես դեռ չեմ լսած ոչ Էջմիածնում եւ ոչ այլուր, որ մէկն այնքան անուշ ու գեղեցիկ երգէր մեր հոգեւոր երգերը, ինչպէս Կոմիտաս Հայր Սուրբը: Մանաւանդ աննման էր նրա երգած Գրիգոր Նարեկացու «Աչքն ծով ի ծով» մեղեդին եւ նոյն հեղինակի «Հաւիկ մի պայծառ տեսի» տաղը: Նոյնչափ գեղեցիկ էին նրա անմահ Րաֆֆիի «Ձայն տուր, ով ծովակ»ը եւ ժողովրդական «Կանչէ, Կռունկը»: Անզուգական էր նրա մատուցած Ս. Պատարագը իր յօրինած «Առէք կերէք»ով:

Եղեռնի ճանապարհից Կոմիտաս վրդ.ին բարի մարդիկ յետ դարձուցին, սակայն նրա զգայուն սիրտն արդէն ցնցուած էր: Նետը հասել էր իր նպատակին, նրա հոգին արդէն վիրաւորուած էր: Մի-քանի ժամանակից յետոյ Պօլսում նրան իբրեւ հոգեկան հիւանդի տեղաւորում են հիւանդանոցում, ապա տեղափոխում Փարիզ, ուր հիւանդանոցներից մէկում անցուց 18—19 տարու չափ — իր մեծ տաղանդի ամենահասուն ժամանակն ամլութեան մատնելով իր բոլոր շնորհները: 1935 Հոկտեմբեր 21ին Կոմիտաս վրդ. կնքում է իր մահկանացուն. նրա մարմինը զմռսում են եւ Խորհրդային Հայաստանի կառավարութեան ցանկութեան համաձայն տեղափոխում են Հայաստան ու այնտեղ հողին յանձնում:

Կոմիտաս վրդ.ը հայ իրականութեան մէջ մի բացառիկ, փայլուն, եզակի եւ անփոխարինելի երեւոյթ էր: Նա շատ նման էր մեր հայ ժողովրդին: Նրա նման փոքր, պստիկ, բայց ի՜նչ վեհ հոգի, հզօր տաղանդ, անսպառ աղբիւր հանճարի այդ փոքրիկ մարմնի մէջ: Եւ այդ մեծ տաղանդը չի մեռնի հայ իրականութեան մէջ, որչափ ժամանակ անմահ կը մնան ինքը հայ ժողովուրդը եւ հայ երգը:

Սիրելի վարժապետ եւ սիրելի վարդապետ, խաղաղ ննջիր քո հողէ անկողնում: Քո բազմաչարչար մարմինը, քո չարատանջ հոգին, քո յօշոտուած - վիրաւոր սիրտը. թող հանգիստ ննջեն սիրածդ հայրենիքի սուրբ հողում, քո պաշտած ու փայփայած հայ ժողովրդի ծոցում, հայ դեղձկուհու աննման լէլէների ու հայ դեղջուկի սիրուն հորովէլների ներդաշնակ դայլայլիկների ներքոյ:

Ակամայից յիշում եմ ռուս նշանաւոր բանաստեղծ Նադսոնի մի ոտանաւորը.

Թող մեզ չասեն թէ նա մեռած է արդէն,
Ոչ, նա դեռ շարունակում է ապրել
Փոյթ չէ.
Վարդը պոկուած է իր թփից
Նրա բուրմունքը շարունակում է,
Ոդջակիզի սեղանը ջախջախուած է
Կրակը դեռ բոցավառւում է,
Քնարը փշրուած է արդէն
Նուագները շարունակում են հնչել:

Սիրելի Կոմիտաս Հայր Սուրբ, քո անողոք դահիճները փշրեցին քո սիրուն քնարը... սակայն աննման երգերիդ դայլայլիկները մինչեւ այսօր դեռ շարունակում են հնչել, հեծեծել...

Մահուանդ տասնամեակին, փոխան ծաղկեպսակի, քո նախկին աշակերտիդ անկեղծ սրտից բխած այս դոյզն փնջիկը՝ թող զարդարէ քո անմոռանալի շիրիմը:

ԱՐՍԷՆ ԱՒ. ՔՀՆՑ. ՍԻՄԷՕՆԵԱՆՑ

200,000 ՌՈՒՍ ԶԻՆՈՒՈՐ ԹՐՔԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

հրասայլերով եւ թնդանօթներով

Սոֆիայէն կը հեռագրեն ամերիկեան՝ «Էսոշիէյթըտ Փրէս» գործակալութեան, հոկտ. 21 թուականով.—

Ռուս զինուորներ, սպառազէն՝ նոր հասած հրասայլերով եւ թնդանօթներով, դիրքեր գրաւեցին հարաւային Պուլկարիոյ մէջ, եւրոպական Թուրքիոյ սահմանին մօտ: Այս զօրքին միայն մէկ մասը Պուլկարիա կը գտնուէր, իբրեւ գրաւման բանակ: Նոր զինուորներ կ՚անցնին Դանուբը քանի մը շաբաթէ ի վեր, կանոնաւոր եւ տեւական հոսանքով: Մէկ տարուան մէջ երրորդ անգամն է որ ռուս զինուորներ ռազմափորձեր կը կատարեն Թուրքեւպուլկար սահմանին մօտ, բայց նախընթաց պարագաներուն մէջ մասնակցող զինուորները անոնք էին որ կը վերադառնային արեւելեան Եւրոպայի պատերազմներէն: Սոֆիայի շրջանին մէջ աչքի կը զարնէ շատ մեծցուելուած մը հրասայլերու: Պաշտօնական թիւեր կը պակսին Պուլկարիոյ ռուս զինուորներու թիւի մասին. բայց արժանահաւատ անձեր մօտաւորապէս 200.000 կը հաշուեն: Միւս կողմէ, պուլկարական բանակը ձեռնարկած է լայն մարզանքներու: Բոլոր երեւոյթները կը հաստատեն թէ Ռուսերը իբրեւ օժանդակ ուժ կը համարեն պուլկարական բանակը: Այս վերջինները լաւ օժտուած են ռուս զինուորական մարզիչներով եւ օգնական հրամանատարներու միջոցաւ (քաղաքական կոմիսարներ), Պուլկարիոյ համայնավար կուսակցութիւնը անվիճելի ազդեցութիւն մը ունի բանակին վրայ: Սոֆիայի մէջ տիրող ընդհանուր կարծիքն այն է թէ ռուս զինուորներու այս շարժումները սակարկութիւն մը կը կազմեն հարաւային արեւելեան Եւրոպայի քաղաքական պայքարին մէջ:

ԱՌԱՋԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆՑ ՄԱՍԻՆ

Մեծ մասը՝ «այո եւ այո»

Կիրակի օրուան ընտրութեանց առաջին լուրերը կը հաստատեն որ մեծամասնութիւնը «այո» պատասխանած է հանրաքուէի երկու հարցումներուն ալ: Ուրիշ խօսքով՝ Սահմանադիր ժողով եւ պետական իշխանութեանց կազմակերպում համաձայն առժամեայ կառավարութեան ծրագրին, մինչեւ սահմանադրութեան գործադրութիւնը: Թերթերը զանազան ձեւերով կը հաշուեն երկու հարցումներուն տրուած պատասխաններուն համեմատութիւնը,— 96 առ հարիւր Ա. հարցումին, 60 — 70 առ հարիւր Բ. հարցումին:

Ձեռնպահ մնացողներու համեմատութիւնը, որ 30 — 40 առ հարիւր էր նախանդային ընտրութեանց ատեն, այս անգամ իջած է 16—18 առ հարիւրի: Մեծ յաղթանակներ շահած են ընկերվարականները, համայնավարները եւ Հանրապետական - Ժողովրդական Շարժումը (M. R. P.): Զարաչար պարտուած են արմատական - ընկերվարականները (Էռիոյի եւ Տալատիէի կուսակցութիւնը):

Ընտրութեանց մասնակցողներու թիւը 24 միլիոնը կ՚անցնի, այր եւ կին: Թեկնածուներուն մէջ կային 258 կիներ: Ընտրուած պիտի ըլլան համագումար 522 պատգամաւորներ: Ընտրութեանց կը մասնակցէին 16 գլխաւոր կուսակցութիւններ, իսկ մանր - մունր հոսանքներն ալ հաշուելով՝ 30 խմբակցութիւններ:

Առաջին լուրերուն համաձայն, ընտրուած են հետեւեալ նախարարները,— արտաքինը՝ Պ. Պիտօ, որ անդամ է M. R. P.ի, պատերազմականը՝ Պ. Տիթէյմ, դատականը՝ Թէյթժէն, ներքինը՝ Թիքսիէ (ընկերվարական), պարենաւորման նախարարը՝ Պ. Փինօ (ընկերվարական), Տեղեկատու նախարարը՝ Պ. Սուսթէլ, ելմտական նախարարը՝ Թանկի-Փռիժան (ընկերվարական), կրթական նախարարը՝ Քափիթան, օդանաւային եւ առողջապահական նախարարները՝ Պ. Պ. Թիյեօն եւ Պիյու (երկուքն ալ համայնավար), թղթատարական նախարարը՝ Ժօժէն Թոմա եւն. (ընկերվարական):

Ընկերվարական թեկնածուներէն ընտրուած են մեր բարեկամները՝ Edouard Dépreux (քաղաքապետ Սոյի), Lucien Hussel (Վիէն, Իզէր), Վէնսան Օռիօլ, Օկիւսթէն Լոռան (նախարար), Marius Moutet (Տրոմ), Ֆէլիքս Կուէն (նախագահ Խորհրդակցական ժողովի, Պուչ-տիւ-Ռօն), Gaston Defferre (նոյնպէս, հրաժարեալ քաղաքապետ Մարսէյլի) եւն.:

Պարտուած են Պ. Տալատիէ (Վօքլիւզ): Պ. Էռիօ ընտրուած է ծայրը ծայրին: Ընտրուած են Մորիս Թորէզ, Մարսէլ Քաշէն եւն.:

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԱՏԱՐՈՒԵՑԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Կիրակի առտու կանուխ քուէարկուներ պոչ կապած էին մանաւորապէս ժողովրդական թաղերու մէջ: Թերթերը կը գրեն թէ առաջին անգամ քուէարկեցին աւելածուները: Վիլէթի քաղաքապետարանին առջեւ երկար պոչ մը կազմուած էր: Ընտրական դրութիւնը բաւական կնճռոտ ըլլալով, շատեր, մանաւորապէս պառաւներ շփոթութեան մատնուեր էին: Շատեր երկու - երեք քուէթուղթ գրեցին - աւրեցին, մինչեւ որ բուն ձեւըսորվեցան:

Մրցակից հոսանքները զանազան հնարքներ կը մտածէին, հասկնալի դարձնելու համար երկու հարցումներուն իմաստը: Թերթի մը համաձայն, Վիլլէթի շրջանին համայնավար առաջնորդներէն մէկը պատմեր է.

— «Դիւրին չէր բացատրել հարցումը: Ըսինք ընտրողներուն.— Եթէ տր Կօլի համար քուէ տաք, երկրին քաղաքականութիւնը պիտի ըլլայ այն ինչ որ է հիմա: Եթէ մեզի քուէ տաք, ապահոված

Նոր վկայութիւն մը եւս

ԽՄԲ.— Պէյրութի «Ազդարար» շաբաթաթերթը տեսակցութիւն մը ունեցած է Դերենիկ վարդապետի հետ, որ էջմիածին գացած էր Կիլիկիոյ կաթողիկոսին հետ: Ստորեւ՝ իր յայտարարութիւնները.—

Հարց կուտամ վարդապետին՝ թէ Համագումարը ի՞նչ որոշումներ կայացուց մեր հողերու վերադարձին ու տարագիր գաղթահայութիւնը Հայրենիքի մէջ համախմբելու հարցին շուրջ:

— Համագումարը, կը պատասխանէ Դերենիկ վարդապետ, զբաղեցաւ միայն կրօնական ու եկեղեցական հարցերով: Ներգաղթի կամ սահմաններու ընդարձակման մասին խորհրդակցութիւն տեղի չունեցաւ ժողովի ընթացքին:

— Պէյրութի մէջ գտնուեցան Հայ ընտանիքներ, որոնք իրենց տուները ծախու հանեցին, ուրիշներ Հալէպի մէջ ձմրան պաշար չամբարեցին, այն խոր հաւատքով՝ թէ մինչեւ աշուն Հայրենիք պիտի մեկնին:

Վարդապետը քմծիծաղ մը դէմքին, զարմանք կը յայտնէ լիբանանահայ մամուլի խարտորանքին համար: Եւ դիտել կուտայ, թէ կրնայ իր վտանգաւոր անդրադարձները ունենալ, երբ ժողովուրդը խանդավառելու համար, կը ստիպուինք ծայրայեղ արտայայտութիւններ ունենալ:

— Եւ ամէնէն աւելի հիւրընկալ երկիրները, կը շարունակէ վարդապետը, Սուրիա եւ Լիբանան, ուր հայկական հոծ գանգուածներ կ'ապրին նախորդ պատերազմէն ի վեր, ի՞նչ պիտի ըսեն, տեսնելով Հայերու փութկոտութիւնը ժամ առաջ իրենցմէ հեռանալու համար:

Կ'եզրակացնենք, թէ չափաւոր պէտք է ըլլալ: Զգացումներու անձնատուր պէտք չէ ըլլալ: Մեր սէրը դէպի Խորհրդային Հայաստան եթէ հիմնուած ըլլայ անմիջական ներգաղթի մը, կամ սահմաններու ընդարձակումի մը առթած խանդավառութեան վրայ, ծանր հետեւանքներու կ'ենթարկուի ժողովուրդը:

Շահախնդիր սէր մը չէ՛, որ պիտի տածենք դէպի Խ. Միութիւն: Մենք պիտի սիրենք ու ամէն զոհողութիւն յանձն առնենք՝ հայրենիքին ու մեծ դրացիին համար, որովհետեւ մեր ճակատագիրները իրար են կապուած անքակտելի կերպով:

Կ'անդրադառնամ, անպաշտօն կերպով պաշտօնական շրջանակներու կողմէ տարածուած այն լուրին, թէ Զէօրէքճեան արք., Սթալինի հետ տեսակցութեան ժամանակ խօսակցութեան նիւթ դարձուցած է ներգաղթի եւ սահմաններու ընդարձակման հարցը:

Համակրելի վարդապետին ժպիտը կռահել կուտայ ինծի, որ դարձեալ բան մը ունի հերքելիք: Կը յայտնէ որ Սթալին — Զէօրէքճեան տեսակցութիւնը եղած է զուտ եկեղեցական հարցերու շուրջ: Էջմիածնի նիւթական կացութիւնը քիչ մը աւելի ամուր հիմերու վրայ դնելու համար, կը խնդրէ Սպարապետէն որ կառավարական հակակշռի տակ առնուած կարգ մը վանքեր Էջմիածնի վերադարձուին:

— Ահա այս էր Սթալին — Զէօրէքճեան խօսակցութեան նիւթը, կ'եզրակացնէ վարդապետը:

Իմանալու համար թէ, մեր ճակատագրի մասին ինչ է ըսուած Համագումարին մէջ՝ աւելի որոշ կերպով հարց կուտամ.

— Բայց ինչի՞ վերագրելու ենք սահմաններու ընդարձակման եւ ներգաղթի մասին այնքան տարածուած լուրերը: Պիտի ուզէի ճշգրիտ տեղեկութիւն մը ունենալ, մեր ընթերցողներուն հաղորդելու համար:

— Համագումարին մէջ, այն ալ վերջաւորութեան, քաղաքական մէկ աէք միայն տեղի ունեցաւ: Կաթողիկոսութեան կողմէ ստորագրուած նամակ - հեռագիր մը որ հրատարակուեցաւ տեղական մամուլին մէջ, «Սովետ իմաստուն քաղաքականութեան» կը ձգէ Հայոց Դատը բանաւոր վախճանի մը առաջնորդելու պարտականութիւնը: Ահա, այսքան միայն:

Այլ խօսքով, թերթերու մէջ եղած հրատարակութիւնները, որոնք նպատակ ունին ժողովուրդը խանդավառելու եւ ծայրայեղութեանց մղելու, ոչ մէկ պաշտօնական բնոյթ կը կրեն:

— Թէեւ, կը շարունակէ վարդապետը, պաշտօնական ժողովներու ընթացքին խօսակցութեան նիւթ չդարձան ներգաղթն ու Հայաստանի սահմանները, սակայն, անպաշտօն հաւաքոյթներու մէջ, գինեսեղաններու ընթացքին, արտասանուած ճառերու մէջ միշտ ալ ակնարկներ եղան, եւ ցանկութիւններ երեւան եկան վերոյիշեալ հարցերու մասին:

Դերենիկ վարդապետ կը յայտնէ, որ իր խօսակցութեանց ընթացքին՝ գիւղացիներու, մտաւորականներու, ուսանողներու, զինուորականներու եւ պետական անձնաւորութեանց հետ ունեցած, չափազանց նպաստաւոր տրամադրութիւններու գոյութիւնը հաստատած է սահմաններու ընդարձակման եւ ներգաղթի մասին:

Վարդապետը մասնաւոր գոհունակութեամբ յիշեց Հայաստանի մեծ բանաստեղծ Աւետիք Իսահակեանի բաժակաճառին հետեւեալ տողերը.

— «Արտասահմանի եւ Հայաստանի պատգամաւորները իրար հանդիպելիս ողջագուրուեցին, կը պարպեմ բաժակս մաղթելով որ Արաքսի երկու ափերն ալ իրար համբուրեն»:

Աւելի հետաքրքրական է Երեւանցի երկու օրիորդներու տուած պատասխանը, վարդապետի կողմէ եղած առաջարկին՝ Արարատ բարձրանալու.— «Սպասեցէք դեռ մէկ-երկու ամիս ու անպայման կը բարձրանանք»: Ակնարկութիւն մը, ըմբռնելի դարձնելու համար թէ Հայկական Սարը պիտի մտնէ Հայաստանի սահմաններէն ներս, կարճ ժամանակ վերջ:

Սակայն, չափազանց ուժգին եւ յուսադրիչ արտայայտութիւն մըն է, հայ գնդապետի մը կողմէ տրուած հետեւեալ պատասխանը՝ հայկական հողերու կապակցութեամբ.

— «Եթէ բանակցութեամբ չվերադարձնեն, բռնի կ'առնենք»:

Սթալին մահամե՞րձ

Վերապահութեամբ կը հրատարակենք հետեւեալ տեղեկութիւնները, քաղելով l'Ordreէ եւ ուրիշ թերթերու երէկուան թիւէն.—

Երէկ Ուաշինկթընի մէջ զրոյց կը շրջէր թէ Սպարապետ Սթալին մահամերձ է: Այս առթիւ հարցումներ ուղղուեցան Փարիզի խորհրդային դեսպանատան շրջանակներուն, որոնք մերժեցին հաստատել կամ հերքել այդ զրոյցները:

Երէկ նոյնիմաստ զրոյցներ կը շրջէին նաեւ Պալքաններու, Աւստրիոյ եւ արեւելեան Գերմանիոյ մէջ եւ կը հաւաստէին թէ մեծ մտահոգութիւն կը տիրէ խորհրդային բարձր հրամանատարութեան մէջ:

Փոցտամի ժողովին առեն, կ'ըսէին թէ սպարապետ Սթալին հիւանդ է, եւ Երեք Մեծերէն միակն էր որ հրապարակ չելաւ Պերլինի մէջ: Այն ատեն կ'ըսէն թէ տկարացած է պաղառութենէ մը, բայց յետոյ ակնարկներ եղան սրտի հիւանդութեան մը մասին: Իսկ վերջերս կը շշնչէին թէ սպարապետը պիտի չկրնայ ապրիլ ձմեռը: Եթէ հաւատանք ոմանց, Սթալին արդէն ընտրած է իր յաջորդը, կարմիր բանակին մարէջալներէն: Այս առթիւ ամէնէն աւելի կը յիշուէր մարէջալ Ժուկովը (Պերլինի յաղթանակը) թէեւ կը խօսուէր նաեւ մարէջալներ Կոնիեւի, Վորոշիլովի եւ Տոլբուխինի մասին: Կ'ըսուի թէ մարէջալ Ժուկով համայնավար կուսակցութեան աջակցութիւնը կը վայելէ: Կը հաւաստեն թէ մարէջալը աւելի կը հետաքրքրուի ընկերվարութեան ծաւալումով երկրին մէջ քան ռուսական շահերու ծաւալումով՝ արտասահմանի մէջ: Մարէջալ Վորոշիլովի համար կ'ըսեն թէ բանակին կարգ մը շրջանակները ուժ կուտան իր թեկնածութեան, ապահովելու համար բանակին բացարձակ անկախութիւնը կուսակցութեան հանդէպ:

ՆՈՐ ՊԱՏԵՐԱ՞ԶՄ.— Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն թէ Եգիպտոսի, Լիբանանի, Սուրիոյ եւ Իրաքի դեսպանները հրատարակեցին բնագիրը յուշագրի մը որ Նոյեմբեր 12ին յանձնուած է Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարին: Այս յուշագիրը տեսակ մը ազդարարութիւն է եւ կը յայտարարէ թէ կրնայ պատերազմ ծագիլ Միջին Արեւելքի մէջ, եթէ շարունակուին փորձերը՝ հրէական անկախ պետութիւն մը հաստատելու համար Պաղեստինի մէջ:— Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, Պաղեստինի արաբական կուսակցութիւնը որոշած է ընդհ. գործադուլ հռչակել Նոյեմբեր 2ին, Պալֆըրի յայտարարութեան 28րդ տարեդարձին առթիւ: (Լորտ Պալֆըր Ազգ. Տուն մը խոստացած էր Հրեաներուն, Պաղեստինի մէջ):

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ բողոքեցին խորհրդային իշխանութեան, որ ծրագիր մը պատրաստած է, առեւտրական պայմանագիր մը կնքելու համար Հունգարիոյ հետ, հինգ տարուան պայմանաժամով:

ՌՈՒՍԵՐԸ որոշեր են չպարպել Պալթիկ ծովու Պորնհօլմ կղզին, ցորչափ Ամերիկացիները զինուոր կը պահեն Իսլանտայի մէջ եւ Անգլիացիները գրաւած են Քիլի ջրանցքը:

կ'ըլլաք աւելի լաւ կենցաղ գանգուածներուն համար, աւելի լաւ կը կազմակերպուին ուտելիքի, հագուստի եւ բնակութեան խնդիրները ժողովուրդի զաւակներուն համար:

Համայնավարները առ հասարակ ջանացած են համոզել թէ զոր. տը Կոլ չէ յաջողած արդար բաշխում ապահովել կենսական պէտքերու համար: Բուռն բանավէճեր տեղի ունեցած են համայնավարներու եւ ընկերվարականներու միջեւ: Վերջինները կը մեղադրէին օդանաւային նախարարը՝ համայնավար Թիյեօնը թէ օգտագործած է պետական օդանաւերը, համայնավարական թռուցիկներ ցրուելու համար:

Պ. Փլէվէն, ելմտական նախարարը, որ զոր. տը Կոլի յաջորդը կը համարուի, վերջին պահուն ճառ մը խօսելով ըսած է թէ Դ. Հանրապետութիւնը երկու ժողովներ պիտի ունենայ, բայց Բ. ժողովը (Ծերակոյտ) բոլորովին տարբեր պիտի ըլլայ Ծերակոյտէն: Երկրորդ ժողովին ընտրութեան եղանակը փոխուելով, անոր պիտի կրնան մասնակցիլ Ֆրանսայի գաղթավայրերու ներկայացուցիչները եւ ամբողջ երկրին Արհեստակցական Միութիւնները:

Կիները, որ առաջին անգամ կը մասնակցէին ընդհ. ընտրութեանց, մեծ բազմութիւն մը կը կազմէին իբրեւ քուէարկու: Հազարաւոր տանտիրուհիներ, եկեղեցի գացող կամ շուկայ իջած կիներ բարեկարգօրէն շարուած էին քաղաքապետութեանց առջեւ, իրենց քուէները ձգելու համար, Շատեր իրենց ուտելիքն ալ միասին առած էին: Բազմաթիւ մայրեր ալ միասին տարած էին իրենց զաւակները: Եւ որովհետեւ կիները գաղտնիք պահել չեն գիտեր, շատերը կ'ըսէին թէ «այո» պիտի պատասխանեն երկու հարցումներուն ալ:

Ընտրութեանց մասնակցեցան նաեւ բազմաթիւ հպատակ Հայեր: Մեր ընկերները «այո» պատասխանած են երկու հարցումներուն ալ:

Միջադէպեր ալ պակաս չեղան: Բազմաթիւ ընտրողներ, մանաւանդ գերիներ չկրցան մասնակցիլ, ժամանակին կատարած չըլլալով անհրաժեշտ ձեւակերպութիւնները կամ ուշ ստացած ըլլալով քուէթուղթերը: Սէն - Վիթի մէջ (Պըզանսոն) փախստական գերի մը, որ մասնակցած է Դիմադրական Շարժումին, քաղաքապետարան մտեր է ռումբով մը եւ սպառնացեր է սրահը օդը հանել, եթէ ներկաները դուրս չելլէին:

Միւս կողմէ, բազմաթիւ աւրուած, կրճատուած քուէթուղեր երեւան հանուած են մասնաւորապէս Մարսէյլի մէջ, ընդհատելով գործողութիւնները: Քուէարկութիւնը ամէն տեղ փակուած էր ժամը 18ին, բայց տեղ - տեղ երկարաձգուեցաւ մինչեւ ժամը 19: Սէնի նահանգին մէջ քուէարկուներու համեմատութիւնն եղած է 82 առ հարիւր, կարգ մը թաղերու մէջ՝ մինչեւ 90 առ հարիւր: Իրիկուան դէմ հազարաւոր քաղաքացիներ խռնուած էին «Լը Փոփիւլէռ»ի եւ ուրիշ թերթերու խմբագրատուններուն առջեւ, եւ կը ծափահարէին, հետզհետէ իմանալով ընտրութեանց առաջին արդիւնքները:

Գիւղական շրջաններուն մէջ ընտրողները մասնակցեցան մեծ եռանդով, ընդհանրապէս իրենց քուէները տալով ընկերվարականներուն կամ չափաւոր հոսանքներու: Մարսէյլի շրջանին մէջ, ուր վերջերս յաջողեր էին համայնավարները, այս անգամ մեծամասնութիւն կը կազմեն ընկերվարականները, յետոյ կուգան Հանրապետական - Ժողովրդական հոսանքը եւ համայնավարները:

Նորընտիր ժողովը նիստ պիտի հրաւիրուի Նոյեմբեր 3ին կամ 6ին:

— Առաջին պաշտօնական տեղեկութեանց համաձայն, ընտրուած են 135 Հանրապետական Ժողովրդականներ, (M. R. P.), 131 համայնավարներ, 129 ընկերվարականներ: Շատ մը նահանգներէ լուր չկայ տակաւին:

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հեռագրեն թէ ազատ արձակուեցան 5535 քաղաքական կալանաւորներ որոնք մասնակցած էին 1944 Դեկտեմբերի ապստամբութեան:

Այրի Տիկին Մարիամ Եղիաեան, Բարսեղ եւ Գրիգոր Բարսեղեան, Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Խաչիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Սիմոնեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Նիկողոսեան, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Գրիգորեան եւ զաւակները, Պ. Յարութիւն Սեթեան, Տէր եւ Տիկին Սեդրաք Գավունեան, Տէր եւ Տիկին Մարդար Յակոբեան, Տէր եւ Տիկին Բարթող Փափազեան եւ ազգականները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն մահը իրենց եղբօր զաւկին, հօրը, եղբօր, աներձագին, փեսային, կնքահօր եւ ազգականին՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆի (Պէնլիցի)

որ յետ երկար հիւանդութեան, կնքեց իր մահկանացուն, Հոկտ. 19ին, 47 տարեկան, իր բնակարանին մէջ, 73 Bd. Kellermann, Paris (13):

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի այսօր, երեքշաբթի, 23 Հոկտ. առտուան ժամը 9.45ին, Gentilly, Փրանսական գերեզմանատան մէջ:

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍի երգահանդէսը՝ դեկտ. 16ին Սալ Կավօ: Նկատի ունենալ այդ թուականը:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ.— Տիկին Տիգրանուհի Զէօրէքճեան (Կարնեցի) կը փնտռէ իր մօրաքրոջ որդին՝ Դանիէլ Գալայճեան, որ կը բնակէր Փարիզ: Տեղեկացնել Տիգրանուհի Զէօրէքճեանի, 82 Souk el Sersok, Beyrouth, կամ V.Der Vartanianի, 51 rue St. Basile, Marseille:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4539-Նոր շրջան թիւ 168

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Mercredi 24 Octobre 1945 Չորեքշաբթի 24 Հոկտեմբ.

Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԴԱՏԸ ԵՒ ՄԵՆՔ

Երբ մեր Դատի մասին կը մտածէի անցեալ օր, յանկարծ միտքս եկաւ մեր վերջին Թագաւորը, Լեւոն Ե. որ կը հանգչի Փարիզ, Սէն Տընիի գերեզմանատունը:

Արդեօք ի՞նչ պիտի խորհէր, եթէ գլուխը բարձրացնէ եւ մեզ տեսնէ: Նախ կարծեմ, դէմքը զարմանքի արտայայտութիւն մը պիտի առնէ նշմարելով այնքան հոծ թիւ մը իր հայրենակիցներու որ հայերէն կը խօսին, հաւաքոյթներ կը սարքեն, կը պարեն, պահանջներ կը ներկայացնեն, այս լուսաւոր քաղաքներուն մէջ, այնքան հեռու իրենց հայրենիքէն: Ինչպէ՜ս իր միտքէն կրնար անցնիլ թէ վեց հարիւր տարի վերջ, հոս, իր շուրջը այնքան հայերէն գիրքեր կը տպուին, այնքան թերթեր կը հրատարակուին, հայ եկեղեցիներու մէջ գրաբար շարականներ կ'երգուին եւ պատարագ կը մատուցուի: Տարօրինակ, տարօրինակ: Պիտի շարժէր գլուխը եւ շփէր աչքերը թէ արդեօք մատնուած չէ՞ աներեւակայելի հմայքի մը:

Ապա, կամաց կամաց, լսելով մեր պատմութիւնները, մեր դժբախտութիւններն ու մաքառումները, մեր անհատնում շրջագայութիւնները, Արարատէն Տաւրոս, եւ այս տեղերը, եւ ամէն տեղ, անոր զարմանքը պիտի փոխուէր տխրութեան եւ տխրութիւնը՝ գոհունակ ժպիտի: Ուրեմն, պիտի բացագանչէր, չկրնալով զսպել իր յուզումը, — ժողովուրդս չէ մեռած, դիմագրաւեր է այդքան յորձանքներուն եւ այսօր, կանգուն, կը հետապնդէ այն Դատը զոր ես կը կարծէի ընդմիշտ թաղած ըլլալ իմ հետս:

Այսօր, երբ մեր սերունդն ալ իր կարգին, կ'ուզէ այս Դատին բերել իր աշխատանքի բաժինը, առաջին մտածումը որ պիտի ունենայ, այն նոյն մտածումն է զոր պիտի ունենար Լեւոնն Թագաւորը, — գոհունակ ժպիտ մը, մեր առաջին մտածումը պէտք է երթայ բոլոր այն սերունդներուն որոնք անեղծ, մեզ կտակեցին այս ժողովուրդի ոգին: Եթէ 25 տարի հաշուենք սերունդի մը կեանքը, ուրեմն մենք երեսուներորդ սերունդն ենք, որ զրկուած ենք հայրենիքի մը բարիքներէն եւ պետութեան մը՝ զաւակներուն պարգեւած ոյժէն եւ պաշտպանութենէն: Եթէ 600 տարի դիմացեր է այդ հաւաքական իտէալը, մեր հայրենիքը անկախ դարձնելու տենչը, ուրեմն այդ 30 սերունդները, մէկը միւսին փոխանցեր է այդ ոգին, օղակը չէ փշրուած, ուրեմն իւրաքանչիւրն այդ սերունդներուն կատարած է իր պարտականութիւնը եւ ոչ մէկը դրժած, ոչ մէկը ուրացած իր ուխտը: Միշտ նոյն բանին մէջ չէ կայացած այդ աշխատանքը եւ ամէն մէկ սերունդ, նոյն ձեւի պայքար չէ մղած, ոչ ալ ստանձնած նոյն զոհողութիւնները: Էականը սակայն այն է, որ այդ միտքը, հրաբխային լերան մը նման միշտ մխացեր է, միշտ ապրեր է, երբեմն ստորերկրեայ եւ թաքուն կեանքով մը, երբեմն արթնցեր, լաւա եւ կրակ պոռթկալով, բայց երբեք չէ մարեր վերջնապէս:

Երախտագիտութեան մեծ պարտք ունինք մենք մեր բոլոր նախորդ սերունդներուն եւ մանաւանդ մեզ անմիջապէս նախորդող սերունդին, որովհետեւ ան, միւս բոլոր սերունդներէն աւելի գործ է տեսած: Ամէնէն ահաւոր պայքարը մղած, ամէնէն ստուար զոհերը մատուցած եւ ամէնէն աւելի մօտեցած մեր իտէալին, մեր հայրենիքի ազատագրութեան:

Ես կ'ուզէի որ մեր սերունդը ունենար երախտագիտութեան այդ զգացումը, որովհետեւ ազնիւ զգացում մըն է եւ արդար: Ես կը սիրեմ երիտասարդութեան խենթութիւնը եւ կ'ըմբռնեմ անոր յոխորտ կեցուածքը, յաճախ մինչեւ անպատկառութիւն գացող, իրենց մեծերուն դիմաց: Ես կը սիրեմ անոր ամէն ինչ քանդելու անսանձելի կորովն ու դիւթական խոյանքը: Սակայն, ատոնց կողքին կը սիրեմ հասուն լրջութիւնն ու մանաւանդ արդարամտութիւնը: Ազգային եւ քաղաքական կեանքին մէջ ամենամեծ յատկութիւնը արդարամտութիւնն է, ինչպէս անհատներու կեանքին մէջ էականը, նախապատիւը պարկեշտութիւնն է: Արդէն մէկը միւսին հետեւանքն է: Առհասարակ պարկեշտ մէկը արդարամիտ ալ է:

Ես քսան տարիէ ի վեր քննադատութիւն կը լսեմ մեր հայրերու ուղղուած, ամէն տեղ, ամէն դասակարգի եւ ամէն կուսակցութեան մէջ: Ամէն չարիք կը վերագրեն անոնց, ամէն դժբախտութիւն անոնց ապիկարութեամբ կը բացատրեն:

Արդար չենք:

Մեր երկրի ղեկավարները ի հարկէ սխալներ գործած են, եւ ո՞վ է անսխալական: Ի հարկէ ունեցեր են թերութիւններ, ամենամեծ ազգերու ամենամեծ դիւանագէտները սխալեր են յաճախ:

Շատ դիւրին է քննադատել հաւաքական շարժումի մը գլուխն անցած անձերը, մանաւանդ երբ անոնք կը ձախողին:

Աւելի արդար չէ՞ինք ըլլար, մեր երէկի ղեկավարներուն հանդէպ, երբ ըսէինք թէ, անոնց թերութիւնները մեր ամբողջ ազգին թերութիւններն էին: Հաւանաբար մենք ազգովին պատրաստ չէինք, հասունցած չէինք պետութիւն դառնալու:

Մանաւանդ որ, եթէ սպասուած արդիւնքը չէ ստացուած համեմատելով մեր յոյսերուն եւ զոհաբերութիւններուն, բոլորովին ալ ձեռնունայն չեն ներկայացած մեզի մեր հայրերը:

Ինչ որ ունինք, անոնց կը պարտինք: Այն ափ մը հողը որ ունինք, ուր հաւաքուած են մէկ միլիոնէ աւելի Հայեր, որ մեր ուժեղագոյն կռուանն է այսօր, կը պարտինք մեր հայրերու ստեղծած, եւ վարած քաղաքական կուսակցութիւններուն, անոնց մղած կռիւներուն, անոնց յարուցած ըմբոստութիւններուն եւ յեղափոխութեան: Ուրիշ տեսակէտով մը նուազ արդիւնաւէտ չէ անոնց աշխատանքը՝ մեր Դատը քաղաքակիրթ ազգերուն ներկայացնելու եւ սիրցնելու, երկար ու տքնաջան եւ անպայման օգտակար նպատակներով:

(1) ԿԱՐՕ ՓՈԼԱՏԵԱՆ

Նոր զրոյցներ Ստալինի մասին

Գրեթէ բոլոր թերթերը հրատարակեր էին այն զրոյցը որ կ'ըսէր թէ Ստալին մահամերձ է: Մինչեւ երէկ տակաւին լուսաբանուած չէր գաղտնիքը, — մեռա՞ծ է, հիւա՞նդ է, գործէ քաշուա՞ծ է: Ամերիկեան գործակալութիւնը, որ առաջին անգամ հաղորդեց թէ սպարապետը մահամերձ է, երէկ լաւատեղեակ աղբիւրէ քաղելով կ'ըսէր թէ բժիշկները երկարատեւ հանգիստ պատուիրած են եւ թէ հետզհետէ պիտի քաշուի կարգ մը պատասխանատու պաշտօններէ: Շատեր կը կարծեն թէ վարչապետութիւնը պիտի շարունակէ, ցորչափ թոյլ կուտայ իր ֆիզիքական վիճակը:

Լոնտոնի խորհրդային դեսպանատան մամուլի վարիչը առջի օր յայտարարեց թէ՝ Մոսկուայէն ստացած լուրերու համաձայն, Ստալինի առողջական վիճակը գոհացուցիչ է: Թէ վերջին երկու տարիներու ընթացքին ջիղերը սաստիկ լարուած ըլլալով, սպարապետը այժմ արձակուրդի գացած է հարաւային Ռուսիա, իր աղջկան հետ:

Այսպէս կամ այնպէս, բովանդակ աշխարհ լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւի Ստալինի առողջական վիճակին: Ամերիկեան շրջանակներու մէջ կը խոստովանին թէ սպարապետը վերջին ժամանակներս մեծ դեր կատարեց Ռուսիոյ եւ Մ. Նահանգներու գործակցութեան համար: Մէկէ աւելի անգամներ պատահած է որ երբ դիւանագիտութիւնը ձախողեցաւ, Մ. Նահանգներու նախագահութեան կողմէ ուղղակի կոչ մը Ստալինի՝ բարերար արդիւնք ունեցաւ: Ի՞նչ պիտի ըլլայ հետեւանքը, եթէ Սպարապետը ուրիշի մը յանձնէ ղեկավարութիւնը:

Այս առթիւ թերթերը նշանակալից կը գտնեն որ Մառէշալ Ժուկով յառաջիկայ գարնան յետաձգած է իր այցելութիւնը Մ. Նահանգները, իբրեւ թէ առողջական պատճառներով: Իրազեկներ կը կարծեն թէ մառէշալը, որ անմիջապէս պիտի մեկնէր, այժմ ժամանակը յարմար չի նկատեր այս ճամբորդութեան համար, քանի որ Ստալինի յաջորդներէն մին կը համարուի: Ամէն պարագայի մէջ իր ներկայութիւնը անհրաժեշտ է Ռուսիոյ մէջ:

╳ Նոր հեռագրի մը համաձայն, Ստալին Մոսկուայէն Վրաստան գացած է, հանգստանալու համար, լրջօրէն կ'աշխատի, Լոնտոնի խորհրդաժողովին անելը լուծելու համար, եւ մեծ ճառ մը կը պատրաստէ զոր պիտի խօսի Նոյեմբեր 7ին: Այս առթիւ կարեւոր որոշումներ պիտի հաղորդուին:

ԹԷՀՐԱՆԷՆ կը հեռագրեն թէ ռուս նոր զինուորներ հասած են Թաւրիզ, հրասայլերով, հեծելագօրքով եւ օդանաւերով: Զինուորական շարժումներ կը նշմարուին նաեւ Թուրքեւիրանեան սահմանագլուխին վրայ: Անկարգութիւնները կը շարունակուին պարսկական Քիւրտիստանի մէջ:

ՎԵՆԵԶՈՒԷԼԼԱՅԻ ապստամբութիւնը հետզհետէ կը ծանրանայ: Մինչեւ հիմա 300 հոգի սպաննուած, 1000 հոգի վիրաւորուած են: Կռիւները կը շարունակուին:

ՍԱՀՄԱՆԱԴԻՐ ԺՈՂՈՎԻ ԿԱԶՄԸ

Ձախերը կը տիրապետեն M. R. P.ի հետ

Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, կիրակի օրուան ընտրութեանց արդիւնքը եղած է, 545 երեսփոխաններու վրայ, — համայնավարներ՝ 141, Հանրապետական Ժողովրդական Շարժում (M. R. P.) 141, ընկերվարականներ՝ 133, աջակողմեան կուսակցութիւններ՝ 58, արմատական ընկերվարականներ՝ 25, Դիմադրական ճակատի որոշ հոսանքներ՝ 19, ձախ կեդրոնի խմբակցութիւններ՝ 18, աջ կեդրոնի հոսանքներ՝ 9: Համայնավարներուն հետ միացած ըլլալով ուրիշ հոսանք մը (M. U. R. = Միացեալ Շարժում Ֆրանսական Վերածնութեան) ընդհ. թիւը կ'ըլլայ 152: Ընկերվարականներուն ալ միացած է ուրիշ հոսանք մը. գումար՝ 142:

Ուրեմն այս երեք հոսանքներն են որ պիտի տիրապետեն Սահմանադիր ժողովին վրայ: Ընտրութեանց արդիւնքը միեւնոյն ատեն յաղթանակ մը կը համարուի զօր. տը Կօլի համար, քանի որ ջախջախիչ մեծամասնութեամբ, երկու հարցումներուն ալ «այո» պատասխանած են քուէարկուները: Ջարդուփշուր եղած է արմատական - ընկերվարական կուսակցութիւնը, որ տարիներէ ի վեր տիրաբար կը վարէր Ֆրանսայի ճակատագիրը:

1936ի ընտրութեանց մէջ համայնավարները ունէին 72 ներկայացուցիչ 618ի վրայ: Այսօր կը հաշուեն 147 երեսփոխան 545ի վրայ: Ընկերվարականները այն ատեն ունէին 156 ներկայացուցիչներ, իսկ այսօր պակաս:

Սէնի նահանգին մէջ համայնավարները ունին 22 աթոռ, ընկերվարականները՝ 7, անոնց միացած խմբակցութիւն մը՝ 5, M. R. P.ը 17:

Քուէարկութեանց առթիւ արձանագրուած են 24.477.209 հոգի, այր եւ կին, քուէարկած են 18.476.874 հոգի: Ուրեմն 79.5 առ հարիւր: Առաջին հարցումին «այո» պատասխանած են 17.872.609 հոգի, այսինքն 96 առ հարիւր, «ոչ» պատասխանած են 669.179 հոգի (3.6 առ հարիւր): Երկրորդ հարցումին «այո» պատասխանած են 12.224.180 հոգի (66.3 առ հարիւր), «ոչ» պատասխանած են 6.230.596 հոգի (33.7): Ուրիշ խօսքով, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ ընդունուած է կառավարութեան օրինագիծը, պետական իշխանութեանց կազմակերպութեան համար, մինչեւ նոր սահմանադրութեան գործադրութիւնը: Փարիզի մէջ Ա. հարցումին «այո» պատասխանած է քուէարկուներու 92.5 առ հարիւրը, երկրորդ հարցումին ալ «այո» պատասխանած է 62.5 առ հարիւրը:

Այս ընտրութեամբ վերջնապէս թաղուած կ'ըլլայ 1875ի Սահմանադրութիւնը, Գ. Հանրապետութեան հետ:

Կին երեսփոխանները շահած են աթոռներու 6 առ հարիւրը: Ընտրուած պատգամաւորուհիները մեծ մասով նահատակներու այրիներ են: Կին երեսփոխաններու թիւն է 31, որոնց 14ը համայնավար են, վեցը ընկերվարական: Կին թեկնածուներու թիւն էր 258: Ընտրուածներէն մէկն է վառվռուն տիկին մը, կինը Ռընոյի տնօրէն Լաֆոշոյի: Գերմանական գրաւման ատեն այս տիկինը Գերմանիա երթալով փնտռած գտած էր Պուխընվալտի տխրահռչակ արգելարանը եւ ազատած՝ իր ամուսինը: Ուրիշ մը, Տիկին Սոլոմոն Լանժըվէն (համայնավար), աքսորուած էր Աուշվիցի արգելարանը, իսկ ամուսինն ալ գնդակահարուած էր նացիներու կողմէ:

Բոլոր նախարարները ընտրուած են, բացի հաղորդակցութեանց նախարարէն (Ռընէ Մէյէ):

Ի՞նչպէս պիտի կազմուի նոր կառավարութիւնը

Ինչպէս կը տեսնուի, այս ընտրութեանց առթիւ փայլուն յաղթանակ մը շահած է M. R. P.ը, որ կը ներկայացնէ միջին դասակարգը եւ մեծ մասով կը բաղկանայ կաթոլիկներէ: Նախագահն է Պ. Մորիս Շիւման: Կարծողներ կան թէ զօր. տը Կօլ գլուխը պիտի անցնի այս հոսանքին, որուն գործօն անդամներէն մէկն է արտաքին նախարարը: Հաւանական կը համարուի նաեւ որ այս հոսանքը միացեալ ճակատ կազմէ ընկերվարականներուն հետ, տիրապետելով Սահմանադիր ժողովին մէջ: Համայնավարները կ'ուզեն վերահաստատել 1936ի ժողովրդական ճակատը:

Նախարարական խորհուրդը ժողով գումարեց երէկ, զբաղելու համար ընտրութեանց արդիւնքով: Առժամեայ կառավարութիւնը պիտի շարունակէ գործերը վարել մինչեւ նոյեմբեր 6 երբ կը բացուի Սահմանադիր ժողովը: Տարակոյս չկայ թէ նոր կառավարութեան կազմութիւնն ալ պիտի յանձնուի զօր. տը Կօլի: Այս առթիւ հետեւեալ ենթադրութիւնները կ'ըլլան. — Ընկերվարականները եւ Հանրապետական - ժողովրդականները միանալով, պիտի ունենան 300 ձայն, այսինքն կէսէն աւելի: Ընկերային բարենորոգումներու տեսակէտով այս երկու հոսանքները դիւրաւ կրնան համաձայնիլ միացեալ ծրագրի մը վրայ, բայց կայ

Հայ գիւղացին կը յաղթէ բնութեան

ԽՄԲ.— Moscow Newsի (Մոսկուայի լուրեր, անգլիերէն) Երեւանի թղթակիցը, Կ. Կոլմանով, վերջերս շահեկան տեսութիւն մը հրատարակած էր Հայաստանի ջրանցքներու մասին: Ահաւասիկ առաջին մասը,—

Հայաստանի լեռնային շրջանները անկասկած արտակարգ շահեկանութիւն մը կը ներկայացնեն այն ճամբորդին համար որ հիւսիսէն կուգայ, Հանրապետութեան հողին վրայէն անցնելու համար: Հոս, ան ինքզինք կը գտնէ չափազանց անսովոր շրջապատի մը մէջ: Ոչ միայն տարբեր է բնութիւնը, այլեւ տարբեր են նոյնիսկ Հայ գիւղացիին կեանքի եւ աշխատանքի պայմանները:

Լեռները Հայ գիւղացիին վրայ փուլ կուգան ամէն կողմէ. անոնք կը կորեն արտն ու գիւղը: Նոյն իսկ իր տան տեսքը տեսակ մը ներշնչում կը ստանայ երկրին մէջ մխրճուած անոր քարերէն, անոնց մարած հրաբուխներէն, որոնց կատարները կը ցամուին ամպերու մէջ եւ ամէն բան կը պարփակեն իրենց հսկայ բազուկներով: Նայէ ուր որ կ'ուզես, ու ամէն տեղ պիտի նշմարես սառնաբաններուն կապոյտ ցոլքն ու լեռներու կատարներուն սպիտակ պսակները:

Ու անսպասելի կերպով քառանկիւն կանաչ պարտէզներ կամ տնկարաններ կը տեսնեստանաբանին ճիշդ քովիկը, ու անոնց քով՝ դեղձկական տնակները որոնք լերան կողերուն վրայ կը ձեւացնեն արծուեբոյներու իրական ցանց մը: Հազիւ նշմարելի ուղիներ իրենց դերձանը կը փռեն անոնց լանջերուն: Հեռադիտակով կը նայիք ու կը տեսնէք կովը, եզներ ու ցուլեր՝ գիւղացիին վեր վար երթեւեկող արօրներուն լծուած, իսկ գիւղի մուտքին, կը նշմարէք, թէեւ մըջիւնի փոքրութեամբ, երախաներ որոնք կը վազվռտեն:

Վրացական սահմանին վրայ, ճիշդ այս տեսակ գիւղի մը մէջ էր որ գիւղացի մը բաւ ինծի, իր պզտիկ արտը ցոյց տալով.

— Մօտաւորապէս 200 կառք ժայռեր տապալեցինք: Բայց արտը բերրի է հիմա...

Դիմացս կեցած էր, իր ինչքին նայելով, անտաշ բայց առոյգ այդ լեռնականը, սպիտակահեր, թաղիքէ գդակ մը գլխուն, շրջանիկ ակնարկ մը նետելով լեռներուն, որոնց նուաճողն էր ինք: Ականայ, մտաբերեցի Զօր. Բաղրամեանը, որ ինքն ալ լեռնական ծնունդ էր եւ որ օր մը յայտարարեց թէ Հայոց արտադրած լաւագոյն սպարինները կուգային երկրին լեռնային շրջաններէն: Խնձորեւք անունով լեռնային հայ գիւղ մը կայ, որ Կարմիր Բանակին տուած է բազմահարիւր զինուորներ եւ 200 սպաներ, որոնց մէջ՝ մէկ զօրավար, 3 գնդապետ, 6 դեր-գնդապետ, 9 հրամանատար եւ 26 հարիւրապետ: Ինչ հիանալի մրցանիշ:

Այն պատերազմը զոր մարդը հազարաւոր տարիներ առաջ սկսաւ լեռներու դէմ, այսօր կը մօտենայ իր պսակումին: Մարդը անոնցմէ պոկած է հնարաւոր այն մասերը որոնք մշակելի են: Ցորենի ու գարիի փոքրիկ արտեր թափանցած են ամէնէն վայրագ կիրճերուն եւ այնպիսի բարձրութեանց, որոնք 1800 մէթրի կը հասնին: Լեռներու լանջերուն, իրարու կը համախառնուին մրգաստաններն ու այգիները, ինչպէս նաեւ ծխախոտի տնկարանները: Բամպակն ու ճակնդեղը գրաւած են դաշտերն ու ոռոգուած տափաստանները:

Հայ գիւղացիները իրենց օգտակար ըլլալու հարկադրած են նոյնիսկ իրենց պատմական քաղաքներուն աւերակները: Դիւրաւ չպիտի մոռնամ իմ այցելութիւնս Գառնի, ուր կը գտնուին աւերակները բերդի մը, որուն համար պատմաբանները կ'ըսեն թէ կառուցուած է 2200 տարի առաջ: Ասիկա հանրապետութեան ամէնէն հեռաւոր անկիւններէն մին է, կորսուած՝ առհասարակ բուսազուրկ լեռներու համաստեղութեան մը մէջ: Երբ ի վերջոյ յաջողեցայ հասնիլ հնամեայ բերդին աւերակներուն, անգամ մը եւս դէմ յանդիման եկայ մարդկային ճեռներէցութեան աւանդին հետ. պատերու եւ չէնքերու մնացորդներուն միջեւ այգի մը հասակ կը նետէր: Որթատունկերը իրենց ճամբան կը բանային ուղիներու միջեւ, որոնք առկէ առաջ փողոցներ էին եղած, անոնք կը լեցնէին բացատաններ որոնք երբեմնի բակերն էին, ու տեղ մը անոնք պաշարած էին ուրիշ բացատ մը, որ հաւանաբար հին օրերու պարարահն էր այն պալատին, որուն միակ մնացորդները ժամանակի արդէն ճողոպրած սա երեք պատերն էին:

Մշակելի հող գտնելու համար սկսած պայքարը չի սահմանափակուիր միայն լեռնային շրջաններուն մէջ: Ան առաջ կը տարուի նաեւ դաշտերուն մէջ, թէեւ հոն զգեցած է տարբեր հանգամանք մը: Հոն, ան եղած է պայքար մը ջուրին համար, յագեցնելու համար պապակը՝ անջրդի հողին:

Բնութիւնը շատ քմայքոտ եղած ըլլալու է, երբ այնպէս կարգադրեց որ ջուրը հոս այնքան հազուագիւտ ըլլայ որքան մշակելի հողը՝ սառնարաններու քթին տակ: Եթէ լեռներուն մէջ ագարակապանները հպարտութեամբ կը խօսին իրենց արտերէն պոկուածժայռերու կոյտերուն մասին, դաշտերուն մէջ անոնք նոյնքան հպարտութեամբ կ'արտայայտուին իրենց բացած ջրանցքներու մասին: Կը բաւէ միայն նայիլ արեւակէզ, գեղնորակ հայ տափաստաններուն, գնահատելու համար ջուրին բովանդակ արժէքը:

Անձրեւները հազուադէպ են ամրան ընթացքին: Յունիսի առաջին 23 օրերուն, մէկ անգամ անձրեւ մաղեց ցերեկին, ու գիշերը՝ քիչ մը աւելի ծանր տեղատարափ մը տեղի ունեցաւ: Անյիշատակ ժամանակներէ ի վեր, ջրանցքները ձեւացուցած են հողի ոռոգման միակ միջոցը: Ներսէս Նուրիճանեան, Ջրարաշխական Ստարարկութեան Կոմիսարը, ինծի բսաւ թէ Քրիստոսէ 800 տարի առաջ ոռոգման յատուկ ջրանցքներ գտնուած են Հայաստանի մէջ:

— Նոյն իսկ այդ անյիշատակ ժամանակներուն, երբ մեր երկիրը ծանօթ էր ոչ իբրեւ Հայաստան, այլ՝ Ուրարտու, Արարատեան ամբողջ հովիտը, ինչպէս նաեւ Արագած լերան՝ լանջերը ոռոգուած էին: Այդ հնամեայ ջրանցքներուն եւ ջրամբարներուն մեծ մասը արդիականացած եւ այսօր իսկ գործածութեան մէջ է:

ՀԱՅԿ. ԴԱՏԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՊՕՄՈՆ, (Յատուկ)— Հայկ. Դատի պաշտպան յանձնախումբը օգտուելով Պ. Արշակ Զօպանեանի ներկայութենէն, հրապարակային ժողով մը կազմակերպած էր, քաղաքէն վերջ, Պոմոնի «Ֆլօրէալ» սինէման, որ Հայերուս համար ժամադրավայր մը դարձած է:

Օրուան նախագահը, Տոքթ. Յովհ. Փափազեան քանի մը խօսքով բացաւ ժողովը եւ բեմ հրաւիրեց Պ. Համբարձումեանի երգչախումբը, որ երգեց «Մաղկիր ազատ իմ հայրենիք», «Երեւան», «Հայաստանի մարալ աղջիկ»: Ապա բեմ հրաւիրուեցաւ Ա. Զօպանեան, որ բսաւ. «Այս պատերազմի հետեւանքով մեր Դատը անգամ մը եւս կուգայ միջազգային սեղանի վրայ, կը յուսանք թէ այս անգամ գոնէ արդարութիւնը պիտի գործադրուի»: Յետոյ կարդաց Կեդր. Յանձնախումբին Ֆրանսերէն յուշագիրը, «Հայաստանի Կոչնակ»էն յօդուած մը Դատի մասին եւ պարզեց Թուրքիոյ երկդիմի դիրքը այս պատերազմին մէջ: Ապա խօսք տրուեցաւ երիտասարդ մտաւորական Պ. Կարօ Փոլատեանի որ կարդաց դրաւոր շատ գեղեցիկ ճառ մը ուր կը շեշտէր մեր անցեալը, զոհողութիւնները: «Եթէ մենք յանցաւոր ենք, մեզմէ շատ աւելի յանցաւոր են մեզ խաբողները: Մենք արդարութիւն կը պահանջենք եւ կը յուսանք թէ գոնէ այս անգամ պիտի լսուի մեր ձայնը»: (ԽՄԲ.— Տես Ա. էջ):

Խօսեցաւ նաեւ Հ. Ա. Մ. նախագահ Պ. Կ. Բիւրէճեան որ բսաւ. «Այսօրուան հայրենիքը կը պարտինք անցեալի մեր յեղափոխականներուն որոնք Հայուն զէնք բռնել սորվեցուցին: Հայ ժողովուրդ, երէկ քեզմէ արեան զոհաբերութիւն կը պահանջուէր, տուիր, իսկ այսօր նիւթական զոհողութիւն կը պահանջուի հետապնդելու համար քու Դատդ, ապա ուրեմն բաց քսակդ եւ տուր առատօրէն: Մեր Դատը արդար է»:

Ձեռնարկուեցաւ ժողովրդային հանգանակութեան եւ կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ կոկիկ գումար մը գոյացաւ:— Թղթակից

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ներքին կացութեան մասին հակասական լուրեր շրջան կ'ընեն անգլեւտաքսոն մամուլին մէջ: Կ'ըսուի թէ 60—80.000 հոգի ձերբակալուած են իբրեւ քաղաքական յանցաւորներ, թէ վերահաստատուած է Աուշվիցի քամնելի արգելարանը, թէ ահռասարսափ կը տիրէ երկրին մէջ:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՈՃՐԱԳՈՐԾՆԵՐՈՒ դատավարութեան առթիւ պիտի օգտագործուին Հիթլէրի նամակները: Ամբաստանեալներէն Ռոզէնպէրկ անհամար թուղթեր պահած էր չէնքի մը պատերուն մէջ, բայց Ամերիկացիները յաջողած են ձեռք անցընել: Այս թուղթերուն մէջ կը գտնուին հարիւրաւոր անձնական նամակներ եւ յուշագիրներ զոր Հիթլէր գրած է իր գլխաւոր գործակիցներուն կամ ստացած անոնցմէ: Ամերիկեան դատաւորին տրամադրութեան տակ են 25.000 փաստաթուղթեր, որոնք գտնուած են լեռնակուտակ թուղթերու մէջէն:

ԼՈՆՏՈՆԻ նաւահանգիստներուն գործադուլը կը շարունակուի: Բանթողներուն վարիչը յայտարարեց թէ «ազգային աղէտ մը» պիտի ծագի, եթէ կառավարութիւնը չլուծէ տագնապը:

փչոտ խնդիր մը — պետական նպաստ յատկացնել կաթոլիկ դպրոցներուն: Ընկերվարականները հակառակ են այս աջակցութեան, ինչպէս համայնավարները: Երկրորդ ենթադրութիւն,— Զօր. տը Կօլ կրնայ կռթնիլ երեք տիրական հոսանքներուն, ինչպէս 1944 Օգոստոսի ազատագրութենէն ի վեր: Կը վախցուի որ եթէ համայնավարները պաշտօնապէս ընդդիմադիր դառնան, անկարգութիւններ կրնան ծագիլ ճարտարագործական շրջաններու մէջ, նոր պահանջներով եւ գործադուլներով: Համայնավարները կ'ուզեն տիրական դեր կատարել կառավարութեան մէջ: Կ'ըսուի թէ պիտի պահանջեն ներքին գործերու, տեղեկատու եւ թերեւս արտաքին գործերու նախարարութիւնները:

Երրորդ հաւանականութիւնը համայնավարներուն առաջարկն է,— վերահաստատել նախկին ժողովրդական ճակատը, միանալով ընկերվարականներուն եւ արմատականներուն հետ եւ սակարկութիւններ կատարելով: Զօր. տը Կօլ կը յուսար թէ ընկերվարականները ջախջախիչ մեծամասնութիւն մը պիտի կազմեն: Ամէն պարագայի մէջ, կացութիւնը պիտի պարզուի Սահմանադիր ժողովին բացումէն վերջը:

× Թերթերը կը գրեն թէ ընտրութեանց առթիւ կռիւներ տեղի ունեցած են Մարսէյլի փողոցներուն մէջ: Խնդիրը կապ ունի համայնավարներուն հետ որոնք չեն կրցած բացատրել պատճառը:

× Միջազգային քաղաքականութեան տեսակէտով, երեք տիրական հոսանքները գրեթէ միեւնոյն ձեւով կը մտածեն: Օրինակ՝ համաձայն են Ռուրի միջազգայնացման, ինչպէս կը պահանջէ կառավարութիւնը:

× Անգլիական եւ ամերիկեան թերթերը կը գնահատեն Ֆրանսացիներու քաղաքական գիտակցութիւնը եւ կը շեշտեն թէ զօր. տը Կօլ իրաւունք ունէր, եւ ընտրութիւններն ալ հաստատեցին իր առողջ տեսակէտը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔԻ բաշխումը նորէն պիտի փոխուի այսօրուընէ սկսեալ (չորեքշաբթի): Փարիզը նորէն բաժնուած է երեք շրջաններու,— 1. Սէնի ձախ ափը (թիւ 1), աջ ափը (2), արեւելեան շրջան (Պէլվիլ եւն.): Թիւ 1 շրջանին մէջ (ձախ ափ) հոսանքը պիտի բանի առտուան ժամը 7էն 1: Ընդհատումներ կրնան պատահիլ ժամը 1էն 6: Իրիկուան ժամը 6էն 11 եւ առտուան ժամը 5—7 ելեկտրականութիւնը կրնայ ընդհատուիլ իւրաքանչիւր ժամուան առաջին կիսուն եւն.: Թիւ 2 շրջանին մէջ (աջ ափ) հոսանքը պիտի բանի կէսօրէն մինչեւ ժամը 6: Ընդհատումներ կրնան պատահիլ իրիկուան ժամը 6էն 11 եւ առտուան 5էն 7 եւայլն:

ԼԱՎԱԼԻ մարմինը կիրակի օր Թիէի գերեզմանատունէն հանելով կառքի մը մէջ դրած էին, Մոնփառնաս փոխադրելու եւ ընտանեկան դամբարանին մէջ թաղելու համար: Բազմաթիւ հետաքրքիրներ կը հետեւէին այս գործողութեան եւ կը վախցուէր որ միջադէպ մը ծագի: Ոստիկանական վերատեսչութիւնը հրամայեց դագաղը վար առնել եւ նորէն թաղել նոյն տեղը:

ՀԱԿԱՀՐԷԱԿԱՆ ցոյցեր տեղի ունեցան Պուէնոս Այրէսի մէջ: Ամբողջ Արժանթինը խառնակութեան մատնուած է: Հեռագիրը կ'ըսէ թէ Հրեաները տուներէն դուրս քշուելով խուժանդուեցան եւ իրենց խանութները աւարի տրուեցան:

ՊԱՊԸ ճառ մը խօսելով կիներու եւ աղջիկներու կազմակերպութեանց 500 վարիչներուն առջեւ, սրտպնդաբար կոչ ուղղեց կաթոլիկ կիներուն որ մասնակցին իրենց երկրի ընկերային եւ քաղաքական կեանքին եւ մանաւանդ օգտուին քուէարկութեան իրաւունքէն:

ԻՐԱՆԻ դահլիճը նորէն հրաժարեցաւ, ներքին անհամաձայնութեանց հետեւանքով:

Le Gérant : H. AGONEYAN

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Jeudi 25 Octobre 1945 Հինգշաբթի 25 Հոկտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4540-Նոր շրջան թիւ 169 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԴԱՏԸ ԵՒ ՄԵՆՔ

Հակառակ բոլոր ըսուածներուն, արհամարհելի դրամագլուխ մը չէին մեր Դատին համար, մեծ ազգերու քաղաքական եւ մտաւորական յայտնի անձնաւորութեանց համակրանքի արտայայտութիւնները ի նպաստ մեր դժբախտ ժողովուրդին: Մնայուն դրամագլուխ մը կը կազմեն Պրայսի մը, Ուիլսընի մը, Ժօռէսի, Քլէմանսոյի մը կամ Անաթօլ Ֆրանսի մը պաշտօնական խօսքերը, զորս միշտ կրնանք օգտագործել եւ որոնք եթէ պատիւ կը բերեն զանոնք արտասանող ազատատենչ եւ ազնիւ հոգիներուն, մեծագոյն պատիւը կ'ընծայեն մեր ժողովուրդին:

Այս բոլորը սակայն պատճառ մը չեն յայտարարելու, ընդունելով հանդերձ մեր ղեկավարներուն շատ մը դիւանագիտական սխալները, թէ այդ ազնուական ձայները ոչ մէկ կերպով կրցան օգնել եւ արդելք հանդիսանալ այն անխիղճ եւ անպատուաբեր վերաբերմունքին, որուն արժանացաւ մեր Դատը, այդ նոյն մարդոց կառավարութիւններուն կողմէ:

Երբեք կասկածի տակ չենք դներ բոլոր մեր մեծ բարեկամներուն անկեղծութիւնն ու ազնուութիւնը, սակայն պէտք է ընդունինք, անհուն դառնութեամբ մը թէ մեծագոյն յանցաւորները մեր Երէկի դատաւորներն են: Անոնք մղեցին մեզ ընելու զոհողութիւններ մեր կեանքի գնով, տեսան մեր անձնուրաց եւ անվերապահ աջակցութիւնը իրենց մղած կռիւին, իրենց թշնամիներուն դէմ, ի խնդիր նոյն իտէալներուն, յետոյ չյարգեցին իրենց խոստումները, մոռցան մեզ, եւ աւելի սոսկալին՝ մեր վրայ խնդացին:

Եթէ յանցաւոր ենք ազգովին, եթէ յանցաւոր են մեր ղեկավարները, խաբուած ըլլալու համար, ընդունինք մեր սխալը: Սակայն ի՞նչ բառերով պէտք է որակել անոնք որ այս պզտիկ եւ անկար եւ ալ արիւնաքամ ժողովուրդին դիւրահաւան հոգին խաբելու մէջ հաճոյք զգացին: Անոնք անխղճօրէն զոհեցին մեր արդար իրաւունքները իրենց նիւթական շահերուն, նախընտրեցին մեր անմեղ զոհերուն կարմիր արիւնէն, ուրիշ գոյնով հեղուկ մը որ աւելի շահաբեր էր իրենց եւ մեր մեռելներու ոսկորներուն վրայ իրենց քարիւղի չահաստանները կառուցին:

Արդ, այսօր, նորէն եկեր ենք եւ կը բախենք դրեթէ նոյն դռները: Եւ կ'ըսենք.— Պ. Պ. դատաւորներ, մենք ենք, նորէն եկանք, կը յուսանք թէ կը յիշէք մեզ. լսեցինք թէ այս աշխարհի վրայ արդարութիւն պիտի ընէք եղեր: Եկանք ձեզ յիշեցնելու այն պարտամուրհակները զորս ստորագրած էք յանուն այդ արդարութեան եւ որոնք մինչեւ այսօր դեռ կը մնան անվճար: Գիտնալու էք թէ այս պատերազմի ընթացքին եւս, միշտ եւ ամէն տեղ, կրկին ձեզի օգնեցինք, կռուեցանք, զոհեր տուինք: Այժմ բարի եղէք գոհացում տալու մեզի:

Պիտի լսե՞ն մեզ, հաւանաբար:

Պիտի գոհացնե՞ն մեզ, պիտի յարգե՞ն իրենց հին ու նոր խոստումները,— չեմ գիտեր, թերեւս:

Մենք գրենք մեր պահանջը: Մեր պահանջը միշտ եղած է արդար: Երբեք չենք դադրած պահանջելէ, եւ երբեք կանգ չպիտի չառնենք, մինչեւ որ չլուծուի մեր Դատը: Հայկական Հարցը, մեր պապենական հողերուն հարցը, մշտարթուն հրաբուխի մը պէս ցցուած կը մնայ մարդկութեան խղճմտանքի պալատներուն դիմաց: Միշտ շարժման մէջ, լաւա ու ծուխ պոռթկալով, ան պիտի վառի մշտնջենապէս եւ կրնայ հանդարտիլ այն ատեն, երբ մեր արդար իրաւունքներուն գոհացում տրուի:

Հայկական հարցը, Թրքահայ Դատը պատահական, երբեմն երբեմն հրապարակ նետուող ցուցարարական արարք մը չէ: Կտոր մը հող կորզելու դիւանագիտական եւ շահագիտական խաղ մը չէ, ասոր կամ անոր դրդումով եղած բան մը չէ: Դարերով, յանուն քաղաքակրթութեան եւ յանուն բոլոր անիրաւուած ժողովուրդներու արդար իրաւունքներու վերահաստատման, յանուն Ազատութեան, կռուող, տառապող, զոհուող, բայց միշտ կանգուն, թիւով շատ փոքր, բայց հոգիով մեծ ժողովուրդի մը Դատն է: Պէտք է ամբողջ աշխարհը վերահասու ըլլայ այս ճշմարտութեան, բոլորը պէտք է իմանան, մեծերն ու փոքրերը, թշնամին և բարեկամը, դրացին ու հեռաւորը, շահախնդիրն եւ անշահախնդիրը, բոլորը պէտք է իմանան, թէ այս պզտիկ ժողովուրդը պիտի հետապնդէ իրեն համար այլեւս նուիրական դարձած իր Դատը մինչեւ վերջը, իր զաւակներուն մինչեւ վերջինին վերջին շունչը:

Այս յայտարարութիւնը յոխորտանք մը չէ եւ ոչ ալ ապերախտութիւն, մեզ հիւրընկալող պետութիւններուն: Շնորհակալ ենք իրենց ազնիւ ասպնջականութենէն, բայց պէտք է լաւ գիտնան անոնք թէ երբ եւ իցէ, ի՛նչ պայմաններու մէջ ալ գտնուինք, երբեք չենք դադրած եւ պիտի չդադրինք ամուր կառչած մնալէ մեր Սրբազան Դատին, մեր հայրենիքին: Ուրիշ կերպ կարելի չէ մտածել:

Նախ մենք զմեզ, յետոյ մեզ հիւրընկալողները պէտք է մեզ նկատէին ամենաստոր արարածները, եթէ մոռնայինք մեր իտէալը, եթէ դըրժէինք մեր Ուխտը, նուիրագործուած այնքան արիւններով ու արցունքներով:

Այս անգամ, մաղթենք որ գոնէ այս անգամ բախտը մեզի ժպտի, իրերը այնպէս մը դասաւորուին որ մեր յոյսերը իրականանան եւ շուտով բոլորս միասին, մեծերը առջեւէն, մենք անոնց ետեւէն մտնենք մեր պաշտելի երազներու աշխարհը: Սակայն ամէնէն խանդավառները, ամէնէն լաւատեսները կրնա՞ն երաշխաւորել մեզ: Գիտե՞ն անոնք թէ ինչպէ՞ս պիտի ընթանան խաղաղութեան ժողովներուն գործերը եւ ինչ ուղիներով: Այնքան հսկայ եւ հակամարտ ոյժեր կան, շահեր կան նորէն ցցուած դէմ դիմաց: Ուստի հարկ է թերեւս մտածել թէ դեռ վաղը չէ այդ հրաշալի օրը: Հարկ է թերեւս դեռ սպասել, նորէն յուսաբեկիլ, կրկին արիւնիլ, կրկին պահանջել, միշտ յուսալ, միշտ հաւատալ:

Դեռ բան չենք շահած, դեռ նոր պիտի սկսի Հայկական Դատը:

Մեր սերունդին համար, իր պատմական ճակատագրին գիրքին առաջին էջը նոր կը բացուի:

Ու ահա՛, այդ սերունդին դիմաց, դրուած երկու կարեւոր հարցերը, որոնց պիտի պատասխանէ ան.—

Ա) Ի՞նչպէս պիտի հետապնդենք մեր Դատը:

Բ) Ինչո՞ւ պիտի հետապնդենք զայն:

Կը մաղթեմ որ հարկ չըլլայ այդ բոլորին եւ առանց դժուարութեան այս անգամ գոհացում ստանանք: Անհաւանական չէ: Նոյնիսկ այն պարագային, երբ վաղը բանան մեր կարօտակէզ ճակատներուն դիմաց հայրենիքի դռները, այդ պարագային իսկ, ես կ'ուզէի որ, մեզմէ իւրաքանչիւրը պատասխանած ըլլար այդ հարցումներուն եւ այդպէս մտնէր անկէ ներս: Կը հասկնաք հարկաւ մտավախութիւնս: Կը վախնամ որ կրկին պատրաստ չգտնուինք:

Ինչպէս ամէն լուրջ անհատ, առաւել եւս հաւաքականութիւն մը պարտաւոր է, առաջին քայլը չառած ինքն իրեն ուղղել այդ հարցերը,— ի՞նչպէս եւ ինչո՞ւ:

(2) ԿԱՐՕ ՓՈԼԱՏԵԱՆ

Վրիպակ.— Երէկուան Ա. սիւնակի վերջին տողը կարդալ,— երէկի (ոչ թէ երկրի) մեր ղեկավարները են.:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ նախագահը ճառ մը խօսելով խորհրդարանին առջեւ, պահանջեց զինուորական պարտաւորիչ մարզանք հաստատել 17—20 տարեկան բոլոր երիտասարդներուն համար, մէկ տարի տեւողութեամբ: Այս առթիւ ազդարարեց թէ նոր պատերազմ մը պայթած ատեն, «Ամերիկայի սիրտը առաջին նշանակէտը պիտի կազմէ թշնամիին համար: Մեր աշխարհագրական ապահովութիւնը անհետացած է այժմ, իբրեւ հետեւանք թռչուն ռումբերու, օդանաւակիրներու եւ օդազօրքի»: Նախագահը աւելցուց թէ միայն գիտական գիւտերը չեն կրնար ապահովել Մ. Նահանգներուն պաշտպանութիւնը: «Հիւլէ-ռումբն իսկ անարժէք պիտի ըլլար մեզի համար, եթէ չունենայինք բաւարար բանակ մը, նաւատորմիղ մը եւ օդատորմիղ մը: Արդարեւ, մեր ծովեզերքներուն պաշտպանութեան համար անհրաժեշտ է որ կարենանք ետ մղել յարձակումը եւ երթանք հիւլէ-ռումբը արձակել թշնամի երկրին վրայ»: Եզրակացնելով, նախագահը պահանջեց անմիջապէս քուէարկել օրինագիծը:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ միջեւ ալ դժուարութիւններ ծագած են, անելի մատնելով դրամական վարկի մասին բացուած բանակցութիւնները: Անգլիոյ մէջ ցաւ կը յայտնեն որ մինչ իրենք ահռելի կորուստներ կրեցին պատերազմին հետեւանքով, Մ. Նահանգները հարստացան: Անգլիա 5 միլիառ տոլարի վարկ մը կը պահանջէ, իսկ Մ. Նահանգները 3—4 միլիառ կ'առաջարկեն:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ ցանուած ականները մաքրուած պիտի ըլլան մինչեւ 1946 նոյեմբեր:

«ԵՐԵՔ ՄԵԾԵՐ»ՈՒ ՁԵՌՔՆ Է ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ

Ի՞նչպէս պիտի կազմուի նոր դահլիճը

Միջազգային Երեք Ջոկերէն վերջ, ահաւասիկ Ֆրանսան ալ կ'ունենայ իր Երեք Մեծերը, բոլորովին տարբեր իմաստով: Հոկտ. 21ի ընտրութեանց մէջ շահեցան երեք մեծ հոսանքներ,— համայնավար, ընկերվարական եւ ժողովրդական-հանրապետական: Այժմէն իսկ այս հոսանքները կը կոչուին «Երեք Մեծերը», որոնց գործակցութենէն կախում ունի Ֆրանսայի պետական կազմին ամրացումը եւ միջազգային դիրքին զօրացումը, գոնէ մինչեւ նոր ընտրութիւն: Առջի օրուան նախարարական խորհուրդէն վերջը, քաղաքական շրջանակները հաւանական կը գտնեն որ յառաջիկայ դահլիճը հիմնուի այս երեք հոսանքներուն վրայ, եօթնական նախարար առնելով իւրաքանչիւրէն: Այս ձեւով զօր. տը Գօլ պիտի կրնայ հաստատուն մեծամասնութիւն մը ապահովել Սահմանադիր Ժողովին մէջ: Ուրեմն տեսակ մը «ազգային դահլիճ»:

Համայնավար առաջնորդները բացորոշապէս կը հասկցնեն թէ պատրաստ են մասնակցելու նոր դահլիճին: Կուսակցութեան Բ. ընդհ. քարտուղարը, Ժաք Տիւքլօ, որ միեւնոյն ատեն երեսփոխան է, յայտարարեց մամուլի ներկայացուցիչներուն.

— «Մենք բնականաբար գոհ ենք որ Ֆրանսայի ամենամեծ կուսակցութիւնը դարձանք. բայց, այս յաջողութեան հետ, որ առաջին անգամ ըլլալով իսկապէս ազգային կուսակցութիւն մը կը դարձնէ մեզ, մենք լիովին կ'ըմբռնենք մեր պատասխանատուութիւնները: Ֆրանսան բացորոշապէս հաստատեց թէ «նոր» բան մը կ'ուզէ, բայց «բանաւոր» բան մը (զօր. տը Գօլի բանաձեւն է): Դժուար պիտի չըլլայ ընդհանուր ծրագիր մը կազմել տնտեսական վերակառուցման համար, ձախակողմեան հոսանքներուն միջեւ, հիմնուելով Դիմադրական Ճակատի Ազգ. Խորհուրդի մշակած ծրագրին վրայ (1944 մարտ): Գալով արտաքին քաղաքականութեան, մենք հակառակ ենք Արեւմտեան խմբակցութեան, որովհետեւ անոր մէջ կը տեսնենք պառակտումի ազդակ մը Դաշնակիցներուն միջեւ.— գործիք մը՝ ուղղուած Մ. Նահանգներուն եւ Խ. Միութեան դէմ: Բայց համաձայն ենք Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ զինակցութեան, ճիշդ այնպէս ինչպէս կնքուեցաւ Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան միջեւ, տոգորուած՝ բարեկամութեամբ հանդէպ Մ. Նահանգներուն»:

Ճիշդ է որ համայնավարները կը նախընտրեն միացեալ ճակատ կազմել ձախակողմեան հոսանքներէն, դուրս ձգելով կաթոլիկ յառաջդիմական կուսակցութիւնը (M. R. P.), բայց իրագէկներ կը կարծեն թէ անկարելի չէ միջին ճամբայ մը գտնել:

Դիմադրութեան Ազգ. Խորհուրդի ծրագիրը, որուն կ'ակնարկէ Պ. Տիւքլօ, կը տրամադրէ ազատութիւն խօսքի եւ մամուլի, իսկ տնտեսական գետնի վրայ՝ կը պահանջէ պատշաճօրէն կազմակերպել ազգային տնտեսութիւնը, հաւաքական շահերը ստորադասելով հանրային շահուն եւ թօթափելով Փաշական պետութեանց կողմէ հաստատուած արհեստակցական դիկտատուրաները:

Արդէն իսկ, ընկերվարական, համայնավար եւ արմատական հոսանքներէն կազմուած յանձնախումբը սկսած է գործունէութեան ծրագիր մը մշակել, այս սկզբունքներով:

Ի՞ՆՉ ԿԸ ՄՏԱԾԵՆ ՄԻՒՍՆԵՐԸ

Երեք մեծ հոսանքներով խառն դահլիճ մը կազմելու ծրագիրը աստիճան մը կախում ունի յառաջդիմական կաթոլիկներու դիրքէն (Հանրապետական-Ժողովրդական Շարժում), մանաւանդ տնտեսական տեսակէտով:

Գալով ընկերվարականներուն, Լէոն Պլում յայտարարեց, ընտրութիւններէն անմիջապէս վերջը.

— «Երեք կուսակցութիւններն ալ էապէս համաձայն են տնտեսական բարենորոգման համար, այնպէս ինչպէս ձեւակերպուած է Դիմադրութեան Ազգ. Խորհուրդին կողմէ: Մինչեւ յառաջիկայ ընդհ. ընտրութիւնները, եօթն ամսուան ընթացքին մենք նոր Սահմանադրութիւն մը պիտի յօրինենք: Հետեւաբար անհրաժեշտ է ընտրութիւն մը կատարել, անմիջական գործադրութեան համար, այն բարենորոգումներուն մէջ զոր բոլորս ալ կ'ուզենք: Դժուար պիտի չըլլայ համաձայնութեան մը յանգիլ»:

Մինչ այս մինչ այն, զօր. տը Գօլի խորհրդականները ծրագիր մը կը պատրաստեն, որ պիտի կազմէ համաձայնութեան հիմը Երեք Մեծերուն միջեւ, եթէ Սահմանադիր Ժողովը իրեն յանձնէ նոր կառավարութեան կազմութիւնը: Հաւանական է որ զօրավարը այսօր-վաղը խորհրդակցի երեք հոսանքներու վարիչներուն հետ, այս ծրագրին վրայ: Եթէ խորհրդակցութիւնները արդիւնաւոր ըլլան, քաղաքական կացութիւնը պարզուած պիտի ըլլայ, Սահմանադիր Ժողովին բացման ատեն:

ՁԱՅՆԵՐՈՒ ԲԱՇԽՈՒՄԸ

Նոր տեղեկագրի մը համաձայն, կիրակի օրուան ընտրութեանց մէջ, 19.476.874 քուէներէն 14.365.132ը (74 առ հարիւր) շահած են երեք գլխաւոր հոսանքները, հետեւեալ համեմատութեամբ.— Հանրապետական - Ժողովրդական Շարժում՝ 4.933.638, համայնավարներ՝ 4.867.348, ընկերվարականներ՝ 4.564.146: «Իւմանիթէ» ուրիշ ցուցակ մը կը հրատարակէ, հետեւեալ թուանշաններով.— Համայնավար կուսակցութիւն՝ 4.831.264 ձայն, Հանրապետական Ժողովրդական Շարժում՝ 4.647.487, ընկերվարական կուսակցութիւն՝ 4.443.370: Այս համեմատութեամբ ընտրուած 522 երեսփոխաններուն բաշխումն ալ որոշ տարբերութիւններ կը ցուցնէ, որովհետեւ իւրաքանչիւր գլխաւոր հոսանքի միացած են ուղեկից խմբակներ: Ներքին գործերու նախարարութիւնը հետեւեալ ցանկը հրատարակելով, կ'ըսէ թէ կրնան քանի մը թեթեւ փոփոխութիւններ պատահիլ, երբ զանազան խմբակցութիւններ ճշդեն իրենց վերջնական դիրքը.— Բուն համայնավարներ՝ 136, ընկեվարականներ՝ 129, Հանրապետական - Ժողովրդական՝ 136 եւայլն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔԻ կրճատման հետեւանքով, ցնոր տնօրինութիւն, բոլոր վաճառատունները, (սափրիչի խանութներն ալ) պիտի փակուին ժամը 18ին: Բացառութիւն կը կազմեն դեղարանները եւ նպարեղէնի խանութները: Ասկէ զատ, թատրոնները, սինէմաները եւն. պիտի չկրնան սկսիլ ժամը 21էն առաջ, բացի կիրակի օրերէն: Վերջապէս, յանձնարարուած է սրճարաններուն եւ ճաշարաններուն կէս առ կէս կրճատել ելեկտրական լոյսերը:

ՆՈՅ. 11Ի (ԶԻՆԱԴԱԴԱՐ 1918Ի) տարեդարձին առթիւ, հանդիսաւոր մեծարանք մը պիտի կատարուի երկու պատերազմներու զոհերուն համար, կառավարութեան եւ ժողովուրդին կողմէ: Ասկէ զատ, յուշարձան մը պիտի կառուցուի Մոն Վալէրիէնի մէջ, ազգային հանգանակութեամբ, այն Ֆրանսացիներուն եւ Ֆրանսուհիներուն համար որ մեռան վերջին պատերազմի ընթացքին: Այս առթիւ 1939-1940ի պատերազմին, ինչպէս եւ Ափրիկէի, Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի 1944ի կռիւներու շատ մը զոհերուն աճիւնը պիտի փոխադրուի Փարիզ, Դիմադրական Ճակատի եւ աքսորի զոհերուն աճիւնին հետ: Վերջապէս մեծ արարողութիւն մը պիտի կատարուի Անծանօթ Զինուորի դամբարանին առջեւ, ուր ճառ մը պիտի խօսի զօր. տը Կօլ:

ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ լրջօրէն կը զբաղեցնէ Անգլիան եւ Մ. Նահանգները, որոնք դժգոհ կ'երեւան Խ. Միութեան դերակատարութենէն: Ամերիկայի մէջ դիտել կուտան թէ Ռուսիա իրաւունք չունի առանձին տնտեսական դաշնագիրներ կնքելու, թէ Գերմանիոյ բոլոր նախկին արբանեակ պետութեանց խնդիրները կը վերաբերին Երեք Մեծերուն, հետեւաբար անոնք պիտի որոշեն պայմանագրութեանց կնքումը: Չի կարծուիր որ Մոսկուա տեղի տայ այս բողոքներուն առջեւ: Երէկ թերթերը նորէն կը գրէին թէ Մ. Նահանգները որոշած են որ եւ է վարկ չբանալ Ռուսիոյ եւ անոր գրաւած երկիրներուն, ցորչափ չեն կարգադրուած այս խնդիրները:

ՍԹԱԼԻՆԻ մասին Լոնտոնի խորհրդային դեսպանատունը պաշտօնապէս հաղորդեց թէ «առողջական վիճակը շատ լաւ է: Սպարապետը պարզապէս կը հանգստանայ»: Ուրեմն ճիշդ չեն հրջած զրոյցները:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ նոր թղթադրամները, 8 միլիառ զլոտի (մօտ 20 միլիոն սթերլին) փոխադրուած ատեն գողցուեր են կառախումբի մը մէջ: Կառավարութիւնը որոշեց նոր թղթադրամներ տպել: — Կառավարութիւնը հրամանագրով մը կը յայտնէ թէ որ եւ է Լեհ որ ամուսնացած է Գերմանի մը հետ, կրնայ անմիջապէս ամուսնալուծում ստանալ, առանց ուրիշ պատճառաբանութեան:

ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐԸ, դաշնակից թէ ֆրանսացի, հոկտեմբեր 29էն սկսեալ պիտի վճարեն մեթրոյի եւ հանրակառքի համար:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԿԱՐԵՒՈՐ ՈՒԺԵՐ համախմբուած են Կովկասի եւ Իրանի սահմանագլուխին վրայ, համաձայն վերջին տեղեկութեանց:

ԱՐԱԲԱԿԱՆ երկիրները շրջանային խմբակցութեանց վերածելու համար բանակցութիւններ կը կատարուին, նախաձեռնութեամբ Արաբական Դաշնակցութեան: Սուրիոյ եւ Լիբանանի ներկայացուցիչները ժողով մը գումարեցին Դամասկոսի մէջ, Պաղեստինի հարցին եւ ուրիշ խնդիրներու առթիւ:

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ Անդրանիկ Ամերիկեան կը փնտռէ իր հօրեղբօր աղջիկը, որ Փարիզ կը բնակէր պատերազմէն առաջ: Հօրը անունն է Ամերիկ, մօր անունը՝ Շողիկ, որոնք Պոլիս կը գտնուէին 1926ին գորգի վաճառականութեամբ կը զբաղէին, իսկ այժմ Ամերիկա (Նիւ Եորք) փոխադրուած են: Տեղեկացնել հօրեղբօր որդւոյն, 9 rue Alexandre - Méradou, Մարսէյլ:

Մեծն Պետրոս եւ Հայերը

Փարիզի «Խորհրդային Հայրենասէր» թերթի Հոկտեմբեր 12ի թիւին մէջ հրատարակուած է յօդուած մը,— «Պետրոս Ա. եւ Հայաստան» վերնագրով: Յօդուածագիրը, Ա. Լադինսկի տալով Ռուսիոյ առաջին կայսեր ծրագիրներու վերլուծումը կը պատմէ թէ 17րդ դարուն վերջերը ինչքան ծանր էր հայ ժողովրդին վիճակը Պարսից եւ Թուրքերու լուծին տակ:

«Միայն բարձր հայրենասիրական եւ հաւատքի զգացումներն էին, որ թոյլ տուին հայ ժողովուրդին տանիլ այդ տառապանքը:

Յակոբ Դ. կաթողիկոսը ազգին ողբերգութիւնը թեթեւցնելու համար ուրիշ ելք չտեսաւ, եթէ ոչ դիմել եւրոպական պետութեանց եւ օգնութիւն խնդրել: Ինքը, հետն ունենալով Իսրայէլ Օրին, գլուխն անցաւ առաքելութեան մը եւ ճամբայ ինկաւ դէպի Եւրոպա, բայց մեռաւ իր տեղը չհասած: Իսրայէլ Օրին միայնակ Վենետիկէն անցաւ Ֆրանսա եւ Պալատինա: Պալատինայի իշխան Յովհանի խորհրդով նորէն վերադարձաւ Էջմիածին, որ որոշուեցաւ դիմում կատարել Պապին եւ Մեծն Պետրոսի: Այս վերջինին աջակցութիւնը մանաւանդ համարուեցաւ բացարձակապէս անհրաժեշտ:

Ռուսական դիւանատուներու մէջ պահուած են բազմաթիւ փաստաթուղթեր հայկական դեսպանութեան, անոր կողմէ թագաւորին բերուած նուէրներու եւ եղած թղթակցութեան մասին: Առաջին իսկ հանդիպումին Իսրայէլ Օրին հասկցաւ հանճարեղութիւնը մեծ թագաւորին եւ մինչեւ վերջն ալ մնաց անոր հմայիչ ազդեցութեան տակ: Այդ տեղի կ'ունենար 1701ին: Մեծն Պետրոսը կը նայէր Օրիի բերած արեւելեան սուրերուն եւ կ'որոճար իր ծրագիրը Արեւելքի մասին, բայց վրայ հասաւ շուէտական պատերազմը ու այդ ծրագիրներու իրագործումը յետաձգուեցաւ: Օրին քանի մը տարի թափառեցաւ Եւրոպայի մէջ, ապա իբրեւ ռուսական դեսպան անցաւ Թէհրան: Այն տեղէն Մոսկուա վերադարձած ատեն 1711 Նոյեմբեր 7ին մեռաւ Աժտէրխանի մէջ:

1722 Յուլիսի 9ին վերջապէս Մեծն Պետրոս գործի ձեռնարկեց, սկսելով զինուորական գործողութիւնները: Հայերն ու Վրացիները յայտնեցին, որ հազարաւոր ռազմիկներ պատրաստ են միանալու ցարական բանակին: Ռուսերը հասան մինչեւ Տէրպէնտ, զոր գրաւեցին: Բայց նիւթական միջոցներու պակասը ստիպեց Մեծն Պետրոսը աւելի առաջ չերթալ: Հայերու համար ստեղծուեցաւ անտանելի վիճակ մը: Թուրքերը եւ Պարսիկները կը մեղադրէին զանոնք, իբրեւ Ռուսերը Կովկաս բերող գործակալներ: Կարսի փաշան արգիլեց Հայերուն Էջմիածին ուխտի երթալ, ըսելով թէ Հայերը այնտեղ կ'աղօթեն ռուսական յաղթանակի համար:

Մեծն Պետրոս սակայն չէր մոռցած Ռուսաստանի հաւատարիմ բարեկամները, Հայերը: Նոյն իսկ իր մահուան անկողնին մէջ կը շարունակէր հետաքրքրուիլ Հայերով: Մեռնելէ մէկ երկու օր առաջ ընդունեց հայկական պատուիրակութիւնը եւ քանի մը ժամ խօսեցաւ անոր հետ, բայց չկրցաւ որ եւ է կարգադրութիւն ընել: Իր անկարող յաջորդները յետաձգեցին հայկական խնդրին լուծումը: Միայն այժմ կարծես կ'իրականանայ հին մարգարէութիւնը, զոր Շահին խորհրդականները ի տես Օրինի կը շշնջէին իրենց միապետի ականջին,— թէ Հայաստանը պիտի ազատագրուի ռուսական զինուորով»:

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Այս շաբաթ, **27** Հոկտ. իրիկուան ժամը **8.30**ին

Սօսիէթէ Սավանթի մեծ սրահին մէջ

8 rue Danton, (Métro Odéon կամ St. Michel)

Կը նախագահէ ընկեր ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

Կը խօսին ընկերներ՝

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ եւ Հ. ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին: Կ'երգեն Օր. Իրիս Պիւլպիւլեան, Օր. Աստղիկ Առաքելեան եւ Անուշ Ատոմեան, կ'արտասանեն ծանօթ դերասան ընկեր Յ. Ուզունեան, Բ. Հալէպեան, Զ. եւ Ժ. Մուրատեան եղբայրները: Մուտքը ազատ է

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ.— Տէր եւ Տիկին Մանուկեան եւ Օր. Ազատուհի, Տէր եւ Տիկին Ասատուր Մանուկեան եւ զաւակները, Գրիգոր Մանուկեան, Տէր եւ Տիկին Ե. Եայլեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Կիրեան եւ զաւակները, Պ. Պ. Երուանդ եւ Բիւզանդ Տօրիկեան, Տէր եւ Տիկին Սմբատ Բարսեղեան եւ զաւակները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որ անձամբ կամ նամակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի զաւկին՝ ԱՐՏԱՇԷՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆի մահուան առթիւ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Նոր Սերունդ»ի Գ. դասախօսութիւնը, այս շաբաթ, 27 Հոկտեմբեր, ժամը իրիկուան 7ին, Café Noailles, Bd Dugommier: Նիւթ՝ «Ինչու Հայ մը հպարտ պէտք է ըլլայ»: Կը հրաւիրուին նաեւ սանուհիները:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԶՈՀԵՐՈՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պուլվառ Օտտոյի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը, յարգելու համար նուիրական յիշատակը պատերազմի զոհերուն, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել տուաւ Հայոց մատուռին մէջ: Մասնաւորապէս հրաւիրուած էին զոհերու ծնողքներն ու ազգականները:

Ծնողքներու, բարեկամներու եւ ընկերուհիներու կողմէ նուիրուած ծաղկեպսակները կը զարդարէին մահարձը: Արենուշները կը հսկէին կարգապահութեան: Իսկ Պ. Համբարձում Համբարձումեանի քառաձայն խմբերգը կը կատարէր եկեղեցական արարողութիւնները:

Պատարագիչ Մեսրոպ քհնյ. քարոզով մը մխիթարեց զոհերու ծնողքները: Վեր հանեց Կապոյտ Խաչի ազգանուէր գործունէութիւնը եւ թելադրեց որ հասարակութիւնը նիւթապէս, եւ բարոյապէս քաջալերէ անոր ազգօգուտ ձեռնարկները: Այս առթիւ Կապոյտ Խաչը 2000 ֆրանք նուիրեց Պուլ. Օտտոյի կրթական յանձնախումբին, յատկացուելու հայերէնի դասընթացքին:

Եկեղեցական արարողութենէն վերջ՝ Թաղականութեան կողմէ Պ. Անդրանիկ Սարգիսեան յուզիչ ուղերձ մը կարդաց եւ թելադրեց որ ուրիշ կազմակերպութիւններ ալ հետեւին Կապոյտ Խաչի օրինակին:

Կապոյտ Խաչի սանուհիները համազգեստ հագած, զոյգ զոյգ կարգով, առաջնորդեցին խուռներամ թափօրը դէպի Սէն Լուի գերեզմանատունը, ուր մէկ վայրկեան խոր լռութեան մէջ բոլորը խոնարհեցան Անծանօթ Զինուորին դամբարանին առջեւ: Տիկին Սուքիասեան Կապոյտ Խաչի կողմէ կարդաց ուղերձ մը, եւ քաղաքի Կապոյտ Խաչի կողմէ երիտասարդ Պ. Տիլանեան իր ուղերձին մէջ ըսաւ.— Դուք մեռած չէք, ձեր յիշատակը միշտ թարմ պիտի մնայ մեր մէջ եւ ձեր հողակոյտէն ափ մը հող վերցնելով պիտի տանինք մայր Հայաստան, ուր պիտի կանգնենք նաեւ ձեր արձանը: Յարգա՛նք ձեզ եւ հանգիստ ձեր ոսկորներուն:

Արմէն

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Ֆ. Կապոյտ Խաչի Պ.-Քաշանի մասնաճիւղը պատերազմէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով ունեցաւ թէյասեղան դասախօսութիւն մը: Տիկ. Խոնդկարեան դասախօսեց նիւթ ունենալով Հայաստանի արժէքաւոր գրագէտներէն Ս. Զօրեանի «Պապ Թագաւոր» պատմական վէպը: Համառօտակի պատմեց 700 էջ պարունակող վէպին բոլոր կարեւոր դէպքերը:

Արշակ Բ.ի որդան, Պապ մեր պատմութեան մէջ ճանչցուած է իբրեւ թոյլ թագաւոր մը: Մինչդեռ եղած է ժամանակակից յեղափոխական եւ պետական մարդ: Իր ժամանակին Հայաստան Յոյներու եւ Պարսիկներու ազդեցութեան տակ ըլլալով, ան պայքարած է հայրենիքը ազատել օտար ազդեցութիւններէ, ապահովելու համար Հայաստանի անկախութիւնը, սակայն Յոյներու դաւադրութեան զոհ երթալով սպաննուած է: Նոյնպէս Պապ պայքարած է հոգեւորականներու եւ մանաւանդ Ներսէս կաթողիկոսի դէմ, ուժեղացնելու համար պետական կազմը: Օր մը ծպտուած կը մտնէ կուսանաց վանքը եւ կը թելադրէ որ փոխանակ նուիրուելու կղերականութեան, պէտք է ամուսնանան, սերունդ հասցնեն ու զինուոր պատրաստեն Հայաստանի համար: Ընկերուհիներուն փափաքին համաձայն, վարչութիւնը պիտի ջանայ յաճախ դասախօսութիւններ կազմակերպել զանազան նիւթերու շուրջ: — Ա. Գ.

ՏԷՍԻՆԷՆ Տիկին Էլիզ Էրքէլէթեան կ'փնտռէ եղբայրը՝ Նշան Աճէմեան, որ պատերազմէն առաջ կը գտնուէր Մուսուլ (Իրաք): Իմացնել՝ քրոջը, 11 Ave Pasteur, Décines (Isère):

Le Gérant : H. AGONEYAN

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme, 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1928 R.C.S. 376.286
Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Vendredi 26 Octobre 1945 Ուրբաթ 26 Հոկտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4541-Նոր շրջան թիւ 170 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՆՈՐ ՕՐ, ՆՈՐ ՇՈՒՆՉ

Պատերազմը սարսեց, արթնցուց բոլոր ժողովուրդները, իր ահռելի ցնցումներով: Ամէն տեղ ալ, երիտասարդութիւնը արիւն եւ լեղի քամեց:

Աշխարհատարած սպանդը հազիւ դադրած, մարդիկ սկսան խոկալ: Վերադնահատել երէկն ու այսօր: Հին ու նոր արժէքները:

Այսպէս նաեւ Ֆրանսայի մէջ:

Ապացոյց՝ Հոկտ. 21ի ընտրութիւնները, որոնք առաւելապէս հետեւանք են պատերազմական սերունդին վերանորոգիչ գիտակցութեան:

Այդ ընտրութեանց մէջ, յաղթական հանդիսացան ոչ միայն ձախակողմեան, յեղափոխական հոսանքները,— ընկերվարական եւ համայնավար, այլ եւ աջակողմեան կաթոլիկ «շարժում» մը որ յետաշրջական կը համարուէր: Խնդիրն այն է որ, այս հոսանքն ալ ծնաւ պատերազմէն,— երկրին գրաւումէն եւ Դիմադրական Ճակատի պայքարէն: Այդ ճակատին ամէնէն զօրաւոր թեւերէն մէկն է այս Ժողովրդական - Հանրապետական Շարժումը:

Միւս կողմէ, նոյն դղրդադին ցնցումներուն հետեւանքով, ձախակողմեան հոսանքներն ալ վերադնահատումներ կատարեցին:

Երեւութապէս անփոփոխ կը մնան անոնց հիմնական ծրագիրները: Բայց, իրականին մէջ, շատ բան բարեփոխուած է, իբրեւ ուղեգիծ:

Ամէնէն առաջ, համայնավար կուսակցութիւնն էր որ «կլորցուց» շատ մը սուր ազդանշաններ: Սկսաւ գործածել բառեր եւ բացատրութիւններ որոնք ուղղակի կը խօսին ժողովուրդի սրտին,— Հայրենիք, ազգ, միութիւն, Մարսէյյէզ: Մինչեւ անգամ Եկեղեցին, որ աչքի փուշ էր, դարձաւ առանցք մը՝ ժողովրդականութիւն շահելու: (Ինչպէս Խ. Միութեան, ուստի եւ Հայաստանի մէջ):

Կը թուի թէ բոլորն ալ համոզուեցան որ ինչքան շատ համբանք եւ ձայն ունենան, այնքան դիւրաւ կը յաջողին իրենց առաջադրութեանց մէջ: Մանաւանդ որ, ժողովրդապետութիւնը խոր արմատներ ձգած է Ֆրանսայի մէջ:

Այս ազատասէր ժողովուրդը չի հանդուրժեր որ եւ է բռնութեան կամ դիկտատուրայի: Թէեւ վառարան մը արիւնալի յեղափոխութեանց, Ֆրանսան կը մնայ միշտ այն երկիրը ուր վերջին խօսքը կ՚իյնայ տրամաբանութեան եւ արդարութեան:

Այսպէս նաեւ այս անգամ,— աշխարհադղորդ պատերազմի մը փոթորիկներէն վերջը:

Շատեր կը վախնային թէ համատարած դառնութիւնը եւ յեղափոխական յորձանքը կրնան արիւնալի ալեկոծութեան մը մատնել երկիրը: Բայց ահա տեսանք որ ժողովրդապետութեան տարրական կանոնը, քուէն փարատեց այդ մտավախութիւնները:

Անշուշտ ամէն բան վերջացած չէ Հոկտ. 21ի ընտրութիւններով եւ անակնկալներ միշտ ալ հաւանական են:

Եւ սակայն, հանրաքուէն կը ցուցնէ արդէն այն ճամբան զոր պիտի բռնեն երկրին գլխաւոր հոսանքները, փորձելու համար վերածնունդը:

Օրերը փոխուեցան, մարդիկն ալ: Նոր շունչ մըն է որ կը սաւառնի մթնոլորտին մէջ: Պետական կազմը, նախարարութիւններէն մինչեւ յետին վարչութիւնները անցած են երիտասարդներու ձեռքը: Երիտասարդ՝ ոչ միայն տարիքով, այլեւ ըմբռնումներով: Ամէնէն աջն ալ համոզուած է թէ չի կրնար դեր կատարել մաշած, տասն անգամ փորձուած դիտելիքներով:

Այս տեսակէտէն, ո՛րքան խօսուն է արմատական հոսանքին ջախջախումը՝ Հոկտեմբեր 21ի ընտրութեանց մէջ: Այս քարացած ուժը, որ տիրաբար կը վարէր երկրին ճակատագիրը, 1918էն ի վեր, հազիւ քանի ներկայացուցիչներ կը համրէ նորընտիր Սահմանադիր Ժողովին մէջ:

Անգլիոյ Աշխատանքի կուսակցութեան ջախջախիչ յաղթանակէն վերջ, անրնական պիտի ըլլար, եթէ Ֆրանսան ընկրկէր վերանորոգման ճամբուն վրայ: Որքան ալ տարբեր ըլլայ երկու երկիրներուն ընտրութեանց ելքը, հոսանքներու տեսակէտով, նոյնն է ընդհանուր ձգտումը,— նոր շունչ, նոր ուժեր: Մանաւանդ ընկերային - տնտեսական դետնի վրայ:

Այս վերանորոգիչ յորձանքին առջեւ, այլեւս դժուար կը դիմանան հին կարգերը,— սեղանաւորական ամենակարող հաստատութիւններ, վիթխարի մենաշնորհներ, այսպէս կոչուած «Թրըստ»-ներ եւ ուրիշ դրամատիրական իշխանապետութիւններ, որոնք ժողովուրդներու արիւնը կը քամեն անխնայ: Շ.

Ձայները պիտի չմարին...

Անցեալ կիրակի, 21 Հոկտ. մահուան տասներորդ տարելիցն էր Հայ երաժշտութեան մեծագոյն դէմքին՝ Կոմիտաս վարդապետի: Այս առթիւ հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ տեղի ունեցաւ Եկեղեցւոյ մէջ, ուր սակայն ցանցառ թիւ մը կը կազմէին մտաւորականները:

Նոյն օրը «Յառաջ» մասնաւոր թիւ մը նուիրած էր վարդապետին անմոռանալի յիշատակին, եւ, դեղեցիկ խմբագրական մը՝ արուեստի իսկական բարեկամ յարգելի խմբագրապետին կողմէ, «Ձայները կը մարին» վերնագրով:

Կոմիտաս վարդապետը ամէնէն աւելի յարգողները եւ սիրողները անոնք են որ փոխանակ իր կորուստին համար ողբ ու կոծ արձակելու, իր գործին տարածման համար անդուլ ճիգ կը թափեն գաղութէ գաղութ,— երգիչ թէ ղեկավար:

Գնահատելով այս աշխատանքը եւ անոր համդէպ ցոյց տրուած նուազ խրախուսիչ դիրքը գաղթահայութեան, խմբագրականը կը վերջանար հետեւեալ տողերով.

— «Երբ այնճան փուրփուրանքով կը նորոգուին շուրջառներն ու վարագոյրները եւ զանազան սուրբերու պատկերները, ինչո՞ւ կը մոռնան որ երգն ու երգչախումբն ալ նիւթական սնունդի կը կարօտին»:

Այսպէս, քանի տարիէ ի վեր Ֆրանսայի մէջ գոյութիւն ունեցող երգչախումբերը ձգուեցան իրենց բախտին: Անոնք իրենց գոյութիւնը կրցան պահպանել ղեկավարներու եւ մանաւանդ հիմնադիր եւ անձնազոհ որոշ թիւով երգիչներու յամառ աշխատանքին շնորհիւ:

Զգտնուեցաւ մարմին մը որ պաշտպան կանգնէր այսպիսի ազգօգուտ ձեռնարկներու, գոնէ համերգներու կազմակերպութեան հոգը թեթեւցնելու համար, եթէ չէր կրնար այլապէս օգնել:

Ճակատագիրը եթէ անողոք եղաւ Վարդապետին համար, եւ ինչ որ անհուն սուգի եւ ընդվզումի մէջ ձգեց մեզ բոլորս, մխիթարական բան մըն է որ գոնէ բախտը ունեցաւ մեր ազգը որ Վարդապետը երեւան գայ 1910—1913ին, երբ Պոլսահայութիւնը կ՚ապրէր իր ամէնէն ծաղկուէտ շրջանը: Պատերազմը եւ տեղահանութիւնը դեռ անծանօթ էին Հայուն: Եւ Պոլիսը եղաւ օրրանը Վարդապետին, ուր, Ղալաթիոյ, Բերայի եւ Սկիւտարի վարժարաններու հազարէ աւելի աշակերտութիւնը բաւ էր իրեն համար ուզած խումբը պատրաստելու, դեռ չհաշուելով բարեկեցիկ շատ մը ընտանիքներու մաքուր երիտասարդութիւնը որուն համար բացառիկ հաճոյք մըն էր երգի փորձի երթալը: Արդէն ուրիշ զբօսանք ալ չկար իրեն համար: Եւ այդ միջավայրին մէջ է որ Վարդապետին առջեւ բաց էին նաեւ ազգային շէնքերու մեծ սրահները:

Կազմակերպական այս անրադդատելի դիւրութեանց մէջ Վարդապետը կատարեց իր մեծ գործը: Հայ Երգը օգտուեցաւ այս հանգամանքներէն եւ երիտասարդութիւնը մկրտուեցաւ անով: Պահ մը կը խորհիմ թէ ի՜նչ մեծ կորուստ պիտի ունենայինք, եթէ Վարդապետին յայտնութիւնը կատարուէր 1914էն վերջ, ահ ու սարսափի շրջանին:

Այս մէջբերումը ըրի, որովհետեւ «Յառաջ»ի նոյն թիւին մէջ յօդուածագիր մը գրած էր Փարիզի երգչախումբերուն անկանոն փորձերուն, եւ խօսելով Վարդապետի խումբին կարգապահութեան վրայ, կ՚աւելցնէր թէ ան՝ կ՚արտաքսէր փորձէն բացակայող կամ անկարգ աշակերտ մը:

Իսկ մենք, կուլ տալով այդ դառնութեան բաժակը, ոչ միայն անկարող ենք արտաքսելու մոլորեալ ոչխար մը, այլ կը խնդրենք իրմէ որ հաճի յաջորդ անգամ ներկայ ըլլալ...:

Իսկական գոհութիւնը հանդէպ հայ երգին այսօրուան աշխատաւորներուն է. երբ սափրիչը, կարուհին եւ բանուորը իրենց քունը եւ ժամանակը կը կորսնցնեն, որպէսզի ձայները չմարին...:

Նոր երիտասարդութիւնը, հակառակ կարծուածին՝ այնքան այլասերուած չէ: Ճիշդ է որ շատերուն համար Հայ Երգին բառերը պէտք է ֆրանսերէն տառերով գրուած ըլլան, բայց հակառակ ատոր՝ կը սիրէ Հայ Երգը, եւ եթէ կազմակերպուած աշխատանք ըլլար, շարժումը կարելի էր տարածել:

Վերջապէս, սիրելի «Յառաջ», ձայները պիտի չմարին: Ահա ձեզի ապացոյց՝ լուր մը:

Եթէ չեմ սխալիր, յառաջիկայ դեկտեմբերին երեք համերգներ տեղի պիտի ունենան, երեքն ալ նուիրուած Հայ Երգին:

Վարդապետին մահուան վրայ ողբալու տեղ, երաժիշտ, երգիչ, մամուլ, հրապարակագիր եւ ամբողջ ժողովուրդը ձեռք ձեռքի տուած՝ թող աշխատին որ իր գործը շարունակուի եւ ինչպէս ձեր խմբագրականին մէջ կ՚ըսէք՝ երդում յանուն Կոմիտասի, որպէսզի ձայները չմարին:

Չէ՞ք կարծեր որ երջանկայիշատակ Վարդպետն ալ ասկէ աւելի մեծ երախտագիտութիւն մը պիտի չուզէր սպասել իր ժողովուրդէն:

Ա. ՓԱՐԹԵՒԵԱՆ

ԽԱՌՆ ԴԱՀԼԻՃ ԵՐԵՔ «ՄԵԾ»ԵՐՈՎ

Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, դետինը հետզհետէ կը հարթուի, կազմելու համար խառն դահլիճ մը, մասնակցութեամբ երեք յաղթական հոսանքներուն,— ընկերվարական, համայնավար եւ ժողովրդական - հանրապետական: Այս վերջինը, որ կը ներկայացնէ կաթոլիկներու նոր կազմակերպութիւնը, հաղորդեց զօր. տը Կոլի թէ պատրաստ է գործակցելու ընկերվարականներուն եւ համայնավարներուն հետ, կազմելու համար նոր կառավարութիւնը: Իր նախագահը, Մորիս Շիւման զօրավարին ներկայանալով բացատրեց թէ ուրիշ ելք չկայ, հաստատուն մեծամասնութիւն մը ապահովելու եւ երկիրը վարելու համար մինչեւ եօթը ամիս (մինչեւ որ պատրաստուի նոր Սահմանադրութիւնը): Պ. Շիւման երկու պայմաններ դրած է,— 1. Զօր. տը Կոլ պէտք է մնայ կառավարութեան նախագահ, այդ եօթը ամսուան ընթացքին: — 2. Կառավարութեան ուղեգիծը պէտք է հիմնուի Դիմադրութեան Ազգ. Խորհուրդի ծրագրին վրայ, որ բխած է բոլոր հոսանքներէն եւ շատ մը բարեփոխումներու կարգին կը տրամադրէ «տնտեսական ժողովրդապետութիւն», ազգայնացնելով արտադրութեան եւ հարստութեան կարգ մը աղբիւրներ,— ածուխ եւ ուրիշ վառելանիւթեր, ելեկտրականութիւն, ապահովագրութիւն, սեղանաւորական հաստատութիւններ:

Զօր. տը Կոլ պիտի խորհրդակցի ընկերվարական, համայնավար եւ ուրիշ կուսակցութեանց հետ, Սահմանադիր Ժողովին բացումէն առաջ, միանգամ ընդ միշտ իմանալու համար անոնց տեսակէտները: Ընկերվարական կուսակցութեան Տնօրէն Խորհուրդը առջի օր ժողով գումարելով, քննեց կացութիւնը եւ զեկոյց մը հրատարակեց, որ կ՚ըսէ թէ պատրաստ են գործակցելու «բոլոր հանրապետականներուն հետ»: Կը նշանակէ թէ ընկերվարականներն ալ համաձայն են խառն դահլիճի մը, ինչպէս կ՚առաջարկէր Լէոն Պլում, շարք մը խմբագրականներով: Հարցին վերջնական լուծումը կախում ունի համայնավարներէն, որոնք յայտնապէս վերապահ են Ժողովրդական - Հանրապետական Շարժումին հանդէպ եւ զայն կը համարին յետաշրջական խմբակցութիւն մը: Կարգ մը իրողութիւններ կը հաստատեն թէ ի վերջոյ անոնք ալ պիտի համաձայնին խառն դահլիճի ծրագրին: Այսպէս, վերջին օրերս մեղմացած է իրենց պայքարը Ժողովրդական Շարժումին դէմ: Ցետոյ, կ՚ըմբռնեն որ ընկերվարականները պիտի չհամաձայնին, եթէ առաջարկուի դուրս ձգել Ժողովրդական Շարժումը: Պ. Լէոն Պլում առջի օրուան խմբագրականին մէջ կը պաշտպանէր այս նոր հոսանքը, փարատելով կարգ մը կանխակալ կարծիքներ: Պ. Մորիս Շիւման ալ կը գրէր թէ Դիմադրութեան Ճակատին ծրագիրը ոչ թէ յանդուգն, այլ երկչոտ է իր կուսակցութեան համար:

ՈՒՐԻՇ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Համայնավար Կեդր. Կոմիտէն երէկ իր հերթական ժողովը գումարեց, քննելու համար կացութիւնը: Այս առթիւ թերեւս պիտի նշանակէ այն նախարարութիւնները զոր կ՚ուզէ ստանձնել: Դիմադրութեան Ազգ. Խորհուրդն ալ ժողով պիտի գումարէ այսօր: Ուրեմն իրարու պիտի հանդիպին քաղաքական գլխաւոր հոսանքներու վարիչները:

Մինչ այս մինչ այն, զրոյցներ կը շրջին նախարարական փոփոխութեանց մասին: Այսպէս, կ՚ըսուի թէ արտաքին նախարար Պիտոյի պիտի յաջորդէ Վէնսան Օրիօլ (ընկերվարական), ներքին նախարար Թիքսիէի՝ Տեղեկատու նախարարը՝ Սուսթէլ (երկուքն ալ ընկերվարական), դատական նախարար պիտի ըլլայ Պ. Տէփրէօ, Սոյի քաղաքապետը (ընկերվարական), ճարտարագործական արտադրութեան՝ Պ. Քրուազա (համայնավար), երկրագործական՝ Վալտէք Ռօշա (նոյնպէս), Տեղեկատու՝ Մորիս Շիւման (Ժողովրդական), Հանրօգուտ Շինութեանց՝ Ժիւլ Մօք (ընկերվարական) եւն.: Անշուշտ այս բոլորը ենթադրութիւններ են, քանի որ Սահմանադիր Ժողովը պիտի բացուի նոյեմբեր 6ին եւ կառավարութիւնը այն ատեն միայն պիտի ներկայացնէ իր հրաժարականը: Նոր դահլիճին կազմութիւնը կարելի չէ ճշդել այժմէն, մինչեւ որ գործունէութեան ուղեգիծը պատրաստուի:

Բազմաթիւ ներկարարներ եւ զարդանկարիչներ կը նորոգեն երեսփ. ժողովին սրահները (Փալէ Պուրպոն), Սահմանադիր Ժողովին բացման համար: Որոշուած է ընտրուած պատգամաւորները կոչել «ներկայացուցիչ», փոխան երեսփոխանի: Առաջին նիստին պիտի նախագահէ երիցագոյն անդամը, Քիւթօլի, որ 84 տարեկան է:

Կ՚ըսուի թէ զօր. տը Կոլ համաձայն է որ գոնէ

Հայ գիւղացին կը յաղթէ բնութեան

ԽՄԲ.— Աւաստիկ վերջին մասը Moscow Newsի թղթակցին գրութեան (Ա. մասը տես «Յառաջ» 24 Հոկտ.).—

Երբ մարդ կը խօսի Հայաստանի ոռոգման աշխատանքներուն մասին, միշտ պէտք է նկատի ունենալ թէ Հանրապետութեան 29.900 քառ. քիլ. ամբողջ տարածութենէն միայն 550.000 հէքթարը մշակելի է: Այս կը նշանակէ թէ բնակիչներէն իւրաքանչիւրին հազիւ կէս հէքթար հող կ'իյնայ: Վերոյիշեալ թիւին միայն 200.000 հէքթարը ծածկուած է ջրանցքներու ցանցով:

Հայաստանի խորհրդայնացման 25 տարիներու ընթացքին, Խորհրդային իշխանութիւնները հաստատած են 154.000 հէքթարի վրայ փռուող ջրանցքները: Այդ շրջանին, աւելի քան 7000 քմ. երկարութեամբ ջրանցքներ ու 2000 քմ. երկարութեամբ ամբարտակներ ձգուած են: Հիմա, ջրանցքներ կը հոսին Հանրապետութեան լայնքին ու երկայնքին եւ անոնց կարելի է հանդիպիլ նոյն իսկ Սեւանի բարձրաւանդակին վրայ, որ ծովու մակերեսէն 2000 մեթր բարձրութիւն ունի: Այս 154.000 հէքթարը մշակելի դարձնելու համար, կառավարութիւնը ծախսեց մօտ 250 միլիոն րուբլի:

Շիրակի ջրանցքը Հայաստանի մեծագոյնը չէ, սակայն ան առաջինն է խորհրդայնացման տարիներու ընթացքին շինուածներուն: Իր ճիւղաւորումներուն հետ, ունի 300 քմ. երկարութիւն եւ ջուր կը բաշխէ 11.700 հէքթար տարածութեամբ հողերու: Այս շրջանը դրեթէ բացառաբար կը գործածուի ճակնդեղի մշակութեան եւ կը հայթայթէ հայկական շաքարի գործարանին հում նիւթը:

Հոկտեմբերեանի մէջ (նախկին Ղուրտուղուլի), երկու օր մնացի դիտելով այգիները, մրգաստանները եւ բամպակի տնկարանները, որոնք կը փռուէին այնպիսի շրջանի մը վրայ, ուր 20 տարի առաջ կարելի էր հանդիպիլ միայն անջրդի, արեւէն կիզուած հողամասի մը: Այս գօտին կեանք ստացաւ շնորհիւ հայկական հնարամտութեան: 30 տարի առաջ, դետնախնձորը գործնապէս անծանօթ էր այդ շրջաններուն: Հայկական հաւաքական տնտեսութեան յատուկ ագարակներ այսօր հռչակաւոր են իրենց ծխախոտով ու ճակնդեղով: Անոնք երկուք ու կէս անգամ աւելցուցած են իրենց ցորենի արտադրութիւնը, ու խաղողի բերքը աւելցած է երեք անգամ:

Եթէ, հակառակ անոր որ հողի տարածութիւնը անբաւարար է բնակչութեան թիւին բաղդատմամբ, բայց ես կրցայ արդիական կարասիներ, նոյնիսկ դաշնակ տեսնել հայ գիւղացիներու բնակարաններէն ներս, պատճառն այն է՝ որ անոր գաղտնիքը կը գտնուի ագարակապանութեան անսովոր զարգացման մէջ: Ղամարլուի գաւառին մէջ, ամէն գիւղ ինծի ցոյց տուաւ շնորհակալութեան հեռագիր մը զոր Սթալին ղրկած էր գիւղացիներու, որոնք 20, 30 կամ 40 հազար ռուբլիով մասնակցած էին երկրին պատերազմական փոխառութեան:

Ոռոգման աշխատանքներուն շնորհիւ, 25 տարիներու ընթացքին Հայաստանի մէջ արձանագրուած նուաճումները իրապէս արժանի են հիացման: Ոռոգման ճարտարարուեստի մասնագէտները օգտագործած են ամառնային ամիսներու ընթացքին թափած անձրեւի իւրաքանչիւր կաթիլ:

— Այս կը նշանակէ՞ թէ ջրանցքներու շինութիւնը վերջ գտած է, հարցուցի Նուրիճանեանի:

— Երբեք: Մենք ձեռնարկած ենք առաջիկայ 10—15 տարիներու ընթացքին Հանրապետութեան 100.000 հէքթար մշակելի հող պարգեւելու գործին: Այս հողին այնքան պէտք ունինք որքան մեր շնչառութեան անհրաժեշտ օդին: Գեղջուկ բնակչութիւնը կ'աւելնայ, մանուկները հասակ կը նետեն եւ իրենց սեփական բնտանիքներուն տէր կը դառնան. անոնք հողի պէտք ունին իրենց բնակարաններուն համար. հողի պէտք ունին նաեւ հաւաքական տնտեսութեան ագարակները:

— Բայց ուրկէ՞ պիտի գտնէք անհրաժեշտ ջուրը:

— Այս ուղղութեամբ երկու աղբիւրներ ունինք. գարնանային անձրեւներն ու Սեւանայ լիճը: Կրնանք ջրամբարներ շինել եւ կուտակել ջուրը: Աշուշտ, սակայն մեծածախս ձեռնարկ մըն է եւ մեծ աշխատանք կը պահանջէ: Ախուրեան լիճին վրայ մէկ ջրամբար շինելու համար, 60 միլիոն ռուբլի անհրաժեշտ պիտի ըլլայ: Գալով Սեւանի լիճին, անիկա բնական հազուագիւտ ջրամբար մըն է՝ ծովու մակերեսէն 1900 մեթր բարձրութեան մը վրայ: Հաշուի եղած է, որ անոր ջուրը 50 տարիներու ընթացքին շահագործուելով աստիճանաբար պիտի նուազի ու պիտի մնայ լիճին ներկայ տարածութեան մէկ վեցերորդը միայն: Ելեկտրականութեան յատուկ գործարաններու ցանց մը շինուելու վրայ է, օգտագործելու համար Սեւանի լճին ջուրը: Ամբարուած ջուրը, գործարաններու միջոցաւ պիտի իջնէ դաշտերը: Ահա թէ ինչպէս ջուր պիտի գտնենք ոռոգելու համար յաւելուածական 100 հազար հէքթար հողը:

մէկ տիկին գտնուի նախարարներուն մէջ (31 կին ներկայացուցիչներ կան Սահմանադիր ժողովին մէջ):

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ «Կարմիր Աստղ», բանակին պաշտօնաթերթը, խօսելով Հոկտեմբեր 21ի ընտրութեանց արդիւնքին վրայ, կ'ըսէ թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա վերջնապէս սեւցուցին նախապատերազմեան պոլիտիկոսները, որոնք «համաձայն չէին միջազգային գործակցութեան կամ անկարող էին գործադրելու զայն»: Խորհրդային թերթը կը մաղթէ որ Ֆրանսայի երեք յաղթական հոսանքները կարենան գործակցիլ, փոխանցման շրջանի կառավարութեան համար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔՈՒԻՍԼԻՆԿ, Նորվեկիոյ նացի վարչապետը, գնդակահարուեցաւ չորեքշաբթի առտու կանուխ, տասը երիտասարդ հայրենասէրներու կողմէ, մռայլ անձրեւի մը տակ: Կրակողները երկրէն փախած էին պատերազմի ընթացքին եւ կրնային գնդակահարուիլ, եթէ բռնուէին: Գնդակահարութիւնը տեղի ունեցաւ կատարեալ գաղտնապահութեամբ: Ոչ կինը լուր ունէր, ոչ ալ փաստաբանը: Քուիսլինկ մահուան դատապարտուած էր Սեպտեմբեր 10ին:

ԶԱՐՀՈՒՐԵԼԻ ՓՈԹՈՐԻԿ ՄԸ, որ կը սուրար ժամական 90 մղոն արագութեամբ, ծանր վնասներ պատճառեց Անգլիոյ ծովեզերքներուն վրայ եւ Լոնտոնի մէջ: Երթեւեկը դադրեցաւ Մանշի վրայ: Զօրս ականներ հոսանքէն քշուելով պայթեցան ծովափին վրայ: Փոթորիկի սաստկագոյն պահուն խորտակուեցաւ հեռադիտումի (télévision) աշտարակ մը որ շինուած էր պատերազմէն առաջ եւ կը ծառայէր օդատորմիղի գաղտնի գործողութեանց համար: Ամբողջ ծովեզերքը ողողուեցաւ, վնասելով բազմաթիւ տուներու:

ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ կը շարունակուին Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ, հարթելու համար կարգ մը թիւրիմացութիւններ:

ԶՄՐԱՆ ՀՈԳԵՐԸ թեթեւցնելու համար, կառավարութիւնը միջոցներ կը մտածէ: Շատ բան կախում ունի ածուխի արտադրութենէն: Պարենաւորման խնդիրն ալ շատ կը զբաղեցնէ կառավարութիւնը: Այս տարի օրական միջին գոլը (քալորի) 1439 էր, բայց Սեպտեմբերին իջաւ 1315ի, եւ վախ կայ որ աւելի պակսի ձմեռը: Պատերազմէն առաջ միջին գոլն էր 2500: Բնակարանի տագնապն ալ անտանելի դարձած է: Ուրիշ հոգ մը՝ բանուորներու, մանաւանդ մասնագէտ արհեստաւորներու պակասը:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ Ֆրանսական նախկին դեսպանը, Կասթօն Պէժըրի, պիտի վերադառնայ մասնաւոր օդանաւով մը, ամբաստանուած ըլլալով իբրեւ գործակից եւ մտերիմ բարեկամ Ֆոնփափընի:

ԻՏԱԼԻՈՅ հաշտութեան պայմանները պիտի յայտնուին մինչեւ տասը օր:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ արտաքին նախարարը հերքեց այն զրոյցները թէ ընդհատուած են բանակցութիւնները՝ վարկ բանալու համար Խ. Միութեան: Ընդհակառակն հաւանական է որ մէկ միլիառ տոլար փոխ տրուի:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ գործակալութիւնը կը հերքէ այն զրոյցները թէ կարեւոր ռազմափորձեր կատարուած են պուլկարեւթուրք սահմանագլուխին վրայ:

ՀԻՒԾԱԽՏԻՆ ԾԱԽԱԼՈՒՄԸ մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ Ֆրանսայի մէջ: Վիճակագրութեան մը համաձայն, վարակուած են 700.000 հոգի եւ ամէն տարի կը մեռնին 100.000 հիւծախտաւորներ:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մարսիլիոյ հայ գաղութին տարեկան ուխտագնացութիւնը դէպի Notre Dame de la Gardeի մայր եկեղեցին տեղի կ'ունենայ այս կիրակի, բացառիկ շուքով: Հանդիսաւոր պատարագ՝ ժամը 10ին Ս. Աստուածածին եկեղեցիին մէջ, Մարսիլիոյ հայ կաթոլիկ համայնքին առաջնորդ Զուխաճեան վրդ.ի կողմէ, պատարագէն վերջ՝ հոգեհանգիստ ի յիշատակ վերջին երկու պատերազմներու զոհերուն: Յետոյ ֆրանսերէն եւ հայերէն կարճ քարոզներ եւ գոհաբանական մաղթանքներ, յաղթութեան, ինչպէս եւ Ֆրանսայի, Հայաստանի եւ աշխարհի տեւական խաղաղութեան համար:

Եկեղեցական արարողութիւնները պիտի կատարուին երկու եկեղեցիներու երգեցիկ խումբերուն կողմէ, առաջնորդութեամբ երաժշտապետ Պ. Յակոբ Մալաքեանի:

Պ. ԳՐԻՄԻԹԷԼ հրաւիրուած է բանախօսել Երազներու մեկնութեան մասին, (ֆրանսերէն), 28 Հոկտեմբեր, կիրակի, ժամը 3ին, Salle de Géographie, 184 Bd St. Germain, (մէթրօ՝ Օտէօն կամ Սէն Ժէրմէն տէ Փրէ): Մուտք՝ 15 ֆրանք:

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Այս շաբաթ, 27 Հոկտ. իրիկուան ժամը 8.30ին

Սօսիէթէ Սավանթի մեծ սրահին մէջ

8 rue Danton, (Métro Odéon կամ St. Michel)

Կը նախագահէ ընկեր ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

Կը խօսին ընկերներ՝

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ եւ Հ. ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին: Կ'երգեն Օր. Իրիս Պիւլպիւլեան, Օր. Աստղիկ Առաքելեան եւ Անուշ Ատոմեան, կ'արտասանեն ծանօթ դերասան ընկեր Յ. Ուզունեան, Բ. Հապէշեան, Զ. եւ Ժ. Մուրատեան եղբայրները: Մուտքը ազատ է

Հանդիսաւոր թաղում

ԱԶԳ. ՀԵՐՈՍ ԶՕՐ. ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻ

4 Նոյեմբեր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 2ին, Փէռ - Լաշէզի գերեզմանատան մէջ:

Նախաձեռնութեամբ՝ Յուշարձանի շինութեան կեդր. Յանձնախումբին, հովանաւորութեամբ՝ Ֆրանսահայ Ազգ. Ընդհ. Միութեան, եւ մասնակցութեամբ բոլոր կազմակերպութիւններու:

Նոյն օրը, առաւօտեան հոգեհանգստեան հանդիսաւոր պաշտօն Ժան Կուժոնի Հայոց եկեղեցիին մէջ: Կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին թաղում Յուշարձանի, փողահարութիւն, քօղազերծում զօր. Սմբատի կողմէ, կրօնական կարճ արարողութիւն եւ ասուր պատշաճի խօսքեր չորս կազմակերպութիւններու կողմէ, ուղերձ Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներու կողմէ: Սփիւռ - Կոմիտաս երգչախումբը կ'երգէ «Իբրեւ Արծիւ»ը: Կարգադիր Յանձնախումբի ընդհ. պատասխանատու՝ Պ. Քիպարեան, արարողապետ՝ Պ. Գազանճեան, կարգապահութեան կը հսկեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի 300 սկաուտները առաջնորդութեամբ Պ. Սերոբեանի:

Բոլոր հայ գաղութը կը հրաւիրուի այս զոյգ արարողութեանց:

Հաւաքավայր.— Մալթ - Պռէօն փողոցի եւ Ավընիւ Բէռ - Լաշէզի անկիւնը՝ մէթրօ՝ Կամպէթայի մօտ:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Միութիւալիթէի մեծ սրահին մէջ, 24 Rue St. Victor

28 Հոկտեմբեր, ցերեկոյթ ժամը 3ին

Նախաձեռնութեամբ Խ. Փափազեանի

Կը ներկայացնէ հայ գրականութեան մեծ վարպետին՝ Լ. ՇԱՆԹի ինքնուրոյն եւ գեղարուեստական գլուխ գործոցը՝

ՀԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐ

Երազային տրամ 6 արար եւ 4 պատկեր

Տոմսերը նախօրօք ապահովելու համար դիմել՝ Գրատուն Հ. Սամուէլ, 51 rue Mr. le Prince, Tél. Dantone 88-65, Ֆօթօ Ֆէպիւս, 23 Bld. Bonne - Nouvelle, Tél. Louvre 69-83:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ, Սեպտ. 16—21

ՊԱՐԺՈԼ՝ Պոտուրեան 200, ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Փափազեան 200, ՍԷՆ ԼՈՒ՝ Երեմեան 200, ՎԵԼԻԶԻ՝ Թոփալեան 200, ՍԷՆԹ ԺԸՆԸՎԻԷՎ՝ Իշխան Ամատունի 200, ՊՕԼԷՆ՝ Հեքիմեան 200, ՆԻՍ՝ Տիկին Անդրէասեան 1150, ԼԻՈՆ՝ Զավուշեան 200, Փամուքճեան 400, ՍԷՆ ՊԻՒՔ՝ Գանթարճեան 200, ԼԻՈՆ՝ Գործ. 1641, ՍԷՆԹ ԱՆ՝ Գործ. 1800, ՓԱՐԻԶ՝ Թէվէքէլեան 750, ՆԻՍ՝ Կ. Պերպերեան 750, ՌՈՄԱՆՎԻԼ՝ Տնկոեան 200, ՓԱՐԻԶ՝ Բանիկեան 200, ՊԻՑԱՆՔՈՒՐ՝ Շահմիրեան 200, Մնացականեան 200, ԿՐԸՆՈՊԼԸ՝ Օնպաշեան 800, ԻՍԻ՝ Ամպերեան 200, ՆՈՒԱԶԻ՝ Խրիմեան 750, ՎԱԼԱՆՍ՝ Պաղտասարեան 400, ԿԱՐՏԱՆ՝ Գործ. 2520, ՍԷՆ ԺԵՐՈՄ՝ Գործ. 1219, ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ՝ Աղաջարեան 400, Մ. Գրիգորեան 400, Կիւրճեան 200, Շահինեան 200, Քիւփէլեան 200, Լ. Գրիգորեան 200, ԼԻՈՆ՝ Հարելեան 200, ՍԵՎՐԱՆ՝ Պաքըրճեան 400, ՍԷՆԹ ԱԼՊԱՆ՝ Սարգիսեան 200, Պիւլպիւլեան 200, ԱՐՆՈՒՎԻԼ՝ Բազումեան 200, ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Յովակիմեան 200, Տէօլէնեան 200, Թէքեան 750, Աշրաֆեան, Միւղիւքեան, Տիւտիւքճեան, Աղամեան, Խանճեան, Թադէոսեան, Սահակեան, Փանոսեան, Հազարեան 400ական Ֆր.:

Պ. ԶՕՊԱՆԵԱՆԻ դասախօսութիւնը՝ Աւետիք Իսահակեանի մասին՝ վաղը շաբաթ օր, ժամը ճիշդ 5ին, Բարեգործականի Նուպարեան մատենադարանի սրահին մէջ: Յաջորդ դասախօսութիւնները՝ տասնեւհինգ օրն անգամ մը, շաբաթ օր, ժամը 4.30ին, նոյն սրահին մէջ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ, կրկին եւ կրկին մեր բաժանորդներէն եւ մանաւանդ գործակալներէն ղրկուած գումարներու mandatին կտրօնին վրայ նշանակել մանրամասնութիւնները:

Le Gérant : H. AGONEYAN

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE
HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286
Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63
ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:
Samedi 27 Octobre 1945 Շաբաթ 27 Հոկտեմբեր
ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4542-Նոր շրջան թիւ 171 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՈՒՐԻՇՆԵՐ ԱԼ, ՆՈՅՆ ՇՈՒՆՉՈՎ

Միայն Ֆրանսան չէ որ կը փորձէ վերանորոգել, թարմացնել իր ներքին կարգուսարքը, իբրեւ հետեւանք պատերազմի ցնցումներուն:

Նոյն երկոյթը կը բոլորեն Եւրոպայի բոլոր երկիրները, յաղթական թէ պարտեալ: Նոյն ձըգտումը ամէն կողմ՝ գոհացնելու համար նոր օրերու պահանջները:

Այդ երկիրներուն մէկ մասը իր ընտրութիւնները կատարած է արդէն, ընդհանրապէս հակելով դէպի ձախ: Ուրիշներ հետզհետէ պիտի կատարեն, մինչեւ 1946 Յունուար: Բոլորն ալ՝ ի խնդիր ժողովրդապետութեան, որուն համար մղուեցաւ, կ՚ըսեն, աննախընթաց Աշխարհամարտը:

Ընդհ. ընտրութեանց այս խնդիրը ամիսներէ ի վեր կը զբաղեցնէ մասնաւորապէս հարաւային-արեւելեան Եւրոպայի երկիրները, — Հունգարիա, Ռումանիա, Պուլկարիա եւ Յունաստան:

Առաջին երեքին վրայ կը տիրապետեն խորհրդային ուժերը, իսկ Յունաստան կը գտնուի բրիտանական հովանաւորութեան տակ: Այս անբնական կացութեան հետեւանքով, ամիսներէ ի վեր խուլ պայքար մը կը մղուի անգլեւսաքսոն պետութեանց եւ Խ. Միութեան միջեւ:

Առաջինները կը պահանջեն յարգել ժողովրդապետութեան տարրական պահանջները, կազմակերպելով ազատ ընտրութիւններ: Այս պայմանը չեչտակի դրուեցաւ մասնաւորապէս Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ համար, ուր ընդդիմադիրները ձեռնթափ եղած են:

Երկու երկիրներն ալ ենթակայ՝ միահեծան իշխանութեանց, կը ջանան ապացուցանել թէ երբեք շեղած չեն ժողովրդապետութեան սկզբունքներէն: Լոնտոն եւ Ուաշինկթըն, որոնք մինչեւ հիմա չեն ճանչնար այդ երկու երկիրներուն կառավարութիւնները, վերջերս տրամադրութիւն յայտնեցին զիջումներ կատարելու, որպէսզի մեղմանան իրենց եւ Մոսկուայի միջեւ ծագած թիւրիմացութիւնները:

Խնդիրը այն է որ, Մոսկուան ալ իր կարգին միւս երկու Զօրերուն երեսին կը զարնէ Յունաստանի մէջ պարտադրուած կարգուսարքը: Արդարեւ, այնտեղ ալ Մեծն Բրիտանիան է որ կը հովանաւորէ զանազան առժամեայ կառավարութիւններ, խնամակալութեամբ արքեպիսկոպոսի մը:

Մէկ խօսքով՝ ազդեցութեան պայքար ինչպէս Պալքաններու, նոյնպէս Միջերկրականի ափերուն վրայ: Երկու կողմերն ալ ամուր կռուաններ հաստատած են այդ փոքր երկիրներուն մէջ, ապահովելու համար իրենց ապագայ ծրագիրներուն գործադրութիւնը:

Այս պղտոր մթնոլորտին մէջ է որ պիտի կատարուին ընդհ. ընտրութիւնները:

Անշուշտ երեք երկիրներն ալ տողորուած են նոր շունչով: Մանաւանդ որ, ամէնէն աւելի տառապեցան պատերազմի ընթացքին: Բայց, մինչ Պուքրէշի եւ Սոֆիայի ներշնչումներուն աղբիւրը Մոսկուան է, Աթէնքի մէջ նոյն իսկ միապետութեան կուսակիցներ կան: Եւ մինչ Ռումանիոյ եւ Յունաստանի թագաւորները ակնդէտ կը սպասեն հին կարգուսարքին վերահաստատման, Պուլկարիոյ մէջ համայնավար կին մըն է որ տուն կուտայ վերածնութեան շարժումներուն: (Տիկին Ցօլա Տրակոյչէվա, ընդհ. քարտուղար Հայրենասիրական Ճակատի):

Հազարաւոր ընդդակահարութիւններ տեղի ունեցան երեք երկիրներուն մէջ ալ: Տեսակ մը վրէժխնդրութիւն՝ հին մեղքերու, կամ փոխադարձ ջարդ (ինչպէս Յունաստանի մէջ): Եւ տակաւին յաղեցած չեն կիրքերը: Տիկին Ցօլա դեռ վերջերս կ՚ազդարարէր թէ «փաշականութիւնը մեռած չէ եւ կ՚արտայայտուի զանազան ձեւերով»: Իսկ Յունաստանի մէջ 1944ին անգլիական զօրքին կողմէ պարտուած յեղափոխականները դեռ կը շարունակեն գործել, դաւադրական մեթոտներով:

Տարակոյս չկայ որ եթէ այս երեք ժողովուրդները բոլորովին իրենց կամքին ձգուած ըլլային, ազատ՝ որ եւ է արտաքին ճնշումէ, աւելի դիւրաւ պիտի կրնային գործադրել իրենց ինքնորոշման իրաւունքը:

Այսպէս կամ այնպէս, կացութիւնը պիտի պարզուի մինչեւ նոր տարի: Այնտեղ ալ նոր շունչըն է որ պիտի տիրապետէ, ժամանակավրէպ կարգերու աւերակոյտին վրայ:

Շ.

ՄԵՐ ԴԱՏԸ ԵՒ ՄԵՆՔ

Ի՞նչպէս պիտի հետապնդենք մեր Դատը:

Անսասան հաւատքով եւ մեր ամբողջ խանդավառութեամբ, երիտասարդ սերունդ, սակայն պիտի ըլլանք իրապաշտ եւ շրջահայեաց: Պիտի ունենանք երիտասարդութեան անշէջ աւիւնը, գաղափարական մաքուր թռիչքը, բայց ոչ անոր թերութիւնները: Մենք հասարակ ազգի մը հասարակ երիտասարդութիւնը չենք: Մենք տեսեր ենք արդէն աշխարհի չարն ու բարին: Մենք կուգանք տառապանքի անապատներէն, կուգանք ջարդէն ազատուած: Սուրբ տառապանքն է դրոշմած իր համբոյրը մեր վայրահակ ճակատներուն վրայ: Զոհուածի եւ զոհաբերողի վսեմ թախծութիւնն ու երկաթեայ կամքը ունինք մեր աչքերուն մէջ: Մենք պիտի չխաբուինք ճառերէն որ մեզ կը շոյեն, պիտի չխաբուինք խոստումներէն որ կը շլացնեն, բայց անիրագործելի են: Պիտի կըթնինք իրական արժէք ներկայացնող յենարաններու:

Այնպէս ինչպէս դրուած է Հայկական Հարցը այսօր, անոր իրագործումը կախում ունի մեծագոյն չափով Խորհրդային Ռուսիոյ մեզի տալիք աջակցութենէն:

Ունինք հայրենիք մը որ մաս կը կազմէ այդ հսկայ եւ ուժեղ Համադաշնակցութեան, որուն մէկ սիրուած անդամն է եւ որ այսօր բազմած է մեծագոյն յաղթականներու կողքին: Ահա, իրական, ամուր յենարան մը որուն պէտք է կըթնինք մեր ամբողջ մարմինով, ամբողջ ծանրութեամբ: Խորհրդային մեր հայրենիքն է մեր ամենաուժեղ կռուանը:

Արդ, ի՞նչ կ՚ըսէ ան մեզի: Ինչ ձեւով կը փափաքի որ հետապնդենք մեր Դատը: Երկու խօսքով, ահա բանաձեւը, գոնէ հասկցուածը:— «Ես հոս կեցած եմ, բայց ինծի չի յինար խօսիլ: Դատին իրաւական տէրերը դուք էք, աշխատեցէք, պահանջեցէք ձեր Դատը, ես պէտք եղած ատեն եւ հարկ եղածը կ՚ընեմ»:

Ասիկա երբեք չի նշանակեր բան չընել եւ ծալապատիկ սպասել: Ընդհակառակն: Այս կը նշանակէ թէ մեզմէ շատ բան կը պահանջուի եւ խելացի բան: Նախ եւ առաջ այս կը նշանակէ թէ Խորհրդային Միութիւնը չուզեր կամ չիկրնար առանձինն լուծել այս Հարցը եւ կը թելադրէ մեզի ուրիշ ուղղութեամբ ալ աշխատիլ: Երկրորդ, այս կը նշանակէ ներքնապէս կազմակերպուիլ: Շատ յստակ է եւ որոշ մեր հետեւելիք ուղին: Համաձայն չենք անոնց որ —ամէն անգամ երբ կ՚առաջարկուի գաղթահայութիւնը համախմբել այս Դատին շուրջ, անոր պահանջներուն տալ յստակ, մէկ ուղղութիւն, այնպէս ընել որ անոնք բոլորը միասին մէկ բան ըսեն, եւ նոյն ձեւով, վերջապէս ունենան մէկ հասցէ,— կ՚ըսեն — «Մեզի չի յինար այդ գործը, լաւագոյն է սպասել... յետոյ մեր բոլոր ճիգերը ամենադոյզն ազդեցութիւն անգամ պիտի չկրնան ունենալ տրուելիք դատավճիռին վրայ»:

Այն Դատը, զոր տարած ենք խաղաղութեան ժողովին, կամ պիտի տանինք եւ ուր պիտի վճռուի անոր բախտը, այդ Դատին տէրը մենք ենք իրաւականօրէն, մենք, գաղթահայութիւնը: Այն թղթածրարը, տօսիէն զոր յանձնած ենք, մեր անունով, կը պարունակէ պահանջներ, արդար լուծում՝ հողային հարցի մը մասին: Այդ հողը այժմ թուրք պետութեան սահմաններուն մէջ կ՚իյնայ:

Ո՞վ է պահանջողը: Մենք, թրքահայ գաղթականութիւնը, այդ հողին նախկին բնակիչները եւ իրական տէրերը: Որմէ՞ կը պահանջենք,—այդ հողերը մեզմէ յափշտակողէն, պարտատէրէն, Թուրքիայէն:

Այս Դատը յանձնած ենք որո՞ւ իրաւարարութեան, ո՞րոնք են դատաւորներ.— Հինգ պետութիւններէն, գոնէ վստահօրէն կրնանք ըսել, թէ Երեք Մեծերը, Ռուսիա, Ամերիկա եւ Անգլիա:

Ահա՛ այդ դատավարութեան գլխաւոր դերակատարները:

Այս դատաւորներէն մէկը մեզի բարեկամ է ըսելով, իմաստութի՞ւն է անգիտանալ միւսները, եւ գոհունակ ժպիտով մը ինքզինքը ամէն աշխատանքէ ազատ նկատել:

Յաջողելու համար, պէտք է ներքնապէս կազմակերպուինք, միացնենք մեր բոլոր ուժերը, նիւթական եւ բարոյական, եւ աշխատինք լըջօրէն:

Ամէնէն լաւատեսներուն կ՚ըսեմ,— դարձեալ լուրջ աշխատանք: Երկար հեռաւորութիւն մը արդէն կտրած, մարզիկին վերջին ուժերու լարումը պէտք է, վերջին թափը՝ յաղթութիւնը իրական դարձնող ժապաւէնին հասնելու համար:

Կը կարծեմ որ դեռ վաղը չէ այդ օրը եւ ոչ ալ այդքան դիւրութեամբ պիտի հասնինք մեր նպատակին: Բայց պիտի լուծուի այսօր կամ վաղը, ուշ կանուխ:

Մեր ժողովուրդը որ կ՚ապրի իր երկրին մէջ, կ՚աճի եւ կը բարգաւաճի, կը մեծնայ եւ կը ստեղծագործէ եւ ապագային կը դիմէ հսկայական քայլերով: Առած ամէն մէկ քայլը զինք կը մօտեցնէ մեր նպատակին: Մենք, այդ նոյն ժողովուրդի ստանդական բեկորները որ դեռ կը թափառինք օտար երկիրներ, մենք ալ անոնց հետ միասին պիտի լուծենք մեր Դատը:

Հոս կը պատասխանեմ երկրորդ հարցումին, ինչո՞ւ պիտի հետապնդենք մեր Դատը:

Կը խնդրեմ բոլորէդ որ դնէք այս հարցը ձեր խղճմտանքին առջեւ: Ինչո՞ւ կը հետապնդենք այս Դատը: Ի՞նչ է իմաստը այս Դատին, ի՞նչ է բերելիքը մեզի, չէ՞ որ կտոր մը հող է:

Պիտի ձգենք այս լուսաւոր աշխարհները, ուրիշի մը համար ուր, հաւանական է անմիջապէս չգտնենք արդի մարդուն կեանքը դիւրացնող վայելքները: Չէ՞ որ այս տեղերը, Ֆրանսա, Ամերիկա, Եգիպտոս եւ այլուր մենք արդէն տեղաւորուեր ենք, ճգներ, տուն տեղ ենք եղեր, դիրք մը ապահովեր, կենցաղ մը ստեղծեր, սովորութիւններ իւրացուցեր: Շատերուն համար հողային հարց գոյութիւն չունի, հայրենիքի խնդիրը լուծուած է, դարձեր են քաղաքացի այդ երկիրներուն, կամ կրնան դառնալ:

Ինչո՞ւ պիտի հետապնդենք այդպիսի Դատ մը: Այս հարցումին պէտք է պատասխանենք իւրաքանչիւրս առանձին առանձին: Պէտք է նախ եւ առաջ մեզմէ իւրաքանչիւրը կանչել դատարան եւ հարցաքննել:

Առաջին դատավարութիւնը մեր հոգիներուն մէջ տեղի պիտի ունենայ: Այդ հարցումին գոհացուցիչ եւ ճշգրիտ պատասխան մը գտնելէ վերջն է որ մենք իրարու քով պիտի հաւաքուինք եւ միայն այն ատեն դիմենք ուրիշներուն:

Կ՚երեւակայէ՞ք, ի՞նչ մեծ ողբերգութիւն պիտի ըլլար, երբ վաղը յանկարծ մեր դատաւորները ըսէին մեզի — «Ձեր երկի՞րը կ՚ուզէք, հրամեցէք»: Եւ մենք իրարու երես նայէինք, սպասելով որ մէկը շարժի, եւ երկար շուարումէ մը վերջ անոնց ըսէինք — «Մենք գացողը չենք, ո՞վ պիտի ձգէ այս հանգստաւէտ վայրերը եւ անգամ մը եւս անծանօթ բախտին յանձնէ ինքզինքը, կը պահանջէինք մեր երկիրը... պահանջած ըլլալու համար, կատա՞կ կ՚ընէինք, Պ. Պ. դատաւորներ...»:

Ո՛չ, սիրելի հայրենակիցներ, այդպէսով մեզի երկիր չեն տար, տան իսկ արժանի չենք ըլլար այդ բարութեան, կամ նորէն վրայ կուտանք:

ԿԱՐՕ ՓՈԼԱՏԵԱՆ

(3, մնացեալը յաջորդով)

ԵՐԵՔՆ ԱԼ ՊԻՏԻ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ
միացեալ ծրագրով մը

Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն առջի օր նիստ գումարելով, լսեց ընդհ. քարտուղարին զեկուցումը Հոկտ. 21ի ընտրութեանց մասին, ողջունեց «Ֆրանսայի ժողովուրդին կողմէ տարուած հանրապետական եւ ժողովրդավար մեծ յաղթանակը» եւ որոշեց ստանձնել ամէն պատասխանատուութիւն՝ կառավարութեան կազմին մէջ: Կուսակցութիւնը վճռած է ամէն կերպով աջակցիլ, գործադրելու համար Դիմադրութեան Ազգ. Խորհուրդին ծրագիրը, ի խնդիր վերաշինութեան ազգային քաղաքականութեան մը եւ ճշմարիտ ժողովրդապետութեան վերահաստատման: Նոյեմբեր 3ին եւ 4ին կուսակցութիւնը արտակարգ ժողով մը պիտի գումարէ, կացութիւնը քննելու համար, մասնակցութեամբ Սահմանադիր ժողովի համայնավար անդամներուն:

Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ համայնավարներու այս որոշումը պիտի հարթէ ճամբան, միացեալ դահլիճ մը կազմելու համար, ինչպէս կ՚ուզէ զօր. տը Կոլ:

«Իւմանիթէ» կը շարունակէ խայթել Ժողովրդական - Հանրապետական Շարժումը, իբրեւ «բոյն մը յետաշրջականներու եւ ենթակայ Վատիկանի», բայց իրազեկներ դիտել կուտան թէ Կեդր. Կոմիտէին որոշումէն կը հետեւի որ տեսակ մը խաղ է այս, բանակցութեանց վրայ ազդելու համար: Ընկերվարականներն ալ համաձայն ըլլալով խառն դահլիճի մը, կը մնայ միացեալ ծրագիր մը կազմել: Կ՚ըսուի թէ զօր. տը Կոլ արդէն իսկ ձեռնարկած է այս գործին, երեք հոսանքներու տեսակէտները լսելէ վերջ:

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԼԵԶՈՒ ՊԻՏԻ ԳՏՆԵՆ

Անշուշտ ամէն դժուարութիւն հարթուած չէ տակաւին: Ժողովրդական Շարժումին մօտենալէ առաջ, համայնավարները եւ ընկերվարականները Աշխատանքի Դաշնակցութեան հետ մշակած են ծրագիր մը որ կը տրամադրէ ազգայնացում սեղանաւորական հաստատութեանց, ապահովագրական ընկերութեանց, մետաղագործութեան, առեւտրական տորմիղի եւ փոխադրութեանց: Այժմ կը մնայ գիտնալ թէ՝ Ժողովրդական Շարժումը այդքան յառաջ պիտի երթա՞յ, եւ եթէ չերթայ, միւս երկու ձախ հոսանքները պիտի հաւանի՞ն միջին

«ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ»Ի ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— «Նոր Սերունդ»ի Գ. դասախօսութիւնը տեղի ունեցաւ Հոկտեմբեր 20ին, ժամը 8.30ին, Café Noaillesի ներքնասրահին մէջ: Առաջուան նման, մեր երկսեռ «Նոր Սերունդ»ի երիտասարդներն ու օրիորդները խուռներամ փութացած էին ներկայ ըլլալ այս շահեկան դասախօսութեան: Սրահին մէջ նստելու տեղ չըլլալով, շատեր ոտքի վրայ ուշադիր հետեւեցան դասախօսութեան, սկիզբէն մինչեւ վերջը:

«Նոր Սերունդ»ի վարչութեան կողմէ ժիրայր Ոսկեան բացումը կատարելով՝ ըսաւ թէ՝ մեր առաջին դասախօսութիւնը տեղի ունեցաւ Սեպտ. 25ին, ուր Պ. Ճ. Նարդունի խօսեցաւ «Ի՞նչ է երիտասարդութիւնը» նիւթի մասին: Պ. Նարդունի թուելով երիտասարդական շարժման մը յատկանիշները, ծանրացաւ բարոյականի, կարգապահութեան եւ մեր պատմութիւնը, գրականութիւնը եւ աշխարհագրութիւնը ճանչնալու անհրաժեշտութեան վրայ: «Առաջին երկու պահանջները մենք պիտի սորվինք մեր Միութեան ժողովներուն մէջ, իսկ Հայոց պատմութիւնը, գրականութիւնն ու աշխարհագրութիւնը պիտի սորվինք դասախօսութիւններով: Ահա, այս նկատումով է որ այսօրուան մեր յարգելի դասախօսը, Պ. Փօլատեան, մեզի պիտի խօսի Հայոց պատմութեան մասին»:

Ապա բեմ հրաւիրեց դասախօսը, որ բուն դասախօսութենէն առաջ, ըսաւ թէ այս հաւաքոյթը առիթ մը պիտի ըլլայ մեզի նախ իրար ճանչնալու, եւ ճանչնալու նաեւ մեր անցեալն ու պատմութիւնը: «Դուք հպարտ պէտք է ըլլաք Հայ ըլլալնուդ համար, որովհետեւ մեր պատմութիւնը, մեր նախահօր Հայկի օրինակով կը սորվեցնէ հպարտ ըլլալ, բայց ոչ գոռոզ»: Պ. Փօլատեան հարցուց ներկաններուն թէ ի՞նչ կ'ուզեն գիտնալ եւ ինք ինչո՞վ կրնայ օգտակար ըլլալ: Պատասխանուեցաւ թէ կ'ուզեն սորվիլ Հայոց պատմութիւնը, գրականութիւնը եւ գիտնալ թէ ինչո՞ւ համար Հայ ենք: Գոհացուցիչ պատասխան ստանալէ վերջ, Պ. Փօլատեան անցաւ իր դասախօսութեան: Ըսաւ թէ՝ բոլոր ազգերուն ալ անցեալը թաղուած է մթութեան մէջ: Անոնց սկզբնաւորութեան մասին կան աւանդութիւններ որոնք իրականութեան պզտիկ մասնիկ մը ունին իրենց մէջ: Տուաւ Հռոմի եւ Յոյներու մասին աւանդուածը ու յետոյ Հայկականը զոր գտաւ աւելի բնական եւ տրամաբանական: Յետոյ ամփոփեց Հայկի պատմութիւնը: «Պատմագիրները, այս աւանդութիւններով կ'ուզէին իրենց ժողովուրդին ներշնչել ուրոյն ոգի մը: Հռոմայեցին եղաւ գայլի նման քաջ, իսկ Հայը իր պատմութեան չորս հազար տարիներու ընթացքին եղաւ ազատատենչ: Մեր պատմահայրը արդար հպարտութեամբ է որ կ'ըսէ, թէեւ պզտիկ ազգ մըն ենք, բայց քաջութեան, հպարտութեան բազում գործեր կան կատարուած նաեւ մեր ազգին մէջ: Այս գիտակցական հպարտութիւնն է որ մեր ազգը պահած է մինչեւ այսօր: Ուրիշ զօրաւոր ազգեր, ինչպէս Ասորեստան եւ Բաբելոն, կորսուեր են պատմութեան բեմէն, բայց մեր ազգը, հակառակ իր փոքրութեան կ'ապրի եւ պիտի ապրի, որովհետեւ ազատ ապրելու իտէալը ունի իր մէջ:

Ներկաները իրենց գոհունակութիւնը յայտնեցին ջերմ ծափերով Պ. Փօլատեանի որ խոստացաւ ուրիշ առթիւ կրկին խօսիլ «Նոր Սերունդ»ին: — Թղթակից

ճամբայ մը գտնել: Ընկերվարականները համաձայն են լեզու գտնելու այդ հոսանքին հետ, առաջնորդութեամբ Լէօն Պլումի: Կը թուի թէ համայնավարներն ալ տրամադիր են զիջումներ ընելու, անշուշտ փոխարինութիւն մը պահանջելով: Ի՞նչ,— Նախարարներու որոշ թիւ մը եւ քանի մը գլխաւոր նախարարութիւններ: Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ զօր. տը Կօլ կ'ուզէ պահել արտաքին նախարարը, Պ. Պիտօ, որ մեծ վարկ շահեցաւ Լոնտոնի ժողովին մէջ, նաեւ ընկերվարականներուն վերապահել ներքին գործերու նախարարութիւնը, պահելով ներկայ նախարարը կամ ուրիշ մը նշանակելով: Զօրավարը կ'ուզէ նոյն ձեռքերուն մէջ պահել նաեւ ուրիշ երկու կարեւոր նախարարութիւններ, ելմտական եւ Տեղեկատու: Ելմտական նախարարը, Փլէվէն, մինչեւ հիմա յաջողեցաւ իր քաղաքականութեան մէջ, բայց խնդիր է թէ այսուհետեւ ալ պիտի կրնա՞յ օրավարձի յաւելման պահանջները հաշտեցնել թղթադրամի շրջաբերութեան սահմանափակման հետ: Կը կարծուի թէ համայնավարները աչք ունին ներքին գործերու, ազգ. պաշտպանութեան, ելմտական եւ տեղեկատու նախարարութեանց վրայ:

Դիմադրութեան Ճակատին Ազգ. Խորհուրդը ժողով գումարեց երէկ, կացութիւնը քննելու եւ գործակցութեան ճամբան հարթելու համար:

Տնտեսական խնդիրներէն զատ, արտաքին քաղաքականութեան մասին ալ կարծիքները կը տարբերին երեք հոսանքներուն միջեւ: Օրինակ, ընկերվարականները եւ ժողովրդականները համաձայն են որ աւելի սերտ քաղաքական եւ տնտեսական միութիւն հաստատուի արեւմտեան Եւրոպայի պետութեանց միջեւ: Այս է որ կը կոչուի «արեւմտեան խմբակցութիւն»: Համայնավարները ուժգնօրէն կը դատապարտեն այս ծրագիրը, զայն ուղղուած համարելով Խ. Միութեան դէմ: Ամէն պարագայի մէջ, քաղաքական շրջանակները լաւատես են վերջնական համաձայնութեան մը մասին:

✕ Կ'ըսուի թէ պատերազմական նախարարութիւնը պիտի յանձնուի զօր. Տըլաթռի:

✕ «Իզվեստիա», Մոսկուայի կառավարական պաշտօնաթերթը, դիտել կուտայ թէ յետադիմականները օգնած են ընկերվարականներու յաղթանակին...

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՆԱՒԱՏՈՐՄԻՂ ինչ որ մնացած է, պիտի բաժնուի մեծ յաղթականներուն միջեւ կամ պիտի խորտակուի: Ֆրանսա ոչ միայն համաձայն չէ այս ծրագրին, այլեւ լայն բաժին մը կը պահանջէ եւ ծանուցագիր մը ուղղած է: Անձնատուր եղած գերման մարտանաւերուն տարողութիւնն է 140.000 թոն, որոնց մէջ կան 110 սուզանաւեր: Փարիզի մէջ դիտել կուտան թէ Ֆրանսա 91 մարտանաւեր կորսնցուցած է պատերազմին մէջ, համագումար 285.000 թոն տարողութեամբ, առանց հաշուելու Թուլոնի մէջ խորտակուած մարտանաւերը: Այս կորուստներուն մէջ կան 72 սուզանաւեր: Ֆրանսա կը պահանջէ վեց թորփիլահալած, վեց թորփիլանաւ, վեց սուզանաւ եւն., համագումար 20.000 թոն:

ՏԱՄԸ ԿԱՌՔ ուժանակ պայթեցաւ Պայէօյի մէջ (Քալվատոս), երբ գերման գերիներ բեռնաւորումով կը զբաղէին, ամերիկացի զինուորներու հսկողութեան տակ: Մեռան 24 գերման գերիներ, 7 ամերիկացի կառավարներ, կին մը եւ երկու մանուկներ, համագումար 34 հոգի: Քսան հոգի ծանրապէս վիրաւորուեցան: Մօտակայ գիւղ մը քարուքանդ եղաւ, անպատսպար ձգելով աւելի քան 100 բնակիչներ:

ՄԻԱՑԵԱԼ ԱԶԳԵՐՈՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ դաշինքը ի զօրու է այլեւս, Հոկտեմբեր 24էն սկսեալ: Դաշինքը ստորագրուած է 51 ազգերու կողմէ, որոնց մեծ մասը վաւերացուցած է զայն: Այս մասին պաշտօնական յայտարարութիւն մը ըրաւ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը: Կազմակերպութեան առաջին ընդհ. ժողովը պիտի գումարուի Լոնտոնի մէջ, Նոյեմբերի կիսուն: Կեդրոնը չէ որոշուած տակաւին: Շատեր կ'առաջարկեն ամերիկեան քաղաք մը, Ֆիլատէլֆիա: — Խ. Միութիւնը 50.000 օրինակ տպեց Միացեալ Ազգերու Դաշինքէն, ցրուելու համար երկրին մէջ: Պիտի հրատարակուի ամէն լեզուներով

ՍՈՒՐԻՈՅ վարչապետը նորէն յիշեցուց թէ ֆրանսական զօրքը պէտք է հեռանայ, առանց նոյն պահանջը դնելու Անգլիացիներու մասին, ինչ որ զարմանք պատճառեց:

ՃԱՓՈՆ այլեւս դիւանագիտական յարաբերութիւններ պիտի չունենայ արտասահմանի մէջ, համաձայն զօր. Մէք Արթըրի հրամանին: Ուրեմն արտաքին գործերու նախարարութիւն ալ պիտի չունենայ: Յունուար 1ին անգլ. զինուորներ ալ պիտի հասնին Ճափոն:

ԶՕՐ. ՏԷՆՑԻ մահապատիժը վերածուեցաւ ցկեանս բանտարկութեան:— Ջերբակալուեցաւ Պ. Կասթօն Պէռժըրի, Անգարայի ֆրանսական նախկին դեսպանը, որ Փարիզ վերադարձած էր կնոջը հետ, օդանաւով:

ՎԻԷՆՆԱՅԻ խորհրդային բանակին հրամանատարը, զօր. Բլագադատով, պաշտօնանկ եղաւ, մեղադրուելով թէ չէ կրցած կարգապահութիւնը ապահովել կարմիր բանակին մէջ: Այս առթիւ անգլիացի հրամանատարը հաստատեց թէ կարգապահութիւնը բաւական բարւոքած է դաշնակից զինուորներուն մէջ, բայց բռնութիւնները եւ ոճիրները կ'աճին քաղաքին մէջ: Միւս կողմէ սեւ շուկան կը ճարակի: Կառավարութիւնը խիստ պատիժներ սահմանեց:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ԱԼ ՓՈԹՈՐԻԿ ՄԸ պայթեցաւ անցեալ գիշեր: Միեւնոյն ատեն անձրեւ կը տեղար: Փողոցները ամայացան ժամը 9էն սկսեալ, կրդմինտրներ եւն. թափեցան տանիքներէն եւ հազարաւորներ սրճարանները ապաստանեցան:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ մէջ կազմուած նոր կուսակցութիւնները բացորոշապէս կը հասկցնեն թէ չեն ուզեր որ Հռենոսի եւ Ռուրի շրջանները բաժնուին գերման պետութենէն:

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ Օթթօ Ապէց, Փարիզի գերմանական նախկին դեսպանը:

ՀԻԹԼԷՐԸ հիմակ ալ Հիճազի մէջ կը փնտռեն, համաձայն Եգիպտոսի թերթերուն հրատարակութեանց:

ԱՆՄԱՀ ԵՐԳԻԾԱԲԱՆ ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ պիտի տօնուի 11 Նոյեմբերին, կիրակի կէսօրէ վերջ, նախաձեռնութեամբ Ֆրանսահայ Ազգ. Ընդհ. Միութեան Գեղարուեստական Յանձնախումբին: Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը:

Օր. ՎԵՀԱՆՈՅՇ ՇԻՇՄԱՆԵԱՆ եւ Պ. ՄԵԼՔՈՆ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆ ամուսնացած: Փարիզ :23 Սեպտ. 1945

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Այս շաբաթ, **27** Հոկտ. իրիկուան ժամը **8.30**ին

Սօսիէթէ Սավանթի մեծ սրահին մէջ

8 rue Danton, (Métro Odéon կամ St. Michel)

Կը նախագահէ ընկեր ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

Կը խօսին ընկերներ՝

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ եւ Հ. ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին: Կ'երգեն Օր. Իրիս Պիւլպիւլեան, Օր. Աստղիկ Առաքելեան եւ Անուշ Ատոմեան, կ'արտասանեն ծանօթ դերասան ընկեր Յ. Ուզունեան, Բ. Հայկէշեան, Զ. եւ Ժ. Մուրատեան եղբայրները: Մուտքը ազատ է

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ

ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Միւթիւալիթէի մեծ սրահին մէջ, **24 Rue St. Victor**

28 Հոկտեմբեր, ցերեկոյթ ժամը 3ին

Նախաձեռնութեամբ Խ. Փափազեանի

Կը ներկայացնէ հայ գրականութեան մեծ վարպետին՝ Լ. ՇԱՆԹի ինքնուրոյն եւ գեղարուեստական գլուխ գործոցը՝

ՀԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐ

Երազային տրամ **6** արար եւ **4** պատկեր

Տոմսերը նախօրօք ապահովելու համար դիմել՝ Գրատուն Հ. Սամուէլ, 51 rue Mr. le Prince, Tél. Dantone 88-65, Ֆօթօ Ֆէպիւս, 23 Bld. Bonne-Nouvelle, Tél. Louvre 69-83:

Տէր եւ Տիկին Ստեփան Քօքչաքարեան, Պ. Պ. Ստեփան Յովհաննէսեան (Ֆիլիպէ), Սարգիս Հէքիմեան, Խնկիկ Գարաճեան, Պետրոս Գարաճեան (Ֆիլիպէ), Խնկանոյշ եւ Սրբուհի Գարաճեան, Պ. Զատիկ Զատիկեան, Տիկին Մարիամ Տօսիկեան ցաւով կը ծանուցանեն դառնաղէտ մահը իրենց զոքանչին, քրոջ եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՎԵՐԺԻՆ ԳՌԱԼԵԱՆԻ

որ կնքեց իր մահկանացուն հինգշաբթի, 25 Հոկտեմբեր, իր բնակարանը, 5 Allée de l'Union, Իսի լէ Մուլինօ: Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, շաբաթ, ժամը 3.30ին, Իսիի գերեզմանատունը:

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

ԳԻՆԵՁՕՆ.— Ի պատիւ Խորհ. Հայաստանէն վերադարձող պատգամաւորներուն, կազմակերպուած Ազգ. Ընդհ. Միութեան Փարիզի Շրջ. Վարչութեան կողմէ այս կիրակի, ժամը 3ին, Սալ Սօլնիէի մէջ, rue Saulnier, Փարիզ: Պատգամաւորները սիրով պիտի պատասխանեն իրենց ըլլալիք հարցումներուն: Հրաւիրատոմս կարելի է ստանալ կեդրոնի գրասենեակէն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ.— Տիկին Ա. Շահլամեան 200 ֆրանք կը նուիրէ Ֆ. Կ. Խաչի Իսիի դարմանատան, ողբացեալ Տիկին Շանթի յիշատակին:

ՊՕԼԷՆԷՆ Պ. Միքայէլ Պարսամեան կը փնտռէ նախկին Լեգէոնական Զարլ Համբարձումեանը (Խարբերդի Գոմք գիւղացի) որ 1924ին Մեքսիկա գացած էր, իսկ այժմ Մ. Նահանգները ըլլալ կը կարծուի: Տեղեկացնել M. Barsamian, rue St. Anne Bollène (Vaucluse), France:

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ 25ամեակի տօնակատարութեան (1 դեկտ.), մասնակցիլ փափաքող երգիչ, երգչուհի եւ սիրողներէն կը խնդրուի դիմել Փարիզի Հայկական Երգչախումբի ղեկավար Պ. Արա Պարթեւեանի: Փորձերը տեղի կ'ունենան ամէն Գշ. եւ Ուր. երեկոները, ժամը 8ին, Միւթիւալիթէի սրահը, 24 ռիւ Սէն Վիքթոռ, Փարիզ:

ՍՏԱՑԱՆՔ.— «Բերամ եւ Զապէլ», գրեց՝ Ա. Սոփոկլեան: Փարիզ, 1945: Գին 100 ֆրանք:

CHEZ SASSOUNI

ՃԱՇԱՐԱՆ Հ. ՍԱՍՈՒՆԻ

ԲՈԼՈՐ ՆՐԲԱՃԱՇԱԿՆԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

31 rue d'Alexandrie, Paris (2) Métro: Reaumur

Tél. GUT. 92-65

Հայկական կերակուրներ, ընտիր օղի եւ աղանդեր: Հարսնիքի, նշանտուքի, կնունքի մասնաւոր սրահ: Ամէն երեկոյ, ժամը 7էն սկսեալ արեւելեան նուագ մասնակցութեամբ երգչուհի Տիկին Սօնիա Գարագաշի: Կիրակի օրերը գոց է:

Le Gérant : H. AGONEYAN

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1928 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Dimanche 28 Octobre 1945 Կիրակի 28 Հոկտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4543-Նոր շրջան թիւ 172 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ՝ 3 Ֆր

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՈՒԺԵՐՈՒ

Քսան տարի առաջ, 1925ին, Հ. Յ. Դ. 10րդ Ընդհ. Ժողովը հաստատեց նոր տօն մը,— Դաշնակցութեան Օրը:

Ի՞նչ պատճառաբանութեամբ :

— Յարգել յիշատակը Յեղափոխութեան զոհերուն: Ակնարկ մը նետել կտրուած ճամբուն վրայ: Քննել, վերլուծել կատարուած աշխատանքը: Տեսակ մը վերաքաղ, ուր եթէ խանդավառութեան առիթներ կան, ճշգրիտ գնահատումներն ալ պէտք է իրենց տեղն ունենան:

Տօնակատարութիւն մը քննական առեան չէ, որպէսզի ամէն ինչ պարզուի հրապարակաւ: Դաշնակցութիւնն ալ, ինչպէս ամէն քաղաքական հոսանք, ունի այդ պաշտօնական առեանը,— Ընդհ. Ժողով: Դաշնակցութեան Օրը հանդիպում մըն է հասարակութեան հետ, ընդհանուր գաղափար մը կազմելու համար կատարուած գործունէութեան եւ հետապնդուած նպատակներու մասին:

Պատերազմէն ի վեր, մենք զրկուած էինք այդ պատեհութենէն: Եւ ահաւասիկ առաջին տօնակատարութիւնը Փարիզի մէջ: (Գաւառական շրջաններէն Սէնթ - Էթիէնն էր որ կատարեց առաջին ձեռնարկը, մասնակցութեամբ ընկերվարական բարեկամի մը):

Անշուշտ չէք սպասեր որ այս նեղ սիւնակին մէջ բացատրենք Դաշնակցութեան կեանքն ու գործը: Հարեւանցի ակնարկ մը միայն, «ի պէտս զարգացելոց»: Քանի մը յատկանշական պարագաներ:

Երբ Դաշնակցութիւնը կը կազմուէր, անոր հիմնադիրներուն գլխաւոր մտահոգութիւնն էր համախմբել բոլո՛ր յեղափոխական ուժերը: Միասնաբար պայքարիլ Թրքական բռնակալութեան, ջարդին ու աւարին, անլուր հարստահարութեանց դէմ որոնց հիմնական նպատակն էր աստիճանաբար փոչիացնել, անճիտել Թուրքիոյ հայ ժողովուրդը:

Ամէն բանէ առաջ՝ ինքնապաշտպանութիւն: Զարնել՝ երբ կը զարնեն, եւ տանելի, մարդավարի կեանք ստեղծել, հետզհետէ հասնելու համար մինչեւ ազատագրութիւն:

Հիմնադիրները, այն ատեն, ծրագրուած միացեալ ճակատը կը կոչէին «Հայ Յեղափոխականներու Դաշնակցութիւն»:

Դժբախտաբար ձախողեցաւ միացեալ ճակատը, եւ նոր կազմակերպութիւնը ապարէզ իջաւ իբրեւ Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւն, իր շուրջը համախմբելով գաղափարակից եւ ուղեկից ուժերը (1890):

Ի՞նչ եղան իր գլխաւոր հոգերը.—

1. Տարածել յեղափոխութեան գաղափարները, արթնցնելով բռնութեան եւ խաւարի մէջ թմրած ժողովուրդին գիտակցութիւնը :

2. Կազմակերպել պիտանի տարրերը, զանոնք վարժեցնելով կարգապահութեան: Այս մէկ հատիկ բառը իր մէջ կը բովանդակէր յեղափոխական - դաւադրական ուժի մը տարրական պահանջները,— Անձնուիրութիւն, գաղտնապահութիւն, անսասան հաւատք եւ յարատեւութիւն: Գիտակից, կամաւոր ծառայութիւն առաջադրուած նպատակներուն :

3. Ժողովուրդը վարժեցնել զէնք բռնելու, քանի որ թշնամին մահ կը սպառնար զինու զօրութեամբ եւ ասիական բարբարոսութեան բոլոր միջոցներով: Անշուշտ մեր կարողութենէն շատ վեր էր չափուիլ պետական ուժին դէմ: Բայց, բոլոր յեղափոխութեանց պատմութիւնը կ'ապացուցանէր թէ երբեմն մէկ վարպետ ահաբեկում, կամ զինեալ ըմբոստներու արշաւ մը կրնար հրաշքներ գործել: Եւ յետոյ, ինչո՞ւ անպէտ գետին փռուիլ, երբ դուն ալ կրնաս ընդդէմ արձակել, մղուած՝ ինքնապաշտպանութեան տարրական բնազդէն : Ապա ուրեմն զինեալ խումբեր, որոնց հերոսապատումը հիացում եւ սարսուռ կ'ազդէ մինչեւ այսօր ալ, 55 տարի վերջը:

4. Համերաշխութիւն բոլոր այն տարրերուն հետ որ նոյնպէս կը տառապէին Թրքական բարբարոսութիւններէն, առանց կրօնի եւ ցեղի խտրութեան: (Ո՛րքան զոհեր, այս ճակատին վրայ):

5. Սերտ կապ նոր հոսանքի մը հետ, ընկերվարութիւն, որուն ալիքները Եւրոպայէն հասեր էին մինչեւ Ռուսաստան եւ Կովկաս: Ճակատ մը զոր կարելի չէր անտեսել, եւ որուն 1907ին միացած ըլլալու հետատեսութիւնը այսօր միայն կը գնահատուի, Եւրոպայի պողոտաներուն վրայ:

6. Քաղաքական աշխատանք, բոլոր կարելի միջոցներով, ծանօթացնելու համար մեր բողոքներն ու պահանջները: — Շ.

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԻՄ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

Իմ հայրենիքի կապոյտ ժայռերից
Գարնան գետերն են ներքեւ շառաչում ,
Եւ թւում է ինձ նորից ու նորից ,
Հայրենի գետեր, դուք էք ինձ կանչում :

Իմ հայրենիքի սարերը հիմի
Լողում են գարնան բեհեղ կանաչում ,
Եւ թւում է ինձ ծառե՛ր հայրենի ,
Կանաչ ձեռքերով դուք էք ինձ կանչում :

Իմ հայրենիքի գարնան երկնքով
Կարաւաններն են հաւքերի թռչում ,
Եւ թւում է ինձ մօրս սուրբ երգով,
Հայրենի հաւքեր, դուք էք ինձ կանչում:

Իմ հայրենիքի արտերի ծովեր,
Ձեր ծոցում ծաղկանց հովն է շշնչում ,
Եւ թւում է ինձ հայրենի հովեր,
Հարսնացուիս հետ դուք էք ինձ կանչում :

Իմ հարազատնե՛ր, իմ տո՛ւն հայրակա՛ն,
Կուում եմ ձեր կանչն հոգուս ականջում ,
Եւ նորից, նորից կարօտով կենդան
Ինձ Յաղթութեան է ձեր ձայնը կանչում :

ԱՇՈՏ ԳՐԱՇԻ

Խորհրդային դեսպանը կ'այցելէ Հալէպի Հայոց եկեղեցին

ՀԱԼԷՊ (Յառաջ).— Հոկտեմբերի 15ին Հալէպի Ս. Քառասնից Մանկանց եկեղեցին այցելեց Խ. Միութեան Լիբանանի եւ Սուրիոյ դեսպան Պ. Տանիէլ Սոլոտ: Դեսպանը փափաք յայտնած ըլլալով ուսումնասիրել դարաւոր այս տաճարը, Եկեղեցի եւ Ազգ. Իշխանութիւն ձեռք առած էին անհրաժեշտ միջոցները, պատշաճ ընդունելութեան մը համար: Քաղաք. Ժողովը, ատենապետութեամբ Պ. Յակոբ Պապիկեանի, ընդունեց հիւրը եկեղեցւոյ դռնէն, ու տաճարին մէջ տուաւ անհրաժեշտ բոլոր բացատրութիւնները: Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները կը մասնակցէին հիւրընկալութեան, եւ կը կատարէին կարգապահական հսկողութիւնը : Մեծ բազմութիւն խռնուած էր եկեղեցին ու յարակից փողոցներուն մէջ: Պ. Սոլոտ մանրամասնօրէն քննեց տաճարին բոլոր մասերը, շնորհաւորեց Ազգ. իշխանութեան անդամները, շնորհակալութիւն յայտնեց փառաւոր ընդունելութեան համար, եւ մեկնեցաւ: Դեսպանը այլ առիթով մը պիտի այցելէ նաեւ Ազգ. Առաջնորդարան: —Մ.

Հայկ. Դատը Ամերիկայի մէջ

Նիւ Եորքէն կը գրեն մեզի, (16 Հոկտ.).— Հայկ. Դատին պաշտպանութեան համար, բացի քաղաքական աշխատանքէ, հիմնուեցաւ Հայ-Ամերիկեան Մշակոյթի Ընկերակցութիւն մը, որ պիտի ջանայ ծանօթացնել հայկական մշակոյթին արժէքները ամերիկեան հասարակութեան : Նորակազմ ընկերակցութեան յարած են երկասնեակ մը ականաւոր գիտնականներ եւ փրոֆէսէօրներ : Ընկերակցութիւնը պիտի հրատարակէ անգլերէն եռամսեայ հանդէս մը ստուար ծաւալով: Առաջին թիւը լոյս պիտի տեսնէ յառաջիկայ Դեկտեմբերին: Յօդուածներ ունին տալու աւելի ամերիկացի եւ եւրոպացի գիտնականներ: Ընկերակցութեան ատենապետն է փրոֆ. Grégoire, Պրիւսէլէն, որ այժմ Ամերիկա կը գտնուի: Քոլըմպիայի, Փէնսիլվանիոյ եւ ուրիշ համալսարաններու նախագահները պատուակալ անդամ են ընկերակցութեան: Հոկտեմբեր 20ին Քոլըմպիա համալսարանի մեծ սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ Ընկերակցութեան առաջին հանդէսը ուր պիտի խօսին ամերիկեան ականաւոր դէմքեր, նաեւ փրոֆ. Կրէկուառ, Օր. Սիրարփի Տէր Ներսէսեան եւն.:

Ամէն պարագայի մէջ այս նոր ձեռնարկը ապագայ խոստացող գործ մըն է, որ կարեւոր դեր պիտի կատարէ նաեւ մեր նոր սերունդին ազգային դաստիարակութեան համար, ներշնչելով անոր հպարտութիւն մեր ներկայ եւ անցեալ արժէքներու հանդէպ :

ՍՈՎԻ ՎԱԽ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ

Անգլիոյ արտաքին նախարարը, Պ. Պէվին, կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ երեսփ. Ժողովին մէջ, պարզելով Եւրոպայի քաղաքական եւ տնտեսական կացութիւնը: Այս առթիւ ազդարարեց թէ, վեց շաբաթ առաջ ստացած տեղեկութեանց համաձայն, եթէ լուրջ միջոցներ ձեռք չառնուին, Եւրոպան սարսափելի սովի մը եւ համաճարակներու պիտի մատնուի այս ձմեռ: Մանչը կասեցուց Գերմանները, բայց պիտի չկրնայ կեցնել մանրէները»:

Բացատրելէ վերջ թէ անօթութիւնը եւ զըրկանքները կրնան շատ աւելի ահաւոր ըլլալ քան թնդանօթները, կամ նոյնիսկ հիւլէ-ռումբը, նախարարը յիշեց թէ Մ. Նահանգներու խորհրդարանը այս միջոցին կ'ուսումնասիրէ օրինագիծ մը, 1.800.000.000 տոլարի վարկ մը բանալու համար Միացեալ Ազգերու Նպաստամատոյց վարչութեան (UNRRA): Եթէ այս գումարը չտրամադրուի, Նպաստամատոյց կազմակերպութիւնը պիտի քանդուի եւ կացութիւնը աղետալի պիտի դառնայ քանի մը շաբաթէն: «Երկու տեսակ անօթութիւններ կան Եւրոպայի մէջ. առաջինը՝ Ֆիզիքական, երկրորդը՝ հոգեկան: Եւրոպայի այսօրուան խառնակութիւնները հետեւանք են մօտ երեսուն տարուան պատերազմի: Իմ կարծիքով, չկայ աւելի գէշ կամ ոճրապարտ բան մը քան այն երբ դիւանագէտներ կը զբաղին ցեղային առելութիւններ յարուցանելով կամ ժողովուրդներր իրարու դէմ հանելով: Թող ժողովուրդները իրենց ուզած կեանքն ապրին, ինչ ազգի ալ պատկանին, եւ այն ատեն հասարակ ժողովուրդը աւելի երջանիկ պիտի ըլլայ: Այդ ժողովուրդները երբեք իրարու վրայ չյարձակեցան, մինչեւ որ իրարու դէմ չհանուեցան զինուորական, կամ ռազմագիտական կամ նմանօրինակ չարժառիթով մը»:

Խօսելով Չեխոսլովաքիոյ Զուտէթեան շրջանի և Լեհաստանի Գերմաններու փոխադրութեան մասին, նախարարը դիտել տուաւ թէ շատերը Հիթլէրի կողմէ փոխադրուած էին տեղահան Չեխերու եւ Լեհերու հողերուն վրայ: «Արեւելեան Եւրոպայի ժողովուրդներուն այս տեղահանութիւնը ես կը պատկերացնեմ այսպէս,— Երեւակայեցէք թէ բրիտանական կղզիներու ժողովուրդին 60 առ հարիւրը յանկարծ տուներէն հանուելով այլուր կը քշուի: Բայց ամէնը միեւնոյն ճամբով չեն երթար: Երբ ես Պերլինէն կը մեկնէի օդանաւային կայանը երթալու համար, որքան փախստականներ դուրս կ'ելլէին, նոյնքան ալ ներս կը մտնէին : Տեսայ կիներ եւ մանուկներ որ կառքերու լծուած էին: Սակաւաթիւ էին այրերը: Եւ դիտելով այս քստմնելի պատկերը, կը խորհէի,— «Աստուած իմ, այս բոլորը հետեւանք են մարդուն ամբարտաւանութեան եւ պատերազմին: Մարդկային կարողութենէն վեր է արագօրէն լուծել այս խնդիրը: Պէտք փորձենք մեր կարելին»:

Այս առթիւ խօսք առին ընկերվարական եւ պահպանողական երեսփոխաններ, լրացնելով ահաւոր թշուառութեան պատկերը, մանաւանդ աքսորական կիներու եւ մանուկներու անասելի վիճակը: Առեւտրական նախարարը յայտարարեց թէ Անգլիա այս տարի մէկ միլիոն թոն ուտելիք պիտի ղրկէ Եւրոպա, փոխանակ աւելցնելու իր ժողովուրդին պարէնի բաժինը: Պարենաւորման նախարարն ալ ըսաւ թէ Եւրոպայի կարգ մը մասերուն մէջ ժողովուրդը աւելի լաւ կ'ուտէ քան Անգլիոյ մէջ, եւ միայն նախկին թշնամի երկիրներուն մէջ է որ սովի վախ կայ:

Զօր. տը Կօլի ծրագիրը եւ փրանքին ապագան

Առժամեայ կառավարութեան նախագահը ծրագիր մը կը պատրաստէ, իբրեւ ուղեգիծ նոր կառավարութեան: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ այս ծրագիրը պիտի լրացնէ Դիմադրական Ճակատի Ազգ. Խորհուրդին առաջադրութիւնները եւ պիտի ներկայացուի կուսակցութեանց վարիչներուն : Նոր դահլիճին կազմութիւնը կախում պիտի ունենայ երեք յաղթական կուսակցութեանց դիրքէն, երբ աչքի առջեւ ունենան զօր. տը Կօլի ծրագիրը: Լիպէռասիօն կը գրէ թէ Պ. Փլէվէն, ելմտական նախարարը, որ ապահովաբար պիտի մնայ նոր դահլիճին մէջ, համաձայն է փրանքը արժեզրկելու, մինչեւ նոր տարի:

Զօր. տը Կօլ առջի օր ունկնդրութեան ընդունեցաւ Աշխատանքի Դաշնակցութեան վարիչները: Պ. Լուի Սայեան, Դիմադրութեան Ազգ. Խորհուրդին նախագահը, յայտարարեց այս առթիւ.— «Քուէարկուները վաւերացուցին Ազգ. Խորհուրդին Սահմանադրութիւնը: Այժմ պէտք է գործի վերածել անոր տրամադրութիւնները»: Իրազեկ պաշտօնատար մըն ալ ըսաւ.— «Զօր. տը Կօլի ծրագիրը պիտի պարզէ այն քաղաքականութիւնը որուն պիտի հետեւի ներքին եւ արտաքին ճակատի վրայ, եթէ իրեն յանձնեն նոր դահլիճին կազմութիւնը: Հաւանական է որ ծրագիրը յայտարարութիւն մը պարունակէ, յայտնելով զօրավարին տեսակէտները Փրանքի ապագայի մասին»:

X Դիմադրութեան Ազգ. Խորհուրդին արտա-

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԻՇՏ ԿԱՆԳՈՒՆ

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ծնաւ հայ ժողովուրդի ցաւէն ու տառապանքէն։

Ու իր ամբողջ գործունէութիւնը Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը նուիրեց հայ ժողովուրդի ցաւն ու տառապանքը ամոքելու։

Ծանր էր ու պատասխանատու՝ առաքելութիւնը որ վիճակեցաւ անոր, Հայոց պատմութեան ամենադառն մէկ շրջանին։

Դարերով օտար բռնակալութեանց լուծին տակ ճնշուած Հայուն հոգիին մէջ ստրկամտութիւնը բոյն էր դրած։ Դաշնակցութիւնը եկաւ մաքրագործելու հայ ժողովուրդի հոգին, անոր մէջ ներարկելով ազատութեան եւ հայրենիքի սրբազան կրակը։ Անկերպարան, անխուճապ, համակերպող զանգուածներուն կերպարանք, խռէալ եւ ըմբոստ ոգի տուաւ։ Խաւարի մէջ տուայտող ու դեկորոյս հայութեան յոյսի ու լոյսի ճամբաները ցոյց տուաւ։

Դաշնակցութիւնն էր որ կորաքամակ հայ գիւղացիին մէջքը շտկեց, անոր հոգին լուսաւորեց եւ բազուկը զինեց։ Ա՛ն էր որ անհայրենիք ու հպատակ Հայու հոգիին մէջ վերարծարծեց անկախութեան այն հուրը՝ որ մեր պատմութեան առասպելական արշալոյսին մէջ հրաշքներ գործել տուած էր Հայկ դիւցազներու։

Ի զուր չէր որ մեր պատմահայր Խորենացին Հայոց Պատմութիւնը կը սկսէր բռնակալութեան դէմ ազատատենչ նահապետի մը ըմբոստացման եւ փառաւոր յաղթանակին պանծացումով։ Դարեր վերջ, մեր աննման Հայկերու, Տիգրաններու, Վարդաններու, Արշակներու եւ Ռուբէններու հոգին ոգեւորող եւ բազուկը պողպատող ազատութեան շունչը պիտի վերարծարծուէր հոգիներուն մէջ Անդրանիկներու, Մուրատներու, Աղբիւր Սերոբներու, Քեռիներու, Գէորգ Չաւուշներու եւ անթիւ ու անհամար, անուանի ու անանուն հերոսներու եւ հայդուկներու, որոնք Հայոց ժամանակակից պատմութեան էջերը զարդարեցին աննման դիւցազնութեանց հրաշապատում դրուագներով։ Այս նոր հերոսները «Մահ կամ Ազատութիւն» նշանաբանը արձանագրեցին իրենց պայքարի դրօշակին վրայ եւ «Եարի փոխան զէնքը գրկած» լեռ բարձրացան՝ յանուն հնադարեան ազատապաշտ հայ ժողովուրդի փրկութեան։ Ու իրենց անձը ողջակիզելով ազատութեան սուրբ սեղանին վրայ, մաքրեցին Հայու երեսին նետուած ստրկութեան նախատինքը։ Մէջտեղ հանեցին Հայուն ազատաթռիչ հոգին, որ դարերու խորէն կուգար եւ որ անթեղուած էր անյիշատակ ժամանակներէ ի վեր։

Դաշնակցութիւնը բազուկի հերոսներէն առաջ եւ անոնց հետ զուգընթաց տուաւ նաեւ մտքի հերոսներ։ Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադիրներու պանծալի փաղանգը, մանաւանդ Քրիստափոր - Ռոստոմ - Զաւարեան երրորդութիւնը մինչեւ այսօր ալ յուզիչ խանդավառութեամբ կը լեցնէ հոգիները բոլոր երէց ու կրտսեր Դաշնակցականներուն։ Անոնք լուսաւոր փարոսի մը նման կը ցցուին մեր պատմութեան մութ գիշերին մէջ՝ ազատութեան եւ ազատ հայրենիքի ճամբան ցուցնելով։

Տակաւին այսօր ալ, Դաշնակցութեան հիմնադրութենէն 55 տարի վերջ, անոնց քարոզած գաղափարները սուրբ են եւ նուիրական ու կ'ոգեւորեն ազատութեան սիրով տենչավառ բոլոր հոգիները։ Տակաւին այսօր ալ իբրեւ խորհրդանշան եւ իբրեւ ներշնչման աղբիւր կ'ոգեւորեն մեզ Խանասորի արշաւանքը, Պանք Օթօմանը, Սասունի կռիւները, Երլըգի մահափորձը, Շապին Գարահիսարի, Ուրֆայի, Մուսա Տաղի, Վասպուրականի հերոսամարտները, Ղարաքիլիսայի, Բաշ Ապարանի եւ Սարտարապատի կռիւները՝ որոնք ի վերջոյ յանգեցան Մայիս 28ի փառապանծ եւ անմոռանալի Թուականին։

Հայ յեղափոխութեան տուած զոհերը, թափած արիւնը ի զուր չանցան։ 1918ին արիւնի եւ աւերակներուն մէջէն փիւնիկի մը նման ծնաւ Հայաստանի Հանրապետութիւնը։

Այսօր երբ կը տօնենք «Դաշնակցութեան Օր»ը, յարգանքով կ'ոգեկոչենք յիշատակը մտքի եւ բազուկի այն բոլոր հերոսներուն, որոնք ինկան Հ. Յ. Դ. սուրբ դրօշին տակ աւելի քան կէս դարէ ի վեր, յանուն հայ ժողովուրդի ազատութեան։

Թո՛ղ անոնց յիշատակը կենդանի օրինակ մը ըլլայ մեր նոր սերունդին համար, որ կը ծաղկի այս օտար ափերուն տակ։ Մեր նահատակները լաւագոյն քարոզիչներն են մեր գաղափարներուն։ Քանի՛ այդ գաղափարները վերջնապէս չեն իրականացած, մենք եւ մեր նոր սերունդը պիտի քալենք մեր անմահ նահատակներու գծած ճամբէն։

Հայ Դատը կրկին արծարծուած է այս օրերս։

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը 1890ին կեանքի կոչուեցաւ՝ Հայ Դատը իր տրամաբանական լուծումին յանգեցնելու համար։ Մայիս 28ով իրագործեց իր ծրագրին մէկ մասը — այսօր Հայաստան անունով երկիր մը իրապէս գոյութիւն ունի աշխարհի քարտէսին վրայ։ Կը մնայ իրականացնել ծրագրին միւս մասը — խնկականը —, Թրքահայաստանի ազատագրումը դարաւոր թշնամիի ձեռքէն եւ կցումը ներկայ Հայաստանին — կորիզը երազուած Հայաստանին։

Հայրենասէր հայութիւնը այսօր ամենուրեք յոյսով ու հաւատքով բաբախուն՝ կը սպասէ այդ երջանիկ օրուան։ Մինչեւ չիրականանայ այդ դարաւոր երազը, Դաշնակցութիւնը միշտ կանգուն պիտի մնայ հայ ժողովուրդի կողքին։

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Յիսունըհինգ տարիներու բեռը շալակին, ահաւոր ոլիներով ծածկուած կեցեր է Ան՝ կիրքերու ովկէանոսին մէջ։

Կիրք՝ երբ արիւնոտ երկունքով աշխարհ կուգար եւ իր երակները կը բանար, միւռոնի պէս մաքուր արիւնովը հալեցնելու դարերու ստրկութեան ժանգը, հայութեան ճակտին քսուած վախկոտութեան արատը։ Կիրք՝ այսօր, երբ քսան տարիէ աւելի, դաշոյնը պատեանին մէջ, գրիչն է ձեռք առած, ի խնդիր Մնացորդացի անարիւն ջարդին փրկութեան։

Հաճոյքներու յաջորդականութիւն մը չեղաւ իր կեանքը։ Ընդհակառակն։ Մանուկ՝ կաթի փոխարէն արիւն ծծեց։ Երիտասարդ՝ չճանչցաւ բեհեզներու խշրտուքը եւ տաք անկողինները։ Զափահասութեան միայն, կատաղի կռիւէ մը վերջ, հանգստանալու իրաւունքը ձեռք բերած ըլլալ կը կարծէր, երբ նորէն՝ օտարութեան մախաղը իրեն բաժին ինկաւ։ Որքա՜ն կը յարմարի իրեն պարսիկ մեծ բանաստեղծին խօսքը,—«Ով չխնդաց մէկ գիշեր, որ լաց չեղաւ մէկ տարի»։

Իբրեւ տղամարդ, եթէ ինքն իրեն չթոյլատրեց լալ, չէր կրնար նաեւ խնդալ։ Իւրաքանչիւր քայլափոխին՝ սիրելիի մը դիակը։ Որ կողմը դառնար՝ կախաղանի մը չարաշուք հասակը կը ցցուէր։ Եւ այս՝ հայրենիքին մէջ, հայրենիքէն դուրս։

Վիտօ՞չ, Քրիստափորը պառկած, սխեռի մեծութեամբ մետաղ մը սրտին։ Կէլիկիւզա՞ն. Աղբիւր - Սերոբը Թոյնէն ուժասպառ։ Ցրօ՞նք. Գուրգէնն ու ընկերները ճարճատող մարագին կրակէն կիսախանձ։ Սամաթիա՞. Սուրէնն ու Գնունին։ Եգիպտո՞ս. Արտաշէս Դեւեանը՝ Եգիպտացին։ Ո՞ր մէկը յիշել, ո՞ր մէկը թուել։ Համալսարանական ուսանողէն մինչեւ յետին գիւղացին։ Մին միւսէն մեծ արիութեամբ եւ մտքով։ Մին միւսէն խոր՝ հոգեկան ազնուութեամբ։

Իր տօնն է այսօր, սակայն չա՛տ թեթեւ է յարգանքը, բաղդատմամբ իր զոհողութիւններուն։ Ուրիշ ձեւ պէտք էր ըլլար. բուռն, անսահմանելի, միաձոյլ։

Յիսունը հինգ տարիներու բեռը շալակին, ահաւոր ոլիներով ծածկուած կեցած է Ան։ Բայց՝ զոհ է։

Գոհ, որ Լեւոն Ե.ի դերութեամբ փրցուած հայկական պատմութեան թելը կրցած է կապել Արարատի ժայռերուն եւ հիմը դնել հայկական Վեցերորդ Հարստութեան։

Օրհնեալ ըլլաս դուն, Վարպետ։

Ունայնութեանց այս աշխարհին մէջ կիրքերը կը մարին օր մը։

Գործը կը մնայ։

ՀՐԱՆՏ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

ՓԱ՛ՌՔ ՔԵԶ

Փա՛ռք քեզ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւն։

Փառք քու յիսունըհինգամեայ հերոսական գործունէութեանդ։

Փա՛ռք քեզ, ազատագրութեան ոգին մարմնացնող կազմակերպութիւն։

Յիսունըհինգ տարի պայքարեցար անխոնջ, վահան դարձար քու ժողովուրդիդ, դիմադրելով բոլոր տեսակի յարձակումներուն։

Քանի քանի անգամներ, ուզեցին քեզ զգետնել, արմատախիլ ընել, բաժնել քեզ ժողովուրդէն, բայց դուն մնացիր անխախտ, եղար աւելի հզօր եւ աւելի խրոխտ։

Յիսունը հինգ տարի բոլորած է քու ծնունդդ։ Շատեր ըսին թէ ծերացած ես այլեւս, բայց երբ կը սրբտենք քու էջերդ, քեզ կը տեսնենք, ամէն անգամ աւելի երիտասարդ, աւելի աշխոյժ։

Քու ծրագիրդ եւ տեսակէտներդ, ամէն անգամ որ կը կարդանք, աւելի հպարտ կը զգանք մենք մեզ, քանի որ եղած ես պայծառ եւ միշտ նուիրուած ժողովուրդին։ Ամէն մէկ հարուածի կրցած ես դիմադրաւել եւ ամէն պայքարէ դուրս եկած ես աւելի կենդանի։

Կուսակցութիւնները ծնած են ծառայելու ժողովուրդին։

Դաշնակցութիւնը կրցած է մեր կեանքին մէջ, արտայայտիչը դառնալ ժողովուրդի հաւաքական ձգտումներուն։ Ժողովուրդները կը մասնակցին կուսակցութեանց, համաձայն իրենց քաղաքական եւ գաղափարական ձգտումներուն։ Մենք ալ, ընկերներ, մեր ձգտումներուն ամենամօտիկը գտած ենք Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, իբր հայ ժողովուրդի եղձերու արտայայտիչն եւ ամէնէն գործօն կուսակցութիւնը։

Ոչ մէկ կուսակցութիւն կրնայ պարծենալ թէ ինք եղած է անսխալ։ Ինչպէս անհատները, նոյնպէս կուսակցութիւնները իրենց պատմութեան մէջ կրնան գործել սխալներ, կամքէ անկախ։ Դաշնակցութիւնը իր հաւաքականութեանը մէջ, կրցած է մնալ իր բարձրութեան վրայ եւ միշտ մեզ առաջնորդել դէպի շիտակ ճամբան։

Մեր կեանքին մէջ եղած են կազմակերպութիւններ կամ խմբակցութիւններ, որոնք ունեցած են ժամանակաւոր շրջան մը։ Դաշնակցութիւնը ապրած է եւ կ'ապրի, որովհետեւ իր միտքերը եղած են միշտ կենսունակ իր ժողովուրդին համար։ Ինչպէս ժողովուրդներն են ծնունդ եւ կեանք տուողը կուսակցութեանց, նոյնպէս այդ նոյն ժողովուրդներն են մահուան դատապարտողը կուսակցութիւններու։ Հ. Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը ապրեցաւ, փաստ յիսունըհինգ տարին, որովհետեւ մեր ժողովուրդը զգաց անոր պահանջն ու անհրաժեշտութիւնը։ Ապրեցաւ ան իր ժողովուրդին համար, իր ժողովուրդին հետ, տառապեցաւ միասին եւ միշտ ջանաց ստեղծել իր ժողովուրդին համար աւելի լաւ պայմաններ։ Եւ ատոր համար է որ մեր ժողովուրդը ամէն անգամ ինքզինքը զգացած է աւելի մօտիկ այդ կուսակցութեան։

Դաշնակցութիւնը յիսունըհինգ տարի պայքարեցաւ, յանուն հայ ժողովուրդի ազատագրութեան, պայքարեցաւ անընդհատ իր գաղափարները արժեցնելու եւ դիւրամատչելի դարձնելու իր ժողովուրդին։ Եւ այսօր, երբ կը տեսնենք որ զանազան ազգեր նոր է միայն որ իրենց վարչաձեւերով կամ կարգուսարքով կը հակին դէպի ընկերվարութիւն, Դաշնակցութիւնը վաղուց իր ծրագիրներուն մէջ մտցուցած է եւ գործադրած ժողովրդավար սկզբունքները, իր կարելիութեան սահմաններուն մէջ անշուշտ եւ յարմարելով կացութեան։

Երբ կը բաղդատենք, այսօրուան ամենայառաջդէմ կազմակերպութեան հետ, կը տեսնենքոր Դաշնակցութեան ծրագիրները շատոնց ընդգրկած են այդ տեսակէտները։

Կուսակցութիւնները, ինչպէս ըսինք, ի սպաս դրուած են ժողովուրդին, Դաշնակցութիւնըն ալ իր բոլոր ուժերը միշտ տրամադրած է իր ժողովուրդի բարւոքման։

Կը յիշէ՞ք ազատագրութեան պայքարները, երբ իր նշանախօսքերն էին Մահ կամ Ազատութիւն։ Դաշնակցականին համար սուրբ պարտականութիւնն է եղած՝ պայքարիլ եւ զոհուիլ Ազատութեան համար։

Ապրիլ ազատ,— այս է եղած իր նշանաբանը։

Այսօր, ընկերներ, տօնն է ազատութեան համար պայքարած ախոյեանին, Հ. Յ. Դաշնակցութեան։

Ակնարկ մը նետենք մեր հերոսական էջերուն եւ գիտակցութիւնը ունենանք մեր ստանձնած պարտականութեան։

Հաւաքուինք միասին, երբեակ գաղափարական խորհրդանշաններու (Քրիստափոր, Ռոստոմ, Զաւարեան) երրեակ տառերու (Հ. Յ. Դ.) «Օր»ը յաւերժացնելու։

Ինչպէս երգած է մեծ բանաստեղծը «Յաղթանակի Օր»ը, մենք ալ միասին, ձեռք ձեռքի տուած, պանծացնենք՝ «Դաշնակցութեան Օրն այս տօնական ...»։

ՆԵՐՍԷՍ

ԹԱՏՐՈՆ

Այս միջոցին Փարիզի բեմերէն Théâtre St. Georgesի մէջ կը ներկայացուիՖապիէնՌէնիէի մէկ խաղը, A l'Approche du Soir du Monde, բեմադրութեամբ Մորիս Էսքանդի եւ Ժաք Հանրի Տիւվալի։ Խաղը, միջնադարեան, իբրեւ դերակատար ունի խումբ մը երիտասարդ ուսանող - ուսանողուհիներ, քանի մը բացառութեամբ։ Մորիս Էսքանդի դպրոցէն։

Մեր նպատակը չէ, այս քանի մը տող յիշատակութեամբ տալ խաղին նիւթը, ոչ ալ ներկայացման ու ընդհանրապէս դերասաններուն խաղարկութիւնը։

Հոն հաճելի անակնկալ մը ունեցանք, նախ տեսնելով յայտագրին վրայ սիրուն անուն մը, Ժ. Վարուժան, ու յետոյ այդ պատանին ինքը Ֆրանսական բեմին վրայ։ Դերասան Յ. Ուզունեանի երկրորդ որդին է Վարուժան որ կը հետեւի Ֆրանսական թատերական դպրոցին եւ որուն փոքրիկ դեր մը բաժին է ինկեր այս խաղին մէջ։ Դղեակի մը մէջ ծառայ է Ֆրետերիկը, հազիւ երկու երեք ելք ու մուտք ունի բեմը, բայց, ո՛րքան յատկանշական եւ ինքնայատուկ։ Պատանին Վարուժան կրցած էր իր աննշան բաժինը դարձնել շահեկան եւ դրաւել հասարակութեա ուշադրութիւնը։

Յաջողութիւն կը մաղթենք իրեն սրտագին։

Մ. Տ.

ՈՂՋՈ՜ՅՆ ՔԵԶ, ԱՐԵ՛Ւ,

Ողջո՜յն քեզ, Արե՛ւ, բոցազեղ երազ,
Լուսեղէն վրկան Աստուծոյ շունչին,
Ու իր իղձերէն՝ տենչը առաջին.
Աղբիւրը կեանքին, հոսուն հանապազ...։

Սիրտըս կը խայտայ ծոցիդ մէջ բոսոր,
Յուշովը դէմքին մօրըս անմըման,
Զոր նախ ես ճանչցայ լոյսիդ մէջ ծորան,
Կումբերն ալ կուրծքին կաթով կենսածոր...։

Ճառագայթներուդ հէքեաթը ոսկի,
Մատաղ օրերէս կուգայ դեռ վէտ վէտ,
Երբ վարդն ու խիրը իբրեւ արահետ
Սրփռեցիր ինծի երկինքէն ծաւի...։

Սահանքը կեանքիս՝ էջքին մէջ անփորձ,
Երբ անժամ ինկաւ գիրկը մութ խաղին,
Շըրթներուս 'տուիր երգը ծիծաղին,
Ծաղկի պէս ծաղկած լոյսէդ կենսաբոց...։

Երկինքներս եղան երբեմըն ամպոտ,
Ու մերթ ալ կըրկէս հովերու խըռով,
Սակայն շողերուդ բոցեղ թեւերով,
Դուն հոն՝ յոյսերուս կապեցիր նարօտ...։

Անվերջ խորհուրդին չընչին մէկ հիւլէն,
Այսօր զիս կ'ըզգամ քեզմով թեւաքախ,
Ծիրերուդ մէջէն ես կ'երթամ անվախ,
Իղձերըս վառել լոյսիդ աղբիւրէն...։

×

Ողջո՜յն քեզ, Արե՛ւ, ողջո՜յն քեզ նորէն,
Կը բարձրանաս լուռ, ահա վերըստին,
Բոցբուռմ մը յոյսի թօթուելով չորս դին,
Գըրկիդ մէջ առած կեանքը համօրէն...։

Ու յաւէրժութեան ճամբադ օրհնըւած,
Հըրդեհի նըման անձայն ու անշէջ,
Կը բոցավառէ հայ հոգիիս մէջ,
Հաւատքըս անեղծ անցեալէն արծարծ...։

Որովհետեւ քու առաւօտներուդ,
Բոսորումին մէջ կը թըրթըռայ դեռ,
Նախնիքներուն մեր շունչը անվեհեր,
Համբոյրի պէս ջերմ երկինքներուդ լուրթ...։

Եւ հիմա վերէն շողերով փըրփուր,
Աչքերուս դիմաց, կարծես կ'երեւաս,
Երկիրը մեր նոր, լեռներով անհաս,
Դաշտերով ոսկի, երկինք՝ թոյր ու բոյր...։

Այսպէս մոլորուն ու վըտարանդի,
Քեզի կ'ըսպասեմ աչքերով սեւեռ,
Մինչեւ որ առնէ խարկանքըս թեւեր,
Ամպէ զերծ պահէ՛ դուռն այդ հէքեաթի...։

Մըտքիս խորշերէն ահա անվըթար,
Երգը խըլնկաբոյր կ'առնէ կեանք նորէն,
Կը կըրկնեմ դողդոջ հոգիիս խորէն,
— «Առաւօտ լուսոյ, արեգակն արդար...»։

ԶԱՐԵՀ ԴԱԶԱՋԵԱՆ

ՊՈՒՏ 'Մ ԾԻԾԱՂ

Անկոտրելի իրաւունքը

Կա՞յ աշխարհի վրայ Հայկական Դատէն աւելի դիմացկուն եւ տեւական խնդիր... Դարեր թաւալած են անոր վրայէն։ —

Երբ գոյութիւն ունէին Հռոմի, Բիւզանդիոնի, Պարսկաստանի հզօր պետութիւնները, կար եւ Հայկական խնդիրը։ Այսօր, երբ շատ մը ազգեր գոյութենէ դադրած եւ պատմութեան չոր էջերուն մէջ ապաստանած են, կայ ու կը մնայ Հայկական Դատը։

Հին պարտաւէրները շատոնց է սրբուած են հրապարակէն, սակայն դատախազ հայ ժողովուրդը ներկայ է իր արդար դատովը...

Հռոմի մեծազօր կայսրութեան աւերէն նայեցանք։ Հսկայ Բիւզանդիոնի կոնակը տեսանք։ Խաչակիրները շատոնց է մահիկի առջեւ նամազի նստած կամ պատմութեան փոշիներուն տակ չնչահեղձ եղած են, բայց Հայկական Դատը մշտակայ է, ինչպէս Արեւն ու Լուսինը...

Եթէ, Օսմանեան կայսրութեան բեկորներով կերտուած Թուրք Հանրապետութիւնը, իր ազատ կամքով չհրաժարի հայկական հողերէն, անոր որբերուն ներքաններն ալ պիտի տեսնենք...

Հայկական Դատը անմահ է եւ արդար։ Արդարութիւնն իսկ է ան... Վա՜յ այն ազգերուն, որ կռնակ կը դարձնեն անոր։ Ճշմարիտ կ'ըսեմ ձեզի, պիտի սրբուին աշխարհացոյցի վրայէն եւ պատմութեան մութ դամբանին մէջ պիտի թաղուին, ինչպէս իրենց նախորդները...

Եւ պիտի չկենանք զայն հետապնդելէ։ Վերջին Հայը աչքերը պիտի փակէ, Հայկ. Դատին յուշագիրը ձեռքը բռնած...

«Վերջին դատաստանին օր»ը, երբ փողահար Գաբրիէլ Հրեշտակապետը գերեզմաններէ դուրս պիտի կանչէ բոլոր ազգերն ու մարդկութիւնը, առաջին բողոքագիրը, որ պիտի յանձնուի իրեն՝ տրուելու համար ահեղ դատաւորին՝ աստուածորդիին ձեռքը, պիտի ըլլայ Հայկական Դատին յուշագիրը...

Այս կէտը լաւագոյն կերպով հասկցած է սպարապետ Սթալին, եւ որպէսզի Ռուսաստանը ապրի եւ գոյութիւն ունենայ մշտապայծառ, ան ապահովաբար ձեռք պիտի առնէ Հայկական Դատին կարգադրութիւնը։ Եւ, ոչ մէկ արգելքի առջեւ կանգ պիտի առնէ, վստահօրէն գիտնալով թէ՝ Հայաստանի գոյութիւնը բարեբաստիկ թալիսման (նուսխա) մը պիտի ըլլայ Ռուսաստանի դրանը վրայ...

Ուրեմն, աւելորդ յոգնութիւն է, փողով-թմբուկով Հայկական Դատի բարեկենդաններ սարքել եւ ճառախօսներու կոկորդներ պատռել՝ մեր իրաւունքները պոռալու համար... Կը բաւէ վերի կէտերը նկատառութեանը յանձնել, ջուր պղտորող դիւանագէտներուն եւ սպասել ներգաղթի հրաւէրին...

Կ. ՓԵՏՈՒՇ

ՄԵՐ ԴԱՏԸ ԵՒ ՄԵՆՔ

(Դ. եւ վերջին մաս)

Մենք կը պահանջենք մեր հայրենիքը, որովհետեւ ան մաս կը կազմէ մեր կեանքին։ Անով բան մըն ենք, առանց անոր՝ ոչինչ։ Հայրենի հողը այն է հաւաքականութեան մը համար ինչ որ են օդն ու արեւը մարմնին համար. առանց անոր այդ հաւաքականութիւնը կը կորսուի, կը չորնայ, կը մեռնի։ Մենք մեր պատմական երկիրը կը պահանջենք հոն երթալու, հաւաքուելու համար, որովհետեւ հոն է որ մեր ամէն մէկուս աշխատանքը նպատակի մը պիտի ծառայէ, ամէն ճիգ ու թափուած ամէն քրտինքի կաթիլ պիտի հաւաքուի, կենսաւորուի եւ ծնունդ տայ իտէալի մը, հաւաքական, բոլորին համար ընդունելի, բոլորին սիրելի ազգային իտէալի մը։

Ազգութեան գաղափարը միայն հաւաքական իտէալով մը կարելի է բացատրել։ Երբ չկայ այդ իտէալը, չկայ ազգ եւ ուրեմն պէտք չկայ հայրենիքի։

— Ունի՞նք հաւաքական ազգային իտէալ մը։

Ունի՞ս այդ իտէալը, աշխարհի չորս ծագերուն ցրուած, հայ ժողովուրդ։ Ունի՞ս այդ իտէալը մանաւանդ դուն, նոր սերունդ։

— Այո՛, կը պատասխանեմ ես բոլորին կողմէ, առանց վախի։ Ունինք ազգային իտէալ մը, եւ շատ ազնիւ իտէալ մը։ Եթէ չունենայինք, մենք չէինք ըլլար, եթէ չունենայինք, դարեր տեւող մեր չարչարանքներուն, մեր անիրաւակայելի տառապանքներէն մէկ հատ Հայ չէր վերապրեր։

Եթէ ազգային իտէալ մը չունենայինք, այսօր ոչ միայն Հայկական Հարց գոյութիւն պիտի չունենար, այլ Հայ անունն իսկ շատոնց մոռցուած պիտի ըլլար ժամանակի փոշիներուն տակ։

Ուրեմն կ'ուզենք իբրեւ ազգ ապրիլ։ Որովհետեւ կը զգանք թէ ունինք այն կարեւորը որ կը յատկանշէ անոր գոյութիւնը։ Ազգ մը կազմող բոլոր յատկութիւնները ունինք։ Ունինք ինքնատիպ մշակոյթ, ունինք դարերէ ի վեր եւ շատերէն առաջ, ունինք սքանչելի լեզու, գիր ու գրականութիւն, արուեստ ու բարձր կրօնք։ Այս բոլորը 'ունեցած ենք եւ ունինք մինչեւ այսօր, մշտական կերպով, անցամաքելի ակէ մը բխած, որ չէ պղտորած, հակառակ ամէն աւերներուն, ամենադժնդակ պայմաններու մէջ իսկ չէ դադրած հոսելէ, միշտ կենսաւէտ ու ջինջ ակ մը, կենսաղբիւր մը որուն մէջ կը ցոլան մարդկային հոգիին ամէնէն ազնիւ տենչերը, բոլոր առաքինութիւնները։

Կ'ուզենք տիրանալ մեր պատմական հողերուն, որովհետեւ մենք կանգնած ենք անոնց վրայ, կոթողներ ու տաճարներ, հոն ստեղծագործած ենք, հազարամեայ քաղաքակրթութիւն ստեղծած։ Սակայն, ինչ որ ամէնէն կարեւորն է, այսօր կրկին ի վիճակի ենք նոյն քաղաքակրթութիւնը շարունակելու եւ յառաջդիմելու։

Ձե՞ք հաւատար, Պ. Պ. դատաւորներ, չէ՞ք հաւատար, քաղաքակիրթ ժողովուրդներ։ Ձեր աչքերը բացէք եւ տեսէք։ Հեռուն չերթանք, տեսէք ձեր ծոցին մէջ 20—25 տարիէ ի վեր ապրող գաղթական ժողովուրդի այն խլեակները։ Անոնք ահաւոր ջարդերէն ճողոպրած, հեւ ի հեւ եւ արիւնաքամ ափ առին ձեր դռները։ Տեսէք թէ 25 տարուան ընթացքին ինչե՛ր են շինած։ Մաքրած իրենց ցնցոտիները, մաքրած արիւնը որ չորցեր էր իրենց մորթին վրայ։ Գլխահակ եւ ջիղերը պրկած աշխատեր են տարիներ ձեր գործարաններուն մէջ, ծուխի ու մուրի մէջ, խնայեր, ընտանիք ապրեցուցեր, եւ հետզհետէ բարձրացեր ընկերային դասակարգերու աստիճաններէն, տուներ շիներ եւ հետամուտ եղեր հոգեկան կեանք ստեղծելու։ Մշակոյթ ստեղծած են կամ շարունակած իրենց ունեցածը, զայն զարգացնելով, պճնելով նոր գեղեցկութիւններով, մշակոյթ ստեղծած են որքան որ դուք կարելիութիւն տուած էք անոնց։ Նոր դրագէտներ ու բանաստեղծներ հասցուցած են, արուեստագէտներ եւ գիտուններ, քարաշէն տուներ շինած ու տաճարներ կանգնած։ Այդ կարճ ժամանակին մէջ, այս փոքրիկ եւ աստանդական ժողովուրդը, զուրկ հայրենիքի ամուր կռուանէն, տուած է Մախոխեաններ, Մայքլ Արլէններ, Ռուբէն Մամուլեաններ, Անրի Թրուայաններ եւ Ուիլեըմ Սարոյեաններ։ Հազարներով պարկեշտ գործաւորներ է տուած, շինարար, եւ տասնեակ հազարով զինուոր ձեր ահաւոր պատերազմին, սպաներ է տուած եւ հերոսներ։

Եթէ բաւական չէ այս, դարձուցէք ձեր ակնարկը քիչ մը անդին։ Տեսէք թէ հոն, Երեւանի շուրջ հաւաքուած մէկ միլիոնը հազիւ անցնող մեր ժողովուրդը ինչեր է շիներ։ Աւերակներէն թանգարաններ է բարձրացուցեր, թատրոն, մատենադարան եւ համալսարան։ Այդ նոյն ժողովուրդը, այս նոյն ձեր պատերազմին 300.000 զինուոր է տուած եւ աւելի քան 50 զօրավար։

Մեր կենսունակութեան, մեր ստեղծագործ ոյժին այս անհերքելի փաստերուն դիմաց, ի՞նչ կրնայ դնել մեզ կողոպտողը, Թուրքիան։ Մեզմէ շատ աւելի ստուար քանակով, տէրը աշխարհի ամէնէն հարուստ եւ բարեբեր հողերէն մէկուն, ի՞նչ է տուած Թուրք ժողովուրդը քաղաքակրթութեան։ Անուն մը տուէք, գործ մը ցոյց տուէք։

Զարդ ու աւեր, կողոպուտ եւ աւազակութիւն։ Տուած է աշխարհի ամենամեծ ոճրագործներն ու հրէշները, իր սուլթաններէն մինչեւ գըլխարկ փոխած «հանրապետականները»։

Դերերը շատոնց ճշդուած են, եւ Դատը տեսնուած։

Եթէ իրաւունք, արդարութիւն, սնամէջ բառեր չըլլային, մենք արդէն պէտք է այսօր ունենայինք մեր հայրենիքը։

Կը յուսանք թէ այս անգամ, աշխարհի խաղաղութեան աշխատող մեծ մարդիկը կ'ըլլան վերահասու այս ճշմարտութեան։ Անարդարութեան վրայ հիմնուած որ եւ է գործ չի կրնար տեւական ըլլալ։ Ամենամեծ խնդիրներէն ամէնէն փոքրերը պէտք է կարգադրուին իբր առաջնորդ ունենալով արդարութեան, ազգերու ազատութեան եւ համերաշխութեան սկզբունքները։ Պէտք է անարդարութիւնները վերնան, ոճրագործները պատժուին, անմեղները, զոհերը, բարի եւ ազնիւները վարձատրուին։ Մենք վարձատրութիւն չենք ուզեր միայն, մեր առնելիքը կը պահանջենք, պաշտօնական թուղթերով հաստատուած եւ ստորագրուած։ Մենք արդարութիւն կը պահանջենք։ Եւ այսօր մեր մէջ արդարութեան ձայնը աւելի ուժեղ կը հնչէ, քան վրէժի։ Եւ ասիկա ամէնէն ազնիւ զգացում մըն է որ կրնայ ունենալ ժողովուրդ մը որուն հոգին այրեր է դարերով ամենաքստմնելի ոճիրներով։

Այս բոլորը պայծառօրէն կը փաստեն թէ

Կարեւոր լուր մը

«Հայրենիք» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (22 Սեպտ.).

— Քանի մը օր առաջ «Նիւ Եորք Թայմզ»ի յայտնի թղթակից Ս. Լ. Սուլցպէրկէրն էր, որ Լոնտոնէն հաղորդեց թէ՝ Ժ. Միսաքեան Հայ Ընկերվարական կուսակցութեան կողմէ Հինգի Խորհուրդին ներկայացուցած է յուշագիր մը, որով կը պահանջէ Թուրքիայէն Խորհրդային Հայաստանին զիջիլ Թրքահայկական նահանգները։ (Նըման յուշագիր մը Հինգի Խորհուրդին ղրկուած է նաեւ Ամերիկայէն Հայ Դատի Յանձնախումբին կողմէ)։

Նոյն լուրը աւելի մանրամասն կերպով ամերիկեան թերթերուն տուաւ «Իւնայթէտ Փրէս» հեռագրական մեծ գործակալութիւնը։ Վերջինս ալ հաստատեց թէ Հայ Ընկերվարական կուսակցութիւնը պահանջած է Հինգ Մեծերէն, որպէսզի անոնք հարկադրեն Թուրքիան Խորհրդային Հայաստանին զիջելու «բոլոր» իրաւունքներն այն հողերու վրայ, որոնք նախապէս Ուիլսընի իրաւարարութեամբ Հայաստանի մաս կը կազմեն։

Ըստ «Իւնայթէտ Փրէս»ի, յուշագիրը ամբաստանած է Թուրքերը ամենավայրագ բարբարոսութեանց մէջ Հայերու դէմ եւ մեղադրած է նաեւ արեւմտեան պետութիւնները այն բանին համար, որ անոնք հայկական հարցի լուծման մօտեցած են միշտ Թուրքիոյ անկախութիւնն ու հողային ամբողջականութիւնը պահելու մտահոգութեամբ։

«Իւնայթէտ Փրէս» եւս կը յիշատակէր, թէ յուշագիրը Հինգի Խորհուրդին ներկայացնողը եղած է Ժ. Միսաքեան։

Ապահովաբար, Լոնտոնէն եկած այս տեղեկութեանց վրայ յենլով՝ Ժ. Միսաքեանի ներկայացուցած յուշագրին անցեալ երեքշաբթի իրիկուն անդրադարձաւ Լօէլ Թամըս իր հերթական ձայնարձակումին մէջ։

Ընթերցողը անշուշտ հասկցաւ, որ վերեւ յիշատակուած Հայ ընկերվարական կուսակցութիւնը Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է եւ անոր կողմէ յուշագիրը ներկայացնողն ալ մեր լոնտոնաբնակ ընկեր Ժ. Միսաքեանը»։

ՅԱՌԱՋ.— Լոնտոնի մէջ տրուած յուշագրին լուրը Աժանս Ռիւթէր եւս հաղորդած էր աշխարհի ամէն կողմը, եւ հրատարակուեցաւ արտասահմանի բոլոր թերթերուն կողմէ, մասնաւորապէս Մօտաւոր Արեւելքի, Եգիպտոսի եւն. մէջ։ Այդ առթիւ էր որ թուրք թերթերը խեղաթիւրած էին Ժ. Միսաքեանի անունը, թրքավարի հայհոյանքներով։

մենք կոչուած ենք ստեղծագործելու եւ քաղաքակիրթ ազգերու անդաստանին բերելու մեր խաղաղ, հաւաքական աշխատանքին աղնիւ վաստակը: Այդ աշխատանքին համար, յանուն արդարութեան, յանուն քաղաքակրթութեան մեր պապենական հայրենիքը կը պահանջենք հոն կենսարար քաղաքակրթական կեանք ապրելու: Կարելի չէ ժողովուրդի մը մերժել ապրելու իրաւունքը, երբ ան չուզեր մեռնիլ:

Ճշմարտութիւն մըն է թէ անհատները կը մեռնին, ուզեն թէ չուզեն, իսկ ժողովուրդները կը մեռնին երբ կ'ուզեն մեռնիլ: Հայ ժողովուրդը չուզեր մեռնիլ: Ո՛չ մէկ ազգ, ո՛չ մէկ համայնք, ամբողջ ազգերու պատմութեան մէջ, չէ ցուցադրած այնքան կորով, այնքա՜ն անխորտակելի կամք չմեռնելու, որքան այս ժողովուրդը:

Սիրելի հայրենակիցներ, սիրելի եղբայրներ, երիտասարդ ու պատանի, եթէ միանաբարհամոզուած ենք այս բոլորին, եթէ խորապէս կը գիտակցինք մեր պատմական կոչումին, գիտենք թէ ի՞նչպէս եւ ինչո՞ւ կ'ուզենք մեր հայրենիքը, վստահ եղէք բոլորդ, վստահ եղէք թէ մենք այս Դատը շահած ենք:

Մարսէյլ ԿԱՐՕ ՓՈԼԱՏԵԱՆ

Մեր Օրը

Թրքահայ Դատէն ծնած Դաշնակցութեան Օրն է այսօր:

Նուիրական այդ մեծ Դատին յղացողին ու սնուցանող իր հարազատ մօր՝ տօնն է այսօր:

Անոր մէն մի քայլին հետամուտ, հետապնդող ու իր ցաւին, տառապանքին անբաժան ընկերակից ընկերներու Օրն է այսօր:

Իր բողոքող ու մաքառող խիզախ ոգւոյն, ամբողջ կէս դարու կեանք եռին ձգած կուղայ այսօր մեզ դէմ դիմաց, ճակատաբաց...

Ըսելու թէ ինքն է եղած գլխաւոր ներշնչողը, խորհրդատուն, անվհատ քարոզիչը թէ դրիչը, գործողը, թէ կռուողը:

Ան, կաղնի մը հաստաբուն, իր ճիւղերովը արմատ բռնած Հայոց սրտին, կ'արհամարհէ փոթորիկներն ու չանթերն որ ամէն օր կուգան, կ'անցնին... Արթուն պահակ մեր հին ցեղին, աւանդութեանց իր բնածին, միշտ պատրաստ պատնէշին վրայ:

Ինչպէս հովիւ մը քաջ, անձնուրաց, հաւատարիմ իր պաշտօնին, իր կոչումին, դաւազանին:

Գաղափարի վեհ ախոյեան իր ծագումէն մինչեւ այսօր, կառչելով ան իր սուրբ գործին Ազատութեանն հայրենիքին:

Ան բարձրացաւ քանի անգամ խաչափայտին վրայ անգամ, ամէն բան փորձելով, շատ բաներու գիջելով, բայց երբ հնարք մը դեռ չեղաւ եւ իր գործը չաւարտեցաւ, եւ իր նպատակին դեռ չհասաւ, ինքը չէր որ մեղաց տէր եղաւ...

Պատմութիւնն անաչառ կը թողու ան վկայ իր կենսագրութեան նոր ու գալիք սերունդին:

Մինչեւ եկան մեծ դէպքերն Մայիսեան պսակելու իր ջանքերը մասամբ եւ իր վաստակը յոգնաջան:

Բայց իր հին Ուխտը չէ մոռցած բնաւ, այլ նորոգած ամուր հաւատքով, մինչեւ Հայը ԸԼԼայ տէր իր հողերուն, բոյնն ապահով իր կեանքին:

Ողջունել անգամ մը եւս իր մեծ գաղափարը սուրբ ու պաշտելի ու իր մէջ անվեհեր դրօշակիրը հայրենիքին, մաղթելով որ ան ապրի ու ծաղկի միասին:

ՄԷՆ - ՍԷ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻՒԻ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղի մեծ պարահանդէսը տեղի ունեցաւ Հոկտեմբեր 6ին: Գովելի էին վարչութեան անդամներուն ջանքերը: Անոնք յաջողած էին մօտ 300 հոգի հաւաքել սրահին մէջ: Ընդհ. հասոյթը գոհացուցիչ է եւ պիտի յատկացուի մասնաճիւղի ֆութպոլիստներու պէտքերուն: Այս առթիւ վարչութիւնը կը փութայ իր ջերմ շնորհակալութիւնները յայտնել մասնաճիւղիս պատուոյ նախագահներ Պ. Զիզմոսին ու Պ. Գասպարեանին իրենց լիառատ օժանդակութեան համար:

Լիոնի եւ Փոն տը Շէրիւի Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղերը հանդիպում մը ունեցան Հոկտ. 21ին, Լիոն - Տէսին մարզադաշտին վրայ, հոծ բազմութեամբ: Ուժերը հաւասար էին: Լիոնցիները իրենց վարժ խաղարկութեամբ Ա. խաղամասին յաջողեցան նշանակել առաջին նշանակէտը: Բ. խաղամասին Փոն տը Շէրիւիցիները անտարբերշարժեցան և Լիոնցիները անոնց բերդապահին վիրաւորուելէն օգտուելով յաջորդաբար նշանակեցին 4 նշանակէտ եւս: Բայց Փոն տը Շէրիւիցիները չյուսահատեցան շնորհիւ իրենց մարզիչին՝ Ազատ Պալեանի որ մօտ 25 մեթր հեռաւորութեամբ ուժեղ հարուածով ճիշդ անկիւնէն նշանակեց միակ նշանակէտը: Հ. Մ. Ը. Մ.ը կը շարունակէ զարգանալ, հակառակ զանազան դժուարութեանց:— Մարզիկ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ը իր 3 խումբերով ներկայացաւ Brunoyի դաշտին վրայ իր Գ. պաշտօնական մրցումը կատարելու համար:

Մեր կրտսերները, քաջալերուած իրենց անդրանիկ եղբայրներուն կողմէ, մրցումը շահեցան 1ի դէմ 5ով: Բ. խումբը, թէեւ չփոթ, բայցեւանդուն խաղէ մը վերջ յաղթեց 3ի դէմ 4ով:

Brunoyի մարզիկները՝ նման ոստիկաններու, երբեք ազատ չձգեցին մեր երիտասարդները: Երեք խաղով 5ի դէմ 12 կէտ նշանակեց Հ. Մ. Ը. Մ.ը:

Ք. Ո.

կարգ ժողովը եւ Փրկութեան Կոմիտէին նախագահները միաձայնութեամբ որոշեցին գործադրել Խորհուրդին ծրագիրը, որ կը տրամադրէ պատժել դաւաճանները, գրաւել անոնց գոյքերը, վարչական եւ արհեստակցական ասպարէզէն հեռացնել անոնք որ միաբանած են թշնամիին հետ, վերահաստատել քաղաքացիական ազատութիւնները, ջնջել քաղաքական ոստիկանութիւնը, ազգին վերադարձնել արտադրութեան միջոցները որոնք մենաշնորհի վերածուած են (ելեկտրականութիւն, ածուխ, սեղանաւորական մեծ հաստատութիւններ, փոխադրութիւն եւն.), հաստատուն վիճակի մը վերածել գիները, ազգային եւ հանրապետական բանակ մը կազմել, միջազգային գործակցութիւն հաստատել մասնաւորապէս Մ. Նահանգներուն, Խ. Միութեան եւ Անգլիոյ հետ եւն.:

✕ Ֆրանքի արժեզրկման զրոյցներուն առթիւ մասնագէտներ դիտել կուտան թէ կարելի չէ որոշում տալ այս մասին, Սահմանադիր ժողովին գումարումէն առաջ եւ առանց խորհրդակցելու անգլ. եւ ամերիկեան կառավարութեանց հետ:

Անգլիա եւ Ամերիկա եւ Պաղեստինի խնդիրը

Վերջին լուրերու համաձայն, նախագահ Թրումըն եւ Անգլիոյ վարչապետ համաձայնած են, միասին լուծելու համար Պաղեստինի խնդիրը: Մ. Նահանգներու նախագահը կը թղթակցի Պ. Էթլիի հետ, այս հարցին եւ Միջին Արեւելքի վերաբերեալ խնդիրներու մասին: Կ'ըսուի թէ անգլ. կառավարութիւնը մօտերս յայտարարութիւն մը պիտի ընէ Պաղեստինի մասին:

Մինչ այս մինչ այն, Սիոնականները հրապարակային ժողովներ կը գումարեն Ամերիկայի մէջ, պահանջելով որ Անգլիա արտօնէ Հրեաներու ներգաղթը Եւրոպայէն Պաղեստին: Մ. Նահանգներու նախագահն ալ կը պնդէ որ Անգլիա արտօնէ ներգաղթը: Նախագահը առաջարկած էր 100.000 Հրեաներ ընդունիլ Պաղեստին, բայց Անգլիա համաձայն է միայն 25.000 հոգի ընդունելու: Սիոնականները ամբողջ մէկ էջ յայտարարութիւն հրատարակեցին ամերիկեան թերթերուն մէջ, մեղադրելով Անգլիան թէ կը խափանէ Հրեաներու ներգաղթը, զանոնք «հալածանքի մատնելով Եւրոպայի մէջ»:

Միւս կողմէ, Արաբներն ալ անգործ չեն մնար: Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ 1500 Արաբ պատուիրակներ ժողով գումարելով Եաֆայի մէջ, որոշեցին բարեփոխել Արաբական Գերագոյն Խորհուրդը, որ սարքած էր 1936ի ապստամբութիւնը եւ անոր մէջ աթոռ մը տալ Երուսաղէմի միւֆթիին (ձերբակալուած Ֆրանսայի կողմէ): Այս կոմիտէին վարիչներէն երեքը աքսորուած են Անգլիացիներու կողմէ:

ՀԻՒԼԷ - ՌՈՒՄԲԻ մասին կարեւոր յայտարարութիւն մը պիտի ընէր Նախագահ Թրումըն: Կ'ըսուի թէ պիտի առաջարկէ միջազգային դաշինք մը կնքել, օրէնքէ դուրս հռչակելով հիւլէ-ռումբը եւ միջազգային հաստատութիւն մը հիմնելով, որ պիտի ուսումնասիրէ հիւլէ-ուժը, խաղաղասիրական նպատակներու համար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ ԵՂԱՒ Տոքթ. Լէյ, հիթլէրական Գերմանիոյ Աշխատանքի ճակատին առաջնորդը, որ չորրորդ տեղը կը բռնէր պատերազմի ոճրագործներու ցանկին վրայ եւ բանտարկուած էր Նիւրընպէրկի մէջ: Ամբաստանեալը խիստ հսկողութեան տակ էր ինչպէս միւս մեղսակիցները, բայց յաջողած է ինքզինքը կախել արտաքնոցին մէջ, հանդոյց մը շինելով սրբիչէ մը եւ ձերմակեղէնի կտորներ թխելով բերնին մէջ, որպէսզի հոգեվարքի ձայները չլսուին: Ամբողջ գործողութիւնը տեւած էր 2ուկէս վայրկեան, մինչդեռ հսկողութիւն կը կատարուէր իւրաքանչիւր 30 երկվայրկեանը անգամ մը: Երբ կասկածելով պահակները բացին արտաքնոցը, ամբաստանեալը նստած էր անկենդան: Անձնասպանը նամակ մը ձգած է, ուր գզջում կը յայտնէ հակահրէական քաղաքականութեան համար, իբրեւ «հիմնական սխալը հիթլէրական իշխանութեան»: Մայիս 16ին ալ փորձած էր անձնասպան ըլլալ թոյնով, երբ Ամերիկացիները ձերբակալեցին Միւնիխի մէջ: Տոքթ. Լէյ, որ շատ կը սիրէր շռայլ կեանքը, օդանաւային սպայ էր նախորդ պատերազմին: Հիթլէրի միացաւ 1920ին: Կ'ըսուի թէ ինքն էր որ հաստատեց Նացիներու բարեւը, «Հայլ Հիթլէր»:

22.000 ԳՈՐԾԱԿԻՑՆԵՐՈՒ ցանկ մը երեւան հանած է Ֆրանսայի Ապահովութեան տեսչութիւնը, նախկին դեսպան Ապէցի ձերբակալութեան առթիւ (Ֆրանս - Սուար): Այս յայտնութեան առթիւ, կ'ըսուի թէ պիտի երկարաձգուի մաքրագործումի պայմանաժամը, որ կը լրանայ Նոյեմբեր 10ին:

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ նախագահը, Կալինին, ճառ մը խօսելով գիւղացիներու առջեւ, բացատրեց թէ ամէն վտանգ անհետացած չէ տակաւին: «Կարմիր բանակին զինուորները չըման մէջ գտնուելով արեւմտեան քաղաքակրթութեան հետ եւ տպաւորութիւններ կրած ըլլալով, նոր կարգ ու սարք կը պահանջեն: Պէտք է անոնց բացատրենք թէ ինչ մակերեսային, սնամէջ, գձուձ եւ քաղքենի բովանդակութիւն ունի այդ քաղաքակրթութիւնը: Մէկ վայրկեան իսկ մի մոռնաք թէ մեր երկիրը միակ ընկերվարական պետութիւնն է աշխարհի մէջ: Յաղթանակը շահած ըլլալը չի նշանակեր թէ ամէն վտանգ անհետացած է մեր պետութեան եւ ընկերվարական կարգուսարքին համար: Պէտք է ամրապնդենք մեր յաղթանակը, որպէսզի պատերազմի վտանգը իրապէս անհետանայ երկար ատենի համար»:

ՍԹԱԼԻՆԻ առողջութեան մասին շրջած զրոյցներուն առթիւ, խորհրդային կառավարութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց, որ կ'ըսէ թէ «այդ զրոյցները արժանի չեն հերքումի»:

ՍՈՖԻԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ բազմութիւն մը հաւաքուելով Օթէլ Պուլկարիայի առջեւ, թշնամական ցոյցեր ըրաւ ամերիկեան պատուիրակին դէմ, որ դարձած է հետեւելու ընդհ. ընտրութեանց:

ՄԱՆՇԻ ՓՈԹՈՐԻԿԻՆ հետեւանքով չորս շոգենաւեր ընկղմեցան, 14 նաւաստիներ մեռան:

300.000 ՁՈՀԵՐ կը փնտռուին Ֆրանսայի կողմէ: Մինչեւ հիմա վերադարձած են 1.600.000 գերիներ եւ աքսորականներ:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ
ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ
Միւթիւալիթէի մեծ սրահին մէջ, **24 Rue St. Victor**
28 Հոկտեմբեր, ցերեկոյթ ժամը 3ին
Նախաձեռնութեամբ Խ. Փափազեանի
Կը ներկայացնէ Հայ դրականութեան մեծ վարպետին՝ Լ. ՇԱՆԹԻ ինքնուրոյն եւ գեղարուեստական գլուխ գործոցը՝

ՀԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐ

Երազային տրամ **6** արար եւ **4** պատկեր
Տոմսերը նախօրօք ապահովելու համար դիմել՝ Գրատուն Հ. Սամուէլ, 51 rue Mr. le Prince, Tél. Dantone 88-65, Ֆօթօ Ֆէպիւս, 23 Bld. Bonne-Nouvelle, Tél. Louvre 69-83:

ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ Տիկին Աննա Զօգքարեանի մահուան քառասունքին առթիւ Պ. Խ. Ֆէրմանեան 500 ֆրանք կը նուիրէ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին: Ստանալ «Յառաջ»էն:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Դ. դասախօսութիւնը հինգշաբթի, 1 Նոյեմբեր, ժամը 8.30ին Սթիւտիօ Ալէմշահի մէջ, 19a rue Caumartin: Կը խօսի՝ Պետրոս քահանայ Գասպարեան: Նիւթ՝ «Քրիստոնէութիւնը Հայոց մէջ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչէ շրջանին»:

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ԺՈՂՈՎԻՆ պատգամաւորներէն Պ. Ս. Քարեան զեկուցում պիտի տայ երեքշաբթի, 30 Հոկտեմբեր, ժամը 20.30ին, 8 rue Jean Goujon, Salles des Centrauxի մէջ, նախաձեռնութեամբ Կովկասահայերու Միութեան: Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները:

2 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ժամը 5ին, Փարիզի Հայկական Երգչախումբը համերգ-նուագահանդէս մը պիտի տայ Կավոյի սրահին մէջ, նուիրուած հայկական երաժշտութեան, ղեկավարութեամբ Ա. Պարթեւեանի:

ԿԱՐԴԱՑԻ՞Ք.— ՋՈՅԳ ՄԸ ՀԷՔԵԱԹ, Յ. Հիսաեանի, գին 120 ֆրանք: Դիմել Հ. Բալուեանի եւ Մ. Պարսամեանի գրատուններ եւ հեղինակին, 38 rue du Ménil, Asnières (Seine):

ԿԱՐՆԵՑԻՆԵՐՈՒՆ

Նիւ Եորքի Կարնոյ Հայրենակցական Միութենէն ստացանք նամակ մը, Հոկտեմբեր 17 թուականով: Կը գրէ թէ Միութիւնը իր վերջին նիստին մէջ որոշած է հանգանակել Փարիզի կարօտ հայրենակիցներուն, ուստի «Յառաջ»ի միջոցաւ կը խնդրէ որ ղրկեն իրենց հասցէները: Միութեան հասցէն.— Vahram Midinian, 1900 Lexington Ave. New York, 35 N. Y.:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN 17 Rue Damesme 13

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Mardi 30 Octobre 1945 Երեքշաբթի 30 Հոկտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4544-Նոր շրջան թիւ 173 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ՝ 3 Ֆր

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ» ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Պատերազմէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, շաբաթ գիշեր մեծ խանդավառութեամբ տօնուեցաւ Դաշնակցութեան Օրը, Սոսիէթէ Սավանթի մեծ սրահին մէջ: Խուռն բազմութիւն մը լեցուած էր գետնայարկը եւ վերնայարկը: Այս առթիւ ճառեր խօսեցան ընկերներ Հր. Սամուէլ, Հր. Ակոնայեան եւ Շ. Միսաքեան: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Անգլիացի գրագէտ մը Երեւանի մէջ

ԽՄԲ.— Մոսկուայի հեռագրական գործակալութեան՝ Թասի Լոնտոնի տնօրէնը Ցառաջի աշխատակցին հաղորդած է անգլերէն գեկոյց մըորմէ կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Գրագէտ Mr. J. B. Priestley այժմ կ'այցելէ Խ. Հայաստան: Պ. Փրիսթլի յայտարարութիւն մը ուղղելով մամուլի ներկայացուցիչներուն ըսաւ.

— «Հայաստանը դիս կը հետաքրքրէ ոչ միայն որովհետեւ ան սիրտն է հին մշակոյթի մը, այլեւ լաւ օրինակ մըն է որ կը ցուցնէ թէ Խ. Միութիւնը ի՛նչպէս կը կառուցանէ նոր կեանք մը: Երեւանի հին տուներուն հետ քով քովի բուսած են մեծ բնակարաններ, համալսարաններ եւ թատրոններ: Կ'իմանամ թէ յեղափոխութենէն առաջ քաղաքին բնակչութիւնն էր 25.000: Այժմ բարձրացած է 250.000ի: Խորապէս կը գնահատեմ որ Հայաստանի կեանքին հին գիծերը խնամով պահուած են: Ներկայ եղայ ազգային երգահանդէսներու եւ պարերու,— ի՛նչ հրաշալի տարազներ եւ զերակատարներ: Գիւղական հին պարերը կը ներկայացուին այնպիսի ձեւով մը որ դիւրին է հասկնալ եւ գնահատել»:

Խօսելով մշակոյթի աւելի սերտ յարաբերութեանց մասին հայ եւ անգլիացի ժողովուրդներուն միջեւ, Պ. Փրիսթլի ըսաւ.

— «Կը կարծեմ թէ այս ուղղութեամբ առաջին քայլերը պէտք է առնել Ամերիկայի միջոցաւ, ուր այնքան Հայեր կը բնակին: Գալով Անգլիոյ հետ ուղղակի շփումներու, կը կարծեմ թէ մշակութային մերձեցումի առաջին քայլը պիտի ըլլար հայկական թատրոնի, երգի եւ պարի խումբերէն մէկը ղրկել Անգլիա, հայկական արուեստի եւ գրականութեան քանի մը նմոյշներով»:

Երեւան բնակած ատեն, Պ. Փրիսթլի լիովին ուսումնասիրած է Հայաստանի մայրաքաղաքը: Օտար երկիրներու հետ մշակութային յարաբերութեանց Ընկերութեան մէջ ծանօթացած է հայ արուեստագէտներու եւ գրագէտներու հետ:

Անգլիացի գրագէտը ջերմ գնահատանքով կը խօսի նաեւ Խ. Միութեան մասին, չեշտելով.— «Խ. Միութիւնը հսկայ մըն է որ չարունակ կը սերտէ եւ կ'աճի, համակրանք շահելով միւս բոլոր ժողովուրդներուն մէջ: Խ. Միութիւնը եւ Մեծն Բրիտանիա շատ բան ունին իրարմէ սորվելիք, եւ կը յուսամ թէ ամէն պատեհութիւն պիտի ստեղծուի փոխադարձ կատարեալ հասկացողութեան եւ աջակցութեան համար»:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ԻՐԱՆ ՊԻՏԻ ՁԻՆԱԿՑԻՆ, իրենք զիրենք պաշտպանելու համար Ռուսիոյ հողային պահանջներուն եւ դիւանագիտական ճնշումին դէմ: (Ռիւթէր):

ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը արտօնեց ուսեւռումանական դրամատուն մը, քարիւղի ընկերութիւն մը եւ օդանաւային ընկերութեան մը հաստատումը, համաձայն Թաթարեսկուի կարծիքին եւ առանց անոր ստորագրութեան:

600—800 ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔԻ խարդախութիւն մը երեւան հանուեցաւ Փարիզի մէջ եւ ձերբակալուեցան 15է աւելի մեղսակիցներ, մեծ մասով Սակարանի միջնորդներ: Թղթադրամներու փոխանակութեան ատեն, շատեր իրենց հարստութիւնը ծածկելու համար մեծ քանակութեամբ Ազատագրութեան պարտաթուղթեր եւ պետական արժեթուղթեր գնած, յետոյ ծախած էին գինները կոտրելով: Վաճառումները այնքան մեծ գումար մը կը կազմէին որ, դանձային վարչութիւնը ստիպուած էր միջամտել եւ այսպէս երեւան ելաւ խարդախութիւնը: Ուրիշ կարեւոր ձերբակալութեանց կը սպասուի:

ՀԱՅ ՏԱՐՐԸ Մ. Նահանգներուն մէջ

1939էն 1945ի Համաշխարհային երկրորդ պատերազմը իր վախճանին հասած է, ու արդէն կը նշմարուի քաղաքական, ընկերային թէ տնտեսական գետնի վրայ միջազգային նոր կարգուսարքի մը բիւրեղացումը: Նիւթական թէ բարոյական վերաշինութեան այս ծանրակշիռ պարտականութիւնը սահմանուած են երեք Մեծ Ազգերը,— Միացեալ Նահանգներ, Խ. Միութիւնը եւ Մեծն Բրիտանիա: Պարզ պատահար մը նկատելու չէ այն պարագան որով հայ ժողովուրդը այս երեք մեծ պետութիւններէն դէթ երկուքին հետ սերտօրէն կապուած՝ ու մեծ յաղթանակին ամէնէն արժանաւոր օժանդակներէն մին եղած է: Հայ ազգային նկարագրի տոկունութիւնը իր որոշ տեղը ունի բրիտանական հաստատամտութեան, ամերիկեան ազատասիրութեան եւ ռուս անձնազոհ հայրենասիրութեան պէս բարձր խոէալներու շարքին մէջ: Խ. Հայաստանի սահմաններէն ներս տիրող մթնոլորտի մասին վերջերս բազմաթիւ աղբիւրներէ հասած խանդավառ լուրեր մեր կուրծքերը հպարտութեամբ լեցուցին: Պահ մըն ալ յիշենք մեր ամերիկահայ եղբայրները ու մանաւանդ ջանանք մեր ժողովուրդի լայն խաւերուն ծանօթացնել, Մ. Նահանգներու մէջ հայ տարրին գրաւած պարկեշտ եւ գնահատելի դիրքը:

Ա.

Ովկիանոսէ Ովկիանոս հասնող Մ. Նահանգներու տարածութիւնը 7 միլիոն 800 հազար քառ. քիլոմեթր է, այսինքն Ֆրանսայի տարածութեան 14 անգամը կամ այժմու Թուրքիոյ տասնանգամը: Ներկայիս իր բնակչութեանթիւը կը հասնի 140միլիոնի: Ունի 48 նահանգներ եւ մէկ համադաշնակցային քաղաքամաս որուն սահմանները կը համապատասխանեն Միութեան մայրաքաղաքին՝ Ուաշինկթընի տարածութեան:

Ամերիկեան ազգը իր ամբողջութեամբը ծագում առած է եւրոպական եւ այլ երկիրներէ գաղթած բազմաթիւ ազգերու բաղադրութենէն: Այդ բաղկացուցիչ տարրերէն մէկն է ներկայիս 150.000ի հասնող ամերիկահայ գաղութը:

Դէպի Միացեալ Նահանգներ ներգաղթը 4 շրջաններու կը բաժնուի.

1.— Անգլ. տիրապետութեան շրջան մինչեւ 1782 (բնակչ. 4 միլիոն): 2.— Առանց հակակշիռի ներգաղթ (1783 — 1830) (բնկչ. 13 միլիոն), 3.— Նահանգային հակակշռի շրջան (1831—1882) (բնկչ. 50 միլիոն), 4.— Համադաշնակցային հակակշռի շրջան (1882էն մինչեւ այսօր): 1924էն ի վեր տարեչափի (քոթա) դրութիւն:

Հայ տարրին դէպի Ամերիկա գաղթը գլխաւորաբար այս վերջին շրջանին կը զուգադիպի: Արդարեւ Հայերու թիւը 1895ին միայն 2767 էր ու 1910ին բարձրացած 25.824ի, մինչեւ որ գաղթաբաժնի դրութիւնը 1924ին վերջնականապէս կը սանձէր այն սաստիկ հոսանքը որ կը սպառնար ողողել Մ. Նահանգները արեւելեան եւ Միջերկրականեան երկիրներէ հասած պանդուխտներով:

Այժմու ամերիկեան բնակչութիւնը ծագումով սապէս կը դասաւորուի ըստ 1940ի մարդահամարի.— Սպիտակ ցեղ՝ 118 միլիոն որուն 107 միլիոնը բնիկ, 11 միլիոնը օտարածին, Խափշիկ ցեղ՝ 13 միլիոն, Զանազան՝ մէկ միլիոն:

Սպիտակ ցեղի կազմութիւնը հետեւեալն է.— Բրիտանական ծագումէ 33 առ հարիւր, իրլանտական (կաթոլիկ) ծագումէ 15 առ հարիւր, գերմանական ծագումէ 25 առ հարիւր, զանազան ծագումէ 27 առ հարիւր:

Վերոյիշեալ երեք գլխաւոր տարրերէն զատ որ եւ է մէկ ազգ 5 առ հարիւրէն աւելի մասնակցութիւն չունի:

Մայրենի լեզուի տեսակէտէ 1940ի մարդահամարը սա թիւերը կուտայ.— Անգլիերէն 80 առ հարիւր, գերմաներէն 4, իտալերէն 3, լեհերէն 2, եւայլն:

52.000 անձեր տուած են Հայերէնը իբրեւ մայրենի լեզու: Այսինքն ամերիկահայութեան մէջ այժմ երեք հոգիէն մէկը միայն հայերէն կը խօսի իր տանը մէջ: (Իբրեւ մխիթարանք աւելցնենք թէ գերման տարրի մէջ համեմատութիւնը6ին մէկ է):

Հայ Ազգ. եկեղեցին Մ. Նահանգներու մէջ ունի 50 դպրոց: Ասոնց նպատակն է նոր սերունդին սորվեցնել հայերէն ու ծանօթացնել ազգային պատմութիւն, գրականութիւն եւ արուեստ: Հայ ազգի երիտասարդ սերունդը այս կրթական ջանքը խանդավառութեամբ կ'ողջունէ եւ զայն կը դարձնէ աւելի ժողովրդական:

Հայ. եկեղեցին Մ. Նահանգներու մէջ ունի սեփական 25 եկեղեցի, 60.000 անդամներով: Բողոքականներու թիւը ճշդիւ ծանօթ չէ, կաթոլիկ Հայերը ունին երեք եկեղեցի: Ազգային քաղաքական հոսանքները համախմբուած են չորս կուսակցութիւններու շուրջ: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը (հիմնուած 1890ին), Ռամկավար կուսակցութիւն, Ցառաջդիմական Լիկա (համայնավար), Հնչակեան:

Հայ մամուլը Նոր Աշխարհի մէջ հազիւ 60 տարուան գոյութիւն ունի: 1888ին առաջին անգամ լոյս տեսած է Ճըրզի Սիթիի մէջ «Արեգակ» ամսաթերթը: 1899ին հիմնուած է «Հայրենիք»ը, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան: 1915էն ի վեր կը հրատարակուի Պոսթընի մէջ իբրեւ օրաթերթ եւ տարածուած է բովանդակ գաղութին մէջ: 1934էն ի վեր կը հրատարակուի նաեւ Hairénik Weekly շաբաթաթերթը անգլ. լեզուով: Յիշենք նաեւ «Հայրենիք» ամսագիրը, որ կը շարունակուի 22 տարիէ ի վեր:

«Պայքար» օրկանն է Ռամկավար կուսակցութեան: Կան նաեւ իբրեւ պարբերաթերթ «Կոչնակ», «Հայաստանեայց եկեղեցի», Armenian Mirror Spectator եւն.:

Իբրեւ հայաշատ կեդրոններ կարելի է յիշել հետեւեալ 11 քաղաքները,— Ֆրէզնօ, Նիւ Եորք, Տիթրոյթ, Պոսթըն, Փրովիտընս, Ֆիլատէլֆիա, Եունիըն Սիթի (Նիւ Ճըրզի) Լօս Անճըլէս, Ուոթըրթաուն եւ Ուսթըր (Մասէչուսէց), Շիքակօ:

Ամերիկեան կեանքի բոլոր մարզերուն մէջ Հայերը բերած են իրենց մասնակցութիւնը: Ուշագրաւ է իրենց օժանդակութիւնը կրթական ասպարէզի մէջ եւ առ հասարակ մշակութային գետնի վրայ:

Յաւակնութիւնը չունիմ կատարեալ ցանկ մը ներկայացուցած ըլլալու: Պիտի ջանամ յիշել զանազան ասպարէզներու մէջ ամերիկեան ժողովրդի գնահատման եւ յարգանքին արժանացած քանի մը Հայերու անունները:

(1) Կ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՀԱՒԱՏԱՄՔԸ

12 հիմնական կէտեր

Նախագահ Թրումըն շատ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ շաբաթ օր, պարզելով Մ. Նահանգներուն քաղաքականութիւնը: Բանախօսութիւնը տեղի ունեցաւ Նաւատորմի օրուան եւ հսկայ օդանաւակիրի մը ,Ֆրէնկլին Րօզվէլթ, մկրտութեան առթիւ:

Նախագահը բացատրեց թէ զօրացրումէն վերջն ալ Մ. Նահանգները պիտի մնան աշխարհի ամենամեծ նաւային ուժը: Ճափոնի անձնատրութեան ատեն Մ. Նահանգներու նաւատորմը կը բաղկանար 1200 մարտանաւերէ, 50.000 օժանդակ նաւերէ եւ աւելի քան 40.000 սաւառնակներէ: Այսքան վիթխարի նաւային ուժ չէ տեսնուած աշխարհի պատմութեան մէջ: «Զորս հիմնական պարտականութիւններ կ'իյնան Մ. Նահանգներու զինեալ ուժերուն վրայ.—

1. Մեր բանակը, մեր օդատորմիղը եւ նաւատորմը, գործակցութեամբ մեր դաշնակիցներուն, պէտք է ապահովեն մեր պարտեալ թշնամիներուն պարտադրուած դաշնագիրներու տրամադրութեանց գործադրութիւնը:

2. Մենք պէտք է հաւատարմօրէն կատարենք այն զինուորական պարտաւորութիւնները զոր պիտի ստանձնենք իբրեւ անդամ Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան, ապահովելու համար տեւական խաղաղութիւն մը, ի հարկին բռնի ուժով:

3. Մենք պէտք է գործակցինք միւս ամերիկեան ազգերուն հետ, պաշտպանելու համար արեւմտեան կիսագունդի երկիրներուն հողային ամբողջութիւնը եւ քաղաքական անկախութիւնը:

4. Խռովայոյզ եւ անստոյգ աշխարհի մը մէջ, մեր զինուորական ուժերը պէտք է բաւարար ըլլան, կատարելու համար ամերիկեան սահմանադրութեան յանձնած հիմնական պաշտօնը,— ապահովել Մ. Նահանգներուն հասարակաց պաշտպանութիւնը»:

ՀԱՆԳԱՆԱԿԻՆ 12 ԿԷՏԵՐԸ

Նախագահը ապա հետեւեալ 12 կէտերուն մէջ ամփոփեց ամերիկեան քաղաքականութեան սկզբունքները.—

1. Մենք չենք հետապնդեր հողային ծաւալում կամ եսասիրական առաւելութիւն: Մենք յարձակողական տենչեր չունինք ուրիշ ո՛եւ է պետութեան դէմ, մեծ ըլլայ թէ փոքր: Մենք չենք հետապնդեր որ եւ է նպատակ որ ընդհարում յառաջ բերէ ո եւ է ազգի խաղաղասիրական նպատակներուն հետ:

2. Մենք կը հաւատանք թէ ի վերջոյ պիտի վերահաստատուին վեհապետական իրաւունքները եւ ինքնօրէն կառավարութիւնները այն բոլոր ժողովուրդներուն որ բռնի զրկուած են անոնցմէ:

3. Մենք պիտի չհաւանինք հողային փոփոխութեանց աշխարհի որ եւ է մէկ բարեկամ մասին մէջ, մինչեւ որ անոնք համաձայն չըլլան շահակից ժողովուրդին կողմէ ազատօրէն յայտնուած բաղձանքներու:

4. Մենք կը հաւատանք թէ այն բոլոր ժողո -

Նոր Սերունդ,— «Րաֆֆի»

Նոր Սերունդի Րաֆֆի խումբի Բ. դասախօսութիւնը տեղի ունեցաւ Հոկտեմբեր 20ին, Ալէմչահի սրահին մէջ, որ լեցուած էր երիտասարդուհիներով եւ երիտասարդներով: Պ. Լորիս Բաբանեան քանի մը խօսքով բեմ հրաւիրեց բանախօսը, Պ. Հրաչ Զարդարեան, որուն նիւթն էր «Րաֆֆի, իր կեանքն ու գործը»:

Նախ քան իր նիւթին անցնիլը Պ. բանախօսը բացատրեց թէ Րաֆֆին այնպիսի կարեւոր դէմք մըն է որ անհնար է մէկ անգամէն ներկայացնել: Ուրեմն պիտի փորձէ տալ ընդհ. գիծեր: Իսկական անունով Յակոբ Մելիք Յակոբեանց, այս մեծ մարդը ծնած է 1835ին Ատրպատականի Սալմաստ գաւառի Փայաջուկ գիւղը, Ուրմիոյ ծովակի արեւմտեան ափերուն որու բազմաթիւ ճիւղերուն վրայ կը գտնուէին հայկական գիւղեր: Հայրը վաճառական եւ հողագործ, իր գիւղի ժառանգական Մելիքն էր որ ունէր աւելի մեծ իրաւունք քան ներկայիս քաղաքապետ մը, մայրը հայ կնոջ պարկեշտ մէկ տիպարն էր:

Րաֆֆի իր նախնական ուսումը կը ստանար գիւղի դպրոցի մէջ: Մանկական այդ յիշատակները կը գտնենք իր մէկ վէպին սկիզբը, «Կայծեր» ուր կը նկարագրէ դասական դարձած Տէր - Թոդիկի դպրոցը «անասունների ախոռին չատ մօտ»: Մանկավարժական դրութեան միջնադարեան սովորութներն ու պատիժները:

Ժամբորդութեան մը ատեն դէպի Թիֆլիս՝ հայրը Րաֆֆին իր հետ կը տանի եւ կը դնէ Թեմական դպրոցը: Քանի մը տարի վերջ, Րաֆֆի կը մտնէ ռուսական միջնակարգ վարժարան՝ ուր գիտութիւններու նախնական պաշար մը կ'ապահովէ: Եւ ահա կը սկսի ուսումնասիրել օտար գրականութիւնը, կ'ընտելանայ ռուսերէնի, որուն շնորհիւ ռուսական հարուստ գրականութիւնը իրեն մատչելի կը դառնայ: Թուրքենեւ ամենամեծ տպաւորութիւնն է թողած իր վրայ: Դժբախտաբար չի կրնար աւելի երկար շարունակել իր ուսումը ու 23 տարեկանին կը վերադառնայ իր ծննդավայրը: Հայրը ծեր, ընտանիքը, բաղկացած 9 քոյրերէ եւ 3 եղբայրներէ: Կ'անցնի հօրը առեւտրական գործին գլուխը:

Բայց իր հոգին Թրքահայաստան կ'երազէր, Սալմաստէն իբրեւ առեւտրական կ'անցնի սահմանը, կ'երթայ Վան, Այգեստան, Բաւէն, Վարագայ վանքը ուր Խրիմեան Հայրիկը կը գործէր: Աղթամարի վանքը եւ Վանայ լճին եզերքը նստած, առաջին անգամ ըլլալով իր քնարը կը թրթռացնէ «Ձայն տո՛ւր, ո՛վ ծովակ, ինչու լռած ես»ը: Կ'երթայ Մշոյ դաշտը, Ս. Կարապետի վանքը, կը տեսնէ ուխտաւորներու մեծ բազմութիւնը: Ամէն քայլին կը հանդիպի հայրենի աւերակ վանքերու, բերդերու, եւ երազներու աշխարհը իրեն կը ներկայանայ չօշափելի կերպով, մատնուած թշուառութեան ու բռնութեան: Այդ բոլորը կ'արձանագրուին իր մտքին մէջ: Կը վերադառնայ գիւղ, ուր կը սկսի գրել իր առաջին տպաւորութիւնները եւ կը ղրկէ «Արծիւ Վասպուրական»ի թերթին: Օգտուելով հրաւէրէ մը, կ'անցնի Թաւրիզ, իբրեւ ուսուցիչ: Բայց իրեն նման հայրենասէր մը չի կրնար ապրիլ խաւարամիտ պաշտօնակիցներուն հետ, կը ստիպուի հեռանալ ու կ'երթայ Թիֆլիս: Նիւթական անձկութիւններուն մէջ կը ծանօթանայ Գր. Արծրունիին որ նոր վերադարձած Եւրոպայէն, կ'ուզէր թերթ մը հրատարակել «Մշակ» անունով: Րաֆֆին կ'աշխատակցի այդ թերթին, կը գրէ «Պարսկաստանի նամակները»: Արծրունիի անձնական հմայքըն ու գործած ազդեցութիւնն էին որ յետագային վճռական նշանակութիւն ունեցան Րաֆֆիի տաղանդի զարգացման մէջ: Հայկական սարսափներու ազդեցութեան տակ, կը գրէ «Ջալալէդդին»ը որ նախաքայլը եղաւ նմանօրինակ վէպերուն, չատ մեծ ազդեցութիւն ձգելով Կովկասահայ երիտասարդներուն վրայ: Այս վէպը Թրքահայերուն նեղութիւններուն վրայ գրած էր: Մինչ այդ ժողովուրդը միշտ վախի ու սարսափի տակ կորսնցուցած էր իր ինքնավստահութիւնը: Խումբ մը երիտասարդներ Քիւրտերու դէմ ելած էին եւ օգնութեան կը հասնէին հոն ուր անարդարութիւն կար եւ կոտորած: Իր լեզուն այնպիսի կրակ կը ստեղծէ որ հայրենասիրութեան ոգին կ'արթննայ ազգին մէջ:

Արծրունի կը կանչէ Րաֆֆին Թիֆլիս ու ապահովելով իր նիւթական վիճակը, կը մղէ գրական աշխատանքներու:

Յետոյ յաջորդաբար լոյս կը տեսնեն «Խենթ»ը, «Կայծեր»ը, «Խաչագողի Յիշատակները», «Դաւիթ Բէգ», «Սամուէլ» եւն.: Դասախօսը յատկանշական տեղեկութիւններ հաղորդեց իւրաքանչիւր գործի բովանդակութեան մասին: Րաֆֆիի գրական գործունէութիւնը այս հեղինակութիւններով չի սահմանափակուիր: Րաֆֆին ուսումնասիրած է իր դարը, Թիֆլիսի կենցաղը, Մոսկուայէն եկած երիտասարդը, հայ կինը, Թուրքիոյ Հայոց վիճակը եւն.: Ներկան հազիւ վերջացած կ'անցնի անցեալին, յետոյ ապագային, ստեղծելով դէմքեր որ դեռ գոյութիւն չունէին եւ հինգ, տասը, կամ քանի տարի վերջ այդ հերոսները որ ծնունդ էին առած Րաֆֆիի գործին մէջ, կը կատարելագործեն անոր քարոզած միտքերը:

Շատ քիչ գրողներ վայելած են այնքան խանդավառութիւն ինչպէս Րաֆֆին: «Այս մարդը քուն ու հանգիստ չունի, միշտ գրում է եւ արտասուում», կ'ըսէին իր դրացիները: Իր միակ գրօսանքը եղած է ծաղիկները խնամել: «Անոր արտասովոր դէմքը եւ բազմակողմանի գործը աւելի կը պայծառանան մեր աչքերուն առջեւ: Ոչ մէկը կրցած է ստեղծել համազգային հեղեղ մը: Եղած է վիպասան, քարոզիչ, բանաստեղծ, հրապարակագիր»:

ՀՐԱՆՈՅՇ

Կարեւոր շրջաբերական մը օտարականներու մասին

ԽՄԲ.— Ազգ. Միութեան դիւանէն մեզի կը հաղորդեն ներքին գործերու նախարարութեան հետեւեալ շրջաբերականը որ կը կրէ Սեպտ. 4 թուականը.—

Հանրապետութեան Պ. Պ. Գոմիսէրներուն, Պ. Պ. Նահանգապետներուն,

ԽՆԴԻՐ.— Օտարականներ որոնք անկանոն կերպով ճարտարարուեստական, առեւտրական կամ արթիզանական զբաղումով մը կը պարապին:

Ի զօրու եղող օրէնքներու տրամադրութեանց համաձայն, օտարականները կրնան Ֆրանսայի մէջ ճարտարարուեստական, առեւտրական կամ արթիզանական զբաղումով մը պարապիլ այն ատեն միայն երբ նախապէս ստացած են առեւտրականի ինքնութեան թուղթ մը:

Արդ, կը տեղեկանամ թէ շատ մը օտարականներ իրապէս այդ զբաղումներէն մէկով կը պարապին, թէեւ առանց խնդրած եւ ստացած ըլլալու վերոյիշեալ մասնաւոր ինքնութեան թուղթը:

Պատիւ ունիմ հաղորդելու ձեզի որ հարկ է անմիջապէս ու վերջնականապէս վերջ տալ այս կացութեան:

Բարի եղէք, հետեւաբար, հրաւիրել ձեր իրաւասութեան ենթակայ բոլոր պաշտօնատուները, նշելու ձեզ անյապաղ, այն բոլոր օտարականները որոնք այս տեսակ ապօրինի վիճակի մէջ կը գտնուին:

Հետեւեալ տրամադրութիւնները պէտք է գործադրուին անոնց հանդէպ. 1.— Օտարականներ որոնք իրենց արհեստով **1939** Սեպտ. **1**էն առաջ կը պարապէին:

Այն օտարականները որոնք 1939 Սեպտ. 1էն առաջ որպէս ճարտարարուեստական, առեւտրական կամ արհեստաւոր հաստատուած էին, եւ անփոյթ գտնուած են օրինաւորելու իրենց վիճակը համաձայն 1938 Նոյեմբեր 12ի հրամանագիր - օրէնքի տրամադրութեանց, պարտաւոր են անմիջապէս ներկայացնել առեւտրականի ինքնութեան թուղթ ստանալու համար սովորական խնդրանքը, զոր հարկ է արագօրէն քննութեան ենթակել:

Այդ խնդրագիրը պէտք է փոխանցուի ճարտարարուեստական արտադրութեան նախարարութեան, աւելցնելով ձեր պաշտօնատուներուն ինչպէս նաեւ Առեւտրական Սենեակի եւ Արհեստներու Սենեակի կարծիքը, ամէնէն ուշը ներկայացուած թուականէն մինչեւ 3 ամիս:

Մինչ այդ, պարտաւոր էք դիմել ինծի, ժամանակաւոր արտօնութիւն խնդրելով, ձեր պատճառաբանեալ կարծիքին համար:

Եթէ այդ արտօնութիւնը մերժուի, օտարականը պէտք է անմիջապէս դադրեցնէ իր զբաղումը՝ սպասելով որ վերջնական որոշում մը տրուի իր խնդրանքի մասին:

(Մնացեալը յաջորդով)

վուրդները որ պատրաստուած են ինքնավարութեան համար պէտք է իրաւունք ունենան իրենք ընտրելու իրենց վարչաձեւը, իրենց ազատ կամքով, առանց որ եւ է արտաքին միջամտութեան: Այս ճշմարտութիւնը կը վերաբերի Եւրոպայի, Ասիոյ, Ափրիկէի, ինչպէս եւ արեւմտեան կիսագունդին:

5. Մեր դաշնակիցներուն միացեալ ճիգերով, մենք պէտք է օգնենք պարտուած թշնամի պետութեանց որպէսզի ժողովրդավար կառավարութիւններ հաստատեն, իրենց ազատ կամքով: Եւ պէտք է ջանանք հասնելու աշխարհ մը ուր նացիականութիւնը, ֆաշականութիւնը եւ զինուորական նախայարձակ ոգին չկարենան գոյութիւն ունենալ:

6. Մենք պիտի մերժենք ճանչնալ ոեւէ կառավարութիւն որ կը պարտադրուի ո եւ է ազգի ոեւէ օտար պետութեան ուժով: Կարգ մը պարագաներու մէջ կրնայ անկարելի ըլլալ արգիլել այդպիսի կառավարութեան մը հաստատումը: Բայց Մ. Նահանգները պիտի չճանչնան այդպիսի կառավարութիւն մը:

7. Մենք կը հաւատանք թէ բոլոր ազգերը պէտք է վայելեն ծովերու ազատութիւնը եւ նաւարկութեան հաւասար իրաւունքներ այն գետերուն եւ ջուրի ճամբաներուն մէջ որ սահման կը կազմեն կամ մէկէ աւելի երկիրներէ կ'անցնին:

8. Մենք կը հաւատանք թէ այն բոլոր երկիրները որ ընդունուած են Ազգերու Ընկերութեան մէջ պէտք է հաւասար իրաւունքներով օգտուին աշխարհի առեւտուրէն եւ հում նիւթերէն:

9. Մենք կը հաւատանք թէ Արեւմտեան կիսագունդին գերիշխան պետութիւնները պէտք է միասին աշխատին իբրեւ բարի դրացիներ, լուծելու համար իրենց հասարակաց խնդիրները, առանց արտաքին միջամտութեան:

10. Մենք կը հաւատանք թէ անհրաժեշտ է բոլոր մեծ եւ փոքր ազգերու տնտեսական կատարեալ գործակցութիւնը, բարւոքելու համար ամբողջ աշխարհի ապրուստի պայմանները եւ զայն ազատելու համար վախէն եւ կարօտութենէն:

11. Մենք պիտի շարունակենք աշխատիլ պաշտպանելու համար խօսքի եւ կրօնի ազատութիւնը աշխարհի բոլոր խաղաղասէր երկիրներուն մէջ:

12. Մենք համոզուած ենք թէ խաղաղութեան պահպանումը կը կարօտի Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան մը, բաղկացած՝ աշխարհի բոլոր խաղաղասէր ազգերէն որոնք պատրաստ են միասնաբար ի հարկին բանի ուժի դիմելու՝ խաղաղութիւնը ապահովելու համար:

Նախագահ Թրումընի նամակը Ստալինի

Մոսկուայի անթելը չարաթ օր հաստատեց թէ Ստալին մասնաւոր նամակ մը ստացած է Մ. Նահանգներու նախագահէն, դեսպան Հէրիմէնի միջոցաւ: Այս առթիւ երկու օր ընդհատած է իր հանգիստը, տեսակցելու համար դեսպանին հետ: Այս լուրին վրայ, առաջին անգամ ըլլալով յայտնուեցաւ թէ Ստալին կը հանգստանայ Սոչիի մէջ, Սեւ Ծովու Կովկասեան ափերուն վրայ: Զայնասփիւռ որ եւ է մանրամասնութիւն չհաղորդեց նամակին բովանդակութեան եւ այս առթիւ կատարուած խօսակցութեանց մասին: Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ նախագահական այս գիրը շատ աւելի մեծ կարեւորութիւն ունի քան մինչեւ հիմա փոխանակուած նամակները, մանաւանդ որ թղթակցութիւնը տեղի կ'ունենայ Հինդերու ժողովին ձախողումէն վերջը: Ինչպէս կը յիշուի, այդ ձախողումին մէկ պատճառն էր պալքանեան խնդիրը: Երկրորդ վիճելի խնդիրը այն էր որ Մոսկուա կը պահանջէր Միջդաշնակցային Վերստուգիչ Յանձնաժողով մը կազմել Ճափոնի համար ալ, ինչպէս եղաւ Գերմանիոյ մէջ: Մ. Նահանգներուն համար այս վերջինը աւելի ստիպողական է քան պալքանեան դաշնագիրներու հարցը որ կրնայ ձգձգուիլ:

Ամէն պարագայի մէջ, քանի որ Ստալին նախագահին նամակը ստանալով երկու օր ալ խօսակցեր է, կը նշանակէ թէ առողջական վիճակը լաւ է: Ամերիկեան դեսպանն ալ Մոսկուա վերադառնալէ վերջ յայտարարեց թէ Սպարապետը քաջառողջ է: Ուրեմն կը հերքուին հիւանդութեան մասին շրջած զրոյցները, որոնք հրատարակուեցան բոլոր թերթերուն մէջ, աջ թէ ձախ: Պատերազմէն ի վեր առաջին անգամ է որ Ստալին երկարատեւ հանգիստ մը կը վայելէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ԱՐԱԲՆԵՐԸ բանաձեւ մը քուէարկեցին, որով կ'առաջարկեն պօյքոթ հռչակել հրէական արտադրութեանց դէմ, թէ Պաղեստինի եւ թէ հարեւան արաբական երկիրներու մէջ: Այս առթիւ գումարուած ժողովին ներկայ էին արաբական կազմակերպութեանց բոլոր վարիչները, որոնք պահանջեցին նաեւ վերակազմել Արաբական Գերագոյն Խորհուրդը, որ լուծուած էր պատերազմէն առաջ: Ժողովը միեւնոյն ատեն կը պահանջէ ջնջել բրիտանական հոգատարութիւնը եւ արաբական պետութիւն մը կազմել Պաղեստինի մէջ, արգիլել Հրեաներու ներգաղթը եւ հողերու գնումը, զինաթափ ընել Հրեաները, վերադարձնել արաբ աքսորականները եւն.— Անգլիացիները զօրացուցին Պաղեստինի զինուորական պաշտպանութիւնը, փշաթելեր հաստատելով ոստիկանական պահականոցներուն չուրջը եւ հզօր լուսարձակներ տեղաւորելով: Արաբները բազմաթիւ հականգլիական թռուցիկներ ցրուեցին:

22.000 ԳՈՐԾԱԿԻՑՆԵՐ երեւան հանուած էին Ապահովութեան Տեսչութեան կողմէ: «Լը Փոփիւլէռ» կը գրէ թէ այս ցանկը ութ ամիսէ ի վեր կատարուած մաքրագործումներու արդիւնքն է, հետեւաբար կապ չունի պայմանաժամի հաւանական երկարաձգման հետ (10 նոյեմբեր):

50.000 ԹՈՆ ԳԵՏՆԱԽՆՁՈՐ պիտի հասնի Մ. Նահանգներէն, շատ մատչելի գիներով:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Mercredi 31 Octobre 1945 Չորեքշաբթի 31 Հոկտ.

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4545-Նոր շրջան թիւ 174 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 Ֆր.

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ» ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Շաբաթ գիշեր Դաշնակցութեան շունչին ու խօսքին կարօտ ունեցող բազմութիւն մը լեցուած էր Սօսիէթէ Սավանթի մեծ սրահին մէջ, գետնայարկէն մինչեւ վերնայարկը: Շատեր ոտքի՝ դուռներուն առջեւ եւ պատերուն երկայնքը երեք ժամ լսեցին ջերմ ու խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ անոր տաք խօսքը, հաւատքով օծուն:

Հանդէսը բացուեցաւ «Մշակ բանուոր»ով երգուած Շավիլի «Րաֆֆի» երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ ընկեր Սահակ Յովհաննէսեանի: Օրուան նախագահը, ընկեր Հ. Սամուէլ համառօտակի պատմեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան ծնունդը (1890) եւ կարդաց անոր առաջին կոչը որ, ուղղուած հայ ժողովուրդին, կը հրաւիրէր զայն մէկ ճակատ կազմել իր ազատութեան թշնամիին դէմ: Կոչը կը հրաւիրէր յեղափոխականը կղերականին հետ, մշակը, բանուորը հայ հարուստին հետ, արհեստաւորը եւ գիւղացին, որպէսզի կանգնին մէկ դրօշի տակ, եւ իրենց ձեռքով պաշտպանեն իրենց իրաւունքը, քանի որ օտարէն ոչ մէկ յոյս:

Բանախօսը քանի մը վայրկեան յոտնկայս յարգանքի հրաւիրեցհանդիսականները ի յիշատակ բոլոր այն յայտնի եւ անյայտ հազարաւոր հերոսներուն որոնք ինկան Յեղափոխութեան ճամբուն վրայ, որպէսզի այլեւս «Հայուն չլինքը» ծռած չմնայ: Դերասան ընկ. Յ. Ուզունեան յուզումով արտասանեց Ահարոնեանի շատ գեղեցիկ մէկ կտորը, ուղղուած Քրիստափորի: Հանդիսականներու բուռն ծափերուն վրայ, Սիամանթոյի «Ափ մը մոխիր»ով եւս արծարծեց մեր հայրենի տունին մորմոքը եւ կարօտը:

Առաջին բանախօսը, ընկեր Հր. Ակոնայեան թուեց այն պատճառները որոնք ծնունդ տուին Յեղափոխութեան, այն աշխատանքը զոր կատարեց հայ ժողովուրդին այդ կազմակերպուած ուժը, զայն դարձնելու արժանի իր ազատութեան, իր ազգային ամբողջականութեան, իր հարստահարիչին դէմ ծառանալու, ըմբոստանալու գիտակցութեան: Ան էր որ Հայը դարձուց մարտիկ, ինքզինքը զէնքով պաշտպանելու քաջութիւնը ներշնչեց անոր եւ տուաւ առասպելական հերոսներ, որոնք մեր յեղափոխական պատմութեան, մեր ժողովուրդի պատմութեան տուին իրենց արիւնով գրուած փառաւոր էջեր: Ազատ հայրենիքին, սեփական հայրենիքին գեղեցիկ երազը Դաշնակցութիւնը ներարկեց իր անկախութիւնը դարերով կորսնցնող մեր ժողովուրդին որ պայքարեցաւ, պայքարեցա՛ւ կէս դար, հասնելու համար այդ երազին իրականացման, 1918ին ստեղծելով անկախ Հայաստանը, մեծ քառսէն դուրս եկած պլպլուն լոյսը որուն յառած ենք այժմ մեր աչքերը եւ զոր կ'անուանենք Խորհ. Հայաստան: Կեցցէ՛ մեր հայրենիքը:

Օր. Անուշ Ատոմեան շատ հաճելի ձայնով մը երգեց վարդապետին Անտունին եւ Ալէմշահին «Իղձ»ը, փակելով հանդէսին առաջին մասը:

Երգչախումբը «Իբրեւ Արծիւ»ով վերսկսաւ Բ. մասը: Այդ արծիւը մեզի թուեցաւ ոչ միայն մեր աննման հերոսին մէկ յատկանիշը, որ միշտ սաւառնեցաւ լեռ ու ձոր, թնդացնելով իր զէնքին որոտը թշնամիին գլխուն, այլեւ հայ յեղափոխութեան խորհրդանշանը, որ մերթ վիրաւոր, մերթ երկնասլաց, մերթ թեւաթափ եւ մերթ բարձրաթռիչ եղաւ մեր մութ երկնքին մէկ առկայծ լոյսը որուն ուղղուեցաւ մեր հայեացքը, դէպի բարձրը: Միշտ դէպի բարձրը ձգտելով:

Քանի մը ուրիշ ժողովրդական երգեր եւս ծափահարուեցան խանդավառութեամբ: Պ. Հայկէշեան արտասանեց իր գրած հայրենաշունչ մէկ կտորը, Պ. Զօհրապ Մուրատեան Սիամանթոյէն, իսկ Ժիրայր Մուրատեան Վարուժանէն գեղեցիկ բանաստեղծութիւններ արտասանեցին խոր զգացումով:

Վերջին բանախօսն էր Շ. Միսաքեան,— «Այդ ծափերը վերապահեցէք բոլոր անոնց որ իրենց արիւնով ծառայեցին Յեղափոխութեան: Տօնելով Դաշնակցութեան Օրը, մենք կը խոնարհինք ոչ միայն մեր զոհերուն, այլեւ բոլոր անոնց առջեւ որ կռուեցան տարբեր դրօշի տակ, եւ կամ առանց դրօշի, յանուն հայ ժողովուրդի ազատագրութեան: Դաշնակցութիւնը հայ ժողովուրդին Դիմադրական Ճակատն է: Ո՛րքան նման են ժողովուրդներու ազատագրական պատմութիւնները: Այստեղ ալ, ինչպէս Հայաստանի լեռներուն եւ ձորերուն մէջ, յեղափոխական խումբեր էին որ մաքառեցան անտառներու մէջ, ժայռերու ստորոտը, փրկելու համար իրենց հայրենիքը օտար լուծէն»:

Բանախօսը համառօտակի յիշեց Դաշնակցութեան կատարած գործերը 55 տարիներու ընթացքին,— արծարծում ազգ. գիտակցութեան, կազմակերպութիւն ինքնապաշտպանութեան, զինավարժութիւն, ահաբեկում, միացեալ ճակատ բոլոր տառապած ժողովուրդներու հետ, քաղաքական աշխատանք Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ, սերտ յարաբերութիւն՝ միջազգային ընկերվարութեան հետ, եւ զարկ հայկական մշակոյթի: Եւ իր վճռական դերը՝ ափ մը հող ապահովելու 1918-ին, իբրեւ կորիզ հայրենիքի: «Այդ բազմակողմանի գործունէութեան շնորհիւ է որ, մինչեւ այսօր ալ երբ օտարներ ուզեն խօսիլ հայ ժողովուրդին հետ, ամէնէն առաջ Դաշնակցութիւնը կը փնտռեն»: Յետոյ պարզեց այն առաջադրութիւնները զոր ունի Դաշնակցութիւնը, այսօրուան եւ վաղուան համար,— Հայկ. Դատ, ներգաղթ, կազմակերպում գաղութներու, փրկութիւն նոր սերունդի, Հայկ. մշակոյթ եւն.:

Նախագահը փակեց հանդէսը, օրուան կացութեան համապատասխան գտնելով Դաշնակցութեան աշխատանքը:

Բազմութիւնը, որուն մէջ կը գտնուէին ամէն հոսանքէ հայրենակիցներ, սրահէն բաժնուեցաւ խոր եւ խանդավառ տպաւորութեամբ:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅ ՏԱՐՐԸ Մ. Նահանգներուն մէջ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐ.— Գորգ.— Գարակէօզեան, Կիւլպէնկեան, Նահիկեան, Քէլէկեան, Աւագեան:

Խաղող, գինի, չամիչ.— Առաքելեան, Մովսէսեան, Սեդրակեան:

Ճաշարանապետ.— Ճ. Մարտիկեան (Քալիֆորնիա): Ծնծղայ.— Զիլճեան:

Արուեստագէտներ.— (Նկարիչ, Արձանագործ եւն.).— Յովսէփ Փուշման, Սարգիս Խաչատուրեան, Մանուէլ Թօլէկեան, Էտմընտ Եաղճեան, Ա. Ֆէթվաճեան: Յ. Աճէմեան (Արիէլ) համբաւ շահեցաւ 1942ին իր նկարած Ռօքսպըրիի Մայր Եկեղեցիի որմնանկարներովը: Մկրտիչ Կարօ (Պոսթընէն), Ամերիկայի լաւագոյն լուսանկարիչներէն մին է, Հայկ Բաթիկեան, Ռուբէն Նագեան արձանագործ են: Երգիչ, երգահան, պարուհի.— Արման Թօքաթեան, Ռօզ Զուլալեան, Մառիօ Արաքեան, Զարուհի Էլմասեան, Ալիս Աւագեան, Alan Յովհաննէս (դաշնակահար երգահան) Մարօ Աճէմեան (ուսուցիչ երաժշտութեան), Թամարա Թումանօվա (պարուհի), Աքիմ Թամիրօֆ, Ռուբէն Մամուլեան, Եղիա Գասպարեան (նկարիչ) եւն.:

Գրագէտներ.— Ուիլըըմ Սարոյեան (միջազգային համբաւի արժանացած): Նորերէն՝ Րիչըրտ Յակոբեան (գրած է The Dove brings Peace), Էմմանուէլ Վարանդեան (գրած է The Well of Ararat), Arlem Francis (Գազանճեան) ձայնասփիւռի դերասանուհի, Ջաւէն (Լեւոն) Սիւրմէլեան, որուն վերջին գիրքը մեծ ուշադրութիւն գրաւեց:

Կրթական ասպարէզի մէջ.— Տոքթ. Վարազդատ Գազանճեան, փրոֆէսէօր Հարվըրտ Համալսարանի ակնջաբուժութեան: Տոքթ. Մինասկրէկըրի.— Հոգեբոյժ Պէլվիւ Հիւանդանոցի (20 տարիէ ի վեր): Տոքթ. Մուշեղ Վայկունի՝ գտած է թղթադրամ տոլարի կանանչ գոյնի բաղադրութիւնը: Տոքթ. Մ. Գ. Գասպարեան՝ Ռէօնթկէնեան ճառագայթներու գիտութեան աշխարհի լաւագոյն հետախոյզներէն մին: Փրոֆ. Վլատիմիր Կարապետօֆ՝ փրոֆէսէօր Գօրնէլ Համալսարանի ելեկտ. ճարտարագիտութեան: Փրոֆ. Անանիկեան եւ Տոքթ. Մանկասարեան, աստուածաբան եւ փիլիսոփայ (մեռած են): Փրոֆ. Սիրարփի Տէր Ներսէսեան, նախագահ Ուէլզլի Գօլէճի արուեստի ճիւղին: Փրոֆ. Ե. Գրիգորեան՝ նախագահ Սիթի Քոլէճի փիլիսոփայութեան ճիւղին: Փրոֆ. Տատուրեան՝ Եէյլ Համալսարանի Գիտութեանց ճիւղի պետ:

Զինուորականներ.— Զօրավար Հայկ Շէքէրճեան, հազարապետ Ջաւէն Նալպանտեան (Զարեւանդ), Գնդ. Սարգիս, Հարիւրապետ Ճէք Մահիկեան:

Ներգաղթն ու քաղաքացիութիւնը ըստ նորագոյն օրէնքներու հետեւեալ պայմաններով կը կատարուին.—

1924ի գաղթարաժնի օրէնքը (1924 Immigration Quota Act) իրեն վերջնական ձեւին մէջ եւ գործնական գետնի վրայ պարզապէս թուանշաններու շարքի մը վրայ կը յենու: Սկզբունքով այս օրէնքին՝ ենթակայ են բոլոր այն գաղթականները որոնց ծննդավայրը կը գտնուի Քանատայէ եւ Նիւֆընտլէնտէ, Մեքսիկայէ, Քուպայէ, Հայիթիէ եւ Տոմինիկոյէ, Միջին եւ Հարաւային Ամերիկայի հանրապետութիւններէն զատ որ եւ է երկրի մէջ: Այսինքն միայն վերոյիշեալ երկիրներն ազատ են Գաղթային սեղմումի օրէնքէն: Մնացեալ բոլոր երկիրներու համար, մանրամասն հաշիւներէ վերջ տարեկան գաղթողներու որոշ թիւ մը սահմանուած է, որուն ընդհանուր գումարը կը հասնի 153.774ի: Աւելորդ է ըսել թէ այս թիւին մեծագոյն տոկոսը կը պատկանի բրիտանական (65.721), գերման (27.370) եւ իրլանտական (17.853) երկիրներու մէջ ծնած գաղթականներու:

Ստորեւ աւելցնենք այն «քոթա»ները որոնք կրնան շահագրգռել հայ ժողովուրդը, եւ որոնց մեծ մասը նուազագոյն չափանիշին կը համապատասխանեն.— Հայաստան՝ 100, Պելճիքա՝ 1304, Պուլկարիա՝ 100, Եգիպտոս՝ 100, Ֆրանսա՝ 3.086, Յունաստան՝ 307, Իրաք՝ 100, Մարոք՝ 100, Պաղեստին՝ 100, Իրան՝ 100, Ռումանիա՝ 377, Ռուսիա՝ 2712, Սպանիա՝ 252, Զուիցերիա՝ 1707, Սուրիա եւ Լիբանան՝ 123, Թուրքիա՝ 226:

1936—1940ի հնգամեայ շրջանին ներգաղթողներու տարեկան միջին թիւը եղած է 40.666, իսկ 1943ի գումարը հազիւ հասած է 23.725ի: Ուրեմն ըստ նորագոյն տուեալներու դէպի Ամերիկայի Միացեալ Նահանգները գաղթելու համար ստեղծուած խիստ պայմանները կը մնան նոյնը: Պատերազմի յաջորդող անխուսափելի հարցերն ալ մօտաւոր ապագայի մը մէջ գաղթային սեղմումներու վերջ տալու երեւոյթ չունին: Կը մնայ տեսնել թէ եւրոպական շատ մը երկիրներու մէջ ստեղծուած անտանելի պայմաններէն խուսափիլ ուզող զանգուածները պիտի չկարենա՞ն գտնել նորանոր եւ խոստմնալից գաղթավայրեր որոնք նսեմացնեն իրենց նախահայրերուն խուռներամ գաղթը դէպի Նոր Աշխարհ:

Կ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՖՐԱՆՔԻՆ ԳԻՆԸ ՊԻՏԻ ՓՈԽՈՒԻ՞

Զրոյցներ եւ պաշտօն. հերքում

Ելմտական նախարարութիւնը վճռապէս հերքեց այն զրոյցները թէ ֆրանքը պիտի արժեզրկուի մօտերս, բոլորովին «անհիմն»հռչակելով զանոնք:

Առաւօտեան թերթ մը գրած էր թէ տոլարը 135, անգլիականը 500էն պիտի հաշուեն: Combat կը հարցնէ այս առթիւ.— «Հերքումը պարզապէս ըսել կ'ուզէ թէ սո՞ւտ են նոյն թերթին տուած թուանշանները: Եւ կամ, պէ՞տք է հասկնալ նաեւ թէ արժեզրկումը «մօտալուտ չէ», բայց տեղի պիտի ունենայ աւելի վերջը: Եւ կամ, զեկոյցը կը նշանակէ՞ նաեւ թէ արժեզրկում պիտի չըլլայ: Այդ պարագային, ցանկալի էր որ աւելի ճշգրիտ զեկոյցներ հրատարակուէին: Մենք, հիմնուելով կիսապաշտօնական շրջանակներու տեղեկութեանց վրայ, կը կարծենք թէ նոր գին մը կը նախատեսուի ֆրանքին համար, բայց, զանազան պատճառներով, կը յետաձգուի որոշումը»:

Քննելով հարցին զանազան երեսները, Ֆրանսերէն թերթը անխուսափելի կը գտնէ արժեզրկումը: «Պետութիւնը մատնուած է այնպիսի կացութեան մը որ չի կրնար անվերջ խուսափիլ արժեզրկումէն: Նոյնիսկ պիտի աւելցնէինք թէ, ներկայ պարագաներուն մէջ, աւելի կամայական պիտի ըլլար չարժեզրկել, քան արժեզրկել ֆրանքը»:

«Տէյլի Մէյլ» ալ իր կարգին դիտել կուտայ թէ անցեալ տարի շարք մը հերքումներ հրատարակուեցան ելմտական նախարարութեան կողմէ եւ մինչեւ հիմա ճիշդ ելան պետական իշխանութեանց հաւաստիքները, սուտ հանելով զրոյց տարածողներուն պատմութիւնները: Եւ սակայն, կ'աւելցնէ Ռիւթէր, ներկայիս պատասխանատու շրջանակներու կարծիքները կը տարբերին մօտաւոր արժեզրկումի հաւանականութեան մասին: Շատեր կը կարծեն թէ նոր կառավարութեան առաջին գործերէն մէկը պիտի ըլլայ չոկել երկրին ելմտական վիճակը, արժեզրկելով ֆրանքը: Այս շարքին պատկանողները նոյն իսկ արժեզրկումի թուականն ալ կը նախատեսեն,— Դեկտեմբեր 31, երբ կը լրանայ Պրէթըն – Ուուտսի ժողովին որոշած պայմանաժամը: Իսկ ուրիշներ կը կարծեն թէ Ֆրանսայի ելմտական կացութիւնը այնպէս է որ կարելի չէ սակ մը որոշել ֆրանքին եւ անգլեւսաքսոն դրամներուն միջեւ: Ասոնց տեսակէտով, մինչեւ որ հաստատուն յարաբերութիւն մը չպահուի գիներու եւ օրավարձերու միջեւ, ոչ ոք կրնայ ըսել թէ ի՛նչ է ֆրանքին ներքին արժէքը: Երկրին ելմտական կացութեան պատկերն է թղթադրամի յարաճուն յաւելումը, որ կը շարունակուի Յուլիսէն ի վեր: Այս ընթացքով, շրջաբերութեան աճումը մինչեւ տարուան վերջը շատ աւելի մեծ պիտի ըլլայ քան այն ատեն երբ Գերմանները քշուեցան Փարիզէն, 14 ամիս առաջ: Ֆրանքին արժեզրկումէն աւելի ստիպողական կը համարուի գիները եւ օրավարձերը հաստատուն վիճակի մը

Օր. Հուրի Իփէկեանի «Sonate»ը

ՊՐԻՒՍԷԼ, (Ցառաջ) .— Հոկտեմբեր 25ին, Պրիւսէլի գեղարուեստական պալատին մէջ տեղի ունեցաւ գրական – գեղարուեստական ինքնատիպ բեմադրութիւն մը, որ կազմակերպուած էր Օր. Հուրի Իփէկեանի կողմէ, վերջերս իր հրատարակած «Sonate»խորագրով քերթուածներուն մեկնութեան առթիւ: Հեղինակը ինք արտասանեց իր ոտանաւորները, դաշնակի ընկերակցութեամբ: Ներկայ էին բազմաթիւ Հայեր եւ Պելժեր:

Գաղափար մը տալու համար այդ բանաստեղծական գրքոյկի մասին, ստորեւ կը թարգմանեմ ամփոփումը անոր յառաջաբանին, զոր գրած է ֆրանսերէն լեզուի եւ գրականութեան Ակադեմիայի անդամ՝ Lucien Paul Thomas.—

«Հայ երիտասարդ բանաստեղծուհին՝ Օր. Հուրի Իփէկեան, իր բանաստեղծական առաջին հատորին մէջ (Couleur de Temps) մեզի տուած էր չափանիշը իր անհատապէս փափուկ զգայնութեան, իր պարզ ու նրբերանգ արուեստի յղացումին եւ անհատական չափածոյ ձեւի մը վարժութեան: Հիմա, «Sonate»ի մէջ, ան զգայուն չեշտեռով կ'երգէ դժբախտութեան ենթակայ պատանիի մը սիրոյ եւ մահուան երգը, դէպքերուն խառնելով իր անձնական յիշատակները, որոնք նիւթին կուտան աւելի յուզիչ եւ ուժեղ հնչականութիւն մը: Հեղինակը իր ցաւագին խորհրդածութեանց միջոցը սահմանափակած չէ սիրելի էակի մը վերյիշումով եւ անոր անհատական յուզիչ տեսիլքով: Ան ընդլայնած է իր եղերերգը, անոր ապաստան տալով այն բոլոր շարժումները, զոր սիրոյ յղացումը կը թելադրէ խորոխ, անմրցելի ու չարաբաստիկ:

«Գալով ձեւին, պէտք է ընդունիլ թէ երբեք եղած չէ բանաստեղծ մը այնքան ինքնաբուխ եւ անմրցելի՝ որքան Հուրի Իփէկեան: Իր ոտանաւորներուն ամէնէն ուշագրաւ յատկանիշն է ուժականութիւնը, իրենց խտացեալ շարժումը կիրքի սուր արտայայտութեան մէջ:

«Sonate»ը սիրոյ մեծ բանաստեղծութիւն մըն է, ուր կը դառայ կորսուած գեղեցկութեան մը երգը, ուր ցաւն ու անհատական զարչանքը Մահուան տիրապետութեան դէմ կը հասնին արտակարգ ուժգնութեան մը, մինչեւ համաշխարհային անէծքի նշանակութեան, ողողուած սակայն արշալոյսի լոյսով, հեռաւոր կղզիի մը մէջ, ուր կ'եղերեն երազանքի նաւերը, լուսեղէն ու պայծառ կղզի մը, ուր կ'երգեն ծառերը»...

Սոյն գեղարուեստական երեկոյթը իր նորութեամբ մասնաւոր հետաքրքրութիւն ստեղծեց պելժ շրջանակներու մէջ:

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

Կարեւոր շրջաբերական մը օտարականներու մասին

(Բ. եւ վերջին մաս)

2.— **1939** Սեպտ. **1**էն յետոյ հաստատուած օտարականներ,

1939 Սեպտեմբեր 1էն յետոյ, առանց արտօնութեան, օտարականներու կողմէ բացուած հաստատութիւնները, 1939 սեպտեմբեր 12ի հրամանագիր օրէնքին համաձայն ստեղծուած ըլլան կամ ոչ, պիտի փակուին անմիջապէս:

Շահագրգռուողները պիտի հրաւիրուին, եթէ ուզեն, առեւտրականի ինքնութեան թուղթի համար խնդրագիր ներկայացնել:

Այսուհանդերձ, այն օտարականները որոնք բացառիկ ծառայութիւններ մատուցած են Ֆրանսայի եւ որոնց գործունէութիւնը մասնաւոր շահ մը կը ներկայացնէ Ազգային Տնտեսութեան համար, պիտի կրնան, նախորդ հատուածին մէջ յիշուած պայմաններուն տակ, իրենց արհեստով պարապելու առժամեայ արտօնութիւն մը ստանալ, մինչեւ որ վերջնական կարգադրութիւն մը ըլլայ իրենց խնդրանքի մասին:

Մասնաւորաբար ձեր ուշադրութեան կը յանձնեմ առեւտրականի ինքնութեան թուղթի մերժումի՝ կամ գոյութիւն ունեցող հաստատութեանց փակման մասին տրուած եւ կամ ապագային տրուելիք որոշումներուն խստիւ գործադրութեան անհրաժեշտութիւնը: Անընդունելի է անշուշտ, որ, հակառակ իրենց եղած արգելքին, օտարականներ կարենան շարունակել գրաղումներ որոնց սահմանափակումը անհրաժեշտ տեսնուած է նոյնիսկ Ֆրանսացիներուն համար: Շահագրգռուողներուն պէտք է ազդարարել, որ եթէ իրենց եղած հրամանին կրկին անսաստեն, խիկոյն արտաքսումի պիտի ենթարկուին: Այդ ուղղութեամբ պէտք է դիմէք ինծի, ներկայացնելով հարկ եղած առաջարկները:

Կը խնդրեմ ձեզմէ որ այս հրամաններուն կէտ առ կէտ գործադրութեան մասնաւորապէս հսկէք:

Ներքին Գործերու Նախարար Ա. ԹԻՔՍԻԷ

վերածելու դժուարին գործը: Շատ բան կախում ունի նաեւ նոր կառավարութեան կազմէն: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ 20 նախարարներէն հինգը համայնավարներ պիտի ըլլան: Արդ, համայնավար կուսակցութիւնը հակառակ է Փրանքի արժեզրկումին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ Մ. Նահանգները պիտի երթայ մօտերս, խորհրդակցելու համար նախագահ Թրումընի հետ, գլխաւորաբար հիւլէումբի մասին: Երեսփ. ժողովին մէջ, վարչապետը հաղորդեց թէ որոշուած է կեդրոն մը հաստատել, հիւլէական ուժի ուսումնասիրութեան համար: Միլիոնաւոր ոսկի պիտի արժէ այս ձեռնարկը:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՆԱՒԱՏՈՐՄԻՆ մնացորդներէն բաժին պահանջած էր Ֆրանսա: Մ. Նահանգները մերժած են այս պահանջը, պնդելով որ քանդուին մնացորդ մարտանաւերը: Ամերիկեան տեսակէտով, Ֆրանսա կրնայ դեղ, հազուստ, ուտելիք ստանալ, բայց ոչ մարտանաւ: Ամերիկացիները մեծ մասով քանդած են մնացորդ նաւերը, թընդանօթի, մետաղի եւն., կտորները յանձնելով Ֆրանսայի:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ 153ի դէմ 348 ձայնով քուէարկեց Անգլ. Դրամատան ազգայնացման օրինագիծը: Աշխատաւորական կառավարութեան առաջին յաջողութիւնն է այս ներքին ճակատի վրայ: Դրամատան ազգայնացման շնորհիւ, կառավարութիւնը պիտի կրնայ գլուխ հանել իր հնգամեայ ծրագիրը:

ՊԵՏԱԿԱՆ ԱՐԺԵԹՈՒՂԹԵՐՈՒ խարդախութեան ծալքերը հետզհետէ կը բացուին: Թերթերը մէկ միլիոն կը հաշուեն գեղծումներուն գումարը: Ձերբակալուեցան չորս մեղսակիցներ եւս, որոնց երեքը կիներ են (մէկը՝ գրագէտի մը կինը):

15 ՋՈՀԵՐՈՒ աճիւնը պիտի փոխադրուի Անծանօթ Զինուորի Դամբարանը, նոյեմբեր 11ի տարեդարձին առթիւ: Այս «անծանօթները» կը խորհրդանշեն Դիմադրական Ճակատի, պատանդներու եւ ռազմագաշտի զոհերը, իւրաքանչիւրէն մէկ-մէկ ներկայացուցիչ (Դիմադրական Ճակատէն՝ մէկը կին):

77 «ՎԵՂԱՐԱՒՈՐՆԵՐ» (քակոլար), որոնց դատավարութիւնը յետաձգուած էր պատերազմին հետեւանքով, դատարան հրաւիրուեցան, բայց հազիւ 15 հոգի ներկայացած էին: Ոմանք մեռած են, ուրիշներ փախած, շատերն ալ հանգիստ նըստած իրենց տունը:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆՑ համաշխարհային ընդհ. ժողովը բացուեցաւ Լոնտոնի մէջ եւ պիտի տեւէ մինչեւ նոյեմբեր 10ին: Անգլ. կառավարութիւնը չէ արտօնած Պուլկարիոյ, Հունգարիոյ, Ռումանիոյ եւ Ալպանիոյ Երիտ. Միութեանց պատուիրակներուն մուտքը:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ հետեւեալ հեռագիրը ուղղած է Թուրք հանրապետութեան նախագահին. — Թուրք հանրապետութեան հիմնարկութեան տարեդարձը հաճելի առիթ մը կ'ընծայէ ինծի ձեզի ուղղելու, Պարոն Նախագահ, սրտագին ողջոյններս եւ անկեղծ բարեմաղթութիւններս ձեր երկրին եւ Թուրք ժողովուրդին տեւական բարգաւաճման եւ բարօրութեան համար:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ կը կազմակերպէ գեղարուեստական մեծ հանդէս մը, Սալ Փլէյէլի շքեղ սրահին մէջ, կիրակի 18 Նոյեմբեր, ժամը 14ին, մասնակցութեամբ Լէյլա Պէտէրխանի, Ռաֆֆի Պետրոսեանի, Լիտի Տէմիրճեանի, Օրքէսթր Ռէյմօն Վէրնէյի եւն.:

Թուրք խմբագիրներ իրար կ'ուտեն

«Թան», Զէքէրիա Սերթէլի խմբագրականէն. (17 Սեպտ.) .— «Հալքը որոշեր է մէկ միլիոն ոսկիի վարկ մը բանալ, Իսթանպուլի եւ Անատոլուի կարգ մը կարեւոր քաղաքներուն մէջ թերթեր հիմնելու համար: Այս լուրը ուրախութիւն պատճառեց մեզի, որովհետեւ կը խորհէինք՝ թէ կուսակցութիւնը կը փափաքի ազատօրէն վիճաբանիլ ընդդիմադիրներուն հետ: Այդպիսի պայքար մը բնականաբար գոհունակութիւն պիտի պատճառէր անոնց, որոնք վարժուած էին իրենց եռին ոստիկան, իսկ գլխուն վրայ Դամոկլեան սուր տեսնելու: Կը կարծէինք, թէ կառավարութիւնը այլեւս հրաժարած է թերթ փակելէ:

Եւ սակայն, ծրագրուած թերթերու հրատարակութենէն առաջ, Կուսակցութիւն եւ Կառավարութիւն ձեռք առին կարգ մը միջոցներ, որոնք կը ձգտին խեղդել ընդդիմադիրներու ձայնը, եւ զորս կարելի չէ օրինաւոր նկատել: — Հրամանով մը, որ Կեդրոնէն տրուած ըլլալու տպաւորութիւնը կը գործէ, Կուսակցութեան պատկանող Իսթանպուլի եւ Անգարայի թերթերէն վերջ, Անատոլուի թերթերը ամենաբուռն պայքարի մը սկսան «Թան»ի եւ «Վաթան»ի դէմ: Հակառակ ձեւի ու ոճի տարբերութեան, այդ բոլոր թերթերը նոյն բանը կ'ըսեն. «Թան» եւ «Վաթան» թէեւ ազատութիւն կը պահանջեն, բայց անոնց բուն նպատակն է անիշխանութիւն ստեղծել, ու խանգարել ազգային միութիւնը: Առաջինը կ'ուզէ համայնավարութիւնը, իսկ երկրորդը՝ օտար դրամագլուխներու մուտքը՝ Թուրքիա»: Կառավարութիւնը կը հաւատայ ուրեմն, թէ երկրին մէջ պէտք չէ տարածել «Թան» եւ «Վաթան» թերթերը: Տեղ տեղ, արդէն իսկ շարժման մէջ մտած են պետական պաշտօնեաներ, որոնք արգիլած են այս երկու թերթերու վաճառումը, եւ կամ՝ Քաղաքապետութեան ու Կուսակցութեան անունով՝ գրաւած ու ջնջած են մեր թերթերը: Միւս կողմէ, հայրենադաւ կը նկատուին երկու թերթերու ընթերցողները, եւ ճնշումներ կը գործուին անոնց վրայ:

Արեւելեան այս խարդախութիւնը տկարներու յատուկ զէնք մըն է: Այս պայմաններուն մէջ, փոքրոգութիւն է ապօրէն միջոցներու դիմել, կամ սպառնալիք, զրպարտութիւն ու դրդութիւն կատարել: Կը պահանջենք, որ վերջ տրուին այս յարձակումները, ու յարգանք ցոյց տրուի հանդէպ ընդդիմադիրներուն »:

ՀԻՒԼԷ ՌՈՒՄԲԻՆ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԸ նկարագրելով, հռչակաւոր գիտնական Այնշթայն երկար ուսումնասիրութեամբ մը կ'ազդարարէ թէ աշխարհի բնակչութեան երկու երրորդը, 2.000.000.000 բնակիչներ կրնան բնաջինջ ըլլալ, եթէ Մ. Նահանգները, Անգլիա եւ Խ. Միութիւնը համաշխարհային հզօր կառավարութիւն մը չկազմեն:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ մասին Ֆրանսայի տուած յուշագիրը կ'ուսումնասիրուի Լոնտոնի մէջ: Թերթերը կը գրեն թէ Ֆրանսա միջազգայնացում կը պահանջէ ոչ թէ ամբողջ Ռուրի շրջանին, այլ միայն հանքածուխի աւազանին համար: Անգլիոյ մէջ վերապահ են այս ծրագին հանդէպ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագեն թէ «Փրավտա», կուսակցական պաշտօնաթերթը, հոկտ. 27ի թիւին մէջ կը պահանջէ խստացնել կարմիր բանակին հսկողութիւնը, որ թուլցած էր պատերազմի ընթացքին:

ՕՏԱՐ ԸՆԴՀ. ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Այսօր, չորեքշաբթի, 31 Հոկտեմբեր դէպի Ցաղթական Կամար այցի տօնն է օտար բոլոր Ռազմական Միութեանց: Պատերազմէն առաջ այս հանդիսութիւնը տեղի կ'ունենար մեծաշուք կերպով եւ կը մասնակցէին օտար մարտիկները իրենց խորհրդանիշ դրօշներովը: Այս առթիւ Ցաղթ. Կամարի վարչութիւնը Անծանօթ Զինուորի դամբարանին քով կը զետեղէր մասնաւոր յուշատախտակ մը, որուն վրայ արձանագրուած կ'ըլլար օտար արիւնին մասնակցութիւնը՝ Ֆրանսայի համար: Այդ վաւերագրութիւնը կը մնար հոդ՝ մինչեւ Զինադադարին տարեդարձի օրը: Այս հանդիսութիւնը հինգ տարիէ ի վեր դադրած՝ այս տարի վերստին կեանքի կը կոչուի:Անշուշտ երկար դադարէ մը վերջ այս տարուանը բացառիկ հանդիսութեամբ պիտի տօնուի: Այդ առթիւ հրաւիրուած ենք նոյնպէս մենք՝ Հայ Կամաւորներս եւ Ռազմիկներս: Մեզի հաւաքավայր նշանակած են Georges V.ի անկիւնը, 55 թիւին առջեւ, հոն՝ ուր մէկ ամիս առաջ հաւաքուեցանք: Հետեւաբար հայ զինուորներս այսօր, չորեքշաբթի ժամը 5.45ին ստուար թիւով մը պէտք է ներկայ գտնուինք կազմելու մեր թափորը եւ բարձրանալու դէպի Ցաղթական Կամար:— Հայ Կամ. եւ Ռազմիկներու Միութիւն

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ շրջանային ներկայացուցիչները ժողով գումարելով, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ հաւանութիւն յայտնեցին որ նոր դահլիճը կազմուի երեք յաղթական հոսանքներէն: Միայն քանի մը պատուիրակներ առաջարկեցին ընկերվարական – համայնավար միացեալ ճակատ:

ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ կեդրոնացեալ վարչութեան մը վերածելու ծրագրին կ'ընդդիմանայ Ֆրանսա: Թերթերը կը գրեն թէ Երեք Մեծերը ճնշում պիտի բանեցնեն, որպէսզի Ֆրանսա ընդունի Փոցտամի ծրագիրը: Չի հաստատուիր այն լուրը թէ Երեք Մեծերը կը խորհին Ֆրանսայի ձեռքէն առնել իրեն սահմանուած շրջանը, եթէ շարունակէ իր ժխտական դիրքը:

ՍՏԱՑԱՆՔ.— Պատի օրացոյց 1946ի, պատկերազարդ եւ օգտակար գիտելիքներով, ականաւոր դէմքերու գործերէն քաղուած խօսքերով եւն.: Հրատ. Ս. Փոզարեան տպարանի, Լիոն, 70 rue Paul Bert, գին 50 Փրանք: Մեծաքանակի համար զեղչ:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN . 17 . Rue Damesme . 13